

51920

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Hasan Ali KASIR

**ESRÂR DEDE
HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DÎVÂN'ININ
KARŞILAŞTIRMALI METNİ**

51920

DOKTORA TEZİ

Tez Yöneticisi
Yrd. Doç. Dr. Turgut KARABEY

Erzurum - 1996

**Y.Ü. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR.....	XI

BİRİNCİ BÖLÜM ESRÂR DEDE

I. H A Y A T I.....	2
1) Yaşadığı Zaman ve Çevre	2
a- Zaman	2
b- Çevre.....	3
2) Kimliği.....	4
a- Adı ve Ailesi.....	4
b- Doğum Tarihi ve Yeri.....	6
c- Öğrenimi ve Meşguliyeti.....	6
3) Şeyh Gâlib'le Tanışması	9
4) Mevlevîliğe İntisabı.....	15
5) Ruhî Portresi.....	19
6) Ölümü.....	23
II. S A N A T I.....	29
1) Şair Kişiliği	29
2) Esrâr Şiirini Anlatıyor.....	31
3) Şiirlerinin Biçimi	33
a- Nazım Şekli	33
b- Vezin.....	33
c- Kafiye.....	40
4) Şiirlerinin İçeriği	40
a- Konusu.....	40
b- Dil ve Üslûp.....	41
1. Edebî Sanatlar.....	44
2. İktibaslar	47
6) Etkilendikleri ve Etkiledikleri	49

III. E S E R L E R İ	60
1) Dîvân.....	60
2) Tezkîre-i Şu'ârâ-yı Mevlevîyye	60
3) Lûgat-ı Talyan.....	62
4) Fütüvvet-nâme.....	63
5) Mübârek-nâme.....	64

IV. EDEBİYATIMIZDAKİ YERİ	65
--	----

İKİNCİ BÖLÜM DÎVÂN'IN İNCELEMESİ

1) Kasideler	69
a- Peygamber Sevgisi.....	70
b- Ehl-i Beyt Sevgisi	71
c- Hallâc-ı Mansûr.....	73
d- Mevlevîlik.....	74
1. Mevlânâ.....	76
2. Sultan Veled	78
3. Şems-i Tebrizî	78
4. Şeyh Gâlib.....	79
5. Fasîh Dede.....	80
2) Musammatlar.....	81
a- Murabbalar.....	81
b- Muhammesler.....	84
c- Tahmisler.....	85
d- Müseddesler	86
e- Müsebbâ'	87
f- Tesmîn.....	88
g- Terkib-i Bendler.....	88
3) Gazeller.....	89
a- Aşk.....	94
b- İçki (Şarap) ve Tütün	96
c- Tasavvufî Temalar.....	100
d- Sosyal Hayat ve Çevre	103
e- Tekke-Medrese Çatışması.....	106
4) Rûbaîler.....	108
5) Kıt'alar.....	109

7) Tarihler	112
8) Mesneviler	114
a- Mübârek-nâme	114
b- Fütüvvet-nâme	115
c- Diğer Mesnevileri	120
9) Müfredler	122
KAYNAKLAR	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÎVÂN'IN KARŞILAŞTIRMALI METNİ

I. DÎVÂN NÜSHALARI	128
1) Nüsha Tavsifleri	128
2) Nüshaların Değerlendirilmesi	133
II. DÎVÂN METNİ	140
KASİDELER	141
MUSAMMATLAR	172
GAZELLER	218
RÜBÂİLER	429
KİT'A, NAZM, TARİH VE MÜFREDLER	460
MESNEVİLER	486
DİZİN	523
ÖZGEÇMİŞ	532
EKLER:	
FOTOĞRAFLAR	
EK-1 / a) Şeyh Gâlib'in makamı, b) Fasih ve Esrâr Dede'nin mezarları	533
EK-2 / a) Esrâr Dede'nin mezarı, b) Esrâr Dede'nin mezarı (yakın)	534
EK-3 / a) Fasih Dede'nin mezartaşı, b) Esrâr Dede'nin mezartaşı	535
FOTOKOPİLER	
EK-4 / Karşılaştırmalı metinde kullanılan nüshaların ilk ve son yaprakları	536-545

ÖZET

Esrâr Dede, 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış bir Dîvân şairidir. Kesin olmamakla birlikte, 1748 yılında doğduğu kabul edilmektedir. Şairin asıl adı Mehmed, babasının adı ise Ahmed Bîzeban'dır. İstanbul'da (Sütlüce) doğan Esrâr'ın hayatı hakkında fazla bilgimiz yoktur. Ancak iyi bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Arapça'yı ve Farsça'yı, bu dillerde şiir yazabilecek kadar iyi bilmektedir. Ayrıca Latince, Yunanca ve Rumca bildiği de rivayet edilmektedir. İyi bir hattat'tır. Şeyh Gâlib'in Kulekapısı (Galata) Mevlevîhanesine şeyh olmadan bir süre önce Mevlevîliğe intisap ettiği sanılmaktadır. Gâlib'in çok yakın dostu, sırdaşı, kâtibi ve müridi olmuştur. Bundan sonraki bütün hayatı Galata'da ve Mevlevîhane'de geçmiştir. 1797 yılında İstanbul'da ölmüş ve Galata Mevlevîhanesi bahçesine, Fasîh Dede'nin mezarı yanına gömülmüştür.

Esrâr, kalender-meşreb ve harabat ehli bir şairdir. İçli, hassas, ince ruhlu, duygu yüklü bir kişiliği vardır.

Esrâr Dede, ikinci sınıf bir Dîvân şairi olarak kabul edilmektedir. Ama Mevlevî şair olarak, bu camiada çokça bilinen, tanınan ve okunan biridir. Özellikle musammat, gazel ve rûbaflerinde sade bir dil kullanmıştır. Akıcı ve samimi bir üslubu vardır. Şiirlerinde genellikle beşerî ve ilâhî aşkı, tasavvufî temaları ve Mevlevîlikle ilgili konuları işlemeyi yeğlemiştir. Lirik şiirlerinde hüztün hakimdir ve bu tür şiirlerinde daha çok başarılıdır.

Esrâr Dede, herşeyden önce bir şairdir ve en önemli eseri Dîvân'ıdır. 1257/1841 yılında İstanbul'da basılmıştır. Dîvân'ından başka, Mevlevî şairlerini, şiirlerinden örnekler vererek tanıttığı "*Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*" adında bir tezkiresi; "*Lûgat-ı Talyan*" adında bir Türkçe-İtalyanca sözlüğü, "*Mübârek-nâme*" ve "*Fütüvvet-nâme*" adlarında iki mesnevisi vardır.

Biz, "Esrâr Dede, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Karşılaştırmalı Metni" başlıklı bu çalışmamızı, üç ana bölümde oluşturduk. İlk bölümde; şairin hayatını, edebî kişiliğini, eserlerini ve edebiyatımızdaki yerini, kaynaklardan ve bizzat kendi şiirinden yola çıkarak inceledik. İkinci bölümde, Esrâr'ın Dîvân'ını, çeşitli yönleriyle incelemeye çalıştık. Üçüncü bölümde ise "Dîvân'ın Karşılaştırmalı Metni"ni verdik.

Esrâr Dede Dîvânı'nın karşılaştırmalı metnini, beş nüsha kullanarak gerçekleştirdik. Bunlardan dördü yazma nüsha, biri de matbûdur. Ayrıca rûbaflerin karşılaştırmasında "*Dîvân-ı Rübâ'iyât-ı Esrâr Dede*" adını taşıyan rûbaî mecmuasını da kullandık. Bu nüshaların tanıtım ve değerlendirmesini üçüncü bölümün birinci kısmında yaptık. İkinci kısımda ise, karşılaştırmalı Dîvân metnine yer verdik.

Karşılaştırmalı metnini oluşturduğumuz Dîvân'ında 14 kaside, 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmis, 3 müseddes, 1 müsebbâ', 1 tesmin, 3 terki-i bend, 247 gazel, 148 rûbaî, 17 kıt'a, 12 nazm, 8 tarih, 7 mesnevi ve 6 müfred bulunmaktadır. Yukarıda sözünü ettiğimiz iki mesnevisi de Dîvân'a dahil edilmiştir. Dîvân, toplam 4097 beyittir.

Böylece, Esrâr Dede'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri ile Dîvân'ının inceleme ve metnini, bu çalışmanın sınırları içinde bir bütün halinde vermeye çalıştık.

A B S T R A C T

Esrâr Dede is a classical Turkish poet who lived in the second half of the eighteenth century. Although there is little information about his life story, he is known to be born in İstanbul (Sütlüce) in 1748. His original name is Mehmed while his father was called Ahmed Bîzeban. He was so well educated that he could write poems in Arabic and Persian languages. It is also said that he knew Latin, classical Greek and modern Greek. He was a good calligrapher. Esrar is considered to have become a Mevlevî dervish just before he was appointed as the sheikh of Sheikh Ghâlib's Kulekapısı (Galata) Mevlevî lodge. He had the chance of being an intimate friend, a private secretary and a novice of Ghâlib and spent the rest of his life in Galata and the mentioned Mevlevî lodge. He died in İstanbul in 1797 and was buried to the garden of Ghalata Mevlevî lodge, just next to the tomb of Fasih Dede.

Esrâr was an easy going poet who used to visit wine shops. He had a sensitive character and a strong perceptive faculty.

Esrâr Dede is today considered to be a second rate classical Turkish poet but as (he was) a member of the Mevlevî order, he is well-known in this community and his works are read. He used a simple language especially in his musammats, ghazels and rubais. He had a fluent and sincere style. He preferred to write poems mostly on human and divine love, themes of Sufism and subjects of Mevlevî order. Sadness prevails in his lyric poems and he is more successful in this kind.

Esrâr Dede is first of all a poet and his most important work is his *Dîwân*. It was published in İstanbul in 1841. Besides *Dîwân*, he has "*Tezkîre-i Shu'arâ-yı Mevlevîyye*" which includes the biographies of Mevlevî poets with some selections from their poems, "*Lûgat-ı Talyan*" which is a Turkish-Italian dictionary and two mesnevis called "*Mübârek-nâme*" and "*Fütüvvet-nâme*".

This dissertation, entitled "Esrâr Dede; His Life, Literary Career and a Comparative Study of His *Dîwân*" is composed of three main parts. In the first part, the life, literary career, works of the poet and his place in Turkish literature were studied by the use of some sources and his own poetry. In the second part, various aspects of Esrar's *Dîwân* were observed. And in the last part a comparative text of his *Dîwân* was given.

This comparative text was obtained by using five different copies of *Dîwân*. Four of these copies are manuscripts while only one copy is printed. Moreover, a rubaî magazine, which is called "*Dîwân-ı Rübâ'iyât-ı Esrar Dede*", was also very useful for the comparison of rubaîs. Some information about and an evaluation of the copies were given in the first section of the third part. The second section includes the comparative text of *Dîwân*.

In this last text of *Dîwân* there are 14 kasides, 6 murabbas, 2 muhammes, 7 tahmis, 3 müseddes, 1 müsebba, 1 tesmîn, 3 terkib-i bends, 247 ghazels, 148 rubais, 17 kıt'as, 12 nazms, 8 tarihs, 7 mesnevis and 6 müfreds. Two mesnevis of Esrar, mentioned above, were also added to *Dîwân*. *Dîwân* consists of 4097 couplets.

Thus, we tried to give as a whole the life story, literary career and works of Esrar Dede and a close study of his *Dîwân* with a comparative text within the limits of this dissertation.

ÖNSÖZ

O! şâ'irüm ki hüsn-i bütândür hayâl-i dil

Her gece fikr-i zülf iledür kayl ü kâl-i dil

Esrâr Dede (G-156/1)

Şiir, hiçbir tanıma mahkûm olmayacak kadar sübjektif bir sanattır. Şiirin bu özelliği, bilinmezliğinden ya da meçhul oluşundan değil, tam tersine çok bilinen, çokça tanınan bir edebî tür oluşundandır. Gönül erbabı her kişinin, yüreğinden yana şanslı olan her insanın şiire karşı bir eğilimi, bir tutkusu vardır. Çünkü şiir, gönül işidir. Şiirin mekanı yürektir, kalptir, gönüldür. Bir bakıma şiir, iyî'nin ve güzel'in "*gönülde yapılan dedi-kodusu*" (G-156/1) neticesinde meydana çıkar.

İnsanın tabiatı gereği; "*gönül sevdâya, sine aşka, dide yâre mâil*" (G-85/7) olur. Bu bir hâl'dir. Bu hâl söze dökülünce, 'kelâm şelâlesi' ya da 'kelâmın efendisi' diyebileceğimiz şiir ortaya çıkar. Kuşkusuz bu ifadelerin, tanımlama yapmaktan çok, bir hakkı teslim etmek ve bir çerçeve belirlemek görevi vardır. Çünkü konumuz Esrâr Dede, yani "*gönül ehlî*"¹ bir şair olunca, onun "*âteşîn*" (G-172/9) şiirleri, bizleri, "*müretteb latîf divân*"ına (G-79/13) dâvet eder. Orada "*tefhîm-i sırr-ı dehr için şî'rûnî şafâsı*" (G-72/9) ile ağrlanırız. Bu bir başlangıçtır.

Biz de bu çalışmamızla, Esrâr Dede'nin (1748-1787) şiirini ortaya çıkarmak ve anlamaya çalışmak amacına yönelik bir başlangıç yapmak istedik. Bunu da üç bölümde gerçekleştirmeye çalıştık.

Esrâr Dede, 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış bir Mevlevî Divân şairidir. Galata ve Mevlevî muhitinde yetişmiştir. Mürettep Divân'ı ve Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye adlı eserleriyle tanınmıştır. Tezkîresi, Mevlevî şairleri anlatan kaynak eser niteliğindedir. Ayrıca Lûgat-ı Talyan adlı İtalyanca-Türkçe sözlüğü, Fütüvvet-nâme ve Mübârek-nâme adında iki mesnevisi bulunmaktadır.

Esrâr Dede, geniş kültürü, lirik şiirleri ve rind-meşrep kişiliği ile zamanında tanınmış bir şairdir. Şeyh Gâlib gibi büyük bir şairin dostu ve mürididir. Açık bir dil ve samimi bir üslup kullanması, O'nun coşkulu yüreğinin mısralar arasında gezinmesinden dolayıdır. Esrâr, "*yıldızlara*

¹ Bursalı Mehmed Tahir; Osmanlı Müellifleri, Hazırlayanlar:A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınları, 1992, C.II, s.87.

kemend atmay" (Kt-8/2) denemiş bir şairdir. İşte, bu çalışmamızın ilk bölümünde, bu şairi tanımaya ve tanıtmaya gayret ettik. Esrâr'ın yaşadığı zamanı ve çevreyi, hayatını, Mevlevîliğe intisabını, Şeyh Gâlib'le tanışmasını, ruhî portresini, sanatını, şiirlerinin içerik ve biçim özelliklerini, etkilendikleri ve etkilediklerini, eserlerini ve edebiyatımızdaki yerini belirleyip ortaya koymaya çalıştık. Eserlerini incelerken, tezkiresi üzerinde fazla durmadık. Çünkü bu çalışmanın konusu Esrâr'ın şair kimliği, şiirleri ve Dîvân'ıdır. Ayrıca sözkonusu tezkire üzerinde lisans ve yüksek lisans (master-doktora) olarak birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların (tezlerin) kimliği, konunun geçtiği yerde aparatta ayrıca verilmiştir.

İkinci bölümde şairin Dîvân'ını inceledik. Burada nazım şekilleri başlıkları altında, şiirleri biçim ve içerik yönünden irdelemeye çalıştık. İçerik ve biçim açısından özellikle gazel ve kasideler üzerinde durduk. Son bölümde ise, Dîvân'ın karşılaştırmalı metnini verdik. Karşılaştırmalı metni, şairin dört yazma ve bir de matbu dîvânı olmak üzere beş nüshayı karşılaştırarak oluşturduk. Ayrıca rübâî bölümünün karşılaştırmasında, altıncı bir nüsha olarak, "Dîvân-ı Rübâ'iyât-ı Esrâr Dede" adlı yazma mecmuayı da kullandık. Üçüncü bölümün "Nüshaların Tavsifi" ve "Nüshaların Değerlendirilmesi" kısımlarında, karşılaştırmaya esas aldığımız bu nüshaların tavsif ve değerlendirmelerini yaptık.

Çalışmamızın ilk iki bölümünde şairin hayatı, sanatı ve Dîvân'ını incelerken, Esrâr hakkında fazla bilgi olmadığı için, daha çok şiirlerinden örnekler verilme yoluna gidilerek sözkonusu inceleme yapıldı. Şiirlerden yaptığımız alıntılardan sonra o mısra, beyit ya da nazım biriminin, hangi şiirden alındığı ve kaçınıcı beyit ya da bent olduğu parantez içerisinde belirtildi. Örneğin; 5. kasidenin 10. beyti (K-5/10), 135. gazelin 2. beyti (G-135/2) şeklinde gösterildi. İnceleme bölümlerinde kullanılan kaynaklar, dipnotta, yazar adı, eser adı, cilt ve sayfa numarası esasına göre verildi.

Karşılaştırmalı metni oluştururken, -şair hattı olmadığı için- herhangi bir nüshayı esas almadık. Nüshaları kodladıktan sonra, müstensihî bilinen ve istinsah tarihi en eski olan, ayrıca elimizdeki en geniş nüsha olduğu için H nüshasıyla (Süleymaniye Halet Ef., no:694) işe başladık. Sırasıyla M (matbu), S (Süleymaniye Hacı Mahmut Ef., no:3741), D (Divan Edebiyatı Müzesi, no:694) ve İ (Süleymaniye Halet Ef. İlavesi, no:162) nüshalarını okuyarak, farkları belirledik. Farkları aparatta, manzume numarası altında beyit ya da birim numarası vererek gösterdik. Başlık kullanılan manzumelerde, nazım şekli, konusu ve türü açısından en uygun olanını seçtik, diğerlerini dipnotta verdik.

Nazım şekilleri ve türler, klasik divân geleneği gereğince bir sıralamaya tâbi tutuldu. Nüshalardaki ortak sıralama tercihi de gözönünde bulunduruldu. Buna göre kasideler, musammatlar, gazeller, rübaîler, kıt'alar, nazmlar, tarihler, müfredler ve mesnevîler sıralaması yapıldı ve bu sıralamaya göre karşılaştırmalı metin oluşturuldu. Karşılaştırmaya esas tuttuğumuz nüshalarda "nazm" için ayrı bir bölüm ve sıralama yoktu. Çünkü nazmlar ya "Gazeliyyât" ya da "Mukatta'ât" bölümlerinde verilmişti. Biz, nazm özellikli bu manzumeleri o bölümlerden çıkararak, "Nazımlar" başlığı altında ayrıca verdik.

Karşılaştırmalı metin verilirken, şairin dil ve üslûbuna dokunulmadı. 18. yüzyılın dil özelliği korunmaya çalışıldı. Dil ve üslûpla ilgili yaptığımız tercih ve tespitleri, "Nüshaların Değerlendirilmesi" kısmında geniş bir şekilde anlattığımız için, burada detaylara girmiyoruz.

Eserde geçen âyet, hadis ve tasavvufi deyimler, özgün imlâlarıyla verildi. İktibaslar olarak nitelenen bu alıntıların anlamları ve varsa kaynakları aparatta gösterildi. İnceleme bölümünde şairin dil ve üslûmunu anlatırken bu alıntılar, ayrıca "İktibaslar" başlığı altında toplu olarak ve geçtiği mısra ya da beyitle birlikte verildi.

Çalışmamızda adı geçen din, ilim ve edebiyat dünyamızın ünlülerinin, biliniyorsa doğum ve ölüm tarihleri, doğum tarihi bilinmiyorsa yalnızca ölüm tarihleri parantez içerisinde verildi.

Bu çalışmamızda yararlandığımız kaynakların toplu listesi, ikinci bölümün sonunda; yazar soyadı, adı, kitap adı, basıldığı yer, yayınevi, yıl, birden fazla ciltten oluşuyorsa cild numarası ve toplam sayfa adedi sıralamasıyla verildi.

Çalışmanın başında verilen Türkçe ve İngilizce özetler ile sonunda verilen "Kişi, Yer ve Eser Adları Dizini" ve özgeçmiş, ilgili için kolaylık ve çalışmadan yararlanma imkanı sağlamaya yönelik teknik bölümlerdir.

İnceleme bölümlerinde dört adet tablo yer almaktadır: Tablo-1'de "Esrâr Dede Divânı'nda kullanılan aruz kalıplarının bahirlere göre dağılımı", Tablo-2'de "aruz kalıplarının nazım şekillerine göre dağılımı", Tablo-3'te "Nüshalarda ve karşılaştırmalı metinde bulunan nazım şekillerinin dağılımları ve toplam beyit sayısı" ve Tablo-4'te "Nüshaların şeceresi" gösterilmeye çalışıldı.

Çalışmanın sonuna bir de "Ekler" bölümü ilave edildi. Bu bölümde Esrâr Dede, Şeyh Gâlib ve Fasîh Dede'nin Divân Edebiyatı Müzesi (Kulekapısı Mevlevîhanesi) bahçesindeki mezarlarına ait fotoğraflar ile

karşılaştırmalı metinde kullanılan nüshaların ilk ve son yapraklarının fotokopileri yer almaktadır.

Esrâr Dede'nin hayatı, sanatı ve Dîvân'ını konu alan bu çalışmamızın amacı, bilinen araştırma yöntemlerini kullanarak, şairin hayatı ve edebî kişiliği ile ilgili incelemelerde bulunmak; Dîvân'ın şair kaleminden çıkan orijinal nüshasına en yakın nüshayı, karşılaştırmalardan yola çıkarak ortaya koymaktır. Bunu, elimizden geldiğinde ve gücümüz yettiğince yapmaya çalıştık. Muhtemelen eksiklerimiz ve hatalarımız vardır. Ama bunları asgari düzeye indirmek için yoğun bir çaba harcadık.

Doktora çalışmamıza, rahmetli hocamız Prof. Dr. Halûk İpekten'le başlamıştım. O artık aramızda yok. Bir İpekten adam olan Halûk Bey hocamızı, bu çalışmayı vesile kılarak saygıyla anıyorum.

Çalışmanın başından beri, her türlü yardım ve ilgilerini gördüğüm, bu çalışmanın her satırında emeği olan danışmanım ve hocam Yrd. Doç.Dr. sayın Turgut Karabey'e minnet ve şükranlarımı sunarım.

Çalışmamızın çeşitli safhalarında ilgi ve yardımlarını gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Canım ve Yrd. Doç. Dr. Metin Akkuş'a da teşekkür etmeyi de bir görev bilirim.

Ocak 1996

Hasan Ali KASIR

KISALTMALAR

A.g.e./a.g.e.....	Adı geçen eser
A.g.t./a.g.t.....	Adı geçen tez
A.g.y./a.g.y.....	Adı geçen yayın
C.....	Cilt
D.....	Divan Ed. Müzesi (681) Nüshası
Ef.....	Efendi
G.....	Gazel
h.....	Hicrî tarih
H.....	Süleymaniye Halet Ef. (694) Nüshası
İ.....	Süleymaniye Halet Ef. İlavesi (162) Nüshası
İl.....	İlavesi
K.....	Kaside
Kt.....	Kıt'a
M.....	Matbu Nüsha
m.....	Milâdî tarih
Mr.....	Murabba
Mb.....	Müsebba'
Mf.....	Müfred
Mhs.....	Muhammes
mm.....	milimetre
Ms.....	Mesnevi
Msd.....	Müseddes
N.....	Nazm
Rb.....	Rübaî
R.....	Rübaî Nüshası (Süleymaniye/Halet Ef. İl./169)
s.....	sayfa
S.....	Süleymaniye Hacı Mahmut Ef. (3741) Nüshası
st.....	satır
T.....	Tarih manzumesi/beyti
TB.....	Terkib-i Bend
Th.....	Tahmis
Ts.....	Tesmîn
yk.....	yaprak

BİRİNCİ BÖLÜM

ESRÂR DEDE

I. HAYATI

1) Yaşadığı Zaman ve Çevre

a- Zaman

18. yüzyıl Dîvân şairlerinden biri olan Esrâr Dede (1748-1797), bu yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır.

18. yüzyıl, Osmanlı Devletinin yeni arayışlar içine girdiği, kimi değişimleri de denediği ve kendine gelme çabalarının gözlendiği bir zaman dilimidir. Yüzyılın başında, "Lale Devri"nin o meşhur debdebeli hayatı yaşanmıştır. O döneme mührünü vuran iki kişi vardır: Biri, dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa (1660-1730); diğeri ise devrin büyük şairi Nedim'dir (ö.1730). Bu dönemin en önemli olayı ise, 1727 yılında ilk matbaanın kurulmasıdır. Matbaayı, kültür hayatımızın daha dinamik hale gelmesi için bir manivela olarak kullanmak mümkün iken, bu yeni icattan ne yazık ki uzun süre faydalanma yoluna gidilmemiştir. Ama bir ilk adım olarak önemlidir.

Esrâr Dede'nin yaşadığı dönem, bu yüzyılın ikinci yarısıdır. Bu döneme bir göz attığımızda, tahtta önce III. Mustafa (1757-1774) oturmaktadır. Arkasından I. Abdülhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1806) dönemleri gelir. Özellikle III. Selim dönemi bizim açımızdan önemlidir. Çünkü Esrâr Dede'nin hayatıyla ilgili olarak bildiklerimiz daha çok bu döneme aittir.

III. Selim, 1789 yılında Osmanlı tahtına oturdu. Mevlevî bir padişahı. Hattat, musikîşinas ve şair bir kişiliğe sahipti. "İlhamî" mahlasıyla şiirler yazdı. Türk musikîsinin büyük bestekârlarından biri sayılan III. Selim, 15 yeni makamın mucidi ve aynı zamanda tanburî, neyzen ve hanende'ydî. Yenilikçi, sanatkâr ruhlu, hassas, zarif ve nazik bir kişiliği olan III. Selim, Nizâm-ı Cedid'in de kurucusudur.

18. yüzyılın edebiyatımız açısından önemli iki özelliği var; biri, İran edebiyatının etkisinin artık zayıflamış, hatta kalmamış olmasıdır. Hatta "bu yüzyılın şairleri kendilerine Türk edebiyatının büyük ustalarını örnek almışlar, onlara erişmeye çalışmışlardır."¹ İkincisi; günlük hayatın, yaşanan çevre ve mahallî konuların şiire girmesidir. Bu yüzyılda "mahallî konular ve

¹ Mine Mengi; Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, s.203.

günlük yaşayış edebiyata daha çok girmiş, edebî ürünlerde yerleşme görülmüştür."¹ Bu özelliklerin öncelikle Nedim'in şiirine yansıdığını ve 'mahallileşme cereyanı'nın böylece güçlü bir şairin kalemıyla başladığını vurgulamamız gerekiyor. Yüzyılın bu iki özelliğinin Esrâr Dede'nin şiirine yansıdığını da görmekteyiz. Özellikle sade bir Türkçeyle yazmak, mahalli temaları şiire konu edinmek ve zamanına, yaşadıklarına, inandıklarına tanıklık etmek bakımından Esrâr'ın şiiri önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

b- Çevre

Esrâr Dede'nin yaşadığı çevre, kuşkusuz onun sanatçı kişiliğini oluşturan, ona kimlik kazandıran bir çevredir. Şairimizin İstanbul'un Sütlüce semtinde doğduğunu ve hayatının yaklaşık son on yılını Galata'da geçirdiğini biliyoruz. Esrâr'ın İstanbul dışına çıktığına dair herhangi bir bilgi yok elimizde. Böyle olunca, ömrü boyunca İstanbul dışına çıkmadığını zannediyoruz. 1789-90 yıllarında Mevlevîğe intisap ettiğini ve Galata Mevlevîhanesine yerleştiğini, çillesini orada tamamladığını, tezkiresini, şiirlerinin büyük bir bölümünü, Fütüvvet-nâme ve Mübârek-nâme adlı mesnevilerini orada yazdığını biliyoruz.

Şeyh Gâlib (1757-1799), klasik edebiyatımızın en büyük şairlerinden biridir. Son büyük şairi demek, belki daha doğru olacaktır. Gâlib, Mevlevî tarikatına mensuptur ve 11 haziran 1791 günü yapılan törenle Galata Mevlevîhanesine "şeyh" olmuştur. Esrâr Dede'yle o günlerde tanıştığını zannediyoruz. Bu tanışma, şeyh-mürid ilişkilerinin ötesinde muhkem bir dostluğun kurulmasına da bir başlangıç olmuştur. Esrâr, Gâlib için tekke çevresinde "güzel bir dost"tur.² Gece-gündüz Galata Mevlevîhanesi çevresinde birbirinden ayrılmayan bu iki insanın iki ortak paydası vardır: Biri ve en önemlisi her ikisinin de şair olması, diğeri ise Mevlevîliktir.

Esrâr Dede'nin zamanının en büyük şairine yakın olması, sürekli birlikte olmaları, içten bir dostluğu paylaşmaları, onun hem lehinde ve hem de aleyhinde bir durumdur. Lehinde bir durumdur, çünkü Gâlib gibi büyük bir şairden istifade etmiştir. Aleyhinde bir durumdur, çünkü o büyük şairin gölgesinde kalmıştır.

Esrâr, yaşadığı bu zaman dilimini başka şairlerle de paylaşmakta, onlarla görüşmektedir. Aynı muhiti paylaşan bu şairleri şöylece sıralamak mümkündür: Çelebizâde Asım (ö.1760), Nevres (ö.1762), Koca Ragıp Paşa

¹ A.g.e., s.203.

² İskender Pala; Müstesnâ Güzeller, İstanbul, İnsan Yayınları, 1995, s.269.

(ö.1765), Haşmet (ö.1768), Nahifi (ö.1778), Fıtnat Hanım (ö.1780), Vâsıf (ö.1806), Hoca Neş'et (ö.1808), Sûmbülzâde Vehbî (ö.1809), Enderunlu Fazıl (ö.1810) ve Sûrûrî (ö.1817).

Esâr Dede'nin şiirlerinden, onun Galata Mevlevîhanesinde yaşamaya başlamasıyla, hem maddî ve hem de manevî bir rahata erdiği sonucunu çıkarıyoruz. Mevlevî olması, onun aynı zamanda bir misyon yüklenmesi neticesini de getirmiştir. Bu misyonu şiirleriyle, Şeyh Gâlib'in tavsiyesi üzerine kaleme aldığı tezkiresiyle, dahası yazdığı İtalyanca-Türkçe sözlüğüyle sürekli gündemde tutmuştur. Arapça ve Farsça'nın yanında İtalyanca, Rumca ve Latince öğrendiğine dair rivayetler, hep onun bu yönünün tezahürleridir. Galata semtinin inanç ve etnik mozayığı, onun bu insanlarla diyalog kurma, onlara düşünce ve inançlarını anlatma gereğini hissettirmiştir.

2) Kimliği

a- Adı ve Allesi

18. yüzyıl dîvân şairi Esrâr Dede'nin asıl adı Mehmed'dir. Babası Ahmed Bîzebân, büyük babası ise Hasan b. Osman'dır. Sultan Veled Dîvânı'nın zahrına, bizzat Esrâr Dede, kendi elyazısıyla düştüğü notta şunları yazmıştır¹ :

وهبه الملك الفياض القوي الى الفقير السيد محمد اسرار المولوي
ابن احمد بيزبان بن حسن بن عثمان ساكن در بقعه غلطة. ١٢١٠

Esrâr'ın bu notundan adının Mehmed Esrâr, babasının adının Ahmed Bîzebân, dedesinin adının Hasan, büyük dedesinin adının ise Osman olduğunu öğreniyoruz. Bu yazı, 1210 yılında, yani şairin ölümünden bir yıl kadar önce yazılmıştır. Ayrıca bu notta "Seyyid" ve "Mevlevî" olduğunu ve Galata'da oturduğunu belirtiyor. Bilindiği gibi Seyyid, Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere verilen bir unvandır. Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere ise "Şerif" denmektedir. Yukarıya aldığımız notta "Seyyid" olduğunu söyleyen Esrâr Dede, bir tarih manzumesinde ise "Şerif" olduğunu ifade eder:

Şükür ki âl-i Mevlânâya lütf-ı Hağ olup bâhir
Bu güne bir şerif ibnü's-şerifi eyledi zâhir

(T-3/8)

¹ Sadettin Nüzhet Ergun; Türk Şairleri, C.III, s.1432.

Bir başka kaynakta, Esrâr Dede'nin "*Mehmed b. Ahmed er-Rûmî el-Mevlevî*" olduğu¹ belirtilir.

"Esrâr" mahlasını ne zaman almış ya da kim tarafından bu mahlas kendisine verilmiş, bilemiyoruz. Ancak kelimenin tasavvufla çok yakın bir ilgisi bulunduğunu ve şairimizin kişiliğiyle de uyum sağladığını söyleyebiliriz. Belki bu mütenasiplikten dolayı böyle bir mahlas tercih edilmiştir. Kelimenin tasavvufî şiirle de yakın bir ilgisi var. Hüseyin Vâ'iz'e göre "*ma'ârif-i Rabbânî ve mevâcid-i Sübhânî üzerine kurulan tasavvufun hakikatlerinin kaideleriyle ince ta'rifin inceliklerinden bahseden şiirlere 'Esrâr' derler; çünkü bunların manaları büyük bir ekseriyet için meçhuldür ve ancak Allah'ın yardımı ile buna kudret bulunabilir.*"²

Muhtemelen Seyyid Mehmed adıyla Mevlevîlik tarikatına intisap eden Esrâr Dede, 'Esrâr' mahlasını bu tarikata girdikten sonra almıştır. Zaten Mevlevî âdâb ve erkânındaki "*kâ'ide-i kadîmeye göre bir derviş ikrâr-dâde-i hizmet-i merdân oldukda tavr u tarzı şîve-i refârına göre yahut zâd u bûd ve sebep-i ikrârına müteallik ve münâsib mahlas-ı şâyânla tebcil olunup eger şiirden dahi vâyedâr olursa yine ismini bir mahlasla müteradif iderler idi.*"³ Esrâr Dede, tezkîresinde Derviş Ganem'i anlatırken bunları söylüyor. Bununla da kendisinin, "Esrâr" ismini niçin aldığını bir bakıma açıklamış oluyor.

¹ Bu, Esrâr Dede'nin Fütüvvet-nâme'sinin 49. beyitten itibaren yer aldığı 180 varaktan oluşan bir yazma mecmuadır. "Nüshaların Değerlendirilmesi" kısmında daha geniş bir biçimde tanıtacağımız bu mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Kitaplığı, 334/6 numarada kayıtlıdır.

² Fuat Köprülü; Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2. baskı, 1980, s.129.

³ İlhan Genç; Esrâr Dede Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye / İnceleme-Metin, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986, C.I, s.6.

b- Doğum Tarihi ve Yeri

Esrâr Dede'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kaynakların belirttiğine göre hicri 1162 (m.1748) yılında İstanbul'da¹ Sötlüce semtinde doğmuştur.² Dolayısıyla biz de 1748 yılını Esrâr'ın doğum yılı olarak kabul etmeyi uygun görüyoruz.

c- Öğrenimi ve Mesgulyeti

Esrâr Dede, eserlerinden de anlaşılacağı gibi, iyi bir öğrenim görmüştür. Arapça ve Farsça şiir yazmış olan Esrâr, Türkçe şiirlerinde de engin bir kültürü malzeme olarak kullanabilmiştir. Bu da ancak disiplinli bir eğitim süreciyle mümkün olabilir. Buradan yola çıkarak, Esrâr'ın, o günün eğitim kurumu olan medreseye devam ettiğini ve iyi bir eğitim sürecinden geçtiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Fatin'in ifadesiyle o, "*hiç bir vakt ü demini ney ü meyle itlâf ü isrâf etmeyüp, nakdine-i evkâtını iktisâb-ı cevâhır-ı ma'ârifte sarf eyle*"mıştır.³

Konuyla ilgili olarak tezkiresinin mukaddimesinde bilgi veren Esrâr, "*ta'lim ve tadrîs ile meşgûl iken*", Mevlevîliğe "*sülûk et"tiğini, "subh u mesâ ihvânü's-safâ ve hullânu'l-vefâ ile müdâvemet-i müzâkere-i şîr ü inşâ ve rûz u şeb sâye-i hurşîd-pâyelerinden istifâza-i fenn-i ma'nâ kı"diğini anlatır.⁴ Demek ki Mevlevîliğe intisâbıyla ilmi bir tarafa bırakmış, tasavvufun "ma'nâ sanatı"na dalarak "şiir ve inşâ" ile uğraşmayı "zâhirî ilm"e yeğlemiştir.*

Esrâr Dede'nin Arapça ve Farsça bilmenin yanında Batı dillerinden bazılarını da bildiğine dair rivayetler vardır. Rusuhi Baykara, bu konuda, "*elimizdeki eserlerine göre onun iyi bir tahsil yaptığını ve hatta Arapça ve Acemceden maada Latince ve Yunanca ve İtalyanca bildiğini biliyoruz*" demektedir. Buna delil olarak da Lûgat-ı Talyan Mukaddimesinden şu cümleleri göstermektedir: "*..bu fakîr-i nâ-çâr ulûm ve fûnûn-ı şettâ tahsiline sa'y ve gûşşimiz avânında bil-ittifak lûgât-ı Latiniyye ve Talyaniyyeye bir miktar vukûfumuz sebkât etmişti.*"⁵ Ancak Esrâr'ın, sözkonusu dilleri nasıl ve ne zaman öğrendiği, bu lisanları ne kadar bildiği hakkında, maalesef kaynaklarda yeterli malûmat bulunamamıştır.

¹ Fatin Davud; Hâtîmetü'l-Eş'âr, İstanbul, Fatin hattı, Elif Maddesi, 1269 (1853) s.9. S.N.Ergun; a.g.e., s.1344. Haluk İpekten; Türkçe Şu'ârâ Tezkireleri, Erzurum A.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Yayınları,1988, s. 155.

² S.N.Ergun; a.g.e., s.1344. H. İpekten; a.g.e., s.155.

³ Fatin; a.g.e., s.10a.

⁴ İ.Genç; a.g.t., C.I, s.2.

⁵ Rusuhi Baykara; XVIII. Asır Şairlerinden Mehmed Esrâr Dede, Hayatı, Tasavvufu, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü Mezuniyet Tezi,1939-40, s.13.

Yetiştığı çevreden sözederken, Galata'dan, oradaki çevreden, bu çevrenin içinde Rumların ve başka gayrimüslim unsurların varlığından söz etmiştik. Şairin böylesi bir çevrede yetişmesi, doğal olarak bu insanlarla bir diyalog kurma ihtiyacını hissetmesine neden olmuştur. Dolayısıyla onların dillerine, kültürlerine ve hatta -ileride bahsedeceğimiz- dinlerine ilgi duyma, öğrenme, ona göre kendi inanç ve kültürünü anlatma, Esrâr Dede için bir yol olarak görülebilir. Sanıyoruz Esrâr Dede, çevresindeki bu insanlarla anlaşmak, onlara kendini, daha doğrusu Mevlevîliği anlatmak için anlaşabilecek kadar Rumca ve İtalyanca'yı öğrenmek ihtiyacını hissetmiş, hatta bu konuda bir küçük sözlük hazırlamayı düşünmüştür. Böyle bir sözlük hazırladığı da kaynaklarda anlatılır. "Eserleri" kısmında bu sözlükle ilgili daha geniş bilgi verilecektir.

Nihat Sami Banarlı'ya göre Esrâr Dede "iyi tahsil görmüş; Arabî ve Fârisî'den başka Rumca, Latince ve İtalyanca öğrenmiştir. Önce hâcegân sınıfında çalışmak veya müderris olmak istemişse de Şeyh Gâlib'i tanıdıktan sonra derin bir samimilikle Mevlevî tarikatine girmiş ve Gâlib Dede'den bir an bile ayrılmaya razı olmayacak bir bağlılıkla onun sâdik müridi ve dervişi olmuştur."¹

Hatta Esrâr'ın "Fransızca öğren"diği² de iddia edilmektedir.

Esrâr Dede'nin "iyi bir öğrenim gördüğü"ne sanıyoruz en güzel delil, "iyi bir hattat ol"ması³ gösterilebilir. Bu arada Şeyh Gâlib Dîvânı'nın üç yazma nüshasının, bizzat Esrâr Dede tarafından yazıldığını da zikretmemiz gerekiyor. Ayrıca Şeyh Gâlib'in, Esrâr'a kimi yazılarını yazdırdığı da rivayet ediliyor. Dolaylı bir şekilde konumuzla ilgisi olan şöyle bir öykü anlatılır:

"Gâlib'in ehl-i beyt muhabbetini gösteren;

İkrârımuza ser virirüz ahde kavîyüz

Biz Şâh-ı velâyet kuluuz hem 'Âlevîyüz

gibi manzûmeleri şâyî' olduktan sonra, tekkesine birtakım Şîî akidelerini benimseyen adamlar toplanmağa başlamış, bunu gören Sünnîler de dergâhdan yavaş yavaş ayaklarını kesmişler. Bu hal günden güne çoğalmış; hatta Gâlib'in Bektaşîliği bile söylenmeğe başlanmış. Bu ziyaretçilerin çokluğundan usanan şair, çok sevdiği dervişi ve arkadaşı Esrâr'a güzel bir talik ile "يا حضرت معاوية" levhasını yazdırmış ve oturduğu yerin başucuna astırmış. Bu defa bunu gören Aleviler de tekkeye uğramaz olmuşlar. Bunun üzerine Gâlib, Esrâr'a demiş ki: "Alevî olduk Sünnîler

¹ Nihat Sami Banarlı; Restimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1971, C.II, s.789.

² H.İpekten; a.g.e., s.155.

³ A.g.e., s.155.

darıldı, Muaviyeci göründük, Şifler uzaklaştı. Şimdi biz bize kalalım, tath tath konuşalım."¹

Esrâr Dede'nin hayatı hakkında, özellikle de Mevlevîliğe intisabından önceki hayatına ilişkin ne yazık ki fazla bilgimiz yoktur. Ne iş yapardı, neyle geçinirdi, hayatında hiç evlenmiş miydi? Bu sorulara net bir cevap verecek durumda değiliz. Bir şiirinde, Mevlevîliğe intisabından önceki hayatına ilişkin olarak şöyle der:

Sevdâ-yı mahabbetle gezüp hayli zamânlar
Esrâr-ı belâ-keş nice yıl derbeder oldu

(G-233/17)

Esrâr, bu "derbeder"likten kurtulmuş mu? Sanmıyoruz. Aynı şiirin devamında;

Müstehlekle olup fakır u fenâ bahrine düşdüm
Ne kayd-ı diger kaldı ne hüd fikr-i ser oldu

(G-233/20)

derken, acaba yalnızca tasavvufun "fakır u fenâ"sından mı bahsediyordu? Yoksa hayatın çıplak gerçeklerini, fakirliğin insanı yokluğa mahkum eden gücünü de mi anlatıyordu?

Sanıyoruz Mevlevîliğe girdikten sonra ancak ruhu biraz sükûn bulmuş, karnı doymuş ve bir sıcak çorbayla bir hücre köşesinde kıvrılıp yatabilme lüksüne sahip olmuş. Tezkiresinde anlattığına göre; "bu fakîr-i siyah-kâr dervîş Esrâr-ı nâcâr tarikat-ı Mevlevîyyeye duhûl ve hazret-i Gâlib Dede efendimizin dergâh-ı inâyetlerinin çarup-keşliğine (süpürgeciliğine).."² başlamıştır. Belki de Esrâr'a, "Menâkibü'l-'Arifin"ın ilk sahifesinde Gâlib Dede'nin kendi el yazısıyla yazdığı "Sütlüceli Seyyid Mehmed'e sikke"² ödendiğine dair kayıtlar, bu ve benzeri hizmetleri için ödenmiştir.

Neticede şunu söylemek mümkündür; Esrâr Dede, zamanının şartlarına göre iyi bir öğrenim görmüştür. "Arapça, Farsça, Rumca, Latince ve İtalyanca'yı bilen ve bu lisanların kültürlerini yakından tanıyanengin ilim sahibi bir şair ve gönül ehli"³ bir şahsiyettir. Ancak Rumca, Latince ve İtalyanca'yı ne kadar bildiği meçhulümüzdür.

¹ S.N.Ergun; Şeyh Gâlib, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1932, s.51.

² R.Baykara; a.g.t., s.15. İ.Genç; a.g.t., s.5.

³ İskender Pala; a.g.e., s.269.

3) Şeyh Gâlib'le Tanışması

Şeyh Gâlib, 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış bir divân şairidir. Denebilir ki klasik edebiyatımızın son büyük şairidir. Mevlevî şeyhi olan Gâlib, 1205 (m.1790) yılında Kulekapısı (Galata) Mevlevîhanesine "şeyh" olmuştur. Ki sözkonusu mevlevîhane, Mevlevîlik tarihi açısından önemli bir mekandır. Ayrıca Esrâr Dede'nin hayatında bu mekanın önemli bir rolü vardır. Kabri de bu mevlevîhanenin bahçesinde bulunmaktadır. Bu nedenle, mevlevîhanenin tarihçesinden kısaca bahsetmek istiyoruz:

Kulekapısı Mevlevîhanesi, daha yaygın ismiyle Galata Mevlevîhanesi, ilk mevlevîhane olarak hicrî 897 (m.1491-92) tarihinde Divâne Mehmed Çelebi adına İskender Paşa tarafından kurulmuştur. Dergâhın ilk şeyhi, Sinoplu Safâyî Dede (ö.1533)'dir. Bir süre sonra dergâh, Halvetîlerin eline geçmiş. Abdi Dede (ö.1631), *"Konya'ya müracaatla bu dergâhın Mevlevîhane olduğuna dair maruzatla İstanbul'a gelip dergâhı Halvetîlerden kurtarmış. Bundan sonra da Kulekapısı'na Mesnevî şârihi Rüsûhî İsmail Dede (ö.1631) şeyh tayin edilince Abdi Dede, Kasımpaşa Mevlevîhanesini kurmuştu. O zamandan itibaren tekkelerin kapanışına kadar Mevlevîhane olan Kulekapısı dergâhında Şeyh Gâlib gibi birçok şair ve fazıl şeyhler, şeyhlik ettikleri gibi bir hayli kudretli müzisyenler de bu dergâha intisab etmişler ve mezarlığına defnedilmişlerdir."*¹ Esrâr Dede de bu ünlü Mevlevî şairlerden biridir.

Esrâr Dede, ne zaman Mevlevî tarikatine girmiş, Gâlib'le ne zaman tanışmıştır? Bu konuda farklı rivayetler anlatılmaktadır. Bunları iki başlık altında toplamak mümkündür:

1) Esrâr Dede, Gâlib'in Galata Mevlevîhanesine 'şeyh' olmadan önce Mevlevîliğe intisap etmiştir.

2) Esrâr, Gâlib'in Galata Mevlevîhanesine 'şeyh' olduktan sonra ve onun etkisiyle Mevlevî olmuştur.

Fatîm, tezkiresinde ikinci görüşü savunur: Esrâr Dede, *"tarikat-ı 'aliyye-i Mevleviyye'ye intisâb ile Galata Mevlevîhanesinde çillekeş-i fahr ü fâka olarak ol vakit hânkâh-ı mezkûrun post-nişîn-i irşâdı Şeyh Gâlib Efendi merhûmun hem-dem ü celîsi vü mahrem ü enîsi ol"*muştur.²

Rusuhi Baykara; *"Şeyh Gâlib, Galata Mevlevîhanesine şeyh olduğu zaman Esrâr Dede çillede bulunuyordu. "O günlerde Gâlib Dede'nin mürşitliği altında çilleden çıkıp Dede oldu"*³ diyerek, birinci görüşe

¹ A. Gölpınarlı; *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1983, s.337.

² Fatîm; a.g.e., s.9b-10a.

³ R.Baykara; a.g.t., s.18.

katılıyor. İlk görüşe katılan başka kaynaklar da var. Haluk İpekten'e göre; "Esrâr Dede'nin Mevlevî dergâhına girmesi, kendi sözleriyle "tarik-i hâcegâna sülûk edip ta'lim ve tadrîs ile meşgûl iken nâgâh" Mevlevîlik aşkına düşmesiyle kırk yaşlarında iken 1788(1202) yılında olmuştur."¹

Esrâr Dede Tezkîresi üzerine "doktora tezi" hazırlayan İlhan Genç, bu iki rivayete ilişkin olarak şunları yazar:

"a)Esrâr Dede, Mevlevîliğe Şeyh Gâlib ile tanışmasından önce girmiştir. Dervîş Nûrî maddesindeki bilgilerden elde edilen yargıya göre Esrâr Dede, 1171 yılı dolaylarında Kazasker olan Ekşizâde Veliyü'd-dîn Efendi Yenikapı Mevlevîhanesinde kendisini (Dervîş Nûrî) görüp Karahisar'daki bir medresenin müderrisliğine işaret etmiştir. Esrâr Dede, bu zatla görüşüp "istifâza-i sûriyye ve ma'nevîyye" olduğunu belirtmiştir. Bu zatın 1201'de vefat ettiği düşünülürse, onun 1201'den daha önce Mevlevî meclisleriyle bağını göstermektedir. Yine altı yıllık bir zaman diliminin Mevlevîliğe ait hayli geniş ve zengin eserler vücuda getirmeye yetmeyeceği fikri, görüşün bir başka dayanağıdır.

b) Esrâr Dede, Mevlevîliğe Şeyh Gâlib ile girmiş ve onun etkisiyle bu tarikatta çeşitli ve önemli sayılabilecek yerlere ulaşmıştır."²

İhsan Mahvi, yayınlanmamış olan Mevlevî Şairleri adlı çalışmasında, Esrâr'ın Mevlevîliğe intisabı, Gâlib'le dostluğu ve yakınlığı, hatta Mevlevîlikte ve şiirde gösterdiği başarıyla ilgili olarak şunları anlatır:

"İbtidâ-yı hâlinde tarik-i hâcegâna sülûk ederek ta'lim ve tadrîs ile meşgûl iken, sâika-i merâk ve tecessüsle bir gün Galata Mevlevîhânesine uğrayup dergâh-ı mezkûrda seccâde-nişîn-i irşâd olan Şeyh Gâlib Dede efendinin huzûr-ı şerîfine dâhil olur. Esnâ-yı sohbette Şeyh Gâlib Dede'nin dehân-ı ma'ârif-beyânından sudûr eden hakâyık-ı ma'nevîyyeden fevka'l-had mütehasis olarak, o gün dergâh kapusundan istemeye istemeye çıkarsa da meftûn-ı fezâ'li olduğu Şeyh Gâlib Dede'ye karşı rûhunda hâsıl olan incizâb-ı rûhânî ile o geceyi bî-ârâm geçirmiş ve ale's-sabâh pür-sûz u güdâz dergâh-ı müşterî-penâha şitâb ile Şeyh Gâlib Dede'nin dâmân-ı inâyetine ilticâ eyleyerek matbah-ı Molla'ya ikrâr-dâde-i teslimîyyet olmuştur.

Esrâr Dede, pek çok zaman Şeyh Gâlib Dede'nin pûte-i terbiyesinde kaynayup izâfât-ı nefsanîyyeden tecerrüd etmiş, tâmü'l-ıyâr bir dervîş olmuş, bütûn varlığını şeyhi ve üstâdının yed-i irâdesine teslim ederek mürid-i muhlisi olmuştur. Esrâr Dede, matbah-ı Molla'da ikmâl-i çille ettikten sonra dedelik rütbe-i fâhiresini bi'l-ıhrâz hücre-nişîn olmuş ve

¹ H.İpekten; a.g.e., s.155.

² İ.Genç; a.g.t., C.I, s-3-4.

şeyhinin himmet-i mürşidânesiyle dâhil-i harem-serâ-yı sülûk olarak merâtib-i ma'nevîyyeye irtikâya başlamıştır. Esrâr Dede'nin feyyâz-ı rûhunda meknûz olan bedâyi'-i tabî'yye Şeyh Gâlib'e intisâbından sonra yavaş yavaş inkişâf ederek âsâr-ı bâhiresini pek yakın bir zamanda göstermiş, bu sûretle bugün değil bir tarikat-ı Mevlevîyyenin, bütün cihân-ı ilm ü ma'rifetin medâr-ı iftihârı bir Esrâr Dede olmuştur.

Dede, hücre-nişîn olduktan sonra Şeyh Gâlib'in nedim-i hâsı ve hem-bezm-i musâhabâtı olmuş, bütün ömrünü onunla beraber pek âşıkâne yaşamış, kendisi destâr-ı giysû-yı meşihatle kesb-i imtiyâz eylediği halde şeyhinin dizi dibinden katıyyen ayrılmamıştır. Bu sebeple Şeyh Gâlib Dede'nin Esrâr Dede üzerinde feyyâz bir te'siri vardır, fakat bu te'sir Esrâr Dede'nin eş'ârından ziyâde hüviyyet-i dervîşânesinde, irfân-ı ma'nevîyesinde görülmektedir. Esrâr Dede, tarîk-ı feyz refik-ı Mevlevîde mazhar olduğu mertebe-i ulviyyeyi Şeyh Gâlib Dede'nin hadeka-i ma'rifetinden müşâhade ettiği için:

Şadr 'an şadr eriştik bu deme
Dile gelmem kime geldüm giderüm

Zannolan yerde vücûdum yokdur
Zann-ı Gâlibde velî müstetirüm

demiş, bütün irfânıyla şeyhine medyûn olduğunu i'lân etmiştir.¹

Esrâr'ın Mevlevîliğe intisabı konusunda yaptığımız bu alıntılardan sonra, şunu söylememiz mümkündür: Esrâr Dede, Gâlib'in Galata Mevlevîhanesine 'şeyh' olmadan bir süre önce Mevlevîliğe girmiş olması daha güçlü ve daha makul bir tez olarak görünüyor. Ancak, Esrâr'ı asıl değiştiren olay, Gâlib'le tanışmasıdır. Mevlevîlik yolunda aldığı mesafeyi, şiirde ulaştığı başarı ve ününü hep Gâlib'le tanışmasına borçludur. Böylece, "Üstadının yolunda içli ve samimi gazeller yaz"maya² başlamıştır. Öyle ki bu sayede "bütün cihân-ı ilm ü ma'rifetin medâr-ı iftihârı bir Esrâr Dede olmuştur." Bu olayla hayatında büyük bir değişim başlamıştır. Çünkü "hem kendisine yakın bir dost, hem de şiirde örnek alacağı usta bir şair bulmuştur. Dede'nin bundan sonraki hayatı, mürşidi Şeyh Gâlib'in gözetimi altında geçmiştir. Onunla gece gündüz beraber olacak kadar yakınlık kuran Esrâr Dede, O'nun "çok sevgili arkadaşı ve dervîşi"dir³ ve "şeyh" olduğu halde bu makamı istememiş, ölene kadar dostunun ve mürşidinin yanından

¹ S.N.Ergun; a.g.e., C.III, s.1345. İ.Genç; a.g.t., s.6-7.

² M.Reşit-N.Ocaklı; Divân Şiiri Antolojisi, İstanbul, Varlık Yayınevi, 1969, s.9-10.

³ Naci Okçu; Şeyh Gâlib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tehlîli ve Divânının Tenkidli Metni), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, C.I, s.8.

ayrılmamıştır. Esrâr Dede ile çok iyi anlaşılan Şeyh Gâlib ise, onun tarikatta ilerlemesini sağladığı gibi şîirde de üstadı olmuştur. Gâlib'in şeyhliği sırasında Esrâr Dede, "Kazancı Dede" olarak tekkede çileye giren dervişlere yol göstermekle görevlendirilmiştir."¹

Esrâr Dede, tezkiresinin yazılış sebebine değînirken, Şeyh Gâlib'le ilgili olarak şunları yazar:

"Bu tezkire-i ervâh u bu cerîde-i nefâyis-i enfâsuñ bâ'îs-i cem' u inşâsı ve muharrir-i hurûf Seyyid Esrâr-ı perîşân-hâlûñ sebep-i ihyâsı veli-ni'metüm dellîl-i tarîkatüm mürşid-i hakîkatum âb-ı rû-yı Mevlevî fahru't-tarîka-i Mevlevî mecmû'a-i esrâr-ı Mesnevî..."²

Tezkire-i Şu'ârâ-yı Mevleviyye'nin önsözünde Esrâr, şeyhi Gâlib'e karşı duyduğu hislerini şöyle şîirleştirir:

Feth olsa n'ola der-i metâlib
Hâzır nazâr-ı cenâb-ı Gâlib

Hâdî-i tarîk-ı âşîkândur
İhsânı bu yolda râygândur

Kıldı beni himmetiyle gûyâ
Ben bilmez iken nedür bu ma'nâ

Oldum aña çünki ben de bende
Sultânlik hâşıl oldu bende

Ol sâyede kâm-yâb oldum
Maflûbum ol kapuda buldum

Dest-i keremi başumda tâcum
Nûr-ı nazârı yanar sırâcum³

Esrâr Dede, Gâlib'in 1210 (m.1795)'te doğan kızı Zübeyde için yazdığı şu tarihte de şair için saygı dolu ifadelere rastlanmaktadır:

Hâzret-i Gâlib Dede sırr-ı cenâb-ı Mevlevî
Kim odur ma'mûre-sâz-ı hâtır-ı vîrânımuñ

(T-4/1)

¹ H.ipekten; a.g.e., s.155-156.

² İ.Genç; a.g.t., C.II, s.289.

³ Ali Enver; Semâ-hâne-i Enver, İstanbul, 1309, s.175. Sedit Yüksel; Şeyh Gâlib Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1980, s.24.

Esrâr, Gâlib'i çok sevmekte ve saymaktadır. Sonsuz bir sevgi ve bağlılıkla sürekli bir minnettarlık duygusu içindedir ve bu duygularını her vesile ile dile getirmektedir. Şiirlerinde bunların yüzlerce örneğine rastlamak mümkündür. Ancak biz burada birkaç örnek vermekle yetineceğiz:

Olsa gulâmı çok mı Esrâr gedâsı Gâlibûn
Mürşid-i şab'um oldu bu hüsn-i edâsı Gâlibûn
(Th-2/7)

Reh-i Monlâ-yı Rûnda Esrâr
Mürşidüm her maqamda Gâlibdür
(G-73/14)

Hâliyâ feyz-i hazret-i Gâlib
Cân-ı Esrâr-ı nâ-be-sâmândur
(G-79/17)

Baňa her bir nigâh-ı merhameti
Hastaya tâb mürdeye cândur
(G-79/18)

Dem-be-dem iltifât ü eltâfi
Başka in'âm başka ihsândur
(G-79/19)

Ser-güzeştüm o şâh ile güyâ
Kışsa-ı mür bâ-Süleymândur
(G-79/20)

Esrâr Dede'nin Dîvân'ında bulunmayan, ancak tezkiresinde rastladığımız bir gazeli var. Bu gazel, Gâlib Dede'nin anlatıldığı bölümde yer almaktadır. Tam anlamıyla bir Şeyh Gâlib methiyesidir. Şiiri aynen alıyoruz:

Cenâb-ı Hazret-i Gâlib Efendi-i zîşân
Ki zât-ı enveridür âfitâb-ı âlem-tâb

Beyân olınsa eger vaşf-ı hulk u ma'rifeti
Kaşidelerle dolardı hezâr cild-i kitâb

Hüküm-nişîn-i kürsî-i Meşnevî idicek
Kılur füyûz-nefesi şarf-ı 'arşî istî'âb

Olur o âyineden cilve-ger kerâmet-i pîr
Anuñ lebünden ider sâlikâne 'atf-ı hıtab

Şeb-i firâkda ey kıble-cû olan tâlib
Gel işte ka'be-i tahkîka bundadur mihrâb

Melek hışâl olur bir nigâhıla merrîlî
İderse bezmine ol tünd ü tîzi istişhâb

Hasûd ağız açayum dirse haqqına ol dem
Hücûm ider cigeründen dehânuna hûn-âb

Var ise mihr-i cemâlinden aldı feyzi mâh
Çerâğıyum deyu zîrâ yemîn ider mehtâb

Bahâ-i zâtını vaşf eylemek ne hâcetdür
Güher-şinâslara ma'lûm o gevher-i nâ-yâb

Kitâb mükerrermetûñ şerha muhtedir olamaz
Ne rütbe eylese Esrâr vaşfını itnâb¹

Gâlib'le Esrâr arasında derin bir muhabbet vardır. Bu karşılıklı sevgi ve saygı, onların şiirlerine de yansımıştır. Ancak Galata Mevlevîhanesinin son şeyhi Ahmed Celaleddin Efendi'nin naklettiği bir rivayete göre, bu muhabbete bir kez gölge düşmüştür. "*Esrâr, bir küstahlık² yapmış ve Gâlib Dede tarafından kendisine seyyah verilmiştir.*" Bunun üzerine Esrâr "toğunma" redifli gazelini yazmıştır. Dervişin bu gazeli üzerine Şeyh Gâlib, onu affetmiştir.³ Sözkonusu küstahlık nedir, bu konuda herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak Dîvân'da 213. gazel olarak yer alan "toğunma" redifli

¹ İ.Genç; a.g.t., C.II, s.289-290.

² "Küstahlık, Mevlevî tabirinde kabahat yapmak manasına gelir. Ve kabahatin derecesine göre dervişe nasihat, tekdîr, hücre sırrı ve seyyah verme gibi cezalar verilir. Seyyah verilen dervişin cübbesinin yakasındaki zırh (ki buna 'üstüvâ' denir) alınır, sikkesi çıkarılır ve her tekke de bulunan ve tekkenin arkasında olan 'küstah kapusu' denilen bir kapıdan çıkarılır. Seyyah verilen dervişe bu ceza, dervişin hüccresinin önünde bulunan paşmaklarını (bir nevi ayakkabı) ters çevirmekle tebliğ edilir. Bu derviş tekkeden çıkar, başka bir yere seyahat eder ve isterse başka bir dergaha derviş olabilir." (R.Baykara; a.g.t., s.21)

³ İ.Genç; a.g.t., s.20-21.

gazele baktığımızda, belki bazı ipuçları elde edebiliriz. Hüsn ü Aşk'taki bazı mısraları da çağrıştıran beşinci beyitte deniyor ki;

İçdükleri hep hûn-i cigerdür fuqarânuñ
Şeyhâ kerem it hâtır-ı rindâne tokunma

Acaba kabahat'tan maksat, bu beyitte şairin sözkonusu ettiği rindâne tavır mıdır, bilemiyoruz. Ama bildiğimiz, Şeyh'inin yaptığı uyarıları dikkate almamış olması dolayısıyla dostluklarının kopma noktasına gelmesi ve hatta Mevlevî gelenekleri çerçevesinde cezalandırılmasıdır. Son beyitte de;

Sâhum senüñ Esrâr şadâkatlu kuluñdur
Lûtf eyle o dervîş-i perîşâne tokunma

diyerek, özür dilemiş ve bağlılığını dile getirmiştir.

Esrâr'ın özrü kabul edilmiş; aralarında bulunan, ama bu küçük olayla kısa bir süre için gölgelenen muhabbetleri, dostlukları, karşılıklı sevgi ve saygıları, Esrâr'ın ölümüne kadar devam etmiştir.

4) Mevlevîliğe İntisabı

Mevlevîlik, Mevlânâ Celâleddin Rûmî (1207-1274)'ye nisbetle kurulmuş tarikatlardan biridir. Mevlânâ'nın babası Bahâüddin Veled, "*Belh halkı ve Harzem Şah'a hiddetlenerek, bu şehirden ayrılmış*", önce hacca gitmiş, bu arada oğlu Celâleddin ile birlikte meşhur şair Feridüddin Attar'ı ziyaret etmek üzere Nişabur'a varmıştır. Attar (ö.1220), Celâleddin'e ünlü eseri "*Esrâr-nâme*"yi hediye etmiştir. Bahâüddin Veled, yanında oğlu, Bağdad, Hicaz ve Şam'ı dolaşarak Anadolu'ya gelmiş, Konya'ya yerleşmiştir. Konya'da iki yıl kadar irşad görevini sürdüren Bahâüddin Veled, 1230 yılında vefat etmiştir.¹

Mevlânâ Celâleddin, babasının ölümünden sonra Konya'da irşad görevini kendisi yüklenir. Vaazları, nasihatları, irşadları, Dîvânı, Mesnevî'si, Fîhi mâ Fih'i ile dolu dolu yaşanan bir ömür sona erdiği zaman (1274) Mevlânâ'nın, Konya başta olmak üzere Anadolu ve İslâm dünyasında haklı bir ünü vardır. 13. yüzyılın sanat ve düşüncesine damgasını vuran Mevlânâ'dan sonra oğlu Sultan Veled (1226-1258), babasının düşüncelerini bir sisteme dönüştürerek Mevlevîliği kurar.

Bilindiği gibi Mevlânâ, bir tarikat kurucusu değildir. Mevlevîlik olarak ortaya çıkan tasavvufî sistem, onun düşüncelerinden yola çıkarak oğlu ve torunu tarafından sistemleştirilmiştir. Gölpınarlı'nın da dediği gibi "*Aşk ve*

¹ Mahir İz, Tasavvuf, İstanbul, Rahle Yayınları, 1969, s.158-159.

melâmet yolunun bir kutbu olan Mevlânâ'nın yolunda şeyhlik, dervişlik, dereceler, tören, hususî giyim ve tekke yoktur. Bu aşk yoluna giren, o yolun yolcusu olan, gayet basit bir tarzda kabul edilir ve artık o yoldaki büyüğe bağlanarak, dostlarla sohbet ederek, müzik ve sema' meclislerinde bulunarak gündend güne görüşünü, bilişini, duyuşunu değiştirir ve gerçek insanlık makamına ulaşır."¹

"Sultan Veled zamanında kurulan ve 13. yüzyıldan 15. yüzyıl sonlarına kadar yayılma ve kurulma devrelerini geçiren, Mevlânâ'nın reel felsefesini yalnız müsamahalı ve geniş bir dünya görüşü ile, sema', vecid, şiir ve müzikle ifade edip inançta asırların, muhitin, nazarı tasavvufun ve medresenin tesiriyle mistikleşen, edep, erkân ve merasim bakımından 16. yüzyıldan sonra kat'i şeklini alan Mevlevîlikte, asırlar boyunca nesilden nesile sürüp gelen birçok geleneklerin izlerini bulabiliriz."²

Mevlânâ ile başlayan, Çelebi Hüsameddin, Sultan Veled ve oğlu Ulu Arif Çelebi'yle devam eden Mevlevîlik, özellikle şairler arasında büyük bir ilgi gördü. Bunu, başta Mevlânâ olmak üzere, Mevlevîliğin önde gelen isimlerinin aynı zamanda birer şair olmasına bağlayabiliriz. Bir başka neden de; şairlerin, mevlevîhanelerde şiiri konuşabilmeleri, şiiri yaşamaları ve hatta yaşatmalarını denebilir. Çünkü "Mevlânâ'nın edebiyata etki eden güçlü ve derin sanatçı ruhu yanında onun bir talihine de işaret etmekte fayda vardır. Mevlânâ, serbest telakkilere elverişli ve musiki, sanat ve edebiyatı seven bir muhitte yetişmiş ve esasen Muhyiddin-i Arabî'nin (1165-1240) neşr ve telkin ettiği vahdet-i vücûd felsefesiyle dolmuş olup, pek kolay cezb ve teshîr etmişti."³ Mevlânâ'nın bu özelliği, Mevlevî şairleri de etkilemiş, onları 'Molla'ları gibi şiir yazmaya özendirmiştir. Molla'larının o cezbesi onlara da yansımış, onun yaşadığı aşk ve cezbeyi şiirleştirmeyi amaç edinmiş, adeta bunu bir misyon olarak yüklenmişlerdir.

Ayrıca mevlevîhanelerde Mevlânâ'nın eserlerinin okunması, yorumu, şerhi, şairlere ilham kaynağı olmuştur. İstisnasız bütün Mevlevî şairler, Mevlânâ'dan etkilenmiş, duygu, düşünce, hayal ve konu açısından onu örnek almışlardır. Kuşkusuz bu durum, şiir ve şairi sınırlayıcı bir tehlikeyi de yedeğinde getirmiştir. "13. yüzyıldan başlayarak edebiyat ve kültür hayatımızda derin etkileri olan Mevlevîlik ayrıca duygu ve düşüncede,

¹ A.Gölpınarlı; a.g.e., s.151.

² A.g.e., s.288.

³ F.Köprülü; Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1976, s.197.

dünya görüşünde ve davranışta öteki şairlerden oldukça farklı, Mevlevî kültürü ve Mevlânâ sevgisiyle dolu olan Mevlevî şairleri yetiştirmiştir."¹

Bu şairlerden biri de Esrâr Dede'dir.

Esrâr Dede'nin Mevlevîlikten önceki hayatıyla ilgili fazla bir bilgimiz yok, ne yazık ki. Tezkiresinin önsözünde yer alan şu sözler, onun Mevlevîlik öncesine ait pek iyi bir yaşantısının olmadığına dair ipuçları veriyor: "*Şikeste dil ser-â-pâ müstağrak-ı girdâb-ı mâ-sivâ ve gavta-hâr-ı lücce-i çûn u çîrâ âlûde-i çîrk-âb-ı alâik-i dünyâ vü mâfilhâ iken nâgâh-kerden-i cân-ı nâtüvâna kûllâb-ı mahabbeti hânedân-ı Mevlevî güzerân..*"²

Yine tezkiresinin bir başka yerinde, Mevlevîliğe intisabından öncesi için "fakîr-i siyâh-kâr" ve "nâ-çâr" nitelemelerini kullanır. "Şeyh Gâlib'le Tanışması" kısmında da vurguladığımız gibi, Esrâr Dede, Mevlevîliğe intisap ettiği zaman 40 yaşları civarındadır. Ancak tasavvufa yabancı değildir. Dahası, denebilir ki Esrâr, "*çocukluğundan itibaren tasavvuf muhitlerinde buhundu. Bu yüzden genç yaşında Galata Mevlevîhanesine girdi. Uzun yıllar mevlevîhanede hizmet gören Esrâr Dede, Şeyh Gâlib'in 1790 yılında buraya şeyh olmasıyla hem kendine yakın bir dost, hem de şîrde örnek alacağı usta bir şair buldu. Bu sırada tekkede çileye giren dervişlere yol gösterme görevi olan Kazancı Dedeliğine yükseldi.*"³

Halûk İpekten, Mevlânâ'nın, Mevlevî büyükleri üzerindeki etkisinden söz ederken, burada iki türlü etki olduğunu söyler:

"1. Mesnevî neşvesi: Mesnevî'nin etkisiyle zühd ü takva yoluyla İslâmiyetin namaz, oruç ve öteki farzlarını eksiksiz yerine getirmeye önem verenler. Vahdet-i vücûd inancında fazla ileri gitmeyenler. Mevlevîler arasında bunlara Veled kolu denir. En tanınmışları Mesnevî şârihi İsmail Ankaravî'dir.

2. Divân-ı Kebîr neşvesi: Divân'daki hoşgörü ve rind düşüncenin etkisiyle zühd ve takva yanında tasavvuf düşüncesine de ağırlık verenler ve aşk yolunu seçenler. Bunlara Şems kolu denir. Sultan Divânî ve Yusuf Sineçâk bunların başında gelir.

Esrâr Dede ve Gâlib, bu iki yolu birleştiren, orta yolu seçen, ama rindliğe ve tasavvuf düşüncesine daha yakın olan mevlevîlerdir."⁴

Esrâr Dede'ye göre "derviş, şâh-ı 'âlem olsa" yine de "muhtâc-ı nigâh-ı Mevlevîdür"(G-86/2). Esrâr'a "pîr-i mey-gede-i dil nazar vir"miştir(G-68/5).

¹ İ.Genç; a.g.t., C.I, s.2.

² R.Baykara; a.g.t., s.13.

³ Büyük Türk Klasiklerî, Ötügen-Söğüt Yayınları, 1988, C.VII, s.24.

⁴ H.İpekten; Şeyh Gâlib, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Erzurum, A.Ü.Fen-Ed. Fak. Yayınları, 1991, s.24.

Onun için "tārīḥ-ı Mevlevīde ḥāk-pāy-ı Sīne-çāk ol"muştur(G-162/5). Bütün bunlara katlanmasının sebebi;

Hemān bī-dest ü pāy ü bī-zebān ü bī-vücūd ol kim
Bu dergehde iresin feyz-i bī-pāyān-ı Monlāya

(G-196/17)

gerçeğini bilmesinden dolayıdır. Bunun için de "Meşnevî sırrın"a taliptir.

Ancak Esrâr Dede'nin şiirinde Melâmîlik ve Hurûfîliğin izlerine de rastlamak mümkündür. 16. yüzyıldan itibaren Mevlevîler arasında Veled Kolu'nun sıkı kuralcılığına rağmen yayılan Hurûfîlik ve Melâmîlik, Esrâr'da da bir etki, bir özentî ve bir neşve olarak görülmektedir. Onun Nesîmî (ö.1404) gibi bir Hurûfî şairi Tezkîre'sinde Melâmî olarak göstermesi, belki bu bakımdan önemli ve anlamlıdır. Ankaravî'nin Minhâcî'l-Fukârâ'da belirttiğine göre Melâmîlik, bir tarikat değil bu tarikat içinde bir hâldir. Ama dervişliğin de nakıs mertebelerinden sayılır. Ancak Esrâr'ın "şiirinde görülen Hurûfîlik izleri, bir süs ve fantazi olarak anlaşılmalıdır." Ve "Kalenderîlik izlerini taşıyan şiir örneklerine de aynı yargı ile yaklaşmak gerek"mektedir.¹

"İstivâ" redifli kasidesinde, Esrâr'ın Hurûfîlik ve Melâmîliği ile alakalı bazı ipuçları bulmak mümkündür. Örneğin;

Tennürelerde sûret-i lâ'da 'ayândur
Sīnede ğayri nefy ide tā lâ-yı istivâ

(K-12/6)

beytinde anlatılanlardan, Hamzavî² Melâmîlerdeki cem'-i me'â'l-fark remzi ortaya çıkmaktadır. Çünkü tennure arkaya giyildiği zaman lâm-elif şeklini alır. Derviş de ortada elif gibi kalır. Dolayısıyla lâm-elif'in ortasına bir elif dikildiğinde, sözünü ettiğimiz Melâmî remzi oluşur.

Esrâr;

Ser-rişte-i ḥaḳīkat-ı ihda's-sebildür
Âdem yüzinde 'alleme'l-esmâ-yı istivâ

(K-12/11)

Bir ḥaḳdur ammâ nokṭa-i zâtuñ me'âlidür
Sī vü dü ḥarfe aşl olur İmâ-yı istivâ

(K-12/18)

¹ İ.Genç; a.g.t., C.I, s.24. R.Baykara; a.g.t., s.31.

² İstanbul Süleymaniye'de Deveoğlu yokuşunda, 1572 yılında boynu vurdurularak öldürülen Bosnalı Hamza Bâli'nin kurduğu tarıktır.

beyitlerinde, Hurûflük'teki 32 rakamı nazariyesine işaret edilmektedir. Bunun da aslı şudur: Hurûflük, bütün varlığın esasını ses ve söz olduğunu kabul eder. Ses, herşeyde vardır. "İki şey, birbirine vurulunca file çıkar. Fakat söz haline gelişi insanlardır... Söz, harflerden meydana gelir. Kur'an'da yirmisekiz harf vardır. Hurûfliğin kurucusu Fazlullah, Farsça yazdığı "Câvidan"la bu yirmisekiz harfe, Farsçaya mahsus dört harf daha katmıştır: p, ç, j, g. Böylece yirmisekiz harf otuziki olmuştur."¹ Bu mısralarında şair, Hurûfliğin bu 32 rakamının insan yüzüne yansımaları anlatmaktadır. Görüldüğü gibi Esrâr'ın şiirlerinde Hurûflük ve Melâmîlik, bir özentî ve belki bir neşve olarak görülmektedir.

5) Ruhî Portresi

Esrâr Dede'nin kişiliği ve ruhi portresiyle ilgili olarak söylenecek çok az şey vardır. Çünkü bu konuda kaynaklarda herhangi bir bilgi verilmemiştir. Söyleyeceklerimiz de, şairin şiirlerinden ve meşrebinden yola çıkarak belirleyebildiklerimizdir. Bir şiirinde;

Sevdâ-yı mahabbetle gezüp hayli zamânlar
Esrâr-ı belâ-keş nice yıl derbeder oldu

Âhır irişüp kâfile-i Mevlevîyâne
Âzâde ser-i berzah-ı râh-ı haşar oldu

(G-233/17-18)

diyen Esrâr'ın, Mevlevîlik öncesinde "derbeder", "belâ-keş" ve "sevdâ-yı mahabbet"te (K-8/18) gezip dolaşan ser-âzâd bir şair olduğunu anlıyoruz.

Esrâr, "iki 'âlemden de el çekmiş gârib ü bî-nevâ" bir "zâhid"dir. O "perîşân-ı mahabbetdür" ve "aşkıdan gayrı ne a'mâl ü ne mezheb" davası vardır(G-50/7). Esrâr, bir "rind-i nüktedândur"(G-71/7). "Rind bir şairdir. Dünyaya pek ehemmiyet vermez. Hatta o zaman Selim-i Sâlis Şeyh Gâlib'in iyi dostu olduğu halde, bu hükümdara bile boyun eğmemiş ve ona kasideler

¹ "Bu yirmisekiz ve otuziki harf, insanın şeklinde ve bilhassa yüzünde de mevcuttur. İnsanın yüzünde, anasından onlarla doğduğu için 'Hutût-ı Ümmiyye', yani 'ana hatları' denen yedi hat vardır; iki kaş, dört kirpik, bir saç. Bunlardan herbiri, dört unsurdan meydana gelmiştir. Bu bakımdan bu yedi hat, yirmisekiz eder. Muhammed Peygamber, ceddîm İbrahim sünnetidir diye saçını ortadan ikiye ayırmıştır. Böylece yedi hat sekiz olur ki unsurlarla otuziki eder. Yüzde yedi tane de sonradan çıktığı için 'Hutût-ı Ebiyye', yani 'baba hatları' vardır: İki sakal, iki bıyık, iki burun kılları, bir de alt çenenin altındaki hat. Bunlar da yirmisekiz eder. Alt çene hattı, ortadan ayrılırsa sekiz ve binaenaleyh otuziki olur." (A. Gölpinarlı; a.g.e., s.311.)

yazmamıştır. Yalnız Kasımpaşa Dergâhını tamir etmesi dolayısıyla Valide Sultan'ı, yazdığı tarih'te methetmiştir."¹

Esrâr'ın, Hayretî'nin (ö.1534) etkisiyle ve hatta nazire olarak yazdığı şu dizeler, onun nasıl bir kişiliğe sahip olduğunun ipuçlarını vermektedir:

Ne Süleymân ne Selîmüñ kulu
Hâzret-i Rabb-i rahîmüñ kulu

Hüsrev-i 'âleme yok minnetimiz
Öyle bir şâh-ı kerîmüñ kulu

(G-104/1-2)

Bendelük eyler isen kendinedür
Şanma biz hür u na'îmüñ kulu

Gevher-i kâbiliyet 'âşıkuyuz
Añlama kim zer ü sîmüñ kulu

(G-104/4-5)

"Şeh ü mîr"e "ser-fürü et"meyen Esrâr, "şevket-i bî-zevâl"e tâliptir(G-209/3). Bu, "ip gibi ince ve zayıf" olan "cism-i harâb, cism-i nizâr cân", "bu köhne binâ"(G-67/4-5), sadece "mürşid-i 'allâme" dediği Gâlib Dede'nin "bende-i memlûki"dir(T-4/1-2).

Esrâr Dede'nin esrar ve şarap içip-içmediği konusunda çeşitli görüşler var. Ancak bu görüşlerin hiçbirisi somut delillere dayanmıyor. Onun güzel huylu, edep ve erkan sahibi, olgun bir kişiliği olduğundan kuşku yok.² Ancak Esrâr'ın ölümüne tarih düşüren Sürûrî'nin "Yedi beng-i eceli benzi sarardı soldı" mısramında, özellikle esrar anlamındaki "beng" kelimesini kullanması, ayrıca Esrâr mahlasını seçmiş olması, böyle bir alışkanlığının olduğu ihtimalini düşündürtebilir.³ Eğer böyle bir alışkanlığı varsa, bunun Mevlevîliğe intisabından öncesine ait olduğu muhakkaktır. Şeyh Gâlib'le tanışmasından sonra, sözkonusu alışkanlığı sürdürdüğünü sanmıyoruz.

Esrâr Dede ile Şeyh Gâlib arasında tatsız bir olayın geçtiğini biliyoruz. Ancak daha önce de kısaca değindiğimiz gibi, bu olayın sebebini bilmiyoruz. Özür dileme mahiyetinde kaleme alınan ve Esrâr'ın bağışlanmasına vesile olan "toğunma" redifli gazelden (G-213) bazı çıkarsamalarla Rusuhi Baykara, şöyle bir neticeye varmaktadır: "Çok manalı olan beşinci ve altıncı beyitler, küstahlığın mütemadi müskirat kullanma ve ahlâkî zaafından dolayı

¹ R. Baykara; a.g.t., s.37.

² Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1979, C.III, s.105.

³ İ.Genç; a.g.t., C.I, s.9.

olduğunu gösterir. Esasen Esrâr'ın bu bâde-perverliğini (harâbât) ve (şarap) redifli gazellerinde mütemadiyen Fasîh-i Mevlevîyi meth etmesinden de anlayabiliriz. Zira Fasîh, Mevlevîler arasında bâde-perestliği ile ve bundan dolayı Üsküdar'daki Şeyh Nasûhî ile aralarında cereyan eden hadiseler meşhurdur."¹

Rusuhi Baykara'nın sözünü ettiği "şarâb" redifli gazelde (G-25), şair, şarab'a bir methiye yazmıştır. Burada anlatılan şarap; "şâhid-i şüh u şeng, sîne-i rind, gevher-i bî-direng, kuzum-i şu'le-reng, genc-i muğbeçe, bâc-ı mülk-i Freng, keyf, 'arâk, düşmen-i cân-ı beng.." vs.dir. Şairin bu nitelermelerle anlattığı şarabın, tasavvufî neşveyle bir ilgisinin olmadığı düşünülebilir. Ancak "Harâbât" redifli gazelinde (G-26) tasavvufî mazmunlar daha bir önplana çıkmaktadır. Burada sözkonusu olan "rindân, sühendân, îhsân, tekye-i dil, kerem-i Şems, füyüz, feyyâz, mey-i tevhîd, İmân-ı harâbat"tır. Ama himmeti arzulanan, "sultân-ı harâbat" olan Fasîh Dede'dir. Bir Mevlevî deyiminde; "Demsiz dervîş, imansız softaya benzer." denir. Dem, rakı manasına kullanılan bir kelime olduğu gibi, "demli olmak" da "sarhoş olma"ya denmektedir. "Dem görmek" ve "demlenmek" ise, rakı içmek anlamında kullanılan iki sözdür.² "Harâbât" redifli gazelinin bir yerinde;

Dâ'ım dem ider rind olan tekye-i dilde
Her dem sürülür şevk ile devrân-ı harâbât
(G-26/5)

diyen Esrâr, kuşkusuz burada, "gönül tekkesinde dem etmek"ten bahsetmektedir.

Esrâr Dede'nin kişiliğini ve dünyaya bakışını en iyi anlatan şiiri, kuşkusuz "gıtdi" redifli uzun gazelidir(G-232). Bu anlamda gazelin bazı önemli beyitlerini burada alıntılar yapmak istiyoruz:

Celîs-i dün ararmış bezmine dünyâ vü mâ-flhâ
Kemâle irdük ammâ yanlarından rağbetüm gıtdi

Cihânda merd-i şâhib-zât kadrin kimse bilmezmiş
Bilür vardur diyü hayfâ ki bunca dikkatüm gıtdi

Kalup nâ-dân arasında hemân bir pûla degmezmiş
Saçup beyhüde bunca gevher-i mâhiyyetüm gıtdi

¹ R.Baykara; a.g.t, s.22.

² A.Gölpınarlı; a.g.e., s.434.

Meger erbâb-ı 'İrfân zannolan hayvân imiş cümle
Tehî bād-ı hevâ bunlarla vaqt-i şolâbetüm gıtdi

Külâh u hırka ile bir alay her-meşrebân gördüm
Helâk-i hayf hayf oldum elimden kudretüm gıtdi

Bi-hamdillâh geldi intibâh ammâ neden soñra
Biraz vaqt ol gürûh içinde vaqt-i fırsatüm gıtdi

Henüz İmânı yokdur da'vi-İ 'İrfân ider câhil
Ne sırdur bu düşündükce Hudâyâ fikretüm gıtdi

Baña gösterme sûret bātınında fitneler gördüm
Cihândan göz yumarsam şanma dilden hiddetüm gıtdi

Şakın sen de bu sûret gitmeyince mahrem olmazsın
Görindi şahid-i sîret o dem ki sûretüm gıtdi

Felekden nefret itdüm 'aşık-ı vahşet-güzînüm ben
Dehirden kimse ile kalmadı ünsiyetüm gıtdi

Saña vü hem senüñ aşhâbına ma'fûm olsun kim
Düketdüm ba'd'ezîn bâzârı kayd-ı şirketüm gıtdi

O rütbe bâde-i gayretle ser-mest-i girânüm ki
Bu menzilden göçerdüm lîk tâb u tākātüm gıtdi

Ben abdâl-ı fenâyum iltizâm-ı resm-i dehr itmeme
Fenâ-yı 'aşk ile fikr-i rüsûm-ı 'âdetüm gıtdi

Gedâdan şâhu farğa gelmedüm tevhide me'mûrum
Çarık-ı vahdet-i mahzum hevâ-yı keşretüm gıtdi

Kimi devletle tâhîr kimi zilletle hicâb eyler
Şükür ol hâlüme kim kayd-ı fakr u devletüm gıtdi

Çarık-ı fakrda icmâl ü tafşilüm bulup Esrâr
Gönülde tenglük kalmadı tende vüs'atüm gıtdi

6) Ölümü

Esrâr Dede, Fatîm Tezkiresine göre; "*kıymetli vaktini iktisâb-ı cevâhir-i ma'ârifeye sarf eylemekte iken, 1211 sâlinde târik-i sikk-i hayat olup*"¹, genç yaşında vefat etmiştir.

Rusuhi Baykara, Esrâr'ın ölüm yeri ve tarihiyle ilgili olarak şu bilgiyi vermektedir: "*Esrâr Dede, 1211 senesi 7 recebinde (27 kanûn-ı sâni 1796) Galata Mevlevîhanesinde vefat etmiştir.*"² Bir başka kaynakta, "*Esrâr Dede, kırk dokuz yaşında iken miraca tesadüf eden 27 recep 1211 (1796)'da vefat etti*"³ denilmektedir.

Halûk İpekten, Esrâr Dede'nin ölüm tarihiyle ilgili olarak iki ayrı eserinde farklı iki tarih vermektedir. Birinde Esrâr Dede'nin "*49 yaşında iken 26 ocak 1797 (27 recep 1211) tarihinde ölmüştür*"⁴ derken, diğerinde sözkonusu miladî tarihin 1796 olduğunu⁵ yazmaktadır. Esrâr Dede Tezkîresi üzerine doktora çalışması yapan İlhan Genç ise, Esrâr; "*27 recep 1211/1796'da Mirâc'a tesadüf eden bir günde Galata Mevlevîhanesinde vefat ettiğinde 49 yaşında idi*"⁶ diyor.

Esrâr Dede'nin ölüm yeri ve tarihi, kaynakların belirttiği gibi meçhulümüz değildir. Ölüm yeri, hayatının son beş-altı yılını sürekli olarak geçirdiği Galata Mevlevîhanesidir. Ölüm tarihi ise, 27 recep 1211'dir. Bu tarihin miladî karşılığında, kaynakların bir hesaplama yanlışlığına düştüğünü zannediyoruz. Çünkü 1211 hicrî yılının recep ayı, 31 aralık 1796'da başlıyor. 27'nin bir eksikliğini sözkonusu tarihe ilave edince, 26 ocak 1797'yi buluyoruz. Dolayısıyla Esrâr Dede'nin ölüm tarihinin 26 ocak 1797 olduğunu söyleyebiliriz. Dahası, yaptığımız hesaplardan Esrâr'ın perşembe günü öldüğü sonucuna varıyoruz. Ayrıca o gecenin Miraç kandili olduğunu da biliyoruz. Sıdkî'nin aşağıda vereceğimiz tarih manzumesinde de bu bilgilerin doğrulandığını görüyoruz.

Ğulâm-ı kemterüñ Esrâr-ı bî-nevâ gelmiş
Kapuñda eyleme me'yüs eyâ cenâb-ı Faşîh

(K-14/9)

¹ Fatîm; a.g.e., s.10.

² R. Baykara; a.g.t., s.22.

³ S.N.Ergun; a.g.e., C.III, s.1345.

⁴ H. İpekten; Türkçe Şu'ârâ Tezkireleri, s.156.

⁵ H.İpekten; Şeyh Gâlib, s.11.

⁶ İ.Genç; a.g.t., s.10.

diye yakaran Esrâr Dede, Galata Mevlevîhanesi kabristanında çok sevdiği Fasîh Dede'nin (ö.1699) yanına gömülür. (Bakınız, Ek-1b) "Yalnız aralarında mezar taşı okunmayan bir zatın kabri vardır. Harb-i Umûmî içinde yapılan Şeyh Gâlib ihtifalinde, Gâlib'in bu sevgili dervişi ile Fasîh-i Mevlevî'nin kabirleri etrafı bir duvarla çevrilmiş ve bu duvar üzerine bu ihtifalın hatırası olmak üzere bir mermer kitabe konmuştur."¹ (Bakınız, Ek-2b ve Ek-3a) Bu mermer mezar taşına, şeyhi ve dostu Gâlib'in şu tarih kıt'ası (Bakınız, Ek-3b) yazılmıştır:

Esrâr Dede çilleyi haţm itdiği dem
Sır oldu serin hırka-ı tâbüta çeküp

Gâlib didi târihini efsûs efsûs
Hem-demleri hayrân kodı Esrâr göçüp²
همدملری حیران قودی اسرار کچوب

(1211)

Esrâr Dede'nin, şair ve tezkire yazarı olarak, dahası bir Mevlevî dedesi olarak çevresinde çokça sevilmiş bir kişi olduğunu, ölümüne düşülen tarih manzumelerinden de anlıyoruz. Sürûri (ö.1817) de Esrâr'ın vefatına tarih düşüren şairlerdendir:

Kimse bilmez ne hayâl oldu ki Dervîş Esrâr
Yedi beng-ı eceli benzi sarardı soldı

Şöyle keşf eyledi târihini erbâb-ı nefes
Hayflar göz yumup Esrâr Dede sır oldu³
حیفلر کوز یوموب اسرار دده سر اولدی

(1211)

S.Nüzhet Ergun, "M.Cevdet'in İnkılâp Müzesine vakfettiği kitaplar arasındaki bir mecmuada" Sıdkî'ye ait bir tarih manzumesinin de yer aldığını yazar. Ancak bu Sıdkî, bildiğimiz Dervîş Sıdkî olmasa gerektir. Çünkü Dervîş Sıdkî, 1640 yılında ölmüştür. Bu şîrin sahibi, Sıdkî mahlaslı bir başka şair olmalıdır, diye düşünüyoruz. Yukarıda, şairin ölüm tarihi ve günüyle ilgili olarak söylediklerimizi teyit eden ve mesnevi nazım şekliyle yazılan bu tarih manzumesini, buraya almakta da fayda görüyoruz:

Nuţk-ı pîri.....(?). yâd eyledüm
Bu şikeste nazmı nâ-gâh söyledüm

¹ R.Baykara; a.g.t., s.24.

² Şeyh Gâlib Dîvânı, Haz.Muhsin Kalkışım, Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, s.158.

³ Fatîr; a.g.e., s.10a. İ.Genç; a.g.t., s.10.

'Azm idicek gece ol şeh hücreye
Çekti kendüyi verâ-yı perdeye

Bendesine hem vasıyyet eyledi
Bu cihândan giderüm çün söyledi

Şi'rümi bir nâme-i ser-defter it
'Âlem içre nev-be-nev bir gül-ter it

Pencşenbih rüz-ı mi'râc-ı şerîf
Hazret-i hāmūşa olmuştur harîf

Keşf idüp ahbebtü rabbî remzini
'Aşka sūzân eyledi dil-şem'ini

Vâsıl-ı dil-dârdür el-hağ şahih
Câyını itdi Enîs ü hem Faşih

Bu cihândan kendüyi râz eyledi
Kurb-ı Mevlânâya pervâz eyledi

Çünkü cismin eyledi gözden nihân
Rûh-ı pâki oldı mürğ-i lâ-mekân

Hem buyurdu Şıdkı bu târîhde
Buldu mi'râcın bu şeb Esrâr Dede

بولدي ممر اجين بو شب اسرار دده

(1211) ¹

Esrâr Dede'nin bu erken ölümü, birçok dostunu derinden üzmüştür. Fakat en çok da can dostu ve şeyhi Gâlib, bu zamansız ayrılıktan kederlenmiş, adeta yıkılmıştır. Bu hüznün şoku, Şeyh Gâlib'e edebiyatımızın "en güzel"² mersiyelerinden birini yazdırtmıştır. "Merziye Berâ-yı Esrâr Dede" başlığını taşıyan³ bu şiirle ilgili olarak, "Türk Edebiyatında Merziye" konusunu araştıran Mustafa İsen, şu tespitlerde bulunmaktadır:

¹ S.N.Ergun; a.g.e., C.III, s.1345.

² Naci Okçu; a.g.e., C.I, s.8.

³ A.g.e., C.II, s.936.

"Yakın dostlara, samimi arkadaşlara yazılan mersiyelerin en içlilerinden biri Şeyh Gâlib (1757-1799) tarafından yakın dostu Esrâr Dede için söylenmiştir... Genç sayılacak yaşta ölmesi üzerine Gâlib ünlü mersiyesini kaleme aldı. Mersiye, terkîb-i bend nazım şekliyle yazılmış olup toplam beş benddir. Bu şiir baştan sona, yakın bir dostun kaybedilişine duyulan samimi üzüntünün ifadesidir. Bu yüzdendir ki Esrâr Dede şiir boyunca dostluğu çağrıştıran kelimelerle anılmıştır: yâr-ı gâr; yâr-ı vefâ-dâr; her gece birlikte yanılan mum; gölge gibi hep birlikte olunan dost, bunların bazılarıdır. Şair, ağlasun redifinin sağladığı konu bütünlüğünün de katkısıyla ilk bendde, dostu düşmanı bu üzüntüsüne eşlik etmeye çağırır. İkinci bend, Esrâr Dede'nin meziyetlerine ve Gâlib'le olan dostluğunun anlatımına, üçüncü bend şairin dostunu kaybetmekten doğan çaresizliğine tahsis edilmiştir. Son bend, Esrâr Dede'nin mevlevîliğini vurgulayan ifadelerle yüküdüdür. Bu şiirde dikkati çeken en belirgin özellik, hem şairi hem de ölümüne mersiye yazılan kişisi mutasavvıf olan bu mersiyede tasavvufi bakış açılarına hemen hiç yer verilmemiş olduğudur. Denebilir ki bu özelliğine rağmen mersiye, gerek şekil, gerekse muhteva bakımından türün diğer örneklerinden farklı değildir. Mersiye, tasavvufta önemli başarılar elde etmiş bir mevlevî dedesinin şiiri olmaktan çok, bir yakınını kaybetmiş herhangi bir insanın samimi duygularını ustalıkla bize ileten bir metin konumundadır."¹

Şeyh Gâlib'in Esrâr Dede için yazdığı bu şaheser mersiye'nin tam metnini buraya alıyoruz:

I

Kan ağlasun bu dîde-i dür-bârum ağlasun
 Añsun benüm o yâr-ı vefâdârum ağlasun
 Çeşm ü dehân u ârız u ruhsârum ağlasun
 Başdan başa bu cism-i siyeh-kârum ağlasun
 Ağyârum ağlasun baña hem yârüm ağlasun
 Güş eyleyen hikâyet-i Esrârüm ağlasun
 Nâdide bir güher telef itdüm dirîg u âh
 Hâk içre defn idüp girü gitdüm dirîg u âh

¹ Mustafa İsen; Acıyı Bal Eylemek / Türk Edebiyatında Mersiye. Ankara, Akçağ Yay. 1994, 2. baskı, s.131-132.

II

Zât-ı şerîfî 'âleme bir yâdigâr idi
 Fakr u fenâ vü 'aşk u hüner ber-ķarâr idi
 Her şeb misâl-i şem' benümle yanar idi
 Sâye gibi yanumda enîs-i nehâr idi
 Hakkâ tamâm 'âşık idi yâr-ı ğâr idi
 Birkaç zamân mu'ammer olaydı ne var idi
 Allâh virdi aldı yine ķurb-ı hâzrete
 Biz kalduk intizâr ile rûz-ı kıyâmete

III

Âhır nefesde şöhbeti oldı maħabbet âh
 Bir yâre urdı bağruma âh derd-i firķat âh
 Gelmez mi hiç ķalb-ı fakîre bu şüret âh
 Ey kâş itmiyeydüm o 'âşıkla şöhbet âh
 Yakmazdı belki cânımı bu nâr-ı hâsret âh
 Telh itdi kâmumu o zehir-nâk şerbet âh
 Eyyâh elden ol gül-i hândânım aldı mevt
 Esrârım aldı cümle dil ü cânım aldı mevt

IV

Olsun mübârek ol mehe ķabr sa'âdeti
 Mevlâ müyesser ide maķâm-ı şefâ'ati
 Bitmiş ne çâre dâne vü gelmişdi sâ'ati
 Dehrûn budur hemîşe muħıbbâne 'âdeti
 Tefrîķ içündür itse de izhâr vuşlatı
 Zehri yudılmaz ağza alınmaz hârâreti
 Ben gördüğüm bu dâr fenânuñ fenâsıdur
 Bâķlî Hüdâ rızâsı beķâ Hâķ beķâsıdur

V

Meydân-ı Mevlevîde nişân âşikâr idüp
Pervâz iderdi şevk ile ankâ şikâr idüp
Eylerdi nây ü defle semâ' âh ü zâr idüp
Bulmuşdı kân-ı matlâbı Hâkda karar idüp
Almışdı müjde küyına yârüñ güzâr idüp
Gitti ne çâre Gâlibi hasretle bâr idüp
Olsun vişâl-i hazret-i pîrânla kâm-yâb
Kıldı qarîn-i kabri Faşîh-i felek-cenâb¹

¹ Naci Okçu; a.g.e., C.II, s.936-937. Şeyh Gâlib Dîvânı, Haz.M. Kalkışım, s.432-433.
S.N.Ergun; a.g.e., C.III, s.1345-1346. M. İsen; a.g.e., s.570-571.

II. SANATI

Esrâr Dede, "kudretli bir dîvân şairi"¹ olmakla birlikte, asıl önemlisi Mevlevî bir şair olmasıdır. Esrâr'ın bu yönü daha çok önemlidir. Çünkü şairliğinin gücü-kudreti asıl tasavvufî şiirlerinde ortaya çıkmaktadır. Onun için mutasavvıf bir şair olması, özellikle de Mevlevî-meşreb olması, onun şair kimliğinin anlaşılması açısından gözönünde bulundurulması gereken bir hususiyettir.

Esrâr'ın sanat yönünü birkaç başlık altında incelemekte yarar var:

1) Şair Kişiliği

Esrâr, ince ruhlu, nâif ve hassas bir şairdir. "Hayali, Gâlib'inki kadar parlak, zengin ve güçlü değildir."² Ama "şairleri okudukça tabiatındaki rikkat hiss olunur. O testir, değme şairin sözünde bulunmaz. Bize öyle geliyor ki, kendisinin yüzünü görmek bahtiyarlığına nail olanlar, o çehrede hüznün ile sürûru en sanatlî surette birleşmiş görürlerdi. Gâlib, onu boşuna seçmemiş. Kim bilir ne lâtif zât imiş!"³

Dîvân şiirinin büyük şairleri arasında yer almayan Esrâr Dede, kimine göre "devrinde iyi bir şair, sahasında saf ve samimî, husûsî bir şahsiyet"⁴; kimine göre ise, "devrinde oldukça büyük şöhret kazanmakla beraber, orta derecede bir şair"⁵dir. Tezkîreci Fâtîne'e göre Esrâr, "bişnev esrârına âgâh bir dervîş-i sâhip-nigâh olup, eş'ârî sûznâk u güftârî pâk-ender-pâk vâkı' olmuş"⁶ bir şairdir.

Bize göre Esrâr Dede, zamanının ünlü şairlerinden biridir. Özellikle Mevlevî çevrelerinde tanınan, aranan ve okunan bir şairdir. Dahası bu "çevrelerde çok tutulan tanınmış"⁷ bir sanatkârdır. "Yalnızca bir Mevlevî şairi olmakla kalmayıp, başarılı bir Dîvân şairi olduğu da görülmüştür. Sâde, dokunaklı, ince şiirleriyle ün yapmıştır."⁸ Tasavvuf kültürünü çok iyi hazmetmiş, Mevlevîliğe vâkıf, bu meşrebin usûl, erkân ve kavramlarını

¹ S.Nüzhet Ergun; a.g.e., s.1348.

² Haluk İpekten; Türkçe Şuara Tezkîreleri, s.156. F.K.Timurtaş; Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yayınları, İstanbul, 1981, s.249.

³ Muallim Naci; Osmanlı Şairleri, Hazırlayan:Cemal Kurnaz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s.161.

⁴ V.Mahir Kocatürk; Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, Edebiyat Yayınları, 1970, s.527.

⁵ F.K.Timurtaş; a.g.e., s.249.

⁶ Fâtîne; a.g.e., s.10a.

⁷ H.İpekten; a.g.e., s.155.

⁸ A.Ö.Hacitahiroğlu; Esrâr Dede, Diriliş Dergisi, Temmuz 1975, S.11, s.29.

bilen kişiliği ile şair kimliğini birarada meczedebilmiş bir şahsiyettir. Şiirlerindeki ve özellikle gazellerindeki içlilik, duygu yükü, kalenderliği ve rind-meşrebliliği, O'nun şair kişiliğinin önemli bir özelliğidir.

Esrâr Dede'nin şair kimliği kaside ve mesnevilerinde değil, daha çok muhammes, müseddes, gazel ve rübaîlerinde aranmalıdır. Çünkü onun hayat tarzı, duygu dünyası, samimiyeti, lirizmi ve içtenliği, daha çok bu şiirlerine yansımıştır. Vasfî Mahir, Esrâr'ın şiirini değerlendirirken;

Gören şanur ki şafâdan semâ'-ı râh iderüm
Döner döner bakarum kûy-i yâre âh iderüm

(Msd-2)

beytini, "garip ve müessir bir şark güzelliği" olarak nitelemektedir. Bazı örnekler vererek, "renk ve edası gerçekten güzel olan şiirleri vardır. Hatta bazı şairane tabiat tasvirleri göze ilişmektedir. Fakat onun hususiyeti, bilhassa;

'Azm-ı sefer itdüñ dil-i nâ-çârı unutmâ
Gıtdüñ güzel ammâ bu dil-efgârı unutmâ
(G-207/1)

Ağlatmayacağduñ yola baqdırmayacağduñ
Ol va'de-i tekrâr-be-tekrârı unutmâ
(G-207/9)

gibi, içli ve samimi duygulu, hazin edalı mısralarında görülmektedir."¹ Nihat Sami de bu görüşe; "müseddes, muhammes ve gazelleri, Türk Divân şairlerinin fazla iltifat etmedikleri rübaî tarzındaki şiirleri, bilhassa güzel ve kuvvetlidir"² diyerek katılmaktadır.

Esrâr Dede'nin başarılı bir divan şairi olduğu kanaatinde olan edebiyat tarihçileri arasında Muallım Naci, Fuat Köprülü, İhsan Mahvi ve Batılı müsteşriklerden Gibb ve Basinger'i de saymak mümkündür.³

¹ V.M.Kocatürk; a.g.e., s.526.

² Nihat Sami Banarlı; a.g.e., C.II, s.789.

³ A.Ö.Hacitahiroğlu; a.g.y., s.29.

2) Esrâr Şiirini Anlatıyor

Bir şairin sanatçı kimliğini dışarıdan görmek, kuşkusuz daha objektif bir yaklaşımdır. Bunu yukarıda yapmaya çalıştık. Bir de sanatçının kendine bakması, kendi sanatını değerlendirmesi boyutu var. Konunun bu boyutunu merak edince, Esrâr'ın kendi şiirine nasıl baktığını, nasıl değerlendirdiğini, şiir anlayışının ne olduğunu, onun mısralarından yola çıkarak incelememiz gerektiği kanaatine vardık.

Esrâr'ın, bir mutasavvif şair olarak, bütün yapıp ettiklerinin, dolayısıyla şiirinin kaynağına ilişkin bir dervişane yaklaşımı var:

Zan eyleme Esrârı ki dîvân söyler
Yâhud sühânı fikr-i perişân söyler
Bir harfl benüm degül bu kıyl ü kâlün
Şîr ü gâzelüm Cenâb-ı Cânân söyler

(Rb-48)

Şiirin kaynağı Cenâb-ı Cânân, yani Allah olunca;

Aldum kâleme cemâlnün nûktelerün
Mecmu'a-ı şîrüm oldı levh-i maḥfûz

(Rb-72)

neticesi ortaya çıkar.

Esrâr, bütün şiirlerinde kendi ifadesiyle "*vaşf-ı rindân*"ı (G-158/7), yani kalenderlerin, dünyaya boş vermişlerin, dünyayı önemsemeyenlerin vasıflarını; "*derd-i dil*"ini (G-231/5), yani gönül derdini ve aşk ıstırabını anlatmıştır. Şair, "*bütün ahvâlni evrâk-ı dil*"ine (G-207/7) nakşetmiştir. Gönül, şair için adeta bir aşk defteridir. Yapılması gereken bu defterin yapraklarına âşığın durumunu, ahvâl-i perişânını yazmaktır. Ki böylece kaybolması ve silinmesi mümkün olmayacaktır. Esrâr'ın şiiri "*şîr-i ter*"(G-158/7), "*nev-gâzel*"dir(G-116/9), yani taze, kullanılmamış, yıpranmamış ve bakır bir şiirdir; "*nev-güfte*"(G-199/5), yani yeni bir tarz, yepyeni bir bakış ve yorumdur; "*gâzel-i la'î-i şeker-efşân*"(G-206/19), yani şeker sözler saçan sevgilinin dudaklarından dökülen bir gazel kadar tatlıdır. Onun şiiri, "*bir tılısm-ı feyz*"(G-103/8), yani ilim ve irfan büyüüdür; "*şu'le-beyân*"(G-150/10) ve "*âteşîn*"(G-172/9), yani aşkın alev saçan ve ateş gibi yakan gazellileridir. Dahası, Esrâr'ın şiiri, "*müşgîn gâzel*" (G-194/5), yani misk kokuludur; etrafına güzellikler yaymaktadır.

Esrâr'a göre Dîvân'ı;

Eyledüm mecmû'a-i eş'arumı genc-i kemâl
Cem' idüp Esrâr kân-ı tab'ımuñ nağdînesin
(G-180/5)

beytinde ifade ettiği gibi "olgunluk hazinesi"dir. Esrâr, yaradılış hazinesinin sermayesini, en kıymetli varlığını bu hazinenin içinde toplamıştır. Bir başka yerde; Mecmu'a-i hayretde okurken gazelini

Esrâr-ı perîşân-edâ yâduma geldi
(G-241/11)

Hayretde iken derd-i dilüm söyledüm Esrâr
Mecmû'a-i şîrüm yine elden ele düşdi
(G-231/5)

Gencîne-i güftârına mazhar olup Esrâr
Her hâlde aña pîr-i sühândân nazar itdi
(G-245/5)

Vaşf-ı rüyında söylenen mısra'
Bir müretteb laţîf dîvândur
(G-79/13)

diyerek, Dîvân'ını "hayret ve şîr mecmuası, söz hazinesi, tertipli latif dîvân" olarak nitelemiştir.

Esrâr'a göre şîirin amacı; yaşadığı zamanı ve çağı anlamaktır:

Tefhîm-i sırr-ı dehr için Esrâr ço
Şîrûñ şafâsı bir gazel-i 'âşıkânedür
(G-72/9)

Bunun için de gereken, "şîirin safası olan bir âşıkâne gazel" yazmaktır. Ki Esrâr, "*Pîr-i sühândan nazar it*"tiği (G-245/5) için yazmaktadır. Ve "şîrûñ şafâsı" neticede "*bir gazel-i 'âşıkânedür*"(G-72/9).

Bunları söylerken, meşrebinin yani Mevlevîliğin de şîire yatkın olduğunu belirtir. Hatta;

Gâzelle eglenür hicrân hüçüm itdükçe bî-çâre
Gürûh-ı Mevlevîñün tab'ı çün eş'âra mâ'îldür
(G-85/9)

demektedir. Bir başka şîirinde, bu yargısına âdeta bir açıklık getirir:

Nuţkımuzda ma'ni-i rüşen gibi olduk 'ayân
Kâr-bân-ı nazm içinde bü-yî pîrâhen bizüz
(G-103/2)

3) Şiirlerinin Biçimi

"Biçim" başlığı altında, Esrâr Dede'nin şiirlerinde dil ve üslûp, edebî sanatlar ve vezin konusunu incelemeye çalışacağız:

a- Nazım Şekli

Esrâr Dede, bir Dîvân şairi olarak, dîvân şiirinin nazım şekillerinden çoğunu kullanmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi O, aslında bir 'gazel şairi'dir. Ayrıca rûbâileri de önemlidir ve klasik edebiyatımızda birçok rûbâi yazan şairlerden biridir. Musammatlarda da başarılı bir şair sayılabilir.

Esrâr'ın, karşılaştırmalı metnini verdiğimiz Dîvân'ında kullandığı nazım şekilleri ve sayıları şöyledir:

Kaside:14, Murabba:6, Muhammes:2, Tahmîs:7, Müseddes:3, Müsebbâ':1, Tesmîn:1, Terkîb-ı Bend:3, Gazel:247, Rûbâî:148, Kıt'a:17, Nazm:12, Tarih:8 ve Mesnevî:7.

Esrâr'ın Dîvân sonunda yer alan yedi mesneviden ilk ikisi, orta uzunlukta mesnevilerdir. Mübârek-nâme 145, Fütüvvet-nâme ise 176 beyitten oluşmaktadır. Kısa ya da orta uzunluktaki mesnevilerin mürettep dîvân sonlarında yer alması geleneğine uyarak ve karşılaştırmaya esas aldığımız beş nüshadan dördünün sonunda da yer almaları nedeniyle, biz de bu iki mesneviyi Dîvân metnine dahil ettik.

Esrâr Dede, gazel, musammat ve rûbâilerinde gösterdiği başarıyı, ne yazık ki kaside ve mesnevilerinde gösterememiştir. Bize göre bunun sebebi de şairin lirizmde, içtenliğinde, rind-meşrepliğinde aranmalıdır.

b- Vezin

Esrâr Dede, Dîvân'ında aruz vezninin 22 değişik kalıbını kullanmıştır. Esrâr, şiirlerinde birçok muzârî bahrinin Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün kalıbını (49 şiirde), sonra remel bahrinin Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün kalıbını (45 şiirde), üçüncü sırada da Hecez bahrinin 4xMefâ'îlün kalıbını (42 şiirde) kullanmıştır. Esrâr Dede'nin kullandığı aruz kalıplarının bahirlere göre dağılımı ve kullanıldıkları şiir sayısı Tablo-1'de gösterilmiştir.

Kalıplar	Bahirler	Toplam
1- Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün	Remel	45
2- Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün	"	19
3- Fe'îlâtün(Fâ'îlâtün) Fe'îlâtün Fe'îlün (Fa'îlün)	"	11
4- Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün (Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)	"	32
5- Mef'ûlû Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün	Muzârî	49
6- Mef'ûlû Fâ'îlâtün Mef'ûlû Fâ'îlâtün	"	3
7- Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün	Hecez	3
8- Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün	"	42
9- Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün	"	14
10- Mef'ûlû Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün	"	32
11- Mef'ûlû Mefâ'îlün Fe'ûlün	"	11
12- Mef'ûlû Mefâ'îlün Fe'ûlün	"	4
13- Mef'ûlû Mefâ'îlün Mef'ûlû Mefâ'îlün	"	9
14- Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün (Fa'îlün)	Müctes	20
15- Müfte'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün	Seri'	4
16- 4x Müstef'îlün	Recez	14
17- Mütefâ'îlün Fe'ûlün Mütefâ'îlün Fe'ûlün	Kâmil	3
18- Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün (Fa'îlün) (Fâ'îlâtün)	Haff	8
19- Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün (Fa'îlün) (Fâ'îlâtün)	"	4
20- Müfte'îlün Mefâ'îlün Müfte'îlün Mefâ'îlün	Münserih	3
21- Müfte'îlün Fâ'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün	"	1
22- Mef'ûlû Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa' (Fe'ûl) (Mef'ûlün)(Fâ'îlün)(Mefâ'îlün)	Rübaî Vezni(Ahrem/Ahreb)	152

Tablo-1 / Esrâr Dede Dîvânı'nda kullanılan aruz kalıplarının bahirlere göre dağılımı

Esrâr Dede Divânı'nda hangi nazım şeklinin hangi aruz ölçüsüyle yazıldığına baktığımızda ise, ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır:

1- Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kaside : 1

Murabba : 4

Tahmis : 7

Müseddes : 4

Kıt'a : 10

Na't : 11

Tarih : 3,6

Mesnevi : 1

Gazel : 1,2,6,12,19,23,31,49,53,54,83,96,100,103,117,126,128,
130, 131, 133,143, 145, 157, 167,171, 177,178,179,180,
181,192,199,208,222,236,238

2- Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ikü Fâ'ilün

Kaside : 2,12

Kıt'a : 5

Na't : 4

Tarih : 2

Gazel : 35,36,43,47,48,51,52,55,59, 61,65,67,68,70,71,72,
75,89, 92,98,101,107,119,120,121,124,125,134,139,
140,141,147,156,161,169,182,183,190,223,227,240,
242,244,247

3- Mefâ'ikün Fe'ilâtün Mefâ'ikün Fe'ilün (Fa'lün)

Kaside : 3,4,9,13,14

Müseddes : 3

Kıt'a : 1

Nazm : 2

Tarih : 1

Gazel : 4,24,37,74,77,105,158,165,184,189,230

4- Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kaside : 5

Kıt'a : 9

Nazm : 8

Tarih : 7,8

Mesnevi : 5

Gazel : 13,18,22,39,123,127,137,142,144,146,148,176,216

5- Müfte'ülün Müfte'ülün Fâ'ilün

Kaside : 6

Muhammes : 2

Gazel : 11,110

6- Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) Fe'ilâtün Fe'ilün(Fa'ilün)

Kaside : 7

Tesmîn : 1

Müsebba' : 1

Terkib-1 Bend : 1,2,3

Kıt'a : 8

Nazm : 7

Gazel : 66,104,212

7- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Kaside : 8

Tahmîs : 3,4

8- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Kaside : 10

Kıt'a : 2,4,12,13,14,15,16,17

Nazm : 3,5

Tarih : 3

Gazel : 9,20,42,44,58,63,69,80,82,84,85,91,99,102,106,

113,116,118,155,162,174,191,196, 201, 204,206,211,

219,220,232

9- Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) Mefâ'ilün Fe'ilün(Fa'ilün)

Kaside : 11

Mesnevi : 2

Gazel : 15,151,166,172,209,243

10-Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Murabba : 1,2,6

Tahmis : 1

Müseddes : 1

Kıt'a : 3

Gazel : 26,34,60,64,87, 90, 97,108,138,152,159,170,
173,193,200, 207,210,213,224,228,231,233,237,
241,245,246

11-Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

Murabba : 3

Kıt'a : 7

Gazel : 14,27,86,129,186,187,188,205,217

12-Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

Murabba : 5

Tarih : 6

Kıt'a : 11

Gazel : 46

13-Müfte'ilün Mefā'ilün Müfte'ilün Mefā'ilün

Tahmis : 2

Gazel : 198,218

14-Fe'ilätün(Fā'ilätün) Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilün(Fa'ilün)

Tahmis : 5

Nazm : 6,9,12

Tarih : 5

Gazel : 3,17, 29,38,50,78,88,94,109,111,112,135,136,150,154,
160,175,185,194,195,197,202,203, 221, 225,229,239

15-Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

Kıt'a : 6

Nazm : 10

Mesnevi : 3,4,6,7

Gazel : 7,21,32,40,76,115,215,235

16-Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün

Nazm : 1

Gazel : 16,122,132,153,163,234

17-Mütefâ'îlün Fe'ülün Mütefâ'îlün Fe'ülün

Gazel : 5,214,226

18-Mefûlü Mefâ'îlün Mefûlü Mefâ'îlün

Gazel : 8,10,45,56,57,62,81,114,164

19-Fâ'îlâtün Mefâ'îlün Fe'ülün (Fa'îlün)

Gazel : 25,73,79,149

20-Mefûlü Fâ'îlâtün Mefûlü Fâ'îlâtün

Gazel : 28,93,95

21-Mefûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü(Mefâ'îlün) Fa' (Fe'ül,Fa'îlün) (Rübaî vezni)

Rübaî : 1-148

Gazel : 30,33,168

Muhammes : 1

22-Müfte'îlün Fâ'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün

Gazel : 41

Esrâr Dede, aruz veznini genellikle başarıyla kullanmıştır. Ancak bazı şiirlerde zorlanmalar gözlenmektedir. Çok az olmakla birlikte bazı mısra ya da beyitlerde (G-218, Kt-5/2a, Ms-2/151a, Ms-2/162, Ms-2/174, Ms-6/9a, Ms-7/15a gibi) aruz hatalarına da rastlanılmaktadır. Söz konusu hatalar, aparatta gösterilmiştir.

Esrâr Dede, üç gazelinde (30.33,168) ve bir tahmîs'inde (Th-8) rübaî veznini kullanmıştır. Bu, çok nadiren rastlanılan bir durumdur.

Esrâr Dede'nin kullandığı 22 aruz kalıbın nazım şekillerine göre dağılımını Tablo-2'de göstermeye çalıştık:

Kalıplar	K	M	Mm	Th	Msd	Msb	Ts	TB	G	R	Kt	N	T	Ms	Top
1- Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün	1	1	-	1	1	-	-	-	36	-	1	1	2	1	45
2- Mef'ülü Fâ'îlâtü Mefâ'ilü Fâ'îlün	2	-	-	-	-	-	-	-	44	-	1	1	1	-	49
3- Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün (Fâ'îlün)	5	-	-	-	1	-	-	-	11	-	1	1	1	-	20
4- Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün	1	-	-	-	-	-	-	-	13	-	1	1	2	1	19
5- Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'îlün	1	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	4
6- Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün (Fâ'îlâtün) (Fâ'îlün)	1	-	-	-	-	1	1	3	3	-	1	1	-	-	11
7- Mefâ'ilünMefâ'ilünMefâ'ilünMefâ'ilün	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
8- Mefâ'ilünMefâ'ilünMefâ'ilünMefâ'ilün	1	-	-	-	-	-	-	-	30	-	8	2	1	-	42
9- Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün (Fâ'îlâtün) (Fâ'îlün)	1	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	1	8
10-Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	-	3	-	1	1	-	-	-	26	-	1	-	-	-	32
11-Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün	-	1	-	-	-	-	-	-	9	-	1	-	-	-	11
12-Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	4
13- 3xMüfte'ilün Mefâ'ilün	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3
14- Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün (Fâ'îlâtün) (Fâ'îlün)	-	-	-	1	-	-	-	-	27	-	-	3	1	-	32
15-Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	1	1	-	4	14
16- 4x Müstef'ilün	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	1	-	-	14
17-Mütefâ'ilünFe'ülünMütefâ'ilünFe'ülün	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3
18-Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	9
19-Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün (Fâ'îlün) (Fâ'îlâtün)	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	4
20-Mef'ülü Fâ'îlâtün Mef'ülü Fâ'îlâtün	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3
21-Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa' (Fe'ül) (Mef'ülün)(Fâ'îlün)(Mef'ülü)(Mefâ'ilün)	-	-	1	-	-	-	-	-	3	148	-	-	-	-	152
22-Müfte'ilün Fâ'îlün Müfte'ilün Fâ'îlün	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1

Tablo-2 / Esrâr Dede Dîvâm'nda kullanılan aruz kalıplarının nazım şekillerine göre dağılımı.

c- Kafiye

Esrâr Dede, daha önce de belirttiğimiz gibi, şiirde biçime fazla önem vermeyen bir şairdir. Onun için önemli olan muhtevadır, söylemek istediklerini en yalın ve en açık biçimde ifade etmedir. Böyle olunca şair, kafiye ve redifte de tasannu'ya kaçmamış, şiirselliğin mümkün olduğunca doğal sınırları içerisinde şiirini kurmuştur.

Esrâr, şiirinde çoğunlukla 'tam kafiye'yi kullanmıştır. 'Yarım kafiye'nin de hatırı sayılır yoğunlukta kullanıldığına tanık olmaktadır. Ancak 'zengin kafiye' neredeyse yok gibidir. Şair en çok da redif'ten yararlanmıştır.

Redif olarak kullandığı kelimeleri dikkat edildiğinde, çoğunlukla fil ya da fillimsi olduğu görülmektedir. Örneğin "gel, tiz gel, olsun, dokunma, almadan, olmasın, öpdüm, bilürüm, ağlarum, oldum, iden, iken, neyliyeğim..." gibi daha yüzlerce redif kullanılmıştır.

Esrâr'ın, zamirleri de redif olarak kullandığını görmekteyiz. Örneğin; bana (G-1,2,3,12), bizüz (G-103), senüñ (G-147,148), benüm (G-171,177), menüm (G-176), ben (G-187), bizde (G-209), beni (G-229)...

Esrâr'ın bir başka özelliği, şiirlerinde redif olarak tasavvufa ya da Mevlevîliğe ait kelime, isim ve kavramları kullanmasıdır. Örnek olarak; semâ' (Mr-2,G-126,127,128), külâh-ı seyfi (N-12), safâ (G-4), Mevlevî (Th-7), cenâb-ı Fasîh (Ks-14), istivâ (Ks-12), Celâleddîn-i Rûmî (Ks-8), Mevlânâdur (Ks-7), Monlâ-yı Rûm (Ks-6), iştîyâk (Ks-5), sadâ-yı bişnevi (G-234), aşk olsun (Kt-13)...Örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Ancak bu kadarla yetiniyoruz.

Esrâr, alliterasyon ve iç kafiye'den ise çok az yararlanmıştır. Daha çok, -yukarıda da belirttiğimiz gibi- şiirini yarım kafiye, tam kafiye ve redif üzerine kurmuştur.

4) Şiirlerinin İçeriği

Esrâr Dede'nin şiirinde içerik (muhteva) konusunda söylenecek çokşey vardır. İnceleme bölümünde, özellikle üzerinde duracağız. Ancak burada konuyu genel hatlarıyla özetlemek istiyoruz.

a- Konusu

Esrâr, bir Divân şairidir. Dolayısıyla onun şiiri içerik yönünden, Divân şiirinden farklı değildir. Yani diğer Divân şairlerinin şiirlerinde işledikleri konular, temalar ve hatta mazmunlar, Esrâr'ın şiirinde de vardır. Örneğin; aşk, sevgi, sevgili, şarap, meyhane, tabiat, bahar mevsimi, hikmet gibi

konular, hemen ilk akla gelenlerdir. Ayrıca meşrebinden kaynaklanan dinî-tasavvufî konular, Dîvân'ı içerisinde, bu genel konulara nazaran daha bir yoğunlukta ve ağırlıktadır. Şiirlerinde "*samimi bir Mevlevî dervişinin dinî ve tasavvufî ruhu hâkimdir. Bazan tamamıyla maddî ve tabîî şiirlerine de tesadüf olun*"maktadır.¹

Esrâr, duygu yüklü bir şairdir. Bir inancın, bir cemaatin adamıdır. Onun için önemli olan kendini ve mensubu bulunduğu inanç ve yaşama felsefesini anlatmaktır. Bu anlamda Mevlevî kelime, kavram, konu, tema ve hatta kişileri anlatmak, onun için bir zevk ve görevdir. Onun "*nükât-ı nazm*"ı "*a'lâ hurde*"dir(G-82/6). Sıradan ve rastgele değildir. O, yüreğinde sürekli "*şadâ-yı bişnevi*" duyarak yaşamış ve duyarak, hissederek yazmıştır.

Bu nedenle, içerik yönünden Mevlevîliği anlatan bir 'Mevlevî Edebiyatı'ndan sözedilir olmuştur. Böyle bir edebiyat anlayışının başında da Şeyh Gâlib ve Esrâr Dede bulunmaktadır. "*Mevlevîliğin âdâb, erkân, an'ane ve terim husûsiyetleri, Dîvân edebiyatı içinden pekâlâ ayrılabilir bir Mevlevî edebiyatı meydana getirmiştir. Mevlevî şairlerinin hemen hepsi kaside, gazel vesair vâdilerde Dîvân şairleridir, fakat bazı şiirleri, bütün husûsiyetleriyle Mevlevî şiiridir. Hatta bu şiirler şerh ve izah edilmedikçe anlaşılacak kadar Mevlevîyânedir. Billhassa Şeyh Gâlib ve Esrâr Dede, bu husûsiyeti pek güzel göstermişlerdir.*"²

b- Dil ve Üslûp

Esrâr Dede, daha çok gazelleriyle tanınmış bir şairdir. Asıl şairlik gücünü gösterdiği gazelleri, dil ve üslûp açısından diğer şiirlerine göre daha "*sağlam ve pürüzsüzdür*"³ · denilebilir. Gazellerinin dışında kalan şiirlerinde sözkonusu sağlamlığı belki bulmak mümkün olmayabilir. Ancak dilinin sadeliği ve duygularının sağlamlığı açısından, bu şiirlerinin gazellerinden farkı yoktur. Özellikle 'tasannu'ya kaçmadığı şiirlerde, Esrâr'ın şair kimliği daha bir belirgin olarak önplâna çıkmaktadır.

"*Şahsında da şiirinde de Mevlânâ tesiri görülen, hayatında saf ve nezih ruhlu, temiz ahlâklı bir derviş olan Esrâr Dede, şiirinde esaslı bir sanat gayesi gütmemiş, Dîvân edebiyatının malûm çerçevesi içinde ilmî, dinî ve tasavvufî olan samimi duygularını saf ve sade bir dille ifade etmiştir. Berrak*

¹ V.M.Kocatürk; a.g.e., s.526.

² A.Gölpınarlı; a.g.e., s.449.

³ H. İpekten; a.g.e., s.156.

ve tatlı dilli nezih bir şairdir. Nazım dili açık, duygulu ve kuvvetli olmakla beraber, eski büyük klasiklerin teknik ve estetiğine uygun değildir."¹

Esrâr da, sade ve açık bir dil kullandığının farkındadır, ki bir yerde şöyle demektedir: "Nuḫkımızda ma'ni-i rüşen gibi olduḫ 'ayân". Esrâr'ın "açık ve kudretli bir dile ve sağlam bir ifadeye sahip"² olduğuna şu mısraları örnek vermemiz mümkündür:

Asüde idüm ğam u sitemden
Raḫatda idüm heme elemenden
Şimdi olamam ḫalâş ğamdan
Sevdüm seni pek ḫaṫâya düşdüm
(Mr-5/2)

Anı geçdüm yine bir başka yere düşdi yolum
Gerçi fark eylemez idüm daḫlî ben sağ u solum
(TB-3/40)

Ol 'ömr ki yârsız geçer yok gibidür
Yâr olmasa hestî-i beşer yok gibidür
Bî-'aşkları hesâba alma aşla
Ol şaḫş ki yârsız gezer yok gibidür
(Rb-54)

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Esrâr Dede, şiirinde arkaik Türkçe kelimeler kullanmaktan çekinmemiştir. Örneğin; özge, öykünmek, öykündiğün, tüşgüt, ürküt, berkit, söyündürmeg... gibi. Bu kelimelerin şiir içinde kullanışlarına örnek olsun diye de;

Belâ deşinde şîrân-ı neberd-i 'aşkı tüşkütdüm
Verâ-yı mahmel-i vahşetle murğ-ı Kaysı ürkütdüm
(G-174/1)

ḫayâl-i yâri tenhâ avlayup ğam-ḫâne-i dilde
Sözümnden çıkmadı dür-dâne-i peymâni berkitdüm
(G-174/2)

Çerâğ-ı bezm-i iḫsânuüdur ey şâhum dil-i 'aşık
Söyündürmege oldu şu'le-efrüzân gül-büse
(G-206/17)

Gel gel ey rûḫ-ı revân-baḫş dil-i nâ-çârum
Hasteyüm pister-i hicrâna dōşendüm tüz gel
(G-154/2)

¹ V.M.Kocatürk; a.g.e., s.526.

² F.K.Timurtaş; a.g.e., s.249.

beyitlerini örnek olarak gösterebiliriz. Ayrıca bazı kelimeleri kendine özgü kullanışıyla şîre maletmiştir. Örneğin; 'var'ı "varlık" anlamında kullanmıştır:

Ağla ey dîde hemân ğayrı ne kâruñ vardur
Giryeden ğayrı bu 'âlemde ne varuñ vardur

(TB-2/5)

Yine 'aramak' fiilinden "arayan, soran" anlamında 'arar'ı kullanmıştır:

Mest ol hûn-ı ciger iç ki humâruñ vardur
Sanma bî-çâre seniñ yâr u araruñ vardur

(TB-2/7)

Esrâr, halk kültürünün içinde yetişen biri olarak, şîirlerinde halk deyim ve atasözlerine de yer vardır. Bunlardan birkaç örnek vermek istiyoruz:

Gözüm ardumda kaldı şûret-i âyîne-veş gerçi
Görüp ol âfet-1 devrânı kendümden geçüp gıtdüm

(G-174/3)

Yetişdür top idüp çevgân-ı nazm kalma yârândan
Ki bu meydânda Esrâr haylice ur tut olmuşdur

(G-80/8)

Cümle bî-sermâyelerde kaldı gûya bu metâ'
Şimdi bâzâr-ı maħabbetde kırnı da'vâ gezer

(G-96/3)

Zülfün Esrârı idüp dîvâne
Başma telleri taħduñ bu gece

(G-212/6)

Cüş itdi döküldi âb-ı rûyı

(Mr-3/1)

Bir murg-ı şikeste-per ü bältüm

(Mr-5/7)

Zülfine meftün olan bî-dîlün

Varı yoğı cümle fedâdür fedâ

(G-11/7)

Esrâr ne bu aħvâl yetmez mi tül-i âmâl

Ol çâr-đarb-ı abdâl dîvâne-râ kalem nîst

(G-28/14)

H'âce ta'n eyleme ben ser-ħoşa düşdümse eger

Gözi dilberde olanuñ ayağı çok sürçer

(G-78/1)

Geçürmiş yakadan bir kıızı bu şeb iç itmiş şeyh
Velî ol şîr meste kâsif-i nâsût olmuşdur

(G-80/3)

Görüp kıaddın nigâr-ı Arnabüduñ fikr-i câm itdüm
Kızılca bir kıyâmet kıopdı kim al tût olmuşdur

(G-804)

Tâb-ı meh-tâbı görüp kıayrete düşmüş kıurşîd
Gösterür göz kıapup encüm anı mâha kıoğru

(G-195/6)

Esrâr Dede, alıntıladiğımız bu örneklerden de anlaşıldığı gibi sade ve yalın bir dil kullanmış; akıcı ve samimi bir üslûbu yeğlemiş; şiirinde halk deyimlerine yer vermiş bir şairdir.

1. Edebî Sanatlar: Esrâr Dede, yukarıda da belirttiğimiz gibi "tasannu"suz bir şiirin şairi olmuştur. Onun için Esrâr'ın şiiri doğaldır, içtendir, nümâyışsiz ve gösterişsizdir. Bu tespitimiz, kuşkusuz, şiirin sanatsız, basit ve sıradan olduğu anlamına gelmez. Esrâr'ın şiirinde, Dîvân edebiyatı şairlerinin kullandıkları bütün söz sanatlarına rastlamak mümkündür. Mazmunları ve kelime dünyasıyla Esrâr, neticede bir Dîvân şairidir. İnceleme bölümünde, yeri geldikçe edebî sanatlar açısından gerekli açıklamalar yapılacaktır. Ancak burada, birkaç sanatkârane anlatımına değinmekte yarar görüyoruz:

Esrâr'ın kimi şiirlerinde kelime, hece ve ses tekrarlarıyla oluşan bir aheng vardır. Sözelimi 94. gazel, buna güzel bir örnek teşkil eder.

Râh-ı pür-bimde sa'y it der-i yâre er er

Kıat'-ı menzîl iderek bağr bağr hem ber ber

matla'ı ile başlayan gazel, 27 beyitten oluşmakta ve her beytin sonunda kafiyenin son hecesini kullanarak kafiye genişlemesi yoluyla hem tekrîr ve hem de alliterasyon yapmaktadır. Bu tekrarlar, aynı zamanda anlama bir derinlik ve zenginlik katmaktadır. Ancak bazı dizelerde kakafonik durumlar da gözlenmektedir.

Burada gördüğümüz ses tekrarı ile yapılan tekrîr, bir başka yerde kelime tekrarı ile sağlanmaktadır. Örneğin; 110,111,112,113, 119 ve 123. rûbâilerde kelime tekrarı ile tekrîr'in yapıldığını, bununla da anlam derinliği sağlandığını görmekteyiz. Bu rûbâilerden sadece birini burada örnek olarak vermemiz yeterlidir, sanırız:

Olsun niçe bir dîde-i gıryân gıryân
İtmez mi bizi ol gül-i handân handân
Yok kimse şikâyet itmege ey zâlim
Senden sañadur yine bu efgân efgân

(Rb-113)

Esrâr'ın, gazelin ilk dizesinin gazelin sonunda da tekrarlanarak verilmesi demek olan "redd-i matla"ı denemesi de (G-66,182,119), tekrîr sanatını ne denli sevdiğinin belirtisi sayılsa gerektir. Şairin, tekrîr ve cınas sanatının ikisini nasıl birarada başarıyla kullandığını gösteren güzel bir örnek vermek istiyoruz:

Büt-i kec-külâh şen-gül baña güldi virdi bir gül
Didi ağlama yeter gel gül olursun yâne yâne

(G-214/7)

Esrâr'ın;

Her mey-perest mey-kede-i feyz-ı aşkda
Ser-mest-i cām-ı himmet-i pîr-i muğân mıdur

(G-48/8)

Kârimuz neyle hebâdur bileyüm dirseñ eger
Yâ leb-i şâkı ya hod cām-ı lebâ-lebden şor

(G-50/3)

dizeleri, şairin tenâsüb sanatını ne denli başarıyla kullandığına örnek gösterilebilir.

'Âşıkum ahvâlüme bakmaz habîb
Hastayum derdüm su'âl itmez tabîb

(G-22/1)

beyti ise, bir bütün olarak her kelimesi simetrik dizilmiş ve dolayısıyla leff ü neşr-i müretteb'e çok güzel bir örnek teşkil etmiştir.

Şanma kandur bu gözümde dökülen eşk-i terüm
Dîdeden geldi derünumdaki zehr-i kederüm

(TB-2/11)

beytinde şair, "eşk-i ter" ile "zehr-i keder" arasında ilişki kurarak hem teşbih ve hem de mecaz sanatını kullanabilmiştir.

"Necme kemend at"mak (Kt-8/2) gibi harika bir hayâlî yakalayan Esrâr, elbette büyük bir şairdir. "Nâdide bir dîvâne" (G-163/6) olduğunu söyleyen şair, "şıgmazsan eger dehre şıgarsın kabre"(G-30/2) ve "âzâdeliğın zevkı dîvânede kalmışdur"(G-57/2) gibi özdeyiş niteliğinde icazlı söyleyişler yakalamıştır.

Gâh bîñ yâr olsa bir aġyâr arar
Gâh bîñ aġyâra bir yâr âşinâ

(G-13/7)

Ne cesûr oldu bu gönûl yâ Rabb
Secde eyler bütâna bî-pervâ

(G-15/7)

Ey çarġ ben oldum bugün bir âfetin ser-geştesi
Benden beter ser-geştesin âyâ saña n'oldı 'aceb

(G-16/3)

gibi sade ve çarpıcı söyleyişler Esrâr'a aittir. Bu tür örnekleri çoğaltmamız mümkündür, ancak bu kadarla yetiniyoruz.

Esrâr Dede'nin şiirinde dikkatimizi çeken bir başka husus, tezat sanatına çokça başvurması ve bunu da başarıyla kullanmasıdır. Örneğin; "ġande-girye, tıflâne-pîrâne"(G-41/10), "siyeh-sefid, ġavf-recâ"(G-41/11), "neşât-ġarâb" (G-149/3), "hest-nîst" (G-13/12), "rûz-şeb, arz-semâ"(G-16), "aġyâr-yâr, sıdġ-kızb, iltifât-tekdîr"(G-20/5), "cevr-vefâ, men'-atâ, vaşl-sivâ"(Rb-12) rastgele seçtiğimiz tezatlardır. Bir de beyit bağlamında baktığımızda, çok daha çarpıcı örneklerle karşılaşılıyor. Sadece iki örnek vermekle yetineceğiz:

'Âkıl ġapudan taşrada tırmuş ne yüzle ta'n ider
Görmez mi kim bezme girer dîvâneye olmaz yasaġ

(G-132/10)

Vaşl u faşluñ ġiderek nâz ü niyâza yetirüp
Hicr ile vuşlatı bir yerde ġodı cilve-i 'aşġ

(G-136/4)

Sözlerimizin başında da vurguladığımız gibi, Esrâr Dede'nin şiirinde bulunan edebî sanatların hepsini burada sayıp dökmemiz ve örneklerle izah etmemiz mümkün değildir. Daha önce de vurguladığımız gibi Esrâr, sade ve yalın anlatımı yeğleyen bir şairdir. Maksadı doğrudan söylemeyi mizacına daha uygun görmüştür. Bu nedenle, sözü mutlaka sanatkârane söylemek gibi bir kaygısı yoktur. Ayrıca, Esrâr'ın şiirinde sevgilinin güle, güneşe, aya vs. benzetildiğini, âşġın gülbüle benzediğini, sevgilinin yanaklarının güle teşbih edildiğini, gül yapraklarından kastın sevgilinin kulakları olduğunu, dikenin rakîb olarak araya ġirdiğini söylemeye ihtiyaç var mıdır? Zaten ortak mazmunlardır bunlar. Bu tür yaygın ve ortak edebî sanatları, bütün Dîvân şiirinde görebilme imkânımız vardır. Ki inceleme bölümünde yeri geldikçe zaten konuya işaret edilecektir.

2. İktibaslar: İktibas; çokça bilinen, meşhur olan bir kelimeyi, bir cümleyi, bir âyeti, bir hadisi ya da bir özdeyişi, tam, yarım veya anlam olarak alıp aktarmak demektir. Sözü güzelleştirmek, manayı kuvvetlendirmek, bir söze ya da olaya telmihte bulunmak amacıyla başvurulan bir anlatım yoludur.

Esrâr'ın şiirine baktığımız zaman, özellikle âyet, hadis, tasavvufi deyimler ve Mevlevî kültürüne ait sözlerin iktibas edildiği görülmektedir. Şairin Dîvân'ında tespit ettiğimiz kayda değer iktibasları, içinde geçtiği mısrayla birlikte dört ana başlık altında şöyle sıralamamız mümkündür:

a) Âyetler:

İşâret itdi رفعا Celâl celle celâl	
Ne zât-ı pâk idi ليس كمثل شئ	(K-9)
Âdem dem-i استويته elif نفخت	
Sırr-ı dem-i Mevlevî-i Rûm نفخت فيه	(K-12)
ufî ider nâle-i her sû انا تحقيق	(M-1)
Qurb-ı dür menzîli Esrâr eger واسجدوا اقرب	(G-31)
Fehm eyledigüm أنرعي انؤن remzini âhi	(G-34)
Tîğ-i celâlet be-kef nuḫki hemân لا تخف	(G-41)
hâme-i Esrârı çeşm-i yâr روح الامين	(G-52)
Yazdı مع الله الها آخر لا تدع	(G-78)
Şîve-i قصصنا 'yı tefekkür kıl kim نحن	
'Aşğ ider برد و سلام virmez aña ol har har	
يوم لا ينفع انى taleb eylerler	(G-94)
Nâydan emr-i الله اجيبوا داعي gelmese	
Şu'le-i âvâz-ı ney âvâze-i انى انا	(G-126)
Aç lebûn ana فتحننا انى nüktesi itsün zuhûr	(G-130)
Pek de şûret virme sırr-ı احسن التقوم e kim	(G-145)
Zevk-ı من تحتها الانهار idi baña her sû	(G-196)
Semâ'-ı Mevlevî gösterdi bende ثم وجه الله	(Mf.-1)
Destine mazhar يد الله بى-çün u çerâ	(Ms-1)
ثانى اثنين اذهما فى الغار	
نبتدي بسم ربنا الاعلى	
حسبك الله لا اله سواه	(Ms-2)
Maḥabbet başladı من مزيد e هل	(Ms/3)

b) Hadisler:

- dil-1 'ārīfededür kim 'aşkıdur (K-1)
Ol sırr-1 من رأني ile cilveger iken
- Ey dâverî-i mülk-i عرفناك e müstakıl (K-2)
- Yazıldı şânına menşûr من أنا مولاه (K-3)
- Olinca cenâb-ı 'unvânı روحك روعي (K-4)
- dur hilâfete خیر الامور اوسطها (K-12)
- Luṭfi رأيت ولا سمعت (G-73)
- esrârını İmâ ider her nüktes كنت كنز (Ms-1)
- Ma'ni-i hâş-1 لا فتی 'Alî (Ms-2)
- Difîle الدين النصيحة dedi
- لا فتی الا على لا سيف الا ذوالفقار (Ms-2)
- فكل الخلق من نوري buyurdi (Ms-3)

c) Tasavvufi Sözlere:

- 'Alî ki şânına eşyâ çağırdı طال بقاء (K-3)
- ol haḳḳat-ı şâh من الابد الي الابد (K-3)
- Cilve-i شمس الضحي dur iştıyâḳ (K-5)
- ليس في الدار غيره ديار (K-11)
- i vâlâ-yı istiv â بين السلوك مسلك (K-12)
- u rızâdur maṭbah u كان نعم نور (Rb-29)
- irışdüm bu deme صحرا عن صدر (N-7)
- dür semâ'n 'ârifi الف چیزی ندارد Çün (Ms-1)
- anufıla müttehid بود و نبود جمعا و فرقا
- remzini ifşâ ider her nüktesi لي مع الله
- ol ser-halkayı eyler medâr مد ظل الشمس (Ms-1)
- المدد المدد بحرمت عشق
- اسمعو النصح ايها الاخوان
- قدس الله تعالى سره (T-7)

d) Mevlânâ'nın Sözlere:

- آه من العشق و حالاته
احرق قلبي بحراراته (T-9)
- استحل الخمر حلا Monlâ nüktesi (Kt-11)

Görüldüğü gibi, Esrâr Dede'nin Dîvân'ından yaptığımız iktibaslar, genellikle âyet, hadis veya Mevlevî kültürüne ait sözlerden oluşmaktadır. Bazılarında sözün tamamı alınmış, yani 'İktibâs-ı tâm' (tam iktibas), büyük bir kısmında ise sözün sadece bir bölümü alınmış, yani 'İktibâs-ı ğayr-ı tâm' (yarım iktibas) yapılmıştır. İktibasların mana ve kaynakları, geçtikleri yerlerde aparatatta verildiği için, burada tekrarlama gereği duyulmamıştır. Ayrıca bazı iktibaslar, Dîvân'ın farklı yerlerinde tekrarlanmıştır. Abaratta bunlara da işaret edilmiştir.

6) Etkilendikleri ve Etkiledikleri

Sanat dünyasında etkilenme ve etkileme çok doğal bir olaydır. Sanatçı, kendinden önce geçmiş-gitmiş ustaların ve zamanında yaşayan çağdaşlarının etkisi altında kalabilir. Onların yaptıklarını başlangıçta taklit bile edebilir. Bu, çokça rastlanılan bir durumdur. Taklit, sanatçı için işin başında bir dereceye kadar doğal karşılanmakla beraber, bunun kısa sürmesi ve mutlaka bitmesi gerekir. Etki ise, şu ya da bu oranda devam edebilir. Özgünlüğü yakalamanın yolu, sanatçının biran önce kendi kabiliyet ve birikimine güvenerek sanatına dönmesinden ve kendini bulmasından geçer.

Sanatçı, kendinden öncekilerden ve hatta çağdaşlarından etkilenir. Bu, konunun bir boyutu. İkinci boyutu ise; sanatçının, çağdaşlarını ve kendinden sonra gelenleri etkilemesidir. Bu durum, bütün sanat dalları için geçerlidir.

Esrâr Dede, bir Dîvân şairi olarak, hem kendinden önce yaşamış ve hem de çağdaşlarından beğendiği kimi şairlerin etkisinde kalmıştır. Önemli olan, kendine özgü sanat damarını yakalamış olmasıdır. Esrâr'ın bunu yaptığından, yani o damarı yakalamış olmasından kuşku duymuyoruz.

Esrâr Dede'nin üzerinde birçok şairin etkisi olduğu görülmektedir. Bunlardan biri Nesîmî(ö.1418)'dir. Hem varlığın birliği (vahdet-i vücûd) meselesinde ve hem de Hurûfîlik eğilimi açısından bir etkilenme sözkonusudur. Örneğin Nesîmî'nin "gel" redifli beş,¹ Esrâr'ın ise iki gazeli vardır. Diğer birçok şiirinde de Esrâr'ın Nesîmî'yle ortak kullandığı terimler, mazmunlar ve teşbihler bulunmaktadır.

¹ Nesîmî Dîvânı, Haz. Hüseyin Ayan, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990, s.217-221.

Esrâr Dede'nin "Eyvây dilüm vâý dilüm vâý dilüm" nakaratlı bir muhammesi vardır. Bütün dizelerde tekrarlanan "dilüm" redifi ile bu nakarat dize, bize hemen Melihî'nin (15.yüzyıl) "Gönül eyvây gönül vâý gönül eyvây gönül" nakaratlı murabba'ını hatırlatmaktadır. Bilindiği gibi bu şiir, klasik edebiyatımızda çokça beğenilen ve çokça tanzir edilen bir manzumedir. İlk iki nazire de Melihî'nin çağdaşlarından Avnî (Fatih Sultan Mehmed) (1431-1481) ve öğrencilerinden Ahmed Paşa (1497) tarafından yazılmıştır. Ahmed Paşa'nın şiiri, nazireler arasında en ünlü olanıdır.

Dîvân edebiyatının Hayretî (ö.1535), Fuzûlî (ö.1556), Bağdatlı Rûhî (ö.1605), Nâîfî (ö.1666), Neşâfî (ö.1674) gibi diğer daha birçok büyük şairinin Esrâr üzerinde etkisi gözlenmekte, onlara yazdığı nazireler, yaptığı tesmîn ve tahmisler, bu etkinin birer kanıtı olarak görülmektedir.

Esrâr Dede, Hayretî'nin;

Ne Süleymâna esîrüz ne Selîmüñ kulyuz

Kimse bilmez bizî bir şâh-ı Kerîmüñ kulyuz¹

matla'lı gazeline, aynı vezinle ancak bir tef'ile eksiklikle;

Ne Süleymân ne Selîmüñ kulyuz

Hâzret-i Rabb-i rahîmüñ kulyuz

(G-104/1)

matla'lı gazelinin nazire olarak yazmıştır.

Örneğin Esrâr, Fuzûlî'nin;

Küfr-i zülfüñ şalâ rahneler îmânımuza

Kâfir ağlar bizüm ahvâl-i perîşânımuza²

matla'lı gazelinin 'tesmîn' etmiştir:

Âh kim kıydı yine tîğ-i sitem cânımuza

Çondı gam leşkerî şehr-i dil-i vîrânımuza

Bakmaduñ hûtf ile bu dîde-i gıryânımuza

Âteş-i derd urup hîrmen-i dermânımuza

Düd-ı efgân yığıldı ser u sâmânımuza

Çara gün toğdı yine külbe-i ahzânımuza

Küfr-i zülfüñ şalâ rahneler îmânımuza

Kâfir ağlar bizüm ahvâl-i perîşânımuza

(Tsm-1/1)

¹ Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri; Hayretî Dîvân Tenkidli Basım, İstanbul, 1981, s.219.

² Fuzûlî; Leylâ vü Mecnûn, Haz. Hüseyin Ayan, Dergâh Yayınları, 1981, s.227.

Ayrıca Esrâr'ın,

'Âşık-ı şâdık benüm ağıyar kâzıbdür

mısra'ı, bize, Fuzûlî'nin;

'Âşık-ı şâdık menem Mecnûnun ancak adı var

mısra'ını hatırlatmaktadır.

Bağdatlı Rûhî, edebiyatımızda daha çok ünlü Terkib-i Bend'yle bilinir. Sözkonusu şiire birçok nazire yazılmıştır. Esrâr da bu şiirin on birinci bendine nazire olmayan, ama 'benzer' diye niteleyebileceğimiz bir şiir yazmıştır. Nazire değildir, çünkü vezin ve kafiye uygunluğu yoktur. Ancak tema ve redif uygunluğu, bize "benzer bir şiir" dedirtmektedir. Rûhî'nin bendinin ilk beyti şöyledir:

Yûf hârına dehrin gül ü gül-zârına hem yûf

Ağıyarına yûf yâr-ı cefâ-kârına hem yûf¹

Esrâr: 'Âbid-i sîm ü zerûn mezheb ü âyînine yûf

Haşmet ü saltanat ü efser-i zerrînine yûf

(G-135/1)

Şeyh Gâlib'in de bu şiiri örnek alarak, benzer bir şiir yazdığını görüyoruz.

Gâlib'in gazelinin matla' beyti ise şöyledir:

Billâh yûf bu şu'bede-i hiç-kâra yûf

Yûf kâdr-i câh-ı tantana-i iştihâra yûf²

Esrâr, Nâilî'de etkilenmiş ve O'nun "dek giderüz" redifli gazeline nazire yazmıştır:

Nâilî : Hevâ-yı 'aşka uyup kûy-ı yâre dek giderüz

Nesîm-i subhâ refîküz bahâra dek giderüz³

Esrâr: Tarîk-i Eymen ile kühsâre dek giderüz

Hayâl-i yâr ile didâr-ı yâre dek giderüz

(G-105/1)

Aynı gazele, yine Mevlevî şairlerden Neşatî'nin ve Mustafa Sâkîb Dede'nin (ö.1735) birer naziresi vardır:

Neşatî: Ne seyr-i gülşene ne cüybâra dek giderüz

Sîrişk-i çeşm ile biz kûy-ı yâre dek giderüz⁴

Sâkîb: Meger grifte-i 'aşkuz kenâre dek giderüz

Refîk-ı mevce-i şevkuz kenâre dek giderüz⁵

¹ Halil Erdoğan Cengiz; Divan Şiiri Antolojisi, Ankara, Turhan Kitabevi, 1982, 2.baskı, s.282.

² Şeyh Gâlib Dîvânı, s.338.

³ Nâilî Dîvânı, Haz.Haluk İpekten, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990, s.227.

⁴ İsmail Ünver; Neşatî, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, s.100.

⁵ İ.Genç; a.g.t., C.II, s.60-61.

"Mevlevî büyüklerini meth eden, bir takım Mevlevî şairlerinin gazellerine tahmisler vücuda getiren, başta Gâlib Dede olmak üzere Arzî Dede, Fasih Dede, Hulûs gibi Mevlevî şairlerinin eserlerine nazireler söyleyen ve yazdığı şiirlerde Mevlevî ıstılahlarını muvaffakiyetle kullanan Esrâr"¹, aşağıda vereceğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi, daha çok Mevlevî şairlerden etkilenmiştir. "Onun Sâbit (ö.1712), Nâbî (ö.1712), Fehim (ö.1648) gibi ünlü şairlerin etkisinde kaldığı ve onları yer yer taklit ettiği"² de sözkonusudur.

Esrâr'ın:

Mekteb-i Monlâ Cünûn sanki dil

Hüsn ü 'Aşk anda iki tıfıl-ı edeb

ve

İçdükleri hep hûn-ı ciğerdür fuğarânuñ

dizeleri, Şeyh Gâlib'in benzer mısralarını çağrıştırıyor; ama bu ve yukarıda verdiğimiz diğer örnekler taklit değil, etkilenmedir; sözkonusu şairleri üstad sayma, onların şiirlerine, beyitlerine ve mısralarına göndermeler yapmadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Esrâr taklit'e takılıp kalmış şairlerden değildir. Özellikle Mevlevî meşrepliğinden kaynaklanan Mevlevî şairlere karşı bir zaafiyeti vardır. Onları şiirlerine konu etmiş, onlara methiyeler dizmiştir. Ama bu, taklit'ten çok farklı birşeydir. Kaldı ki Esrâr, başkasını etkileyebilecek kadar özgün bir şairdir. "Onun bir takım gazellerine Neyyir Dede, Meşhûrî, Mıslî, Seniñ, Sürürî (ö.1814) gibi şairlerin nazireler söylediklerini, tahmisler vücûda getirdiklerini de görmekteyiz."³

Esrâr Dede, Mevlevî çevresinden birçok şairin de etkisinde kalmış, çağdaşları ve kendinden sonra gelenleri de etkilemiştir. Mevlevî şairleri arasında haklı bir şöhreti vardır. Mevlevî büyüklerini şiirlerinde methetmiş, Mevlevî şairlerinin gazellerine tahmisler ve nazireler yazmıştır. Örneğin Esrâr; Enis Dede'nin (ö.1734);

İksîr-i maħabbetle iden zâtını aıtun

Đarb ile ider cevherinüñ kadrini efzûn

matla'lı gazelini 'tahmis' etmiştir:

Ey rāh-ı emel içre olan hem-reh-i Kārûn

Ālâyış-i dünyâ ile olma hele memnûn

Mülk ister isen baş virüp al 'aşkıñı şatun

¹ S.N.Ergun; a.g.e., s.1348.

² İ.Genç; a.g.t., C.I, s.18.

³ S.N.Ergun; a.g.e., s.1348.

İksîr-i mahabbetle iden zâtını altun
 Darb ile ider cevherinüfî kıadrını efzûn
 (Th-1/1)

Esrâr, Mevlevî şairlerden Mûnis Dede'nin;

Derûnum yakdı yandırdı emân bu âteş-i hasret
 Tağıtdı sũ-be-sũ hâkisterüm båd-ı gam-ı firķat
 matla'lı gazeline 'tahmis-i mutarra'f yazmıştır:

Derûnum yakdı yandırdı emân bu âteş-i hasret
 Baña ağıyara ķarřu kec-nigâh itdükçe ol âfet
 Düketdi tākāt u şabrum dũkenmez vâdi-i hayret

Yakup başdan başa cism-i nizârum âteş-i ğayret
 Tağıtdı sũ-be-sũ hâkisterüm båd-ı gam-ı firķat
 (Th-4/1)

Gazeli tahmis edilen bir başka şair Hakimî Efendi'dir. Esrâr,
 Hakimî'nin;

Toĝrisin söyle nedür hâķķuma niyyet sende
 Yok mı âĝâz-ı visâl itmege raĝbet sende
 beytyle başlayan gazelini 'tahmis' etmiştir:

Nedür ey řũh-i cefâ-cũ bu ferâĝat sende
 Yâ ne lâzım bu ķadar vahşet ü naşvet sende
 Ne olur olsa biraz 'aşıkā řefķat sende
 Toĝrisin söyle nedür hâķķuma niyyet sende
 Yok mı âĝâz-ı visâl itmege raĝbet sende

(Th-5/1)

Esrâr Dede'nin deĝer verdiĝi Mevlevî şairlerden biri de Dânişi Ali
 Dede'dir (ö.1683). Esrâr, tezkiresinde Dânişi'nin şiirini anlatırken
 "mükemmel kasâ'id" ve "münakkah gazelleri" olduĝundan sözeder.¹ Esrâr,
 Dânişi'nin;

Cân tekye-i ĝamda Mevlevîdür
 Dil levhi kitâb-ı Meşnevîdür
 matla'lı gazelini 'tahmis' etmiştir:

Bu sîne-i zâr şems evidür
 Zaķmum ķadeh-i meh-i nevidür
 Ol bezmde 'aşķ münzevidür
 Cân tekye-i ĝamda Mevlevîdür
 Dil levhi kitâb-ı Meşnevîdür

(Th-6/1)

¹ İ.Genç; a.g.t., C.II, s.138.

Ayrıca Dânişî'nin,

Bezm-i 'aşkuñda senüñ meyḥâre bir ben bir ḥabâb

Baş açık yalın ayak âvâre bir ben bir ḥabâb¹

matla'lı gazeline nazire yazmıştır. Esrâr'ın çok güzel şîirlerinden biri olan bu nazire gazelinin matla'ı şöyledir:

Neş'e-i la'lûñden âteş-pâre bir ben bir ḥabâb

Reng-i mevc oldı şu'le-i dîdâra bir ben bir ḥabâb

(G-23/1)

Mevlevî büyüklerinden ve Galata Mevlevîhanesi şeyhlerinden Gavsî Ahmed Dede (ö.1697), Esrâr'ın üstad kabul ettiği şairlerden biridir. Tezkiresinde onun "şî'r ü inşâda bâliğ-i maḥâm-ı üstâdî"² olduğunu söylüyor. Esrâr Dede, Gavsî Dede'nin;

Kürre-i 'aşk-ı Ḥudâdur ḥân-kâh-ı Mevlevî

Püte-i iksîr-i ḥikmetdür külâh-ı Mevlevî

matla'lı gazeline 'tahmîs' yazmıştır:

Âsumân-ı lâ-ta'ayyündür penâh-ı Mevlevî

Şemsdür ol âsumânda berḳ-ı âh-ı Mevlevî

Oldı kimyâ ol Şemîsden rûy-ı mâh-ı Mevlevî

Kürre-i 'aşk-ı Ḥudâdur ḥân-kâh-ı Mevlevî

Püte-i iksîr-i ḥikmetdür külâh-ı Mevlevî

(Th-7/1)

Esrâr'ın nazire yazdığı Mevlevî şairlerden bir başkası, Fasîh Ahmed Dede'dir (ö.1699). Fasîh, Esrâr'ın, karakter ve meşreb açısından kendisine çok yakın bulduğu bir şairdir. Esrâr, muhtemelen na'sının onun yanına gömülmesini vasiyet ettiği ve bu vasiyete uyularak yanına defnedildiği Fasîh Dede'nin;

Sâḳî ki 'aks-i rûyını sâğarda gösterür

Âteşle âbı ḥâşılı bir yerde gösterür³

matla'lı gazeline bir nazire yazmıştır. Esrâr'ın nazire gazelinin giriş beyti şöyledir:

Tâb-ı ruḥuñ ki 'aksini sâğarda gösterür

Mevc-i şarâbı şu'le-i ḥüy-gerde gösterür

(G-51/1)

Esrâr'ın hayatını anlatırken, Şeyh Gâlib'le tanışması, müritliği ve dostluğu üzerinde uzun uzadıya durmuştuk. Burada ise, daha çok sanatçı kimliği açısından Şeyh Gâlib'den etkilenmesi ve onu etkilemesi üzerinde duracağız.

¹ A.g.t., s.143. İlhan Genç, mısra sonlarındaki "ḥabâb" kelimesini yanlış okumuş olmalı ki "ḥubâb" olarak vermiştir. Biz, kelimeyi doğru imlâsıyla verdik.

² A.g.t., s.311.

³ A.g.t., s.328.

Esrâr Dede, sanıyoruz en çok dostu ve şeyhi Gâlib'den etkilenmiştir. Dîvân edebiyatının son büyük şairi olarak anılan Gâlib'le gece gündüz birlikte olmaları, aralarında varolan şeyh-mürîd ilişkisi ve dostluk bağları, bu iki şairin karşılıklı birbirinden etkilenmeleri sonucunu getirmiştir. Ama Esrâr'ın daha çok etkilenmiş olması mümkündür. Çünkü "özel yaşamında olduğu gibi sanat yaşamında da Esrâr, Şeyh'ini hep ustası saymış, her vesile ile onu övmüştür."¹

Esrâr Dede'nin Şeyh Gâlib'le çağdaş olması, aralarındaki dostluk ve ilişki, değerlendirme yapılırken Gâlib'e göre kıyaslanmanın yapılması, neticede Esrâr'ı gölgede bırakmıştır. Ama şurası kesindir ki Esrâr; "Mevlevî şairleri arasında büyük bir saygıyla anılmıştır. Şiirlerinde Gâlib Dede'nin etkisi açıkça görülür. Buna karşı Esrâr Dede'nin de Gâlib üzerinde derin etkileri"² vardır. Sait Çelebi, Peyâm-ı Sabah'ta yaptığı değerlendirmede, Esrâr için "üslûbu nazm itibariyle Fehîm mukallididir. Şeyh Gâlib'in tesirini eş'arında değil irfanında aramalıdır."³ diyerek, dikkatleri bir başka yöne çekmektedir.

Yukarıda, Esrâr Dede'nin en çok Gâlib'den etkilendiği ve bunun da çok doğal olduğunu söyledik. Sebebi açık; Esrâr, şair olmaktan önce ve öte, Gâlib'e gönülden bağlı bir dervîştir. Bu bağlılığın sebebini "Neşide-i Mevlevîyâne der-Vaşf-ı Gâlib Dede Efendi" başlıklı kasidesinde ve özellikle şu mısralarında bulmak mümkündür:

Cenâb-ı Hazret-i Gâlib Efendi-i zî-şân
Ki zât-ı enverîdür âftâb-ı 'âlem-tâb

Beyân olursa eger vaşf-ı hulûk-ı ma'rifeti
Kaşidelerle tölardı hezâr cild kitâb

(K-13/16-17)

Bu hayranlığın sonucu olarak Esrâr, "Gâlib'in kaside, gazel, muhammes ve terci-i bend olmak üzere birçok manzumesini tahmis etmiştir."⁴ Örneğin Esrâr, Gâlib'in;

Başuma ol hümâ benüm şalmadı sâye n'eyleyüm
Bilmedi kâdr-i zülfini virdi hevâya n'eyleyüm
gazelini⁵ 'tahmis' etmiştir:

¹ Sedit Yüksel; a.g.e., s.127.

² H.İpekten; a.g.e., s.156.

³ R.Baykara; a.g.t., s.35.

⁴ S. Yüksel; a.g.e., s.128.

⁵ N.Okçu; a.g.e., C.II, s.761.

Uğramaz oldu ol perî kûy-i vefâya n'eyleyüm
 Nahvetini füzûn ider pây-e-be-pây-e n'eyleyüm
 Kırtulamam bu râhdan semt-i rehâya n'eyleyüm
 Başuma ol hümâ benüm şalmadı sâye n'eyleyüm
 Bilmedi kıadr-i zülfini virdi hevâya n'eyleyüm

(Th-2/1)

Esrâr, Hüseyin Çelebi Efendi'nin;

Gönül vaşını hünkârım hemân ister mi ister yâ
 Şafâ-yâb olmağa senden zamân ister mi ister yâ

matla'lı gazelini 'tahmis' etmiştir:

Zebân-ı tûti-i kıl-küm beyân ister mi ister yâ
 Dili âyîne-i âteş-feşân ister mi ister yâ
 O murğ-ı nev-heves bir hem-zebân ister mi ister yâ
 Gönül vaşını hünkârım hemân ister mi ister yâ
 Şafâ-yâb olmağa senden zamân ister mi ister yâ

(Th-3/1)

Ayrıca, bu gazele 'nazire' yazmıştır . Esrâr'ın nazire gazelinin matla'ı şöyledir:

Gönül da'vâsına elbet nişân ister mi ister yâ
 Bu kâr-ı zâra çeşm-i hün-feşân ister mi ister yâ

(G-9/1)

Gâlib'in de;

Gönülde 'aşk-ı bî-pervâ mekân ister mi ister yâ
 Hümâ-yı evc-i himmet âşiyân ister mi ister yâ

matla'lı bir gazeli¹ vardır. Ancak hangisinin asıl, hangisinin nazire olduğunu tespit etmek oldukça güçtür. Bilindiği gibi nazire yapmaktan amaç, aynı kafiye ve vezinle daha güzelini yazmaktır. Amaç bu olunca, bize göre Esrâr'ın şîri daha güzeldir, dolayısıyla Esrâr'ın şîri naziredir, demek mümkündür. Ayrıca akla, her iki şairin, Hüseyin Çelebi'nin gazeline nazire yazdığı ihtimali de gelmektedir.

Esrâr Dede, Gâlib'in;

Âh mine'l-'aşk ve hâlâtlı
 Ahrağa kalbî bi-harârâtlı

vasita beyitli ve "Tercî-i Bend-i Beyt-i Şerîf-i Meşhûr li-Cenâb-ı Hazret-i Pîr"² başlıklı terci-i bendine, sözkonusu beyti nakarat olarak kullandığı bir

¹ A.g.e., C.II, 488.

² A.g.e., C.I., s.294-299.

muhammes (Mhs-2) yazmıştır. Sözkonusu beyit, Gâlib'in Terci-i Bend'inin başlığından anlaşıldığına göre "Cenâb-ı Hazret-i Pîr"e, yani Mevlânâ'ya aittir.

Nazire diyemeyeceğimiz, ama karşılıklı etkilenmelerin olduğu "sema" redifli gazellere de kısaca değinmek gerekmektedir. Esrâr'ın "sema" redifli üç gazeli (G-126,127,128); Gâlib'in ise iki gazeli vardır.¹ Esrâr Dede'nin Gâlib'in şitirlerine yazdığını tahmin ettiğimiz nazireler şunlardır:

Gâlib: 'Aşk u şöbet ma'la'-ı dîvân-ı şîhâtdür baña
Ma'ka'-ı nazm-ı hayâtum ka'f'-ı ülfetdür baña²

Esrâr: 'Aşk kim ser-nükte-i mazmûn-ı vahdetdür baña
Feyz-i enfâs-ı Mesîhî mazhariyyetdür baña
(G-1/1)

Gâlib: Ebrûlaruñ ki hısm ile peyveste gösterür
Hükümünde küfr ü dîni kemer-beste gösterür³

Esrâr: Çeşmi Mesîh 'akîbeti hasta gösterür
Cibrîli târ-ı gamzeye vâbeste gösterür
(G-52/1)

Gâlib: Egerçi güne gün mihnet erâzilden zühür eyler
O cürmüñ 'özri müşkildür ki kamilden zühür eyler⁴

Esrâr: Egerçi ihtidâ Tûr-ı Tecelliden zühür eyler
Velî nûr-ı nazâr 'ırfân-ı Müsîden zühür eyler
(G-69/1)

Gâlib: Devr-i Mevlânâda gâyet hâlet-efzâdır semâ'
Âftâbrüñ kuruşuna teb-lerze fermâdur semâ'⁵

Esrâr: Geldi dehre itdi gıtdi Hazret-i Monlâ semâ'
Ol zamânuñ vâlih ü hayrânıdur hâlâ semâ'
(G-126/1)

Gâlib: Bunda müdâm 'aşıklar eyler semâ'
Mâh ü mihr ü âsmân eyler semâ'⁶

Esrâr: Çün o Şems-i lâ-mekân eyler semâ'
Zerre-veş mihr-i cihân eyler semâ'
(G-127/)

Gâlib: Murğ-ı âh-ı ehl-i derdüm lânedden kıldum ferâğ
Gör o Hindüyum ki âteş-hânedden kıldum ferâğ⁷

¹ A.g.e., C.II, s.680-681.

² A.g.e., s.487.

³ A.g.e., s.572.

⁴ A.g.e., s.561.

⁵ A.g.e., s.680.

⁶ A.g.e., s.681.

⁷ A.g.e., s.685.

Esrâr: Rûh-ı mahzum hâkdân-ı şûrdan kıldum ferâğ
Mıhr-ı bâlâyum şeb-ı dey-cürdan kıldum ferâğ
(G-131/1)

Gâlib: Âteş-ı hüsnü gönüllerde kodı cilve-ı 'aşk
Şâğara şu'le-ı hal-gerde kodı cilve-ı 'aşk¹

Esrâr: Şive-ı hüsnini dilberde kodı cilve-ı 'aşk
'Âşıkı cevır ü cefalarda kodı cilve-ı 'aşk
(G-136/1)

Gâlib: Haç degül rîze-ı büy-ı hoş-ı sünbüldür bu
Leb degül mevce-ı reng-ı şarab-ı müldür bu²
ve Ruğ degül pertev-ı envâr-ı tebessümdür bu
Leb degül gevher-ı nâ-yâb-ı tekellümdür bu³

Esrâr: Ruğ degül şu'le-ı hün-ı dil-ı bülbüldür bu
Leb degül kaçre-ı reng-ı şerer-ı güldür bu
(G-194/1)

Gâlib: Kâfir olayum zülfi siyeh-kâre degülse
Çeşmi eger imânu gibi kâre degülse⁴

Esrâr: 'Âşık dime bir 'âşıkâ bî-çâre degülse
Dîvâne-ı hüsnüñ olup âvâre degülse
(G-200/1)

Gâlib: O bâlâ-kadd 'aceb serv-ı hürâmân oldu gıtdükçe
Kıyâmet kopdı pek âşüb-ı devrân oldu gıtdükçe⁵

Esrâr: Gönül râh-ı maḥabbetde perişân oldu gıtdükçe
Yapılmak isteyen dîvâne vîrân oldu gıtdükçe
(G-201/1)

Esrâr'ın Şeyh Gâlib'e yazdığı nazirelere daha pekçok örnek vermemiz mümkündür. Ancak Gâlib de Esrâr Dede'ye nazireler söylemiştir.⁶ Çağdaş ve dost olan bu iki şairin şiirlerinden asıl olan ile nazireyi seçmek ve birbirinden ayırmak oldukça zordur. Fakat şunu söylemek mümkündür: Gâlib, daha büyük bir şairdir. Ayrıca 24 yaşında iken Divân'ını tertiplemiştir.⁷ Onun için, Esrâr'ın Gâlib'i tanzir ettiği yargısı daha doğrudur, kanaatindeyiz.

¹ A.g.e., s.695.

² A.g.e., s.818.

³ A.g.e., s.817.

⁴ A.g.e., s.841.

⁵ A.g.e., s.844.

⁶ H.İpekten; Şeyh Gâlib, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, s.7.

⁷ N.Sami Banarlı; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.II., s774.

"Esrâr'ın eş'ârı okudukça tab'ındaki rikkat hiss olunur. O tesir, değme şair sözünde bulunmaz"¹ diyen Muallim Naci (1850-1893), Esrâr Dede'nin hayranlarından biridir.

Akif Paşa'nın (1787-1845) "adem" redifli uzun kasidesinin yazılmasında, Esrâr Dede'nin "yoklukdur" redifli gazelinin etkisi olabilir, diye düşünüyoruz. Ki Esrâr'ın sözkonusu gazelinin matla' beyti şöyledir:

Bu gāvāsân-ı 'aşkuñ gevher-i 'ummâni yoklukdur
Çarık-ı baħr-ı tevħidüñ ħalâs-ı cânı yoklukdur

(G-91/1)

Akif Paşa'nın, Esrâr gibi varlık ve yokluğu sorguladığı güzel kasidesinin matla' beyti ise şöyledir:

Cân verir âdeme endiše-i saħbâ-yı adem
Gevher-i cân mı aceb cevher-i minâ-yı adem²

Özetlersek; Esrâr Dede, kendine özgü şîr dünyası olan bir şairdir. Başta Mevlevî şairler olmak üzere, klasik edebiyatımızın birçok ünlü isminden etkilenmiş, onlara nazireler yazmıştır. Ama bu etkiyi kendi şîr potasında eriterek, sanatkâr kişiliğini bulmuştur. Bu kimliğiyle Esrâr, Mevlevî çevresinde yetişmiş bulunan şairler arasında tanınmış, sevilmiş, çokça okunmuş ve etkisinde kalınmış bir şairdir. Neticede o, "gönlü sevdâya, sînesi aşka, gözü yâre mâ'il" olan bir gönül eridir.

¹ İ.Genç; a.g.t., C.I, s.14.

² Mehmet Kaplan; Şîr Tahlilleri, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1975, 5. baskı, s.13.

III. ESERLERİ

1) Dîvân

Karşılaştırmalı metnini oluşturduğumuz Esrâr Dede Dîvânı'nda 14 kaside, 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmîs, 3 müseddes, 1 müsebbâ', 1 tesmin, 3 terkîb-i bend, 247 gazel, 148 rûbâî, 17 kıt'a, 12 nazm, 8 tarih, 7 mesnevi ve 6 müfred bulunmaktadır. Dîvân, toplam 4097 beyittir.

Esrâr Dede Dîvânı hakkında, ikinci ve üçüncü bölümlerde ayrıntılı bilgi verilecektir.

2) Tezkîre-i Şu'ârâ-yı Mevlevîyye

Esrâr Dede'nin ikinci önemli eseri, Mevlevî şairlerin hayat hikâyeleri, menkıbeleri ve şiirlerinden örneklerle yer verdiği "Tezkîre-i Şu'ârâ-yı Mevlevîyye"dir. Eserde 210 Mevlevî şaire yer verilmiştir.

"Esrâr Dede Tezkîresi diye de anılan bu eser 1796-97 (1211) yılına, yani yazarının ölüm tarihine kadar yaşayan Mevlevî şairlerini içine alır. Yazarın eserinin başında anlattığına göre Şeyh Gâlib, Mevlânâ'dan başlayarak tanınmış Mevlevî şairlerinin beğendiği şiirlerini seçip bir deftere yazmış, sonra bunu Esrâr Dede'ye vererek seçtiği şiirlerin şairleri hakkında bilgi toplamasını ve bir tezkîre yapmasını istemiştir. Esrâr Dede, şeyhinin emri üzerine şiirleri düzenleyerek şairleri hakkında bilgi toplamış ve alfabe sırasına dizerek, bir mevlvî şairleri tezkîresi meydana getirmiştir."¹

Esrâr Dede, tezkîresinin yazılış tarihi ve süresiyle ilgili olarak eserin sonunda şu bilgiyi verir:

Bîñ iki yüz on birinde sâlin
Buldı bu kitâbımız kemâlin
Oldı iki mâh içinde tekmîl
Maflûbını tab'um itdi taşşîl²

Demek ki eser, şairin ölüm yılı olan 1211 (1797)'de yazılmıştır. Muhtemelen ölümünden kısa bir süre önce bitirdiği tezkîresini, iki ay gibi çok kısa bir süre içerisinde yazmıştır. Esrâr, tezkîresini meydana getirirken, Sakıp Mustafa Dede'nin (ö.1735) üç ciltlik Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân adlı eserinden de yararlanmıştı. Ki bu eser, 1866'da Mısır'da basılmıştır.

¹ H. İpekten; Türkçe Şu'ârâ Tezkîreleri, s.157.

² A.g.e., s.157.

Esrâr Dede Tezkiresi'nin, Mevlevî şairleri hayatları, menkıbeleri ve şiirleriyle tanıtması, bu yönüyle de bir kaynak eser niteliğinde olması onu daha bir önemli kılmaktadır. Bu bakımdan eser hakkında tez çalışmaları yapılmıştır.¹

Esrâr Dede Tezkîresi üzerine doktora çalışması yapan İlhan Genç, tezkirenin amaç ve özellikleri hakkında özetle şu sonuçlara varmıştır:

1. Mevlevî şairlere lâyık oldukları yeri vermek ve onları unutulmaktan kurtarmak amaçlanmıştır.

2. Tanıtma ve sunuşlar, Mevlevîlik eksenli olarak yapılmıştır.

3. Nesnellikten uzak, abartılı ve çok övgülü anlatımlara ağırlık verilmiştir.

4. Şairler, tamamen olumlu yönleriyle tanıtılmış ve idealize edilmişlerdir.

5. Çevre, çoğunlukla Mevlevî coğrafyadır, Mevlevî tekkeleri, Mevlevîhanelerdir.

6. Tekke hayatı esas alınmış, şairlerin tekke dışında hayatları adeta yok gibidir.

7. Mevlevî şairlerin diğer şairlerle ve toplumun diğer kesimleriyle ilişkileri ya hiç yok, ya da çok azdır.

8. Dervişlik portresi önplana çekilmiştir.

9. Şairlerin hiçbir kötü alışkanlığı yoktur. Eğlenceleri bile seviyeli ve ölçülüdür.

10. Şairlerin önce mevlevîlikleri, sonra şairlikleri anlatılmış; şair kimliklerine çok kısa değinilerle yetinilmiştir.

11. Tezkirenin dili, Mevlevî sözlüğünden seçilmiştir.²

Esrâr'ın, Mevlevî şairleri şiirlerinden örnekler vererek anlattığı Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevleviyye'si, Ali Enver tarafından özetlenerek küçük bir kitap halinde "Sema'-hâne-i Edeb" adıyla bastırılmıştır.³

¹ Esrâr Dede Tezkiresi hakkında yapılan tez çalışmaları:

1-Fikret Türkmen-Orhan Akdemir-Adnan Çağlı; Esrâr Dede Tezkiresi, Süleymaniye Ktp. Halet Ef. eki, 109 numaralı nüshanın Transkripsiyonlu Metni. Atatürk Üni.Edebiyat Fak. Bitirme Tezi 1967.

2-Kamil Tiken; Esrâr Dede Tezkiresi. Transkripsiyon ve Edisyon Kritik. İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Bitirme Tezi 1973.

3-İlhan Genç; Esrâr Dede Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevleviyye. İnceleme-Metin. Atatürk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1986, 2 C.

4-Namık Kemal Aras; Esrâr Dede'nin Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevleviyyesi. Ankara Ün. Yüksek Lisans Tezi, 1987.

² İ. Genç; a.g.t., C.I, s.279-286.

³ Ali Enver; Sema'-hâne-i Edeb, İstanbul, Alem Matbaası, 1309/1891.

3) Lûgat-ı Talyan:

Esrâr Dede, herşeyden önce bir şairdir. Onun için eserleri arasında bize göre en önemlisi Dîvân'ıdır. "Tezkîre-i Şu'ârâ-yı Mevleviyye" adlı tezkiresi, Şeyh Gâlib'in -daha önce de vurgulandığı gibi- yaptığı bir ön hazırlık sonrasında, Esrâr'a eseri tamamlaması doğrultusunda verdiği buyruk sonucu meydana gelen ve sahasında oldukça önemli kabul edilen bir eserdir. Böylece Esrâr'ın şairliğine bir de tezkire yazarlığını ekliyoruz. Lûgat-ı Talyan adlı İtalyanca-Türkçe sözlüğü ise, onun çok daha farklı bir yönünün olduğunu ortaya çıkarıyor.

Esrâr Dede'nin Arapça ve Farsça'dan başka Rumca, Latince ve İtalyancayı çok iyi bildiği¹ yaygın rivayetler arasındadır. Esrâr Dede, konuyla ilgili olarak Lûgat-ı Talyan'ın önsözünde şöyle der: "*..bu fakîr-i nâ-çâr ulûm ve fûnûn-ı şettâ tahsîlne sa'y ve gûşîşimiz avânında bil-ittifak lûgât-ı Latîniyye ve Talyaniyyeye bir miktar vukûfumuz sebkat etmişti.*"²

Lûgât-ı Talyân basılmamıştır. Bu eserden, Hüseyin Sait Çelebi, Peyâm-ı Sabah'ın edebî nüshasının 32. sayısında bahsetmektedir. Çelebi'nin ifadesine göre eseri Ali Emîrî Efendi bulmuş ve kendisine göstermiş. Hatta "*bu eser, Şeyh Gâlib'in kendi hattı ile muharrer husûsî mecmu'alarında yazılı imiş...*"³ Bu da Şeyh Gâlib'in esere verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca İhsan Mahvî (1891-1936), henüz basılmamış olan "Mevlevî Şairleri" adlı çalışmasında Lûgat-ı Talyan'dan da söz etmektedir.

Sait Çelebi, sözkonusu yazısında eserin 15 sayfa kadar olduğunu, İtalyan gramerinden bahsettiğini, sayıların, ay ve gün isimlerinin Türkçe karşılıklarını verdiğini, ağaç, silah ve yıldız çeşitlerinden sözettiğini yazar.⁴ Bu eser, İtalyanca bir sözlükten Türkçe'ye tercüme edilerek yazılmıştır. Bazı kelimelerin Rumca ve Latince karşılıkları da yanlarında verilmiştir. Esrâr, sözlüğü niçin ve nasıl meydana getirdiğini, amacının ne olduğunu ve kitapta nelere yer verdiğini önsöz'de şöyle dile getirir: "*İhvân-ı tarîkimizden bir zât-ı azîzü'l-vücûd ile lûgat-ı merkûmun sohibeti olup vâkıa lîsân-ı Lâtîn ve Talyan bilînnek min-vechtin nafî'den hâli olmadıĝına binâen, bir Talyan lûgatını ibâre-i Türkiyye üzerine terceme eylesen deyu bu fakîre ikdâm buyurmalarıyla hâlâ tarîka-i âltyede mürşid ve rehberüm olan şeyhüm efendüm cenâb-ı ma'rifet-meâb ve himmet-nisâb eş-Şeyh Gâlib Dede el-Mevlevî hazretlerinden bu emrin mübâşeretine istizân eylediğümde*

¹ S.N.Ergun; a.g.e., C.III, s.1345.

² S.N.Ergun; a.g.e. C.III, s.1346 (İhsan Mahvî'nin Mevlevî Şairleri'nden nakil).

³ R.Baykara, a.g.t., s.6.

⁴ R.Baykara, a.g.t., s.6.

*müsâade-i himmet müşâhedeleri nümâyân olmağla mu'tesimen bi-kabl-ittâka Talyan lûgatini Rum lisâniyle mütercem bir vasat-üt-tertib lûgat kitabını Türkçeye terceme ve mahal mahal Lâtincelerini dahi ifâde ederek tahririne mübâşeret ve mübâderet olundu. Ve bu kitâbın tertibi evvelâ bir mukaddimeye muhtâç olup, lisân-ı Talyan ve Lâtın'ın tahrir ve tekellümde hurûf-ı hecâsmın edâ ve icrâsı ne vech ile olduğunu ve buna dâir bazı kavâidini tahrir eyledik. Ba'dehu asıl terceme olunan kitâbın kâ'idesince bir babda a'dâdın birden on bine değin tercemesini ve bâb-ı sâinde Talyan ve Lâtın'ın sûret-i erkamını terceme ve bâb-ı sâliste şühûr-ı Rûmiyyenin ve eyyâm-ı heftenin isimleri terceme olunup, bâb-ı râbi'de hurûf-ı hecâları tertibince müfredât-ı lûgat tercemesine şürû' olunur ve ba'dehu on fasıl mikdârı zeylinde eşcâr ve envâ'-ı eslhâ ve envâ'-ı süfûn ve envâ'-ı nücûm ve anâsır ve bazı ibârât-ı mürekkebe üzerine kaide-i terkîbi bilinmek için su'âl ve cevâb ve ahz ü l'tâ elfâz ve edâtı tahrir olunmuştur."*¹

Esrâr Dede'nin Lûgat-ı Talyan'ından, yukarıda zikrettiğimiz ve alıntılar yaptığımız kaynaklarda bahsedilmekte ise de, maalesef henüz bulunup ortaya çıkarılamamıştır.

4) Fütüvvet-nâme:

Esrâr Dede'nin elimizdeki en uzun mesnevisidir. 174+3 beyitten oluşmaktadır. Vezni Fe'îlâtün(Fâ'îlâtün)/Mefâ'îlün/Fe'îlün(Fa'îlün)'dür. Son üç beytin nazım şekli de mesnevi olmakla birlikte vezni farklıdır. Bir tarih manzumesi niteliğindeki bu üç beytin vezni şöyledir: Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlün. Tarih beytinde 1211 (1796) yılında yazıldığı belirtilen Fütüvvet-nâme'de şair, bir esnaf loncası olan fütüvvet teşkilatının özelliklerini, ilkelerini ve tarihî arkaplanını anlatmaktadır.

Dili oldukça sadedir. Yer yer vezin, kafiye ve üslupta sıkıntılar gözlenmektedir. Ancak şairin anlama önem vermeyi ilke olarak benimsemesi ve belli bir misyonun adamı olması nedeniyle bu aksaklıklar ortaya çıkmıştır, denilebilir. Neticede şair, dinî, sosyal ve iktisadî bir teşkilatı anlatmaktadır. Böyle olunca, biçim ikinci plana itilmiş, hatta önemsenmemiştir.

Divân'ın sonlarına doğru, "Mesneviler" bölümünde, karşılaştırmalı metnini verdiğimiz Fütüvvet-nâme'yi, Divân'ın incelenmesi bölümünde ayrıca ve daha geniş bir biçimde ele alacağımız için, burada bu kadarla yetiniyoruz.

¹ S.N.Ergun; a.g.e., C.III, s. 1346 (İhsan Mahvi'nin Mevlevî Şairleri'nden nakil).

5) Mübârek-nâme:

Mübârek-nâme, Esrâr Dede'nin tasavvufî bir mesnevisidir. 145 beyitten ibarettir. Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlün vezninde yazılan eserde tasavvufun birçok kavramı işlenmekle beraber, özellikle aşk, semâ' ve devr konuları geleneksel tasavvufî bir duyarlılıkla anlatılmaktadır. Ayrıca Mevlevîliğin bazı özellikleri anlatılır.

Mübârek-nâme, özgün bir eser sayılmaz. Benzeri eserlerden yararlanılarak, hatta onlar örnek alınarak yazılmıştır. Karşılaştırmalı metnini oluşturduğumuz Mübârek-nâme, Dîvân metninin son bölümünde "Mesneviler" kısmında olduğu için, bu eserle ilgili geniş bilgi de, Dîvân'ın incelendiği bölümde verilmiştir.

IV. EDEBİYATIMIZDAKİ YERİ

Esrâr Dede'nin edebiyatımızdaki yerini belirlerken, hem Mevlevî ve hem de Dîvân şairi olması yönlerinden değerlendirmek lâzımdır, diye düşünüyoruz. Çünkü o, "*san'at âleminde oldukça mevki tutmuş kıymetli*" bir şairdir.¹

Esrâr'ın "*şairlik bakımından Mevlevî şairleri arasında üstün bir yeri vardır. Yalnız bir Mevlevî şairi olmakla kalmayıp, başarılı bir Dîvân şairi olduğu da görülür. Sâde, dokunaklı, ince şiirleriyle ün yapmış*" bir şairdir.²

Esrâr, şiirlerinde dinî ve tasavvufî, özellikle de Mevlevî temalara ağırlık vermesi açısından, bir 'misyon' şairi kimliği göstermektedir. Onun için biçim, sanatkârane olmak ve edebîlik gibi endişeler yoktur. O, şiirini düşünce ve duygularının bir aynası, bir yansıtıcısı olarak kullanır. Bu nedenle biçimsel öğelerde, sözgelimi vezin, kafiye ve redifte zaafırlara düşülmüştür. Ancak onun şiirleri, "*diğer derviş şairlerin şiirlerine göre daha açıktır. Ama popülist değildir. Birçok meziyeti, üstünlüğü vardır. Şiirleri, ince ruhlu, yulka yürekli bir mutasavvıfın yansıdığı aynadır adeta.*"³

Esrâr Dede, bir Mevlevî olarak en çok Mevlânâ, Sultan Veled, Şems-i Tebrîzî ve Şeyh Gâlib'in yolunu takip etmiştir. Ama O'nun Şems'e daha yakın olduğunu, dahası Şems koluna mensup olduğunu söylemek mümkündür. Şairin kişiliğini düşününce, bu durumun çok doğal olduğu sonucuna varabiliriz. Şair olarak Mevlânâ, Gâlib, Fasîh Dede, Rusûhî Dede gibi Mevlevî büyüklerinin etkisi altındadır. Onlara methiyeler yazmış, şiirlerini tanzir etmiştir. Ama Esrâr için Şeyh Gâlib'in yeri bir başkadır. O, Esrâr için hem dost, hem şeyh, hem de üstad bir şairdir. Bu nedenle "*Esrâr şiirinde, Şeyh Gâlib yolunu tutmuş ve bu yolda başarı da göstermiştir. Ancak o, Gâlib kadar tekellüfe düşmemiştir. Esrâr'da lirizm, Şeyh Gâlib'e nisbetle daha fazladır ve şiirlerinde hemen hemen aslî unsur lirizmdir. Bu bakımdan Şeyh Gâlib'in ustalığına sahip olmamakla birlikte, birçok şiiri gerçekten de pek içlidir, pek güzeldir.*"⁴

Esrâr Dede, özellikle gazel, musammat ve rübâilerinde başarılıdır. Kasidelerine, hayal zenginliği ve tasannudan ziyade tasavvufî konu ve kişilere ilişkin övgüler hâkimdir. Kasidelerinde ve diğer şiirlerinde,

¹ Naci Okçu; a.g.e., s.8.

² A.Ö.Hacitahiroğlu; "Esrâr Dede", Diriliş Dergisi, Temmuz 1975, sayı:11, s.29.

³ E.J.W. Gibb; A History of Ottoman Poetry, London, 1967, vol. IV, p.208.

⁴ A.Gölpınarlı; Dîvân Şiiri XVIII. Yüzyıl, İstanbul, Varlık Yayınları, 1955, s.15.

tasavvufi konuları ve Mevlevîliği yüzeysel bir şekilde anlatmaktadır. Sanat yapma kaygısı gütmemekte; doğrudan, düz, ama içli bir anlatımı yeğlemektedir. 'Tipik bir Mevlevî şair' olarak, onun şiirlerinde Melâmîliğin ve Hurûfîliğin etkileri ve örnekleri görülmektedir. Gazellerine beşerî ve ilâhî aşk, ayrılık, özlem, acı ve hüznün gibi evrensel temalar hâkimdir. Bize göre o, bu anlamda bir 'fırac ve iştîyak şairi', bir 'hüznün adamı'dır. Şaraba, esrara ve tütüne ilgi duyması yönünden ise, o dönemin Mevlevî tekkelerindeki bir eğilimin yansıtıcısı olma konumundadır. Bu manada çağına tanıklık yapması, 18. yüzyıl şairlerinin bir genel özelliğidir.

Esrâr Dede, ençok rûbaî yazan Dîvân şairlerinden biridir. Bilindiği gibi "*Osmanlı şairleri, rûbaî söylemeğe öteden beri pek de rağbet etmemiş oldukları halde Esrâr, o vâdide hemen cümleden ziyade kudret göstermiştir.*"¹ Daha çok tasavvufi düşünce ve duygularını dile getirdiği rûbaîlerinde, neredeyse şiire girebilecek her konuya değinmiştir.

Esrâr'ın edebiyatımızdaki yeri açısından bir başka özelliği, O'nun, şeyhi ve üstâdı Gâlib gibi "Sebk-i Hindî" akımına meyletmesi ve birçok konuda olduğu gibi bu konuda da O'nu takip etmesidir. Gâlib, Sebk-i Hindî tarzını kastederek "*dîvân yolunu sanma bu zemîni*" demektedir.² Esrâr da, 206. gazelde şeyhi Gâlib gibi, Sebk-i Hindî tarzı yerine "*sütür-ı nev-zemîn*" tamlamasını kullanmaktadır:

*Sütür-ı nev-zemînüm gül-bün-ı gül-zâr-ı tab'umdur
Ki her bir mısra'ında mevc olur tûfân gül-büse*
(G-206/18)

Bu şiirle birlikte daha birçok şiirinde (örneğin 19,23,71,105 nolu gazeller), Esrâr'ın, Sebk-i Hindî tarzının takipçisi olduğunu görmekteyiz.

Gâlib, mersiyesinde Esrâr'ın ölümü üzerine duygu ve düşüncelerini dile getirirken, onun kişiliği ile ilgili tespitlerde de bulunur: "*Esrâr'ı aldı ölüm; gönülümü, canımı aldı*" diyen Gâlib, "*her gece mum gibi yanan, gündüzleri de gölge gibi dost ve arkadaş olan*" Esrâr'ı özlemektedir. Çünkü o "**görülmemiş bir inci tanesiydi, zâtı âleme bir armağandı, tam bir âşıktı. Varlıktan geçiş, yokluğa eriş, aşk, hüner, hepsi de O'nda vardı.*" Esrâr, "*Mevlevî meydanına apaçık bir aşk nişanı dikmişti; şevkle uçar, Zümrüdü Anka'yı bile avlardı.*" O, "*âh edip ağlar, inler; ney ve defle semâ' eder*"di.

Esrâr'ın dili, sade ve samimidir. Yapmacıksız bir üslubu vardır. Onun için önemli olan anlaşılmaştır. Bu nedenle Türkçe yazmayı, sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiş, biçime fazla önem vermemiştir. Onun

¹ Muallim Naci; a.g.e., s.162.

² Naci Okçu; a.g.e., s.18.

şirinde arkaik kelimelerin (örneğin söyündürmek, tuskütme, sulağ, berkitmek gibi) kullanıldığına da tanık olmaktadır. Halk deyimlerini, atasözlerini, Mevlevî kavramlarını (aşk olsun, çâr-darb-ı abdâl, başına telleri takmak, tıktı ot çanına, ayağı sürçmek... gibi) şirde kullanması; onun belli bir dil anlayışına sahip olduğunu da göstermektedir. Bu anlamda Nedim'in devamı sayılır. Çünkü O, Gibb'in de dediği gibi "*dilde, zamanın gerçek çocuğudur. Şiirlerinde, daha önceki şairlerde rastlamadığımız kelimeleri kullanmıştır.*"¹

Esrâr Dede, bazı şiirlerinde kafiye ve redifleri, Türkçe kelimelerden, hatta fillerden (örneğin öpdüm, tız gel, gıtdükçe, yoğ idi.. gibi), seçmiştir. Çok az da olsa, kafiyelerin son hecesini ek olarak kullanarak kafiyeyi genişletme yoluna gitmiştir. Ki bu tarza, daha önce Nâbî'de rastladığımızı söyleyebiliriz. Dolayısıyla Nâbî'nin de Esrâr üzerinde bir etkisi olduğu gözlenebilmektedir. Bu etkiyi, özellikle şiire fikrin ve hikmetin sokulması yönünde tespit edebiliriz.

Esrâr Dede'nin edebiyatımızdaki yerinden bahsedince, O'nun tezkiresini anmadan geçemeyiz. Şairliği yanında tezkire yazarı olarak da O, önemli bir şahsiyettir. Esrâr Dede Tezkiresi, zümre şairlerini anlatan ve onların şiirlerinden örnekler veren bir eser olması açısından hem önemli ve hem de kaynak bir kitaptır. Bu nedenle yüzyıllardan beridir Mevlevî muhitlerinde aranan ve zevkle okunan bir eser olma özelliğini korumuştur.

Kısaca özetlersek, Esrâr Dede, lirik bir şairdir. Dinî ve tasavvufî konulara ağırlık vermesi, şiirlerinde Mevlevîlikten ve Mevlevî büyüklerinden sıkça bahsetmesi, fikre ve hikmete yer vermesi, O'nun şiirinin muhteva çatısını meydana getirmektedir. Bu yönleriyle Fuzûlî, Şeyh Gâlib ve Nâbî'nin etkisinde kalmıştır. Ama kendine özgü rind-meşreb bir Mevlevî şairdir. Gazelleri ve rübâileri önemlidir. Musammatlarında da belli bir başarıyı yakalamıştır. Kasidelerinde, tarih manzumelerinde ve mesnevîlerinde pek başarılı görülmemektedir. Dil ve üslûpta içli, sade ve yalın olmayı yeğlemiştir. Arapça, Farsça, Rumca, Latince ve İtalyanca'yı bilmesi, onun geniş kültürünün bir göstergesidir. Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen Esrâr'ın, Rumca, Latince ve İtalyanca'yı ne kadar ve ne derecede bildiğine ilişkin kesin bir bilgimiz yoktur. Neticede, bu yönüyle de ilginç bir şairdir.

Esrâr Dede, "*divân içine gül-i tefe"ül ko"ymuş* (Rb-62) bir şair olarak, klasik edebiyatımızın zirvelerinden değildir kuşkusuz; ama Mevlevîliğin büyük şairlerinden biridir.

¹ Gibb; a.g.e., s.208-209.

İKİNCİ BÖLÜM
DİVÂNIN İNCELEMESİ

"Divân'ını okurken kendimizi bir çiçek bahçesinde zannederiz. Öyle bir bahçe ki ilkbaharın renk ve râyiha tûfânını aynı zamanda sonbaharın hüznü ve hicrânını sînesinde yaşatır."¹ Diyamondî Keçeoğlu, İstanbul Radyosunda 23 Mayıs 1939 günü yaptığı programda, Esrâr Dede'nin Divân'ı ile ilgili olarak böyle diyor.

Gerçekten Esrâr'ın Divân'ında ilkbaharın neş'esi ile sonbaharın hüznü kucaklaşmıştır. Bir tarafta rengarenk çiçekler devşirmek mümkün iken, diğer tarafta hüznün altın rengiyle karşılaşırız. Bu özelliğini gözönünde bulundurarak sözkonusu Divân'ı incelemeye çalışacağız.

Karşılaştırmalı metnini oluşturduğumuz Esrâr Dede Divânı; biri rübaî mecmuası olmak üzere altı yazma divân nüshasının karşılaştırması sonucu meydana gelmiştir.

Divân'da bulunan nazım şekillerinin bir dökümünü yapmak gerekirse şunları söyleyebiliriz: Divân; 14 Kaside (339 beyit), 6 murabba (66 beyit), 2 Muhammes (27 beyit), 7 tahmis (105 beyit), 3 müseddes (40 beyit), 1 müsebba' (21 beyit), 1 Tesmîn (20 beyit) 3 terkib-i bend (175 beyit), bir Arapça (G-124) ve bir de Farsça (G-119) olmak üzere toplam 247 gazel (2339 beyit), sekizi Farsça (Rb-23,35,36,38,57,89,96,108) olmak üzere 148 rübaî (296 beyit), ikisi Farsça (Kt-2,7) olmak üzere toplam 17 kıt'a (37 beyit), 12 nazm (96 beyit), 8 tarih (83 beyit), biri Farsça (Ms-5) olmak üzere 7 mesnevi (447 beyit), ikisi Farsça (Mf-2,3) olmak üzere 6 müfred'den oluşmaktadır ve Divân'ın toplam beyit sayısı 4097'dir.

1) Kasideler

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Esrâr'ın Divân'ında 14 kaside vardır. İlk iki kaside, Hz. Peygamberi anlatan birer na'ttır. Bilindiği gibi mürettep divânlarda genellikle tevhid ve münacaat gibi şiirlerle başlanır, arkasından da sıra na'ta gelir. Ancak Esrâr'ın Divân'ında, şairin doğrudan na't örnekleriyle başladığını görmekteyiz.

Esrâr'ın kasidelerinde, gazellerinde tattığımız dil ve üslup güzelliği ile samimiliği bulmak mümkün değildir. Bunun iki nedeni var bize göre: Birincisi, kaside nazım şeklinin yapısından kaynaklanan kuruluk ve biraz da zorlanmanın olması. İkincisi, kaside yazmak, yani birilerini şu ya da bu şekilde meth ü sena etmek, şairin yapısına, duygusallığına ve lirizmine ters

¹ R. Baykara; a.g.t., s.35.

düşmektedir. Onun için, kasidelerin üslûbunda kuruluk ve anlamlarında sathilik gözlenmektedir. Hayal zenginliği bu şiirlerde yoktur. Sanat yapma kaygısı güdülmemiştir. Zaten az sayıda kaside yazması da, bu nazım şeklini mızacma uygun görmeyişindendir, denilebilir.

Esrâr'ın kasidelerinde, klasik kaside biçimciliğini de göremiyoruz. Bilindiği gibi tam bir kasidede nesîb (teşbîb), girizgâh beyti, tegazzül, methiye, fahriye ve dua gibi bölümler bulunmaktadır. Ama Esrâr'ın hiçbir kasidesinde bu bölümlerin hepsini birarada bulmak mümkün değildir. Örneğin, nesîb bölümü sadece 1,10 ve 13. kasidelerde; girizgâh beyti, yalnızca 1,2,10 ve 13. kasidelerde; tegazzül bölümü, sadece 2. kasidede bulunmaktadır. Fahriye bölümü hiçbir kasidede yoktur. Dua bölümü on kasidede var, dördünde ise (5,7,11 ve 12) bulunmamaktadır. Demek ki kasidelerinde şair, doğrudan sadede geçmiş, büyük bir kısmında yalnızca methiye bölümüne önem vermiştir. Zaten 11 ve 12. kasideler, Mevlevîlik ve Mevlevî ulularını metheden ve -daha sonra üzerinde durulacağı gibi- Mevlevîğin temel kavramlarını anlatan iki şiirdir.

Esrâr Dede'nin kasidelerinde dikkatimize takılan bu biçimsel özelliklere kısaca değindikten sonra, şimdi de kasideleri içerikleri açısından incelemeye çalışalım:

a- Peygamber Sevgisi

"Hikem" redifli ve 50 beyitten oluşan ilk kasidesine Esrâr;

Ey kitâb-ı 'lminü'n bir harfi dîvân-ı hikem

'Akl-ı küll 'indinde tîf-ı nev-sebağ-h'ân-ı hikem

beytiyle başlıyor. Hz. Peygamberin çeşitli özellikleriyle anlatıldığı bu şiirde şair, daha sonra değineceğimiz "Hurûfi" özelliğini de ortaya koyuyor. İlk beyitte görüldüğü gibi "dîvân-ı hikem"i, "ilim kitabının bir harfi" olarak tanımlıyor. Daha sonraki dizelerde şair "nokta-i harf-i vefâ"dan bahsediyor; noktanın, "sırr-ı derûn-ı 'ârif" ve "mecmu'a-i taḥkîk"ın "özi" olduğunu söylüyor. "i'lân-ı hikem" için bile "nokta-i vâhid"ın görülmesi gerektiğini belirtiyor. Tabiatdaki dört unsuru mistik bir yoruma tâbi tutarak, dört kitap ve rûbaî nazım şeklinin dört dizesiyle sanatkârane bir bağlantı kurarak Hz. Peygamber'le ilişkilendiriyor. Şair, Hz. Muhammed ile hikmet ve aşk kavramları arasında bir bağlantı kuruyor. Hz. Süleyman, İlyas, İsa (Mesih), Hızır, Davud, Lokman'a göndermeler yaparak, "hükümünü kabul etmeyen Eflatun"u "ğabiyyü'z-zihn" ilân ediyor. Ve son beytinde, bu gazelini bir muska olarak kabul ettiğini ifadeyle şunları söylüyor:

Pes hezârân 'aciz ile Esrâr-ı işkeste-kaşem
İtdi bu na'tı vişâhü's-şadr-ı dîvân-ı hikem

İkinci kaside de Esrâr'ın "Na't-ı şerîf-i diğer"idir. "İder" redifli bu kaside 34 beyitten oluşmaktadır. Bezm, sâkî, mey, meclis, câm, bâde gibi bilinen mazmunlardan yola çıkarak "âh ü zâr eden" bir "mahabbet esiri"nin feryatlarından bahisle söze başlayan şair, bu hâlin müsebbibi olarak sevgili'yi gösterir. Çünkü "Neylerse 'âşîka yine 'âlemde yâr ider". "Levlâke" sırrından ve "men-reânî cilve"sinden söz ederek, Hz. Peygamberi anlatır. Neticede;

Esrâr-ı Mevlevî-i perîşân-ı zâre bak
Gelmiş kapuñda lûtf u kerem h'vâste-kâr ider

diyerek arz-ı hâl eder.

Bir rûbaîsinde "kimse idemiz Ahmed-i Muhtâr ile bahş" diyen Esrâr, Hz. Peygamberi yalnız bu iki kasidesine konu etmekle yetinmiyor; gazellerinde, rûbaîlerinde ve özellikle de "Elâ ey âyet-i innâ fetehnâ" diye başlayan mesnevisinde -ki ilgili bölümde 15 beyitten oluşan bu mesnevi üzerinde durulacaktır- meth ü senâlarına devam ediyor.

b- Ehl-i Beyt Sevgisi

Ehl-i Beyt muhabbeti, bütün müslümanlar için sözkonusudur. Ancak bazı mezhep, tarikat ve meşreplerde bu biraz daha fazla önplana çıkar. Şiirlere, ilahilere, nefeslere konu olur. Mevlevîlik'te de Ehl-i Beyt sevgisi vardır ve şiirlere konu olmuştur. Esrâr Dede, bir Mevlevî şair olarak şiirlerinde Hz. Ali ve Ehl-i Beytine çokça yer vermiştir. 24 beyitten oluşan dördüncü kaside bu manada bir şiirdir ve "der-Na't-ı Şâh-ı Velâyet 'Alî" başlığını taşımaktadır.

Esrâr, Ali'nin "veliyullah" ve kelime-i tevhid'in "şerefi" olduğunu ifadeyle sözlerine başlar. Çok mübalağalı anlatımlara başvurur. Şu dizeler, onun ne denli mübalağalı anlatımları yeğlediğini göstermektedir:

'Alî ki nûr-ı kâdemdür 'Alî ki 'ayn-ı kerem
'Alî ki bedr-ı etemdür 'Alî ki mihr-ı ilâh
'Alî ki 'âşîk-ı ma'sûkdur 'Alî 'aşkdur
'Alî ki 'aşkına 'âşkdur ismine âgâh...

(K-3/6,7)

'Alî bu 'âleme gösterse idi dîdârın
Cihâna doğmaz idi hiç âfitâb ile mâh

(K-3/12)

Daha da ileri giden şair, normalde bir kul için, beşerden birileri için kullanılmayacak sıfatları O'na lâıyk görerek der ki; "O nür-i evvel ü âhır o bâtm ü zâhır"dir. Ve;

'Alîdür ekber ü kübrâ 'Alî 'alîyü'l-'azîm
'Alî mu'in-i şevâb ü 'alî şeff'-i günâh'dır.

(K-3/19)

Yirmi beyit boyunca Hz. Ali'yi meth ü senâ eden şair, son dört beyitte, "gûlâm-ı mürşîd-i Rûm" ve "fütâde-i reh-i evlâd ü âl-i hazret-i Şâh" olduğunu belirterek, neticede "kerâmet-i kerem it yâ 'Alî veliyu'llâh" niyazında bulunur.

12 beyitten oluşan dördüncü kaside de "Na't-ı 'Alî"dir. "Alî" redifli bu kasidede Esrâr, abartılı anlatımlarını sürdürür. Bir önceki na't-ı Ali'den farklı olarak burada, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'e yakınlığı, sırdaş olması ve Mevlevîlik'le alakası anlatılır. Ama yine de;

Me'âl-i vaşfını tefsîre 'âlem 'âcîzdür
Kelâm-ı Hâk ile hem-nüktedür maķâl-ı 'Alî

(K-4/12)

diyerek, mübalağalı anlatımını sürdürür.

Diğer şiirlerinde de Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisinin işlendiğine tanık oluruz. Alevî-Bektaşî şairlerden farklı olarak Esrâr Dede, diğer üç halifeye de şiirlerinde yer verir. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ı da sevdiğini, onlara da bağlı olduğunu söyler:

'Alîyi Hâzret-i Şiddîkdan ayırmayarak
Bu yolda Hâyder ile yâr-ı gâra dek giderüz
Çehâr yârüñ olup peyrevi girüp cem'e
Resûl-i pür-kerem-i gird-kâre dek giderüz

(G-105/18-19)

Hâk-i reh-i çâr-yârdur dergâhum
Men bende-i aşhâb-ı Resûlu'llâhum
Bîñ cân ile evlâd-ı Muhammed kûlyum
Hâk-i kâdem-i 'Alî-yi veliyyu'llâhum

(Rb-94)

Esrâr Dede, Hz. Ali ve Ehl-i Beytine duyduğu bu engin sevgi ve bağlılıktan olmalı ki, Şîî ve Alevî olduğu yolunda suçlamalara maruz kalmıştır. Bu tür suçlamalara karşın şu cevabı vermektedir:

Men bende-i aşbâb-ı Resûlu'llâhum
Ne Hariciyüm ne Şîî-yi güm-râhum

Hem bende-i Bū Bekr ü 'Ömer 'Osmānum
Hem çāker-i 'Alī-yi veltyyu'llāhum

(Rb-95)

Bir başka şîrinde; "Hem Bekrî vü hem Mevlevîyüm hem 'Alevî" diyerek(R-138), aralarında bir fark görmediğine dikkatleri çekmektedir.

c- Hallâc-ı Mansûr

Sekr hâlinde "ene'l-hak" dediği için asılan ünlü sûfi Hallâc-ı Mansûr, vahdet-i vücûd nazariyesine bağlı tasavvuf erbâbı arasında şöhret bulmuş, her vesile ile anılmış, telmih edilmiş ve hatta bazılarınca örnek kabul edilmiştir. "Ġarîk-ı 'İrfân-ı Hudâ olup bir nükteye baş ü cânını fedâ itme"si (Rb-4) nedeniyle fedakârlığın sembolü olmuştur. Onun için Esrâr da bu sembol sûfi'ye takdir ve gıpta hisleriyle bağlıdır. Şîirlerine çokça konu etmiştir. Ona göre Hallâc; "Deryâ-yı fedâya ser-tâ-be-kadem düş(müş) / Çok himmet ü çok şadaķat ü çok da'vâ"ya lâ-yık olmuştur(Rb-4).

Esrâr, Hallâc'ı "milket-i Rûmun şehi" olarak (K-6/12) görmektedir. Ona göre Mansûr, Mevlevîliğin feyzinden haberdardır:

Saķın Mansûri feyz-i Mevlevîden bî-ķaber şanma
Ene'l-Ġaķķın da ma'nâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

(K-8/17)

Mansûr'u vesile kılarak yaptığı şu teşbih de Esrâr'a aittir:

Peymāneleri leb-rîz envâr-ı cemâl ile
Teh-cür'aları hûn-ı Mansûr-ı haķķatdür

(G-56/4)

Yukarıda da vurguladığımız gibi, "varlığın birliği" anlayışına sahip olan sûfiler için Hallâc-ı Mansûr, örnek alınan, daha doğrusu örnek alınması gereken bir tasavvuf büyüğü olarak görülür. Onun için Esrâr da "Her nüktede Mansûr olana 'aşķolsun" (R-106) demektedir.

Esrâr Dede, şîirlerine sadece İslâm ulularını ve Mevlevî büyüklerini almakla yetinmez. Onun şîirinde doğudan-batıdan birçok sûfi, filozof, âşık-ma'şûk, hükümdar, bilge, hâkim ve hakîm ünlüye rastlamak mümkündür. Tespit edebildiklerimizin sadece adları vermekle yetiniyoruz: Eflâtun (Felâtun), Asâf, Husrev, Dârâ, Salmûs, Cengîz, Kays(Mecnûn)-Leylâ, Karûn, Sâ'ib, Birehmen, Hülâgu, Sa'dî-i Tiftâzân, İbn Sînâ, Cem (Cemşid), Şeyh Attâr, Kahraman, Hârut, Lây-hârî, Câmî, İskender, Meryem, Mâni, Şeyh-i Nişâbur, Yusuf-Züleyhâ, Ferhâd-Şîrin, Semâ'î, Divânî, Firdevsi-i Tûsî, Aristo

(Risto), Vâmık-Azra, Zâl-Sâm, Rüstem, Nerimân, Calinus, Senâî, Gülşenî ve Rûşenî.

Esrâr, şiirlerinde, yine telmih yoluyla peygamberlerden bahsetmektedir. Örneğin, Hz. İsa'dan çokça söz eder. İsa, ya 'İsî ya da Mesih'dir. Mûsa ise bazen babasının adıyla anılan İbn 'İmran'dır. Diğer peygamberler ise Süleyman, Davud, Nuh, İbrahim, Adem, Yusuf, Şu'ayb, İdris ve İlyâs'tır. Hızır ve Lokman'dan da çokça sözedilir.

d- Mevlevîlik

Esrâr Dede'nin hayatını anlatırken, onun Mevlevîliği ile ilgili olarak bilgi vermiştik. Burada ise, daha çok, Mevlevîliği bir misyon olarak benimsemesi ve bir anlamda 'davetçi' olarak Mevlevîliği yaymaya çalışma yönü üzerinde durmak istiyoruz.

"Neşide-i Mevlevîyâne" başlığını taşıyan 11. kaside, 29 beyitten oluşmaktadır. Her beyit, alfabenin bir harfiyle başlamaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi şiir 'marş' niteliğindedir. Biçimsel yönünden de yararlanarak diyebiliriz ki bu kaside, Esrâr'ın yazdığı Mevlevîliğin abc'sidir. Şiir, "Elifi nemed"¹ kuşanmayla başlayan tâlib'in (nev-niyâz) serüvenini anlatır. Binbir günlük çileye işaret eder. Gece-gündüz yapılan hizmet ve ibadetleri açıklar. Nev-niyâz'a nasihatlerde bulunur. Def ve ney ile semâ yapmanın, gönülden zikir edip inleyip dönmenin zevkini anlatır. Tarikatın zevkinin pîr ile sürekli sohbetinde olduğunu söyler. Çalışma, kaide ve kurallara uyma, zamanı boşa geçirmeme, sıkıntılardan şikayetçi olmama, sabretme, kimseleri azarlamama, Mesnevî okuma, sapkınlığa ve ikiliğe fırsat vermeme, kudüm ve ney dinleme, hevâ ve heves yoluna sapmama gibi nasihatlerde bulunur, erdemlerden söz eder. Bu arada, Gâlib Dede'den dersini aldığı (K-11/19) ve şu şiirin "İhvân" için "bir eser" olduğunu (K-11/29) söyler.

"İstivâ" redifli 12. kaside, 36 beyitten oluşmaktadır. İstivâ, bir Mevlevî terimidir. Kelime olarak "müsavî olma, denk olma; düz olma; kaplama, örtme; ortada ve tam bir derecede bulunma" demektir.² İstivâ kavramıyla ilgili olarak Abdülbaki Gölpınarlı şu bilgiyi verir:

"20. sûrenin (Tâhâ) 5. ayetinde "*Bağışlayan Tanrı, arş üzerine istivâ etmiştir*" denmektedir. Tefsirciler, "istivâ" hakkında çeşitli sözler

¹ Elif şeklinde yün kemer demektir. Mevlevîlerde, tennûrenin üstüne kuşanılan dört parmak enindeki kuşağa denmektedir.

² Ferit Devellioğlu; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1980, 4.baskı, s.556.

söylemişlerdir. Ayetlerin manalarını olduğu gibi kabul edenlere göre Tanrı'nın ismi ve sedri vardır, onun üstünde oturur, fakat arşın ve istivânın keyfiyetini bilemeyiz. Batlamyos mesleğini kabul edenlere göre dokuzuncu kat göğün muka'ar ciheti arş, muhaddep ciheti kürsüdür. Bu bakımdan ayet, Rahman, bağışlayan merhamet sahibi Tanrı, arşı, yani bütün mevcudatı kaplamıştır, rahmeti herşeye şâmilidir manasını ifade eder. Arşı, bilgi olarak kabul ve tevil edenlerce bilgisi herşeyi kavrar anlamına gelir. Esasen bir mecaz olan bu ayeti daha başka tarzda ve tevil yollu tefsir edenler de vardır.

İstivâ, hiç şüphe yok ki yine aynı ayetten alınıp, tasavvufta da terim olarak kullanılmıştır. Mevlânâ, Mesnevî'de, "İstivâ"yı, kemâl anlamına almış ve ancak bir kerre kullanmıştır. Der ki: "*Sarhoşluktan geç de halkı sen sarhoş et. Şu renkten renge girişi bırak da onun istivâsına göç*" (C.VI, b.633), yani sen kendini aldırma, herkes sana alınsın. Her renge kapılma, kemâle eriş, hepsini bir gör.

Mevlevîlerin istivâ telakkisi, tam bir tasavvûfi telakkidir. Fakat bu telakkiye Hurûfilik tesiri karışmıştır. Ma'nevî hilafet makamına geldiğini anlıyan kişi, iki parmak enliliğinde yeşil bir çuhayı, önden arkaya doğru, sikkесinin üstüne, tam ortaya gelmek şartıyla çeker. Buna "İstivâ" denir. Mevlevîlerde sikke üzerine çekilen istivâdan başka hırkanın çepeçevre kenarına dikilen yeşil ve bir parmak enliliğindeki şeride de istivâ denir. Semâ-hâne'de, şeyh postunun önünden kapının ortasına kadar dümdüz çekildiği farzedilen çizgiye de "hatt-ı istivâ" denir ve bu hat'a basılmaz. "Sikkесine istiva çeken ve şiirlerinde Hurûfilikten bahseden Mevlevîlerin zâhid Mevlevîler olmadığını da kaydedelim."¹

Esrâr Dede, "İstivâ" redifli kasidesinde, Mevlevîlikteki -Gölpınarlı'nın sözünü ettiği- İstivâ geleneğini anlatmaktadır. Hem külah hem de hırka üzerine çekilen istivâ'nın meydana getirdiği şekil yönünden Arap alfabesindeki "lamelif"i andırması, şaire;

Dervîş olunca 'âlem-i kübrâ-yı istivâ

Elf-i vücûdudur saña ma'nâ-yı istivâ

dizelerini söyletmiştir. Dervîşin külahına yakıştığını söylediği istivâ'nın rengi siyah ya da yeşildir.

Ser-tâ-be-pây mazhar-ı nûr-ı siyâh olan

Gerdûn-i devr zâta olur câ-yı istivâ

(K-12/2)

derken, istivâ'nın renginin siyah olduğunu belirten şair;

¹ Abdülbaki Gölpınarlı; a.g.e., s.312-317.

Ol nür-i sebze bî-ser ü bî-pâ olan irer
 Beyhüde alma başına sevdâ-yı istivâ
 (K-12/13)

Bir Mevlevî ki râstî-i âl-i Resûl ola
 Mevrûsidür 'alâmet-i hazrâ-yı istivâ
 (K-12/32)

beyitlerinde de yeşil olduğunu ifade etmektedir. Bir 'istivâ-nâme' niteliğinde olan bu kasidesinde Esrâr, Mevlevîlikte önemli bir yeri olduğu anlaşılan istivâ kavramını çeşitli yönleriyle ele alıp anlatmaktadır.

Esrâr Dede, Mevlevî ve Mevlevîliği her vesile ile anlatmayı denemiştir. Ona göre;

Mevlevî Rûhu'l-Ḳudüsdür lâ-mekâni seyr ider
 Dil gibi bir anda nüh âsümânı seyr ider
 (Th-7/2)

Esrâr Dede, şiirlerinde yalnız Mevlevîliği anlatmaz; zaman zaman Mevlevîliğin büyüklerini de şiirlerine konu eder. Başlıcaları üzerinde kısaca durmak istiyoruz:

1. Mevlânâ: Kuşkusuz bir Mevlevî şairin, şiirlerinde, tarikatının pîr'i ve şeyh'i olan Mevlânâ'ya yer vermesi, ondan sıkça bahsetmesi, onun adına methiyeler yazmasından daha doğal birşey olamaz. Esrâr Dede de bir Mevlevî şair olarak şiirlerinde her vesile ile Mevlânâ'dan bahseder. Divân'da yer alan 5-9. kasideler ise, Mevlânâ'yı konu alan birer "Na't-i Pîr"dir.

Beşinci kaside "İştîyâk" redifli olup 25 beyitten oluşmaktadır. Tasavvufta sıkça kullanıldığına tanık olduğumuz "İştîyak" yani özlem, hasret duygusunu anlatmaktadır. Kuşkusuz burada özlenen, hasret duyulan şairimizin "Pîr"idir. İştîyâk; gören gözlere sürme, "mess-i ḳalbe kîmyâdur"(K-5/6). "Türda nür-i Ḳudâ", "ahde vefâ", "âlem-i haşre fenâ" ve "bir dükenmez mâcerâ"dır(K-5/7-9). İştîyâk; Esrâr ile "tâ ezelden âşmâ"dır(K-5/11). İştîyak; "Mevlevîye irş ile mevrûş olan nür-i zevḳ-i Muştafâ"dır(K-5/22).

"Monlâ-yı Rûm" redifli altıncı kaside, 18 beyitten oluşmaktadır. Söze;

'Aşk ki odur ḫilḳat-i Monlâ-yı Rûm
 Dil ki odur himmet-i Monlâ-yı Rûm

diye başlayan Esrâr, şiir boyunca Mevlânâ'yı meth ü senâ eder. "Rûm ü 'Acem Hînd ü 'Arab ser-te-ser", "bütün Monla-yı Rum'un şevket"iyle dolduğunu söyler. Mevlânâ için kullanılan "Aşk Peygamberi" sıfatı, Esrâr Dede'ye aittir. Daha önce başkası tarafından kullanıldı mı, bilemiyoruz; ama o, bu kasidenin bir yerinde şöyle der:

Hak anı peygamber-i 'aşk eyledi
 Meşnevîdür âyet-i Monlâ-yı Rûm
 (K-6/8)

Hemen arkasından, sanki bu sözlerinin yanlış anlaşılmasını önlemek
 istercesine;

Ma'nî-i Kur'âna olur âşinâ
 Gûş-zen-i şohbet-i Monlâ-yı Rûm
 (K-6/9)

demektedir.

Yedinci kaside, "Mevlânâdur" redifli ve yedi beyitten oluşan kısa bir
 şîirdir. Kasidenin şu beyti, şîirin temasını özetlemektedir:

Ez-ezel tâ-be-ebed ehlu'llâh
 Cümlesi câker-i Mevlânâdur
 (K-7/2)

18 beyitten oluşan sekizinci kaside, "Celâleddîn-i Rûmîdür" rediflidir.
 Mübalağa sanatının çokça kullanıldığı bu methiyede, şair, Mevlânâ'yı
 "mülkûn kâr-fermâsı, devrûnî feyz-bahşâsı" (K-8/1) olarak nitelirmektedir.
 Esrâr'a göre Mevlânâ; "merzbûm-ı Rûmuñ arz-ı mülk-i Yûnânûñ Dârâsı" (K-
 8/3), "sözün ülâsı uhrâsı" (K-8/4), "her esmânun müsemmâsı" (K-8/5),
 "cihânun 'ayn-ı ihyâsı" (K-8/12), "sirâc-ı 'arş-ı a'lâ" (K-8/15) ve "cemî'-i
 evliyânûñ mevlâsı" (K-8/16)'dir. Dahası da var:

Muhammed bir ledün âyinesidir lâ-mekân içre
 Anuñ tütî-i güyâsı Celâleddîn-i Rûmîdür.
 (K-8/9)

Mevlânâ'yı metheden dokuzuncu ve sonuncu kaside "Celâl celle celâl"
 rediflidir ve 36 beyittir. Şîirin bir yerinde; "Zuhûr itnese 'âlemler itmez idi
 zuhûr" (K-9/3) deyişi vardır ki, bu bize pek yabancı değildir. "Levlâke" diye
 başlayan, Hz. Peygambere hitap eden ve kutsî hadis olduğu rivayet edilen;
 "sen olmasaydın kainatı var etmezdim" anlamındaki sözü çağrıştırmaktadır.
 "Şuhûd Kâfina 'Anka" (K-9/7) olan Mevlânâ "heme maqşûd evvel ü âhîr" (K-
 9/9)'dir. Hatta şair, İncil'de bile Mevlânâ'nın geleceğine dair delil bulmuştur
 sanki:

Hezâr sâl muqaddem zuhûr-ı devletini
 Mesîh eyledi İmâ Celâl celle celâl
 (K-9/20)

Mevlânâ, yalnızca 5-9. kasidelerle anlatılmakla kalmamış, yukarıda
 da vurguladığımız gibi, her vesile ile şîire konuk edilmiştir. Bunlardan bir-
 iki örnek vermekle yetineceğiz:

Mevlânâ, "mürşid-i Rûm"dur(G-137/10), "mezhar-ı evvelîn, mefhâr-ı âhirîn, pîr-i ricâl-i dîn" (Rb-1)'dir. Güneş, "feyz-yâb-ı Mevlânâ"dr. Dahası, "Kutb-ı dü-cihân olsa kışî 'âlemde/Bir 'abd-ı 'atîk-ı bâb-ı Mevlânâ"dr(Rb-49). 234. gazel ise, "diñle şadâ-yı bişnevi" rediflidir ve baştan sona Mevlevîliğe çıkarılmış bir davettiyedir.

2. Sultan Veled: Esrâr Dede, her ne kadar Sultan Veled için kaside yazmamışsa da, şiirlerinde az da olsa Sutan Veled'e yer vermiştir. Mevlevî-i Rum dediği Mevlânâ'dan lütuf isterken; "be-hakk-ı hazret-i Sultân Veled meded" demektedir. Yani doğrudan Sultân Veled'i anlatma ya da meth etme yoluna gitmemiş, mutlaka Mevlânâ'dan dolayı göndermeler yapmıştır. Şu rübâisinde de aynı yola başvurmuştur:

Mir'ât-ı cemâl-i Pîr Sultân Veled
Hünkârımuza vezîr Sultân Veled
Kaldum reh-i iftirâkda pâ-der-gîl
Ol bendene dest-gîr Sulân Veled

(Rb-37)

3. Şems-i Tebrizî: Esrâr Dede'nin şiirlerinde, hemen hemen bütün Mevlevî büyüklerine yer vardır. Bunlardan biri de Şems-i Tebrizî'dir. Daha dokuzuncu kasidede, şair, Mevlânâ'yı anlatırken, sözü hocasına getirip:

Bir 'aks idî görünen pertev-i cemâlınden
Derûn-ı Şemsde güyâ Celâl celle celâl

(K-9/29)

deyiverir. Feyzin kaynağının Şems olduğunu hatırlatırcasına;

Doğunca mu'cîz-i âfâk-ı Şems-i Tebrizî
Anuñla oldı hüveydâ Celâl celle celâl

(K-9/30)

beytiyle, bir hakkı teslim etmektedir.

Onuncu kaside ise, tamamen Şems-i Tebrizî'ye ayrılmıştır. O bir "Kasîde der-Na't-ı Şems-i Tebrizî"dir. Tasavvufî derinliği, duygu ve düşünce yoğunluğu olan bir şiirdir bu. Adeta edebî sanatlar mahşeridir. Çarpıcı imgelerin kullanılması, Şems'in kişiliğine fevkalade uygun düşmektedir:

Şafağ gıydirdi al tennûre hürşid-i şeker-rîze
Felek girdi halâvetle semâ'-ı tîz-der-tîze

diyerek söze başlayan Esrâr, arkasından, "Hüsrev-i mâh-ı şabâhat", Şeb-diz adlı atına "binince", "gülğün şafağ ile mihr-i şîrini"nin aydınlanıverdiğini anlatır.

Diküp göz süzen-i müjgân geçdi sine-i çarha
 Kümâş-ı mihri muhtâc itmedi ta'kid ü tîrîze

(K-10/3)

gibi düşünsel derinliği olan beyitlerin yanında;

Degül çeşm-i sefid-i zâr şehrâyn-i derd oldı
 Aşıldı ebrû-yı tāk-ı nigâha gevher-âvîze

(K-10/5)

gibi, hayal zenginliği olan beyitler vardır. Bütün bu düşünce, duygu derinliği, hayal genişliği Şems'in Mevlevîlikteki konumuna uygun düşmektedir. Ve neticede bir hazırlık safhasıdır. Söz, Şems'i anlatmaya getirilecektir:

Felekde pençe-i hünîn-i zerrîn hâme-i kudret
 Çeker her şubh tuğrâ ism-i nür-i Şems-i Tebrîze

(K-10/9)

Şems ise; "lem'a-i envâr, nür-ı ğaybü'l-ğayb, eflâk-i hüviyyet..."dir. Şair, kasidenin sonunu;

Be-ħakķ-ı ism-i Mevlânâ beni mahrûm-ı feyz itme
 Nitekim hürmet eyler Pîr ism-i Şems-i Tebrîze

(K-10/24)

diyerek bağlar.

Esrâr Dede'nin başka şiirlerinde de Şems-i Tebrizî'ye yer vardır. Örneğin, şair, âşığı tanımlarken bile "Âşık ki nür-ı Şemsde mahv-ı vücûd ide" (K-12/4) demektedir. Aşk anlatırken;

Bahr-ı nür-ı Şems-i Tebrîz itdi cüş
 Oldı her bir zerre bir deryâ-yı 'aşķ

(G-137/11)

demektedir. Şairin "inleyen gönlünün çerağının gözü" bile, "Mihr-i şeh-i Tebrîzden uyanık olmuş"tur(G-138/13).

4. Şeyh Gâlib: Esrâr Dede'nin hayatını anlattığımız bölümde, bir alt başlık olarak O'nun "Şeyh Gâlib'le Tanışması" üzerinde durmuştuk. Burada, sadece "Neşîde-i Mevlevîyâne der-Vaşf-ı Gâlib Dede Efendi" başlığını taşıyan ve 27 beyitten oluşan 13. kasideden kısaca sözedeceğiz.

Esrâr, anlaşılan bu kaside ile, "velty-yı ni'met"i olarak kabul ettiği Şeyh Gâlib'e, "dem-i vişâldür" diyerek bir "kaşîde 'arz idüp", lütfunu istemektedir. Ona göre;

Cenâb-ı Hazret-i Gâlib Efendi-i zî-şân
 Ki zât-ı enverîdür âfitâb-ı 'âlem-tâb
 (K-13/16)

olan Şeyh Gâlib'in;

Beyân olunsa eger vaşf-ı hulûk-ı ma'rifeti
 Kaşîdelerle tölardı hezâr cild kitâb.
 (K-13/17)

Onun için; Bahâ-i zâtını vaşf eylemek ne hâcetdür
 Güher-şinâslara ma'lûm o güher-i nâ-yâb
 (K-13/24)

Öyleyse, fazla söze hacet yoktur.

5. Fasîh Dede: Fasîh Dede, İstanbul doğumludur. Asıl adı Ahmed'dir. Dükakin-zâde lakabıyla tanınmıştır. Kâtip olarak hayatını kazanmış, daha sonra Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın himayesine girmiş, iltifatlarına mazhar olmuştur. Mevlevî olan Fasîh 1700 yılında ölmüştür.¹

Fasîh Dede, Esrâr'ın doğumundan neredeyse elli yıl kadar önce ölmüş bir Mevlevî dedesidir. Ancak Esrâr, kendisine yakın bulduğu bu Mevlevî şair için, dokuz beyitlik kısa bir kaside yazmış ve diğer şiirlerinde de yer yer ondan söz etmiştir. Öldükten sonra da -muhtemelen Esrâr'ın vasiyeti üzerine- onun yanına gömülmüştür. "Der-Vaşf-ı Fasîh Dede Efendi" başlığını taşıyan 14. kasidesinde Esrâr, "âyîne-i Hâk-nümâ" diye nitelediği Fasîh Dede'yi konu edinmektedir.

Kuşkusuz bu iki insan arasındaki böylesi bir yakınlık -aradaki zamana rağmen-, ikisinin de ortak özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Hayatını anlatırken değindiğimiz gibi Esrâr, rind bir şairdir. Bir şekilde içkiyle, esrarla, tütünle ilişkisi vardır. Bu ilişkinin nitelik ve niceliğini bilmiyoruz. Ama benzer bir ilişkinin Fasîh Dede için de sözkonusu olduğu, hatta daha fazlasının bulunduğu Mevlevî kaynaklarından anlaşılmaktadır. Esrâr'ın, Fasîh'i kendine yakın hissetmesi, dahası örnek almış olması bu nedenle ihtimal dahilindedir. "Zahid Rusûhî'nin şeyh olduğu tekkede hücre-nişîn olan derviş Fasîh, her akşam demlenen, meyhânede gördüğü dilbere âşık olup, geceyi onun kapısının eşikine baş koyup sabahlamaya azmeden ve belâlılarından canını güç kurtaran rint ve âşık bir şair"² kişiliğine sahiptir.

Fasîh Dede'yle ilgili bu kısa bilgiden sonra, kasidemize dönebiliriz: "Cenâb-ı Fasîh" redifli bu şiirde, yukarıda sözünü ettiğimiz mey, rint,

¹ Mustafa İsen; a.g.e., s.106.

² Abdülbaki Gölpınarlı; a.g.e., s. 213.

meyhane, demlenmek gibi kavramlara yer verilmemiştir. Şiir tamamen tasavvufidir ve bir dosta hitap eden içten bir sesleniştir. "Şehin-şeh-i her dü-serâ" ve "kemâl-i pertev-i Şems-i Hudâ" olarak nitelenen Fasîh'in huzurunda samimi bir dost sesi vardır:

Dilümde âteş-i firķat elümde bād-ı hevâ
Yanup yakılmağa geldüm safia cenâb-ı Faşîh
(K-14/6)

Ėulâm-ı kemterüñ Esrâr-ı bî-nevâ gelmiş
Ėapuñda eyleme me'yûs eyâ cenâb-ı Faşîh
(K-14/9)

Esrâr'ın başka şiirlerinde de Fasîh Dede'den sözettiğini görüyoruz. Ona nazireler yazdığını, onu methettiğini biliyoruz. Örneğin, bir şiirinde O'nun himmetinden ve "sulţân-ı Ėarâbât" olduğundan bahsediyor;

Hep bezmimüze Ėâzır ola himmeti el-Ėaķ
Hiç var mı Faşîha gibi sulţân-ı Ėarâbât
(G-26/11)

2) Musammatlar

Musammatlar bölümünde 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmîs, 3 müseddes, 1 müsebba', 1 tesmîn ve 3 terkîb-i bend yer almaktadır.

a- Murabbalar

Murabbalarda, tasavvufî konular ve aşk teması ağırlıklı olarak anlatılmaktadır. İlk murabba, "Biz velvele-i 'aşka düşan Mevlevîyânuz" dizesiyle başlıyor ve şiir adeta bir 'Mevlevî marşı' niteliğindedir. Esrâr Dede, şiirinin sonunu da "Beyne'l-fuķarâ nâm viren Mevlevîyânuz" diyerek noktalamaktadır.

İkinci murabba, Mevlevî geleneğinde önemli bir yeri olan semâ'ı anlatmaktadır. Semâ', Esrâr'ın şiirlerinde çokça yer alan Mevlevî kavramlarından biridir. Bu nedenle semâ' kavramı üzerinde durmamızda yarar vardır:

Semâ' (ya da simâ'); "Arapça duymak, işitmek anlamına bir sözdür. Tasavvuf ehlinin, müzik aletleri de çalarak söylenen neşidelere uyup vecde gelmelerine, raksetmelerine, dönmelerine denir. Semâ', bilhassa Mevlevîlerde vardır. İlk zamanlarda, söylenen, ilahî neşidelere ve çalınan rebap, ney ve kudüme uyup vecde gelerek kalkıp hiçbir usûle uymaksızın

raksetmeye semâ' denmiş, sonraları bu dönüş, usûle uydurulmuş, meşkle elde edilmeye başlanmıştır."¹

Kelâbâzi'ye göre semâ'; "hâl sahiplerinin teneffüs yapımları, meşguliyeti olanların sırlarını hazır vaziyete getirmeleri, (mürid ve mücâhede sahiplerinin) vaktin getirdiği yorgunluktan uzaklaşıp hoş bir zaman geçirmeleri maksadıyla yapılır."²

Günümüzde Mevlevîlere has bir gelenek olarak halâ devam etmektedir. Bugün semâ', usûlüne uygun olarak; "Musikiye uyup sağdan sola, hırkalıysa, sağ eliyle hırkasının yakasını tutup göğsünü biraz açarak, sol eliyle, bel hizasında, hırkanın sağ yanını, açılmaması için tutarak; tennûreltyse kollarını açarak dönmek"³ şeklinde icra edilmektedir.

Semâ' edilen yere semâ'-hâne; semâ' eden dervişe semâ'-zen; matbahta semâ' yapılan yere meşk yeri, üzerinde semâ' meşk edilen tahtaya ise semâ' tahtası denmektedir.

Cüneyd-i Bağdâdi, semâ' konusunda şunları söyler: "Derviş üzerine Allah'ın rahmeti üç yerde iner: Yemek yerken, çünkü fakir sadece ihtiyaç hâlinde yemek yer. Konuşurken, zira fakir sadece zaruret hâlinde konuşur. Semâ' esnasında, çünkü derviş sadece vecde geldiği zaman semâ' eder."⁴

Tasavvuf erbabı ve özellikle de Mevlevîler için böylesine önemli olan bu zikir biçimi, vecd halî ya da ayınlının, Esrâr'ın şiirlerinde yerini almaması düşünülemezdi. Onun için Esrâr da semâ' konusunda, sadece redifi "semâ'" olan bir murabba ve dört gazel yazmıştır. Diğer şiirlerinde de yer yer sözü semâ'a getirip, bu kavrama ne denli önem verdiğini kanıtlamıştır.

Esrâr Dede, ikinci murabbasına;

Dil-dâr gelüp nâz ile meydân-ı semâ'a

Peymâneler 'arz eyledi rindân-ı semâ'a

diyerek başlamaktadır. Çünkü "her sînede şad âteş-i didâr 'alâmet"i vardır. Çünkü "dil cezbe-i didâr ile divâneye dön"müştür. Ve neticede Esrâr, semâ' ile ilgili dersini almıştır.

Bu konuda başka şiirlerine de göz attığımızda, oldukça bol örneklere rastlayabiliriz. Bir şiirinde, Hz. Ebubekir'le ilgisini kurarak, semâ'ın "rızâ-yı hazret-i Sıddîk" olduğundan bahseder. Konuyla ilgili bir menkıbe anlatılır: Hz. Peygamber; Hz. Ebubekir'e, Allah'ın kendisinden razı olduğunu, kulu

¹ Abdülbaki Gölpınarlı; Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul, 1977, s.290.

² Kelâbâzi; Doğu Devrinde Tasavvuf (Ta'arruf), Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1979, s.220.

³ A. Gölpınarlı; Mevlevî Adâb ve Erkâmı, İstanbul, 1963, s.40.

⁴ Kelâbâzi; a.g.e., s.222.

Ebubekir'in de Rabbisinden razı olup olmadığını sorduğunu söyler. Bunun üzerine Hz. Ebubekir, yakasını tutarak şevkle, 'İnnî râzî, İnnî râzî" diyerek döner. "Bu hareket, Sıddık evlâdından olan Mevlânâ semâ'nın mebdel olarak kabul edilmektedir. Esasen tennüresiz semâ' edilirken, derviş sol eli ile sol yakasını tutar ki, bu da Hz. Ebubekir'in yaptığı harekete şeklen çok benzemektedir."¹

Onun için, 4. gazelinin hemen ilk mısraında semâ'ı "rızâ-yı hazret-i Sıddîk" olarak niteleyen şair, son beytinde ise semâ'ın "şafâ-yı hâtır-ı Şıddîk" olduğunu söylemektedir. Ona göre semâ'; "muhibb ü münkirî teşvîkdür, bir özge ma'nevî tevfiqdür, elestüñ ahdını taşdıkdür". (G-4/1-6)

Esrâr, sözkonusu murabbanın dışında dört gazelini semâ'a ayırmıştır. Yukarıda kısaca bahsettiğimiz 4. gazelin redifi "semâ'-ı şafâ" iken, 126, 127 ve 128. gazellerin redifi sadece "semâ'"dır. 126. gazelin ilk mısraında "Geldi dehre itdi hazret-i Monlâ semâ'" diyen Esrâr, şiirde Mevlânâ ile semâ' arasındaki bağı dillendiriyor. Bir yerde;

Müjde-i teşrif-i Monlâ dahî olup mi'râcda
Farz oldu ehl-i derde ol gıce güyâ semâ'
(G-126/10)

diyerek, namazın mi'râcda farz olduğuna telmihle, semâ' ile namaz arasında bir yakınlık, bir benzerlik, hatta neredeyse bir aynılık görmekte olduğunu ifade etmektedir.

127. ve 128. gazellerde şair; kozmik alemle semâ' arasında bir bağ kurarak, evrende herşeyin semâ' halinde olduğunun altını çizerek örnekler verir. "Zerreden şemse, hâkdan âsumana, bülbül ü gül ve bağban", hatta "hâme-i gevher-feşân" semâ' halindedir.

Esrâr Dede, bir başka şiirinde, semâ'ın "vefâ" eksenli bir eylem olduğunu belirterek şöyle demektedir:

Mevlevîñün tarz-ı semâ'ı bütün
Eylediği 'ahde vefâdür vefâ
(G-11/11)

Ama Esrâr'ın semâ' ile ilgili en güzel, en çarpıcı mısraları, ikinci müseddesin nakarat beyti olan;

Gören şanur ki şafâdan semâ'-ı râh iderüm
Döner döner bakarum küy-i yâre âh iderüm

sayılabılır. Semâ'ı, bize göre, Mevlevî edebiyatı genelinde en güzel anlatan mısralardır bunlar.

¹ R.Baykara; a.g.t., s.25.

3. murabba, bir aşk şîridir. Ancak oldukça zayıf olan bu şîirin aksayan dil ve anlatımı vardır. 4. murabba da bir aşk şîridir. Muhatap, "Esrâr-ı perîşânın mîhr-hüsnüñe düş"en ve "hod-be-hod fermân-ber-i iklim-i hüsn ü ân" olan sevgilidir. 5. murabba bir sitem şîridir. "Bir dilber-i bî-vefâya düş"en şairin, sevgilinin mübtelası olduğunu anlatmaktadır. Şiirsellik açısından sıradan bir şîirdir. 6. murabba da bir aşk şîridir. Mahlas kıt'ası olmayan bu şîir, bitmemiş intibahı vermektedir.

b- Muhammesler

Esrâr Dede'nin iki muhammesi var. İlki Melihî (15.yy) ve Ahmed Paşa'nın (ö.1497) "gönül" redifli murabbalarına nazire niteliği taşımaktadır. 'Niteliği taşımaktadır' diyoruz, çünkü Esrâr'ın muhammesi, hem vezin ve hem de kafiye açısından farklıdır. Ama tarz ve konu açısından bir nazire örneğidir. Şairin sanatını anlattığımız bölümde, Esrâr'ın etkilendiği şairlerden söz ederken, hatırlanacağı gibi bu şîirden de bahsetmiştik.

Söz konusu muhammese gelince, şîir; Mef'ûlî Mef'â'îlî Mef'â'îlî Fe'ul rübaî vezninde yazılmıştır. Nakarat mısraı "Eyvây dilüm vây dilüm vây dilüm"dür. Şîirde rastladığımız birçok mazmun, Melihî ve Ahmed Paşa'nın şîirlerinden adeta iktibas edilmiştir. Diğer iki şîir kadar başarılı da değildir. En güzel bendi, bize göre üçüncü benddir ve şöyledir:

Dil olduğu gündən berü gıryân dilüm
 Durmaz gece gündüz ider efgân dilüm
 Hicr âtesine olmada süzân dilüm
 Dil olduğına oldu peşimân dilüm
 Eyvây dilüm vây dilüm vây dilüm

Şîirin son bendinde, nakarat mısramın kendisine mazmun olduğunu ifadeyle şöyle demektedir: "Kim oldu bu mısra' baña mazmûn dilüm".

Esrâr Dede'nin ikinci muhammesi de bir naziredir. Nakarati;

Âh mine'l-'aşk ve hâlâtihî
 Ahrâka kalbî bi-harârâtihî

olan bu muhammes, Şeyh Gâlib'in "Tercî-i Bend-i Beyt-i Şerîf-i Meşhûr li-Cenâb-ı Hazret-i Pîr"¹ başlığını taşıyan şîirine naziredir. Anlaşılan nakarat beyit Mevlânâ'ya aittir. Gâlib, bunu terci-i bendinin vasıta beyti olarak kullanmıştır. Esrâr Dede de söz konusu terci-i bende nazire yazmıştır. Nakarat mısralarından da anlaşılacağı gibi şîir, "şu'lelenen derd ü gam ü iztirâb"ı konu almakta, buna sebep olan aşktan, aşkın elinden, aşkın

¹ Şeyh Gâlib Dîvânı, Haz. Muhsin Kalkışım, s.165-168.

çektirdiklerinden, "âteş-i hicr"den şikayet edilmektedir. Şairin başını kavgalara, yağmalara ve sevdalara uğratan, "bağrını hün, eşkini Ceyhün eden, "şu'le-i ser-keş" olan bu aşk "âteş"idir.

c- Tahmisler

Esrâr Dede'nin Dîvân'ında yedi tahmis vardır. Bunların ilki, yine bir Mevlevî şair olan Enis Dede'nin(ö.1734);

İksîr-i maḥabbetle iden zâtını altun
Darb ile ider cevherinüñ kadrini efzün

matla'lı gazeline yazılmış bir tahmisdur. Dini ve tasavvufî nasihatlerin sıralandığı şiir, "âlâyiş-i dünyâ ile olma hele memnun" mısraıyla özetlenebilir.

İkinci tahmis, Esrâr'ın şeyhi ve dostu Gâlib'in;

Başuma ol hümâ benüm şalmadı sâye n'eyleyüm
Bilmedi kadr-i zülfini virdi hevâya n'eyleyüm¹

matla'lı gazeline yaptığı tahmisdur. Son kıt'ada şair, şeyhine bağlılığını dile getirir:

Olsa gülâmı çok mı Esrâr gedâsı Gâlibün
Mürşid-i tab'um oldu bu ḥüsn-i edâsı Gâlibün
Ḥaste-i 'aşka pes bu ihsân ü devâsı Gâlibün.

Üçüncü tahmis, Mevlevî büyüklerinden şair Hüseyin Çelebi Efendi'nin bir gazeline yazılmıştır:

Gönül vaşlını ḥünkârım hemân ister mi ister yâ
Şafâ-yâb olmağa senden zamân ister mi ister yâ

matla'lı Hüseyin Çelebi'nin gazeli, aslında Şeyh Gâlib'in;

Gönülde aşk-ı bî-pervâ mekân ister mi ister yâ
Hümâ-yı evc-i himmet âşiyân ister mi ister yâ²

matla'lı gazeline yazılmış bir naziredir.

Esrâr, Mevlevî şair Mûnis Dede'nin;

Derünüm yakdı yandırdı emân bu âteş-i ḥasret
Tağıtdı sū-be-sū ḥākisterüm bād-ı ḡam-ı firḡat

matla'lı gazeline "tahmis-i mutarraḡ" yapmıştır. Yani gazelin her beytinin arasına üç mısra ilave edilerek tahmis yapılmıştır. Bu şiirin bir başka özelliği ise, her iki şairin mahlaslarını son iki kıt'ada (5.ve 6.kıt'alar) iki kez kullanmış olmasıdır.

Esrâr'ın beşinci tahmisi, Hakîmî Efendi'nin;

¹ A.g.e., s.379.

² A.g.e., s.249.

Toğrisin söyle nedür haqquma niyyet sende
 Yok mı âgâz-ı visâl itmege ragbet sende
 matla'lı gazeline yapılmıştır.

Altıncı tahmîs, Dânişî Ali Dede'nin;
 Cân tekye-i ğamda Mevlevîdür
 Dil levhî kitâb-ı Meşnevîdür

matla'lı gazeline yazılmıştır. Esrâr Dede, nazireler yazdığı bu Mevlevî şairi, tezkiresinde şöyle anlatmaktadır: Danişî Ali Dede(ö.1683); "mükemmel kasâ'id-i nu'üt-ı Nebevî ve düvâz-dehler yığrımden mütecâviz terkîb-i bend ü müseddes ü muhammes ü nazım-ı eş'arı gibi münakkah gazeller ve dervîşâne vü Mevlevîyâne nice nice neşîdeleri"¹ olan bir şairdir.

Mevlevîliği anlatan yedinci tahmîs, Gavsî Dede'nin;
 Kürre-i 'aşk-ı Hudâdur hân-kâh-ı Mevlevî
 Püte-i iksîr-i hikmetdür külâh-ı Mevlevî

matla'lı gazeline yapılmıştır. 1668 yılında Galata Mevlevîhanesine şeyh olan Gavsî Ahmed Dede, 1697 yılında ölmüştür. Şeyh olmadan önce 25 yıl kadar gezmiş dolaşmış olan bu Mevlevî şair, Esrâr'a göre; "zamânlarında kûtb-ı dâ'ire-i 'irfân ve ğavs-ı kâfile-i merdân maķâmına" ulaşmış, "şî'r ü inşâda bâlîğ-ı maķâm-ı üstâdî" imiş.²

d- Müseddesler

Esrâr Dede Dîvânı'nda üç müseddes bulunmaktadır. İlki, "Müseddes der-Vaşf-ı Hazret-i Şârih" başlığını taşımaktadır. Şirin başlığından da anlaşıldığı gibi şair, Hazret-i Şârih, Şârih-i Ankaravî ya da sadece Ankaravî lakaplarıyla şöhet bulmuş Rusûhî İsmail Dede'yi methetmekte ve vashf etmektedir.

Rusûhî, önceleri bir Bayramî şeyhi iken, sonradan Mevlevî olmuş ve Galata Mevlevîhanesi diye bilinen Kulekapısı Mevlevîhanesine şeyh tayin edilmiştir. 1631 yılında ölen Rusûhî'ye Şârih denmesinin sebebi, Mevlânâ'nın Mesnevî'sine yaptığı şerhten dolayıdır.³ Bu nedenle bütün Mevlevîler, Rusûhî Dede'ye karşı bir minnettarlık duymaktadırlar.

Esrâr, şirine "Ey şeyh-i şüyüh" hitabıyla başlar. Bendlerin nakaratlarında;

¹ İ.Genç; a.g.t., C.II, s.138.

² A.g.t., s.310-311.

³ A.Gölpınarlı; Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, s.143.

Yâ Hazret-i Şârih meded Allâh için olsun

Şerh eyle benüm şadrumı bir âh için olsun

diyerek, yakarmaktadır. Çünkü şaire göre O; "Şârih-i Qur'an-ı hakikat, fâtih-i genc-i ahadiyyet, vâriş-i sultân-ı risâlet ve sırr-ı elem-neşraha âyet"tir. Şârihler bile dersini ondan alır. İsmi'nin İsmail olduğunu belirterek Hz. İbrahim ve oğlu İsmail kıssasına telmihte bulunur; Zemzem kuyusu, beyt-i mükerrerem ve kible sözleriyle tenasüp yapar.

İkinci müseddes, semâ'ı anlatırken nakarat beytini alıntıladığımız ve bize göre semâ'ı en güzel anlatan mısralar olduğunu vurguladığımız şîirdir. Esrâr'ın en güzel şîirlerinden biridir. Şîir, çok samimi duygularla tasavvufta aşk, âşık, yâr, firkat, semâ', figan, hüzn, elem vs. gibi kavramlarla yoğurulmuştur. Şair, bu şîirde, çoğunlukla terk ettiği coşkulu söyleyişi yakalamıştır.

Dîvân nüshaları arasındaki farklı başlıklardan, "Tercî-i Bend-i Müseddes"i tercih ettiğimiz üçüncü müseddes ise bir aşk şîiridir. Başarılı bir aşk şîiri olan bu müseddesin nakarat beyti şöyledir:

Ƙaldırırsm revzeninüñ perdesin benden yaña
Gösterirsm ol cemâl-i âfitâbumüñ baña.

e- Müsebba'

Müsebbâ, edebiyatımızda en az kullanılan musammatlardandır. Esrâr Dede'nin de bir müsebba'ı var. Müsebba'ı olan diğer şairler arasında birer örnekle Hayretî (ö.1534-35), Rûhî-i Bağdâdî (ö.1605-6) ve Vâsîf (ö.1824-25) yer almaktadır.¹

Esrâr'ın Dîvânı'ndaki tek müsebba' örneğine gelince; şair, burada tasavvufî aşk temasını işlemektedir.

Neye müncer ola âyâ ki mü'ellim bu gece

Pek yamândur sitem-i çarh ile hâlüm bu gece

nakaratlı şîirde, Esrâr, adeta hüznü resmetmektedir. Perâne, per ü bâl, ye's, endîşe, melâl, gam, âteş, şevk, sîne-kebâb, düzah, azab, harâb, nâle vü efgân, âteş-i encüm, dil-i süzân, elem ü mihnet ve gece kelimeleriyle şair, sözle nasıl resim yapıldığını göstermektedir.

¹ H.İpekten; Eski Türk Edebiyatının Nazım Şekilleri, Ankara, Birlik Yayınları, 1985, s.143.

f- Tesmîn

Esrâr'ın Dîvân'ında tek tesmîn örneği var. Bu şiir, yazma nüshalarda terci-i bend olarak gösterilmiştir. Halbuki bu bir mütekerrir tesmîn'dir. Müsemmen ve tesmînler, "çoğu kez dîvânlarda terci-i bendlerle karıştırılmıştır."¹

Esrâr Dede'nin, Fuzûlî'nin;

Küfr-i zülfün şalalı rahneler îmânımıza

Kâfir ağlar bizüm ahvâl-i perîşânımıza

beytinin başına altı mısra getirerek yaptığı mütekerrir tesmîn, türünün başarılı bir örneğidir. Fuzûlî'nin sözkonusu gazeli Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde bulunmaktadır.² Dört bendden oluşan şiirde, şairin mahlasını kullanmadığı gözlenmektedir. Belki de tamamlanamamış, eksik bir tesmîn'dir.

g- Terkîb-i Bendler

Esrâr Dede Dîvânı'nda üç terkîb-i bend bulunmaktadır. Her biri dört beyitten oluşan beş bendlik ilk şiirde tasavvufî temalar işlenmektedir. İkinci terkîb-i bend, yine dörder beyitten oluşan beş bendlik bir aşk şiiridir.

Esrâr'ın üçüncü terkîb-i bendi, Dîvân'da yer alan şiirlerin en uzunlarından biridir. 17 bend ve 135 beyitten oluşan tasavvufî bir şiirdir.

Âh bilsem nedür erbâb-ı dile böyle 'îkâb

Sitem ü mihnet ü âmîziş-i envâ'-ı 'azâb

diyerek söze başlayan Esrâr, şiirin ilk bendinde "hikmet-i meçhûle"den, "tab'-ı âdem"den, "tecellî-i Celâl"den bahsettikten sonra;

Bir zamân 'âlem-i ervâhda şevk-âver idüm

Câmî'-i ğaybde kandil-i ziyâ-perver idüm

beytiyle 'devriye'sine başlar. Dolayısıyla bu şiir bir 'devriye'dir.

Devriye, tasavvuf düşüncesinde ruhun alemleri dolaşmasını konu edinen tasavvufî bir şiir türüdür. Temel özelliği, insan ruhunun ve kainatın Tanrı'dan çıkıp tekrar ona dönmesini konu edinmesi, bu devir macerasını anlatmasıdır.³

¹ A.g.e., s.145.

² Fuzûlî; Külliyyât-ı Dîvân-ı Fuzûlî, Hurşid Matbaası, 1315, s.292. Leylâ vü Mecnûn, Haz. Doç.Dr. Hüseyin Ayan, İstanbul, Dergâh Yayınları,1981, s.227.

³ Bilgi için bakınız; A.Gölpınarlı, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, s. 93-95. İskender Pala; Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, C.I, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s.242-244.

Esrâr, kısa bir girişten sonra; "Başlayam eylemege tayy-ı beyâbân-ı cûd" diyerek hikâyesine başlamaktadır. Önce hikâye, şairin "şâhib-i fermân" ya da "şâh-ı kerem" dediği biriyle arasında "didüm-didi" tarzında devam eder. "Şâh-ı kerem", nasihatlerde bulunur. Sonra şair, birinci şahıs ağzından anlatmaya devam eder: "Şeş cihetden başına bir özge kafes kapanmış"tır. Dört unsur'la tanışır; sırasıyla bu unsurlarda nasıl devrettiğini, nasıl seyahat ettiğini anlatır. "Tab'-ı ma'denle nebâtât ile hem-hâl ve püte-i kudretde eriyüp 'acep kâl ol"ur. Girmedeği kılık, dönüşmediği varlık kalmaz. Şairin burada öylesine rahat ve kolay bir anlatımı var ki, sanki bir düşünce sinemasında, büyüdü bir perdede, sürekli değişen şekilleri, varlıkları izliyorsunuz. Birden bakıyorsunuz ki havada uçan bir kuş olarak dünyaya gelmiş. "İki tütü-i sühen-fehm ile" avlandığını, bir anne ile babanın bu kuşu yediğini, onların birleşmeleri sonucu kendisine "nişân verdi"lerini anlatır. Ondan sonra "rahm-ı mâderde güzerân" devri başlar. Ama "söylesem söz uzanur kışsa olur bî-pâyân" diyerek, sözü kısa kestğini açıklama ihtiyacı duyar. Yine de anlatmayı sürdürür. Doğumunu, yaşadıklarını, çektiği acıları, sıkıntıları, belâları, kahır ve sitemlerini anlatır. Ve bir yerde:

Hayf vâ-hayf eger bulmaz isem râh-ı necât
Mutaşavver mi olur bir daği hâkkumda hayât

diyerek; yeni bir hayat özlemini ve bunun için de 'kurtuluş yolu'nu bulması gerektiğini ifadeyle;

Berzah-ı havf u recâdan beni yâ Rabb kırtar
Zevk u ğam düzah u firdevse nigâh eylemeyem

duasında bulunur. Böylece Esrâr, bazı tasavvufi meşreplerde ve özellikle de Mevlevîlik ile Bektaşîlik'te önemli bir yeri olduğu varsayılan devriye nazariyesini bitirir.

3) Gazeller

Esrâr Dede Dîvânı'nda 247 gazel bulunmaktadır. Bunlar arasında bir Farsça (G-119) bir de Arapça (G-124) gazel vardır. Esrâr'ın gazellerinin bir özelliği uzun olmalarıdır. Bilindiği gibi gazeller, genellikle 4-9 beyit arasında değişen uzunlukta olurlar. Dört beyitli gazellere çok az rastlanır, ki bunlar genellikle eksik gazellerdir. Klasik edebiyatımızın ilk dönemlerinde "15 beyte kadar, hatta daha uzun olan gazellerin, yüzyıllar ilerledikçe beyit

sayısı azalmıştır."¹ 15 beyitten uzun gazellere Gazel-i Mutavvel denmektedir. Edebiyatımızda özellikle Ahmedî (1334-1413) ve Nesimî'nin (ö.1418) bu tür gazelleri vardır. Nesimî'nin, uzunluğu 30-51 beyit arasında değişen gazelleri örnek olarak verilebilir. Ahmet Paşa (ö.1497) ve Karamanlı Nizâmî'nin (ö.1469?) de birkaç gazel-i mutavveli bulunmaktadır.²

Gazel-i mutavvel yazan şairler arasında, sanıyoruz Ahmedî ve Nesimî'den sonra Esrâr Dede gelir. Esrâr'ın beyit adedi 10-15 arasında olan gazellerinin sayısı 60'tır. (4,5,8,10,11,16,17,22,23,24,26,27,28,29,32,39, 41,46,48,53,56,60,70,73,84,85,97,99,118,123,126,127,132,135,137, 138,143,145,148,150,153,156,170,171,177,179,186,187,189,190,192,1 97,198,207,215,216,235,238,240,241 nolu gazeller). Esrâr'ın beyit adedi 15'ten yukarı olan gazel-i mutavvellerinin sayısı ise 32'dir. (1,2,7,10,13,18,45,47,62,78,79,90,91,94,105,111,130,142,155,157, 176,188,195,196,206,214,218,219,232,233,234,236 nolu gazeller). Hatta Esrâr'ın, beyit sayısı 30'a varan gazeli de vardır (G-234).

Esrâr Dede'nin gazellerinin genellikle uzun olduğunu söylemiştik. Ama bunun yanında dört beyitten oluşan iki gazeli bulunmaktadır. İlkinin (95.gazel) taç beyti yoktur. Muhtemelen eksik bir gazeldir. Diğeri ise (246. gazel) taç beyti olan ama dört beyitten oluşan tam gazeldir. Uzun olup taç beyti olmayan gazelleri vardır: Örneğin,168,172,209 ve 233. gazeller, taç beyti olmayan gazellerdir. Ayrıca Esrâr'ın 60 tane Müzeyyel Gazeli de vardır. Musammat gazel örneği ise Esrâr'da az sayıdadır. Sadece iki gazeli (28 ve 45. gazeller) buna örnek gösterebiliriz.

Esrâr Dede'nin gazellerinde en çok kullanılan aruz vezni Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün (44 şürde)'dür. Sonra sırasıyla Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün (36), 4xMefâ'ilün (30), Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün (27) ve Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün (26) en çok kullanılan vezinlerdir. (Diğer kalıpların gazellere göre dağılımı için bakınız; Tablo-2)

Esrâr'ın, biri Farsça (G-119) üç gazeli (G-66,182) Redd-i Matla' özelliği taşımaktadır. "Söylesem derdüme mahrem yokdur" matla' mısra'ı, şiirin taç beytinin ikinci mısra'ı olarak tekrarlanmıştır:

Kime derdüm diyeyüm ey Esrâr
Söylesem derdüme mahrem yokdur.

(G-66/9)

¹ H.İpekten; Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekiller, s. 18.

² A.g.e., s.18.

Farsça gazeldeki; شاهﺎ بازار رحمتي بر كدای خویش mısra'ı, redd-i matla' olarak kullanılmıştır. Yine bir başka gazelinde "İrdüm hayât-ı la'line Hâk cânum almadan" matla' mısra'ı taç beyitte kullanılmıştır:

Lütf-ı tekellüm eyledi Esrâr-ı hastaya
İrdüm hayât-ı la'line Hâk cânum almadan.

(G-182/7)

Esrâr'm gazellerinde biçim yönünden ciddi bir kusur görülmemiştir. Ancak üç-beş yerde vezin problemi vardır, ki aparatta onları da gösterdik. Bir de 30. gazel ile 33. gazelin bazı beyitleri arasında benzerlikler ve hatta tekrarlar bulunmaktadır. Bu noktaya da aparatta işaret ettik.

Esrâr'm gazellerini incelerken, dikkatimizi çeken bir başka nokta da, üç gazelinde rübaî vezninin kullanılmış olmasıdır (30,33 ve 168. gazeller). Bu, klasik edebiyatımızda örneğine pek az rastladığımız bir uygulamadır.

Esrâr Dede'nin gazelleri arasında Türkçe-Rumca bir mülemma' gazeli de vardır. Rumca mülemma yazmak, sanıyoruz Mevlevîlikten gelen bir öykünme rüzgârının etkisiyledir. Çünkü Mevlânâ'nın Rumca mülemmaları olduğu gibi, oğlu Sultan Veled'in de Dîvân ve İptidâ-nâme'sinde mülemmaları bulunmaktadır. Dolayısıyla Mevlevî şairlerin Rumca mülemma yazma eğilimi, 'Pir'lerinden ve tarikat büyüklerinden kaynaklanmaktadır.¹ Esrâr'm Rumca öğrenmesi de -daha önce değindiğimiz gibi-, a) Mevlânâ ve Sultan Veled'in Rumcaya olan ilgileri, şiirlerinde Rumca kelimeler kullanmaları; b) Mevlevîliğin yayılma misyonu gereği gayrimüslimlere yönelik bir açılma, onlara Mevlevîliğin benimsetme amacı ve c) yaşadığı semtin inanç ve etnik yapısının neticesi olarak değerlendirilebilir. Esrâr'm şiirinde sıkça rastladığımız Hz. İsa, Mesih, İncil, çelipâ vs. gibi Hıristiyanî kültürün çağrışımları, sanıyoruz hep bu etkinin sonucudur.

Esrâr Dede, şiirlerinde iki yerde, Mevlânâ'nın geleceğinin İncil'de müjdelendiğini söylemektedir. Biri;

Mübeşşir oldı İncil içre âyîn ü semâ'ından
Mesihün remz ü İmâsı Celâleddîn-ı Rümîdür

(K-8/10)

Diğeri ise; Hezâr sâl muqaddem zuhûr-ı devletini
Mesih eyledi İmâ Celâl celle celâl

(K-9/20)

¹ R. Baykara; a.g.t., s.42. A.Gölpınarlı; Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, s.60-61.

Esrâr'ın bu iddiasının kaynağı kuşkusuz İncil'dir. Bilindiği gibi İncil'de, Hz. Muhammed (s.a.v)'in geleceğinin haber verildiğine dair ayetlerin varlığından sözedilmektedir. Ancak Hristiyan din adamlarının sözkonusu ayetleri İncil'den çıkardıkları doğrultusunda rivayetler var. Konumuzun dışında olduğu için bu meselenin inceliklerine girmeyeceğiz. Ama acaba Esrâr, bu rivayetlerden yola çıkarak mı 'Pîr'i Mevlânâ için Hristiyan kaynaklarından bir dayanak bulmaya çalışmıştır? Yoksa Hristiyanlar arasında Mevlevîliği yaymak, yani daha önce sözünü ettiğimiz 'tebliğ' misyonunu yerine getirmek için mi bazı yorumlara dayanmak istemiştir. Bunları söylemek güç. Yalnız şu var; anlaşılan Esrâr, İncil'i ve Tevrat'ı okumuş ve Hristiyan kültürüne ait bir birikimi var.

Esrâr'ın yorumladığını sandığımız İncil ayetleri şunlar olsa gerektir:

"Ben de Babaya yalvaracağım ve o size başka bir Tesellici, hakikat ruhunu verecektir; ta ki daima sizinle beraber olsun."¹

"Artık sizinle çok şeyler konuşmayacağım; çünkü bu dünyanın reisi geliyor. Ve bende onun hiçbir şeyi yoktur."²

"Babadan size göndereceğim Tesellici, Babadan çıkan hakikat ruhu geldiği zaman, benim için o şahadet edecektir."³

İncil'le, Hristiyanlıkla böylesine içli-dışlı olan Esrâr, acaba Hristiyan dönmesi midir gibi bir soru akla gelebilmektedir. Ancak hayatını anlatırken, büyükbabasının babasına kadar şeceresini bildiğimizi, babasının adının Ahmed Bîzebân, büyüybabasının adının Hasan ve atasının adının Osman olduğunu belirtmiştik. Rahatlıkla diyebiliriz ki Esrâr'ın Hristiyan dönmesi olmakla bir alakası yoktur. Anlaşılan Esrâr Dede "Tevrat ve İncil'le epeyce meşgul olmuş ve okudukça bazı yerlerini Mevlânâ'ya işaret saymış, o da belki Mevlânâ gibi Rumca bellemiş, belki de Rumca bilmesine Galata'da oturduğu sebep olmuştur."⁴

Esrâr, şeyhi ve pîri Mevlânâ için bir yerde "zamânuñ Hızr u 'İsâsı" (K-8/11) derken, elbette sözünü ettiğimiz yorumuna dayanmaktadır. İncil'in müjdelediğine inanılan bir "Tesellici", tabii ki inananları tarafından zamanının İsâ'sı olarak kabul edilecektir. Esrâr için Mevlânâ budur.

Şairin onuncu gazeline gelince:

Mülemmâ diyerek takdim ettiğimiz gazel-i mutavvel olan ve 19 beyitten oluşan bu şiir, aslında tam bir mülemmâ sayılmaz. Çünkü şiirin sadece beşinci beytinin ikinci mısra'ı Rumcadır. Bunun dışında birkaç Rumca

¹ Kitab-ı Mukaddes, Yuhanna İncili, İstanbul, 1972, bab:14 ayet:16.

² A.g.e., bab:14, ayet:30.

³ A.g.e., bab:15, ayet:26.

⁴ A. Gölpinarlı; a.g.e., s.288.

kelime şiirin içinde dağınık bir şekilde kullanılmıştır, o kadar. Yine de bir isim koymuş olmak için belki mülemmâ diyerek değerlendirmede yarar olabilir.

Esrâr, mutavvel gazeline;

Ey muğ-beçe-i zîbâ ey cân-ı dil-i 'İsâ

Şubh oldu güneş toğdı geldi dem-i iklîsâ

matla'ı ile başlamaktadır. Gölpınarlı, Esrâr'ın bu gazelini "gayet acaip bir şiir"¹ olarak nitelemektedir.

Esrâr, şiirin devamında, koltuk altında İncil'i (Engelyun) ve elinde haçı ile gökyüzünden Yûna'nın (Hz. Yunus olsa gerektir) geldiğini söyler. "Kör" ve "emin olmayan, güvenilmeyen" bir ümmete seslenir, çölden bir gürültü-patırtının geldiğini, ama kendisinin Mesih'e tâbi olduğunu, Yahya peygamberin onu vaftiz edeceğini belirtir. İncil'in ve müjdeli haberin kendisinde olduğunu ve bunun da "ismi yüceltilmiş Ahmed olan peygamber" anlamındaki "Nomen ayoş Ahmedoş āposto profitā" Rumca mısra' ile ifade ettiğini söyler. Hz. Peygamberden, şiirde, Ahmed ve Mahmud adlarını anarak beş yerde bahseder. Şiir boyunca, Yunus, Yahya, İsa, Yakup, Musa, Davud, İbrahim, Zekeriyya peygamberleri zikrederek telmih yapar. İncil'den, Ruh'dan, Peder-i A'zam'dan, zünnar'dan, papa'dan, Salmûsi (Talmut)'den, İşâ'dan (Davud'un üçüncü oğlu Absalom), ta'mîd (vaftiz)'den, büt-hâne'den, beytî's-sanem'den bahseder. İncil'in yazarlarından Yuhanna, Matitya (Matta) ve Luka'yı şiire konu eder. Roma, Cebel-i Fârâ (Mekke), Rumanya, Amerika, Afrika gibi memleket ve kıt'alardan sözeder.

Esrâr Dede, bize göre bu mülemmâ gazeline, iki medeniyetin ve iki inancın karşılaştırmasını yapmaktadır. Özellikle Hristiyanlıktaki çelişkileri, tutarsızlıkları vurgular. İncil'in -yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi- Hz. Muhammed'in nübüvvetini haber verdiğini anlatmaya çalışır. "Ahmed'in sancağının çıkmasıyla cihanın tekrar haşır oldu"ğunu, "Mekke'nin gam ile dolduğunu, büyük putlardan biri olan Uzza'nın feryat etti"ğini söyler. Şiirin sonunda ise;

Sırr-ı ehada Ahmed tevhid-i Kureyş oldu

İbrâhimün evlâdı fâhr itse 'aceb mi yâ

(G-10/18)

Esrâr-ı fakîrî'l-bâl ihsânına muhtâcdur

Yâ Ahmed ü yâ Mahmûd yâ Seyyid ü Mevlânâ

(G-10/19)

¹ A.g.e., s.286.

diyerek, gerçekten çok farklı bir şiire imza atmaktadır. Değişik bir na't denemesi dense, sanırız yerinde bir tespit olur. Sonunda da Esrâr -görüldüğü gibi- meşrebinin büyüklerinden olan Seyyid Burhaneddin ve Mevlânâ'yı anmadan da geçemez.

Bilindiği gibi "gazelin asıl konusu aşk ve sevgilidir. Sevgili ile ilgili olarak şarap ve tabiatın sözedilir. Bu bir kural olmakla birlikte, özellikle 18. yüzyıldan sonra gazelin konusu genişletilmiş; bir fikir, felsefi bir düşünce, bir hayat görüşü, tâli'den yakınma gibi başka nazım şekillerinin konularında da gazeller yazılmıştır."¹

18. yüzyıl Dîvân şairi olan Esrâr Dede'nin gazellerinde de yüzyılın özelliği gereği olarak aşk, şarap ve sevgili temalarıyla birlikte başka konular da işlenmiştir. Hikmet, tasavvufun çeşitli meseleleri, bahar, yaşanan sosyal ve doğal çevre, tütün, İstanbul, tekke-medrese çatışması gibi konular Esrâr'ın şiirine girmiştir. Burada, genel başlıklar altında kısaca bu konulara değinmek istiyoruz:

a- Aşk

Bir Dîvân şairinin şiirinde aşk teması, başlıbaşına bir çalışma konusudur. Esrâr Dede için de bu geçerlidir.² Ancak Esrâr'ın aşk anlayışına, kısaca ve sadece anahatlarıyla değinmekte yarar görüyoruz.

Esrâr'a göre aşk nedir?

Ona göre aşk; "her rāh-ı nūruñ müntehâ-yı menzili, matlûb-ı hâl ü kâl-i 'İrfân-ı hikem" (K-1/18) sözlerinde ifade edildiği gibi felsefi ve tasavvufi bir merhale ve mertebedir. Aşk, şaire "ser-nükte-i mazmûn-ı vahdet"dir(G-6/1). Bu mazmunlar, şairin "tâb-ı verd-i rüy u hat" ve "mir'ât-ı şohbet" (G-1/1) söyleyişlerinde hayat bulur. Bu sevginin dört kadehi vardır: "dem u 'aşk u zühd ü takvâ" (G-5/11). Aşk, "hiç kimseyi 'âlemde be-kâm itme"miştir. Esrâr'ın ona "kavga" demesi boşuna değildir(G-228/5). Aşk; "sonsuz vahdet, kesintisiz birlik, fasılasız vuslat"tır(N-1/1). Aşk; "genc-i ahâdiyyet"tir ve şair o hazine içinde "yektâ güher"dir(N-7/6).

Esrâr Dîvânı'nda sadece "aşk" redifli beş gazel vardır. (136,137, 139,140,141. gazeller) Bu gazellerde şair, aşkın hallerinden bahseder; tasavvufi ve felsefi tanımlar yapar; aşkın elinden neler çektiğini ve ne hale geldiğini anlatır.

¹ H.İpekten; a.g.e., s.19.

² Erkut Demirel; Esrâr Dede Dîvânında Aşk Mefhumu. İ.Ü. Ed.Fak.Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi,1971, 34 s.

Şairin gönlü sürekli "bir pâre âteş"dir(G-7/15); "haste-gân-ı fırkat"dir(G-55/3); şairin gönlünü "bir yânededen âgyâr yakar, bir yânededen yâr" ve "bu âteş ile yandı gönül cümle hebâdur"(G-90/9).

Kendini "Esrâr-ı şeydâ" (G-196/16) olarak niteleyen ve "aşk ile rüsvây-ı cihân" (G-30/5) olduğunu söyleyen şairin Dîvân'ında sevgilinin birçok ad ve lakabı vardır: Yâr, dilber, dil-dâr, dost, cânân, nigâr, şûh, kâfir, şive-ger, cefâ-keş, bî-vefâ, sâkî, tabîb, sermest-i nâz, sitem-ger, güzel ve büt.

Bir taraftan; "neylerse 'âşıka yine 'âlemde yâr ider" (K-2/10) diyerek sızlanan şair, diğer taraftan da "baña derd-i yâr lâzım, baña âh ü zâr lâzım" sözleriyle, Fuzûlî tavrı sergiler.

Esrâr Dede, şiirlerinde hem maddî aşktan ve hem de manevî aşktan söz etmektedir. "Aşk" redifli gazellerinde ve diğer birçok şiirinde tasavvufî aşktan bahseden şair, şu örneklerde görüldüğü gibi bildiğimiz maddî aşktan, beşerî sevgi ve hatta tutkularından söz etmektedir:

Gel çelîpâ içün itme beni hicrâna düçâr
N'olur istavroza gîtme bu gece kâfir-ñû

(G-195/4)

beytinde şair, bir Hıristiyan güzele yalvarmaktadır. Bir başka yerde, "Gel ey tabîb-i 'işve lebûn emdür 'âşıka" demektedir. Birkaç örnek daha:

Ol şanem-i perî-veşün kışşası hûbdur velî
Lafz u edâya gelmez Esrâr ile mâcerâları

(G-218/16)

Çektigüm derdi o kâfir baña mañbûb olalı
Çemkedi Kays-ı elem-keş bile meczûb olalı

(G-221/1)

Öpdüm bu gece ben de ol goncayı gülşende
Tâ gül-bün-ı gerdende açıldı gül-i ümmîd

(G-45/6)

Mest iken o şûhuñ leb-i ãandânını öpdüm
Bağdum ãayrı olmadı her yanını öpdüm

(G-173/1)

Günehüm bir şanemüñ zülfine bağlandum
Şimdi iñvân-ı tarîkum beni tekfir ider

(G-78/3)

Yârân-ı tarîkat beni tekfir iderler
Kim bir şaneme bende olup ehl-i hevâdur

(G-90/8)

Zâhid civân-perestlere kâfir dîmiş velî
Tekfir-i ehl-i kıble iden müslümân mıdır
(G-48/6)

Bilmem o dilberüñ bedeni nürdan mıdır
Yâhüd beyâz gerdni kâfûrdan mıdır
(G-75/1)

gibi örnekleri çoğaltabiliriz. Bu örneklerde görüldüğü gibi sözkonusu olan aşk maddî, yani beşerî aşktır. Şairin 39. gazeli, sevgilinin yanağı için yazılmış bir methiyedir. Dahası var, şair beşerî aşkı ve mey içmeyi başkalarına önermekte, tavsiye etmektedir: "Mey içüp maḥbûb sevmek ḥûb pendümdür benüm." (G-175/5) diyerek.

Diğer taraftan manevî aşkı anlatır şair. Birkaç örnek:

Dervîş ola da düşmiye derd-i ğam-ı 'aşka
Billâhi anun sikkesi âlât-ı riyâdur
(G-90/11)

'Aşk-ı mutlakdur olan cîve-ger-i rûy-ı bütân
Beni zan eyleme dil-beste-i ḥüsn-ı maḥbûs
(G-111/10)

Tâ ezelden olmuşum şeydâ-yı 'aşk
Şanma kim oldum bugün rüsvâ-yı 'aşk
(G-137/1)

Hep kevn ü mekân 'âşık yâ Rabb bu ne ḥâletdür
'Ayyûka çıkar feryâd güyâ ki kıyâmetdür
(G-56/1)

gibi daha yüzlerce örnek sıralamak mümkündür. Çünkü Esrâr, nihayetinde bir mutasavvıf şairdir, bir Mevlevîdir. Ve şiirlerinde hâkimı temanın ilahî aşk olması da kaçınılmazdır. Ama Esrâr'ın da dediği gibi; "Şıgmaḥ kaşîde vü ğazele dâsitân-ı 'aşk"(G-140/6). Çünkü "'Aşkdur heftâd ü dü-millet zuhûrundan ğarâz"(G-1/17).

b- İçki (Şarap) ve Tütün

Gazel'i "aşk ve şarap şiiri" diye tanımlayanlar da vardır. Bu tanım eksik ve biraz da kasıtlı olmakla beraber, gerçek payı da vardır. Çünkü gazelerde işlenen temel konulardan biri şarap, mey veya bâde'dir. Halbuki klasik edebiyatımızda, şarapla ilgili temaların şiirleştirildiği "sâkî-nâme" denilen bir başka nazım türü vardır. Sâkî-nâmeler, aslında mesnevi nazım şekliyle yazılan manzumelerdir. Fakat gazel'e de bu işlevi yükleyen

şairlerimiz olmuş ve neticede gazel bazılarınca bir "şarap şiiri" olup çıkmıştır.

Esrâr Dede'nin gazelleri arasında şarabı (mey,bâde) ve tütün'ü anlatan müstakil gazeller vardır. Kuşkusuz Esrâr, birçok şiirinde şaraptan, meyden ya da bâdeden bahsederken, tasavvufi kimliği gereği, "İlâhî aşk"ı kastediyordur. Çünkü tasavvufta şarap; "aşk, müfrit muhabbet, Allah aşkı", meyhane veya harabât; "Pîr'in, şeyhin bulunduğu yer, mürşidin hankâhıdır", mutrib ya da sâki; "pîr-i kâmilidir".¹ Böyle olunca, şairin her vesile ile şarabı "aşk, İlâhî aşk" anlamında kullanması kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır. Ancak Esrâr, birçok şiirinde zannediyoruz zahirî anlamda şaraptan, gerçek şaraptan, içmekten ve sarhoş olmaktan bahsediyor.

Sözgelimi "Bâde vîr Esrâra lûtf it sâkiyâ" (G-13/18) mısra'ında şairin kastı gerçek şarap mıdır, mecazî şarap mıdır? Bunu kestirmek oldukça zordur. Ama;

Görünür kimine cür'a o kadehde mihr-i eflâk
Baña her şücâ'-ı mevci olur âteş-i tecellâ
(G-5/10)

Peymâne-nüş-ı Meşnevî ol 'aşk-ı pîr ile
Şîr ü şekerle kıl 'arağ-ı şevki imtizâc
(G-35/8)

Bâdedür aqdem-i ikrâm-ı Hudâ-yı mî'râc
Bâde nüş itmege gîtdi o gece Peyğamber
(G-78/16)

Bâdedür hür-ı behişt olmağa da bādî hep
Bâde nüş itmege ol bezimde ebnâ-yı beşer
(G-78/15)

gibi beyitlerde, şairin sözkonusu ettiği şarabın mecazî şarap olduğu anlaşılıyor. Bu örnekleri çoğaltmak da mümkündür; ancak verdiğimiz bu birkaç örnekle yetiniyoruz.

Esrâr Dede'nin içkiyle, şarapla arası iyi bir şair olduğu yaygın bir kanaattir. En azından Mevlevîliğe intisabından önce böyle alışkanlıkları olduğu sanılmaktadır. Şiirlerinde ve özellikle gazellerinde bunun izlerine rastlamak mümkündür:

Besdür melâmetüm baña sâkî şarâb vîr
Kayd itme neyse başuma hüküm-i ezel gelür
(G-67/8)

¹ Mahir iz; Tasavvuf, İstanbul, Rahle Yayınları, 1969, s.95.

Esrâr bezm-i meyde düşüp mest-i bî-şu'ûr
 Geh âh ü nâle geh lebûme bir ğazel gelür
 (G-67/9)

Dâ'imâ ğuşı olur duğt-ı rezûî cilve-gehi
 Var ise bitdiĝi dem tâ ki sarılmış bu kedû
 (G-195/9)

Zehr teklîf eylese sâķî-i rindân nûş olur
 Câm-ı mey redd eylenilmez meclis-i Cemşidde
 (G-199/2)

Ķatı mey-perestüm Esrâr Ķatı dîn-şikestüm Esrâr
 Hele ĝitdükçe ĝönülüm Ķatı şeydâ oldu ĝitdi
 (G-226/6)

Bî-ķayd içelim bâdeyi şimden geru Esrâr
 Ol şâh admuz 'âşık-ı mey-ķeş ķodı ĝitdi
 (G-237/8)

diyen şair, bir başka yerde sûfiye kızmıştır:

Bâdeden ĝayrısını yâduma alursam eger
 Yazıla defter-i 'uşşâķda nâmum ebter
 (G-78/13)

mısralarıyla bâde'yi yeminine konu eder. Bir rûbaîsinde ise şöyle der:

Sâcid oluruz sâķiye tâ'at diyerek
 Mey nûş iderüz 'ayn-ı ibâdet diyerek
 Dâreyn ĝamından olayum dîrsen dür
 Meyhâneye gel sen de selâmet diyerek
 (Rb-88)

Alıntıladığımız bütün bu mısralar, onun şarabı ya da badeyi mecazi veya hakikî manada kullanıp kullanmadığını kesin bir yargı tarzında ifade etmek çok zor. Ama öyle şiirleri var ki, yukarıda verdiğimiz son örneklerde olduğu gibi, mecazî bir mana vermek için, oldukça zorlanmak gerekir. Örneğin 25. ĝazeli de öyledir: Bu ĝazel, adeta şarap için yazılmış bir methiyedir. Bu şiirde sözkonusu edilen; neşenin ve şuhluğun şâhidi, sürekli danseden, yerinde durmayan, saf ayna olan rindin göĝsü, semender yaradılış, alev renkli deniz, neş'e renkli mahfe, esrârın can düşmanı...gibi nitelermeler, hep şarap için yapılmıştır. Bu ĝazelde şarapla birlikte anılan başka keyf verici maddeler de vardır. Bunlar 'arak, beng (esrâr) ve esrârdır. Ayrıca şarap, bu yek-âheng ĝazel boyunca kullanılan şûh, şeng, raks, saf, rind, şu'le-reng, muĝbeçe, meyhâne, piyâle, keyf, neş'e-reng,

'arak, beng, habâb, esrâr ve sahba kelimeleriyle bir anlam ilgi ve bütünlüğü içinde verilerek tenasüp yapılmıştır.

Esrâr, bu ve benzeri gazellerde karşımıza bir "rind şair" olarak çıkmaktadır. 37. gazel de böyle bir şîirdir. "Kadeh-be-kadeh" redifli bu gazel; dem, rindâne, sunmak, sâkî, peymâne, neş'e, Cem, hârâb, şarâb, hûşîş, mestâne, mey, çerâğ, mutrib, meclis, dil-keş... gibi, şarapla ilgili olan kelimelerle örülmüştür. Biraz sonra değineceğimiz 62. gazelde bir beyit var. Bu beyti de anarak bir başka konuya geçmek istiyoruz. Diyor ki şair:

Ağzunda hemân hey hey 'aqlumda degül bir şey'

Destümde ayağ-ı mey fikrümde hevâ-yı ser

(G-62/10)

Nasıl açıklarız bu beyti? Ağzında "hey hey" diye nara atmalar, aklında hiçbir şey yok, yani akıl başta değil, elinde şarap kadehi, kafasında da sevda fikri... diye, değil mi? Başka türlü tevil mümkün görünmüyor.

Esrâr Dede'nin bir başka ilginç şîiri yukarıda bir beytini alıntıladığımız 62. gazeldir. Bu gazelde şair "dûd" ve "duhân" dediği 'tütün'den bahseder. Matla' beyti şöyledir:

Dûd içme degül kaşd-ı hicrân için 'uşşâka

Güyâ o sehâb ile hürşîd-i ruhm örter

Şair, 'sigara dumanının meydana getirdiği bulut ile sevgilinin yanağının güneşini kapatmaya çalışması' söyleyişi ile harika bir imge yakalamıştır.

Tütünle ilgili olarak diğer bir beyitte şöyle der:

Zan itme duhân üfler ferdâya şalup her-dem

Üftâdesine yokdan ser-rişteler 'arz eyler

(G-62/4)

Sonra sözü, tütünün helâl-haram oluşuna getirerek zahid'e çatar:

Zâhid niçün içmezsün dil-dârun elinden dûd

Nehy itdi mi Hâk yâhud men' itdi mi Paygamber

(G-62/7)

Öyleyse, böyle bir yasak yok aslında. Şair, bir adım daha atar;

Sen dûda bakarsın hod mey nüş idertüm bense

'Aşkum ile ma'zûrum dilber severüm dilber

(G-62/8)

Tâ bezm-i elestîden ben böylece haşr oldum

Bir elde müzâb-ı câm bir elde mey ü sağar

(G-62/9)

Esrâr Dede, verdiğimiz bu örneklerden ve daha veremediğimiz yüzlerce örnekten yola çıkarak diyebiliriz ki; şairimizin hayatında şarabın,

esrarın ve tütünün belli bir yeri vardır. Şiirlerine yansımış olduğu kadarıyla hayatından, açık ya da mecazî anlatımlarından bu neticeyi çıkarıyoruz. Bu anlamda Esrâr için, rind ve harabâti bir şairdir diyebilmek mümkün görünmektedir.

c- Tasavvufi Temalar

Esrâr Dede'nin mutasavvıf bir şair olmasının alamet-i farikası, şiirine yansıyan tasavvufi temalardır. Bunları iki grup halinde incelemek mümkündür: Biri, genel tasavvufi temalar; diğeri ise, Mevlevîlikle ilgili kelime, kavram ve temalardır. Bunları kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça zordur. Çünkü bütün tasavvufi temalar hemen hemen şairin şiirine girmiştir. Bunlara ilave olarak sadece Mevlevîlikte kullanılan kimi kelime, kavram, deyim ve temalardan bahsetmek de imkan dahilindedir. Bu temalara kısaca değinmek ve Esrâr'ın şiirlerinden örnekler vermek gerekirse, şunları söylemek mümkündür:

Tasavvufun temel meselelerinden biri, bilindiği gibi, vahdet-i vücûd nazariyesidir. Sözlük anlamıyla "varlığın birliği" demek olan vahdet-i vücûd; "varlıkların bir ve tek olduğu kanaati, varlıkları bir bilme, bir olduğuna inanma, vecd ve sekr halinde olmaksızın varlıkların tek varlıktan ibaret olduğuna, her şeyin tek olan Allah'ın değişik tecellileri, zuhurları, taayyunları ve görünüşleri olduğuna inanmak"¹ diye özetlenebilir. Varlığın birliği görüşü, İslâm bilim dünyasında çokça tartışılan bir konudur. Bu konu ile ilgili olarak üç temel anlayış vardır: Biri, bu teorinin kaynağının Hint, Mısır ve Yunan mistisizmi olduğunu iddia eder. Bu grup, tasavvufa dışardan bakanlardır. İkinci görüş, vahdet-i vücûdun Kur'an-ı Kerim kaynaklı olduğunu ileri sürer. Bunlar da tasavvuf erbabıdır. Üçüncüsü ise, her iki gruba katılmayan, tarafsız olan ya da bu anlayışı kabul etmeyenlerdir. Bu gruba mensup insanlar hem tasavvuf erbabı içinde ve hem de ulema arasında oldukça büyük bir yekun teşkil ederler.

Mutasavvıflar arasında da vahdet-i vücûd'un birbirinden farklı iki yorumu vardır: Bir görüşe göre, "heme üst:ne varsa O'dur." Yani kainatta varlık olarak ne varsa, hep O'nun kendisidir. Hallac'ın "ene'l-Hakk" ve Cüneyd-i Bağdadî'ye isnat edilen "cübbebin içinde Allah'tan başkası yoktur" sözleri, bu anlayışa örnek olarak gösterilebilir. Diğeri ise, "heme ez üst:ne varsa ondandır". Yani varlık olarak bilinen herşey O'nun yarattığıdır, O'nun kudreti ve azametinin tecellisidir.

¹ Kelâbâzi; Doğuş Devrinde Tasavvuf/Ta'arruf, s.305.

Sözkonusu ettiğimiz bu her iki görüşe katılmayan mutasavvıflar da vardır; İmam Rabbanî, Bahaüddin Nakşibend ve Ahmed Rifâî, vahdet-i vücûd anlayışına katılmayan ünlü mutasavvıflardır.

Konuya bu kısa girişten sonra sözü, Esrâr Dede'nin vahdet-i vücûd anlayışına getirmek istiyoruz. Bize göre Esrâr, "heme üst;ne varsa O'dur" anlayışına bağlı bir Mevlevî şairdir. Şiirlerinde zaman zaman Hallac'ı anması ve "ene'l-Hakk" sözüne telmih yapması, onun bu görüşü benimsediğinin delilidir. Ayrıca vereceğimiz şu örneklerde, Esrâr'ın vahdet-i vücûd anlayışını açığa görmemiz mümkün olacaktır:

Rabb olan ismüm benüm feyz-i belâdur evvelâ
Virdi te'şîr-i rubûbiyyet 'ubûdiyyet baña
(G-2/8)

Añlasañ ma'nî-i Allâhı eger
Bir taraftan küfr olur illâ ve lâ
(G-13/13)

Bu cevâb-ı münisâdur kim demiş
Tende ey 'aşk cân senüñ cânân senüñ
(G-148/10)

Öyle bir 'âşıkum ey dil ki hemân ma'sûkum
İkimizün arasında beni sañma varum
(G-160/2)

Harabât kavramı, Esrâr'ın şiirinde yer alan tasavvufî kavramlardan biridir. "Meyhane" demek olan harabât, tasavvufta pîr'in bulunduğu mekandır. Esrâr'e göre:

Âyîne-i sâğardan 'aksini gören diller
Deryâ-yı harâbâtuñ girdâbına dalmışlar
(G-81/3)

Olan mest ü harâbı cümleden ma'mûrdur Esrâr
Harâbât-ı maḥabbetdür bu bezmüñ neş'e-i âbâdı
(G-219/15)

"Şevk" ve "neşât" kelimeleri "neş'e, şenlik, sevinç" anlamındadır. Tasavvufta manevî neşve ve iç huzuru anlatmaya vesile olan kelimelerdir. Esrâr'ın şiirlerinde çokça örneklerine rastladığımız aynı manadaki bu iki kelimeye, birkaç örnek vermekte yarar görüyoruz:

Şafâ-yı şevkidür dîdâr-ı dil-dâra urur 'aksi
Hüsün Kaysuñdur ammâ vech-i Leyliden zühür eyler
(G-69/3)

125. gazel, "neşât" temalı bir yek-âheng gazeldir. Matla' ve makta' beyitleri şöyledir:

Dergâh-ı Mevlevîye dînür hâne-i neşât
Her kûşe-i harâbesi kâşâne-i neşât

(G-125/1)

Esrârı nîm-ḥandesî rüsvây-ı mest idüp
Olmuş hücum-ı şevḳ ile dîvâne-i neşât

(G-125/9)

"Dosttan, sevgiliden ayrılmak" anlamında kullanılan "firak" ve "firkat" kelimeleri de tasavvuf erbabının sıkça kullandığı, Mutlak Sevgili olan Allah'tan ayrı kalmanın getirdiği burukluğu anlatan iki kelimedir. Esrâr'a göre bu dünya; "âlem-i firkat"tır(Ms-3/3). *Yemm-i firâka düş"en şair, "lütf-ı nâhudâ bilme"zmiş(Ms-3/5). Şairi bu denli "vâlih ü ḥayrân ide"n, "firkat"tır(Ms-4/3). Şair, firak'tan şikayetçidir. Ayrılık zor bir derttir; çekilesi bir çile değildir:

Firâkı cânuma geçdi o şüh-i gül-bedenün
Fîğânım ile pür oldi derünü mey-gedenün

(Ms-3/4)

Hânümân-ı dilümi yaḳdı harâb itdi firâk
Tutuşup cismümi yek-pâre kebâb itdi firâk

(TB-2/12)

Esrâr'ın şiirinde çokça kullanılan tasavvufi temalardan biri de "hicrân"dır. Hicrân, "ayrılık" anlamının yanında "keder, acı, üzüntü" gibi ikinci bir anlama da sahiptir. "Her gece hicrânı ol şühüñ" Esrâr'ı "dil-ḥün" etmektedir(Ms-4/4). Sevgili, "hicrân için" "zülfi ile rüyını örtmüş iken"(Ms-4/5);

Bir dem olmaz ki ḡam-ı hicr ile âh eylemeyem
Sînemi âteş-i ḥasretle tebâh eylemeyem

(TB-2/9)

Düşdigüm dem reh-i hicrâna perîşân gezerüm
Kendi kendümden o demden berü yokdur ḥaberüm

(TB-2/9)

diyen şairin başına hicrân bulutları çökmüştür(G-14/2). Neticede "cism-i zâff ü ḥayrân"a (TB-2/3) sahip olan şair;

Tenüm âteş kesüldi hasta-i tâb-ı firâk oldum
Ḥakîmâ merd isen tut nabz-ı dest-i âteşinüm gel

(G-155/14)

diyecek bir duruma düşmüştür.

Hüzün, klasik edebiyatımızın temel temalarından biridir. Bilindiği gibi mutasavvıf şairler hüzün'le hem-hâldirler. Esrâr da onlardan biridir. Divân'ı baştan sona adeta bir hüzün-nâme'dir. Bu çerçevedeki duygularını keder, nâle, efgân, elem, derd, ıstırap ve gam gibi keltmelerle açıklamaya çalışır. Yüzlerce örnek içerisinden sadece birkaçını vermekle yetineceğiz:

Ditredi arz u semâ nâle vü efgânımdan

Âteş-i encüm uyandı dil-i süzânımdan

(Msb-3)

Öyle mest-i elem oldum ki şu'ürüm yokdur

Neyleyüm zerre kadar şevk ü sürürüm yokdur

(TB-1/13)

Her kılm ki gam-ı dilber ile zâr degüldür

Lütf u kerem-i 'aşka sezâ-vâr degüldür

(G-60/1)

Derd mi yok nâle mi yok âh mı yok

Âlet-i gamda benüm nem yokdur

(G-66/5)

Bu saydığımız tasavvufi kelime ve kavramlarının dışında, sadece Mevlevîliğe özgü olan ya da daha çok Mevlevî şairler tarafından kullanılan kelime ve kavramlar da vardır. Bunların başında semâ' kavramı gelir ki, daha önce üzerinde durmuştuk. Bundan başka tennûre, sikke, istivâ, hatt-ı istivâ, elifi nemed, dede, nev-nyâz, çeng, raks, kanun, kudüm, ney, matbah, külâh-ı Mevlevî, devr, yâ hû, cân gibi daha pekçok Mevlevî kelime ve kavramlarına Esrâr'ın şiirinde rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları, yeri geldikçe ele alınıp örneklerle incelenmiştir. Burada, Mevlevîliğe bir methiye niteliğinde olan 86. gazelden bir örnek vermekle yetineceğiz:

Tennûre açup semâ' ider çarh

Ser-geşte-i râh-ı Mevlevîdür

(G-86/7)

d- Sosyal Hayat ve Çevre

Divân şiirinde sosyal hayat ve çevre motifleri çok az yer almıştır. Çünkü sanat bireysel bir çabadır ve bu bireysel boyutta o gün için şiire konu olabilecek problemler fazla değildir. Ama yine de, az da olsa şiirimiz o günün sosyalitesini yakalamıştır. Özellikle Fuzûlî, Bâkî, Nefî ve Nedim çizgisinde, sosyal hayatın, çevrenin, yaşanan kimi sorunların şiire girdiğine, eleştirildiğine tanık olmaktayız. 18. yüzyılın ikinci yarısında

yaşayan Esrâr Dede'de de sosyal hayatın, yaşanan Mevlevî çevresinin ve hatta İstanbul'un şiire girdiğini görmekteyiz.

Sosyal konularla, şairin hayata bakışıyla ilgili birkaç örnek vermek istiyoruz: Meselâ Esrâr;

Halk her şubh u mesâ tâlib-i mülk-i devlet
Men hemân vuslatuña mertebe-h'vâh-i 'izzet
(G-29/6)

derken, bugünü, ağzını açmış herşeyi devletten bekleyen bugünün insanını anlatmıyor mu? Ya da bütün değerlerini maddeye-makama ayarlayan günümüz insanı ile şairin şu beyitte hicvettiği o günün insanları arasında ne fark vardır?

'Âbid-i sîm ü zerûn mezheb ü âyinine yûf
Haşmet ü saltanat ü efser-i zerrînine yûf
(G-135/1)

Ama; İ'timâd iyleme neşâtına sen
Bir de bir gün harâbı var dehrûn
(G-149/3)

diyerek, uyarmayı da ihmal etmez.

Esrâr Dede, bir İstanbul sevdalısıdır. Bildiğimiz kadarıyla, hayatı boyunca İstanbul dışına çıkmamıştır. Çok sevdiği bu şehri, bazen bütünüyle bazen de semt semt şiirine konuk etmiştir. Bir yerde, Vefa semtinden bahsederek, her gece âşıkların orada toplandığını söyler(G-42/5). Bir başka yerde;

Esrâr olup mücâvir-i meyhâne-i fenâ
Şimdi Galatadur bizüm el-ḥaḫ medînemüz
(G-107/5)

diyerek, Galata'yı mesken tuttuğunu belirtir. Bir başka şiirinde Çerağan Sarayından bahseder(G-204/4). Ama bunların dışında, İstanbul'u konu edinen üç önemli şiiri vardır:

Bu şiirlerden biri 159. gazeldir. "Stanbul" redifli olan bu şiirin matla'ı şöyledir: Dil-dâr idicek va'de-yi yâ hû-yi Stânbul

Teng oldı yine başuma her sū-yi Stânbul

Orası, yani İstanbul, sevgilinin ayak bastığı yer olmasa, İstanbul'un kokusu bir kez daha haram olur şaire. Hangi semtine baksa orada hicran ateşi vardır; bu haliyle istanbul'un her sokağı, her köyü, şair için sanki cehennem olmuştur... ve bir umutla bitirir şiiri:

Gelmez mi 'acep ol gül-i handân dağı Esrâr
 Gelmez mi bu günlerde yine rû-yı İstanbul
 (G-159/5)

Burada "rû-yı İstanbul" mecazı dikkat çekicidir. Şairin "İstanbul'un yüzü-çehresi" deyişinin anlamı nedir acaba? Bize göre, İstanbul'un güzelliği, saire göre sevgiye endekslenmiştir. O varsa İstanbul güzeldir, o yoksa İstanbul çekilmez olur. O gül yüzlü sevgilinin gelmesiyle İstanbul asıl çehresine kavuşur.

159. gazel, bir İstanbul gecesinin güzelliklerini anlatır. Adeta bir güzellemedir bu. Şair, şiirine;

Gece Kandıllıde gök kandil olup ol meh-rû
 Mâh-tâb eyleyerek eyledi 'azm-ı Göksu
 diyerek başlar.

Ol şehin âh-ı hüsün başdı kadem şevketle
 Hele Beglerbegnüü başına devletdür bu

Boğaz içinde bu şeb mey virerek muğbeçeler
 İtdi sāğar gibi leb-rîz bizi tâ-be-gulü
 (G-195/2-3)

beyitleriyle, bu güzelliği anlatmaya devam eder.

Esrâr, şiirde bir gayrimüslim sevgiliden sözeder; İstanbul'un gece hayatını ve eğlencelerini anlatır. Bir yerde şöyle söyler:

Meclis-i dakḳ ü laḳ ü hande-i rind ü muṭrib
 Gâh düm düm tek ü geh hey hey ü gâhî hû-hû
 (G-195/12)

Bu çılgın İstanbul gecesini anlatan şair, sözlerini, İstanbul'u cennete benzeterek şöyle bitirir:

Sâye-i hazret-i Gâlibde Boğaz içre bu şeb
 Zevḳ-i min-tahtihâ'l-enhâr idi başna her sū
 (G-195/15)

Esrâr'ın İstanbul'dan bahseden bir şiiri daha var. Burada Sa'dâbâd anlatılmaktadır. Vakit yine gecedir ve şair, bu büyüklü manzaraya yakalanmıştır:

Bu şeb ne hâlet idi mâh-tâb-ı Sa'dâbâd
 Ki döndi gevher-i seyyâle âb-ı Sa'dâbâd

Hevâda cüşiş-i deryâ-yı şu'le mevc urup
 Karışdı ḳulzüm-i elmâsa âb-ı Sa'dâbâd

Karardı şu'le-i bâde içinde döne döne
Kebüterân-ı kadehdür kebâb-ı Sa'dâbâd
(Kt-1)

e- Tekke-Medrese Çatışması

Tekke-Medrese çatışması, İslâm tarihinin önemli sorunlarından biridir. Böyle bir tartışma ortamı sürekli varolagelmıştır. Hatta zaman zaman birbirlerini kâfir, zındık, fâsık derecesinde suçlamışlardır. "Bu iki müessese arasında asla telif olunamayacak bir tezat vardı. Medreseliler 'ehl-i kal ve ehl-i zâhir', tekkeliler 'ehl-i hâl ve ehl-i bâtın' idi; medrese Allah'a karşı 'haşyet'i, tekke 'mahabbet'i telkin ediyordu; medrese 'zühd ve ta'at'i, tekke 'rindlik ve melâmet'i tavsiye ediyordu."¹

Esrâr Dede'nin ştirinde de bu çatışmaya tanık oluyoruz. Esrâr;

Ehl-i zühdün şalât ü şavmı gibi
'Âşıka âh âh vâcibdür
(G-73/3)

derken, zâhid'in namaz ve orucuna karşılık derviş'in âh'larını koyar. O'na göre; "şafâsı 'ârifün hep 'âlemün zevkin çıkarmak"dır(G-63/4); sûfi'nin namazı "cinân ü hür için"dir hep(G-165/4); bir de sûfi'ye tavsiyede bulunur: Şûfi şarâb ü şâhid ile zevke bak bu dem(G-75/3).

Esrâr Dede, 78. gazelinde sûfi'ye yüklenmeye devam eder:

Dost için âh ü niyâz ise ğarâz ey şûfi
Mescide koyma beni küşe-i meyhâne yeter
(G-78/22)

Ħaberün yok ki senün secdelerün mescidde
Beni bu hâle koyan dilberdür ser-tâ-ser
(G-78/23)

Yâ nice 'atf-ı nigâh eyleyeyüm mescide kim
Künc-i meyhânedede gördüm o büti bâde içir
(G-78/24)

Şair, biraz daha ileri gider, sûfi'ye "şûfi-yi her" (G-78/8) diyerek hakaret eder. "Rüy-ı şanemde nür-ı Muhammed gör"düğünü ifade eden Esrâr, "Sen söyle ki ey şûfi bu küfr ü bu hâşâdur"(G-90/14) diyerek, sûfi'ye yüklenmeye

¹ Fuat Köprülü; Türk Edebiyatı Tarihi, s.128.

devam eder. Bu tartışmada şairin muhatabı yalnızca zâhid ve sûfi değildir. Bundan hâce de nasibini alır:

Hvâce ta'n eyleme ben ser-hoşa düşdümse eger
Gözi dilberde olanuñ ayağı çok sürçer
(G-78/1)

Esrâr'ın bu kavgada bir başka muhatabı daha var: Vâ'iz. Ona da şöyle seslenir:

Vâ'izâ vaşf-ı cinân ü leb-i kevşer itme
Şuş behey ehl-i tama' hürına yûf 'înine yûf
(G-135/6)

Vâ'iz senüñ olsun yine mescidde cemâ'at
Besdür baña meyhânedede bir yâr-ı muvâfık
(G-138/10)

Esrâr'ın şekle yönelik, kılık-kıyafete ilişkin eleştirileri de vardır:

'Üryân-ı tenân reh-i tecrîde nazar kıl
Âşâr-ı fazîl cübbe vü destâr degüldür
(G-60/2)

Esrâr Dede'nin tekke-medrese çatışmasında söyledikleri bunlardan ibaret değildir kuşkusuz. Daha pekçok örnek vermemiz mümkündür. Ancak, konuyu fazla uzatmak istemiyor ve bu kadarıyla yetiniyoruz.

Esrâr Dede, yalnız şiirlerinde değil, tezkiresinde de bu çatışmada taraf olmaya devam etmiştir: "Tezkire'nin bütününde görüldüğü gibi Esrâr Dede, çeşitli şairlerle ilgili bilgi ve tanıtımlarda medrese-dergâh veya ilim-tarikat karşılaştırmaları yaparak, tarikatın üstünlüğünü kanıtlamak istemiştir."¹

Esrâr Dede'nin gazellerini incelerken, sözümüzün başında da vurguladığımız gibi, zengin bir hayal dünyasının yanında, hayatın bizzat kendisinin de şiire konu olduğunu gördük. Bunları örneklerle, ama olduğunca kısa tutarak vermeye çalıştık. Şairin başat konusunun meşrebi, yani Mevlevîlik ve dolayısıyla tasavvufun çeşitli meseleleri -özellikle de aşk meselesi- olduğunu farkettilik. Ama bununla yetinmemiş şair, şehir hayatından kimi kesitler vermiş, İstanbul'u, İstanbul'un eğlence âlemlerini, şarabı, tütününü, rindliği, doğayı, baharı anlatmıştır.

¹ İlhan Genç; a.g.t., C.I, s.3.

4) Rübâiler

Zan eyleme Esrârı ki dîvân söyler
 Yâhud sühân-ı fikr-i perişân söyler
 Bir harfî benüm degül bu kıl ü kâlûn
 Şîr ü gâzelüm Cenâb-ı Cânân söyler

(Rb-48)

Esrâr Dede, bu rübâisinde bir bakıma şiir anlayışını özetliyor. Kuşkusuz bu, tasavvuf terbiyesinden kaynaklanan dervişâne bir tevazunun gereğidir. Gerçek şu ki rübâî tarzının en önemli şairlerinden biridir Esrâr Dede. Dahası en çok rübâî yazan şairlerden biridir.

Bilindiği gibi Klasik Türk Edebiyatında rübâî nazım şekline fazla itibar edilmemiştir. Rübâî yazan, hatta bir dîvân oluşturacak kadar çok rübâî yazan pek az şair vardır. Örneğin, Azmîzâde Hâletî'nin (ö.1630-31) -ki edebiyatımızda en fazla rübâî yazan şairdir- 615 rübâisi vardır.¹ Mahmud Celeleddin Paşa'nın (ö.1903) -ki Asâfi mahlasıyla şiirler yazmıştır- 171 ve Nâbî'nin (ö.1712) 150 rübâisi vardır.² En çok rübâî yazan şairler sıralamasında Esrâr Dede, 148 rübâisiyle dördüncü sıraya oturmaktadır.

Esrâr Dede'nin rübâiye yönelmesinin temelinde Mevlevî olması yatmaktadır. Çünkü Mevlânâ'nın bir rübâî mecmuası olduğunu biliyoruz. Ayrıca Sultan Veled, Nâbî, Şeyh Gâlib gibi Mevlevî büyüklerinin rübâî tarzına önem verdiğini, bu nazım şekliyle önemli sayılabilecek sayıda şiir yazdıklarını da biliyoruz. Dolayısıyla Esrâr'ın da rübâî biçimini denemiş olması, bu türde azımsanmayacak sayıda şiir yazmış olması normal karşılanmalıdır. Kaldı ki kendisi de, tezkîresinde, Şeyh Gâlib'den bahsederken, konuya nasıl baktığını açık yüreklilikle dile getirmektedir:

*"Ve dağî rübâî-gülûkda (Ş. Galib'den sözediyor) 'Anka-yı tab'-ı şehbâzları evcgâh-ı Kâf-ı i'câzda pervâz idüp bu kemîne-i bî-nevâ bi'd-defât lîsân-ı gevher-beyânlarından güş olmuşumdur. Ki "rübâî-pervâzlığı gayet severüm" buyurlardı. Ol sebebden çend rübâî-i garrâlarını tağrîr ü inşâ itmek vâcibe-i zimmet-i cerîde-i dervîşâne olmuşdur."*³

Esrâr Dede'nin rübâilerinin toplandığı bir müstakil mecmua vardır ki "Dîvân-ı Rübâ'iyât-ı Esrâr Dede" adını taşımaktadır. "Nüshaların Tavsihi" kısmında ayrıntılı bir biçimde özelliklerini tanıtacağımız bu mecmua ile ilgili olarak burada sadece şunu ifade edebiliriz: Mecmuada 147 rübâî yer almaktadır. Rübâiler, 'hurûf-ı hecâ" sırasıyla bir dîvân halinde

¹ Cevat Yerdelen; Azmî-zâde Hâletî'nin Rübâileri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1991, s.19.

² H. İpekten; Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, s.102-103.

³ İ.Genç; a.g.t., C.II, s.307.

düzenlenmiştir. Eser, çok güzel bir hatla yazılmış ve her sayfası altın suyu çerçeveye tezyin edilmiştir.

Karşılaştırmalı metnini oluşturduğumuz Divân'ın "Rübaîler" bölümünde, sayılarını 148 olarak belirlediğimiz rübaîlerin tema'sını çoğunlukla aşk, tasavvuf, Mevlevîlik, mey, şarap, sâkî, gam, hikmet vs. oluşturmaktadır. Ayrıca Mevlânâ'yı konu edinen 4 (1,2,40,49), Hallac-ı Mansur'la ilgili 3 (4,139,140), na't niteliğinde 2 (25,34), Mesnevî Şârihi İsmail Rusûhî Dede'den söz eden 3 (28,31,146), Hz. Ali ve Ehl-i beytinden bahseden 4 (50,94,95,138) ve semâ'ı konu edinen 5 (73,74,75,76,77) rübaî bulunmaktadır. Esrâr'ın Sultan Veled (37), Hz. Ebu Bekir (50), Hüsameddin (51) ve Şeyh Gâlib (145) hakkında ise birer rübaîsi bulunmaktadır. 148 rübaîden 140'ı Türkçe, 8'i Farsça'dır.

Bilindiği gibi rübaîlerde kafiye düzeni aaxa'dır. Yani birinci, ikinci ve dördüncü mısralar birbirleriyle kafiyeli, üçüncü mısra serbesttir. Esrâr'ın rübaîlerinde de bu biçimsel özellik var. Ancak bazı rübaîlerinde sözkonusu geleneksel yapının dışına çıkmış olduğunu ve bütün mısraları kendi aralarında kafiyeli (aaaa) dörtlükler yazdığını görüyoruz. Farklı kafiye düzeni olan sözkonusu rübaîler şunlardır: 12, 13, 20, 21, 25, 80, 81, 107, 109 numaralı rübaîler.

Esrâr Dede, klasik edebiyatımızın hemen hemen bütün nazım şekilleriyle şiir yazmış bir şairdir. Özellikle başka şairlerin pek fazla denemediği rübaî alanında da icra-yı sanat etmesi, O'nu şair olarak daha bir önemli kılar. Muallim Naci'nin de dediği gibi "Şu'ârâ-yı Rûm, rübaî söylemeğe ötedenberi pek de rağbet etmemiş oldukları halde Esrâr, o vâdide hemen cümleden ziyâde ızhâr-ı iktidâr etmiştir. Bize öyle geliyor ki kendisinin yüzünü görenler, o çehrede hüzn ile sürûru bir sûret-i bediyyede mümteziç görürler."¹

Esrâr Dede, "18.yüzyılda önemini kaybetmeye başlamış rübaî türüne de canlılık getiren bir şair"² olması yönüyle de, ayrıca kayda değer bir şairdir.

5) Kıt'alar

Esrâr Dede'nin 17 kıt'ası var. Hepsi de iki ya da üç beyitten oluşan küçük kıt'alardır. Bunlardan 15'i Türkçe, ikisi ise Farsça'dır (2.ve 7. kıt'alar).

¹ İ. Genç; a.g.t., C.I, s.14

² Büyük Türk Klasikleri, C.VII, s.24.

Esrâr Dede, yaşadığı çağ ve çevreyi şiirine sokan bir şairdir. Divân şairleri arasında 18. yüzyılda başlayan bu muhteva açılımının denebilir ki öncüsü Nedim'dir. Esrâr da şiirlerinde özellikle yaşadığı Mevlevî çevresini anlatmıştır. Bununla birlikte onun şiirinde İstanbul'un güzelliklerinden ve sosyal hayatından kimi renkler görmek de mümkündür. Örneğin, ilk kıt'ada şair Sa'dabad'ı anlatmaktadır. Bir gece Sa'dabad'ı yaşayan Esrâr, oradaki ışıkları ve renkleri resmetmeye çalışmıştır. Bu resimler, Sa'dabad'ın mehtabını, "gevher-i şellâle" olan suyunu, "şu'le-i bâde"sini ve "kebüterân-ı kadeh" olan "kebâb"ını göstermektedir.

Esrâr, dokuzuncu kıt'a hariç, diğer kıt'larda genelde tasavvufi tema ve terimleri yorumlamakta, aşktan ve tasavvuf neşvesinden bahsetmektedir. Ancak dokuzuncu kıt'a, bu anlamda biraz farklıdır. Burada şair, içkiye olan ilgisinden söz etmektedir:

Bâdeye oldum nemek-rîz-i sirişk

Ağladum destümde iken cām-ı âl

dedikten sonra, Mevlânâ'nın "O kişi içkiyi helâl gördü, helâl kıldı" anlamında Arapça bir nüktesi olduğundan bahisle; "Zâhir oldu bâdeyi itdüm helâl" yargısına varmaktadır.

6) Nazımlar

Esrâr Dede Divânı'nda 12 nazm bulunmaktadır. Karşılaştırmaya esas kabul edilen nüshalarda nazımlar, "Nazm" başlığı altında verilmemiştir. Söz konusu nüshalarda ya "Gazeliyyât" ya da "Mukatta'at" başlığı altında verilmemiştir. Ama karşılaştırmalı metni oluştururken, onları sözü edilen bölümlerden alarak ayrı bir başlık altında vermeyi uygun bulduk. Burada bunları kısaca incelemeye çalışacağız.

13 beyitten oluşan ilk nazmın konusu aşk'tır. Yani kavram olarak aşkı sorgulamakta, bir bakıma aşkın felsefesini yapmaktadır. Aşk kavramına coşkulu bir yaklaşımdır ve söze;

Ey 'aşk 'aşk 'aşk 'aşk 'aşk 'aşk ey vahdet-i bî-intihâ

Ey vahdet-i lâ-yenkatı' ey vuşlat-ı bî-intihâ

diye başlar. Aşk kavramını çeşitli niteleme ve benzetmelerle anlatır. Dervişî şah eyleyen, "devlet-i bî-intihâ" ve "hikmet-i bî-intihâ" olan şey aşk'tır. Vicdanımızı zapt edip irfânımızı yağmalayan, yine aşk'tır.

İkinci nazma çok çarpıcı bir dizeyle başlar şair: "O hûb tıfıldır ammâ vefâyı hûb bilür". Halbuki şairler güzellerin hep vefasız olduğundan söz ederler. Hem güzel olup, hem de vefâ duygusunu güzel bulan sevgiliye

de çok az rastlanır. Şair, bu iki beyitlik nazımda böylesi bir güzelden bahsediyor.

Üçüncü ve dördüncü nazımlar, kısa birer aşk şiiri niteliğindedir. Beşinci nazma;

Ğubâr-ı der-geh-i Monlâ-yı Rûma rûy-mâl oldum

Düşüp hâk-i hârâbât oldum ammâ kîmyâ buldum

diyerek başlayan şair, bu şiirde tasavvufi aşktan sözetmektedir. Altıncı nazımda ise tasavvufun çeşitli hallerini anlatır. Hayret, vuslat, havf, ihlan, feyz, vahdet ve semâ' gibi kavramlarla halleşir.

Esrâr'ın en uzun nazmı olan yedinci manzume, felsefi ve tasavvufi düşüncelerin yoğunlukla işlendiği bir şiirdir. Vahdet-i vücûd anlayışını anlatan şair, Şems-i Tebrîzî, Mevlânâ ve Hz. Ali'yi telmih ederek andıktan sonra, sözlerini şöyle bağlar:

İki 'âlemde de sultân oldum

Çünkü hünkâr külâhın çekertüm.

"Ba'd-ezân" redifli sekizinci nazımda şair, manevî sarhoşluk halinde bir dervişin söyleyebileceği ince tasavvufi meselelere yervermektedir. Devir nazariyesinden izlere de rastlanan bu şiirde yoğunluk yine vahdet-i vücûd anlayışındadır.

Esrâr'ın, 9, 10 ve 11. nazımlarda, başta aşk olmak üzere tasavvufun çeşitli kavramlarına felsefi yorumlarla yaklaştığını görmekteyiz.

"Külâh-ı seyfi" redifli son nazımda ise şair, redifinden de anlaşıldığı gibi, dervişlerin giydiği başlıktan, dolayısıyla fütüvvet ehli bir derviş olduğundan bahseder. Seyfi kavramını, Fütüvvet-nâme'yi incelerken daha geniş biçimde değineceğimiz bir kavram olduğu için, burada sadece bir-iki cümleyle ifade etmekle yetineceğiz: Seyfi, fütüvvet ehlinde Hz. Ali'ye bağlı olanlara verilen bir isim olup, "kılıçla ilgili, askerliğe ait, asker zümresi ve kılıç şeklinde" anlamlarına gelen bir kelimedir. Bu şiirde Esrâr, külâh-ı seyfi'den, bir başlık olmasının ötesinde kişiye kazandırdığı erdemlerden sözetmektedir. Öyle ki;

Ser-bülend eylese bir cânı külâh-ı seyfi

Ûul ider aña bu devrânı külâh-ı seyfi

diyerek söze başlar; "münkerî pervane gibi şu'lestine düşür"düğünü söyler; Mevlânâ'nın kendilerini "kılıç ve kalemle te'yîd et"tiğinden bahseder ve eğer birileri çıkıp "kendisine inanmazsa, Haydar lakaplı Hz. Ali'nin pençesi, onların başını bedeninde kestip ayıracaktır" gibi bir uyarıda da bulunur. Dahası da var; Eylese münker-i fir'avn-şîfat sıhr ü hîyel

Gösterür mu'ciz-i şî'bânı külâh-ı seyfi.

7) Tarihler

Esrâr Dede'nin elimizde sekiz tarih manzumesi vardır. Altısı kıt'a, biri gazel ve diğeri de mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır.

Bunlardan ilki "Târîh-i Vefât-ı Dervîş Niyâz-ı Mevlevî" başlığını taşıyor. Aruzun Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün(Fa'lün) kalıbıyla yazılmıştır. Altı beyitten ibarettir. Bâb-ı Cedîd Dergâhı post-nişini olan Niyaz Hüseyin Dede, bu tarih kıt'asında "fazl u hüner" sahibi, "merd-i 'âşık", gece-gündüz Mesnevî şerhiyle meşgul, hep "vücüd-ı pâkını tîr ü yâya siper kıl"an bir "sühan-dân" olarak anlatılır. Esrâr, bu zâtın ölüm tarihini de "Niyâz Hüseyin Dede vaşl-ı Hakkâ itdi sefer" diyerek düşer, ki bu da h.1210'yı (m.1795) göstermektedir.

"Târîh-i Vefât-ı Kaygısuz Baba" başlığını taşıyan ikinci tarih kıt'ası üç beyitten oluşan kısa bir tarih manzumesidir. Mef'ülü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün vezniyle yazılmıştır. Şair bu tarih kıt'asında, Mevlevîler için "âşık-ı kalender" olan Kaygısuz Baba'nın vefatına "eyvâh Kaygısuz" diyerek tarih düşürmüştür. Ki bu da h.1211'e (m.1796) karşılıktır.

Kasımpaşa Mevlevîhanesinin yeniden tamir edilmesine düşülen üçüncü tarih manzumesi gazel nazım şekliyle yazılmıştır. "Târîh-i Tecdîd-i Mevlevî-hâne-i Kâşım Pâşa" başlığını taşıyan bu tarih, 18 beyitten oluşmaktadır ve aruzun 4xMefâ'ilün ölçüsüyle yazılmıştır. Bu tarih manzumesinde, Sultan Selim Han'ın annesi Mihrişah Sultan tarafından yeniden tamir edilen Abdi Dede Dergâhı'nın tamir işine çokça mal ve para harcadığı anlatılır. Neticede dergâh öylesine güzelleşir ki, adeta "İrem bahçesi"ne, hatta "Adn cenneti"ne döner. Böylesine güzelleşen ve "gönül açıcı bir mekana dönüşen" dergâhı görenler, ona mutlaka hayran olurlar. Ve Esrâr, tarih mısramı söyler: "Güzel yapdurdı bu dergâh-ı 'aşkı Vâlde Sultân" (h.1210/m.1795).

"Târîh-i Vilâdet-i Zübeyde Hânım" başlığını taşıyan dördüncü tarih kıt'ası, Şeyh Gâlib'in kızı Zübeyde Hanım'ın doğumu nedeniyle yazılmıştır. Altı beyitten oluşan manzumenin vezni Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilün'dür. Kıt'anın ilk üç beytinde şair, Şeyh Gâlib'den bahseder. Kendisi ve "ihvânı" için ne denli önemli olduğunu vurgular. Daha sonra da sadede gelir. "Şeyhinin, sultanının ocağını aydınlatan" bu "çerâğ-ı âfitâb"ın doğum tarihine müjde olarak şu tarihi düşer: "İyd-i ekber geldi mevlüdi Zübeyde Hânımuñ". Ki bu da h. 1210'a (m.1795) karşılıktır.

Beşinci tarih kıt'ası, Fe'ilâtün(Fâ'ilâtün)/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün(Fa'lün) vezniyle yazılmıştır ve dört beyitten oluşmaktadır. "Târîh-i

Çille-i Dervîş 'Abdü'l-halîm Neyyir ma'a Dervîş Nürî" başlığını taşıyan bu manzume, başlığından da anlaşılacağı gibi Abdülhalim ve Nuri adlarında iki dervişin "çille"lerini bitirdiğine dair düşünülmüş bir tarihtir. Ki h.1205 (m.1790) yılını gösteren bu tarih mısraı şöyledir: "Çıkıldılar hücreye Neyyir Dede Nürî Dede nev".

Esrâr'ın "Târîh-i Vilâdet-i Şeyh İsmâ'îl Mevlevî" başlığını taşıyan bu "tam târîh-i mücevher"i, Amasya Dergâhı Şeyhi Muhammed'in oğlu İsmail'in doğumuna düşünülmüş bir tarihtir. Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilün vezniyle yazılmıştır. Yedi beyitten oluşan bu tarih kıt'asında şair, Şeyh Muhammed'den, yaptığı hizmetlerden bahseder. Oğluna dua eder. Ve tarih mısramı söyler: "Toğdı İsmâ'îl Dede ikbâl-i bî-pâyân gibi". Sözkonusu tarih h. 1208 (m.1793)'tür.

"Târîh-i Vefât-ı Manastırlı Hâfız Dede" başlığını taşıyan ve mesnevi nazım şekliyle yazılan yedinci tarih manzumesinin vezni Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün'dür. 36 beyitten oluşan bu mesnevîde, başlığından da anlaşılacağı gibi, Manastırlı Hafız Dede'nin vefatına tarih düşürülmüştür. Şairin anlattığına göre Hafız Dede, zamanının dünyasının Ebu Bekr'i olarak anılan, mayasında "aşk ve irfan" olan bir zattır. Esrâr, tarih manzumesinde, bu zatın özelliklerini, erdemlerini, Mevlevîliğe nasıl girdiğini, bu yolda nasıl ilerlediğini uzun uzadıya anlatır. Sonra, onun, hayattayken ölümüne tarih düşüren bir "ârif" olduğunu söylerken şu dizelere yer verir:

Altı gün kalmış vefâtına meger
Otururduk geldi ol şâhib-ı haber
Didi kim 'azm-i diyâr itsem gerek
El-vedâ'a gelmişüm bî-reyb ü şek...

Esrâr, altı günün geçtiğini, Hafız Dede'nin öleceğine işaret ettiği zamanın geldiğini, "vedâ"dan kastının kendi ölümü olduğunun herkes tarafından anlaşıldığını belirttikten sonra, manzumeyi şu tarih beytiyle bitirir:

Döndi hem târîh-i fevtin söyledi
Şaklabânî gıtdi dergehden didi
شکلبانی گتدی در گهدهن

(h.1210/m.1795)

Esrâr Dede'nin, "Târîh-i Vefât-ı Nürî Baba-zâde Muhyiddîn Baba" başlığını taşıyan elimizdeki son tarih kıt'ası, ne yazık ki eksik bir tarihtir. Muhyiddin Baba'nın vefatına düşünülmüş, ancak beş mısramı tespit edebildiğimiz Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün veznindeki bu tarih kıt'ası, bu eksik şekliyle sadece iki nüshada (H ve İ nüshalarında) bulunmaktadır.

Esrâr Dede'nin sekiz tarihinden dördü, zamanının Mevlevî büyüklerinin ölümlerine düşülmüş "vefât tarihi", ikisi doğum, biri "çilleden çıkma"ya düşülmüş, bir tanesi de Kasımpaşa Mevlevîhanesinin yeniden tamirini konu edinmiştir.

Manzumelerin tarihlerine baktığımızda birinin 1790, bir diğerinin 1793, dördünün 1795, bir tanesinin de 1796 olduğu görülecektir.

8) Mesneviler

Esrâr Dede'nin yazma divan nüshalarının sonunda (î nüshası hariç), mesnevilerine de yer verilmiştir. Biz de karşılaştırmalı metin olarak ortaya çıkardığımız "Esrâr Dede Dîvânı"nın sonuna bu mesnevileri almayı uygun bulduk. Çoğu kısa manzumelerden oluşan bu mesnevilerin sayısı yedi kadardır. En önemlileri ise Mübârek-nâme ve Fütüvvet-nâme'dir.

a- Mübârek-nâme

Bârek-allâh ey 'ulûm-ı vahdet-i Monlâ-yı 'aşk
 Hazret-i hünkâr-ı ekber memleket-ârâ-yı 'aşk
 beytiyle başlayan Mübârek-nâme, 146 beyitten oluşan tasavvufî bir mesnevidir. Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îltün vezniyle yazılmıştır. İlk beyitten de anlaşılacağı gibi Esrâr Dede, önce Mevlânâ'yı ululamakla söze başlıyor. Hitap Mevlânâ'yadır:

Menşe-i ser-çeşme-i nûr-ı haqîkatdür özüñ
 Câmî'-i esrâr erkân-ı tarîkatdür sözüñ

Şair, daha sonra sözü döndürüp dolaştırıp devir nazariyesine getirerek; Hep 'avâlünden idüp cevân geldüñ Âdeme
 Künbed-i tâk-ı 'anâsırda idersin zezeme
 der. Bununla yetinmez, daha bir açık konuşur:

Adını gerçî Celâlî'l-Haqq-ı Rûmî söyledük
 Lîk gâh Âdem gehî Hâtem gehî Haydar didük
 Âdemiyyet hâtemiyyet vaşfınuñ 'unvânıdur
 Cân-ı 'âlemsin vücûduñ kâ'inâtüñ cânıdur
 Devr-i Aşmedde zuhûruñ oldu hatmî'l-evliyâ
 Sende zâhir oldu hep esrâr-ı hatmî'l-enbiyâ...

Devir macerası içerisinde Hz. Muhammed (s.a.v)le birlikte Hz. Ali, İbn Arabî (1164-1240), Feridüddin Attar (1119-1193), Şeyh Senâî (ö.1131), Bahaüddin Nakşibend (1318-1389), Gülşenî (ö.1533), Şems-i Tebrîzî, Şeyh Gâlib gibi, tasavvufun ünlü isimleri yer almaktadır.

Sonra Esrâr, Süleyman Çelebi'nin (ö.1421-22) "Vesiletü'n-Necât"ına öykündüğü açık bir biçimde anlaşılan "merhaba" bölümüne başlar. Rûhu'l-kudûs'e, Hz. İsa'ya, Hz. Nuh'a, Hallâc-ı Mânsûr'a ve Mevlânâ'ya "merhaba" denir. Tasavvufun ve özellikle de Mevlevîliğin başlıca konu ve temalarından olan aşk, semâ', varlık-yokluk, mey, şarap, sâkî vs. üzerine düşündüklerini, inandıklarını ve hissettiklerini söyler. Özellikle de aşk ve semâ' üzerinde durur. "Bir noktanın tefsiri"nden söz açarak, konuyu Hurûflığe kadar götürür.

Mübârek-nâme'nin sonuna doğru, söz döner-dolaşır tekrar Mevlevîliğe gelir. Mevlânâ'dan, Şems-i Tebrizî'den, Hz Ali'den bahsedilir. Mevlevîliğin 'erdem'leri anlatılır. Şair, mensubu bulunduğu tarikatı yüceltmeyi ihmal etmez. Ve eser şu dua cümleleriyle son bulur:

Yâ İlahî âl-i Mevlânâyı eyle müstedâm
Haşre dek evlâd-ı Sıddîkiye vîr hüsn-i devâm
'Aşk-ı Mevlânâdan itme gönlümü yâ Rabb cüdâ
Ancak ol lâzım baña dünyâ vü 'uqbâ bir yaña

Mübârek-nâme, "içinde güzel beyitler bulunursa da asıl kıymeti tasavvufî" özelliğinde olan bir mesnevidir. Daha çok Rusûhî İsmail Dede'nin (ö.1040/1631) "Minhâc el-Fukarâ" adlı eserinin, devir ve semâ' sırlarının anlatıldığı bölümlerin özetlenerek nazma dökülmesidir.¹

Abdülbakî Gölpinar'ıya göre; "*Mevlevî mukabelesindeki esrarı anlatan*" Mübârek-nâme'nin kaynağı yalnızca "Minhâc el-Fukarâ" değil, ayrıca Şeyh Gâlib'in "*es-Sohbetu's-Sâfiyye*" adlı şerhinden de yararlanmıştı.²

"Kutlu kitap" anlamına gelen Mübârek-nâme, dinî, tasavvufî ve didaktik bir eserdir. Türünün sıradan örneklerinden biridir.

b- Fütüvvet-nâme

"Fütüvvet", Arapça "genç, yiğit" anlamlarına gelen 'fetâ' kelimesinden türetilmiş bir isimdir ve "mertlik, yiğitlik" anlamlarına gelir. Kelimenin "mertlik, yiğitlik" anlamlarının dışında ayrıca "cömertlik, digergamlık, fedakârlık, mürüvvet" gibi anlamları da vardır.³

Tasavvufî bir terim olarak fütüvvet; "bir şeyhin başında bulunduğu, özel bir tekke veya zaviyede toplanan, belli inanç, düşünce ve davranışları olan dinî ve meslekî birlik, bir esnaf teşkilatı" demektir.⁴ Bu teşkilatın Anadolu Türkçesindeki karşılığı "âhilik"tir.

¹ R.Baykara; a.g.t., s.50-51.

² A.Gölpinarlı; Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, s.195.

³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.III, s.259.

⁴ Meydan Larousse, İstanbul, Sabah Gazetesi Yayını, Tarihsiz, C.VII, s.319.

Fütüvvetin kelime ve kavram olarak tarihi, çok eskilere, İslâm öncesi devirlere kadar gitmektedir. Dini, sosyal ve iktisadi bir teşkilattir. İslâm asırlarından başlayarak kendisini kabul ettirmiş; toplumsal varlığını bir baskı unsuru olarak zaman zaman kullanabilmiş; özellikle de Osmanlı devirlerinde yapısı, kuralları, işleyişi ile oturmuş bir teşkilat kimliğinde karşımıza çıkmaktadır.

Fütüvvet teşkilatı, üç ana kola ayrılır: a) Kavli olanlar; köken itibariyle Hz. Ebu Bekir'e dayanırlar. Çoğunlukla esnaf ve san'atkâr olanlar bu kola mensupturlar. b) Seyfi olanlar; köken itibariyle Hz. Ali'ye dayanırlar ve çoğunlukla "fityan birlikleri" olarak anılırlar. c) Şürbî olanlar; fütüvvet geleneklerine göre "şerbet içme" yoluyla teşkilata katılanlardır. Bu kol fazla yaygın değildir.¹

Fütüvvet'in, bir esnaf teşkilatı olarak bazı ilkeleri vardır. Özetlersek; alçak gönüllü ve cömert olmak, başkalarını sevmek, nefesine hakim olmak, başkalarını kendinden üstün görmek, dünya malına önem vermemek, kusurları hoşgörmek, bağışlayıcı olmak, mütevekkil olmak, her zaman ve her kese iyilik etmek, kimsenin kötülüğünü istememek, hürmetli ve merhametli olmak, boş vakit geçirmemek ve dürüst olmak, bunların ilk akla gelenleridir.

Fütüvvet kelime ve kavramı üzerine bu kısa girişten sonra, özetle "fütüvvet-nâme" kavramına da değinmek istiyoruz. Bir edebiyat terimi olarak fütüvvet-nâme; *"esnaf teşkilatı ile bunların riayet etmeleri lâzım gelen usûl ve kaidelerden bahseden eserlere verilen addır."*²

Fütüvvet-nâme türünün edebiyatımızda birçok örneği vardır. Yalnızca Türkçe değil, Arapça ve Farsça da yazılmış fütüvvet-nâmeler vardır ve bunların çoğu bizdeki örneklerden daha önce yazılmıştır.³

Esrâr Dede'nin Fütüvvet-nâme'sine gelince, türünün özelliklerini taşıyan bu eser, mesnevi nazım şekliyle ve Fe'îlâtün(Fâ'îlâtün) /Mefâ'îlün/Fe'îlün(Fa'lün) vezninde yazılmıştır. 174+3 beyitten oluşmaktadır. Son üç beyit, Fütüvvet-nâmenin devamı niteliğindedir. Eserin yazılış tarihini veren bu beyitler, Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/ Fâ'îlâtün/ Fâ'îlün vezniyle yazılmıştır. Bu tarih manzumesine göre Fütüvvet-nâme, hicri 1211/miladi 1796 tarihinde yazılmıştır.

¹ H.A. Kasır; Türk Edebiyatında Fütüvvet-nâmeler ve Esrâr Dede Fütüvvet-nâmesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı:1, Erzurum 1993, s.107-109.

² Mehmet Zeki Pakalın; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.I, s.639.

³ Geniş bilgi için bakınız; H.A.Kasır, a.g.y., s. 110-116.

Eserin dili oldukça sadedir. Şair, burada anlama önem vermiş ve 'mesaj'ı önplâna çıkarma gayreti içerisinde girmiştir. Bir Mevlevî dedesi olan şair, Fütüvvet-nâme'sinde fütüvvetin ilkelerini ve fütüvvet erinin özelliklerini anlatmaktadır.

İçerik yönünden incelendiğinde eserin, türünün karakteristik özelliklerini yansıttığı görülecektir. Bu 'karakteristik özellik'leri şöylece özetleyebiliriz:

Bilindiği gibi, bir esere Allah'ın adıyla başlamak, klasik edebiyatımızda, dahası İslâmî edebiyat geleneğinde vazgeçilmez bir ilkedir. Onun için Esrâr Dede de, Fütüvvet-nâme'sine Allah'ın adıyla başlar:

Oldı Allâh Hüdâya ism-i zât
Ya'ni müstecmî'-i cemî'-i şifât

Her kitâba anuûla başlayalım
Her bir emri anuûla işleyelim...

Şair, kitabına Allah'ın adıyla başladıktan sonra, "eşsiz, emsâlsiz Rabbi"ne sayısız "hamd u senâ"larda bulunur. Çünkü;

Virmiş idrâk ü fehm ü 'aql ü lisân
Kılalum tâ mühim olanı beyân

"Hamdele" bölümünden sonra sıra "salvele", yani Hz. Peygambere, O'nun aile ve ashabına "selât ü selâm" getirme bölümündedir:

İdelüm Faḥr-ı 'âleme şalavât
Daḥi aşḥâb ü âline kat kat

Sonra "çehar yâr-ı nebî"den, yani dört halifeden bahseder. Onların özelliklerini sıralar: Hz. Ebu Bekir, "mağara arkadaşı" ve "ikincinin ikincisi"dir. Hz. Ömer, haklıyı haksızdan ayıran "âdil" ve "fârûk"tur. Hz. Osman, "iki nur" ve "haya sahibi"dir. Şair, meşrebinin gereği olarak daha fazla önem verdiği, seyfi fütüvvet ehlinin köken olarak dayanağı olan Hz. Ali'ye daha fazla yer verir:

Murtezâ nâm 'Alî lakab Ḥaydar
Oldı dâmâd-ı pāk-i Peygamber

Kân-ı iksîr-ı âdemiyyet olan
Ma'den-i gevher-i fütüvvet olan

Câmi'-i ḥulḳ-ı Muştafâdur 'Alî
Ma'ni-i ḥâş-ı لا فتى dur 'Alî...

Esrâr Dede, Fütüvvet-nâme'sinde Hz. Ali'yi sıkça anar. O'na 'telmih'ler yapar. "Ali'den daha üstün yiğit, Zülfikar'dan daha üstün kılıç yoktur" anlamındaki sözü, tamamen ya da kısmen 'iktibas' eder.

Hz. Ali'yi anlatan bu beyitlerden sonra Hz. Hüseyin, Fâtmatü'z-Zehra, Hatîcetü'l-Kübrâ ve "ezvâc-ı tâhirât-ı Nebî" hayırla anılmaktadır. Hz. Peygamberin amcaları Hz. Hamza ve Hz. Abbas'dan "ammeyn-i pâk-i hayrû'n-nâs" olarak söz edilmektedir. Şair, sözlerine devamla, cennetle müjdelenen "aşere-i mübeşşere" ile Bedir ve Huneyn'e katılan "aşhâb-ı kırâm"dan bahseder. Ve hepstinin ruhuna "salât ü selâm" getirir.

Şair, mesnevisinin 24. beytinde bir Arapça dizeyle yeniden bir başlangıç yapar ve der ki: "Yüce Rabbimizin adıyla başlıyoruz. Ki o Mevlânâ'ya ve ailesine (geniş anlamıyla Mevlevîleri de kastediyor) bilgi'yi yani 'marîfet'i bağışlamıştır." O öyle bir Rabb'dir ki:

Sâni'-i şafha-i muşavver-i kevn
Ya'ni fihris-nüvis-i defter-i kevn

Mazhar-ı nûr-ı Ahmed-i Muhtâr
Rabb-ı Şiddîk ü Haydar-ı Kerrâr'dır.

O, "şairin inleyen gönlüne feyz veren, Esrâr'ın diline bir nefes, bir esinti bağışlayan"dır.

Şair, eğer "Hak inâyet eyler", pîr'i de "himmet bağışlar"sa; bu yazdıklarını, yani Fütüvvet-nâme"sini "sevdiklerine bir hediye" olarak sunmak istemektedir. Arzusu, "âşıklar için, meramını güzelce, ama kısaca, öz olarak anlatan bir eser" yazmaktır. Eserin bundan sonraki bölümünde şair aşk'tan sözetmekte, "aşk hürmetine yardım dile"mektedir.

Esrâr Dede, Fuzûlî gibi aşk'tan hoşnuttur:

'Aşk ile zinde eyle Esrârı
'Aşkdan gayrı kalmasın varı

'Aşk ile kıl tahayyurum efzûn
'Aşka olsun teveccühüm dün gün

'Aşk ile eyle hâmemi cârî
'Aşkdur çün me'âl-i âşârî

'Aşkdur cümle kıl ü kâle sebab
'Aşkdur bu menâkıba matlab...

Şair, bundan sonra, sözü tekrar eserine getirmekte; bütün bu fikirlerinin aşktan kaynaklandığını ifade etmekte ve bu yüzden "umarım eserim hoş olur" demektedir. Söz buraya gelmiş iken şair, kalemine hitap ederek şunları söyler: "Durma ağla, taze gözyaşlarının döküp; pîr'in feyziyle yine inciler saç!" Ki sen:

Mesnevî bahrınıñ hüsni olduñ
Sözünü andan gelür resent bulduñ...

Esrâr Dede, Fütüvvet-nâme'nin bu bölümünde eseri yazış sebebini "kalem"ine hitap ederek şöyle anlatır:

"Bu kıtapçığın yazılış sebebi, fütüvveti anlatmaktır. Din kardeşlerine baba nasihatı niteliğindeki bu sözler, baştan sona, mahfaza içinde korunan değerli inciler gibidir. Bunlar candan, gönülden söylenmiş; şevkle dile getirilmiş ifadelerdir. Fütüvvetin şânı'nın bilinmesi için dostlara verilmiş derslerdir. Nice ince nükteli sırlar vardır, ki bunları 'can kulağı' ile dinlemek lâzımdır. Eğer okuyanda yücelmek hevesi varsa, bu fütüvvet-nâme'yi ezberlemesi ona yeter. İzzet tacını başına geçirmesi, yiğitlik-mertlik meclisine yol bulması da ancak bununla mümkündür. Eskilerin 'nasihatı dinleyiniz' tavsiyesine uymak lâzımdır. Fütüvveti yaşamak ve dolayısıyla insanların hürmet göstermesini hak etmek için yaşlı bilgelerin nasihatlerini dinlemek gerekir. Kısacası, kişiye sonsuz mutluluk ve esenlik lâzımsa, 'din nasihatı' hadisini dinlemelidir..."

Buraya kadar ancak bir giriş yapabilen şair, 54. beyitle esasa geliyor:

Evvelîdür kerâmetüñ ahlâk
Cümlemüze naşib ide Hallâk

‘İlm-i sîretde rükn-i a‘zâmdur
Hem tarîkatde emr-i elzemdür

Eyle tekrîr-i ders-i ahlâkı
Tâ fütüvvet ola saña bâkî...

"Herşeyin başı ahlâk" anlayışını okuyucunun önüne koyan şair, fütüvvete giden yolun da buradan, yani ahlâktan geçtiğini ifade eder. Sonra kendine göre mürüvvet kavramını tanımlamaya çalışır, mürüvvetin gerekliliğini vurgular. Ona göre mürüvvet; "âlemin özüdür. Bütün zamanların geçer akçesidir. Kerâmet tacının değerli mücevheridir..."

Esrâr Dede, eserinin büyük bir bölümünü fütüvvet erbabının uyması gereken ilkelere ayırır. Dolayısıyla bu bölüm, adeta bir "pend-nâme" özelliği

taşır. Araya bir de Şeyh Attar -ki onun da bir fütüvvet-nâmesi vardır- ile hamam tellâki arasında geçen hikayeyi sıkıştırır.

Eserin sonlarına doğru (155. beyitten itibaren), Hz. Peygamber ile Hz. Ali arasında bir soru-cevap bölümü yer alır. Bu bölüm, Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye; "Eğer bir kimse seni incitirse, sana kötülük ederse, sen ona ne yapar, nasıl bir cevap verirsin? sorusuyla başlar. Hz. Ali'nin cevabı şöyle olur:

Dıdı Hıydar ben aña eylük idem
Kı Nebî gıttığı tarıka gidem

Ol ki bed idi andan o geldi
Nik oldur kı eyülük kıldı...

Kısa bir diyalogdan sonra şair dua kısmına başlar. "Fütüvvet ile âmîl" olmaklığı diler. "Cemâle şâyeste ol"mak, "visâle ir"mek, "ümme-i Muhammed ile cennette visâle ir"mek arzusundadır. "Bî-çâre Esrâr, karîn-i kerem" ve Mesnevî sırrına mahrem" olmak ister. "Mevlevîden ayırma yâ Rabbî" diye de niyazda bulunur.¹

Fütüvvet-nâme'nin sonunda yine mesnevi tarzında üç beyitlik bir tarih manzumesi yer almaktadır. Bunu sözlerimizin başında belirtmiştik. Bu üç beyitlik bölümün son beyti, yani tarih beyti şöyledir:

Bîü iki yüz on bir içre eyledüm tekmiî-i kâr
Yâ İlâhî bezm-i 'uşşâk içre bulsun intişâr

Ki bu da milâdî takvimle 1796 karşılığıdır.

Kuşkusuz Esrâr Dede'nin Fütüvvet-nâme'si, türünün tipik örneklerinden biridir. Hatta sıradan örneklerden biridir. Genelde sade bir üslubu var. Yer yer vezin hatalarına ve zayıf kafiyelere rastlanılmaktadır. Bunun da sebebi, Esrâr Dede'nin misyon sahibi bir şair olmasıdır. Onun için biçimden önce içerik önemlidir. Bu demektir ki şekil, Esrâr Dede için, muhtevaya feda edilebilir.

c- Diğer Mesnevileri

Esrâr Dede'nin Mübârek-nâme ve Fütüvvet-nâme'den başka beş kısa mesnevisi daha vardır. Divân'ın sonunda yer alan bu mesnevilerden üçüncünde şair, "hamd" kavramına bir açıklık getirmek amacındadır. Onun için bu kavram çevresinde yoğunlaşır. Önce, Allah'ın bizzat kendisine "hamd etmesi" sözkonusu edilerek, mesneviye;

¹ Geniş bilgi için bakınız; H.A.Kasır, a.g.y., s. 116-118.

Bi-ḥamdillāh didüm el-ḥamdülillāh

Ki böyle ḥamd ider kendüye Allāh

beytiyle başlar. Konu, farklı söylemlerle biraz daha açılır ve;

Ḥudā ḥamd itmeseydi ḥazretine

Bu söz gelmezdi ḥalkın ḳudretine

yargısına varılır. Böylece "ḥamd, senā, medh, tesbīh" kavramları çevresinde Hz. Adem'den itibaren başlatılan bir söylem geliştirilir. Buradan "O ḥamdüñ nürüdur nür-ı Muḥammed" noktasına gelinir. Kavramın Hz. Peygamberle olan ilgisi çeşitli boyutlarıyla irdelenir. Derken, konu "küfür-îmân" sorununa dönüşür. Sonra, şairin "ḥamd" kavramının toplumdaki karşılığı olan bir çeşitliliği sorguladığını görürüz:

Kimisi devletine ḥamd iderler

Kimisi zilletine ḥamd iderler

Kimisi ḥamd ider ki kāmranum

Kimisi ḥamd ider ki nā-tüvānum

Kimisi ḥamd ider şad kāse ḥvāne

Kimisi rāzıdur bir pāre nāne...

Kuşkusuz söz döner dolaşır Mevleviliğe gelir:

Bi-ḥamdillāh feyz-i Mevlevîden

İrişüp nūra çeşmüm kıldı rüşen

noktasından başlayan bu macera, "deryâlar gibi 'aşk'ların yaşanmasına vesile olur. Çünkü "mahabbet başla"muş, "Meryem-i dil tıfl-ı ma'na doğur"muştur. Böylece şair, 41 beyitlik bu kısa mesnevisinde, "ḥamd" kavramını çeşitli yönleri, boyutları ve tarihî gelişimiyle okuyucuya hissettirmeye çalışmıştır.

Mesneviler bölümünde dördüncü sırada yer alan Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Fe'ülün veznindeki küçük Mesnevi, bir "Na't-ı Nebî"dir.

Elā ey āyet-i انا فتحنا

Beni kılduñ fütüvvvetüñle güyâ

matla'lı bu mesnevi, 15 beyitten oluşuyor. Kanaatimizce bu eksik kalmış, tamamlanamamış bir mesnevidir. Çünkü konu devam edecek izlenimi veriyor. Ayrıca şairin adını andığı taç beyit de yoktur.

Fā'îlâtün/Fā'îlâtün/Fā'îlün veznindeki beşinci mesnevi Farsçadır. Mevlânâ ve Mevleviliği anlatan bu mesnevi 26 beyitten oluşmaktadır.

"Hikâyet-i Manzûme" başlığını taşıyan altıncı mesnevi, 25 beyitten oluşan kısa bir manzum hikâyedir. Hikâye, Şeyh Feridüddin Attar'a aittir.

Esrâr Dede, sözkonusu hikâyeyi nazma dökmüştür. Hikâye, Sultan Mahmud'un bir geziye çıkmasıyla başlar. Sultan, bir "virâne"de düşkün ve zavallı birine rastlar. Bu adam; "serinde tâc idüp kühne külâhı", "yıkılmış derd ile divânelikde", "Aşup başına envâ'-ı felâket/Takılmış boynuna tavk-ı melâmet" ve "Harâb-ender-ğarâb-ı yâr olmuş"tur. Sultanla bu "civan-merd" arasında bir konuşma geçer. Sultan, neticede adamın "râh-ı Mevlevîden" olduğunu öğrenir. Bu hale gelişinin sebebi uzun uzadıya anlatıldıktan sonra, onun düştüğü bu hal anlayabilmek için "merd-i 'âşık ol"up, "derd-i 'âşık"ın ne demek olduğunu öğrenmek gerektiği vurgulanır.

Şairin, kısa bir öyküyü şiirleştirdiği yedinci mesnevi ise 17 beyitten oluşuyor. Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ülün veznedir. İlk beyitte Esrâr, anlatacağı hikâyenin "eslâf-ı pür-şirin"e ait olduğunu belirtir. Hikâye, bir dervişin Mecnûn'u görmesi, ona yaşını sorması, onun da yaşının 1040 olduğunu söylemesi ve niçin 1040 yaşında olduğunu izah etmeye çalışması çevresinde gelişir. Olayın çarpıcı noktasını şöyle anlatır şair:

Cevâbında didi Kays-ı sühendân
O bin yıldan murad ol demdür ey cân

Ki bir kerre bakup yüzüme Leylî
Baña itmiş idi hüsn-i tecellî

O kırk yıl dâhî 'ömrümdür ki yekser
Telefdür cümlesi hiçe berâber

Çeküp çil sâle hicrân ü firâkı
Düketdüm mâcerâyı iştiyâkı...

9) Müfredler

Esrâr Dede Divânı'nda altı müfred bulunmaktadır. 1-5. müfredler sadece H nüshasında mevcuttur. Altıncı müfred ise yalnızca İ nüshasında vardır. Şairin müfredlerine diğer nüshalarda rastlayamadık. H nüshasında "velehu ebyât" başlığı altında verilen müfredler, karşılaştırmalı metinde sadece "Ebyât" başlığı altında verilmiştir. İkişî Farsça olan müfredlerde konu tasavvuf, aşk ve sevgilidir.

KAYNAKLAR

- el-'ACLÜNİ, İsmail b. Muhammed; Keşfü'l-Hafâ, Beyrut, 3. baskı, 1408 (1988), C.I-II, 467+444 s.
- BANARLI, Nihat Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971, C.I-II, 1369 s.
- BAYKARA, Rusuhi; XVIII. Asır Şairlerinden Mehmed Esrâr Dede, Hayatı, Tasavvufu, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü Mezuniyet Tezi (Yayınlanmamış-Türkiyat Enst. T 116), İstanbul, 1939-40, 52 s.
- Bursalı Mehmed Tahir; Osmanlı Müellifleri. Hazırlayan: A.Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul, Meral Yay., 1972, C.II. 446 s.
- Büyük Türk Klasikleri. İstanbul, Ötüken-Söğüt Yay. , 1988, C.VII, 423 s.
- CENGİZ, Halil Erdoğan; Divân Şiiri Antolojisi. Ankara, Turhan Kitabevi, 1982, 2. baskı, 415 s.
- DAVUDOĞLU, Ahmed; Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi. İstanbul, Sönmez Neşriyat Yayınları, 1977-1978, C.I-II, 1183 s.
- DEMİREL, Erkut; Esrâr Dede Divânında Aşk Mevhumu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi-1971,(Türkiyat Enstitüsü: 1138), 34 s.
- Divân Şiiri Antolojisi. Hazırlayan: Muzaffer Reşit-Nermi Ocaklı. İstanbul, Varlık Yayınevi, 1969, 128 s.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet; Türk Şairleri. İstanbul, Ülkü Basımevi, C.III, Tarihsiz, 1432 s.
- FATİN Davud ; Hâtimetü'l-Eş'âr. İstanbul, Fatın Hattı, Elif Maddesi, 1269 H. (1853), 230 yk.
- FUZULİ; Leylâ vü Mecnûn. Hazırlayan:Hüseyin Ayan, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1981, 411+122 s.
- _____;Külliyât-ı Divân-ı Fuzûlî. Hurşid Matbaası,1315, 348 s.
- GENÇ, İlhan; Esrâr Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye. İnceleme-Metin. Basılmamış Doktora Tezi. Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986. 2 Cilt, 324+605 s.

- GİBB, E.J.W; A History of Ottoman Poetry. London, 1967, Vol.IV. s.207-211.
- GÖLPINARLI; Abdülbaki. Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1983, 568 s.
- _____ ;Mevlevî Âdâb ve Erkânı. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1963, 47 s.
- _____ ; Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1977, 419 s.
- _____ ;Şeyh Gâlib Divânı'ndan Seçmeler, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1971, 274 s.
- HACİTAHİROĞLU; A.Öztemiz. Esrâr Dede. Dîriliş Dergisi, İstanbul, Temmuz 1975, Sayı:11 , s.27-29.
- HAYRETÎ; Dîvan Tenkidli Basım. Hazırlayanlar: Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Taneri. İstanbul, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981, 448 s.
- İNCİL-İ ŞERİF yahut İsa Mesih'in Yeni Ahlî Kitabı. İstanbul, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 1972, 274 s.
- İPEKTEN, Halûk; Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri. Ankara, Birlik Yayınları, 1985, 167 s.
- _____ ;Türkçe Şuara Tezkireleri. Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1988, 257 s.
- _____ ; Şeyh Galib, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları. Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1991, 135+16 s.
- İSEN, Mustafa; Acıyı Bal Eylemek/Türk Edebiyatında Mersiye. Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, 2. baskı, 670 s.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu. İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1965, C.III, s-870-873.
- İZ, Mahir; Tasavvuf. İstanbul, Rahle Yayınları, 1969, 264 s.
- KAPLAN, Mehmet; Şiir Tahlilleri. İstanbul, Dergâh Yayınları, 1975, C.I, 5. baskı, 224 s.
- KARABEY, Turgut; Tarihî Düşürme Sanatı. Yüksek Lisans Ders Notları, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 1987-1988.
- KASIR, Hasan Ali; "Türk Edebiyatında Fütüvvet-nâmeler ve Esrâr Dede Fütüvvet-nâmesi". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Haluk İpekten Arbağanı, sayı:1, Erzurum, 1993, s.107-130.

- KELĀBĀZĪ**; Doğuş Devrinde Tasavvuf/Ta'arruf. Hazırlayan:Süleyman Uludağ. İstanbul, Dergâh Yayınları, 1979, 325 s.
- KOCATÜRK**, Vasfi Mahır; Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara, Edebiyat Yayınları, 1970.
- KÖPRÜLÜ**; M.Fuad; Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1980, 2. baskı, 437 s.
- _____ ; Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1976, 415 s.
- KUR'AN-I KERİM** ve Açıklamalı Meali. Hazırlayan: Hey'et. Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, 610+38 s.
- KUŞEYRİ**, Abdülkerim; Kuşeyrî Risâlesi. Hazırlayan: Süleyman Uludağ. İstanbul, Dergâh Yayınları, 1981, 2. baskı, 639 s.
- LEVEND**, Agah Sırrı; Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara, Tarih Kurumu Basımevi, 1984, C.I, 664 s.
- MENGİ**, Mine; Eski Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, 243 s.
- Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansitlopedi. İstanbul, Sabah Gazetesi Yayını, Tarihsiz, C.VII, 584 s.
- MUALLİM** Naci; Osmanlı Şairleri. Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Cemal Kurnaz, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, 343 s.
- NAİLİ**; Nâilî Dîvânı. Hazırlayan:Haluk İpekten. Ankara, Akçağ Yayınları, 1990, 341 s.
- NESİMİ**; Nesimî Dîvânı. Hazırlayan Hüseyin Ayan. Ankara, Akçağ Yayınları, 1990, 319 s.
- OKÇU**, Naci; Şeyh Gâlib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahfili ve Dîvânının Tenkidli Metni). Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, C.I-II, 1029 s.
- PAKALIN**, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1983, C.I, 870 s.
- PALA**, İskender; Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, 2 Cilt, 518+544 s.
- _____ ; Müstesna Güzeller. İstanbul, İnsan Yayınları, 1995, 312 s.
- PEKOLCAY**, Necla; İslâmî Türk Edebiyatı. İstanbul, Dergâh Yayınları, 1981, C.I, 528 s.

- ŞEYH GALİB; Şeyh Gâlib Divânı. Hazırlayan: Muhsin Kalkışım,
Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, 461+96 s.
_____; Divân. Bulak baskısı, 1252, 164 s.
- TİMURTAŞ, F. Kadri; Tarih İçinde Türk Edebiyatı. İstanbul, Vilayet
Yayınları, 1981, 262 s.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. İstanbul, Dergâh Yayınları, 1979, C.III,
448+12 s.
- ULUDAĞ, Süleyman; Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul, Marifet
Yayınları, 1991, 552 s.
- UNAT, Faik Reşit; Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu.
Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1984, 175 s.
- ÜNVER, İsmail; Neşatı. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986,
143 s.
- YERDELEN, Cevat; Azmî-zâde Hâletî'nin Rübâileri. Atatürk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, Yayınlanmamış Doktora
Tezi, 1991, 278 s.
- YILMAZ, Mehmet; Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik
Sözlük). İstanbul, Enderun Kitapevi, 1992, 196 s.
- YÜKSEL, Sedit; Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri. Ankara,
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1980, 189 s.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVÂN'IN KARŞILAŞTIRMALI METNİ

I. DÎVÂN NÜSHALARI

Esrâr Dede Dîvânı'nın elimizde -maalesef- çok az sayıda yazma nüshası vardır. Yaptığımız araştırmalarda bu nüshaların sayısının sadece beş olduğu ortaya çıkmıştır. Kaldı ki bunlardan biri sadece rübaîlerinin toplandığı bir "rübâ'î divanı"dır.

Nüshalar, tarafımızdan yerinde görülmüş, mikrofilm ve fotokopileri alınmış, tavsif için gerekli bilgiler not edilmiştir.

Karşılaştırmalı metni oluştururken, Dîvân'ın dört yazma nüshasıyla birlikte matbu nüshasını ve sözünü ettiğimiz rübaî mecmuasını -rübaîlerin karşılaştırılmasında- kullandık. H,S ve İ* nüshalarının tanıtımı, Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğunda yer almaktadır.¹ Ancak bu tanıtım eksikler ve yanlışlarla doludur. Bu nedenle nüshaların tavsifi yapılırken, bu bilgiler dikkate alınmamış, nüshalar bizzat incelenerek tavsifleri yapılmıştır.

1) Nüsha Tavsifleri

1. H Dîvân-ı Dervîş Esrâr Mevlevî.
Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi kısmı, kayıt
no: 694, mikrofilm arşivi no: 3133.
Baş:1b Ey kitâb-ı 'ilminün bir harfî dîvân-ı hikem
'Akl-ı küll 'indinde tîl-ı nev-sebakh'ân-ı hikem
Son:124b O demle demlenen Esrâr olmaz
O câmu nüş iden mey-ğor olmaz
124 yk. 220x147 (164x94) mm. Çift sütun, 21 st. Talik
yazı. Başlıklarda kırmızı, metinde siyah mürekkep
kullanılmış. Cetvelsiz. Filigranlı, su yollu, krem renkli, aherli
ve orta kalınlıkta Avrupa kâğıt.
Etrafı yıldız zencirekli, cetvelli, vişne rengi derili cilt.
Nüshanın cildi dağılmış durumdadır.

* Karşılaştırmalı metinde kullanılan nüshalar için yazımda kolaylık olsun diye sembol harfler kullanılmıştır. Bunlar H, M, S, D, İ ve R harfleridir. Tavsif yaparken, hangi kod'un hangi nüshaya ait olduğu belirtildiği gibi, çalışmanın başına koyduğumuz "Kısaltmalar" listesinde de ayrıca gösterilmiştir.

¹ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1965, C.III, s.870-873.

Ib'de serlevha'da ve 24b kenarında Halet Efendi'nin vakıf mührü var. Zahrıyede ise "Nuri Mustafa Dede" ifadeli bir başka mühür yer alıyor. Ayrıca "Es-seyid Mustafa Mes'ud re'isü'l-etibbâ" ifadeli temellük kaydı bulunmaktadır.

Nüshanın sonunda (124b) ketebe kaydı, bir Arapça beyit şeklinde verilmiş. Sözkonusu beyitte, nüshanın hicrî 1224 (m.1809) yılında İsmail b. Mustafa adında birisi tarafından yazıldığı belirtilmiştir.

4083 beyitle en uzun nüsha olma özelliği bulunan H nüshasında 14 kaside, 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmis, 3 müseddes, 1 müsebbâ', 1 tesmîn, 3 terkib-i bend, 246 gazel, 147 rübaî, 17 kıt'a, 10 nazm, 8 tarih, 5 müfred ve 7 mesnevi bulunmaktadır.

"Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu"nda, bu nüsha ile ilgili olarak, "11, 61, 71 numaralı yaprakların başındaki birinci kelimeler mukabil sayfa kenarındaki rakiplere (kelimelere) uymadığından arada eksik yaprak olduğu görül"duğünden sözedilmektedir. Ki bu doğru değildir. Eksiklik değil, bir karışıklık sözkonusudur. Sanıyoruz, ciltleme esnasında 11, 61 ve 71. yapraklarda farkına varılmadan bir karışıklığa sebebiyet verilmiştir. Sözkonusu nüsha dikkatle okunduğunda, bu atlamalar rahatlıkla farkedilebilir.

2. S *Dīvān-ı Belāgat-‘unvān-ı Mevlevī Esrār Dede
ḳuddise'llāhu te'ālā esrārehu.*

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi kısmı, no:3741.

Baş:1b Ey kitāb-ı 'lminün bir ḥarfî dīvān-ı ḥikem
'Aḳl-ı küll 'indinde ṭıfl-ı nev-sebaḳḥvān-ı ḥikem
Son:153a Bîñ iki yüz on bir içre eyledüm tekmiñ kār
Yā İlāhî bezm-ı 'uşşāk içre bulsun intişār

153 yk. 168x116 (122x76) mm. Tâlik yazı. 15 st. Çift sütûn üzerine siyah mürekkeple başlıklar, kırmızı mürekkeple özel isimler yazılmıştır.

Filigranlı, su yollu, krem renkli, orta kalınlıkta az aherli Avrupa kâğıt. Cetvelsiz. Sırtı ve kenarları kahverengi deri, üzeri ebru kaplı, şirazeli cilt. Cildin sağ kapağı kopmuştur.

3910 beyitten oluşan S nüshası 14 kaside, 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmîs, 3 müseddes, 1 müsebba', 1 tesmîn, 3 terkiib-i bend, 238 gazel, 146 rübaî, 13 kıt'a, 7 nazm, 6 tarih ve 4 mesnevi içermektedir.

İstinsah tarihi 1255 (1839) olan nüshanın müstensihî el-Hac Hüseyin Yâver el-Mevlevî'dir. Baş tarafta Hacı Mahmud Efendi'nin vakıf mührü ile kütüphanenin mührü basılıdır.

3. İ Dîvân-ı Esrâr Mevlevî.

Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi ilavesi, no:162, mikrofilm arşivi no: 3167.

Baş:1b Ey kitâb-ı 'İlmîniûn bir harfî dîvân-ı hikem
'Aql-ı küll 'İndinde tîl-ı nev-sebak-ı h'ân-ı hikem
Son:169b Bilseydüñ eger firâkuñ ile hâlum
Bekletmez idüñ bu sâli bu mâhları

140 yk.(boş yapraklar dikkate alınmamıştır.) 229x167 (170x65) mm. Çift sütün üzerine bxb st.Metin kısmı siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış talik yazı.

Filigranlı, su yollu, krem renkli, aherli, orta kalınlıkta kâğıt. 1-8 yapraklarda rutubet lekeleri var. 1. ve 2. sahifeler cetvelli, diğerleri cetvelsiz. Nüsha içerisinde bazı sahifelerde ve son 13 yaprağında yazı bulunmamaktadır.

Vişne renkli deri üzerine yeşil bez kaplı, yıldız zencirekli, miklepli, şirazeli cilt.

3649 beyitten oluşan İ nüshasında 14 kaside, 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmîs, 3 müseddes, 1 müsebba', 1 tesmîn, 3 terkiib-i bend, 247 gazel, 147 rübaî, 14 kıt'a, 10 nazm, 8 tarih ve 1 müfred bulunmaktadır.

Zahriyede "Vakf-ı Mevlevî-hâne-i Galata" ifadeli mühür vardır.

Bu nüshanın Esrâr Dede'nin kendi elinden çıktığı, yani şair hattı olduğuna dair iddialar varsa da¹, bunun doğru olmadığı kanaatindeyiz. Sanıyoruz bu yanlışlığın kaynağı, Süleymaniye Kütüphanesinin kitaba verdiği kimlik sayfasındaki "yazarı" sütündeki "Esrâr Mehmed Dede" kayıdır. Elbette burada "yazarı" ya da "müellifi" kelimelerinin "yazanı ya da hattatı" ifade ettiği söylenemez.

¹ S.N.Ergun; Türk Şairleri, C.III, s.1352.

Kaldı ki nüshanın ilk varakında (1a), bu nüshanın, "Derviş Abdü'l-ḥalîm Neyyir Mevlevî tarafından tahrîr edildiği (yazıldığı)" ifadesi vardır ki, aynen şöyledir:
حرره الفقير درويش عبدالخليم نير مولوي

4. D

Dîvân-ı Belâgat-‘unvân Esrâr Dede Efendi.

Dîvân Edebiyatı Müzesi (Galata Mevlevihanesi), no:681.

Baş:1b Ey kitâb-ı ‘ilminüñ bir ḥarfı dîvân-ı ḥikem
‘Aql-ı küll ‘indinde tıfl-ı nev-sebağ-ḥ‘ân-ı ḥikem
Son:74b Bin iki yüz seksen birde yazdum ‘avni âşikâr
Lâ-fetâ illâ ‘Alî lâ-seyfe illâ Zü’lfikâr

74 yk. 230x168 (183x120) mm.Talîk yazı. İki, bazen üç sûtün, muhtelif satır.

Krem renkli, aherli Avrupa kâğıt. Siyah mürekkep. İlk on varak ile 71b-74b sahifeler kırmızı mürekkep çerçevesi, diğer sahifelerde çerçeve bulunmamaktadır.

Yeşil renkli karton kapak, sırtı siyah meşin ve şirazeli cilt.

3841 beyitlik D nüshası 11 kaside, 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmîs, 3 müseddes, 1 müsebbâ', 1 tesmîn, 3 terkiib-i bend, 244 gazel, 119 rûbaî, 11 kıt'a, 10 nazm, 6 tarih ve 4 mesnevi içermektedir.

İstinsah tarihi 1281 (1864) olan nüshanın müstensihî belli değildir.

5. R

Dîvân-ı Rübâ‘ıyyât-ı Dervîş Esrâr Mevlevî.

Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi ilavesi, no: 169.

Baş:1b Ey maẓhar-ı evvelîn olan Mevlânâ
Ey meẓhar-ı âḥerîn olan Mevlânâ
Son:14b Bilseydüñ eger firâkuñ ile ḥâlüm
Bekletmez idüñ bu sâli bu mâhları

14 yaprak. 215x131 (175x76) mm. 17 satır. Çift sûtün. Talîk yazı. Metin siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ser-levha müzehhep ve müzeyyendir. Rübâilerin araları cetvelli ve cetveller altınsuyuyla bezelidir.

Filigranlı, su yollu, sarı renkli, ince ve az aherli kâğıt kullanılmıştır.

Sırtı ve kenarları vişne rengi deri, üzeri ebru kaplı ve miklepli cilt.

Zahriyede "Vakf-ı Mevlevihâne-i Galata" ifadeli vakıf mührü vardır.

Bu nüsha, adından da anlaşıldığı gibi sadece Esrâr Dede'nin rübailerinin toplandığı, 147 rübaiden oluşan, özenle yazılmış 294 beyitlik bir nüshadır.

6. M

Dîvân-ı Belâgat-‘unvân Esrâr Dede Efendi. (Matbu)

Bu adla 1257 (1841) yılında İstanbul'da basılan divan, 160 sayfa ve 3917 beyitten oluşuyor. Sözkonusu dîvânda 11 kaside, 6 murabba, 2 muhammes, 7 tahmîs, 3 müseddes, 1 müsebba', 1 tesmîn, 3 terkeb-i bend, 247 gazel, 145 rûbaî, 13 kıt'a, 9 nazm, 7 tarih ve 4 mesnevi bulunmaktadır.

Dîvân'ın 160. sayfasında, Sultan Abdülmecid döneminde Takvim-i Vekâyi' Matbaasında basıldığı yazılmaktadır. Dîvân, es-Seyyîd Muhammed Nâ'îl'in "ma'rifet-i 'âcizânesiyle evâ'il-i şehri-şîyâmda resîde-i hüsni-î hitâm olmuştur."

Dîvân'ın matbu nüshası için, Recai Efendi-zâde Şefik Beg'in yazdığı şu tarih beyti, dîvân'ın sonuna ilave edilmiştir:

Hiç bulunmaz böyle târih ey Şefik itme telâş

Ṭab' ile Esrârüñ oldı 'âleme dîvânı fâş

طبعله اسرارك اولحي عالمه ديواني فاش (1257/1841)

Matbu nüshada 3917 beyit vardır....

2) Nüshaların Değerlendirilmesi

Esrâr Dede Divânı üzerinde çalışmaya karar verince, önce nüshaları tespit etmeye başladık. Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda sadece üç nüshanın belirlenebildiğini gördük (H,S ve İ kodlarıyla gösterdiğimiz nüshalar). Bu üç nüsha da Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktaydı. Bir de elimizde divân'ın matbu nüshası vardı. Başka nüsha bulabilir miyiz diye araştırmalara başladık. İstanbul'daki yazma kütüphaneleri birer birer gezdik. Kütüphane müdürleri ve mevlevî çevrelerinde araştırmalarımızı sürdürdük. Yazma koleksiyonları bulunan bütün kütüphanelere mektuplar yazdık. (Yaklaşık 40 mektup) Kütüphanelerinde sözkonusu divân'ın olup olmadığını sorduk. Esrâr Dede Divânı'yla ilgili bilgiler topladık. İstisnasız bütün kütüphaneler, mektuplarımıza cevap verdiler. Neticede üç yazma nüshaya daha ulaştık. Biri, D koduyla gösterdiğimiz nüshadır ki, onu bugünkü Divan Edebiyatı Müzesinde (eski Galata Mevlevîhanesi) bulduk. Diğeri, R koduyla gösterdiğimiz, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi ilavesi numara 169'da "Divân-ı Rübâ'ıyyât-ı Dervîş Esrâr Mevlevî" adıyla kayıtlı olan rübâî mecmuasıdır. Ki bu nüshaların özellikleri, yukarıda "Nüshaların Tavsifi" kısmında verilmiştir.

Tavsif kısmında özelliklerini anlattığımız nüshalardan başka, bir de Esrâr Dede'nin Fütüvvet-nâme'sinin büyük bir bölümünün yer aldığı manzum-mensur yazma mecmuadan söz etmek gerekir.

Sözünü ettiğimiz mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi, Tahîr Ağa Kitaplığı kısmında 334/6 numarada kayıtlıdır. 170x110 mm. ölçülerinde olan mecmua 180 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 18 satır bulunan mecmua, rîk'a bir yazıyla yazılmıştır.

Mecmuanın büyük bölümü "Ġâyetü'd-DeĠâyık der-Terceme-i Zübdetü'l-Hakâyık"a ayrılmıştır. Niyâzî-i Mısırî'nin "Risâle-i Tevhîd"i de bu mecmuada yer almaktadır. "Fütüvvet-nâme-i Esrâr Dede" başlığıyla mecmuanın sonunda yer alan Fütüvvet-nâme, 49. beyitten itibaren başlamakta ve mecmuanın 178b-180b sayfaları arasında yer almaktadır.

Mecmuanın müstensihî Ahmet Refik olup, istinsah yılı ise h.1311-12 (1893-94) olarak belirtilmiştir.

Karşılaştırmalı metni oluştururken, en geniş, istinsah tarihi en eski ve müstensihî de belli olan H nüshasından (Süleymaniye Küt.Halet Ef./694)

başladık. 4083 beyitten oluşan bu nüsha, nazım şekillerinin sayısı yönünden ya diğerlerinden daha fazla ya da eşit sayıdadır. Sözgelimi, kaside sayısı yönüyle S ve İ nüshalarıyla aynı, D ve M nüshalarından fazladır. Murabba, Muhammes, Tahmis, Müseddes, Müsebba', Tesmîn ve Terkib-i Bend yönünden bütün nüshalarda eşit sayıda oluş dikkati çekmektedir. Gazel sayısı bakımından S ve D nüshasından fazla, M ve İ nüshalarından birer gazel eksiktir. Rûbaî olarak İ nüshasıyla eşit, diğer nüshalardan fazladır. Nazm yönünden İ ve D nüshalarıyla eşit, S ve M nüshalarından fazladır. Mesnevi ve Müfred sayısı açısından da diğer nüshalardan fazladır. Yazma nüshalar ve karşılaştırmalı metindeki nazım şekilleri, dağılımları ve toplam beyit sayıları, Tablo-3'te gösterilmiştir.

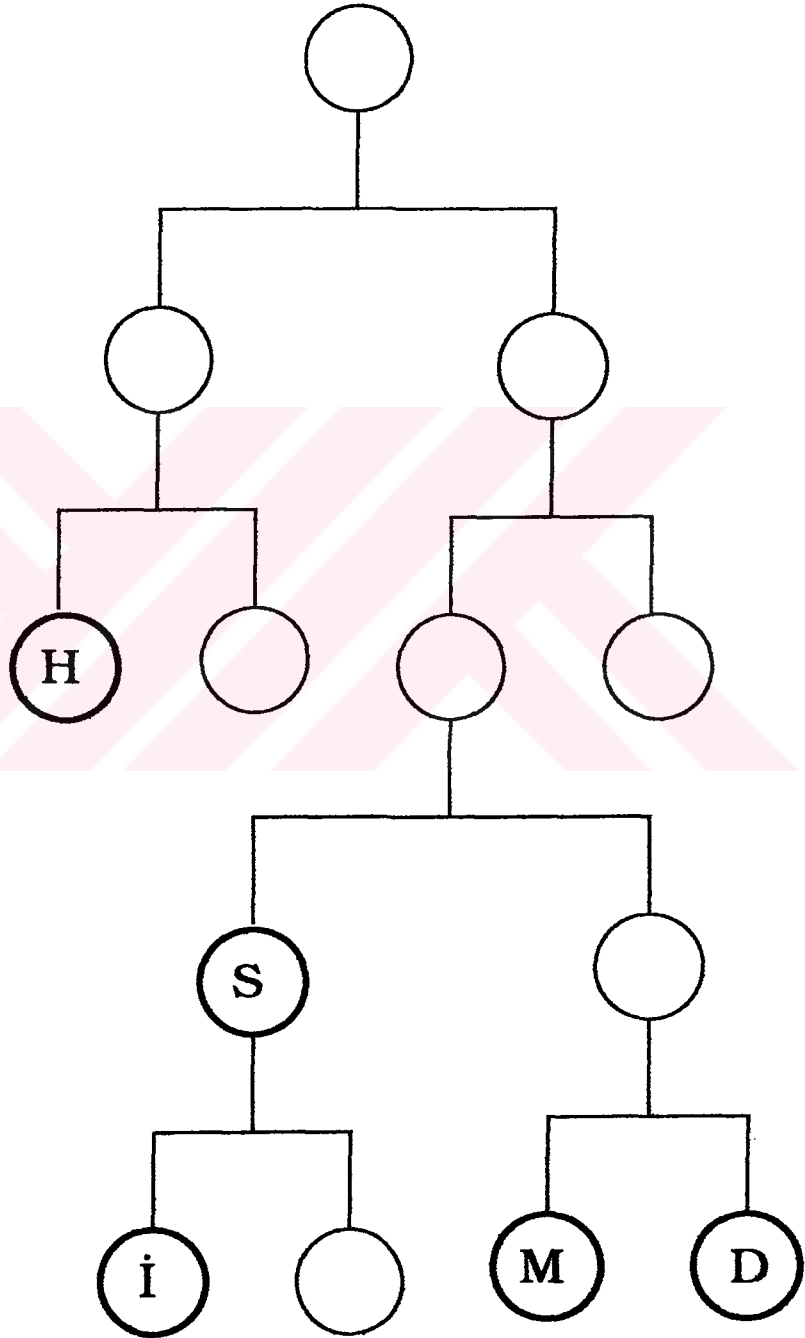
Nazım Şekilleri	H	S	İ	D	M	R	KM
Kaside	14	14	14	11	11	-	14
Murabba	6	6	6	6	6	-	6
Muhammes	2	2	2	2	-	2	
Tahmis	7	7	7	7	7	-	7
Müseddes	3	3	3	3	3	-	3
Müsebba'	1	1	1	1	1	-	1
Tesmîn	1	1	1	1	1	-	1
T.Bend	3	3	3	3	3	-	3
Gazel	246	238	247	244	247	-	247
Rûbaî	147	146	147	119	145	147	148
Kıt'a	17	13	14	11	13	-	17
Nazm	10	7	10	10	9	-	12
Tarih	8	6	8	6	7	-	8
Mesnevî	7	4	-	4	4	-	7
Müfred	5	-	1	-	-	-	6
Toplam Beyit Sayısı	4083	3910	3649	3841	3917	294	4097

(Not: KM/Karşılaştırmalı Metin)

Tablo-3 / Nüshalarda ve karşılaştırmalı metinde bulunan nazım şekillerinin dağılımları ve toplam beyit sayısı.

H nüshası, en geniş nüsha olması, müstensihinin ve istinsah tarihinin belli olması, istinsah tarihinin en eski nüsha olması gibi olumlu özellikleri yanında; ençok hata yapılan, karşılaştırmada en fazla fark çıkararak nüsha olması gibi olumsuz bir tarafı da vardır. Buna karşın S nüshası, genişlik açısından, 3910 beyit sayısı ile H ve M nüshasından sonra gelir. Ancak güzel hattı, özenli yazısı ve farklarının azlığıyla dikkatleri çeken özenli ve düzenli bir nüshadır. İ nüshası da farkları az olan bir nüshadır. Ancak S nüshasının tam aksine çok özensiz ve düzensizdir. Aralarda boş varaklar bırakılmıştır. Bazen müstensih sayfanın bir bölümünü yazmış, sonra onu bırakmış diğer sayfaya ya da varaka geçmiştir. Bu nüshayı diğerlerinden ayıran en önemli fark ise, sonunda Mübârek-nâme ve Fütüvvet-nâme başta olmak üzere hiçbir mesneviye yer vermeyişidir. D nüshası, mukabele yoluyla istinsah edilmiş bir nüshadır. Bu yüzden olmalı ki çokça imla yanlışlarına rastlanılmaktadır. Özellikle tamlamalar -i hali imlasıyla yazılmıştır. R nüshası, sadece Esrâr Dede'nin rübâilerini içermektedir. Özenli ve düzenli bir nüshadır. Sayfalar -tavsif'te de belirtildiği gibi-tezhiplidir. Siyah mürekkeple beraber kırmızı mürekkep ve altın suyu kullanılmıştır.

Rübâi mecmuasını bir tarafa bırakırsak, elimizde bulunan ve karşılaştırmalı metnin oluşmasına esas kabul ettiğimiz beş nüsha arasında bir akrabalık bağı olduğunu, bir aileyi oluşturduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Şair hattından belki bir-iki nüsha sonra iki esas kola ayrıldığını söyleyebiliriz. Bu iki esaslı kolun birinde tek başına H nüshası, diğer kolda ise geriye kalan dört nüsha bulunmaktadır. Bu dört nüsha da bizce meçhul olan iki ya da üç nüsha sonra birbirinden ayrılmakta, iki kol şeklinde devam etmektedir. Bir kolda hemen karşımıza S nüshası çıkmaktadır. Belki bir-iki meçhul nüshadan sonra İ nüshasına rastlamaktayız. Diğer kolun ise yeniden ikiye ayrıldığını görmekteyiz. Soykütüğünün bu dallarında M ve D nüshaları yer almaktadır. Neticede, sözkonusu bu beş yazma nüshanın soykütüğüne ilişkin olarak şunu söyleyebiliriz: H nüshası diğer dördünden açık biçimde ayrılmaktadır. Kök aynı ama dallarda ayrılıklar ve aykırılıklar başlamaktadır. Diğer dört nüsha birbirine benzemektedir. Ancak ayrıldıkları yerler de vardır. Bu noktada özellikle S ile İ ve M ile D nüshaları arasında daha yakın bir akrabalıktan söz edebiliriz. Nüshaların soykötüğünü, şairlerin sıraları, ortak farklar, doğrular, yanlışlar, atlamalar, vezin bozuklukları gibi ipuçlarından yola çıkarak Tablo-4'te gösterdik.

Tablo-4 / Nüshaların şeceresi

Karşılaştırmalı metnin oluşturulmasında, bilinen transkripsiyon işaretleri kullanıldı. Bu bakımdan ayrıca bir transkripsiyon işaretleri listesi verme ihtiyacı duyulmadı. Belki bu noktada belirtilmesi gereken şey, 'ayn (ع), hemze (ء) gibi harfler ve med harflerinin imlasıyla ilgili bir-iki husus olacaktır. 'Ayn'ı (أ), hemze'yi (إ) işaretiyle gösterdik. Med harfleri olan elif (ل), waw (و) ve ye (ي)'nin imlasını da (ā), (ū) ve (ī) olarak verdik. Farsça kelimelerde kullanılan wāw-ı ma'dûlenin imlası ise (vā) şeklinde verildi.

Birleşik isim ve sıfatlar, aralarında tire (-) kullanılarak yazıldı. Fakat çokça bilinen, Türkçemizde yaygın şekilde kullanılan "macera, meyhane, dilber, gülşen, yadigâr..." gibi bileşik kelimeler, bugünkü imlaya sadık kalmarak verildi. Esrâr'ın şüirlerinde rastladığımız "ne itdi, ne oldı, ne eyleyeyüm, ki ola.." gibi kelime grupları, vezin gereği yapılan zorunlu kısaltmalar nedeniyle "n'itdi, n'oldı, n'eyleyeyüm, k'ola.." şeklinde bir imlayla yazıldı.

Türkçe kelimelerin imlasında, (didi, degül, anuñ, monla, ider...gibi) o zaman diliminin kullanımı dikkate alındı. Gerundium ekleri "-ıp, ip"ın, "-up,-üp" ve "-dik,-dik" partisip eklerinin ise "-duk, -dük" imlasıyla verilmesi yeğlendi. Şairin, birinci tekil şahıs zamiri olarak bazen "ben", bazen de "men" imlasını kullandığına tanık olduk. Bu konuda şairin tercihlerine müdahale etmedik, "ben" veya "men", şair hangisini kullanmışsa, biz de onun tercihine uyduk.

Esrâr Dede'nin, vezin gereği, bazı kelimelerin imlasıyla alışılmamış bir şekil ve yoğunlukta oynadığını görüyoruz. Bu kelimelerden ilk akla gelenler "ğayri, hüküm, fikr, zülf"tür. Bu tür kelimelerin imlasını vezin gereği olarak, ama sıkça, "ğayiri, hüküm, fikir, zülûf" olarak vermek durumunda kaldık. Belki bu tercih, şairin yaşadığı dönemde, artık bu tür kelimelerin imlasının bugünkü imlamıza yaklaşma yönelimi içinde olduğundan da kaynaklanmış olabilir. "Āftāb, āšnā, āsmān" gibi kelimelerin imlasında "āfitāb, āşnā, āsumān" şekli benimsendi.

Esrâr Dede, bir dîvân şairi, ayrıca bir Mevlevî dervişi ve dedesidir. Bu bakımdan, dîvân'ında âyet, hadîs, darb-ı mesel, Mevlevî geleneğinden kaynaklanan kimi sözleri 'iktibas' ederek şüirlerinde kullanmıştır. Biz de dîvân'da tespit ettiğimiz bu iktibasların açıklamalarını ve varsa kaynaklarını aparatıda vermeye çalıştık.

Tarih manzumelerini verirken, tarih mısraının orijinal şeklinin ayrıca verilmesi gerektiğini düşünerek, sözkonusu mısraları, özgün imlâlarıyla manzumelerin altına yazdık. Tarihini hesaplayarak parantez içerisinde tarih

mısraının yanında verdik. Nüshalarda tarihle ilgili herhangi bir fark varsa, onu da aparatıda gösterdik.

Esâr Dede'nin mürettep Dîvân'ının karşılaştırmalı metnini; kaside, murabba, muhammes, tahmîs, müseddes, müsebba', tesmîn, terkeb-i bend, gazel, rûbaî, kıt'a, nazm, tarih, müfred ve mesnevi nazım şekilleri sıralamasıyla vererek, sanıyoruz aslına en yakın nüshayı elde etmiş olduk.

II. DÎVÂN METNİ

KASÍDELER

KAŞİDELER

1

Na'tu'n-Nebî 'aleyhi's-selâtü ve's-selâm*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey kitâb-ı 'ilminüñ bir harfı dîvân-ı hikem
'Akl-ı küll 'indinde tıfl-ı nev-sebağ-ı'ân-ı hikem
- 2 On sekiz bin 'âlemün Ümmü'l-kitâbından senün
Güyyâ bir deste evrâk-ı perîşân-ı hikem
- 3 Rûh-ı 'ulyâya kemâl-i ma'rifet taşşiline
Âsumân-ı nüh-ıqbâb oldu debistân-ı hikem
- 4 Çâr ezdâd-ı mu'talsamdan idüp fazluñ 'ayân
Rûtbe-i hadd-i kemâle irdi erkân-ı hikem
- 5 Şâddur ol kâlib-ı bâkî-nümâ fânî-edâ
Kim idüp ifnâ-yı şüret oldu insân-ı hikem
- 6 Nokta-i harf-i vefâdür zât-ı aşhâb-ı şafâ
Nüşâ-i ma'tlûbidur etvâr-ı rindân-ı hikem
- 7 Noktadır ammâ özi mecmu'a-i tahkîkdür
Zâtıdur ser-levha-i tevhide 'unvân-ı hikem
- 8 Nokta kim sırr-ı derûn-ı 'arif-i âgâhdur
Hep anuñ tefsîridür düşvâr u âsân-ı hikem
- 9 کنز لا يفني dil-i 'arifdedür kim 'aşkdur **
'Aşk ism-i zât zât esrâr-ı 'rfân-ı hikem
- 10 Defter-i zâtuñdan ancak evvelîn ü âhirîn
Nokta-i vâhid görüp eylerler i'lân-ı hikem

1/* H1b, M2, S1b, D1b, İ1b

Na't-ı Hazret-i Fahr-ı 'âlem şallallahu 'aleyhi ve's-sellem S, Na't-ı Nebî D, Na't-ı Nebî İ

1 'indinde:'indine H

2 senün:saña H

4 fazluñ:faẓlın İ; hadd-i:hadd ü H, haddi D

5 Şâddur:Şâdubdur D

6 şafâ:vefâ MSDİ; etvâr-ı rindân-ı:etvârından H

8 âgâhdur:âgâhdur D; düşvâr u:düşvârı D

9 esrâr-ı:esrârı D

** "Tükenmez bir hazinedir." (Hadîs) (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hefâ, C.II, s.102)

10 zâtuñdan:zâtuñdur S; evvelîn:evvelîni D

- 11 Ma'rifet ol rāzda hayretle kaldı mu'terif
'Aql-ı küll tahkik idince oldu hayrân-ı hikem
- 12 Zerre-i mihr-i cemâlündür 'ukûl-ı enbiyâ
Kaatre-i baır-ı kemâlündür bu 'ummân-ı hikem
- 13 Bir şadef çıktı o deryâdan ki dildür 'âlemi
Hâliyâ itmekde ğarğ-ı dürr ü mercân-ı hikem
- S2a 14 'Aql ol deryâ kenârında hazef-pâre yatur
Mevc-âsâ hayra ser-fehm-i perîşân-ı hikem
- İ2a 15 'Aqlını bir şey şanup idrâkine şarf eyleyüp
Oldı bîçâre hakîm ol rehde nâdân-ı hikem
- H2a 16 Ba'zısı ğarğ-ı dalâl ba'zı necâta irdiler
Çün hücum itdi cihân-ı dîne tûfân-ı hikem
- 17 Keştisi kalb-i selîm ü nâhüdâsı Nûh-ı cân
Olmalı kim kağ' ola bu baır-ı cüşân-ı hikem
- 18 'Aşğdur her râh-ı nûruñ müntehâ-yı menzili
'Aşğdur mañlûb-ı hâl ü kâl-ı 'ırfân-ı hikem
- M19 19 'Aşksız rüşen degül ma'nâ-yı hikmet ey hakîm
Şu'le-i dil-süzdür şem'-i şebistân-ı hikem
- 20 'Aşğdan bî-behreler 'allâme-i devrân iken
Oldılar görmez misin meftûn-ı tuğyân-ı hikem
- 21 Olmasa mihr-i hakîkat leyle-i zulmânîdür
Âfitâb-ı fañl dolsa hâveristân-ı hikem
- 22 'Aşğ 'aşğ ammâ husûli ol şehûñ destindedür
Kim derûnde çâker 'ırfân-ı Süleymân-ı hikem
- 23 Olmayanlar müntesib dergâhına me'yüsdür
Ehl-i cem' u neşre hep andandur ihsân-ı hikem
- D2a 24 Tâlib-i işrâğ-ı mihr-i ma'rifet olduñ ise
Eyle mişkât-ı nübüvvetden fûrûzân-ı hikem

13 dürr ü:dürr-ı H, dürrü D

18 râh-ıreh-ı HSDR; nûruñ:nûrdan SDR; hâl ü:hâl-ı HS

22 destindedür:mestindedür H; çâker:çâkeri D

- 25 Eyle nîsân-ı sirişki 'aşk-ı Aḥmedle nişâr
Tâ ki deryâ-yı dil olsun gevher-efşân-ı ḥikem
- 26 Öyle Aḥmed kim lisân-ı şıdk-ı cümle enbiyâ
Öyle Aḥmed kim me'âl-i nuṭṭ-ı pîrân-ı ḥikem
- 27 Feyzinüñ dil-zindesi Hızır u Mesîh-i câvidân
Teşne-i câm-ı peyâmı âb-ı ḥayvân-ı ḥikem
- 28 Fazl fazluñdan kemâl aldı idüp tekmiñ nefes
Ma'rifet bâbında şâkirdiydi Lokmân-ı ḥikem
- 29 Hükmin Eflâtun kabul itmezse billâh 'add olur
Bir ğabıyyü'z-zihn küll-i nâ-be-sâmân-ı ḥikem
- 30 Nuṭṭınuñ her nüktesi mecmûa-i cümle 'ulüm
Dürr-i yektâ-yı ḥadîsi ḥâşıl-ı kân-ı ḥikem
- 31 Çâr mecmû'a kitâb-ı na'tına beytü'l-kaşîd
Çâr 'unşur bir rübâ'î medḥ-i sultân-ı ḥikem
- 32 Nazra-i ihsânına merbût şuhûd-ı ma'rifet
Cünbiş-i ebrûsına merhûn burhân-ı ḥikem
- 33 Çâker-i dil-ḥvâhı ḥall-i 'aḳd-ı esrâr-ı 'ulüm
Ġamzesinüñ bende-i fermânı fermân-ı ḥikem
- 34 Halka-i ğlsûsına ma'tûf illâ hû-yı 'aşk
Ebrûvânı medd-i bismillâh-ı Furkân-ı ḥikem
- i2b 35 La'linüñ İlyâs bir bîmâr-ı ihyâ-kerdesi
Çeşmine maḥkûmdur 'îsî-i devrân-ı ḥikem
- H2b 36 Sâḥa-i tevḥîdde el-ḥaḳ zebân-ı enṭaḳı
Dest-i Ḥaḳda seyf-i meslûl-ı dıraḥşân-ı ḥikem
- 37 Sâye-i bî-sâye-i zât-ı ḥudâvend-i ḥakîm
Mazhar-ı ḥâş-ı vücûd-ı Ḥâlîḳ u cân-ı ḥikem
- 38 Olsa daḥi sâyesi hep ḳudsiyân yağmalayup
Eyler idi zülfüne 'itr-ı gül-efşân-ı ḥikem

27 câm-ı:câm u H; âb-ı:âb u H

28 aldı:elde H

29 'add:'adl MD; küll-i:mevhi H, güy-i S

33 ḥall-i:hall ü M, ḥall ü D

- 39 Zıll-ı envârı ‘uyûn-ı ğaybıyâne sürmedür
Şaḡş-ı kudsî sāyesi mir’ât-ı çeşmân-ı ḡikem
- 40 ‘Aşkınunî aşüftesi aşḡâb-ı temkîn-ı kemâl
Ḥüsninün dîvânesi ‘aql-ı cihân-bân-ı ḡikem
- 41 Ey şehin-şâh-ı rusül ‘asker-ḡıdiv-ı lâ-mekân
Zât-ı pâkûn zîb-ı taḡt ü tâc-ı dîvân-ı ḡikem
- 42 Süllem-ı mî‘râcınun yek-pâresi taḡşîş-ı zât
Defter-ı i‘câzınun her ḡarfi Qur’ân-ı ḡikem
- 43 Top-ı teşrî‘ ile çevkân-ı ḡikem maḡkûm saña
Evvel ü âḡır senüñdür ḡaḡn-ı meydân-ı ḡikem
- 44 Ḥüsninün Dâvud olup bir na‘t-ḡvân-ı muḡlişî
Şu‘be-ḡîr-ı vaşfunî idi ol dem elḡân-ı ḡikem
- 45 Bunca sâl aḡdem ‘idâd-ı Âşafânından idi
Enbıyâ vü evliyâ nükte-şümârân-ı ḡikem
- M4 46 Maḡlabum iḡsândur yoḡsa degül ḡaddüm benüm
Vaşfını ḡâlâ iderken her süḡendân-ı ḡikem
- 47 Ḥâme-ı Mecnûn-edâ bir bu‘l-‘aceb dîvânedür
Hem sıyeh-mest-ı maḡabbet hem ḡazel-ḡvân-ı ḡikem
- 48 Dürr-ı gevher-pâş olur dökdükçe eşk-ı çeşmini
Aḡlamaḡdandır aña feyz-ı firâvân-ı ḡikem
- 49 ‘Âcizem ḡâmem gibi ḡüftâre yoḡdur ḡudretüm
Lâkin oldum dest-ı iḡsânunîda ḡüyan-ı ḡikem
- 50 Pes hezârân ‘acz ile Esrâr-ı işkeste-ḡalem
İtdi bu na‘t-ı vişâḡü‘ş-şadr-ı dîvân-ı ḡikem

39 ğaybıyâne:ğaybıyâya H
40 Ḥüsninün:‘Aşkınunî MD
41 tâc-ı:tâbî‘-ı S
42 yek-pâresi:yek-pâyesi HS
44 Şu‘be-ḡîr-ı:Menḡıbe-ḡîr-ı S
45 Enbıyâ vü evliyâ:Evliyâ vü enbıyâ H
46 her:bir H
47 dîvânedür:dîvândur H
50 işkeste:şikeste H

Na't-ı Şerif-i Diğer 'aleyhi's-selât ü ve's-selâm *

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Şâkî kaçan qarâbesini mey-nişâr ider
Bezmi 'ukûs neş'esi naqş-ı nigâr ider
- 2 Ol meclis içre mihr kadeh-der-bağal gezer
Zühre nevâ-yı çengini âhenge 'âr ider
- İ3a 3 Bir cām esîridür gönül ol bezmde vellî
'Aşkuñ havâdîşi baña 'arz-ı humâr ider
- H3a 4 Dil bir sıyeh gulâmî olup pîr-i bâdenüñ
Her şeb emelle encüm-i hasret-şümâr ider
- 5 Deşt-i talebde Ka'be-i maqşüddur deyü
Rüym tehîce ğarğa-i ğird-i ğubâr ider
- 6 Gördüm bu hâlni dil-i şeydâ-yı pür-ğamuñ
Şordum bu nâtüvân niçün âh ü zâr ider
- S3b 7 Feryâd idüp didi ki mağabbet esîriyüm
Gİtdükçe cevri-i yârinı nâle-kâr ider
- 8 Bilmem me'âl-i 'aşk nedür lîk neyleyüm
Bir ıztırâbı var beni ol bî-ķarâr ider
- 9 Oldum hevâ-yı zülfle ser-geşte serseri
Âhîr beni bu tül-ı emel şerm-sâr ider
- 10 Ey dil biraķ telâşı rızâ-dâde ol hemân
Neylerse 'âşıkâ yine 'âlemde yâr ider

2/* H2b, M4, S3a, D2b, İ2b

Na'tu'n-Nebî 'aleyhi's-selâtü ve's-selâm Hİ, Diğer na't-ı Nebî 'aleyhi's-selât ü ve's-selâm M, Na't-ı Nebî efzâlu's-selâti ve's-selâm D

1 Bezmi:Bezm-i H; 'ukûs:'ukûsı D

5 ğird-i:ğirdi H

6 âh ü zâr:âh-ı zâr MDİ

7 nâle-kâr:nâle-kâle H

9 şerm-sâr:şerr-sâr HM

10 Ey dil biraķ:Ey biraķ H

- 11 Var âsitâne-i şeh-i levlâke 'aciz ile
Çok nâ-murâdı luḫfi anuñ kâm-kâr ider
- 12 Bî-çâre-perver oldu cenâb-ı 'inâyeti
Nâçâr ü nâtüvânlarâ i'tikâr ider
- 13 Levlâke şem'-i hüsni anuñ bahş idince nûr
Eflâke nûh-kıbâbını pervâne-vâr ider
- 14 Hükûm-i celâl hâşî şu deñlü ki hâk ile
İdbâr pîşe-gâni bütûn hâk-sâr ider
- 15 Lâkin cemâli 'âmmeye şöyle şumûli var
Dehre şefâ'at itse bütûn iktidâr ider
- 16 Merdûd-ı semt-i rahmet iken dîv-i güm-rehi
Hâlâ şefâ'ati yine ümmîd-vâr ider
- 17 Ol hâzret-i Cellî ki kahr-ı celâl ile
Hüsrev didikleri saña dünyâyı dâr ider
- 18 Ol âyeti-i cellî ki nûr-ı cemâl ile
Küfrî nigâh-ı rahmeti îmân-vâr ider
- 19 Fehm eyledükçe menzile-i mazhariyyetüñ
Müsâ gulâmı olmasını ihtiyâr ider
- 20 Ol sırr-ı من رأني ile cilveger iken *
'İsî 'ubûdetiyle aña iftikâr ider
- 21 Beyn'er-rusûl cenâb-ı Hudâ ism-i pâkini
Yâd itse kendi nâmı ile hem-ķarâr ider
- M5 22 Harf-i lebi me'âline mahv olsa bir gönül
D3a Ser-çeşme-i hayâtı mahall-i ķarâr ider
- İ3b 23 Yüz gösterince hâzret-i Maķşûd 'âşıkâ
Elbet anuñ cemâlini âyîne-dâr ider

15 Lâkin:likin D

16 ümmîd:ümmîdi D

17 kahr-ı celâl ile:kahr u celâle H; dâr:târ SDİ

18 cellî:cemâl MSDİ

19 menzile-i:menzile H

* "Beni gören" demek olan bu ifade, tamamı "Beni uykusunda (rûyasında) gören, gerçeğimi görmüş gibidir." mealindeki hadisten ıktıbastır. (el-'Aclûnî; a.g.e., C.II, s.250)

23 'âyıkâ:'âşıkân HSİ; 'âşıkına M

- 24 Şubh-ı bahâr-ı bahtı gülîstân-ı hânedür
Her kim ki derd-i 'aşkı ile âh u zâr ider
- 25 Bir kîmyâ-nazardur o hürşîd-i feyz kim
Hâke nigâh idüp zer-i kâmil 'ayâr ider
- 26 Ey dâverî-i mülk-i عرفناك müstakîl *
Hâmem egerçi gevher-i na'tuñ nişâr ider
- 27 Lâkin kemâl-i vaşfına 'aczi bedîd olup
Bîçâreyi de kendi gibi eşk-bâr ider
- 28 Ey mazhar-ı tahtıyyât-ı küll ve'y Hudâ-pesend
Vaşfında her kes 'acz ile i'tizâr ider
- 29 Hecdeh hezâr 'âleme fahruñ 'aceb mîdür
Evvel senûñle hazret-i Hakk iftihâr ider
- 30 Pek tîrelendi kâlib u kalb-i elem-zede
Hicrân ü gam ikisini de dâgdâr ider
- 31 Şad el-emân zâtına düşdi kerem bugün
Ancağ dil-i füsürdeye lütfuñ medâr ider
- 32 Öyle nazar ki bir nigeh itsen eger dile
Cem'iyet-i sivâ o tarafdan firâr ider
- 33 Esrâr-ı Mevlevî-i perîşân-ı zâre bak
Gelmiş kapuñda lütf u kerem h'âste-kâr ider
- 34 Ey kâlib-ı harâb ü eyâ kalb-i hâksâr
Elbet sizi de lütfi anuñ bahtiyâr ider

24 bahâr-ı:bahârî D; âh u zâr:âh-ı zâr MDİ

25 Hâke:Hakine H; idüp:ider HMİ, iderse S; zer-i:dür-i S, zeri D

* "Seni tanıdık" anlamındaki bu ifade, Buharî (Tevhîd) ve Müslim'de (Îmân) geçen bir hadîsten iktibasır. (Ahmed Davudoğlu; Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, C.II, s.664-665)

27 Bîçâreyi de:Bîçâreğide MSDİ

30 ikisini de:ikisi de H

31 füsürdeye:mürdeye H

32 Öyle nazar ki:Eyle nazar H, Eyle nazar ki MDİ; firâr:karâr H

33 lütf u:lütf-i HDİ

3

Der-Na't-ı Şâh-ı Velâyet 'Alî kerreme'llahu vechehu*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- S4b 1 Vücüd-ı cāmî'-i vahdet 'Alî veliyyu'llâh
Hâkikatı şeref-i lâ ilâhe illallâh
- 2 Velty-yi vâli-yi ulâ zuhûr-ı zât-i Hudâ
Kitâb-ı na'tini tefsîre geldi bismillâh
- 3 'Aceb vücüd-ı muqaddes 'aceb zât-ı kerîm
Ki Hâkık anuñla olur dâ'imü'z-zamân hem-râh
- 4 Resîm-i tarz-ı hâkikat kâdem-nih-i tecrid
Tebettül-âver-i tefrîd ehl-i Beytu'llâh
- 5 'Alî ki kısmet-i 'âlem anuñ elinde olur
'Alî ki dest-i zarûret anuñladur kûtâh
- 6 'Alî ki nûr-ı kademdür 'Alî ki 'ayn-ı kerem
'Alî ki bedr-i etemdür 'Alî ki mihr-i ilâh
- 7 'Alî ki 'âşık-ı ma'sûkdur 'Alî 'aşkdur
'Alî ki 'aşkıma 'âşıkdur ismine âgâh
- H4a 8 'Alî ki şâh-ı mezâhir sipâh-ı vahdet-i mülk
'Alî ki şânına eşyâ çağırdı طال بقاء **
- 9 'Alî makâm-ı nihâyetde evvel itdi zuhûr
Bidâyet oldı oña intihâ-yı menzil-gâh
- 10 'Alî ki 'âleme mahz-ı mahabbet olmuşdur
'Alî ki şu'le-i dildür 'Alî ki hüsni-nigâh
- 11 Şafâ-yı hâlet-i hûbândur 'Alî her dem
Nigâh-ı 'âşık-ı hayvândur 'Alî her gâh
- 12 'Alî bu 'âleme gösterse idi dîdârın
Cihâna doğmaz idi hiç âfitâb ile mâh

3/* H3b, S4a, İ4a, -MD
Na't-ı Şâh-ı Velâyet Hazret-i 'Alî kerreme'llahu vechehu S, -MD

2 ulâ:kurâ S

3 'aceb:'acib Sİ

7 'âşık-ı:'âşık u Sİ

8 ki:- S; sipâh-ı:sipâh u Sİ; çağırdı:çıkardı H

** "Onun bekâsı, hayatı, ömrü uzadı" anlamında Arapça bir cümledir.

- 13 O fâ'izü'l-keremîn medhîni ider eşyâ
Şenâsına açılır her zebân ü her efvâh
- 14 O şevket-i melekûtî-nişân ü mazhar-ı mülk
İki cihânda şeh-i 'izz ü devlet-i fûrû-câh
- 15 Cihân gulâmın olursa 'acîb midür çünki
Yazıldı şânına menşûr *من انا مولاه*
- S5a 16 Vely-yi vâli-yi ûlâ sipîhr-i mihr-i kemâl
'Alî vü 'alî vü a'lâ vely-yi tâc ü külâh
- 17 O nûr-i çeşm-i Muḥammed o çeşm-i nûr-i rusûl
O berķ-i Tûr-i tecellî o şu'le-i ser-râh
- 18 O nûr-i evvel ü âhîr o bâḫn ü zâhîr
من الابد الى الابد ol ḫaḫkat-ı şâh**
- 19 'Alîdür ekber ü kübrâ 'Alî 'alîyü'l-'azîm
'Alî mu'in-i şevâb ü 'Alî şeff'-i günâh
- ı4b 20 Zebân-küşâ-yı şenâsıdur ol şehûn dâ'im
Fakîr-i mevlevî Esrâr-ı zâr-ı bî-geh ü gâh
- 21 Ğulâm-ı mürşid-i Rûm 'abd-i ḫândân-ı kerem
Fütâde-i reh-i evlâd ü âl-i Ḥazret-i Şâh
- 22 Bî-ḫaḫkın nûr-i cemâl-i e'imme-i evlâd
Bî-ḫaḫkın pertev-i bedrîn-i âsumân-penâh
- 23 Bî-ḫaḫkın mu'tekifân-ı ḫuzûr-ı ehli'l-beyt
Bî-fazlın müntesibân-ı maḫabbet-i dergâh
- 24 Celâlet-i nazaruñ dür kıлма üstümden
Kerâmet-i kerem it yâ 'Alî Veliyu'llâh

* Ashî "men kıntü mevlâhu fe-Âliyyün mevlâhu" olan hadisın ilk bölümünün Esrâr Dede tarafından deĝştirilerek yapılan bir iktıbastır. Anlamı; "Ben kimin velisi isem, Âli de onun velisidir" demektir. (el-'Acîfünî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.274)

16 vely-yi:velî vü S

18 o:Ü H

** "Ezelden ebede kadar; ebediyyen, sonsuza deĝin" anlamında Arapça bir deyimdir.

21 Fütâde- i reh- i evlâd ü:Üftâde- i reh ü âl- i H

22 bedrîn- i:be- dîn- i S

Na't-ı 'Alî 'aleyhi't-taḥiyatü ve't-teslîm*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Doğınca nür-ı tecellî-yı zü'l-Celâl-i 'Alî
Zıyâ vü çeşm-i şuhûda düşer cemâl-i 'Alî
- H4b 2 Hudâ Hudâ diyerek sineden figân kopar
İdince çeşm-i dilî cilve-geh ḥayâl-i 'Alî
- 3 Hezâr vâşıl-ı dergâh-ı kurb olan zâtuñ
Me'âl-i maṭlabıdır rûz u şeb visâl-i 'Alî
- 4 Ne kevkebe ne celâlet ne ma'rifetdür bu
Cihâna gelmedi gelmez hele mişâl-i 'Alî
- S5b 5 Vücüd-ı pâk-i Muhammedle hem-haḳıḳatdür
O sırra cümleden aḳrebdür ittisâl-i 'Alî
- 6 Olinca روحك روحی cenâb-ı 'unvânı**
Kemâl-i Aḳmed-i Muḫtârdur kemâl-i 'Alî
- 7 Çekince ṭabl u 'alem lâ-mekâna bîr kerre
Fezâ-yı 'arşı dutar ḡulḡul-i düvâl-i 'Alî
- 8 Siyeh ḡulâmı şehin-şâh-ı cümle 'âlemdür
Cihân ü cân olup bende-i Bilâl-i 'Alî
- 9 'Aceb mi bendelük ile iderse faḫr Esrâr
Ezelden oldı ne devlet ḡulâm-ı âl-i 'Alî
- 10 Gönül ki mevlevî-i Rûm Şems bendesidür
Başında sâye-i taḫḳıḳ per ü bâl-i 'Alî
- 11 Beyân olur mı o sırr-ı Hudâ ki söylyeyüm
Şıḡar mı mışra'-ı taḳrîre şerḫ-i ḫâl-i 'Alî

4/ * H4a, S5a, İ4b, -MD

Na't-ı Şâh-ı diğeri S, -MD

3 u:-HS

** Sahih kaynaklarda bulamadığımız "Senin ruhun benim ruhumdur; sen bensin!" anlamındaki bu sözün, Hz. Muhammed tarafından Hz. Ali için söylendiği tahmin edilmektedir.

7 Fezâ-yı 'arşı:Fezâ-yı 'arş H

8 Cihân ü:Cihân-ı H

9 ḡulâm-ı:ḡulâl-ı H

10 Rûm:Rûma İ

- 12 Me'âl-i vaşını tefsîre 'âlem 'âcızdır
Kelâm-ı Hâk ile hem-nüktedür ma'âl-i 'Alî

5

Na't-ı Pîr Hâzret-i Mevlânâ*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Âşıka bitmez belâdür iştîyâk
Derddür ma'za devâdür iştîyâk
- 2 Ta ezelden 'âşık-ı nâ-kâmdan
Şanma bir lahza cüdâdür iştîyâk
- 3 Vaşl u faşl ile dükenmez neş'esi
Bir nihâyetsiz şafâdur iştîyâk
- 4 İbtidânın intihâsı andadur
Hem vücûd-ı ibtidâdur iştîyâk
- 5 Ma'nisinden ma'ni-i âher çıkar
Ma'ni-i ma'nâ-nümâdur iştîyâk
- S6a 6 Tüttyâdur dîde-i bînâlara
Mess-i kalbe kîmyâdur iştîyâk
- 7 Nûr-ı çeşm-i İbn-i 'İmrânîdür ol
Türda nûr-ı Hudâdur iştîyâk
- 8 Ehl-i 'aşkuñ nâzenîn-i hüsn ile
İtdiği 'ahde vefâdur iştîyâk
- H5a 9 Şimdilik ser-rütbe-i ikrârda
'Âlem-i haşre fenâdur iştîyâk
- 10 Şûret-i tekmîle gelmez söylesem
Bir dükenmez mâcerâdur iştîyâk
- 11 Bende-i Monlâ-yı Rûm Esrâr ile
Tâ ezelden âşinâdur iştîyâk

12 'âlem 'âcızdır:'âcızdır H

5/* H4b, M5, S5b, D3a, İ5b

Na't-ı dest-gîr Hâzret 'aleyhi's-selâm H, Na't-ı Pîr-i dest-gîr M, Na't-ı Pîr-i dest-gîr
'aleyhi't-tehiyye S, Na't-ı Pîr-i dest-gîr 'aleyhi't-teslîm İ

3 Vaşl u faşl ile:Vaşl u faşl ile H,Vaşl-ı faşl ile MD,Vaşl u faşl İ

4 İbtidânın:İbtidânın MSDİ

5 Ma'ni- i ma'nâ-nümâdur:Ma'ni- i ma'ni- i kâdur H

- M6 12 Şems-i 'âlem-tâb Mevlânâ Celâl
Kim kapûsında gedâdur iştîyâk
- 13 Âftâb-ı bî-zevâl-i ma'rifet
Zerresinden ħod-nümâdur iştîyâk
- 14 Sâye-i 'izzet-me'âbında anuñ
Faqr u devlet intimâdur iştîyâk
- 15 Zâtına 'uşşâk ile 'âşık olup
Sâlik-i ħayret-fezâdur iştîyâk
- 16 Áteş-i 'aşk ile şüret kesb idüp
Bir büt-i la'lîn-ķabâdur iştîyâk
- 17 Sürħ ķaftân ile ħün-i eşkden
Bir ħayâl-i dil-rübâdur iştîyâk
- 18 Ĥüsn ü 'Aşķuñ beynini faşl itmege
Bir nigâhından yañadur iştîyâk
- 19 Kâdrini gevher-şinâs-ı cân bîlür
Bir dür-i 'âlem-bahâdur iştîyâk
- S6b 20 Her talebde mâye-i taĥşîldür
D3b, İ6a Her ħaberde mübtedâdur iştîyâk
- 21 Mevlevîye irş ile mevrüş olan
Nür-i zevķ-i Muştafâdur iştîyâk
- 22 Zât-ı Monlâdan irer 'âşıklara
Sırr-ı şâh-ı evliyâdur iştîyâk
- 23 Râh-ı siddiķiyede sermâyedür
Zevķ-i izhâr-ı rızâdur iştîyâk
- 24 Kâkül-i ħamdur ħam-ı dil-dârdan
Cilve-i الشمس الضحي dur iştîyâk*

12 Mevlânâ:Mevlâ H

13 Âftâb-ı bî:Âftâbı H

14 me'âbında:tâbında H; Faqr u:Fâqr-ı HMD

18 Ĥüsn ü 'Aşķuñ:Ĥüsn-i 'Aşķuñ HSD

* "Şemsü'd-Duhâ"; "kuşluk vaktinin güneşi" demektir. Hz. Peygambere ünvan olarak kullanılmaktadır. Güneşin en parlak ve dünyayı en iyi aydınlattığı zaman kuşluk vaktidir. Hz. Muhammed de, maddî ve manevî açılardan insanları aydınlattığı için, "kuşluk vaktinin güneşi" sıfatıyla anılmaktadır.

25 Cānumı mevşül-ı feyz eyle hemân
Cân ü dilden hep sañadur iştiyâk

6

Na't-ı Diğer be-Cenâb-ı Mevlânâ
*kuddise sirrehu'l-a'lâ**

Müfte'ülün Müfte'ülün Fâ'ülün

- 1 'Aşk ki odur hilkat-ı Monlâ-yı Rüm
Dil ki odur himmet-i Monlâ-yı Rüm
- H5b 2 Zât u şifât 'âlem-i emr u zuhür
Hâzret-i Hü hâzret-i Monlâ-yı Rüm
- 3 Zâtı zuhür eylemeden 'âlemi
Tutmuş idi şöhret-i Monlâ-yı Rüm
- 4 Hecdeh hezâr 'âleme müstevlîdür
Velvele-i heybet-i Monlâ-yı Rüm
- 5 Rüm u 'Acem Hind ü 'Arab ser-te-ser
Toldı bütün şevket-i Monlâ-yı Rüm
- 6 Atlas-ı çarha galebe eyledi
Saltanat-ı devlet-i Monlâ-yı Rüm
- 7 İrmez idi maḥlabına 'âşıkân
Olmasa ger rahmet-i Monlâ-yı Rüm
- 8 Hâk anı peygamber-i 'aşk eyledi
Meşnevîdür âyet-i Monlâ-yı Rüm
- S7a 9 Ma'ni-i Kur'âna olur âşinâ
Güş-zen-i sohbet-i Monlâ-yı Rüm
- 10 Nüh feleke şevk ü tarab bahş ider
Şenşene-i 'âdet-i Monlâ-yı Rüm
- 11 İtdi neyi hem-nefes-i Cebrâ'ıl
Bir nigeh-i rağbet-i Monlâ-yı Rüm

25 hemân:amân H5İ; dilden:dilde HMDİ

6/* H5a, M6, S6b, D3b, İ6a
Na't-ı diğer Celâlî'l-hakk ve'd-dîn celle celâlühü vâfiyen fer'tiyyen H, Na't-ı Celâlî'l-
hakk ve'd-dîn S, Na't-ı diğer D

1 'Aşk ki odur:Aşk odur H

3 Zâtı:Zâtını H

11 Bir nigeh-i:Menzilüñe H, bir nigehi D

- 12 **Milket-i Rūmuñ şehi Mansūrdur**
Tā çalmur növbet-i Monlā-yı Rūm
- İ6b 13 **İsteyen āzādelük itsün özin**
Vakf-ı reh-i hizmet-i Monlā-yı Rūm
- M7 14 **Mā'ide-i 'İsiye itmez dimāğ**
Table-ğor-i ni'met-i Monlā-yı Rūm
- 15 **Eyledi müstağni-i Hızr-ı hayāt**
Sālikini şerbet-i Monlā-yı Rūm
- 16 **Maḥv ü bekāyı iki cām eylemiş**
Sermedī-i 'İşret-i Monlā-yı Rūm
- 17 **Sāha-i ḥalvet-gede-i 'aşkdur**
Dergeh-i cem'ıyyet-i Monlā-yı Rūm
- 18 **Lūtfına muhtācdur Esrār-ı zār**
El-meded ey Hāzret-i Monlā-yı Rūm

7

Na't-ı Diğer Hāzret-i Pīr*

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün
(Fā'ılātün] (Fa'ılün]

- 1 **'Aşğ kim mazḥar-ı Mevlānādur**
Hānedān-perver-i Mevlānādur
- 2 **Ez-ezel tā-be-ebed ehlu'llāh**
Cümlesi çāker-i Mevlānādur
- H6a 3 **Şeref-i tāli'-i 'ālisine bak**
Şems-i dīn aḥter-i Mevlānādur
- S7b 4 **Āyet-i çār-sebak ser-tā-ser**
Ma'ni-i defter-i Mevlānādur
- 5 **'Arş-ı Rahmān deyü meşhūr olan**
Kubbe-i aḥzar-ı Mevlānādur

12 Tā:Ne H

13 āzādelük:āzādruk H, hizmet-i:ḥıdmet-i MD

15 Hızr-ı:Hızr u H

7/ * H5b, M7, S7a, D3b, İ6b

Na't-ı diğer Hİ, Na't-ı diğer Hāzret-i Pīr-i dest-ğır S, Na't D

5 aḥzar-ı:Hāzret-i H

6 Ahlar var ki derünümde benüm
Yädigâr-ı der-i Mevlânâdur

7 Çarha Esrâr n'olur nâz itse
Sâ'il-i ber-der-i Mevlânâdur

8

Na't-ı Diger Hâzret-i Pîr-i Dest-gîr*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Bu mülkün kâr-fermâsı Celâleddîn-i Rûmîdür
Bu devrün feyz-bağşâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

2 Bu 'âlî ümmetün bu millet-i pür-ferr ü iqbâlün
Cemâlü'd-dîn-i dünyâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

3 Huşûsan merzbûm-ı Rûmuñ arz-ı mülk-i Yûnânuñ
Müsellemdür ki Dârâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

4 Hüve'l-evvel velâyâtı hüve'l-âhır kerâmâtı
Sözün ülâsı uhrâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

D4a 5 Olup ism-i celâl ism-i celâlün mazharı oldu
Her esmânuñ müsemması Celâleddîn-i Rûmîdür

6 Vücûdı berzah-ı 'azmî zuhûrı mahşer-i esmâ
Hudânuñ sırr-ı kübrâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

7 'Ulûm-ı hâş mî'râc-ı vişâl-i Ahmedînuñ hep
Verâset ile yektâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

8 Mağâm-ı Ahmedîde hâtemiyyetle müeyyeddür
Sebak-dâş-ı ev-ednâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

9 Muhammed bir ledün âyinesîdür lâ-mekân içre
Anuñ tütî-i güyâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

10 Mübeşşir oldu İncil içre âyîn ü semâ'ından
Meslîhîñ remz ü İmâsı Celâleddîn-i Rûmîdür

7 n'olur:n'ola S

8/* H6a, M7, S7b, D3b, İ7a
Na't-ı diger Pîr-i Mevlevî celle celâluhu ve kıddise sırruhu Hİ, Na't-ı diger MD

2 Cümle dîndür bînâsı H Cemâl-i dîn ebnâsı MD Cemâl-i dîn ü ebnâsı İ

6 mahşer-i:mazhar-ı H

10 âyîn ü:âyîne vü H âyîn-i SD, remz ü:remz-i SD

- 11 İşitsünler düşenler derd-i 'aşka müjdeler olsun
Zamānuñ Hızr u 'İsası Celāleddīn-i Rūmīdür
- 12 Bütün ğarķ itdi deryā-yı hayāta dehri nuṭķ ile
Cihānuñ 'ayn-ı ihyāsı Celāleddīn-i Rūmīdür
- 13 Nedür ma'nā-yı bışnev istimā' it sırr-ı Kur'ānı
O lafzuñ nokṭa-i bāsı Celāleddīn-i Rūmīdür
- M8 14 Hūdānuñ 'āleme hursīd-i feyz-i lafzınuñ güyā
Dem-i şubḥ-ı tecellāsı Celāleddīn-i Rūmīdür
- H6b 15 Anuñcün raķs ider dervīş-i mevlāyī gibi eflāk
Sirāc-ı 'arş-ı a'lāsı Celāleddīn-i Rūmīdür
- 16 Cemī'-i evliyānuñ ez-ezel tā-be-ebed ḥālā
'Ale't-taḥķķ mevlāsı Celāleddīn-i Rūmīdür
- 17 Saķın Mañşūrı feyz-i mevlevīden bī-ḥaber şanma
Ene'l-Ḥaķķın da ma'nāsı Celāleddīn-i Rūmīdür
- 18 İki 'ālemden el çekmiş ğarīb ü bī-nevā Esrār
Hemān dā'ım temennāsı Celāleddīn-i Rūmīdür

11 Hızr u:Hızr-ı HD

12 dehri:dehr-i H

13 bāsı:yāsı M

15 mevlāyī:Mevlānā D

16 ez-ezel tā-be-ebed:ez evvel tā ebed H

18 ğarīb ü:ğarīb-i HDİ

Na't-ı Diğer Hazret-i Pîr •

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Hüdâdan oldı hedıyye Celâl celle celâl
Göründi 'äleme Monlâ Celâl celle celâl
- 2 Vücûdi ism ü müsemmäya sıgımaz 'âlim-zât
Hakikat-ı dil-i dâñâ Celâl celle celâl
- 3 Zuhûr itnese 'âlemler itmez idi zuhûr
Heme 'avâlime ihyâ Celâl celle celâl
- 4 Define-i güher-i hâş vahdet-i esmâ
Künüz-ı zât-ı müsemmä Celâl celle celâl
- S8b 5 Ne cem' u fark ne rumüz-ı künüz ne 'âlem
Beyân olunmadı a'lâ Celâl celle celâl
- 6 Eger ki sürete girseydi zât-ı gaybu'l-gayb
Görürdi dıde-i bınâ Celâl celle celâl
- 7 Mekâmı kayb-ı hüviyyet makâmı kurb-ı vişâl
Şuhûd Kâfına 'Anka Celâl celle celâl
- 8 Ğalaıdur ey dil anı vâsıl-ı ittihad itmek
Kime vişâl ider eyâ Celâl celle celâl
- 9 Odur odur heme makşûd evvel ü âhır
Cihâna matlab-ı akşâ Celâl celle celâl
- 10 Müdür-i dâ'ire-i noқта kâf u nün-fermâ
Kâdir-i kudret-i eşya Celâl celle celâl

9/ * H6b, S8a, İ7b, -MD

Kaşide-ı der-na't-ı Hazret-i Pîr celle celâluhu Hİ

1 hedıyye:hıveydâ Hİ, celâl:celâluhu S, Monlâ:Mollâ HS, celâl:celâluhu S (Bu fark, bütün beyitlerde vardır.)

2 ism ü:ism-i H, dil-i:dil ü H

3 'avâtime:'äleme H

5 cem' u fark:cem'-ı zevk Hİ, olunmadı:olunmadan Hİ

8 Ğalaıdur ey:Ğalaıta re'y-i S, itmek:itdin H, eyâ:âyâ İ

10 Kâf u:Kâf H

- 11 Dir idüm âdem-i taḥkīkdür bu ekvāna
Gireydi sûrete ḥāşâ Celâl celle celâl
- 12 Şafir işitdi semâ'ından iptidâ İdrîs
İşâret itdi ر فعنا Celâl celle celâl*
- 13 Ğarîk-i kûlzüm-i kahr itdi Nûḥ ağzından
İdince dehre ser-â-pâ Celâl celle celâl
- 14 O nûrî taşır idi cephesinde İbrâhîm
Görürdi âl-i Yehüdâ Celâl celle celâl
- 15 Cemâli nûr-ı Hudâ oldu İbn-i 'İmrâna
Şu'â-ı Tûr-ı tecellâ Celâl celle celâl
- H7a 16 Muḥakḳak oldu ki Sînâda gâh gâh gelüp
Olurdu hem-dem-i Mûsâ Celâl celle celâl
- 17 Celâlet ile gelüp zâhir itdi Fir'avna
'Aşâyıla yed-i beyzâ Celâl celle celâl
- 18 Semâ'-ı nağme-i Salmûs itdi kîm Dâvûd
Görinür idi ol eşnâ Celâl celle celâl
- 19 Anuñla muḥyi-i mevtâ olur idi 'İsâ
Cenân-ı cân-ı Mesîḥâ Celâl celle celâl
- 20 Hezâr sâl muḳaddem zuḥûr-ı devletini
Mesîḥ eyledi İmâ Celâl celle celâl
- S9a 21 Ḥaḳîkatidür anuñ maḳşadı âferînişden
Me'âl-i dürre-i beyzâ Celâl celle celâl
- İ8a 22 Anuñla kimseler olmadı hem-dem ü hem-pâ
Maḳâm-ı kurbda yektâ Celâl celle celâl

* "Yücelttik, yüce tuttuk" anlamına gelen bu kelime, Kur'an-ı Kerim'de beş ayrı yerde geçmektedir. (Kur'an; 2/63, 93, 4/154, 43/32 ve 94/4)

14 Yehüdâ:yehüd H

15 nûr-ı Hudâ:nûra sedd H, Şu'â-ı:Semâ'-ı H, tecellâ:tecellî H

16 gâh:gelu H

17 'Aşâyıla:'Aşâ ile S

19 mevtâ:hüviyyeti S

20 devletini:devletin H

21 Ḥaḳîkatidür:Ḥaḳîkatdür H, maḳşadı:maḳşad Hİ

22 hem-dem ü:hem-dem-i S

- 23 Cenâb-ı Aḥmed-i Muḥtârı kim bilürse bilür
Virür bu nükteye ma'nâ Celâl celle celâl
- 24 Şifât u zât ile ârâste ḥâkım-i Celîl
Kâdîr ü kâdir ü dânâ Celâl celle celâl
- 25 'Acîb kudret-i yektâ ğarîb kuvvet-i maḥẓ
Metîn neş'e-i peydâ Celâl celle celâl
- 26 Ḥâkım-i deḥriye işbât-ı kudret itmek için
Göründi kuvvet-i Mevlâ Celâl celle celâl
- 27 Ne zât-ı pâk idi ليس كمثله شيء
Beyân olunmadı aşla Celâl celle celâl
- 28 Kıyâs itme şakın zâhîr oldu ekvâna
Cihâna gelmedi ḥâlâ Celâl celle celâl
- 29 Bir 'âks idi görünen pertev-i cemâlinden
Derûn-ı Şemsde güyâ Celâl celle celâl
- 30 Doĝunca mu'cîz-i âfâk-ı Şems-i Tebrîzî
Anuñla oldu hüveydâ Celâl celle celâl
- 31 Ne anlaşıldı bu 'âlemde ne o 'âlemde
Bu lafz kaldı hemânâ Celâl celle celâl
- 32 Mişâl-i nây derûnum dolup bir âteşle
Zebânım eyledi güyâ Celâl celle celâl
- 33 Sözi o söyledi dervîş-i mevlevî yokdur
Kelâm-ı 'âşık-ı şeydâ Celâl celle celâl
- 34 Şükür ki devletimüz şâmil oldu bu devre
Kerâmet itdi temâmâ Celâl celle celâl

23 bilürse: bilür S

24 Şifât ü zât: Şafâ-yı zât S, kâdir ü: kâdir-i S

25 'Acîb: 'Acéb H

27 zât-ı pâk idi: zât ne pâk ider H

* "Hiçbir şey O'nun gibi değildir." anlamında bir ayettir. (Kur'an; 42/1)

30 mu'cîz-i: mefḥâr-ı H

31 anlaşıldı: anlaşdı H, hemânâ: hemân H

32 bir: -S

- 35 Mecâl kalmadı inkâra bir münâfikda
Celâl eyledi zîrâ Celâl celle celâl
- 36 Bir 'âlî-câh-ı hudâvende bendeyüz Esrâr
Ki oldu nâmına tuğrâ Celâl celle celâl

10

Kaşide der-Na't-ı Şems-i Tebrizî*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Şafağ gıydirdi al tennûre hırşîd-i şeker-rîze
Felek girdi halâvetle semâ'-ı tîz-der-tîze
- 2 Nümâyân oldu gülgün şafağ ile mihr-i şîrîni
Binince Hüsrev-i mâh-ı şabâhat esb-i Şeb-dîze
- 3 Diküp göz süzen-i müjgân geçdi sîne-i çarha
Kumâş-ı mihrî muhtâc itmedi ta'kîd ü tîrîze
- 4 Yapışdı târ-ı mihre pençe-i hûnîn-i ibri'l-hağ
Felek bî-dâd için aldı eline şu'leden nîze
- 5 Degül çeşm-i sefid-i zâr şehrâyn-i derd oldu
Aşıldı ebrû-yı tâğ-ı nigâha gevher-âvîze
- 6 Şabâhü'l-'aşk hırşîd-i şabâhat mâh-ı hayretdür
Sefîd-i dîde Şemsi şormadan mehtâb-ı Tebrîze
- 7 Bütün zerrât-ı hayret şubh-ı dîdâr-ı tecellâdan
Olurlar ter-cevâb-ı şu'le çeşm-i hâlet-engîze
- i8b 8 Ki ey dîde yeter bu âteş-i seyyâle-i cüşiş
Meded şemşîr virdün pençe-i hûnîn-i Cengîze
- 9 Felekde pençe-i hûnîn-i zerrîn hâme-i kudret
Çeker her şubh tuğrâ ism-i nûr-ı Şems-i Tebrîze

35 Mecâl:Mağal İ, bir:bu S

36 Bir:Bu S

10/*H7b, M8, S9b, D4a, İ8a

* Kaşide der-Na't-ı Hazret-i Şems-i Tebrizî M, Kaşide der-Na't-ı Şems-i Tebrizî S, Der-Na't-ı Şems-i Tebrizî D

2 şabâhat:sâhib H

3 mihrî:mihr H, itmedi:itmedüm HMDİ, tîrîze:tebrîze H

6 dîde:dîde- i S

7 şu'le:şu'le- i S, hâlet-engîze:celâlet-engîze HDİ

- 10 Ne Şems ol lem'a-i envârdur şubh-i şeb-i feyze
Ne şeb nür-i sıyâh ism-i celâl-i seher-hîze
- S10a 11 Ne Şems ol nür-i ğaybû'l-ğayb eflâk-i hüviyyet kim
Şuhûd-ı zât olur her dîde-i hayrân-i gül-hîze
- D4b 12 Dîsem Şems âfitâb-ı dîde-i zerrâtına hağdur
Zuhûrı mazhar oldu hâne-i çeşm-i dil-âvîze
- 13 Cihânda perde-i şeb-gün-i keşret kat kat olmuşdur
Tağup tîğ-i hidâyet ile itdi rîze-ber-rîze
- 14 'Uluvv-i şevketinden bir 'alemdür mehçe-i hürşîd
Degüldi şubh-i ikbâlinde fark-ı kubbe-i tîze
- 15 Başında devlet-i îmân olurdu nür-i cüdından
Kimine zerresi gevher olaydı tâc-ı Pervîze
- 16 Düşeydi lem'a-i kerem vişâli Kays-ı hicrâna
Çekerdî düzağ-ı 'aşk âh-ı serv-i ğıpta pâyîze
- 17 Devâm-ı ğonca-i ârâyîşî görmezdi bād-ı tünde
Eger reng-i nigâh-ı feyz vîrse faşl-ı ber-rîze
- 18 Gül-i eş'âr mihr-i şekker-i kâm oldu na'tûnle
Tolup şemsiyye-i gül-hokka-i çarç-ı hoş-âmîze
- 19 Hayâ-i vaşfuñ ile ğarç-ı nür-i 'arâk oldum
Dönüp mestâne fikrüm zerre-i kem-ğadr-i nâ-çîze
- H8a 20 Efendüm maţlab-ı dervîş-ı 'aşkuñ cüd-ı ihsândur
Huşûsâ çâkeruñ Esrâr-ı şeydâ-yı belâ-hîze
- 21 Gül-i kurş-ı cemâlün hağkîçün gel merhamet eyle
Seher nür-i nigâhuñ düş olursa çeşm-i gül-bîze
- 22 Gözüm nûruñla rüşen eyle zîrâ semt-i maţlûbı
Dü-çeşmüm tîrelendi kudretüm yok fark-ı temyîze
- 23 Meded şâhum meded oldum zebûn-ı pençe-i zâlim
Derûnum çâk çâk itmek diler nefis-i pür-istîze

12 Dîsem:Diyem S
13 olmuşdur:olmuşdı MDİ, rîze-ber-rîze:rîze vü rîze MD
15 devlet-i îmân:devlet îmânı HMİ
16 pâyîze:bâbında H
17 tünde:tîz S tünd D, ber-rîze:per-rîze H
18 eş'âr:eş'ârı D, mihr-i:mihre Sİ, oldu:olaydı H, hokka-ı:hokka H
19 'arâk:ğarç H
21 gel:-MSDİ, olursa:olur H, gül-bîze:gül-bünde H
22 nûruñla:gözüñle S, fark-ı:fark u M
23 pür-istîze:pür-istîze S

- 24 Be-**hakk**-ı ism-i Mevlânâ beni mahrûm-i feyz itme
Nitekim **hürmet** eyler Pîr ism-i **Şems-i Tebrîze**

11

Neşîde-i Mevlevîyâne*

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- 1 Elif Elfi nemeddür ey reh-vâr
Kuşanan toğri eylesün ikrâr
- 2 Be Bu bin bir güne işâretdür
Ki olur **hizmetinde** leyl ü nehâr
- 3 Te Tamâmı o **hizmetün** teslîm
'Adedi deh rızâdur eyle şümâr
- 4 Şe Şevâkıb menâkıbı okusun
Nev-niyâz-ı tarîka-i hünkâr
- 5 Cim Celâl eyleme celâl idene
Tâ görine saña cemâl-i nigâr
- 6 He Helâl olmak ister iseñ nân
Hizmet it kendün eyleme bî-kâr
- 7 Hı Hılâfet nihâyet-i **hizmet**
Havza geçse zühür ider ey yâr
- 8 Dal Def u nây ile semâ' eyle
Sîne-güyân u zâr ol devvâr
- 9 Zal Zevk-i tarîkat ey dervîş
Soĥbet-i pîr ile olur her-bâr
- 10 Re Rüsûma ri'âyet eyleyenün
Zâhir ü bâtını olur muhtâr
- 11 Ze Zamânı geçürme sa'y eyle
Olma ehl-i kemâlden bî-zâr

11/*H8a, M9, S10b, D4b, İ10a

2 bîñ:bin H, **hizmetinde**:hizmetinde HMD

7 **hizmet**:hizmet HMD, **geçse**:geçti H

8 u zâr:-ı zâr S -ı zârî D

- 12 Sin Semâ'ün 'ayân olur sırrı
Maḥv u fânî olursun ey huş-yâr
- 13 Şın Şikâyet idüp cefâlardan
Dime şunda şu var bunda bu var
- 14 Şad Şabır eyle kim hicâb açılır
Görine yâr u maḥv ola aġyâr
- H8b 15 Dad Dalâletdür ehl-i tevḥide
İkilige bu yolda olma düçâr
- S11a 16 Tı Taleb kıl kemâl erbâbın
Kuli ol hizmetinde eyleme 'âr
- 17 Zı Zulümdür ma'âşinüñ aşlı
Kendüye ġayra eyleme âzâr
- 18 'Ayn 'Alem-i ledünniden ders al
Ya'ni var Meşnevî oġu hem-vâr
- D5a 19 Ğayn Ğâlib Dedem olup ḡaġkâ
Dersi ben andan almışım Esrâr
- 20 Fe Fenâya virüp bütün varum
Oldum ol âsitânda bir seg-i h'âr
- 21 Kâf Kudümüñ şadâsını diñle
Ki ider Ḥaġka zıkr ü istiġfâr
- 22 Kef Külâh-ı nemed ne a'lâdur
Ki anuñ şâhibi olur ḡünkâr
- 23 Lâm Lâf urmazam ḡaġıkatdür
Mevlevî baġşîdür bu dâr ü diyâr
- İ10b 24 Mîm Monlâ-yı Rûmdur pîrüm
Meşnevîsi ġibi kerâmeti var
- 25 Nûn Nâya kulaġ virüp diñle
Ney imiş sırr-ı Ḥaydar-ı Kerrâr

12 Maḥv u:Maḥv HMS, Maḥvı D
14 açılır:açılıp HMDİ, yâr u:yâr-HMSD
17 âzâr:zâr Hİ
18 ledünniden:ledünnîdür MD
19 Dersî:Ders H, Esrâr:tekrâr S
21 zıkr ü:zıkr-ı HD
25 virüp:urup MSDİ

- M10 26 Vāv Varlık kadar günāh olmaz
Ġaflet itme birāder ol bī-dār
- 27 He Hevā vü heves yolını urur
Maṭlabuñ ġayr olmasın zinhār
- 28 Lāmelif Lāyı maḥv ider illā
ليس في الدار غيره ديار *
- 29 Ye Yazup ḥāme-i ūikeste-raḡam
Bu da iḥvāna oldu bir āṣār

12

Kaṣīde*

Mefūlü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Dervīṣ olunca 'ālem-i kübrā-yı istivā
Elf-i vücūdudur saña ma'nā-yı istivā
- 2 Ser-tā-be-pā-yı mazḡar-ı nūr-i siyāh olan
Gerdün-i devr zāta olur cā-yı istivā
- 3 Maḡsūd olan vücūd-ı ḡaḡıḡatdür 'ārifē
İṣbāt itdi riṣte-i ālā-yı istivā
- 4 'Āṣıḡ ki nūr-ı ūemsde maḡv-ı vücūd ide
ūāyestedür külāhına peydā-yı istivā
- 5 Yazmuş kenār-ı ḡırḡaya ādāb-ı faḡrı hep
Ḥaṡṡ-ı sebz ile maṡla'-ı ġarrā-yı istivā
- H9a 6 Tennürelerde sūret-i lā'da 'ayāndur
Sīnede ġayri nefy ide tā lā-yı istivā
- 7 'Ālem vücūdı sikkesi 'arṣ-ı berīndür
Baḡ sāyei ṣalmıṣ üstüne Tübā-yı istivā
- 8 Çarḡ-ı hidāyet üzre meh-i nev ṡulū' ider
Sıdḡ ile sālīk itse temennā-yı istivā

26 Varlık:Varım H

27 ġayr:ġayri kimse S ġayri D

* "Bu dünyada ondan başka diyar yoktur." anlamında Arapça bir sözdür.

12/* H8b, M10, S11b, D5a, İ10b

1 istivā:ustürā D (bütün beyitlerde)

3 ḡaḡıḡatdür:ḡaḡıḡıdır İ

6 Sīnede:Sīne-i MD sīne Sī

- 9 Kendinde mahv ider yine zıll-ı vücūdını
Şubḥ-ı vıṣāl-ı leyle-ı Esrā-yı istivā
- 10 Kāf-ı fenāda mevlevī pervāz eylesün
Var hırkasında şeh-per-i 'ankā-yı istivā
- 11 Ser-rişte-i ḥaḳḳat-ı ihda's-sebıldür
Âdem yüzinde 'alleme'l-esmā-yı istivā
- 12 Devletlü başı var o fakırûn ki zâtdan
Üstüne indî âyet-ı Tâhâ-yı istivā
- 13 Ol nūr-ı sebze bî-ser ü bî-pâ olan irer
Beyhüde alma başına sevdâ-yı istivā
- 14 Virsen cihânu ḥâsıl olur mı tefekkür it
Feyz olmayınca devlet-i vâlâ-yı istivā
- 15 Bir başına cihânu bütün kabzına alur
Dervîş olsa ger 'alem-efzâ-yı istivā
- S12a 16 Seyr it 'ulüvv-i şânını kim her zamân olur
Ḥurşîd-i âsumân-ı cebîn-sâ-yı istivā
- İ11a 17 Mûsâ-yı cāna nükte-i انا انى okur *
Naḥl-ı sır üzre nūr-ı tecellâ-yı istivā
- 18 Bir haḫdur amma nokḫa-i zâtuñ me'âlidür
Sî vü dü ḫarfe aşl olur İmâ-yı istivā
- D5b 19 Bir elfdür ki cem'-i şü'ûna zuhûr ider
Cem'ıyyet ile eyle temâşâ-yı istivā
- 20 Mevlâ ḫurûf-ı 'âliyeyi kıldı âşikâr
Evvel emirde eyledi imlâ-yı istivā
- 21 Âdem dem-i استويته elif نفخت **
Ya'ni zuhûr-ı ḫâmet-i bâlâ-yı istivā
- 22 Sırr-ı نفخت فيه dem-i Mevlevî-i Rûm ***
Feyz ile Âdem oldu dem-i nây-ı istivā

11 Ser:sed HMD

* "Muhakkak ben, (evet) ben..." (Kur'an; 20/14, 28/30)

19 şü'ûna:şü'un HSi şü'ûna D

** "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" me'âlindeki âyetten (Kur'an; 15/29) iki kelimedir. Ancak âyetteki "sevveytühü" kelimesi metinde "isteveytühü" şeklinde verilmiştir.

22 dem-i:dem ü Mİ

*** "Ona ruhumdan üfledim" anlamındaki bu ifade, yukarıdaki aparatla mealini verdiğimiz âyetten alınmıştır. (Kur'an; 15/29)

- M11 23 Dervîş-i Mevlevî disem eflâke şüphe yok
İtmiş cenâb-ı Şems aña i'tâ-yı istivâ
- 24 Mekr ü füsûn diye nefisden emîn olur
Her kimde olsa nüşâ-i kübrâ-yı istivâ
- 25 Dervîş 'aşkı şeh-per-i Cibrîli eyledi
Tesbîh-i nûr-ı rabbena'l-a'lâ-yı istivâ
- H9b 26 Nûr haţţ-ı sebz-i peyker-i âl-i celâldür
Envâr-ı hûsne berķ-i hüveydâ-yı istilâ
- 27 Rûhu'l-emîn sidre-i farķ-ı külâhîdür
Bir dil olursa cennet-i me'vâ-yı istivâ
- 28 Şâhib-kırân-ı kevn olur çekse her kimüñ
Sultân-ı 'aşķ nâmına tuğrâ-yı istivâ
- 29 Birden girer memâlik-i emmâre hükmine
Geçse eline tîğ-i mücellâ-yı istivâ
- S12b 30 Tâ Zülfiķâr-ı Haydar ile hem-gilâfdür
Bir seyfdür ki târ-ı muşaffâ-yı istivâ
- 31 Maĥv-ı fenâ-yı tâmdür anuñ neticesi
Erbâbı itnese n'ola ifnâ-yı istivâ
- 32 Bir Mevlevî ki râstî-i âl-i Resûl ola
Mevrûsidür 'alâmet-i ĥazrâ-yı istivâ
- 33 خیر الامور اوسطها *
بين السلوك مسلك -i vâlâ-yı istivâ **
- 34 Bir bî-nevâyı mülk-i Süleymâna şâh ider
Olsa külâhı tâc-ı mu'allâ-yı istivâ
- 35 Nâķışların gözünde 'ayân olmasa n'olur
El'ân zâhir ehline ma'nâ-yı istivâ

24 Mekr ü: Mekr-i HSD, nefisden: nefisinden S

25 'aşkı: 'aşķ HMDİ

26 Nûr: Kuvvet H, peyker-i: peyk H

29 Bu beyit M ve D nüshalarında yoktur.

30 muşaffâ: Muşţafâ H, muţaffâ M, mużaffâ İ

31 ifnâ: ifşâ H

* "İşlerin en hayırlısı, en orta ve mu'tedil olanıdır." (Hadis) (el-'Aclûni; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.250)

** "Her tarîkatın kendine özgü bir yolu, bir tarzı, bir üslûbu vardır." anlamına gelen tasavvufî bir deyimdir.

34 şâh: şerm İ

35 zâhir: zâhir olur S

- 36 Dest-i keremle Hâzret-i Monlâ Celâl-ı dîn
Esrâr ider bu deftere imzâ-yı istivâ

13

Neşîde-i Mevlevîyâne der-Vaşf-ı Gâlib Dede Efendi*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 O mâh-pâre idüp mâh-tâb 'âlem-i âb
Olurdu sâyesi bir serv-i sîm-i deryâ-tâb
- 2 Sıpihr ser-keş-i bed-râmı eyledi der-zîn
Olunca evc-i sitîgnâya 'azme pâ-be-rikâb
- 3 Bezimde mest olup kendinden geçüp dil-dâr
Piyâle sâkiye sâki şarâba itdi 'itâb
- 4 Geçince kendiden oldı şarâb pes-mânde
Hâbâbdan görünür küşe küşe havz-ı serâb
- 5 Ruḥ-i laṭîfine 'aḳs itdi reng-i neş'e-i mey
Göründi âyine-i 'işveden cemâl-i şarâb
- 6 Alınca destine itdi o verd-i ḥandânuñ
Piyâle-i 'arâkı 'aḳs-ı rüyl bahr-ı gül-âb
- H10a S13a 7 Meger bu nûş-i meye nev-bahâr imiş bâ'ış
Anuñçün olmuş o âfet bu deñlü mest ü ḥarâb
- 8 Ne nev-bahâr ki teşrifî 'ıyd-ı fitre düşüp
Sezâdur eylese iftârı mey ile aḥbâb
- D6a 9 Peyâm-ı 'ıyd virüp nev-bahâra bûlbüller
Nevâsı oldı hem-âheng-i nây ü ceng ü rebâb

36 Celâl-ı dîn: Celâleddin HS

13/* H9b, M11, S12b, D5b, İ11b

1 mâh:meh HS

2 stîgnâya:istîgnaye Hİ

3 olup kendinden geçüp:oluben geçdi kendiden D

4 şarâb pes:bes şarâb H, görünür:görinüp MDİ

7 mest ü:mest-i MDİ

8 nev-bahâr:nev-bahâra H

9 nây ü:nây-i HSMİ, ceng ü:ceng-i H

- 10 Şalâ-yı sâkı-i meclisle zümre-i rindân
İderler elde kadeh semt-i gül-sitâne şitâb
- 11 Menâr-ı serve olup şu'le-i figân-ı hezâr
Şabâh-ı 'ıyddür güyâ kabâ-yı kandil-tâb
- 12 Çemende lâle vü sünbül küşâd olup itdi
Fezâ-yı gülşeni kandiller ile revnağ-yâb
- 13 Leb-i kenâr-ı felekde hilâl-i nev şanma
Bu cünbişe olur engüşt-hâ-yı istiğrâb
- 14 Velî-yi ni'metine herkes itmede tebrîk
Varup efendisine kullar olmuş 'izzet-yâb
- 15 Dem-i visâldür ey dil o hazrete sen de
Kaşide 'arz idüp eltâfuñ eyle isticlâb
- 16 Cenâb-ı Hazret-i Gâlib Efendi-i zî-şân
Ki zât-ı enverîdür âfitâb-ı 'âlem-tâb
- 17 Beyân olunsa eger vaşf-ı hulğ-ı ma'rifeti
Kaşidelerle tolardı hezâr cild kitâb
- 18 Hakîm-nişân-ı kürsî-i Meşnevî idicek
Kılur füyûz-ı nefes tarf-ı 'arş-ı isti'âb
- İ12a 19 Olur o âyineden cilve-ger kerâmet-i pîr
Anuñ lebinden ider sâlikâne 'atf-ı hitâb
- 20 Şeb-i firâkde ey kible-cû olan 'âşık
Gel işte Ka'be-i tahkîke bundadur mihrâb
- 21 Melek-huşâl olur bir nigâh ile Merrîh
İderse bezmine ol tünd ü tîzi istişhâb
- S13b 22 Hasûd ağız açayum dirse hakkuña ol dem
Hücûm ider cigerinden dehânına hûn-âb
- 23 Var ise mihr-i cemâlinden aldı feyzini mâh
Çırâğıyum diyü zîrâ yemin ider meh-tâb

11 figân-ı:efgân-ı S, 'ıyddür:'ıydde MSİ 'ıydde D
13 kenâr-ı:kenâne Hİ
14 'ızzet-yâb:ğayret-yâb H
15 hazrete:hazretin M hazretüñ D, eltâfuñ:eltâfını İ
17 hulğ-ı:hulğ u M, vaşf-ı hulğ-ı:hulğ-ı vaşf-ı D
18 Hakîm:Hikem HSI
22 Hasûd:Hüsrev S, dehânına:dehânımdan S`

- 24 Bahâ-i zâtını vaşf eylemek ne hâcettür
Güher-şînâslara ma'lûm o güher-i nâ-yâb
- 25 Kitâb-ı mekrimetûn şerhe muqtedir olamaz
Ne rütbe eylese Esrâr kaşidesin itnâb
- H10b 26 Efendüm eylesün sâyeñi başumdan dūr
Be-ḥaḫḫ-ı Mevlevî-i Şems-i Hazret-i vehhâb
- 27 Gül-i şafâ vire naḫl-i vücûduñ 'âlemde
Bahâr 'ıyd olup feyzûñ ile zevḫ-yâb

14

Der-Vaşf-ı Faşîḫ Dede Efendi*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Eyâ şehin-şeh-i her dü-serâ cenâb-ı Faşîḫ
Ser-â-ser âyine-i Ḥaḫ-nümâ cenâb-ı Faşîḫ
- 2 Cemâl-i 'ayn-ı tecellî-i mürşid-i Rûmî
Kemâl-i pertev-i şems-i Ḥüdâ cenâb-ı Faşîḫ
- 3 Fenâ-yı zâtını yazmak beḫâ-yı müş'irdür
Beḫâdadur nazarında fenâ cenâb-ı Faşîḫ
- 4 Sözünde Ḥâlık-ı zâtü'l-belâğa bî-şüphe
Olursa muḫlis-i pâkûñ sezâ cenâb-ı Faşîḫ
- 5 Zebân-ı dirâzî-i medḫûñ benüm ne ḥaddüm lîk
Kemâl-i 'afvınadur ittîkâ cenâb-ı Faşîḫ
- 6 Dilümde âteş-i firḫat elümde bād-ı hevâ
Yanup yakılmağa geldüm saña cenâb-ı Faşîḫ

24 zâtını:vaşfını H

26 Be-ḥaḫḫ-ı:Be-ḥaḫḫı HMSD

27 Bahâr:Baḫâr ü MSİ, zevḫ-yâb:ziynet-yâb HMDİ

14/* H10b, M12, S13b, D6a, İ12a

Der-Vaşf-ı Faşîḫ-i Mevlevî H, Der-Vaşf-ı Faşîḫ el-Mevlevî S

1 her dü-serâ:mülk-i vefâ MD

2 Cemâl-i:cenâb-ı HMS

3 Beḫâdadur:Beḫâdur H

4 Sözünde:Gözünde MD

5 ittîkâ:ricâ H

- D6b 7 Kerem sizüñdür iki 'âlem içre lûtf eyleñ
Fütâdelerde husûsan baña cenâb-ı Faşîh
- S14a 8 Yeterdi dünve vü 'uqbâda zevk ü şevk eger
Nazar ide idi dilden yaña cenâb-ı Faşîh
- 9 Ğulâm-ı kemterüñ Esrâr-ı bî-nevâ gelmiş
Kapuñda eyleme me'yûs eyâ cenâb-ı Faşîh

7 eylen:eyle MD, husûsan:susa H
8 dünve:dünyâ MD, zevk ü:zevk-i HSD

MUSAMMATLAR

MURABBA'AT*

I

Mef'ülü Mefâ'ülü Mefâ'ülü Fe'ülün

1

Biz velvele-i 'aşka düşen Mevlevîyânuz
Peymâne-keşüz mest-i müdâm-ı dü-cihânuz
Çulgul-fiken-i dâ'ire-i devr-i zamânuz
Bu şöhretimüzle yine gâyetde nihânuz

2

H13a Bir rütbede mest itdi ki peymâne-i vaḥdet
Oldı iki mestâne mecâz ile ḥaḳıḳat
Bîrûn u derûna ider ol neş'e-i mir'ât
Ol vech ile biz zâhir u bätında 'ayânuz

3

S30b Dilber felek-i cânda çıkup devr-i zuhûra
Bu hecde hezâr 'âlemi ğarḳ eyledi nûra
Mevlâyî olup âyineden açdı tenûre
Ol devr ile biz maḫhar-ı devr-i deverânuz

4

Tâ âḫir-i devrânda 'acep genc görindi
Naḳdîne-i kâm sikk-e-i Monlâyı urındı
Şâhen-şeh-i 'aşḳ ḫırḳa-i peşmîne bürindi
Bu naḳş-ı semâ' ile aña reng-i nişânuz

5

M31 Esrâr bizüm ile nesî var zâhid-i şümüñ
Varsun anuñ olsun şerefi fazl-ı 'ulümüñ
D15b El-ḫamd ki çâkerleriyüz mürşid-i Rümüñ
Beyne'l-fuḳarâ nâm viren Mevlevîyânuz

* Gazel-i Murabba' D, -H

I/ H12b, M30, S30a, D15a, İ25b

1 b) -keşüz:-keş MSDİ; mest-i:mest ü S; c) devr-i:devr ü M

2 c) neş'e- l:neş'e M; mir'ât:merâtib H, sirâyet MDİ

3 b) hecde:hejde M

4 c) şeh-i:şâh-ı M. Bu dörtlük S nüshasında yoktur.

II

Mef'ülü Mefâ'lü Mefâ'lü Fe'ülün

1

Dil-dâr gelüp nâz ile meydân-ı semâ'a
 Peymâneler 'arz eyledi rindân-ı semâ'a
 Hürşîd gibi başladı cevân-ı semâ'a
 Vuşlat demidür 'âşık-ı hayrân-ı semâ'a

2

İ26a

Ol kıaddi nihâl-i taraf-ı vâdi-i Eymen
 Çün şule-i cevvalê ider meclisi rüşen
 Şem'-i ruḥuna bak şeb-i deycür hatından
 Pervânelik it şem'-i şebistân-ı semâ'a

3

Her sînede şad âteş-i dîdâr 'alâmet
 Her küşede bir mihr-i tecellâ-yı hüviyyet
 Ya hû okur ol süziş-i hürşîd-i kıyâmet
 Reşk eyleyerek germi-i meydân-ı semâ'a

4

H13b

Dil cezbe-i dîdâr ile dîvâneye döndü
 Çeşmüm tolu kan yaş ile peymâneye döndü
 Bu cism-i nizârum yine pervâneye döndü
 Cân atsa n'olur şule-i giryân-ı semâ'a

5

Kur'an-ı hakâyık okuyup muṭrib-i hoş-gü
 انا taḥkîkuñ ider nâle-i her sū •
 Peymânesine 'atf olunur bendegî hû hû
 Esrâr budur ders-i sebak-ı vâñ-ı semâ'a

II/ H13a, M31, S30b, D15b, İ25b

Murabba' HM Murabba'-ı Diğer Sİ

2 b) ider meslîsî:idi meslîs-i Hİ, şeb-i:- H

3 c) kıyâmet:kıyâfet S d) germi- i:gire mi S; meydân-ı:nîrân-ı D

4 b) Çeşmüm:Çeşm H; yaş ile:ile yaş H; d) giryân-ı:gerdân-ı İ

5 b) İnnî ene taḥkîkûñ:İnnî ene taḥkîkîn D

*

"Muhakkak ben, (evet) ben" demek olan bu ifade, Kur'an'da iki yerde geçmektedir.

"Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et;

beni anmak için namaz kıl." (Kur'an; 20/14) "..Ey Mûsâ! Bil ki ben, bütün âlemlerin

Rabbi olan Allah'ım..." (Kur'an; 28/30)

III

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

1

S31a Zân itme tehl bu hây hûyî
Boş şanma piyâleyi sebûyî
'Aksinde görüp o mâh-rûyî
Cûş itdi döküldi âb-ı rûyî

2

Ey şive-ger-i hezâr 'işve
Âhır iderek hezâr 'işve
Olduksa da kâm-kâr 'işve
Şâyeste midür bu yâve-gûyî

3

M32 Lâzım bize dilberün rızâsı
Rû-zerdligün budur şafâsı
Her 'âşıka başkadur edâsı
Manşûra yaşıdı sürh-rûyî

4

İ26b Gör şevketini cenâb-ı 'aşkuñ
Bil qadrini intisâb-ı 'aşkuñ
Kim zerre-i âfitâb-ı 'aşkuñ
Hürşid-i felek gedâ-yı kûyî

5

H14a Zülfünden irişdi câna bir bād
Oldum o havâlar ile berbād
Çıkdıkça nevâ-yı âh u feryād
Süzân ider ney-i gulûyî

III/ H13b, M31, S30b, D15b, İ26a
Murabba' M, Murabba'-ı Diger Sİ

1 b) piyâleyi:piyâle-ı S c) o:ol H

2 d) yâve:bâde-ı H, yâde MDİ

4 d) kûyî:kûy H

5 a) câna bir bād:cân-ber-pâdur H b) havâlar:hu-ger H; berbād:ber-pâdur Hİ c) âh u:âh-ı HD

6

Gönlüm ki hevâ-yı vaşla düşdi
 Zenbür-i belâ başma üşdi
 Tâ şâhid-i hayrete kavuşdı
 Bî-çâre unudı arzûyı

7

Esrâr egerçi bî-nevâdur
 Lâkin veli menba'-ı fenâdur
 Âgâh hamûşî-i şafâdur
 Setr eyledi bâb-ı güft-güyı

IV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

Nev-bahâr-ı 'işvede bir gonca-ı handânsuñ
 Sâye-i zülfinde gizli çeşme-i hayvânsuñ
 Şimdi sen şâhâ teveccüh-kerde-i devrânsuñ
 Hod-be-hod fermân-ber-i iklîm-i hüsñ ü ânsuñ

2

İtdiğim gündən berü 'aşkuñla terk-i ihtiyâr
 Dil gibi oldum hevâ-yı zülf-i ber-ser bî-çarâr
 Rüy-ı vaşluñı idersüñ bir gün elbet âşikâr
 Hod-be-hod fermân-ber-i iklîm-i hüsñ ü ânsuñ

3

D16a Eylemek imâ-yı vuslat gerçi müşkildür safîa
 Lîk me'mûlum budur ki ey şeh-i mülk-i vefâ
 Tâkat-ı güftâra yer bulmaz rakîb-i nâ-becâ
 Hod-be-hod fermân-ber-i hüsñ ü ânsuñ

6 a) Gönlüm ki:Gönlüme H

7 a) egerçi:gerçi H b) veli:dili MDİ

IV/ H14a, M32, S31a, D15b, İ26b
 Murabba' HM, Murabba'-ı Diğer S

1 b) hayvânsuñ:hayrânsuñ H d) fermân-ber-i:fermân-ı H

2 d) fermân-ber-i:fermân-ı H

3 b) Lîk:Leyl-i D d) fermân-ber-i:fermân-ı H

4

H14b, İ27a
 Bir gül-i bî-ḥârsın ey nâzenîn-i kâ-m-zâr
 'Arz-ı ḥâl-i 'âşıkı lûtfuñla eyle der-kenâr
 İltifât itseñ n'olur aḡyârdan ḥavfuñ mı var
 Ḥod-be-ḥod fermân-ber-i iḳlîm-i ḥüsn ü ânsuñ

5

Âsumândan seyr iderken rüy-ı tâbânuñ senüñ
 Düşdi mihr-ḥüsnüñe Esrâr-ı perîşânuñ senüñ
 Neylesün der-dest olunmaz ṭarf-ı dâmânuñ senüñ
 Ḥod-be-ḥod fermân-ber-i iḳlîm-i ḥüsn ü ânsuñ

V

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

1

Bir dilber-i bî-vefâya düşdüm
 Dürlü sitem ü cefâya düşdüm
 Ğavga uzayup belâya düşdüm
 Eyvâh ki ibtilâya düşdüm

2

Âsüde idüm ğam u sitemden
 Râḥatda idüm heme elemden
 Şimdi olamam ḥalâş ğamdan
 Sevdüm seni pek ḥaṭâya düşdüm

3

Üftâdeligüm o rûtbedür kim
 Bilmem ne ṭavırda kendi kendüm
 Ebrûsına secde idi kaçdum
 Geh dâmene gâh pâyâ düşdüm

4 a) gül-i:güli HD; kâ-m-zâr:gül-'izâr İ d) fermân-ber-i:fermân-ı H. Bu dörtlük S nüshasında yoktur.

5 b)ḥüsnüñe:ḥüsnüñ H; perîşânuñ:nâlânuñ HMDİ c) der-dest:dost H d) fermân-ber-i:ferman-ı HD

V/ H14b, M33, S31b, D16a, İ27a
 Murabba' HM, Murabba'-ı Diğer Sİ, Destür D

1 b) Dürlü sitem ü cefâya:Dostum cefâya H, kt:-S

2 b) heme:hele H

3 d) Geh:gâh SD, gâh:geh S

4

Âyîne miyüm yâ 'aqs-i cânân
 Mir'ât-ı şafâ miyum yâ hayrân
 Teşhîş idemem bu sırrı el-'ân
 Âyîne-i hod-nümâya düşdüm

5

S32a Her bir niğehi belâ-yı devrân
 Her ğamzesi bîñ kazâ-yı fermân
 Nâdîde edâ-nümâ-yı her ân
 Bir âfet-i cân-fezâya düşdüm

6

H15a Zülfün görelî olup dîger-gün
 Feyzümde görindi sırr-ı Mecnûn
 İ27b Gıtdükçe cünûnum oldı efzûn
 Yâ Rab ne sıyeh belâya düşdüm

7

Esrâr-ı ğarîb-i pür-melâlüm
 Zülfünde esîr-i bî-mecâlüm
 Bir murĝ-ı şikeste-per ü bâlüm
 Kim pençe-i ejdehaya düşdüm

VI

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

1

Bir dilbere bir de dil-i zâra nazar itdüm
 Bîçâre büyük fikrete düşmüş hâzer itdüm
 Endîşesine gerçi biraz hâdeler itdüm
 Kan tıldı yine dîde-i ğıryân ne çâre

6 a) Zülfün:Zülfini Hî; dîger:dîger S

VI/ H15a, M34, S32a, D16a, İ27b
 Murabba' M, Murabba'-ı Dîger S, Destür D

1 a) dil-i zâra:dil-dâra S b) fikrete:fikre H

2

Ol rütbede âşüfte ki sâkı-i hod-ârâ
 Her mey ki vırür destüme eyler beni rüsvâ
 İbrâmı ile mest ü harâb eyledi hâlâ
 Ne bende şabır kaldı ne sāmān ne çāre

3

Gönlüm ne ‘aceb dilber-i cevr-ülfete düşmüş
 Her kes heves-i ‘aşkı ile ğayrete düşmüş
 Harf-ı lebinî güş ideli hayrete düşmüş
 ‘İsî bile dil-ğastedür el-’ân ne çāre

4

Gördükçe ser-i zülfini cüş itdi cününüm
 Bağdum ruḥına âteş ile tıldı derünüm
 Açdı gül gül-büsesini gerçi derünüm
 Fâş oldu velî nükte-i pinhān ne çāre

2 a) ki:-S, sâkı- i:sâkı HS: hod-ârâ:-râ S b) destüme:dostuma H c) İbrâmı:İbrām H;
 hâlâ:hayfâ H
 3 d) ‘İsî:‘Aymı H
 4 a) ser-i:beni S; itdi:itdüm H d) velî:Esrâr D

MUHAMMESLER

I

Muhammes*

Mef'ülü Mefâ'lü Mefâ'lü Fe'ül

1

S28b

Zahm-ı elemün dutdı serâ-pây dilüm
Âteşlere yandı yine eyvây dilüm
Ortada gezer bî-ser ü bî-pây dilüm
Olmuş bütün 'âlemlere rüsvây dilüm
Eyvây dilüm vây dilüm vây dilüm

2

Düşdi düşeli ol büt-i 'ayyâra dilüm
Seng-i sitemi eyledi şad-pâre dilüm
Bir 'âşık-ı üftâde-i âvâre dilüm
Derd oldı benüm başuma bî-çâre dilüm
Eyvây dilüm vây dilüm vây dilüm

3

Dil oldığı günden berü gıryân dilüm
Durmaz gece gündüz ider efgân dilüm
Hicr âteşine olmada süzân dilüm
Dil olduğına oldı peşimân dilüm
Eyvây dilüm vây dilüm vây dilüm

4

Men cevr ü cefân ile şafâ-mend dilüm
Khan ağlamadır şimdi şeker-ḥand dilüm
Laḥt-ı cigerümdür baña gül-ḥand dilüm
Tercî-i figânum gibi ser-bend dilüm
Eyvây dilüm vây dilüm vây dilüm

I/* H12a, M28, S28a, D14b, İ24a
Taḥmis S, -H

1 a) dutdı:tutdı S c) bî-ser ü bî-pây:ser pây pây H

2 b) sitemi:sitem H

3 c) Hicr:Her S

4 a) cevr ü:cevr-i HSD b) ḥand:ḥande H c) Laḥt:Muhannet H; gül-ḥand:külfetde H
d) figânum:figân H

5

Vaşf itsem eger hâl-i diger-gün dilüm
 Hâmemle zebânümdan aķar hün dilüm
 Esrâr ben ol 'âşık-ı meftün dilüm
 Kim oldı bu mışra' baña mazmün dilüm
 Eyvây dilüm vây dilüm vây dilüm

II

Muhammes*

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

1

S29a Şu'lelenüp derd ü ğam u iztırâb
 İtdi gönül mülkini yekser harâb
 H12b Ateş-i hier eyledi baĝrum kebâb
 ** آه من العشق و حالاته
 احرق قلبي بحراراته

2

Başladı bî-dâda o şâh âh âh
 Hâlümü pek itdi tebâh âh âh
 Kaldı hemân dilde bir âh âh âh
 آه من العشق و حالاته
 احرق قلبي بحراراته

3

'Aşk şalup başımı ğavĝalara
 Verdi yine 'aqlumu yağmalara
 Hayf düşürdi beni sevdâlara
 آه من العشق و حالاته
 احرق قلبي بحراراته

II/* H12a, M29, S28b, D14b, İ24b

Tahmîs HS

1

a) derd ü:derd-i HSD, ğam u:ĝam-ı HD

**

Bu beyit, Şeyh Galib'in terci-i bendinin vasıta beytidir. Mevlânâ'ya aittir ve Esrâr Dede, bu beyti tahmîs etmiştir. Beytin anlamı şöyledir: "Bu aşktan ve hallerinden ah edip ıstırap çekiyorum. Çünkü o yakıcı ateşle kalbimi yakıtı kavurdu." (Dr. Muhsin Kalkışım; Şeyh Gâlib Dîvânı, s.165-168)

4

Gördüm idi bir gün o meh-peykeri
 N'olduğımı bilmem o günden beri
 Āteş düşdüm gezerüm serseri
 آه من العشق و حالاته
 احرق قلبي بحراراته

5

Maṭlabuñ ey sāki-i meh-veş nedür
 Mey yerine verdiğüñ āteş nedür
 'Aşk mı bu şu'le-i ser-keş nedür
 آه من العشق و حالاته
 احرق قلبي بحراراته

6

S29b

Gün-be-gün Esrāra bir efsün'ider
 Bağrını hūn eşkini Ceyhūn ider
 Hālını gıtdükçe diger-gün ider
 آه من العشق و حالاته
 احرق قلبي بحراراته

TAHMİS

I

Tahmîs-i Ğazel-i Enîs Dede Efendi*

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

1

S24a Ey râh-ı emel içre olan hem-reh-i Kârün
Âlâyiş-i dünyâ ile olma hele memnün
Mülk ister isen baş virüp al 'aşkıñı şatun
İksîr-i maḥabbetle iden zâtını altun
Darb ile ider cevherinün ḳadrini efzün

2

Ey çille-keş-i 'aşḳ olup nefis ile cengün
Zencîre çeküp eyle esîr-nefs-i Frengün
Maḥveyle derûnuñda olan keşret-i jengün
Bî-reng olur reng-i maḥabbet ile rengün
Gerçi görünür zâhir aḥvâli diger-gün

3

Cân virmelidir bilmege esrârını 'aşḳuñ
Manşûr ile ḳaldırmadılar dârını 'aşḳuñ
Başlar satılır gör hele bâzârını 'aşḳuñ
Seyr eylemedi dîde-i ḥunḥârını 'aşḳuñ
Oldı bu ḳadar 'âşık-ı nâ-kâm ciger-ḥün

4

Şûfî reh-i dilde geçinür 'arîf-i dâñâ
Zâhid şanur olmuş naẓar-ı 'aşḳ ile yektâ
'Aḳl ü ḥikem ü zühd ü riyâzetle şanur vâ
Bir kerre mey-i 'aşḳ ile mest olmadı ḥayfâ
Huşyâr geçürdi bu ḳadar 'ömri Felâtün

I/* H68b, M23, S23b, D12a, İ19b

Tahmîs H, Tahmîs der-Ğazel-i Enîs Dede S, Tahmîs-i Enîs Dede Efendi D, Tahmîs-i Ğazel-i Enîs Dede İ

2 d) olur:olup H

3 c) bâzârını:yârânını H

4 c) riyâzetle:riyâzet D; vâ:o H, vâveylâ M, ammâ D e) 'ömri:'ömrü H

5

- M24 İmdi bu sözüm eyle dil ü cân ile ıŷgâ
Bildünse bu râzı ele al 'aşğ ile ŷahbâ
H69a Esrâr saña gizli gerek ŷâhid-i ma'nâ
Mevlâya vusûl ister iseñ dilde Enîsâ
Leylâyı serâ-perde-i halk eyle çü Mecnûn

II

Taḥmîs-i Ğazel-i Ğâlib Dede Efendi*

Müfte'îlün Mefâ'ilün Müfte'îlün Mefâ'ilün

1

Uğramaz oldu ol perî kûy-i vefâya n'eyleyüm
Naḥvetini füzün ider pâye-be-pâye n'eyleyüm
Kurtulamam bu râhdan semt-i rehâya n'eyleyüm
Başuma ol hümâ benüm ŷalmanı sâye n'eyleyüm
Bilmedi kâdr-i zülfini virdi hevâya n'eyleyüm

2

Târ-ı nigâhı beste kıldum idi zülfi dâmina
Sâz-ı vefâsı gönülümün virdi hâlel niẗâmına
Şimdi tufeyl-i nağme-veş peyrev olur hîrâmına
Şedd-i miyân-ı cilveden itdi belî maḳâmına
Maşraf-ı âha sînede ḳalmadı mâye n'eyleyüm

3

Ḳana boyandı cân u dil ruḫlaruñ andıgum gibi
Dûzah-ı hicre yanamaz cevrine yandıgum gibi
Seyr-i vefâsı olmadum ḳahrına ḳandıgum gibi
Ḳat'-ı emelde ḳurduğum çıḳmadı şandıgum gibi
Raḫt u bisâtum ol ŷebe gıtdi fedâya n'eyleyüm

5 a) eyle dil ü:eyleyegör S; dil ü:dilâ MDİ b) râzı:sözi H; ŷahbâ:ŷahbâ S d) dilde:- MD; ister isen:bulmasın istersen D e) çü:- HD

II/* H69a, M24, S24b, D12b, İ20a

Taḥmîs H, Taḥmîs-i Ğâlib Dede Efendi D, Dede Efendimüzün Ğazel-i Şerîflerine Taḥmîsdür İ

1 a) vefâya:fenâya H b) Naḥvetini füzün:Naḥvet ile eżzün S; be-pâye:pâye H

2 a) Târ-ı nigâhı:Târûña H; zülfi:zülfini H, zülfi S d) belî:nevâ S

3 a) cân u:cân-ı HD c) olmadım:olmadı D d) Ḳat'-ı:Nat'-ı MSDİ e) fedâya:fenâya H; H nüshasında 2. ile 3. mısralar yer deķiştirmiştir.

4

Kendide münderic iken hüküm-i bakıyye-i vücüd
Eylemek iddi'â hemân hadd-i vişâlden çı sūd
Maḥv-ı vücūd itmeli tālib-i 'âlem-i şühūd
İtse de Şeyh-i hoş-beyân da'vî-i vahdet-i vücūd
Uğramamış güzer-gehi rāh-ı fenāya n'eyleyüm

5

S25a Beyhüde virmez 'âşıka naqd-i vişâli pîr mey
Bir kadeh ile şavdı çok 'âşığı ol huçeste-pey
Sîne-be-sîne olmaduñ itme teheyyüre hây hey
Tut ki nesim-i rûh imiş bezm-i şafâda büy-ı mey
Vermeyicek küşâd o meh bend-i kabāya n'eyleyüm

6

S20b Şöhreti var maḥabbetüñ bir ulu âsitân gibi
Lîk şühüd-ı ma'rifet gâyet ile nihân gibi
D69b Ehl-i dilüñ buyurduğı nükte bunı beyân gibi
Kaldı gönülde gizlice rāz-ı nühüfte cân gibi
Gelmedi harf-i maḥlabum lafz u edāya n'eyleyüm

7

Olsa gulāmı çok mı Esrâr gedası Gâlibüñ
Mürşid-i tab'um oldu bu hüsn-i edası Gâlibüñ
Haste-i 'aşka pes bu ihsân ü devası Gâlibüñ
Hâzret-i Mesnevîdedür şerḥ ü şifâsı Gâlibüñ
Şarf-i nigâh idüp 'abeş şerḥ-i şifāya n'eyleyüm

4 a) bakıyye- i:teb'ıyye-i H, ta'biye-i S c) tālib-i:tālib ü H
5 a) 'âşıka naqd-i:'âşıkandır H b) 'âşığı:'âşık H; ol:-S; huçeste-pey:hastayı H c) itme:eyic D;teheyyüre hây:tehyi hey H d) nesim-i rûh imiş:nüm rûh almış H e) küşâd:küşâde H e) meh:ademe SD; kabāya:fenāya S
6 a) ulu:olur M; âsitân:dâsitân Hİ d) gizlice:gizli S; rāz-ı nühüfte:nühüfte H, rāz-kâr-ı nühüfte S e) Gelmedi:Geldi H
7 c) Haste- i:Cüşse- i H; ihsân ü:ihsân HMDİ

III

Taḥmīs-i Ğazel-i Hüseyin Çelebi Efendi*

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

1

- M25 Zebân-ı tütü-i kıl-küm beyân ister mi ister yâ
Dili âyîne-i âteş-feşân ister mi ister yâ
O murğ-ı nev-heves bir hem-zebân ister mi ister yâ
Gönül vaşlını ḥünkârum hemân ister mi ister yâ
Şafâ-yâb olmağa senden zamân ister mi ister yâ

2

- D13a Dili mest-i maḥabbet kılmadan peymâne-i cüdü
Beni rüsvây-ı devrân itmedür 'âlemde maqşûdı
Nişân olsun deyü glydürdi bu delğ-i mey-âlüdü
Kemâl-i 'aşk ile dilde yanar âteş çıkar düdü
'Ayân itmek için elbet nişân ister mi ister yâ

3

- S25b Sülük-ı rāh-ı 'aşka ey gönül olduñ ise sâlik
Fedâ itmekde baş u cânını olmağ gerek çâbük
Meded hicrân ile olmazdan evvel 'âşıka hâlik
Neşât-ı bezm-i 'ırfâna gelince nâz ile nâzık
O şüḥuñ rāhına cânı revân ister mi ister yâ

4

Cefāya kıl taḥammül ol bütüñ teşḥîrin isterseñ
Şehâ sen de cefâ it ḥüsninüñ te'sîrin isterseñ
Nazar kıl da helâk it 'âşığ-ı dil-ğırüñ isterseñ
Kulüb-ı 'âşıkan-ı zârınuñ ta'mîrin isterseñ
Niğâh ü ğamzeden tîr ü kemân ister mi ister yâ

III/* H69b, M24, S25a, D12b, İ20b

-H. Sülâle- i Tâhtre- i Mevlânâ Çelebi Efendimizüñ Maḥdumları Hüseyin Çelebi
Ḥazretlerinüñ Ğazellerini Taḥmîsdür S, Taḥmîs-i Hüseyin Çelebi Efendi D, Maḥdüm-ı
Mükerremleri Hüseyin Çelebi Ḥazretlerinüñ Ğazellerini Taḥmîsdür İ

1

a) Zebân-ı tütü-i: Tütü H b) Dili: Dil-i H, veli M e) senden: sende H

2

a) Dili: Dil ü H; mest-i: mest ü HS; kılmadan: kılmadı H; cüdü: cevri H b) devrân
itmedür: itmedür H d) 'aşk ile: 'aşka H

3

a) ise: iseñ D d) 'ırfâna: 'ırfânda MDİ

4

c) dil-ğırüñ: dil-ğırin İ d) ta'mîrin: ta'mîrün S e) tîr ü: tîre MD

5

İ21a 'Acep mi ben niyâz itdükçe yâri mest-i nâz itsem
 Hâkikat-pîşelikle tab'ı rüsvâ-yı mecâz itsem
 N'ola her dil-rübâya rûy-ber-hâk niyâz itsem
 Taḥammül mülki hedm oldu 'abeş mi keşf-i râz itsem
 Bu gün i'lân için halka figân ister mi ister yâ

6

H70a Bütün âvâz yâ Rabb yâ Rabb şeb-tâ-seher-gâhum
 Bütün ez-şubḥ ta-şâm itdigüm efgân-ı cân-gâhum
 Budur ve'l-hâşıl ancak bâ'ış-i eyvâh eyvâhum
 'Aduv desti dirâz olsa senüñ dâmânuña şâhum
 Anı reddetmege bizde tûvân ister mi ister yâ

7

Göñül virdüm ise ol ğamze-i fettân ü kattâle
 Nedür ol tîğ-i âteş-tâb göstermek bu meyyâle
 Hemân Esrâr mı 'âşık olan zülf ü ḥaṭ u ḥâle
 Giriftâr oldu dil-rif'at bugün ḥüsnündeki ḥâle
 Taḥarrur itmege ol yâr emân ister mi ister yâ

8

S26a Şükür kim âl-i Mevlânâya lûtf-i Hâk olup bâhir
 Bu güne bir şerîf ibnü's-şerîfi eyledi zâhir
 Görüp âşâr-ı pür-şevküñ şafâlar eyledüñ vâfir
 Bu mışra' oldu hep vird-i zebân-ı gâ'ib ü ḥâzır
 Cihân-ı 'aşk böyle nükte-dân ister mi ister yâ

5 b) pişelikle:pişelige MD e) Bu:Bir H

6 a) âvâz:âğâz H; tâ:u H e) bizde tûvân:bir nâ-tûvân H

7 b) tâb:yâb M, nâk S c) mî:mıdur D; zülf ü:zülf-i MD e) ol yâr:âyâ HMDİ

8 a) bâhir:mâhir H b) Bu güne:Bu gün Hİ; bir şerîf:zâtü's-şerîf S c) pür-şevküñ:şevküñ H
 d) ḥâzır:hâtır H e) Cihân-ı 'aşk:Cihânı 'aşka H

IV

Taḥmîs-i Mutarraf Ğazel-i Mûnis el-Mevlevî*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1

Derûnum yaqdı yandırdı emân bu âteş-i ḥasret
 Baña ağıyâra karşı kec-nigâh itdükçe ol âfet
 Düketdi tākāt u şabrum dükenmez vâdi-i ḥayret
 Yağup başdan başa cism-i nîzârum âteş-i ğayret
 Tağıtdı sū-be-sū ḥākisterüm bād-ı ğam-ı firkat

2

M26 Yeter itdün perîşân gönlüm ey âfet yeter itdün
 Derûnum beyt-i ma'mûr idi hep zîr ü zeber itdün
 D13b Beni ağlatduñ ağıyâr ile varduñ ḥandeler itdün
 Göñül bünyâdına ey seyl-i eşk-i derd eşer itdün
 Ḥarâb-âbâdımızda kalmadı âşâr-ı cem'yyet

3

İ21b Nice def-i ğam olsun bu fenâ bezminde kim ey dil
 Tereşşuḥ eyledükçe sâğarı ḥûn-âb olur ḥâşıl
 Olan ser-mest-i cām-ı neş'esi ḥayretle lâ-ya'kıl
 Bu bezmün 'âdeti ḥûn-ı cigerle olmadur kâ'il
 Şunar zehr-âblar sâkı görüldükçe mey-i 'işret

4

H70b Hezâr pâre idüp lâle-şîfat bağrum hezâr pâre
 Beni dil-ḥûn idüp âḥır düşürdüñ deşt-i kuh-sâre
 Ğamuñla eyledün bir sîne-çāk abdâl âvâre
 S26b Döküldi çeşm-i terden rüyuma laḥt-ı ciger-pâre
 Gülistân-ı ğamı dâğ ile tezyîn itdün ey miḥnet

IV/° H70a, M25, S26a, D13a, İ21a
 Taḥmîs H

1 a) yandırdı:maḥv itdi HSİ b) kec:genc H c) tākāt u:tākāt-ı SD d) cism-i-çeşm-i H; âteş-
 i:âteş ü H

3 a) Nice:Beni H c) cām-ı:cânım H e) âblar:eyler H

4 c) bir:pür H d) rüyuma:rüyum H, ey miḥnet:-H

5

Tuṭalum ki cihānda sen enīs ü hem-dem olmuşsın
 Perī-meşrebligī terk eylemişsın âdem olmuşsın
 Geçüp cevr ü cefādan şöhre-yāb-ı 'ālem olmuşsın
 Şakın Esrāra şanma ğam-güsār u mahrem olmuşsın
 Gerekmez Münise şimden gerü kıtmseyle ünsiyyet

6

Hezārān āferīn ey 'āşık-ı bī-mā ü min taḥsīn
 Ne bālā ṭab'-ı âteş-nākdür ne güfte-i rengīn
 İder her mışra'ı Esrār-ı 'aşkı 'āşıkā telkīn
 İde feyz-i cenāb-ı pīr her dem nuṭkını tezyīn
 Erenler Münisāyı eylesünler mazḥar-ı hımmet

V

Taḥmīs-i Ḥakīmī Efendi*

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
 (Fā'ilātün) (Fa'lün)

1

Nedür ey şūḥ-ı cefā-cü bu ferāġat sende
 Yā ne lāzım bu kadar vahşet ü naḥvet sende
 Ne olur olsa biraz 'āşıkā şefkat sende
 Toġristin söyle nedür ḥakḫuma niyyet sende
 Yok mı āġāz-ı visāl itmege raġbet sende

2

Ediyor bu dil-i maḥzūnumı yaġma her gāh
 Geliyor ḥātır-ı şūrīdeye sevdā her gāh
 Reşkden dāġ oluyor bu dil-i rüsvā her gāh
 Günde bīñ fitne olur 'āleme peydā her gāh
 Ol siyeh zülflere var iken 'izzet sende

6 c) mışra'ı:mışra' H

V/* H70b, M26, S26b, D13b, İ21b

Taḥmīs H, Taḥmīs-i Diğer MS, Diğer Muhammes İ

1 b) Yā ne:Bu ne H; vahşet ü:vahşet-i HD

2 c) Reşkden:Eşkden MDİ d) bīñ fitne:müdām fitne H, bīñ dürlü M, bīñ D, bīñ fitne İ

3

- İ22a Niçün 'azm eylemedüñ meclis-i 'uşşâkuña âh
Eyledüñ cânımızu âteş-i hasretle tebâh
S27a Dûd-ı âh eyleye lâyıķ mı ruķ-ı şubķı sıyâh
Yoķsa bu jāleden ol mihre firû-beste mi râh
Hıç olmaz mı 'acep vaşluña fırsat sende

4

- H11a Ğarķ-ı zehr-âbe-i firķatde ķoduñ nâ-kâmuñ
Bunca dem ķulzüm-i hasretde ķoduñ nâ-kâmuñ
Baķr-i pür-şür-i felâketde ķoduñ nâ-kâmuñ
M27 Nemek-âlûde cerâhatde ķoduñ nâ-kâmuñ
D14a Merķamet yoķ midur ey kân-ı melâhat sende

5

Eyle şekvâ o mehûñ cevri-i sıtiğnâsından
Belki nâdim ola bu vahşet-i bî-câsından
Geçmez Esrâr gibi 'âşık-ı şeydâsından
Söyle ol haste dilûñ hâme-i güyâsından
Varken ey kilik-i Hekîmâ bu belâğat sende

VI

Tahmîs-i Ğazel-i Dânişî 'Alî Dede*

Mef'ûlû Mefâ'ilün Fe'ûlün

1

Bu sîne-i zâr Şems evidür
Zahmum kadeh-i meh-i nevidür
Ol bezmde 'aşķ münzevidür
Cân tekye-i ğamda Mevlevîdür
Dil levķi kitâb-ı Meşnevîdür

3 a) eylemedüñ:eylemeñ H b) Eyledüñ:Eylemedüñ H c) şubķ:şubķ-ı MD d) mihre:mihir H:firû-beste:terlete H

4 a) nâ-kâmuñ:nâ-ğâhuñ H

5 a) sıtiğnâsından:istiğnâsından H d) hâme-:hâne-i H e) kilik-i:mülk-i H

VI/* H11a, M27, S27a, D14a, İ22b
Tahmîs H, Tahmîs-i Dânişî Dede D

1 a) zâr:âzâr H c) bezmde:bezmden H e) levķi:levh-i HS, levķ u D

2

Âsâr-ı maḥabbet oldu zâhir
 Dört küşe maḥabbete mazâhir
 Ḥaḫdan görünüp ḫaḫ oldu zâhir
 Bu gördüğün 'âlem-i 'anâşır
 Bir zerrece 'aşḫ pertevdür

3

S27b Oldum yine kâm-yâb-ı ḫikmet
 Açıldı derûna bâb-ı ḫikmet
 Cân eyledi intisâb-ı ḫikmet
 Dil tıflı okur kitâb-ı ḫikmet
 Güyâ ki ḫakîm-i Ğaznevîdür

4

Baḫ tırfa kıyâfetine şeyḫuñ
 Dikkat kıl 'alâmetine şeyḫuñ
 Varlıkla rezâletine şeyḫuñ
 Dil oldu ḫamâkatine şeyḫuñ
 Başındaki tâcî kullevidür

5

H11b Sırra ireyüm dir isen ey cân
 Baḫ ḫazret-i Mesneviye her an
 Olsun saña her sülûkuñ âsân
 Erbâb-ı dile kemâl-i 'irfân
 Gencine-i sırr-ı ma'nevîdür

6

Gönlüm evini o mâḫ yıkmaz
 Ğam virdi idüp tebâḫ yıkmaz
 Esrârı o pâdişâḫ yıkmaz
 Ey Dânişî top-ı âḫ yıkmaz
 Ḥaḫḫa ki ḫaşâr-ı Ğam kavîdür

² a) maḥabbete:maḥabbet-i H; zâhir:ḫâzır S, ḫâzır İ; bu bendin ilk iki mısra'ı H nüshasında yoktur.

VII

Taḥmīs-i Ğazel-i Ğavṣī Dede*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1

S28a, İ23a Āsumān-ı lā-ta'ayyündür penāh-ı Mevlevī
 Şemsdür ol āsumānda berķ-ı āh-ı Mevlevī
 Oldı kimyā ol Şemisdēn rüy-ı māh-ı Mevlevī
 Kürre-ı 'aşķ-ı Ğudādur ḥān-kāh-ı Mevlevī
 Püte-ı iksīr-ı ḥikmetdür külāh-ı Mevlevī

2

M28 Mevlevī Rūḥu'l-Ķudūsdür lā-mekānı seyr ider
 Dil gibi bir anda nūh āsumānı seyr ider
 Dīde-ı ğayb-ı ser-ā-pādur nihānı seyr ider
 Çeşm-ı zāhır-bīni ḳullanmaz ma'ānī seyr ider
 Dīde-ı dilden zūhūr eyler nigāh-ı Mevlevī

3

Ḥāzret-ı Ḥünkār-ı ekber 'āşıkānuñ serveri
 Var mı bir rāhuñ bu güne pīr-ı mürşīd-perveri
 Sālīki bir devrde tekmlī ider menzilleri
 Tūşesi ihlaşdur tecrīd-ı dildür rehberi
 Dergeh-ı maḳsūda eyler şāh-rāh-ı Mevlevī

4

D14b Geç 'alāyıkdan muḳayyed olma hiç bīş ü keme
 Şāh-bāz-ı 'aşķ itmez lāşe-gāh-ı 'āleme
 Şayma māl ü mülki mālīk ol mücerred bir deme
 Mālī ta'dād itmeden meyl eylemez māl ādeme
 Ḥāşılı ta'dād-ı eşyādur günāh-ı Mevlevī

VII/* H11b, M27, S27b, D14a, İ22b

- H, Taḥmīs-i Ğavṣī Dede D

1 d) Kürre- i:Kūze- i H e) Püte- i:Büte- i SD

2 a) lā-mekān:lā-mekān H; ikinci ve dördüncü mısralar H nüshasında yer değiştirmiştir.

3 b) bu güne pīr-ı mürşīd:mürşīd bu güne H c) sālīki:sālīke H, sālīkānı S

4 a) bīş:pīş H pīş-ı D b) itmez:inmez SDİ c) ol:-H d) Māl:Masa H; māl:māla H

5

H12a Ger maḳāmāt-ı sülûke olduñ ise âşinâ
Seyr it âyîn-ı hamûşân-ı fenâ-veş bî-şadâ
Kıyl ü ḳālî terkdür Esrâr ḥâl-ı evliyâ
Güft-gü-yı dehrî Ğavşî gönlüne ḳoymasa
Râstî nefy-ı nişândur penc-gâh-ı Mevlevî

5 d) dehrî:dehr H; Ğavşî:ğavfl H

MÜSEDESLELER

I

Müseddes der-Vaşf-ı Hazret-i Şârih*

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

1

Ey şeyh-i şüyüh sırr-ı mine'llah için olsun
Şânında olan himmet-i her-gâh için olsun
Hâküm nazar it pîr-i felek-câh için olsun
Mahrûm koma mahrem it ol şâh için olsun
Yâ Hazret-i Şârih meded Allâh için olsun
Şerh eyle benüm şadrumı bir âh için olsun

2

H61a

Sen Şârih-i Kur'an-ı hakikatsin efendim
Sen fâtih-i genc-i ahadiyyetsin efendim
Sen vâriş-i sultân-ı risâletsin efendim
Sen sırr-ı elemneşraha âyetsin efendim
Yâ Hazret-i Şârih meded Allâh için olsun
Şerh eyle benüm şadrumı bir âh için olsun

3

Tahkîkına hayrân bütün kümmel-i ervâh
Levha aşılır yazdığıñ âşâr olup elvâh
Miftâh-ı beyânuñla açılır der-i fettâh
Ma'nâda bütün senden alur dersini şurrâh
Yâ Hazret-i Şârih meded Allâh için olsun
Şerh eyle benüm şadrumı bir âh için olsun

I/* H10b, M13, S14b, D6b, İ12b

Müseddes der-Hazret-i Şâ H, Müseddes der-Vaşf-ı Hazret-i Şârih Dede Efendi M, Der-Vaşf-ı Şârih Dede Efendi D

3 b)aşılır:yazılır Hİ; elvâh:ervâh H

4

S14b İsmâ'îl olup ism-i şerîfün çeh-i zemzem
 Hâmeñden aķar şerh olıcaķ beyt-i mükerrerem
 Ey kıble-i 'âlem saña muhtâcdür âdem
 Kim bile nedür 'alleme'l-esmâ' kıdem ü dem
 Yâ Hazret-i Şârih meded Allâh için olsun
 Şerh eyle benüm şadrumı bir âh için olsun

5

Geldi saña Esrâr velî hâli diğere-gün
 Aldatdı anı nefis ü hevâ eyledi meftün
 Maħcüb gözi gönli eli boş talebi dün
 Cibril gibi şerh-i şadır destine merhün
 Yâ Hazret-i Şârih meded Allâh için olsun
 Şerh eyle benüm şadrumı bir âh için olsun

II

Müseddes*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (Fa'lün)

1

'Aceb mi baht-ı sıyâhum-çün âh vâh iderüm
 Anuñ şikâyetini yâre dâd-ıvâh iderüm
 Hücüm-ı hasreti gör ben saña gâh gâh iderüm
 Gehî ğarık-ı taħayyur gehî şinâh iderüm
 Gören şanur ki şafâdan semâ'-ı râh iderüm
 Döner döner baķarum kûy-i yâre âh iderüm

4 d)kıdem ü:kıdem S, kıdemi D

II/* H15b, M29, S29b, D15a, İ25a
 D nüshasında başlık yoktur.

1 c) gör ben:görüben, gâh gâh:segâh S; gâh gâh:gâh M f) baķarum kûy-i yâre:kûy-i yâre
 baķar S

2

M30 Benüm firākuñ ile dil-şikest olan 'aşık
 Hayāl-i hüsnüñ ile put-perest olan 'aşık
 Mişāl-i secde düşüp hāke pest olan 'aşık
 Fenā-yı 'aşk ile bī-pā vü dest olan 'aşık
 Gören şanur ki şafādan semā'-ı rāh iderüm
 Döner döner baqarum küy-i yāre āh iderüm

3

Firāz-ı 'arşa çıkar āh vāhumuz her şeb
 Nedür bu 'ālem-i firqatde çekdigüm yā Rab
 Bu muydı hilqatimizden bizüm 'aceb maṭlab
 Gönül gezer ser-i küyünda muṣṭarib qalup
 Gören şanur ki şafādan semā'-ı rāh iderüm
 Döner döner baqarum küy-i yāre āh iderüm

4

S30a Firākı cānuma geçdi o şūḥ-i gül-bedenüñ
 Fiğānum ile pür oldı derünü mey-gedenüñ
 Qarārı qalmadı hayfā dil-i elem-zedenüñ
 Ne özge çillesi hicrān semtine gidenüñ
 Gören şanur ki şafādan semā'-ı rāh iderüm
 Döner döner baqarum küy-i yāre āh iderüm

5

H16a Ğarīb-i küyuñ olup ğayri mültecā bilmem
 Yemm-i firāka düşüp lütf-ı nā-ḥudā bilmem
 Neler çeker bu gönül söylesem edā bilmem
 Ne hāle uğradı Esrār-ı bī-nevā bilmem
 Gören şanur ki şafādan semā'-ı rāh iderüm
 Döner döner baqarum küy-i yāre āh iderüm

2 a) firākuñ ile dil-şikest: firāk-ı yār ile dil-geşt S b) put-perest: büt-berest S f) baqarum küy-i yāre: küy-i yāre baqar S
 3 a) Firāz-ı: Feryād H f) baqarum küy-i yāre: küy-i yāre baqar S
 4 d) özge: var ki H; çillesi hicrān: çillesi var hicrān MSİ, çillesi var semt-i hicrāne D

III

Tercî'-i Bend-i Müseddes*

Fâ'ilâtün Fâ'ilatün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

Perde-i nâza çekilmişken o şüh-i dil-rübâ
 Kaplamışken âfitâb-ı hüsnini ebr-i cefâ
 Nâ-ümlîd itmîş iken didârdan ol bî-vefâ
 Kûy-ı hüsninde esüp gâhîce ey bād-ı şabâ
*Qaldırırısın revzeninüñ perdesin benden yana
 Gösterirısın ol cemâl-i âfitâbumuñ baña*

2

H61b Men şeb-i hasretde kalmışken perîşân-ı sitem
 Başuma üşmüş iken biñ dürlü derd ü qahr u ğam
 M23 Ey şabâ bilmem ne devletdür benüm-çün bu kerem
 Kaşına toĝri esüp ol zâlimün her şubh-dem
*Qaldırırısın revzeninüñ perdesin benden yaña
 Gösterirısın ol cemâl-i âfitâbumuñ baña*

3

Bir nefes kalur gehî cânım çıqup tayrân ide
 Derd-i hicrân qalib-ı meftûnumı vîrân ide
 Çün beni firqat bu rûtbe vâlih ü hayrân ide
 Rahm idüp vîrsün biraz dil-dârımı seyrân ide
 D12a *Qaldırırısın revzeninüñ perdesin benden yaña
 Gösterirısın ol cemâl-i âfitâbumuñ baña*

III/* H61a, M22, S14b, D11b, İ13a

Taħmîs H, Tercî'-i Bend MD, Müseddes Tercî'-i Bend İ

1 a) çekilmişken:çekilmiş S; şüh-i:şüh-i bî-vefâ H; Kaplamışken:Kılmış iken MD, Kaplamış S d) gâhîce ey:gâhîce H f) âfitâbumı:âfitâbumuñ MD

2 b)üşmüş:o şems HSİ; derd ü qahr u:derd-i qahr-ı HSD f) âfitâbumı:âfitâbumuñ MD

3 f) âfitâbumı:âfitâbumuñ MD

4

Her gece hicrânı ol şūhuñ beni dil-ḥūn ider
 Çeşm-i ümmîdüm yolında şubḥa dek kanlar döker
 Men neler çekmekdeyüm ḥâlümü bilmez kimseler
 Merḥamet senden olur gâhıce ey bâd-ı seḥer
Kaldırırısın revzeninün perdesin benden yaña
Gösterırsın ol cemâl-i âfitâbumı baña

5

Ol cefâ-cü yüz çevirmezken baña iḥsân için
 Zülfi ile rüyını örtmüş iken hicrân için
 Her seher varup esersin 'âşık-ı nâlân için
 Çok 'inâyetler idüp Esrâr-ı ser-gerdân için
Kaldırırısın revzeninün perdesin benden yaña
Gösterırsın ol cemâl-i âfitâbumı baña

Müsebbâ⁴

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (Fâ'ilâtün) (Fe'ilün)

1

Yandı pervâne gibi hep per ü bälüm bu gece
 Doldı endişe-i ye's ile ḥayâlüm bu gece
 Nîlgün eyledi âfâkı melâlüm bu gece
 Devr-i zülfünde geçen gerdiş-i sâlüm bu gece
 Âsiyâ-yı ğama döndürdi o zâlim bu gece
Neye müncer ola âyâ ki mü'ellim bu gece
Pek yamandır sitem-i çarḥ ile ḥâlüm bu gece

4 a) hicran:hicrân-ı H c) ḥâlümü bilmez: bilmez ḥâlümü D f) ol cemâl-i âfitâbumı:rüyını ol âfitâbumuñ M

5 f) ol cemâl-i âfitâbumı:rüyını ol âfitâbumuñ M

* H67a, M21, S22a, D10b, İ18a
 Tercî'-i Bend MDİ, Tercî'-i Bend-i Diğer S

1 e) Âsiyâ-yı:Âsiyâbı S f) ola:olacak H

2

- Bir yaña gâ'ile-i âteş-i şevk-i aḥbâb
 Bir yaña nâ'ire-i cevr-i felek sîne-kebâb
 İ18b Dûzaḥa cân atarum gerçi olunmaz reh-yâb
 Ne içündür bilemem bendeye bîñ dürlü 'azâb
 S22b Oldı fikr eyleyerek ḥâne-i ten ḥâne-ḥârâb
Neye müncer ola âyâ ki mü'ellim bu gece
Pek yamandur sitem-i çarḥ ile ḥâlüm bu gece

3

- H67b Hele çokdan beru vaz gelmiş idüm cânımdan
 D11a, İ18b 'Âkıbet aldı o meh-rûyı daḥî yanımdan
 Beni dūr idicek ol serv-i ḥirâmânumdan
 Dıtreği arz u semâ nâle vü efgânımdan
 Âteş-i encüm uyandı dil-i süzânımdan
Neye müncer ola âyâ ki mü'ellim bu gece
Pek yamandur sitem-i çarḥ ile ḥâlüm bu gece

4

Gerçi erbâb-i dile cevr-i felek 'âdetdür
 Ḥâşılı bâğ-ı şafâsı elem ü mihnetdür
 Zevk anıdır ki perîşanlığı cem'ıyyetdür
 Ḥaylıdendür bilürüm düşmen-i celbiyyetdür
 Zâhiren aılaşılan tâlibe-i cınsıyyetdür
Neye müncer ola âyâ ki mü'ellim bu gece
Pek yamandur sitem-i çarḥ ile ḥâlüm bu gece

2 b) nâ'ire- l:mâ'ire- i HD c) cân atarum:cân-ı terüm M d) 'azâb:'itâb H f) ola:olacak H, -İ
 3 a) beru:beri S c) Beni dūr idicek:Dür idicek beni H d) vü:-HS e) dil-i:dilüm D
 4 b) Ḥâşılı:Ḥâşıl HMİ; şafâsı:şafâ-yı H; elem:elemdür İ; ü:derd H; -SDİ d) Ḥaylıdendür:
 Ḥaylıdendür H; celbiyyetdür:ḥabîşetdür H, ḥaysıyyetdür Sİ

5

Beni üftâde-i câh-ı sitem itmekde ne var
 Cüz'î 'irfânım ile müttehem itmekde ne var
 Şafha-i sînemi pür-jeng-i ğam itmekde ne var
 Tab'ı bî-zâr vücûdî 'adem itmekde ne var
 Âh idüp hedmini kaşd eylesem itmekde ne var
Neye müncer ola âyâ ki mü'ellim bu gece
Pek yamandur sitem-i çarh ile hâlüm bu gece

6

S23a

Ma'rifet haqq-ı şarihüm iken inkâr itdi
 Nev-nihâl-i dem-i taşşlümi bî-bâr itdi
 Dâne-i 'ömrümü hep hirmen-i ekdâr itdi
 Tâkâtüm kalmadı artık cânuma kâr itdi
 Başuma hâşılı Esrâr geceyi târ itdi
Neye müncer ola âyâ ki mü'ellim bu gece
Pek yamandur sitem-i çarh ile hâlüm bu gece

(Tesmîn)*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

1

H68a

İ19a

M22

Âh kim kıydı yine tîğ-i sitem cânımuza
 Kandı ğam leşkeri şehri dil-i vîrânımuza
 Bakmaduñ lûtf ile bu dîde-i ğiryânımuza
 Âteş-i derd urup hirmen-i dermânımuza
 Dûd-ı efgân yığıldı ser u sâmânımuza
 Kara gün toğdı yine külbe-i ahzânımuza
Küfr-i zülfüñ şalalı rahneler İmânımuza
Kâfir ağlar bizüm ahvâl-i perişânımuza

5 d) vücûdî:vücûd H, mecâl S, vücûd u İ

6 e) târ:dar S

* H67b, M31, S23a, D11a, İ18b
 Müseddes H, Tercî-i Bend-i Diger S, Tercî-i Bend Dİ, - M

2

Çille-i saht-ı firâkuñla harâb oldu gönül
 Nâle vü âh ile bî-tâkat ü tâb oldu gönül
 Kıdd-i ham-keştemi çeng itdi rebâb oldu gönül
 Sîh (ü) tîr-i ğamina yandı kebâb oldu gönül
 Düşdi sevdâlara gıtdükçe yebâb oldu gönül
 Hayf bî-ġâne-i bî-dârî vü h^vâb oldu gönül
Küfr-i zülfüñ şalalı rahneler İmânımuza
Kâfir ağlar bizüm ahvâl-i perîşânımuza

3

S23b Cândan eyledi bizâr beni hicrân elemi
 Cân atardum bulabilsem idi râh-ı 'ademi
 Şanma şekvâ iderüm çekmege bu derd u ġamı
 Kim çeker İlk rütbe elem-i dem-be-demi
 Şaçınuñ şimdi bize itdüġi cevri-i sitemi
 Gam esîrine bile kâfir-i bî-dîn ide mi
Küfr-i zülfüñ şalalı rahneler İmânımuza
Kâfir ağlar bizüm ahvâl-i perîşânımuza

4

'Aklum alduñ beni şivende koduñ ey zâlim
 Fıkr-i zülfüñle perâkende koduñ ey zâlim
 Böyle sevdâ ile efkende koduñ ey zâlim
 Za'fum ile bir ağır bende koduñ ey zâlim
 Nâ-ümid-i kerem-i ġande koduñ ey zâlim
 Dîn ü inşafı 'aceb kânde koduñ ey zâlim
Küfr-i zülfüñ şalalı rahneler İmânımuza
Kâfir ağlar bizüm ahvâl-i perîşânımuza

2 b) bî-tâkat ü:bî-tâkat-ı S d) -i ġamina:ü ġama H, ü ġamma S e) yebâb:mât H; f) vü h^vâb:-h^vâb HD -harâb M

3 a) beni hicrân:hicr-i H, beni hicr-i Sİ c) derd u:derd-i SD e) Şaçınuñ:Şaçın H f) kâfir-i bî-dîn:kâfiri dîn H; ideymi:itdimi M

4 a) şivende:şürîde H d) bir ağır bende:bizî ġurbetde H f) dîn ü:dîn-i HD

5

H68b Beni ağlatmamaga va'de-i peymân itdün
 Unudup der-'aķab Esrânı perîşân itdün
 Ğayf üftâdeñi ğâyet ile vîrân itdün
 Ğâtırurum yıķduñ efendüm beni nâlân itdün
 Ğânümân-ı dilümi Ğâk ile yeksân itdün
 Beni ğıryân raķbânımı Ğandân itdün
Küfr-i zülfüñ şalah raĞneler İmânımuza
Kâfir ağlar bizüm aĞvâl-i perîşânımuza

TERKİB-İ BENDLER

1

Terkib-i Bend*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

I

- S15b 1 Ey mürüvvet ne dımek bilmeyen âşüfte güzel
Sa'y-i vaşluñla gönül olmuş idi kâh-ı emel
- 2 İrdi bünyâdma seylâb-ı sirişkümle hâlel
Olmadan huşt-ı lahid-gerd-i reh-i semt-i ecel
- 3 Berķ-i tîg-i niğehün maḥv ide bārī evvel
Eyleyem küşe-i mülk-i 'ademi cāna maḥal
- H62a 4 Añladum cevrine pâyân ü nihâyet yokdur
Bende de zerre kadar şabra lîyâkat yokdur

II

- D7a 5 Ğam-ı 'aşkuñla beni 'äleme rüsvây itdün
'Aql ü nāmūsümü temkînümü yağma itdün
- 6 'Aşk nāmında bir âşüfteye hem-pâ itdün
Reh-i küyuñ şaşırup bâdiye-peymâ itdün
- 7 Sûziş-i cānı dönüp nār-ı tecellâ itdün
Şubḥ-i vaşlı şeb-i hicrânda İmâ itdün
- 8 **الن تراني** le idüp soñra yine 'atf-ı hitâb **
Eyledün 'âşığı biñ nâz ile zâr ü bî-tâb itdün

1/* H61b, M13, S15a, D6b, İ13b
Tercî-i Bend HS

2 gerd-i reh-i:gürüh- S

5 rüsvây:rüsvâ İ

6 küyuñ:küyün HMS

** "Beni göremezsın!" anlamındaki bu söz, Kur'an'dan ıktıbastır. Hz. Musa'nın Tûr dağında, "Rabbim, bana kendini göster, sana bakayım" demesi üzerine, Cenab-ı Hak O'na şu cevabı verir: "Sen beni göremezsın, fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni göreceksınl.." (Kur'an; 7/143)

III

- M14 9 Kıldığıñ gün niğehün âfet-i dîn ü İmân
Kâkülün eyledi kâlâ-yı şu'urum tâlân
- 10 Hâlüme soñra cihân halkını itdüñ handân
Ne bu fitne ne bu bîgâne tegâfül el'ân
- 11 Bu tecâhüllere hep şimdi nedür bâ'ış olan
Bir gün evvel ğarazuñ kañlüm ise kıl fermân
- 12 Nice bir 'aşık-ı nâ-çâre bu kec-tavr u edâ
Merhamet kande behey Husrev-i iklîm-i cefâ

IV

- S16a 13 Öyle mest-i elem oldum ki şu'urum yokdur
Neyleyüm zerre kadar şevk ü sürürüm yokdur
- 14 Zülf-i dildâr hevâsiyle huzûrum yokdur
Baña lûtf eyle diyü kudret (ü) zûrum yokdur
- 15 Gerçi icrâ-yı şikâyetde kuşûrum yokdur
Cevrini çekmede billâhi fütûrum yokdur
- 16 Sen de bir kerre tefekkür idüp insâf eyle
Kañgı 'aşık dayanur böyle cefâya söyle

V

- İ14a 17 Çeşm-i mestinden alup neş'e-i zehr-âb-ı ğazâb
Şimdi nüş itdigümüz hûn-i cigerdür her şeb
- 18 Ne belâ-yı siyeh u ğradı gönüm yâ Rabb
Bahtdan mı bu siyeh-rûzlığum yoħsa 'aceb *
- H62b 19 Dûd-i âhum ile mi tîrenür bu kevkeb
Hele bildüm ne kadar olsa da tâ hadd-i edeb
- 20 Ne bu iş nâle vü âhuñ ne de baht-ı siyehün
Ancak Esrârî perîşân iden yek-niğehün

10 bu:-H, o MDİ

12 tavr u:tavr Dİ

17 cigerdür her:ciger her H, cigerdür MİD

* Bu beytin mısraları, M ve D nüshalarında yer değiştirmiştir.

19 tâ:nâ MD

2

(Terkib-i Bend)*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fä'ilâtün) (Fa'lün)

I

- 1 Beni hicrân ile dil-ḥaste vü zâr ü gıryân
Bırağup gıtdı o bî-raḥm ü mürüvvet el'ân
- 2 Āteş-i ḳahr ediyor cism-i nizârum sūzân
Lebüme geldi mülâkât ümîdi ile cân
- 3 Bir taraftan elem-i cism-i za'if ü ḥayrân
Bir taraftan da hücum itmede za'f-ı hicrân
- 4 Bâri yâ Rabb ten-i efsürdemi bî-cân eyle
Beni ḥâk eyle raḳîbânımı ḥandân eyle

II

S16b	5	Ağla ey dîde hemân ḡayri ne kâruñ vardur
Gıryeden ḡayri bu 'âlemde ne varuñ vardur
D7b	6	Ağla kim elde hemân nâle vü zâruñ vardur
Ağla ağla ki o zâlim gibi yârüñ vardur
M15	7	Mest ol ḥün-i ciger iç ki ḥumâruñ vardur
Şanma bî-çâre senüñ yâr u araruñ vardur
	8	Künc-i ḥasretde enîsin kederüñdür ancak
Saña hem-derd olan eşk-i terüñdür ancak

III

- 9 Düşdüğüm dem reh-i hicrâna perîşân gezerüm
Kendi kendümden o demden berü yokdur ḥaberüm

2/* H62b, M14, S16a, D7a, İ14a

Tercî-i Bend HMD, Tercî-i Bend-i Diğer Sİ

4 Bâri yâ Rabb:Yâ Rabb yâ Rabb H

5 ey:hey S, ḡayri ne kârın:ne kâruñ H

7 yâr u araruñ: yâr-i vefâdârın S, yâr-i araruñ D

8 Künc-i ḥasretde enîsin kederüñdür ancak/Saña hem-derd olan eşk-i terüñdür ancak:Ne bu iş nâle vü âhın ne de baht-ı sıyehüñ/Ancaḳ Esrârı perîşân iden yek niḡehüñ H; bu bend, H nüshasında bir önceki terkiib-i bendin sonunda yer almaktadır (H62b). Vasıta bendi de bir önceki bendin tekrarıdır.

- 10 Bend idelden ser-i gîsûsına tār-ı nazarum
Ejder-i 'aşkı urup päreledi tāk-ı kerem
- 11 Şanma kandur bu gözümde dökülen eşk-i terüm
Dideden geldi derünumdaki zehr-i kederüm
- 12 Hânümân-ı dilümi yakdı harâb itdi firāk
Tutuşup cismümi yek-päre kebâb itdi firāk

IV

- H63a 13 Çünkim ol âfet-i cân dilber-i fettân gitdi
Güyyâ kâlib-ı zârı birağup cân gitdi
- ii4b 14 Zülfini görmeyeli 'aql-ı perîşân gitdi
Yüzine bakmayalı dîde-i giryân gitdi
- 15 Takatum tak olup şabr ile sāmân gitdi
Şeb-i ğam geldi yine mihr-i dirahşân gitdi
- 16 Sâ'at-ı leyle-i ğam bî-'aded efgân efgân
Bilemem neyleyeyüm el-meded efgân efgân

V

- S17a 17 'Acebâ sende biraz lütf-ı mürüvvet yok mu
Bu cefākârlığa semt-i nihâyet yok mu
- 18 Saña 'âşık olana nazra-i rahmet yok mu
Yohsa benden dağı ümmîd-i şadâkat yok mu
- 19 Ey cefâ-plşe 'acep fikr-i kıyâmet yok mu
Haste-i 'aşka bu hâlinde de şefkat yok mu
- 20 Bir ramak kaldı ki Esrâr-ı perîşân gidecek
Bir nefes kaldı hemân cânımı teslim idecek

10 idelden: ideli HSİ, 'aşkı: 'aşk Hİ
14 bakmayalı: bakmaya H
18 dağı ümmîd-i: de saña hiç MD

3

Terkīb-i Bend*

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün
(Fā'ılātün) (Fa'lün)

I

- 1 Ah bilsem nedür erbāb-i dile böyle 'ikāb
Sitem ü mihnet ü âmızıŝ-ı envā'-ı 'azāb
- 2 Añlayup mā-ħaşal-ı ħikmet-i meçhüleyi hep
Çekmesem ħarħiŝe-i şüphe-i bî-ħüde ŝitāb
- 3 Tāb'-ı ādemde olup ħavşala-i istidād
Olmasa ma'ni-i lâ-yüs'el ile redd-i cevāb
- 4 O zamān rütbe-i taħkikde āyā ne didi
Tesliyet-baħş-ı dil olmağa sezā kavlı-i ŝevāb
- 5 Geh tecellî-i celāl ile gönül lâ-ya'kıl
Gāh sad lütf ü cemāl ile bulur 'ızz ü ħitāb
- 6 Ol kadar tāb-ı televvün ile dem-beste ki tā
Bir nefes devlet-i temkine degül fırsat-yāb
- D8b 7 Kaldırur mı bir ayağ ile bizi sākî āyā
Künc-i mihnetde burağur mı 'aceb mest ü ħarāb
- 8 Vākıf olsañdı hele ħāne-i esrārumdan
Baña ta'n itmez idüñ ħāl-i dil-i zārumdan

II

- H63b 9 Bir zaman 'ālem-i ervāħda şevk-āver idüm
S17b, M16 Cāmi'-i ħaybde ħandîl-i ziyā-perver idüm
- 10 Pertev-i nūr-i dilüm 'arşā olurdu vāşıl
Müntehā-yı şeref u reşk-i meh-i enver idüm
- 11 O hevāda baña bir ŝāħib-i fermān var idi
Yok dimezdüm ne ki söylemse ħabül eyler idüm

3/* H63a, M15, S17a, D7b, İ15a

Terci- i Bend-i Kebir MD, Terci- i Bend Sî

1 Sitem ü:sitem-i SD, ü âmızıŝ-ı:ı âmızıŝı S

4 didi:idi HMDİ

5 Gāh:geh MSDİ

7 āyā:veyā HMSİ, mest ü:mest-i MD

10 reşk:reng Sİ

- 12 İstedüm seyr ideyüm cümle-i mevcûdâtı
Nice devr itdiğin eşyâyı bilem muztar idüm
- 13 Vardum ol şâh-ı 'ızâm-bende-i fermân-berüme
Çünkü her emrde destür-ı mükerrem ser idüm
- 14 Eyledüm zübde-i hâcetüml bir bir takrîr
Şart-ı âdâb-ı mülükâne ile söyler idüm
- 15 Kudsiyân cümle bu tarzunda pesend itdi beni
Bir perî-rüy u sühen-fehm melek-peyker idüm
- 16 Ruşsat-ı kâmile virdi baña ol şâhib-i cüd
Başlayam eylemege tayy-ı beyâbân-ı vücüd

III

- 17 Didî dur söyleyeyüm saña bu râzı amma
İtmesün tâ ki 'abeş kâle-i şabrın yağma
- 18 Unudursuñ bu sözi soñra ziyân eylersin
Kaçı çok merhale kaç' eyleyeceksin zîrâ
- 19 Her ne vâdîde isen hep ben olam maşşûduñ
Bulmasun kalbine yol reh-zen-i gâflet aşlâ
- i15b 20 Gül-i dünyâ-yı denî eyle sakın aldanma
Gerçi çok mühlükeler var görünür cümle saña
- 21 Hiç birin eyleme taşşîl-i kemâle mâni'
Kılma hem nokta-i sehv ile kitâbuñ imlâ
- 22 Vardığında oraya tâ bulasın maflübün
Evvelâ hâdi-i tevflkümü it râh-nümâ
- s18a 23 Ba'dehû bir dil-i dâneyı bulup teslim ol
Her ne emr eyler ise cümle ne'am de deme lâ
- 24 O vakit kendüml erbâb-ı vefâ şandum ben
El-emân gâ'ile-i nefsüme aldandum ben

13 'ızâm-bende-i:atâ mâlik-i MSDİ

14 zübde-i:dide-i S, Şart-ı âdâb-ı mülükâne ile söyler idüm: Bir perî-rüy sicin-ğam melek-peyker idüm S

15 Bu beyit, S nüshasında yoktur.

18 merhale:râh ile H

20 cümle:gerçi S

22 Vardığında:Vardığında D, oraya:ol araya S, maflübün:maflübüñ D

IV

- H64a 25 Dıdüm ey şâh-ı kerem hiç ne mümkün ki seni
Ben ferâmüş ideyüm bulamayam bende beni
- 26 Tavk-ı fermânuñ ile bulmuş iken zînet ü zîb
Taķamaz gerdenüme dîv ü melâ'ık reseni
- 27 Hıdmet-i dâ'ire-i cüduña bağlanmış iken
Beni döndürmege kâdir mi olur çarķ-ı denî
- 28 'Aķla gelmez seni bu deñlü bir âdem bile de
Soñra terk eyleye dîvâne gibi bildireni
- 29 Remilistân-ı fenâ içre ğarîb olmaz mı
Kişi ğurbetde kıala anmaya ħâk-ı vaşanı
- D8b 30 Ağlayup bulmaĝa mâtem-gede-i 'âlemde
Semt-i şâdiye çeker bir dil-i şâhib-faşını
- 31 İtmeye kendin aña cân ü gönülden bende
Unuda tâ o kadar itdiĝi 'ahd-ı küheni
- 32 Degül ol kâ'ide-i şıdķa muvâfiķ etvâr
Ni'metüñ şâhibini añlayup itmek inkâr

V

- 33 Şeş cihetden kapanur başuma bir özge kafes
Dört yanın bağladı hem murĝ-ı dilüñ dâm-ı heves
- M17 34 Kaldı ol yerde biraz büm u ĝurâb ile dūçâr
Ya'ni tertîb-i 'anâşırdan olup feyz-i nefes
- 35 Âteş ü âb ü türâb ile çehâr-milĥ-âsâ
Oldı cellâd-ı hevâ cismüme çok miĥnet-res
- S18b 36 Ötmedi murĝ-ı taleb kâfile-i ĥayretde
Tıķdı ot çânuña ĝüş-i dilüñ âvâz-ı ceres
- 37 Çok sitem çekdi gönül varta-i ülâda daĥî
'Ahd-ı mesbûķı unutturmaĝa bu vâhiye pes

26 zînet ü:zînet-i HD, gerdenüme:gerdânuma D, dîv ü:deme H

28 seni:hele HM

29 Remilistân-ı fenâ:Remilistânüñ içre Hİ,Remilistânüñ içre şol ki S

33 yanın:yanuñ HMS

35 Âteş ü:Âteş-i HSD

36 Ötmedi murĝ-ı taleb:Oldı murĝ tıķ-ı heves H, Olmadı murĝ-ı talebb-heves S, Tıķdı ot çânına ĝüş-ı:Taķdı ot ĥâke ĝümüş H, Tıķdı ot çânına kûs-ı M

37 gönül varta-ı ülâda daĥî:daĥî varta-ı ülâ gönül H, daĥî varta-ı ülâda gönül M, mesbûķı:sebûķı H

- 38 H'vâb-ı ğafletde kâla tâ ki derûn bî-ıŝġâl
Tolaşur dîv dört e'trafumı manend-i 'ases
- 39 Komaĝa vâdi-i hayretde beni ser-gerdân
Yapuşur küşe-i dâmânuma hep hâr ile has
- 40 Anı geçdüm yine bir başka yere düşdi yolum
Gerçi fark eylemez idüm daĥî ben sağ u solum

VI

- İ16a 41 Tab'-ı ma'denle nebâtât ile hem-hâl oldum
Eriyüp püte-i kudretde 'acep kâl oldum
- H64b 42 Meyve-i huşk ü tere cilve-nümâ olmuş iken
Hayli ârâyış-i dükkânçe-i bakĥâl oldum
- 43 Hikmet-i Hakkı her eşyâda beyân eyleyerek
Şüret-i tütî-i zünbûre ğrüp lâl oldum
- 44 Gülşen içre idicek gülle hezârân 'ışret
Boyanup rengi ile âteş-i seyyâl oldum
- 45 Bu meşeldür ki denür şimdi çenârî vü kedû
Serve taklîd ile ser-keşlige meyyâl oldum
- 46 Şarşar-ı bād-ı hevâ esdi kopardı kökden
Hâşılı nâ'il-i âzâdi-i yek-sâl oldum
- 47 Rûzgâruñ göricek böyle muĥâlîf kâruñ
Yitirüp kend'özümü başka bir ahvâl oldum
- 48 Eyledüm hayli zamân böyle enîn ü eĝân
Merĥamet eyleyüp insâfa gele tâ devrân

VII

- S19a 49 Sebebi n'oldı ki ey çarĥ-ı felâket-mu'tâd
Gül-i baĥtum daĥî açılmadan itdün berbâd

38 kâla tâ ki derûn:tâ ki derd-i S, dört:dörd HMİ, dâd D
39 vâdi-:lvâden-i H, Yapuşur:Yapuşup S
41 ma'denle:ma'dende MD, -:tâ Hİ
42 Hayli:Hallî H
43 Hakkı her:Hakk H, lâl:bâl SD
45 Serve:Sirra HMDİ
48 ü:-i SD, eĝân:ĝân HD,
49 Sebebi:Sebeb H

- 50 Tutmam artık beni ebr-i kereme boğsan da
Olamaz meyve-i âmâl ile tab'um dil-şâd
- 51 Virmedüñ berg-i şafâdan baña bir dâne ki sen
Yiyeyüm seng-i sitemden anı başum âzâd
- 52 Ziver-i şîşe-i taħsîne sezâ ve'l-hâşıl
Olmadı gül-bün-i âmâlde bir gönçe küşâd
- D9a 53 Køl budak şaldı edânî çemen-i lütfından
Esmedi devha-i ikbâlüme hiç bād-ı murâd
- 54 Bitdi gıtdı ne kadar toħm-ı niyâz ekdümse
Uğradı ħirmen-i ümmîdüme şan ħayli cerâd
- 55 Mâ-ħaşal her ne ise cümle şavuldı dilden
Rüzgâr eylemeyüp kaşduma bir dem imdâd
- 56 Berķ-i ğam bağçe-i ħvâħişî çün itdi tebâh
Toldırursa n'ola evc-i felegi âteş-i âh

VIII

- 57 Ben bu zu'm ile daħî çarħ ile ğavğâda iken
Maħzar-ı 'aqla uyup ħalk ile da'vâda iken
- 58 Zıdd-ı kâmil şanüben 'ayn-ı müsemmayı 'ayân
Zânn-ı fâsıdde idüm mazhar-ı esmâda iken
- H65a 59 Kâbilıyyet ne gezer idi çü Mecnün bende
'Aşk-ı Mevlâyı koyup ħvâħiş-i Leylâda iken
- M18 60 El uzatmışdı aña taħt-ı serâdan tab'um
Pertev-i nür-ı tecellîsi Şüreyyâda iken
- İ16b 61 Bû 'acep kim yine zannumda kemâl ehli idüm
Bu kadar nâ-ħalef ü seng-dil ü sâde iken
- 62 Çok şükür Ħaķķa hele dağdağadan ħurtardı
Ne denıyüm bilürüm kendümi dünyâda iken

50 ebr-i:ey ebr-i H, Olamaz:Olmaz H

52 Olmadı:Olmadan H

54 ne kadar toħm-ı:toħm ne kadar H, ħirmen-i ümmîdüme:ħarmânî ümmîd ki H,
cerâd:murâd H

56 tebâh:penâh H

58 şanüben:şandufı H

59 Mevlâyı:Mevlânâyı H

60 uzatmışdı:uzatmışdur H taħt-ı serâdan:taħt-ı şerîden H

61 dil ü:dil-i HMD

62 Ħaķķa:Ħaķķ H, hele:hele ol:HSİ

S19b 63 Nutq-ı Şâ'ib baña takrîr ile itdi tefhîm
Rûhna hûsn-i teveccühle temennâda iken

64 شکوه از گردش کردون زبصیرت دورست
کوی جوگان قضا در حرکت مجبورست

IX

- 65 Güzer itdüm çatı şiddet ile bu meydânı
Oldı ârâm-gehüm meretebe-i hayvânî
- 66 Seferümde şütür ü esbe süvâr oldum ben
Menzilüm tâ ki ola bâr-geh-i cânânî
- 67 Yine itlâkda geh râh-ı taqayyüdde gezüp
Belledüm 'âkıbetü'l-emr yolu erkânı
- 68 Hem-kaţâr oldıgum eşnâda hicâziler ile
Tarab u şevk iderdüm nağam-ı 'urbânî
- 69 Kaţ' idüp çok 'akabe hayli ta'ablar çekdüm
Getürince yerine büy-i meh-i Ken'ânî
- 70 H'âb-ı hor lezzetini zevk-i riyâsetle katup
Şâhib-i himmet-i merdâne didüm arslanı
- 71 Hoş geçirdük yine biz devrimüzi nisbetle
Dolaşırıldı dahl anda kodum akıranı
- 72 Hele cân semt-i halâşa oradan yol buldı
'Avn-i Bâriyle alup kendün ucuz kırtuldı

X

- 73 Taqmup iki kanat eyledüm yandan pervâz
İderék cânıb-ı 'ulviyye çıkam diyü niyâz
- 74 Dest-i süfliden açıldum çözlüp bend-i hevâ
Rüstâyî eline olmadı şâyeste çü bâz

64 H:شکوه:شکوه, H:گون:کوی

67 Yine:Âyine H, taqayyüdde:taqayyüdden H, taqdîre S, Belledüm:Bilmedüm H

68 Tatar u:Tarab-ı SD, iderdüm:ıdüm S

69 büy-i meh-i:bu meh-i H, büy-i mehi S

72 oradan:uramı H, kendün:gitdün Mİ, gitdi D

73 kanat:kanad H, niyâz:nâz H

74 Dest-i:Deşt-i MD

- 75 'Ameliyle kalup ol çekdi te'essüf soñra
Bilmedi kıymetini her ne olursa aña az
- H65b 76 İşte buldum yerümi şimdi ferâh u hürrem
S20a, D9b Bî-meşakkat iderüm gülşen-i dehri tek ü tâz
- 77 Bu hevâlarda beni avlayamaz gâfletde
Söyle şayyâda saķın eylesesin tül u dirâz
- 78 Katı yüksekden uçup tâ'ir-i da'vâ-yı ğurür
İtdi bu nağme ile zevk-i sürüda âğâz
- 79 Var mıdur sâha-i itlâķda bir ehl-i sühan
Ki bu şöhetde benümle ola tab'ı dem-sâz
- 80 Başımı kayda düşürdi yine kibr ü hestî
Bağladı her tarafum dâ'ıye-i serbestî

XI

- İ17a 81 Göricek böyle telâş ile beni ser-gerdân
Tutdı bir dâm-ı hıyel kurdı hemân-dem devrân
- 82 İki tütî-i sühen-fehm ile şayd itdi beni
Peder ü mâder ile ya'ni baña virdi nişân
- 83 Çünkü hem-cins ile ülfetde olurdum mecbür
O kapançayla dili avladı çarķı-ı gerdün
- 84 Raķm-ı mâderden idince güzerân n'oldığını
Söylesem söz uzanur kışsa olur bî-pâyân
- 85 Vaţan itmişdi bir eyyâm çün ol mevķi'de
Çıkmağa istemeyüp hayli dem oldı ğıryân
- M19 86 Hem-dahî bunca 'alâyık görününce gözine
Bildî encâmın olup başına dünyâ zindân
- 87 'Ahd-i mesbûķı yine eyledi tekrâr dürüst
Lîk ibķası içün çekdi derünü fermân

75 ol çekdi:çekdüm H

76 ferâh u:ferâh HD, Bî-meşakkat:Bî-şekkat H, tâz:nâz H

77 tül u:tül-i HSD

78 zevk-i sürüda:zevk-i sürüra HS, zevk ü sürüda M,

79 tab'ı:tab'-ı H

80 hestî:hüner H, serbestî:ser-te-ser H

81 hıyel:ecel H, hemân-dem:hemân HS

83 gerdün:gerdân MSDİ

86 Bildî encâmın:Bilmedi encâmını Hİ, Bildî encâmdan S

87 mesbûķı:süyüfi H, derünü fermân:derün-i ğarmân H, derünü ğarmân Sİ

- 88 Kesb-i 'ırfāna olur mı 'acebā dil nā'il
Kalmayup mezra'a-i cehd ü taleb bî-ḥaşıl

XII

- S20b 89 Girdi bir şehre katı girye vü zār eyleyerek
Bu kadar cāy-ı hevil-nāki gūzār eyleyerek
- 90 Aldı āgūşa görüp māder-i eyyām anı
Yüz virüp besledi in'ām-ı hezār eyleyerek
- 91 İtdi āmilḥte-i şekker-i ğaflet şîri
Ḳodı mehd-i kesele naḳş u niġār eyleyerek
- 92 Meşrebüñ buldı şuyunca vararak āḥir kār
Çäre-cūluklar idüp būs-ı 'ızār eyleyerek
- 93 'Uḳde-i miḥri aña 'ıqd-ı Süreyyā diyüben
Aldadı mūhre-i taḥdî'i nişār eyleyerek
- H66a 94 'Āḳibet eyledi merbüṭ-ı kımāt-ı ārām
Perveriş-baḥşı-ı āġuş u kenār eyleyerek
- 95 Ya'ni efsāne-i evḥām ile tıfl-ı ṭab'ı
Eyledi soñra firibende ṭavir u vaşfi

XIII

- 96 Tā gelince ḳuve-i nāṭıḳaya tāb-ı kelām
Ḳābiliyyetle virince sūḫana ḫüsn-i niżām
- 97 Saḳladı ḫāne-i ḫāṭırda bir eyyām öyle
Virmeyüp hiç eline rişte-i taḳrîr-i merām
- D10a 98 Ḥāk-bāz-ı ṭarab-ı küçe-i lâ-ḳaydî iken
Yapışup destüme bir şahş hemān bî-hengām
- 99 Didi gel küşe-i mektebde hele seyr eyle
Ne kebüter-meniş āḫū-reviş ü kebk-ḫirām

88 dil:ol S, nā'il:kābil S, ḥā'il D, cehd ü:cehd-i HD

89 cāy-ı:cān-ı H

91 naḳş u:naḳş-ı HSD

92 Meşrebüñ:Meşrebi H

94 āġuş u:āġuş-ı HD

95 tıfl-ı:tıflı HM, soñra:mekre S

96 ḳuve-i:ḳuvvet-i HSİ

98 küçe- i:levḫa-ı MD

- 100 Eylemiş kâğıd-ı sı-pâresini bâl-edâ
Olmağa tâ'ir-i hoş-lehçe-i evc-i ilhâm
- 101 Cümlesi reş-fezâ-yı şaf-ı ra'nâ-yı küleᅡg
Gıtmeye menzil-i maᅡşûda şuhûr u a'vâm
- ii7b 102 Sen ne lâyıᅡ ki ᅡalup gerd-i 'abeş-kârıde
İdesin kendüyi âlüde-i ᅡâk-i evhâm
- S21a 103 Bu gürüh-ı hünere hem-sebaᅡ-ı ız'ân ol
Kerem it peyrev-i pîrân-ı reh-i 'ırfân ol

XIV

- 104 Sa'y ile eyleyüben nokᅡta-i 'ilmi teᅡşîr
Eyledüm bir nice dem ders-i fenâyi tekrîr
- 105 Ebced-i 'aşᅡ-ı mecâza varıcaᅡ mebᅡaşımız
Varaᅡ-ı dilde maᅡabbet olunca taᅡrîr
- 106 Sâde levhân ile hem-cels-i ünstıyet idüm
Hem daᅡlı itmiş idüm naᅡş-ı sıvâyi taᅡşîr
- 107 ᅡatt-ı butlân çekilüp soñra kitâb-ı emele
Eyledi ᅡükm-i ᅡazâ emr-i mezâyı taᅡyîr
- 108 Oldı bir âfet-i yaᅡma-gere 'aᅡl âşüfte
Tesliyet-baᅡş-ı cünün olmadı ᅡırz-ı tedbîr
- 109 Harf-i ᅡur'ân gibi ma'nâda cüdâ olmaz idük
Rû-be-rû şafᅡa-i 'ızzetde olunduᅡ taᅡşîr
- H66b 110 Vaşᅡ-ı tîr-i müjesin rüz u şeb ezberlediᅡüm
Saydıᅡüm olmasa ger bir bir iderdüm taᅡrîr
- M20 111 'İlm-i ma'nâyı tıyup sırta olursam âᅡâᅡ
Anı bir hoşᅡa beyân eylerüm inşâ'allah

100 kâğıd-ı sı-pâresini:kâğıda bısyâresin H

101 fezâ-yı:fezân-ı H, ra'nâ-yı:ra'nâ HS, maᅡşûda:maᅡşûd H, şuhûr u:şuhûr-ı HD, a'vâm:eyyâm D

102 Sen:Seni H, İdesin: İde seni H, kendüyi:kendüñi D

103 it:itdi H

105 mecâza:ᅡıccâza M, mebᅡaşımız:maᅡabbetimüz H

106 hem-cels-i:meclis-i H, Hem daᅡlı itmiş idüm:Süllemide eyleyüp Hİ, Süllemide eylemeyüp S

107 kitâb-ı emele:kitâb ile H, taᅡyîr:ta'bîr H

111 ma'nâyı:ma'âni H

XV

- 112 Bu kadar çektiğimiz meşgale-i renc ü ta'ab
Oldı 'ahd-ı ezeli cümle ferâmüşa sebep
- 113 Unutuldu dem-i sâbıkda geçen şart-ı vefâ
Kalmadı zerre-i nâ-çizi hebâ oldı hep
- 114 Kani ol h'âhiş-i dîrîne-i taşşıl-i kemâl
Kani ol tarz-ı heves-kâri-i tekml-i edeb
- 115 Şimdi sermâye-i irâş-ı fütür olmuşdur
'Âlem-i dilde olan ma'reke-i şevk ü tarab
- S21b 116 Bulmayup seyrimiz aqşâ-yı merâma gâyet
Bizî kem-râh-ı vişâl eyledi devr-i kevkeb
- 117 Ya'ni vâdî-i tahayyurda kalup ser-gerdân
Reh-nümâ olmadı maqşûdimuza Hızr-ı taleb
- 118 Getirür yine dalâle dağı gül-i evhâm
Vağan-ı aşla çeker rişte-i peyvend-i neseb
- 119 Oldum artuq gam-ı hicrân ile me'yûs-ı halâş
Gelmez oldı dile bu dağdağadan fikr-i menâş

XVI

- 120 Her ne itdiyse baña nefis-i bed-âyîn itdi
Tab'a küfrân-ı ni'am tavrını telkîn itdi
- D10b 121 Mest idüp şîre-i da'vâ vü gurûr ile beni
H'âb-ı hargûş ile ol neşveyl teskîn itdi
- İ18a 122 Bir belâ cümleye sârî olcaq hoşça gelür
O sebebden hele hâsîd bize çok kîn itdi
- 123 Lîk mümkün ki bula semt-i necâtı bu habîş
Düzağ-ı cehli neden kendüye taşsîn itdi
- 124 Zulm-i bî-gâye idüp hem komadı ağlamağa
Dîdemi gırye-i hasret ile hünîn itdi
- 125 Kani çok cevri idüp 'irfân-ı Hudâdan âhîr
Mum iken kalb-i sıyeh-kârımı sengîn itdi

115 şevk ü:şevk-i SD

119 artuq:âhîr S

121 da'vâ vü:da'vâ-yı SD

124 bî-gâye:nâ-gâye HS, Dîdemi:Dîdem H

125 sıyeh-karımı:hun-kârımı H

- 126 Yağdı yandırdı beni âteş-i kahr-ı sitemi
Başuma tüde-i nâr-ı gamı bâlîn itdi
- H67a 127 Hayf vâ-hayf eger bulmaz isem râh-ı necât
Mutaşavver mi olur bir dañi haqqumda hayât

XVII

- 128 Bir dem olmaz ki gam-ı hıcr ile âh eylemeyem
Sınemi âteş-i hasretle tebâh eylemeyem
- S22a 129 Olmaya hâne-i hâırdı gubâr-ı teşvîş
Ya'ni havf-ı sitem-i baht-ı siyâh eylemeyem
- 130 Berzah-ı havf u recâdan beni yâ Rabb kırtar
Zevk u gam düzah u firdevse nigâh eylemeyem
- 131 Zerrece tâb-ı tecellâya olup şâyeste
Gâh idem kendümi güm-geşte vü gâh eylemeyem
- 132 Gönüm ol 'izzet-i câvid ile eyle bende
Bir dañi meyl-i hevâ-yı beg ü şâh eylemeyem
- 133 Düşmeye nâ'ire-i buğz u hased ihvâna
Yüsuf-ı himmeti üftâde-i çâh eylemeyem
- 134 Dil-i Esrâra urup pertev-i mıhr-ı 'izzet
Sâye-i re'fet-i dü-nâna penâh eylemeyem
- 135 Kavl-i taklîdümi tahkik ide ehl-i tahkik
Meslek-i 'aşkıda hem-râh ola Hızr-ı tevlik

126 âteş-ı:âteş ü S, kahr-ı:kahr u Mİ, sitemi:siteme HS, nâr-ı:nâr u Mİ

127 eger:-H

128 Sınemi:Sinem HS, hasretle:hasretde MD

130 havf u:havf-ı HD, Zevk u:Zevk-ı HSD

131 vü:-H

132 'izzet-i câvid ile:câvid ile H, 'izzet-i câzibeye S, beg:yek MD

133 buğz u hased:buğz-ı şadâya H, buğz-ı hased D

135 'aşkıda hem-râh:'aşkıda hem-pâh H

G A Z E L L E R

GAZELİYYÂT*

Elif Harfî

1

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Aşk kim ser-nükte-i mazmûn-ı vaḥdetdür baña
Feyz-i enfâs-ı Meslîḥî mazharıyyetdür baña
- 2 Perde-i zîbâ-yı reng-âmîz-i âşâr-ı mecâz
Levḥa-i evrâḳ-ı dîvân-ı ḥaḳîḳatdür baña
- 3 Perde-dârân-ı tesettür reşk ider tecrîdüme
Şu'le-i reng-i fenâ mihrâb-ı sûretdür baña
- 4 'Aḳl bir tıfl-ı sebaḳ-ḥ'ân-ı ğabıyyü'z-zıhn-veş
Gördüği yerde 'araḳ-rîz-i ḥacâletdür baña
- 5 Şevḳ bir nûr-ı mücerreddür ki feyz-i neş'eden
Yed-be-yed der-dest olunmuş bir vedî'atdür baña
- 6 Sûret-i idrâkden selḫ-i tefekkür eyledüm
Tür-ı bâlâ-yı tecâhül maḥremıyyetdür baña
- 7 Fehm idüp bu nükteyi geçdüm vücûd u maḥvdan
Fıkr-ı terk-ı ḳayda bir ḳayd-ı külfetdür baña
- 8 'Âleme bî-ğanelükden âşınâluk şüreti
Nâ-aşınâluk yüzünden 'ayn-ı dıḳḳatdür baña
- 9 Şu'le-i nîlüfer-i dâğum olup tütî-i reng
Tâb-ı verd-i rüy u ḥaḫ mir'at-ı şoḫbetdür baña
- 10 İntizârum dürî-i dil-dârdan zannetme kim
Dîde-i ispîd beyâz-ı şubḫ-i vuşlatdür baña

1/* H16a, M36, S32b, D16b, İ28b

Ser-levḥa-i Gazelıyyât Hİ; Gazelıyyât Harfu'l-Elif M; İbtidâ-i Gazelıyyât fî Harfî'l-Elif S;
İbtidâ Gazelıyyât D

2 zîbâ-yı:dünyâ-yı S

4 yerde:perde-i H

5 bir:pür S

7 vücûd u:vücûd-ı HSD

8 Nâ-aşınâluk:Nâ-şınâluk Hİ/ Bu beyit, M ve D nüshalarında yoktur.

9 tütî-i reng:tütî-reng S; verd-i:derd-i MS; rüy:rüyı SD; şoḫbetdür:şıḫhatdür MD

10 İntizârum:İntizâr-ı S; dil-dârdan:dil-dâr ise H

- 11 'İst-i zinde sürüş-i mergdür güyâ hemân
Sukm-ı istignâ olursam da selâmetdür baña
- 12 Mürşid-i 'allâme-i hoş-sîret-i Tûr-i fenâ
Hâdi-i vâdi-i istignâ ki vahşetdür baña
- 13 Bu nemed-pâre külâh-ı fakr fahrum sâyesi
Efser-i efsürdeğî-i mülk ü devletdür baña
- 14 Sâlik-i meczûb-ı râh-ı Mevlevîyüm 'arîfüm
Hâliyâ 'aql ü cünûn nâ-cins-i şöhetdür baña
- S33a 15 Secde-gâhumdur cemâl-i mürşid-i dâne-yı 'aşk
Zıllı seccâde özi mihrâb-ı vahşetdür baña
- 16 Eyleyen tahşîs-i 'aşk-ı dilber ile terk-i gayr
Çün Birehmen olsa da ehl-i sa'âdetdür baña
- H16b 17 'Aşkdür heftâd ü dü millet zühürundan gârağ
Cümleden maflûb olan fehm-i mahabbetdür baña
- 18 Ol sebebden nûkte-i 'aşkuında abdâl olmuşum
Küfr ü İmân 'aşk-ı hüsnünden 'ibâretdür baña
- 19 Hırka-i şad-pâre-i Esrâr püş-i nistî
Nürdan bir hıl'at-ı tekrîm-i 'izzetdür baña
- 20 Sâye-i hünkâr-ı ekberde olan cem'iyetüm
Gıpta-i aşhâb-ı cem'ü'l-cem'-i hayretdür baña

2*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yüz tutup dergâh-ı dilberden bu şeb devlet baña
Cilve-i nür-ı nazardan verdiler hıl'at baña
- 2 Ey dil-i dîvâne fikr eyle hele bir kez 'acep
Kangı isti'dâd ile İrdi dem-i vuşlat baña
- 3 Yârdur ihsândur lütf u keremdür ser-te-ser
Vuşlat u rahmet 'inâyet himmet ü rif'at baña

11 hemân:baña HMSİ

13 Efser-i:-Hİ, Efsürde S; efsürdeğî-i:tâc ki S

15 cemâl-i:hemişe S

18 nûkte-i:tekye-i M, nûkbe-i D; Küfr ü İmân:Küfr İmân HD, 'aşk-ı:'aşk u Mİ

2/* H16b, M37, S33a, D16b, İ29a

Velehu H, Gâzel S, -MDİ

2 Kangı:Kankı H

- 4 Baḡş-ı isti'dād iden erbāb-ı vaşla dostdur
Yoḡsa cān bī-mūsta'id 'acַz u ferāḡatdūr baña
- 5 Sāye-i 'aşkuñda çok iḡsāna mażhar olmuşum
Sīnede deryālanan ḡanumda bir ni'met baña
- 6 Şanma bī-dār eyledi cevriñ füzün itdükçe yār
Ol cefālardan daḡl maḡşūdı hep şefḡat baña
- D17a 7 Secde-fermā-yı sürüş olmuş iken oldum zalüm
Bār-ı hicrāndan zuhūr itdi bu kec ḡālet baña
- 8 Rabb olan ismüm benüm feyz-i belādur evvelā
Virdi te'şir-i rubūbiyyet 'ubūdiyyet baña
- S33b 9 Cur'asından mest iken da'vāya ḡāni' olmadum
Sāḡiyā lūtf eyle bir niḡl-ı ḡirān yüklet baña
- 10 Mest-i rüsvāy-ı maḡabbet olmadur kārüm benüm
Hem yine şāyestedür ta'n-ı heme-millet baña
- 11 Lezzet-i cāna maḡaldür bī-nemek efsāneler
Nāşihu'l-lah 'aşkına vırme meded şıḡlet baña
- 12 Var yūri ey zillet-i devlet-nümā-yı māyesi
Devlet-i 'ālem saña faḡr-ı güher-ḡıymet baña
- 13 Ey yüzi ḡurşid-i şubḡ-ı devletüm şimden gerü
Senden özge yār ile gösterme ünsiyyet baña
- 14 Dāḡil-i dārü'l-emān-ı dergehüñ oldum şehā
Cevriñ iḡsān ü kerem ḡahrüñ büyük himmet baña
- 15 ḡarf-i vāḡid söylemek ḡaddüm degül Esrār lik
Feyz-i Mevlānādan irmişdūr bu cem'iyyet baña

4 bī:-Hİ; 'acַz u:'acַz H; ferāḡatdūr:ferāḡat S / Bu beyit, M ve D nüshalarında yoktur.

5 ni'met:ni'metdūr H

9 yüklet:tevekküliyyet H

11 meded:gelüp S

3*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

- 1 Yâr peymâne be-kef mest bu şeb geldi baña
Nev-be-nev velvele-i şevk u tarab geldi baña
- 2 Zülf-i âşüftesi dîvâneye döndürdi beni
Çeşm-i hâmüşmü gördükçe edeb geldi baña
- 3 Gıtdi İmân u küfür ğamze-i yağma-gerine
Hâşılı ğaret-i bâzâr taleb geldi baña
- 4 Ben gedâ ol ise şeh ülfete şâyân deglüz
Bilmem âyâ 'acebâ n'oldı sebeb geldi baña
- 5 Hânde-i zîr-i lebi şa'sa'a-i subh-i ümîd
Çeşm-i h'âbîdesi şûr-efken-i şeb geldi baña
- 6 Kâm-yâb olmağı da eyledüm ikrâr ammâ
Heves-i dil dağı ğâyetle 'aceb geldi baña
- 7 Nefs-i serdini de gûş itdüm imâm-ı şehriñ
Getür ol bâdei çün âteş-i teb geldi baña
- S34a 8 Yürî ey h'âce-i 'allâme melâmet eyle
Mey-i şeb-hûr u püşide yine seb geldi baña
- 9 İtme ta'yîb ki Esrâr-ı elem-me'lûfi
H'âce billâhi cihân zevki ta'ab geldi baña

3/* H17a, M37, S33b, D17a, İ29b
Velehu Hİ, -MSD

3 ğaret-i:'âdet-i H

4 şeh:şâh S

7 de:-HSDİ; imâm-ı:ammâ HS; âteş-i:âteşi Mİ

8 h'âce-i:hoca-i H; şeb-hûr:şeb-hûn H; u püşide:şebde M; seb:heb MD

9 ki:-H; zevki:zevk u H

4*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Rızâ-yı hâzret-i Sıddîkdür semâ'-ı şafâ
Fedâ-yı 'âleme teşvîkdür semâ'-ı şafâ
- 2 Şafâsı hâşılını 'âşıkun 'ayân eyler
Mihekk-i gevher-i tevfiqdür semâ'-ı şafâ
- 3 Hezâr şevk ile semt-i maḥabbete her dem
Muḥıbb u münkiri teşvîkdür semâ'-ı şafâ
- 4 Ne deñlü ğarķı hücüm itse artar 'ırfânı
Fenâ-yı şahv ile tedkîkdür semâ'-ı şafâ
- M38 5 Hem itdi ketm-i ḥaķķat hem itdi vahdet 'ayân
Bır özge ma'nevî tevfiqdür semâ'-ı şafâ
- 6 Şadâ olundığı dem 'âlem-i vefâya varur
Elestün 'ahdını taşdıkdür semâ'-ı şafâ
- D17b 7 Egerçi ma'ni-i tevḥîd kâle gelmez ise
Lisân-ı hâl ile taḥķîkdür semâ'-ı şafâ
- H17b 8 Taraf taraf açar şüküfehâ-yı rûḥânî
Fezâ-yı sîneyi taḥdîkdür semâ'-ı şafâ
- 9 'Acab mi olsa eger mest-i bî-şu'ür Esrâr
Başumda neş'e-i taḥķîkdür semâ'-ı şafâ
- 10 Zuhûr-ı müjde-i teşrîf-i zât-ı Monlâdan
Şafâ-yı ḥâtır-ı Şıddîkdür semâ'-ı şafâ

4/* H17a, M37, S34a, D17a, İ29b
Eyzen H, Eyzen İhu İ, -MSD

1 semâ'-ı:semâ' u S (gazelin sonuna kadar); Fedâ-yı:Kuvâ-yı S

4 ğarķı:ĝarķ-ı S; Fenâ-yı:fenâ ki H, fenâ-yı M

6 vefâya:fenâya S

8 şüküfehâ-yı:üşküfhâ-yı Hİ, üşküftehâ-yı MD; taḥdîkdür:taḥrîkdür H

9 olsa:olsam HMDİ

5*

Mütefâ'ilün Fe'ülün Mütefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Yine kâtib-i tecellî ruḥ-ı yâre çekdi tuḡrâ
Yine ḥaṭṭ-ı 'anberîni yed-i ḡudret itdi imlâ
- S34b 2 Yine zülf-i kâfiristân dil ü câmı kıldı ḡâret
Yine ḡamze-i Hülâḡū urup itdi dîni yaḡma
- 3 Yine âh âh-ı meşân ider âsumâni nâlân
Bu şadâya kevn ḡayrân bu edâya 'aql rüsvâ
- 4 Ne sıyeh belâ imiş bu sitem ü cefâ imiş bu
Nereden dolaşdı gönlüm ser-i ḡısuvâne âyâ
- 5 Naẓarın vefâ şanurdum dile âşına şanurdum
Meger ol nigâh-ı ḡûni bana ḡahr imiş temâmâ
- 6 Baña ol nigeh ne söyler ḡaẓab u mürüvvet eyler
Hele çâk çâk olsam idemem o râzı ifşâ
- 7 Ne bu ṭavr-ı nâzikâne ne bu 'işve-i yegâne
Bu zuhûr-ı nev-edâyı saña vırdı anca Mevlâ
- 8 O fiten-pesend-i fettân urup itdi bezmi tâlân
Bizi kıldı pek perîşân bu edâ-yı bî-muhâbâ
- 9 O nigâh-ı pür-celâli yanar âteş oldu eyvâh
Leb-i Zü'l-fikâr-ı ḡaydar ser-i câmı öpdî ḡâlâ
- 10 Görinür kimine cür'a o ḡadehde mihr-i eflâk
Baña her şü'a'-ı mevcî olur âteş-i tecellâ
- 11 Ne 'acâyıp 'aşḡ imiş bu ne fenâ-yı maḡz imiş bu
Ki birer piyâlesidür dem u 'aşḡ u zühd ü taḡvâ
- 12 Saña 'aşḡ oldu Esrâr ider âh u nâle vü zâr
Pek uzun fütâdelikdür ola dest-ḡîr Monla

5/* H17b, M38, S34a, D17b, İ30a

Eyzen H, Eyzen lehu İ, -MSD

4 sitem ü:sitem-i HD; ser-i:yine MD

5 Naẓarın:Naẓarun HSİ; ḡûni:ḡavni H

6 u:-HD; ifşâ:inşâ H

8 bezmi tâlân:bizi nâlân HS

11 dem u 'aşḡ u:dem-i 'işve vü S, -D

12 dest-ḡîr:dest-ḡiri HDİ

6*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Nāzenīn-i 'aşka mı düş olduñ äyâ ey şabâ
Büy-i dilber var senün nefhañda zîrâ ey şabâ
- 2 Kākül-i ham-der-ham-ı dildarı itdün târ-mâr
Eyledün 'uşşâkı der-zincîr-i sevda ey şabâ
- H18a 3 Fethi der-şayd-ı nesîmündür senün bi'l-ittifâk
Gizlemiş gonca dilinde bir mu'ammâ ey şabâ
- S35a 4 Gül-sitân-ı Kudsdan almış gelür gül-bergdür
Feyz-i enfâs ahz idüp senden Mesîhâ ey şabâ
- 5 Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya mı düşdi yoluñ
Eyledün Esrârı bir nefhayla ihyâ ey şabâ

7*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Beni 'aşk eyledi hayrân dirîgâ
Kanı şabr u kanı sāmân dirîgâ
- 2 Beni 'aşk eyledi dil-haste ey dil
Sen ümmîd eyleme dermân dirîgâ
- M39 3 Beni 'aşk eyledi âşüfte-güftâr
Disünler küfr ile îmân dirîgâ
- 4 Beni 'aşk eyledi rüsvây-ı 'âlem
Vaşarum eyledi tâlân dirîgâ
- D18a 5 Hârâbât-ı maḥabbetde yıkıldum
Elimde kaldı bir ḥüsrân dirîgâ
- 6 Başumda şu'lelendi âteş-i 'aşk
Şu'ürüm eyledi süzân dirîgâ

6/ * H17b, M28, S34b, D17b, İ30a
Velehu Hİ, -MSD

1 Nāzenīn-i:Nāzenīni HD

3 gonca dilinde:goncai zülfünde S

7/ * H18a, M38, S35a, D17b, İ30b
Eyzen H, Velehu eyzen İ, -MSD

3 âşüfte:âşüfte-ı H

5 yıkıldum:ıraşdum S; kaldı:kalmadı S; bir:-HS

- 7 Maḥabbet neş'esinden feyzi yoḥsa
Dısün Sa'dī-i Tiftāzān dirīgā
- 8 Şu'ā'-ı rüyını görseydi Seyyid
Ururdu sa'yine çendān dirīgā
- 9 Arar evrāk 'aql-ı İbn-i Sīnā
Bulamaz derdine dermān dirīgā
- 10 Dem-â-dem ḥâkiyâne nâz ider yâr
Felekler çağrışur el'ân dirīgā
- 11 Havâsum târ-ı mâr itdi maḥabbet
Bozuldu 'âlem-i noḫsân dirīgā
- 12 Perişân ḥâlümü seyr iyledükçe
Baña ol büt olur ḥandān dirīgā
- S35b 13 Yine zünnâr-bend-i zülf-i yârim
Dirīgā ey müselmânân dirīgā
- 14 O şūḥuñ eyledi ḥaṭṭ-ı sıyâhı
Cihânu başıma zindân dirīgā
- 15 Gönül bir pâre âteşdür elümde
Gözüm giryân zebân güyân dirīgā
- H18b 16 Ğamuñla şu'lelendi âteş-i eşk
Göl oldu dīde-i giryân dirīgā
- 17 Gül-i çeşmüm semüm-i eşk yakdı
Kanı ol gonca-i ḥandān dirīgā
- 18 Bir âteş-ḥız deryâdür dü çeşmüm
Bulunmaz ḥaddine pâyân dirīgā
- 19 Gülistân-ı derünüm kân tıldı
Dil oldu külbe-i aḫzân dirīgā
- 20 Gözümden maşraf-ı eşküm dökündi
Döküldi kaṭre kaṭre kân dirīgā

7 feyzl:feyz S
8 Ururdu:İderdi S
9 İbn-i Sīnā:İbn-i 'İsâ Sīnâ H
10 ḥâkiyâne:ḥâk-i pâyına H; yâr:yanmaz H
11 Bozuldu:Bozar m H
12 seyr seyr:seyr HMS
15 elümde:dirīgā H; giryân:nâlân HMDİ
18 âteş-ḥız deryâdür:âteş-ḥızdır H; dü:ki HSI
20 gözümden:gözinden H

- 21 Bu bî-dilden nedür maşûduñ âyâ
Mürü'et ey ğam-ı hıcrân dirîğâ
- 22 Ğamuñ mādâm ki hem-demdür benümle
Baña zevk ü elem yeksân dirîğâ
- 23 Vefâñı görmedi görmez mi aşlâ
Senüñ Esrâr-ı ser-gerdân dirîğâ
- İ31a 24 Kapuña geldüm ey Sultân-ı Tebrîz
Elümde ruķ'a-i noķsân dirîğâ

8*

Mef'ülü Mefâ'lün Mef'ülü Mefâ'lün

- 1 Kâkül degül ol kâfir şeh-bâz-ı hümâ-peymâ
Gönlüm gibi 'anķayı şayd eyledi bî-pervâ
- 2 Ol ğamze-i yağma-ger müjğânın idüp leşker
Urdı dil-i nâlânı kopdı yine väveylâ
- S36a 3 Yâ Rabb ne bu hâletler kopmaķda kıyâmetler
Her sinede şad şürîş her küşede şad ğavğâ
- 4 Her 'aşıkı bir yüzden dil-beste idüp zülfün
Her dilde birer pıctış her serde birer sevdâ
- 5 Yâ zülfini zabt eyle yâ ğamze-i cellâduñ
Halk elbet olur 'aşık bitsün mi maħabbet yâ
- 6 Ol dilber-i 'aşık-küş kân dökmeğē mā'ıldür
Devrân harâb olmuş kaydında degül aşlâ
- 7 Hayranlığum ol yâre ol mertebelerdür kim
Her gördüğüme oldum âylne gibi rüsvâ
- M40 8 Ben ğızlice ol şühuñ lütfına bu ğün irdüm
Ğavğasını çeksünler her dil-şüde-i ferdâ

21 ey:-H

23 Vefâñı:Vefâyı S; mi:-H

8/* H19a, M39, S35b, D18a, İ31a
Eyzen lehu Hİ, -MDS

1 eyledi:eyledi mi S

2 müjğânın:müjğânun HMS; dil-l:dil ü HS

3 ne bu:bu ne D; her:-H

8 dil-şüde-i:dil-şüdei HMS, dil-şüdeler D

- 9 Sâkî saña n'oldı yâ çeşmüñ gibi mest olduñ
Bilmem hele ben kendüm 'aqlum olalı yağma
- 10 Ey muṭrib-i cân-efzâ ey tütî-i şeker-ḥâ
Lütf eyle nevâ-sâz ol yetmez mi bu istiğnâ
- 11 Ey kıl-k-i ğazel-perdâz âḥir iderek nâle
Derd-i dîl-i Esrârı itdün mi yine ifşâ
- 12 Gevher taleb eylersen var dergehine yüz sür
Kimyâ-yı sa'âdetdür ḥâk-i reh-i Mevlânâ

9*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gönül da'vâsına elbet nişân ister mi ister yâ
Bu kâr-ı zâra çeşm-i ḥün-feşân ister mi ister yâ
- 2 Gelüp şahn-ı talebde 'arz-ı kâlâ-yı vücûd itsün
Yolında müdde'ler imtiḥân ister mi ister yâ
- 3 Saña bir dîl gerek kim kâbil-i sükânâ-yı 'aşq olsun
O 'ankâ-yı İlâhî âşiyân ister mi ister yâ
- 4 Niyâz itmekdan özge 'âşıka semt-i ḥalâş olmaz
O ḥün-rîzûñ celâlınden emân ister mi ister yâ
- 5 Heyülâ ḥod qarîn-i ma'nâ olmuş yerde ğâfildür
Meslîḥ-ülfet olan âbdâla cân ister mi ister yâ
- 6 Küşâd-ı ğonçe-i rû-puş-i istiğnâ için Esrâr
Çemende bülbüle her dem fiğân ister mi ister yâ

9 kendüm:ğıtdüm M
10 nevâ-sâz:nevâ-sâza S

9/* H19a, M40, S36a, D19a, İ31a
Eyzen lehu Hİ, -MDS

4 'âşıka:-H

5 ma'nâ:ma'nevi S

10*

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün

- 1 Ey muğ-beçe-i zibā ey cān-ı dil-i 'İsā
Şubḥ oldu güneş toğdı geldi dem-i iklīsā
- 2 Zīr-i bağal Engelyun destinde çelîpāsı
Tā günbed-i gerdündan geldi bu gece Yünā
- 3 Ey ümmet-i nā-binā bir şit gelür çölden
Ben gerçi Mesihāyum ta'mide gerek Yahyā
- 4 Āb-ı ruḥumuz vardur şerḥ şudür eyler
Biñ kerre talup çıksun nekbet suyına pāpā
- 5 Ey ümmet-i bī-me'men İncil ü haber benden
Nomen ayoş Ahmedoş āpostō profitā**
- 6 Büt-ḥāne-i ḥüsninde ḥatṭ zülfi ider tefsīr
İncil yazar künc-i ḳamāmede Yūḥannā
- 7 Bir kerre o büt gelse başsa ḳadem-i pākin
Ka'beyle olur hem-ser beytū's-šanem-i Rūmā
- 8 Nāmūs cedīd oldu Allāh bedīd oldu
Gül-zār-ı tecellīdür re's-i Cebel-i Fārā
- 9 Rūḥ-ı peder-i a'zam oldu püsere hem-dem
Āyine-i ḳudretdür ser-levḫa-i Mātityā
- 10 Maḥv itdi ekānīmi nūr-ı naẓar-ı vaḥdet
Destinde ḳalem ḳaldı 'aḳlın şaşurup Lūḳā
- 11 Rindān-ı Benī Ya'ḳūb bir cām ile mest oldu
Peymāne-i rāz oldu tezyīne dem-i Mūsā
- 12 Çıḳdı 'alem-i Ahmed ḫaşr oldu cihān tekrār
Zünnārmı işkest it ey 'ābid-i Rūmanyā

10/ * H19b, M40, S36b, D19a, İ31b

Eyzen lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

1 geldi dem-i iklīsā:geldüm dām-ı kllīsā H

2 Engelyun:Engeltyyun D; Yünā:bütā H

3 gelür:-H; ta'mide:ta'mid M, n'anda S, ta'midi D

** Rumca olan bu mısranın anlamı şudur:"İsmi yüce Ahmed olan peygamber".

6 zülfi:zulf M; genc-i:tā kim D; ḳamāmede:ḳamāmedeki D

8 Allāh:ümmet MD

10 'aḳlın:'aḳl M; şaşurup:şaşurdup H

12 oldı:ol H

- S37a 13 Bir nūr tolar yek-ser bîr baħr olur her yer
Ne mülk-i Amerikā ne mülket-i Afrikā
- H20a 14 Biñ sāl muqaddemden dīvānce-i Salmūsî
Vaşında idüp inşā cān-i püser-i İşā
- D19b 15 Tesbîhini eylerdi 'ubbād-ı heyākilde
Bā-nağme-i Dāvūdî bā-argan u kıtārā*
- 16 'Aşq-ı Zekeryyādan bir şu'le zuhūr itdi
Na't ile tölup gıtdi cān u ciger-i Hannā
- 17 Zencîri şikest oldı kāküllerini yoldı
Mekke ğam ile töldi feryād idüp 'Uzzā
- 18 Sırr-ı eħada Ahmed tevħid-i Kureyş oldı
İbrāhimün evlādı faħr itse 'aceb mi yā
- M41 19 Esrār-ı fakirü'l-bāl ihsānına muhtācdur
Yā Ahmed ü yā Maħmūd yā Seyyid ü Mevlānā

11*

Müfte'ülün Müfte'ülün Fā'ülün

- 1 Lāzım olan lütf-i Ĥudādur Ĥudā
Sa'y ü taleb cümle hebādür hebā
- 2 Cehd ü 'amel bîr pula degmez hemān
İş bitüren feyz-i 'aṭādur 'aṭā
- 3 Ehl-i tene ĥavf u recā hoş gelür
Ehl-i dile terk-i şafādur şafā
- 4 Bîm-i ümîd ālet-i melhūzdur
Zehr-i zuhūr şehd-i şifādür şifā
- 5 Rüy-ı bekādan getüren perdeyi
Nefḥ-i nesîmāt-ı fenādür fenā

13 mülket-i:mülk- MSD

* "Org ve ğitar"

16 tölup:talup S

17 Zencîri:zencîr MS

18 Bu beyit, M ve D nüshalarında yoktur.

11/* H20a, M41, S37a, D18b, İ32a

Velehu H, -MSDİ

2 bitüren:bütün M

4 melhūzdur:melhūzedür MD, melhūzdurur S

- 6 Rū'yet-i ferdāyı ko dil-dāra baq
Ol sanem-i mäh-liqādür liqā
- 7 Zülfine meftün olan bî-dilün
Varı yoğı cümle fedādür fedā
- 8 'Aşq u melāmet baña oldı libās
Neyler isen eyle şalādür şalā
- S37b 9 Cevr ü sitem 'ayn-ı keremdür kerem
Derd u belā maḥz-ı devādür devā
- 10 Bende-i Monlā olan Esrār-veş
'Āleme nāz itse sezādür sezā
- 11 Mevlevinün tarz-ı semā'ı bütün
Eyledıgl 'ahde vefādür vefā

12*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Āstın-efşān-ı lütf olmaz mı ol zālīm baña
Tıg-ı gevher-tāb göstermez mi iqbālüm baña
- 2 Merḥamet ḥarfün işitmez güşına girmez figān
Derd-baḥş-ı bî-devādür böyle bir zālīm baña
- 3 Her ne dem ḥāl-i perişānum tefe"ul eylesem
Ḥande eyler güyiyā mecmū'ā-i fālüm baña
- 4 Maḥşer-i 'aşkında itsem 'arz-ı ḥāl ol şāha ger
Cümle dest-i red olur elvāḥ-ı a'mālüm baña
- 5 Mevc-i eşkümden mürekkebdür benüm Esrār çün
Maḥv-ı süret gösterür mir'āt-i aḥvālüm baña

7 fedādür fedā:hebādür hebā MD

12/* H20b, M41, S37b, D19b, İ32a
Velehu Hİ, -MSD

4 dest-i red:deste red H, der-dest S

13*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Sakladuğça kendüsin ol meh-likā
Her tarafından oldu bîñ sır rû-nümā
- 2 Sırrını ketm eylemek kaşd eyledi
Ol sebebden tutdı dehri mācerā
- 3 Hem-dem oldu bir nefes zülfi ile
'Alemler mest-i vişāl itdi şabā
- İ32b 4 Bir haber yokdur didüm dil-dârdan
Her tarafından geldi bîñ dürlü şadā
- S38a 5 Zerreler 'arz-ı şehâdet eyledi
Kuldur ol hürşide bu 'arz u semā
- 6 Gâh bîñ yâr olsa bir ağıyâr arar
Gâh bîñ ağıyâra bir yâr âşnā
- 7 Ğayretinden zülfine eyler celāl
Eylese ruhsâresin zâhır baña
- 8 Hânde itse hışm ider 'uşşâkına
Kim niçün eyler şafâsından bükā
- 9 Bir nigâha cân viren mahrûm iken
Şüret-i dîvâra eyler merhabā
- 10 'Âşıkâ kahır celāl-ender-celāl
'Ârife nâzı edâ-ender-edā
- M42 11 Hürde-gîr-i nâz olursa el-hâzer
Hâzretinde 'ayn-ı da'vâdur fenā
- 12 'Arz-ı kâle eyleme ey hest ü nîst
Hesti vü mahva urur şad püşt-i pâ
- 13 Anlasañ ma'nî-i Allâhı eger
Bir tarafından küfr olur illâ ve lâ
- 14 Bir uzun efsânedür ma'nâ-yı 'aşk
Ger taḥammül eylese lafz u edā

13/* H20b, M41, S37b, D18b, İ32a
Eyzen H. eyzen lehu İ, -MSD

1 sır:serv S

4 Bir:Bu S

5 o:ö MD

12 Hestü vü:Hesti-i D; püşt-i:püşt ü İ

- 15 Zülfine dâ'im ğazel söyler idüm
Sâye şalsa bu zemîne ol hümâ
- 16 Çeşmini ifşâ iderdüm her kese
Virse ruşsat ol nigâh-ı fitne-zâ
- 17 La'lini yok bildi 'âlem vardur
Söyler idüm añlasañ 'âşık saña
- 18 Söyler isem bezm-i cânda söylerüm
Bâde vir Esrâra lütf it sâkıyâ

14*

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Düşdüm yine iztirâba hayfâ
Dil başladı pîç-tâba hayfâ
- 2 Başuma çöküp şehâb-ı hicrân
Bağdırmaz o âfitâba hayfâ
- 3 Deycür-i sitemde kaldum eyvâh
İrmedüm o mâhtâba hayfâ
- 4 Ma'mûr idi dil yıkıldı âhîr
Yapılmadı şu harâbe hayfâ
- 5 Sevdâ beni itdi gıtdi mağlûb
Kâdir degilüm cevâba hayfâ
- 6 Derd-i dili söyler idüm Esrâr
Tahrîr olamaz kitâba hayfâ

14/* H21a, M42, S38a, D18b, İ32b

Velehu H, -MSDİ

2 Bağdırmaz:Bağdır S

3 o:ol MD

6 Esrâr: ammâ HMDİ

15*

Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Nigâhuñ girdi kâne bî-pervâ
'Âkîbet kıydı câne bî-pervâ
- 2 Ğamze Beytû'l-ħarâm rüyında
Mey iġer kâne kâne bî-pervâ
- 3 Günde bîñ bî-günâhı ol zâlim
Kağl ider bî-bahâne bî-pervâ
- D19a 4 El-vedâ' itdürür fütâdelerin
Kâkülü din ü câne bî-pervâ
- 5 Kıydı mihrâb içinde kâfir çeşm
Bir niġe müslümâne bî-pervâ
- 6 Men ser-i mü-şemînden maħrûm
Tağlur zülfe şâne bî-pervâ
- H21b 7 Ne cesur oldu bu gönül yâ Rabb
Secde eyler bütâna bî-pervâ
- 8 Sûz-i hecr ile çekdigüm yâre
Söylerüm yâne yâne bî-pervâ
- 9 Didî Esrâr hoş ġazel olmuş
Ne ġüzel nâzikâne bî-pervâ

15/ * H21a, M42, S38b, D18b, İ33a

Velehu H, -MSDİ

2 Ğamze:Ğamze-i MSDİ

3 bahâne:nihâne M

4 itdürür:itdi M, eyledi D; din ü:din D

5 müslümâne:müslümân H

6 şemînden:şemîminden S

7 cesür:cevr H

8 Söylerüm:Söyledüm HMDİ

B Harfî*

16**

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün

- 1 Ey âsumân-ı hıyre-ser olmuşsın 'aşka müntesib
Bir âfitâbuñ şevkine sen de gezersin rûz u şeb
- 2 Bu gıryeye bâ'ış nedür ey ebr-i hünîn-i şafağ
Dil-hün ideñ varsa yine sen de benüm gibi bu şeb
- M43 3 Ey çarh ben oldum bu gün bir âfetün ser-geştesi
Benden beter ser-geştesin âyâ saña n'oldı 'aceb
- 4 Dil-ħastedür arz u semâ 'aşkuñ elinden ħâliyâ
Ĥayrettedür derd-i devâ ħurşidi Ĥutmuş tâb-ı teb
- 5 Devrâna bir kâfir-nazar fitne bırakmış ser-te-ser
Meftün-ı târ-ı kâkûli Ĥind u 'Acem Rûm u 'Arab
- 6 Bir dilbere âşüfteyüm kim mâcerâmı söylesem
Aĥvâlümü güş eyleyüp taĥsîn ider 'aql ü edeb
- 7 'Aşkuñ 'inâyetin görüp ehl-i ħarâbâta bugün
Şad tevbe vü 'özr eyledi da'vâsına sa'y ü taleb
- 8 Muṭrib bu ney mi sūr mı sâķi bu mey mi ħün mi
Farķ olmadı ġitdi hele maĥşer mi yâ bezm-i ṭarab
- 9 Durmaz idersin âh âh feryâda açduñ şâh-râh
Ey ney bu meclisde yine ġavġaya hep sensin sebeb
- 10 Ey mey yeter itdün ħurüş olduġ saña hem çeşm u güş
Bed-mestlük itme ol hamüş ehl-i dile vırme ta'ab
- 11 Sâķi ħarâb itdün beni mest eyleyüp ġitdün beni
Bilmem niye n'etdün beni âhum hevâya ġitdi hep

* Fî Ĥarfî'l-Bâ Ĥİ, Ĥarfî'l-Bâ MD, Gazeltyyât fî-Ĥarfî'l-Bâ S

16/**H21b, M42, S39a, D19b, İ34a

2 nedür:-H

3 bugün:yine hele H, hele Sİ

4 tâb-ı:tâb u S; teb:tet H

5 Devrâna:Dün âyineye S; târ-ı:tâ der H

6 mâcerâmı:mâcerâyı S; 'aql ü:'aql D

7 'inâyetin:'inâyetün HMSD; ħarâbâta:ħarâbâtum MD; vü:-D; sa'y ü:sa'y D

8 bezm-i:nerm-i HS

9 yine:yine ol H

10 hem:hep HSİ; çeşm u:çeşm HMSD; güş:düş M; ol:- HSİ

- 12 Ey kâlib-ı ağıyar-bîn senden eyi ağıyar mı var
Sensin yine perde saña olmaz hicâba muhteceb
- 13 Esrâr söz kimyâdur şanma nazar da'vâyadur
Fehm eylemez derd-i dili lafz u edâ vü harf u leb
- 14 Kün sırrını fehm itmege âyîn-i Mevlânâya bak
Gûş it şadâ-yı nâydân neymiş zühür-ı mûntaḥab

17*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Dök dök ey dîdelerüm eşk-i firāvânı bu şeb
Çekdi ağûşa rakîb ol meh-i tâbânı bu şeb
- 2 Bir sıyeh çerde sıyeh câme meh-i kâfir-kîş
Bağladı kâkülüne 'aql-ı perîşânı bu şeb
- 3 Dil-i âhum dîvâne yine bir şerer-i nâle ile
Âteşe yakdı bütün kûlbe-i aḥzânı bu şeb
- 4 Ra'd-ı âhum felege velvele-endâz olup
Kattı birbirine nûh-ḳubbe-i gerdânı bu şeb
- 5 Baña cevri itmemege 'ahd ü yemîn itmîş idi
Ol cefâ-pîşe unuttı yine peymânı bu şeb
- İ34b 6 Sîhr ile sâkı-i meclis mey-i gül-reng deyü
Koydı peymâneye ḥurşîd-i dîraḥşânı bu şeb
- 7 Oldı rindân-ı ḥarâbât ile mest ü rüsvâ
Ḥvâce yağmaya virüp kâle-i dükkânı bu şeb

12 ağıyar-bîn:ağıyar H; hicâba:ḥicâb H
13 lafz u:lafz-ı SD; harf u:harf-i HD
14 şadâ-yı:şadâmı M

17/* H22a, M43, S39b, D20a, İ34a

Eyzen H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 Çekdi:Çeke MD
2 câme:câmeli S
3 Dil-i:Dil ü HS
4 nûh:-H
5 yine:pend-i H
6 sâkı-i:sâkı HSİ
7 mest ü:mest Mİ

- 8 Şafağ-ı dîde-i ümmîd ağardı gıtdı
Yapmadı ol meh-i nâzum dil-i vîrânı bu şeb
- 9 Kûyuña 'arz u niyâz itmege geldi gönlüm
Yıkma lâyıq mı begüm hâtır-ı mihmâni bu şeb
- 10 Gör sıyeh-rûzi-i cüyende-i vaşluñ hâlin
Unudur Hızr-ı reh-i çeşme-i hayvânı bu şeb
- 11 Zühre rakş eyledi ser-germ-i semâ' oldı felek
Güş idüp nâle-i Esrâr-ı ğazel-hânı bu şeb

18*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Dergeh-i dil-dâra itdüm intisâb
Nerdübânumdur sıphr-i nüh-kıbâb
- S40a 2 Bir felek-neş'e virürler her biri
Zâhir oldukça şarâbumda habâb
- 3 Muṭrib-i meclis o rütbe mest kim
Nağmesinde mevc urur reng-i şarâb
- 4 'Aşk ile ben hüsn-i ülfet eyledüm
Zehr teklîf itdi oldum neş'e-yâb
- M44 5 Tâ'irân-ı qudsî teşhîr eyledüm
Ben sıphr-i ser-keşe virdüm cevâb
- 6 Ol şanem geldi derün-ı sîneye
Şimdi ma'mûr oldı deyr-i harâb
- 7 Mülkini 'arz eylese hâkân-ı Çîn
Zülfünün hakkıyçün itmem irtikâb
- 8 Cân-ı sâfi-tiynetân hakkânidür
Reng virmez şüret-i mevhûme âb

10 sıyeh:sıyâh D; rûzi-i:rûzi H, rûy-ı MD; vaşluñ:vaşlın H; çeşme-i:çeşme S

18/* H22a, M43, S39b, D20a, İ34b
Eyzen H, Eyzen lehu İ, -MSD

2 neş'e virürler: neş'ede yürürler S

4 hüsn-i:hüsn ü HMS

5 Tâ'irân-ı:Tâ'irâmı H

6 deyr-ı:zîr-ı H

7 Mülkini:Mülkümlü H

8 mevhûme:mevhüm S

- 9 Çeşm-i âteş-feşân oldu yine
Şu'le-i âvâze-i çeng u rebâb
- 10 Mevc urup bezm-i semâ'-ı Mevlevî
İtdi deryâ-yı tecellîler şitâb
- 11 Dil nesîm-i 'aşk ile cûş eyledi
Gevher-efşân oldu mevc-i ıztırâb
- 12 Kâ'inât-ı 'aşkı defter itdiler
Kaldı 'âlem nokta-i sıfır-ı hesâb
- 13 Pür-ḫayâl eyler dil-i bîdârımı
Bağlamaz dîvâne-yi zencîr-i ḫ'âb
- 14 Revnaḫ-ı teşrîfne mazhar olup
Dem-be-dem çarḫa zemîn eyler ḫitâb
- 15 Âdem-i ḫâkiye bürhânım bu gün
Çün pederdür baña setir bu türâb
- İ35a 16 Âdem-i ekber medârumdur benüm
Râh-ı tekrârumdan itmem ictinâb
- S40b 17 'Aşkdur sulṫân-ı Gâlib 'âleme
İşte al benden peyâm-ı bâ-şavâb
- 18 Sâye-i Monlâda ey Esrâr ben
Kâ'inâta eylerüm 'arz-ı cenâb
- 19 Bende-i Şemsü'l-Ḥaḫ Tebrîziyüm
Çâkerümdür mâhtâb u âftâb

19*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Reng-i bî-rengi virüp mir'ât-i hüşe la'l-i leb
Şu'le-i idrâkdür maḫv-ı nuḫûşe la'l-i leb
- 2 Gösterür mevc-i tebessümden dür-i nâ-yâblar
Başlasa keyf-i nesîm-i meyle cûşa la'l-i leb

9 çeng u:ceng S

10 deryâ-yı:deryâmı H

13 Pür:Bir H; eyler:eylerdi HD; dil:-M; dîvâne-yi:dîvâne-i S

15 ḫâkiye bürhânım:ḫâki-i biryânım H; pederdür:peder H; setir:ser M, setri D

19 mâhtâb u:mâhtâb-ı HD

19/* H22b, M44, S40b, D20b, İ35a

Velehu Hİ, -MSD

1 Reng-i:Rengi SD

- 3 Sebz-püşân-ı saf-ı hattıñ olup nezzâre ki
Cennet-i yâkûtdur güyâ sürûşa la'l-i leb
- 4 Bâ'is-i te'sîr olur harf-i tegâfûl gamzeye
Rûhdur taşvîr-i 'İsî-i hamûşa la'l-i leb
- 5 Mevc-i hatdan cezb ider çeşmüñ şarâb-ı 'işveyl
Kâse-i sîrâb olup ol mey-furûşa la'l-i leb
- 6 Şu'le-i âvâz-ı kulğuldan alup reng-i sükût
Başladı Esrâr feyz-i Şemsi gûşa la'l-i leb

20*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Cihânüñ cünbîşi ol hüsn-i 'âlem-gîr içündür hep
Me'al-i güft-gü zâtında bir ta'bîr içündür hep
- 2 Menâr-ı dârdan Mansûra bâng-i 'aşk urdurmak
Heves-kârâne hâl-i 'âşıkı teşhîr içündür hep
- 3 Kâbül-i derde mecbûr olduğıñ 'âlem tehî şanma
Bu gavğalar mahabbet n'olduğıñ tefsîr içündür hep
- 4 Rumûz-ı ma'rifetden mâ-şaşal mihrâb vechinde
Namâz-ı penc-gâne nûkte-i tekbîr içündür hep
- S41a 5 O şüh ağıyar ü yârüñ sıdk u kizbüñ aılmaz ammâ
Rakîbe iltifâtı 'âşıkı tekdîr içündür hep
- 6 Bütün sa'y ü talebden maqsad-ı ehl-i niyâz Esrâr
Hemân hüsn-i tecellî-i cenâb-ı Pîr içündür hep

3 hattıñ:hatt H, hatta Sİ
5 Kâse-i:Kâse H; sîrâb:sebz-âb MDİ
6 kulğuldan:ğulğuldan MD; feyz-i:feyzî HD

20/ * H23a, M44, S40b, D21a, İ35a
Velehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

2 bânk-i:-H; 'âşıkı:'aşkı MSD

3 olduğıñ:olduğın HSI; 'âlem:-H; n'olduğıñ:n'olduğın HSI

21*

Mcfâ'ilün Mcfâ'ilün Fe'ülün

- 1 Görince ğamzesin mestâne-meşreb
Meslîhâlar olur rindânc-meşrcb
- D20b 2 Cünün nâ-müsta'idd-i şohbetdür
Egerçi hilkatüm dîvâne-meşrcb
- 3 Şü'â-'ı şems-i ruhsâr iki perrüm
Ser-â-ser şu'leyüm pervâne-meşreb
- 4 İdüp her kesle bir tarz âşinâlık
Baña gelse olur bî-gâne-meşreb
- 5 Görenler deyr-i hüsnünde 'izârûñ
Olur şinâsi-i büt-hâne-meşreb
- 6 Sitîgnâ säyesinde oldum Esrâr
Felekle nâz idüp şâhâne-meşreb
- 7 Yanınca şem'-i rüy-i Şems-i Tebrîz
Olur mihr-i felek pervâne-meşreb

22*

Fâ'lâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Âşıkum ahvâlüme bakmaz habîb
Hastayum derdüm su'al itmez tabîb
- 2 Cevrine bakmam zuhûra tâbî'üm
Lütfuñ ümmîd eyler isem yâ naşîb
- 3 Dil degül nür-ı rızâ var sinede
Mevtını hadd-i edeb ni'me'l-münîb
- H23b 4 Mekteb-i Monlâ Cünündur şanki dil
Hüsn ü 'Aşk anda iki tîfl-ı edeb

21/* H23a, M45, S41a, D20a, İ35b

Velehu Hî, -MSD

2 nâ:-H; hilkatüm:hulkum H

4 âşinâlık:âşinâyı M

6 Sitîgnâ:Müstagnâ H, İstîgnâ D

7 rüy-ı:rüyı S; Şems-i Tebrîz:şem'-i Tebrîz H; mihr-i:mîr-i S

22/* H23a, M45, S41a, D20b, İ35b

Velehu Hî, -MSD

3 var:-H; edeb:Âdem S

4 dil:ol MD; iki:iken Hî; edeb:edîb Dî

- S41b 5 Sırr-ı bîşnevle kulağın delmişüm
Çâker-i halka-be-guşumdur şekîb
- 6 Kûçek-i terbiye-kerdemdür cünün
Hîdmetümden feyz alır 'aql-ı Lebîb
- 7 Beyne'l-ihvân iftihârumdur benüm
Sevdigüm 'âlî-neseb yâr-ı hasîb
- 8 Mevc urur ruhsâresinde dâ'imâ
Nûr-ı ser-sebzânî-i âl-i habîb
- 9 Sînesi tûfân-ı envâr-ı şafâ
Gerdeni mir'ât-ı Esrâr-ı ğarîb
- 10 Şems-i Tebrizî dem-â-dem bahş ider
Âl-i Mevlânâya biñ sırr-ı 'acîb
- 11 Fehm kıl kanden gelür bu silsile
Yâd ider ecdâdını merd-i nesîb
- 12 Aşlûnuz nûr oldu ey Mevlâyiler
Nûri nûra râci' eylen an-ķarîb
- 13 Çarħda Şemsü'l-Hakķ-ı Tebrizîyi gör
Zerre-i nâ-çîze olma dil-fîrîb
- 14 Pây-i mâ cân-ı niyâza dür hemân
Hoş kabûl eyler seni Pîr-i mucîb

23*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Neş'e-i la'lûnden âteş-pâre bir ben bir habâb
Reng-i mevc ol şu'le-i didâra bir ben bir habâb
- 2 Kadd-i sâğardur nihâl-i neş'e-i bâğ-ı şafâ
Âb u tâb ol naħl-ı âteş-pâre bir ben bir habâb

5 halka:halka-i H
6 terbiye-kerdemdür:terbiye-ger-i vehmdür MD, terbiye-i kerdemdür S
8 sebzânî-i:sebz-âli-i H
9 Sînesi:Sîne H; Gerdeni:Gerdâm H
13 Çarħda:Çarħa MD; Tebrizîyi:Tebrizîl HS; Zerre-i:Zerre H; olma:olmasa HS
14 devr:çür D

23/* H23b, M45, S41b, D21a, İ36a
Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 didâra:dâre H
2 ok:-H

- 3 Gördüğü dem 'aksini meyde olur fāni-i maḥz
Nāzır olmaz devre-i tekrāra bîr ben bîr ḥabāb
- 4 Şem'-i gül-püş-i cemāle bülbül ü pervāneyüz
Cān atduğ şu'le-'i ruḥsāra bîr ben bîr ḥabāb
- S42a 5 Ol sebük-rūḥum ki dūş-i mevcde bār olmazum
Müncezîb tā ḳulzüm-i envāra bîr ben bîr ḥabāb
- M46 6 Yā şarāb eyler yā berḳ-i gırye rüym pür-'araḳ
Feyz-baḥş ol gevher-i şeh-vāre bîr ben bîr ḥabāb
- 7 Dîde-düz-i intizārum ḥalka-i sāgar gibi
La'lüñe sāgar ki iki pâre bîr ben bîr ḥabāb
- H24a 8 Gerdiş-i peymāne çok sürmez ḥarāb eyler beni
Bîr ḳadehde maḥv olan mey-ḥvāra bîr ben bîr ḥabāb
- 9 Nev-be-nev her cāmde mest ü ḥarāb-ı şevḳ olup
Ḥānümān-ı neş'eden āvāre bîr ben bîr ḥabāb
- 10 'Ālem-i ma'nāya ol peyk-i sebük-refṭār kim
Göz ḳapınca seyr ider ser-kāre bîr ben bîr ḥabāb
- 11 Cismden idüp semā'-ı ḳulḳul ile insilāḥ
İtdi mi'rāc 'ālem-i esrāra bîr ben bîr ḥabāb
- 12 Mest-i cām-ı 'aşḳuñuz Esrār-veş ey pîr-i mey
Baş açup geldük saña iḳrāra bîr ben bîr ḥabāb
- 13 Şems-ḥāne kūşesinde Mevlevî dervîşidür
Pāy-küpān raḳs ider hem-vāre bîr ben bîr ḥabāb

24*

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 O rütbe tāb-ı temüz itdi 'ālemi bî-tāb
Çekildi gevher-i yāḳūt içinde ḳalmadı āb
- 2 Çıḳup ḥarāret ile āsumāne deryālar
Hevāda ḥalka-i dūd oldı ḥalka-i girdāb

3 maḥz:maḥş H, maḥzen M
7 iki pâre:yek-pâre S
10 seyr:sırr MD; ser-seyr H

24/* H24a, M46, S42a, D21a, İ36a
Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 bî-tāb:tāb H

- 3 Yapışdı hâke çü taşvîr-i kâse-i çînî
Konup kenârına havz-ı tehîlerüñ murg-âb
- 4 Sirâyet eyledi mülk-i hayâle bu huşki
Görünmez oldu Cem âyînesinde 'âlem-i âb
- D21b 5 Zemîne nâzil olur yok gubârdan gayri
Serâydan mı alur yoğsa şimdi feyz şehâb
- S42b 6 'Aceb ki bahra yubüset mi itdi cüş u hurüş
Cihânı garka-i tûfân mı itdi yoğsa ser-âb
- İ36b 7 'Aceb 'aceb ki 'arağ-rîz olup o meh-pâre
Vücûduñ eyledi endüh-ı külçe-i sîm-âb
- 8 O rütbe âteş-i germâ ki olmaz istiğrâb
Hevâ yüzünde kebüter dönerken olsa kebâb
- 9 Mişâl-i zerre gıyersen de mevc-i deryâyı
Harâret-âver olur mişl-i ferve-i sincâb
- 10 Seçilmez 'âşık ile şimdi zâhid-i bârid
Gözinde halk-ı cihânüñ ne eşk kaldı ne h^vâb
- 11 Çekildi câh-ı cehennem gibi şu çehlerden
Hemân cefâ-yı 'aşaşdan figân ider tolâb
- 12 Cebelde dâne-i bârûda döndü dâne-i berf
Hevâ-yı huşk erimezden muqaddem itdi türâb
- 13 Cihâna çeşme-i envâr-ı Şems-i dîn Esrâr
Dökülmese yağar idî cihânı bu teb-i tâb

3 Konup:Tutup MDİ; murg-âb:mız'âb H

5 alur:olur MSDİ; feyz:feyzî İ

6 'Aceb ki bahra:'Acile mi cüy H; cüş u:cüş-ı SD

7 'aceb:'acib M; Vücûduñ:Vücûdın D

9 mişl-i:mişâl-i S

10 'âşık ile şimdi zâhid-i bârid:şimdi 'âşık ile bârid-i zâhid D; h^vâb:cevâb H

11 cefâ-yı:hufâ-yı H

12 türâb:pür-âb S

13 Cihâna:Cihân-ı mâ H; envâr-ı:envârdan MD

25*

Fā'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün
(Fa'īlün)

- 1 Şāhid-i şūh u şeng ya'ni şarāb
Raqs ider bī-direng ya'ni şarāb
- 2 Şāf mir'āt ya'ni sine-i rind
Gevher-i bī-direng ya'ni şarāb
- 3 Ol semender-sirişt ya'ni habāb
Kulzüm-i şu'le-reng ya'ni şarāb
- 4 Genc-i muğbeçe ya'ni meyhāne
Bāc-i mülk-i Freng ya'ni şarāb
- 5 Kārbān-ı piyāle ya'ni keyf
Maḥmil-i neş'e-reng ya'ni şarāb
- 6 Şu'le-i āh-ı nāy ya'ni 'arāk
Eşk-i çeşmān-ı çeng ya'ni şarāb
- M47 7 Mevc-i kalyon-şikest ya'ni 'arāk
S43b Düşmen-i cān-ı beng ya'ni şarāb
- 8 Sırr-ı şahbāsi pür-habāb Esrār
Şāh-ı gevher-çeleng ya'ni şarāb

25/* H24b, M46, S42b, D20b, İ36b

Velehu H, -MSDİ

5 neş'e:neş'e-i HSDİ; reng:direng H

6 çeng:ceng HS

8 pür:bir H

T Harfî*

26**

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Feyyâz olalı 'aşkuma rindân-ı harâbât
Oldum hele şad şükr sühendân-ı harâbât
- 2 Ser-tâ-be-ka-dem dil gibi işkeste gerekdür
Olmak dileyen mazhar-ı ihşân-ı harâbât
- 3 Yapam yapılam kaydını ko şüfi-i ahmak
Var ol hele bir kerre de vîrân-ı harâbât
- 4 Görsem n'ola cân cünbişini bâde-fürüşda
Çün muğbeçedür mey-gede cânân-ı harâbât
- 5 Dâ'im dem ider rind olan tekye-i dilde
Her dem sürülür şevk ile devrân-ı harâbât
- 6 Şabâş şemim-i mey-i tevhidî duyarsın
Kımyâ-yı sa'âdet saña hüsrân-ı harâbât
- 7 Hep sa'y ü taleb bir kadehün zeyline maşrûf
Ol câme müselleme yine pâyân-ı harâbât
- 8 Deryâ-yı hakikat olur ol katre-i dil kim
Pervâsız ide gavta-i 'ummân-ı harâbât
- H25a 9 Dîvânelere mâni' imiş kayd-ı tevessül
Ey dil saña lâzım olan îmân-ı harâbât
- 10 Esrâr füyüz-ı kerem-i Şemse karînüm
Feyyâz oldu 'aşkuma rindân-ı harâbât
- 11 Hep bezmimize hâzır ola himmeti el-hak
Hiç var mı Faşihâ gibi sultân-ı harâbât

* Fî-Hurûfi't-Tâ H, Harfî't-Tâ MD, Gazelliyât fî-Harfî't-Tâ S, Fî-Harfî't-Tâ İ

26/ ** H24b, M47, S43a, D21b, İ37a

3 ko:tutmuş S; şüfi-i:şüfi HD

4 mey-gede:mey-hvâra HSİ

6 Şabâş:Sâbâş Sİ; tevhidî:tevhîd S

8 Pervâsız:Pervâzsız H

11 el-hak:ancağ MD

27*

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Bir kerre o gül-'ızârı seyr it
Hâl-i dil (1)çün hezârı seyr it
- 2 Çeşmümde hayâli rû-nümâdür
Âyne-i intizârı seyr it
- 3 Neş'e bulamaz gamından özge
'Âşıkdaki ihtiyârı seyr it
- 4 Hañ-ı ruñına teveccüh eyle
Cennetde olan bahârı seyr it
- 5 Ne gâyeti ne 'imâreti var
Gir sîneme bu diyârı seyr it
- 6 Her turrası mañşer-i belâdur
Ol kâkül-i târ-mârı seyr it
- D22a 7 Gel nîm-şebân kûy-i yâre
Tâ şubha dek âh u zârı seyr it
- 8 Şüfl gam-ı 'aşka düş sen de
Bî-dâri-i hârğârı seyr it
- İ37b 9 Esrâr gibi harâb-ı 'aşk ol
İhsân-ı cenâb-ı yârı seyr it
- 10 Hünkâr-ı kebîre bende ol da
Bu devlet-i pây-dârı seyr it

27/ * H25a, M47, S43b, D21b, İ37a
Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

1 gül-'ızârı:gül-zârı H

7 âh:o S; u:-SDİ

8 hârğârı:hârğâr S

9 harâb-ı:harâbât-ı MD; yârı:Bârı H

Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün

- 1 Ey 'âkil-i sühân-dân dîvâne-râ kalem nîst
Ma'zûrum itme bühtân dîvâne-râ kalem nîst
- M48 2 İlhâm-var dem yok hüküm-i 'Utâridüm yok
Kavlümde câhidüm yok dîvâne-râ kalem nîst
- 3 Ey kâtibân-ı 'isyân bakmaz günâha Ğufrân
Beyhüde yazma dîvân dîvâne-râ kalem nîst
- S44a 4 Sofî yazup risâle ta'n eyler ehl-i hâle
İtmiş tehî makâle dîvâne-râ kalem nîst
- H25b 5 Ol fâzıl-ı sühân-ver bilmem baña ne söyler
Bilmez mi kim dimişler dîvâne-râ kalem nîst
- 6 Şeyhâ 'inâyet eyle nakşum var ise söyle
Ben görmedüm risâle dîvâne-râ kalem nîst
- 7 Ey 'âlem-i rüsûmî itme baña hücumı
Ben bilmem ol 'ulümü dîvâne-râ kalem nîst
- 8 Şarf u nahiv ma'ânî bilmez reh-i nihânî
İtme baña beyânı dîvâne-râ kalem nîst
- 9 Meftûn-ı zülf-i yârüm bir rind-i bî-ķarârum
Hoşdur benümle yârüm dîvâne-râ kalem nîst
- D22b 10 Ey şüfl-i mürâyî terk eyle bu hevâyî
Fehm eyle mâcerâyî dîvâne-râ kalem nîst
- 11 Kâdı vü şeyhü'l-İslâm 'âşıkdan almadı kâm
Fetvâya yazdı encâm dîvâne-râ kalem nîst
- 12 Haţţ-ı cemâl-i dilber Ķur'ândur ser-â-ser
Kâğıd baña ne söyler dîvâne-râ kalem nîst
- 13 Bîr nokta oldu Ķur'ân hâl-i ruħında el-ân
Da'vâma pes bu burhân dîvâne-râ kalem nîst

28/* H25a, M47, S43b, D22a, İ37b

Lehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

6 nakşum:nakşum H

7 ol:o MD

8 Şarf u:Şarf-ı HD

9 Meftûn-ı:Meftûm M; Hoşdur:Ķurşîd M; yârüm:kârüm D

10 şüfl-i:şüfl H

11 'âşıkdan:'aşkıdan MD

12 Haţţ-ı:Cümle MD; Ķur'ândur:Ķur'ân durur SD

14 Esrâr ne bu ahvâl yetmez mi tül-i âmâl
Ol çâr-çarb-ı abdâl dîvâne-râ kalem nîst

29*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- 1 Hâzret-i 'aşk baña itdi nigâh-ı 'izzet
Zulmet-i zilleti maḥv itdi o mâh-ı 'izzet
- 2 Baña üstâde-i devlet gibidür dâğ-ı derûn
Mîhr-i ikbâlüm olur şu'le-i âh-ı 'izzet
- 3 Şâh-ı 'aşkum ki ğam u derd ü elem kahr u sitem
Hep baña memleket-i dilde sipâh-ı 'izzet
- İ38a 4 Hâsıl-ı rûtbe-i vâlâ-yı kemâl itmek içün
Çok belâ-keş gerek âmâde-i râh-ı 'izzet
- 5 Tâlib-i devlet-i efzûn mı olurdum ğayri
Hâsıl olsa nîgeh-i gâh-be-gâh-ı 'izzet
- 6 Halk her şubḥ u mesâ tâlib-i mülk-i devlet
Men hemân vuşlatuña mertebe-ḥvâh-ı 'izzet
- 7 Men melâmet-zede-i zillet olursam ne ziyân
Yâr haqqında cihân cümle güvâh-ı 'izzet
- 8 Eyledi bir şaneme bende beni kim devrân
Hüsn-i Mîşrînüñ 'azîzîdür o şâh-ı 'izzet
- H26a 9 Baḥş ider çarḥa cenâb ile 'uluvv-i pâye
Mîhr ider kûlzüm-i baḥtında şînâh-ı 'izzet
- 10 Mâyesi gevher-i ikbâl-bahâ ol mâhuñ
Nev-be-nev şîve-i maḥşûsı güvâh-ı 'izzet
- 11 Sâye-i dâ'ire-i devlet-i ḥünkâr Esrâr
Eyledi başuma iḥsân külâh-ı 'izzet

14 âmâla'mâl H

29/* H25b, M48, S44a, D22b, İ37b
Velehu Hİ, -MSD

1 Zulmet-i zilleti:Zulmetde zillet H

3 'aşkum:'aşkumla HSİ; memleket-i:mülket-i MD

4 Çok belâ-keş gerek:Çün belâ-keşleriñ H

5 nîgeh-i:nükte H

6 mülk-i:mülk ü İ; Men hemân vuşlatuña:Ben hemân vaşluñ ile H

7 ne:-H

8 'azîzîdur:'azîzîdür H

10 maḥşûsı:maḥşûş HD

- 12 Tālib-i şevket-i cāvîd olan bilsün kim
Der-i hünkârdür el'ân penâh-ı 'izzet

30*

Mef'ülü Mefā'lı Mefā'lın Fa'

- 1 Kendüñi hemân mest-i mey-i gülnâr it
Ol şu'leyi var zîb-i gül-i ruhsâr it
- 2 Şıgmazsan eger dehre şıgarsın kabre
Var göñlüñi ister geniş ister dâr it
- M49 3 Degmez gâmina zevkı olursa da eger
Yoğdur bu cihân zevkı yürî sen var it
- 4 Dūzah ocağıdur gül-i ümmîd saña
Hiç turma hemân dîdeni âteş-bâr it
- 5 Sen 'aşk ile rüsvây-ı cihânsın Esrâr
Bir pâre de etvârını gel huş-yâr it

31*

Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilün

- 1 Bir sıyeh zülf sıyeh câme büt-i 'ayyâr-perest
Eyledi reng-i hayâl ile beni sevdâ-perest
- 2 Mevceler şaff-ı cemâ'at sübhalar şaff-ı habâb
Meclise âvâz-ı kulkul vâ'iz-ı şahbâ-perest
- 3 Câmî'-i 'aşka olur mıydı imâm-ı muğtedâ
Olmasa Kays-ı belâ-perver 'aceb Leylâ-perest
- 4 Hayret istilâ idüp dîdârına itmem nigâh
Bî-niyâz itdi beni âhîr o istignâ-perest

12 el'ân:olan H

30/* H26a, M48, S44b, -D, İ38a

Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

1 mest-i:mest ü HD; şu'leyi:şu'le HD, şu'le-i S; var:mey var HD

2 geniş:güneş HD; dâr:târ M

3 yürî sen:sen yürî M

5 etvârını:-S

31/* H26a, M49, S45a, D22b, İ38a

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

3 imâm-i:imâm u M

- 5 Zıdd-ı cinstiyyet görür âyînesinde neylesün
Ehl-i terke ta'na başlar merdüm-i dünyâ-perest
- İ38b 6 Kible-i maşşûdudur zevk-i behişt Allâh bilür
Cezbe-i dîdârı bilmez şûfi-i hürâ-perest
- 7 Kurb-i **واقترب واسجد** dür menzîli Esrâr eger*
Kiblesin buldı ise dervîş-i Mevlânâ-perest

32*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Yeter ey bî-vefâ terk-i celâl it
Yeter bir kerre de 'arz-ı cemâl it
- 2 Nasıl hayrânun olmayum efendüm
Ele âyîne al hüsnuñ hayâl it
- 3 Senün de bildigün şeydür maḥabbet
Ne hoş 'âlem olur fikr-i vişâl it
- 4 Geceler şubḥa dek kan ağladursın
N'olur bir kerre gel ḥâkim su'âl it
- 5 Mişâlüm lafz-ı dilberde bulunsun
Ḥudâya kâmetüm 'aşq ile dâl it
- 6 Egerçi nâkışum yek-pâre yâ Rabb
Gulâm-ı himmet-i ehl-i kemâl it
- 7 Ḥarîm-i şüreti mesdûd eyle
Kârîm-i sîret-i aşḥâb-ı ḥâl it
- 8 Özümde şüret ü ma'nâ bir olsun
Melâlüm ḥâl kıl ḥâlüm melâl it
- 9 İki 'âlemde şâhum fâhr idersin
Vücûduñ kâni'-i yek-pâre-şâl it

6 Allâh:Âdem MD

7 eger:ger H

* "(Allah'a) secde et ve yaklaş!" (Kur'an; 96/19)

32/* H26a, M49, S45a, D22a, İ38b
Velehu H, -MSDİ

1 'arz-ı:arzu S

2 hayrânun:hayrânın HMSD

5 Mişâlüm:Mişâl-i H

8 şüret ü:şüret-i MSD

- 10 Olur her olduĖuñ yer şadr-ı 'âlî
Özün şâyeste-i şaff-ı ni'âl it
- 11 Budur reftâr-ı hâmuş-ı suhan-gû
Zebânun hâme-i terkîbi lâl it
- 12 O zâlim merhamet itmezse Esrâr
Cenâb-ı pîr-i 'aşka 'arz-ı hâl it

33*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilün Fa'

- 1 'Älemde hemân câm-ı mey-i gülnâr tut
Bir şâkı-i gül-lehçe degül ruhsâr tut
- 2 Sıgmazsan eger dehre şıgarsın kabre
Sen gönlini ister geniş ister târ tut**
- 3 Degmez ġamına zevki olursa da eger
Yokdur bu cihân zevki tutalum var tut**
- M50 4 Bir yâre yaraşur 'amelün yok ey dil
Hiç yoğ ise bir dide-i âteş-bâr tut
- 5 Tut halka-i bâbın o şehün efgân it
Koyverme elinden dün ü gün yalvar tut
- 6 Sen 'aşk ile rüsvây-ı cihân olmuşsun
Bir pâre de etvârını gel huş-yâr tut**
- 7 Esrâr şakın elden koma câm-ı 'aşkı
Zenzem de gelürse eline nâ-çâr tut

10 her:yer H; bir:yer H

11 hâme-i:hâme H; terkîbi:terkîb S

33/* H26bb, M49, S45b, D22a, İ38b
Velehu kıddise rûhehu H, Velehu kıuds İ, -MSD

1 Bir şâkı-i:Şâkı H

** Bu beyitler, 30. gazelin ikinci ve üçüncü beyitlerinin küçük değişikliklerle tekrarı niteliğindedir.

4 yâre yaraşur:pâre yâre ger H; dil:dil ü dide S

5 bâbın:bâbuñ HMSİ; Koyverme:Koyuverme Hİ; ü:-SD

6 etvârını:etvâyını H

Ş Harfi*

34**

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- H27a 1 Sensin hele bu āh u figān olmağa bā'is
Kindür saña yā āfet-i cān olmağa bā'is
- 2 Ol çeşm-i sühan-gü sühan-i 'aşkı ıder fāş
Tekrār olur ğamzesi kân olmağa bā'is
- 3 'Ankā-menişān elsine-i ehl-i ğarazda
Şöhretleridür böyle nihān olmağa bā'is
- 4 Fehm eyledigüm ارجحى'nün remzini āhi ***
Efsürde tenüm hāk ile yeksān olmağa bā'is
- 5 Vaşf-ı leb-i cān-bāhşidür ol dilberün Esrār
Her bir ğazelüm mahrem-i cān olmağa bā'is

C Harfi*

35**

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Kulkul-terāne genc-i hezāra virüp revāc
Cüş itdi selsebil-i şürāhi-i gül-mizāc
- 2 Meyhanelerde na'ra-i gül-bank-i pır-i 'aşk
Virdi şarāb rinde hezārān ibtihāc
- 3 Germiyyet-i mey ile geçirdük niyāzumuz
Zāhid du'ā-yı bāridüne yokdur ihtiyāc

* Fİ Harfi's-Sā H, Harfi's-Sā MD, Ğazelıyyāt fİ Harfi's-Sā S, Fİ Harf-i ān İ

34/** H26b, M50, S46a, D23a, İ39a

1 āh u:āh-ı HD; figān:efgān Hİ

4 eyledigüm:eyledigümdür H; ile:-D

*** "Dön!" demektir. "(Ey nefis), sen ondan hoşnut, o da senden hoşnut olarak Rabbine dön!" (Kur'an; 89/28)

5 leb-i:lebi HD

* Fİ Harfi'l-Cim Hİ, Harf-i'l-Cim MD, Ğazelıyyāt fİ Harfi'l-Cim S

35/** H27a, M50, S46a, D23a, İ39b

1 Kulkul:Kufi- H

2 rinde:u rinde M, derinde MDİ; hezārān:hezār MD

3 bāridüne:bāridine HSDİ

- 4 Tersâ-yı mey-furûş şanem-ḥ'ân-ı 'işveye
Rûmuñ mülûki virse sezâdur ḥarâc ü bâc
- 5 Meyḥânemüzde alsa eger bir kırık sıfâl
Cemşîd iderdi başına biñ 'izzet ile tâc
- 6 Bâde bu bâde muğbeçe bu muğbeçe yine
Taḥkîk mey-furûşa ne ḥâcetdür iḥticâc
- 7 Esrâr feyz-i bâdeye zâhid dimiş ki dñn
Kandîl-i neş'eyi iden itsün yine sirâc
- S46b 8 Peymâne-nüş-ı Mesnevî ol 'aşk-ı pîr ile
Şîr ü şekerle kıl 'arâk-ı şevki imtizâc

36*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Bir pâdişeh senüñ gibi bî-dâd ider mi hiç
Tekrâr şehîd-i ğamzeyi cellâd ider mi hiç
- 2 Peyk-i şabâ ne ḥâldedür nâzenînimüz
Ol bî-vefâ güzel bizi de yâd ider mi hiç
- 3 Ben münkirüm vefâsını dilberlerüñ hele
Ma'şuk olanlar 'âşıkına dâd ider mi hiç
- 4 Yek-ser elinden almadan îmân kâlesin
Ol büt esîr-i zülfini âzâd ider mi hiç
- 5 Kayd itme yapmağa dil-i Esrâr-ı zârı
Seyl-i sirişk-i ḥânemi âbâd ider mi hiç

4 şanem-ḥ'ân-ı:şanem-ḥün H; virse:virnese Hİ
8 'arâk-ı şevki:şevk-i meyi S, 'arâkı şevki D

36/* H27a, M50, S46b, D23a, İ39b
Eyzen lehu Hİ, -MSD
3 dilberlerüñ:dilberüñ HMDİ
4 îmân:îmânı HMDİ
5 Esrâr-ı:Esrârı HSD; zârı:-H

H Harfî*

37**

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Görürdi dil dem-i rindânesin kadeh-be-kadeh
Şunardı sâkıye peymânesin kadeh-be-kadeh
- D23b 2 Beyân ider bizi lâkin fesâne-i neş'e
Cemûn harâb-ı şems-hânesin kadeh-be-kadeh
- 3 Şarâb-ı hûşşım kat-be-kat füzün itdi
Görünce ğamze-i mestânesin kadeh-be-kadeh
- 4 Zihî kerâmet-i mey kim fûrûğ-ı cilve ider
Çerâğ ider dil-i peymânesin kadeh-be-kadeh
- 5 'Aceb mi muṭrib-i meclis okursa Esrârûn
Bu şî'r-i dil-keş-i rindânesin kadeh-be-kadeh

38*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Şafak-ı dîde kızıl kana boyandı bu şabâh
Gül-i hürşîd yine şebneme kandı bu şabâh
- 2 Zülf-i h'âb içre meh-i Leylî-i maṭlûbı görüp
Dîde kan çağladı Mecnûn uyandı bu şabâh
- 3 Hayli murgân-ı figânım başına üşdi yine
Ser-i dîvâne-i hürşîd yuvalandı bu şabâh
- 4 Saçdı pâyımuza meh çarḥ-ı nücûm-ı gevher
Şu'le-i çeşümü hürşîd mi şandı bu şabâh
- 5 Boşanup seyl-i sirişküm rik-i feryâdumdan
Tâb'-ı nâ-şâd-felek hayli bulandı bu şabâh

* Fî-Harfî'l-Hâ' Hî, Harfû'l-Hâ' MD, Gazelîyyât fî-Harfî'l-Hâ' S

37/** H29b, M51, S46b, D23a, İ40a

2 neş'e:neş'eyl S

5 meclis:dil-keş S

38/* H27b, M51, S47a, D23b, İ40a

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 hürşîd yine:hürşîdine H

2 Mecnûn:Mecnûna D

4 Saçdı:Saçmadı HMİ; meh:-MD; mi:-S

- 6 Toğup ol mihr-i şabâhat ufuk-ı sinemden
İbtidâ tîği çeker kanma kandı bu şabâh
- 7 Göricek hayretümi velvele-i 'aşkımdan
Şâhidüm Zühre olup çarh uyandı bu şabâh
- 8 Dehr dükkânçe-i mihrî açup Esrâr gibi
Cümle naqdîne-i hayf aldı kazandı bu şabâh
- 9 Göricek kevkebe-i nür-ı Celâl-i Şemsî
Âfitâb toğduğna hayli utandı bu şabâh

Û Harfî*

39**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hışm ile berķ-i senâna döndi ruḥ
Çeşme-i âteş-feşâna döndi ruḥ
- H28a 2 Haḥ hücüm itdükçe âfet-ḥû olup
Fitne-i âhîr-zamâna döndi ruḥ
- 3 Sürḥ ü ispid-i ğazab-ḥû-kerdelük
Pençe-i gevher-feşâna döndi ruḥ
- 4 Kâkûl istilâ idüp her vech ile
Nür iken kâfir-sitâna döndi ruḥ
- 5 Re's-i Tübâda hümâ-yı zülf için
Berg-i gülden âşiyâna döndi ruḥ
- 6 Deyr-i ḥüsne âteşi heykel ile
Gebr-i beççe-i zend-ḥvâne döndi ruḥ
- 7 Hurde haḥlarla kenârı naķş olup
Bir muḥaşşî gül-sitâna döndi ruḥ

6 Toğup:Doğup S
7 uyandı:inandı S
8 naqdîne-i:naqđını S; hayf:ḥavf MD; kazandı:kırandan H

* Fî-Ḥarfî'l-Ḥâ' H, Ḥarfî'l-Ḥâ' MD, Ğazeliyyât fî-Ḥarfî'l-Ḥâ' S, Fî-Ḥarfî'l-Ḥâ' velehu î

39/ ** H27b, M51, S47a, D23b, İ40b

3 ü:-MSD; ḥû:ḥûy Dİ

5 hümâ-yı:hümâyı HMSD

6 Gebr-i beççe-i:Gebr-i beççe MD, Girince S; zend:rind S

- 8 Maḥv idüp reng-i letâfet naḡsmı
Nür-i pāk-i lâ-mekāna döndi ruḡ
- 9 Rengı mevc-i nükhet-i gülden alup
Bülbül-i âteş-dehāna döndi ruḡ
- 10 Haḡḡ-ı sebz u ḡurra'-ı müşgîn ile
ḡüḡl-i Hindüstāna döndi ruḡ
- M52 11 Lehçe-i Esrār ıderken vaşfını
Güıyā āb-ı revāna döndi ruḡ
- 12 Feyzi Şemsü'l-Haḡdan almuş gālībā
Berḡ-ı āh-ı 'aşıḡāne döndi ruḡ

40*

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Gönül peymāne-veş rındāne güstāḡ
Hele güstāḡdur ammā ne güstāḡ
- 2 Şarāb u sākıye küfr itdi vā'ız
Nice sebb eyliyor İmāma güstāḡ
- 3 Ben ol güstāḡ-ı peymāne be-destüm
Kı oldı sākı-ı merdāne güstāḡ
- D24a 4 Cenāb-ı sākıye egri bakarduñ
Ḳo olsun meskenüñ meyhāne güstāḡ
- 5 Saña Esrār cürm itdi kerem kı
Hele güstāḡdur ammā ne güstāḡ

10 u:-HD; Hindüstāna:Hindistāna HS

12 Feyzi:Feyz M

40/* H28a, M52, S47a, D23b, İ41a
Velehu H, -MSDİ

2 Şarāb:Şarāba D; eyliyor:eyleyüp H

3 ol:-H; be-destüm:perestüm HSD; Kı:Gedā H; sākı-ı:sākı H

4 meskenüñ:meskenin Hİ

D Harfi*

41**

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

- 1 Gitdi zalâm-ı 'adem irdi şabâh-ı cedîd
Mîr-i 'aşkuñ yine oldu cemâli bedîd***
- H28b 2 Ol meh-i çarh-ı beķā mîhr-i mûnevver gibi
Şevket ile 'âleme toğdı çü baht-ı sa'îd
- 3 Vâlid-i mâcid aña kındür idersün su'al
Diyem anı muhtaşar k'ola cevâbum müfid
- 4 Menba'ı rûh-ı peder ma'deni feyz-i nefes
Nâm-ı şerifün dimem olur edebden ba'îd
- 5 'Aşkı fenâdur fenâ hüsni beķâdur beķā
Feyzi dil-i 'aşıka bâ'îş-i bast-ı medîd
- 6 Zâtı aħaddür aħad vaşfi 'aceb bî-'aded
Nev-şadef-i şaħşuma fikreti dürr-i ferîd
- 7 Hükmi tılsım-ı ğarîb emri zuhûr-ı mehîb
'Âlemi itmekde geh zâhir ü geh nâ-bedîd
- 8 Tîğ-i celâlet be-kef nuţkı hemân لا تنف ****
Hecri ser-â-ser şeref ķahrı hayât-ı mezîd
- 9 Çıkdı 'amâdan dü-reng pençe-zenân çün pelenk
Geh tutamaz reng ü jeng ğâh sıyeh geh sefid
- 10 Hânde-i tıflâne baķ ğırye-i pîrâne baķ
Cilve-i seyrâne baķ ķâbil-i haşr oldu 'îd
- 11 'Ârife nâz u edâ 'aşıka cevr ü cefâ
Zâhîde ğavf u recâ 'âbîde va'd u vâ'îd

* Fi-Ħarfî'd-Dâl Hî, Gazelîyyât fi-Ħarfî'd-Dâl S, Ħarfı'd-Dâl D, -M

41/** H28a, M52, S48a, D24a, İ41a

1 Mîr-i:Mîrûn HMİ, Mîr beyi D

*** Bu mısraın vezni bozuktur.

3 an::aña H; k'ola:ki ola H

4 şerifün:şerifin H; edebden:ebinden MD

5 fenâ:fenâdur H; Feyzi:Feyz-i H, Feyzini MD, ķabzı İ

6 Nev-şadef-i:Nev-şad S; fikreti dürr-i:fikretidür H

7 zâhir:zâhirî D

**** "Korkma, sakın korkma!" anlamına gelen bu ifade, Kur'an'da sekiz yerde geçmektedir.
(Kur'an; 11/70, 20/21,68, 27/10, 28/25,31, 29/33, 38/22, 51/28)

9 reng ü:rengi D; jeng:reng H; sıyeh geh:sıyehî ğâh D

10 Cilve-i:Nîme-i HDİ

11 ğavf u:ğavf-ı HD; va'd u:va'd-ı HM

- 12 Sine-i Esrârda çeşmi tasarruf idüp
Câni olur 'ayn 'ayn cismi olur did did
- 13 Eyledi Monlâ-yı Rûm bahşış-i feyz-i 'ulûm
Oldı bütûn merzbûm lûtfi ile müstefid

42*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Celâl-i ğamze-i hûn-rizden feryâd ey bî-dâd
Rûsûm-ı fitneyi itdûn yine icâd ey bî-dâd
- İ41b 2 Dil-i nâ-çâr rûsvây-ı hevâ-yı şevk-i cevri oldı
Cihân-ı 'aşkı itdûn hâşılı ber-bâd ey bî-dâd
- 3 Hemîşe cilve-i tekdîr-i 'âlem vaşf-ı tavruñdur
Ser-â-ser küy-ı hüsnuñ oldı cevri-âbâd ey bî-dâd
- 4 Dil-i zâre cefânuñ şad-hezâr envâ'm öğretidûn
Fünûn-ı 'aşkıda kılduñ beni üstâd ey bî-dâd
- 5 Bütûn semt-i Vefâya cem' olup 'âşıkıların her şeb
İderler şevk ü zevk-i kahrımı ta'dâd ey bî-dâd
- 6 Cefâyı 'âşıkı 'ayn-ı ezîyyet zan idersin sen
Senûñ cevriñ ise eyler beni dil-şâd ey bî-dâd
- 7 Kenâr-ı deşt-i 'aşkı pâ-nihâde oldıgım gündün
Cefâyı itdügün gündün berü mu'tâd ey bî-dâd
- M53 8 Yeter Esrârı dil-hûn eyledüñ dürlü edâlarla
Cefâyı itdügün gündün berü mu'tâd ey bî-dâd

12 did did:didi D

42/ * H28b, M52, S48b, D24a, İ41a
Eyzen lehu Hİ, -MSD

4 Dil-i zâre:Dil ü zâr-ı H; cefânuñ:cefânın Sİ; 'aşkıda:'aşkıde D

5 Bütûn:Cü S; şevk ü:şevk SDİ

6 ezîyyet:edeb H

43*

Mef'ülü Fä'ilätü Mefä'ilü Fä'ilün

- 1 Bir kez telatıf eyle behey nâ-meded meded
'Uşşâk-ı zâra niçeye dek dest-i red meded
- D24b 2 Ey bî-amân 'âlemi itdüñ harâb amân
Yokdur şehîd-i ğamzeñe hadd ü 'aded meded
- 3 Yetmez mi cevri ise ğarâz 'uşşâk-ı zâruña
'Ayyûka çıkdı nâle vü âh ü meded meded
- 4 Ey dil ferâgat eyle saña sedd-i râh olur
Hakķında 'âlemüñ sühen-i nîk ü bed meded
- 5 Zevķ-i fenâya bak yüri ey müdde'î yüri
Çıkmaz vücüd ile reh-i dilden sened meded
- 6 Esrâr esîr-i cezbe-i 'aşķ oldu sâkiyâ
Âyâ kanı şu câm-ı mey-i bî-'aded meded
- S49a 7 Ey pâdişâh-ı fakr ü fenâ Mevlevî-i Rûm
Lütf it be-hakķ-ı hazret-i Sultân Veled meded

44*

Mefä'ilün Mefä'ilün Mefä'ilün Mefä'ilün

- 1 O hün-rizüñ elinden ser-te-ser 'âlem ider feryâd
Füsünundan bütün nev'-i benî âdem ider feryâd
- 2 Behey 'âşık-küş ü 'ayyâr pür-âşüb ü pür fitne
Celâlünden senüñ bî-gâne vü mahrem ider feryâd
- 3 Felekde ra'd şanma âh-ı 'âşıkdan bulup te'sîr
Semâ' u raksla vücüda gelüp tarem ider feryâd
- 4 Görüp zehr-âb-i tîğ-i ğamzeden hâsıl olan zahmum
Tâbîb-i şivenüñ destindeki merhem ider feryâd

43/* H29a, M53, S48b, D24a, İ41b

Velehu Hİ, -MSD

3 âh ü:âh HSD

6 Esrâr:Esrarı D; esîr-ı:seyr-i MD

7 fakr ü:fakr M, fakrı D; be-hakķ-ı:be-fazîl-i HSİ

44/* H29a, M53, S49a, D24b, İ41b

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 bütün:-H

2 âşüb ü:âşüb MSD, Celâlünden: Celâlden HSİ, mahrem:mahrum S

3 u:-HD

4 şivenüñ:şive-ten H

- 5 'Acebdür bilmeyüp te'sîr-i tekdîr-i Hudâvendi
Felekden sille-ğurân-ı elem her dem ider feryâd
- İ42a 6 Me'âl-i 'işreti dehrûn ħumâr-ı şarfdür Esrâr
Şarâb-ı telğ-i devrânun elinden Cem ider feryâd

45*

Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün

- 1 Eyyâm-ı bahâr oldı açıldı gül-i ümmîd
Pejmürdelük 'âr oldı açıldı gül-i ümmîd
- H29b 2 Ey dîde-i ħûn-efşân yetmez mi dökersin kan
Dil-dâr olup ħandân açıldı gül-i ümmîd
- 3 Dost 'âlem-i âb itdi nüş-i mey-i nâb itdi
Hem ref-i niğâb itdi açıldı gül-i ümmîd
- 4 Yâr atdı libâsını açdı ser u pâsını
Çâk itdi kabâsını açıldı gül-i ümmîd
- 5 Gül ħibi olup ħandân gül-büse ider ihsân
Sînesi olup bustân açıldı gül-i ümmîd
- D26a 6 Öpdüm bu gece ben de ol ħoncayı ħülşende
Tâ gül-bûn-i gerdende açıldı gül-i ümmîd
- S49b 7 Çeşmüm ruğına nâzır yâğüt döküp vâfir
Kan ağlayarak âħir açıldı gül-i ümmîd
- 8 Men 'âşık-ı zâr oldum çok ħüle hezâr oldum
Tâ saña dūçâr oldum açıldı gül-i ümmîd
- 9 Bir bağ ki ruğsârûn ħoncası leb-i târuñ
Feth eylese ħüftârûn açıldı gül-i ümmîd
- 10 Şordum ne ħüherdür bu ne ħonca-i terdür bu
Didi ki şekerdür bu açıldı gül-i ümmîd
- 11 Geh ħonca ħibi ħâmüş ammâ yine deryâ-nüş
Mestâne idince cüş açıldı gül-i ümmîd

5 tağdîr-ı:tağdîr ü S

6 ħumâr-ı şarfdür:ħumârî şarfdür D; telğ-i devrânun:telğdür anun H

45/* H29a, M53, S49a, D24b, İ42a

Lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

6 ħoncayı:ħonca-yı S; gerdende:gerdânda S

- 12 La'l-i gül-i hâletdür yâ bülbül-i vaḥdetdür
Her neyse 'inâyetdür açıldı gül-i ümmîd
- 13 Bülbül ne bu feryâduñ gülden mi bu bî-dâduñ
Duysun dil-i nâ-şâduñ açıldı gül-i ümmîd
- 14 Meyhâne-i takvâda gördüm mey-i âmâde
Gül gibi içüp bâde açıldı gül-i ümmîd
- 15 Pejmürde idi Esrâr bu hâtır-ı pür-ekdâr
Esdî nefes-i 'Attâr açıldı gül-i ümmîd

46*

Mefûlü Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Feryâd feryâd o şüh-ı bî-dâd
İtdi dil ü cânı vaḳf-ı feryâd
- 2 İnşâf inşâf ey sitem-ḫû
Bî-dâd bî-dâd ey perî-zâd
- 3 Allâh Allâh nedür o ḳâmet
İtdi yine şad ḳyâmet icâd
- 4 Şâkırd olamaz saña Hülâgu
Ġamzeñ olalı ḳaşşâba üstâd
- H30a 5 Ey zülf ey zülf nedür bu ḳudret
İ42b Cibrîl ucundan olmaz âzâd
- S50a 6 Zâbı ideli perî-i ḫayâlün
Virâne-i gönlüm olmaz âbâd
- 7 Dilber ola da cefâya mecbül
'Âşık ola mı şafâya mu'tâd
- 8 Ḳahr itdigüne ider 'inâyet
Öldür dikenün ḫayâtı müzdâd

12 gül-i:güli HD; neyse:neye H

13 dil-i:dil ü H

14 mey-i:mevi S

15 Pejmürde:Biz mürde HS

46/ * H29b, M54, S49b, D24b, İ42a

Velehu Hİ, -MSD

2 sitem-ḫû:sitem-ḫ'ân MD; Bî-dâd:Bî-dâd ü Mî; perî:perri İ

4 ḳaşşâba:ḳazâya MDİ

5 olmaz:olmaz S, olmaz D

6 olmaz:olmaz S, olmadı D

7 mecbül:meçbür S

8 Öldür:Olur MD

- 9 Bu lütfi görünce senden 'uşşāk
Cân virmege hiç olur mı nâ-şād
- 10 Kurbân kırışmesidür âşüb
Dil-ḥaste-i çeşmi dād ü bî-dād
- 11 Esrârı şehîd iderse bes mi
'Attârı urur o çeşm-i cellād

R Harfi*

47**

Mef'ülü Fä'ilätü Mefā'ilü Fä'ilün

- 1 Dilde ḥayāl-i yār ki fermân-revân olur
'Âşık-ı cihân 'aşkda şâhib-ķırân olur
- 2 Nâ-kâm kâm-ı 'âlem olan bî-nevâ-ı 'aşk
Mülk-i dilnde pâdişeh-i kâmrân olur
- 3 Bilmem nedür o 'arbede-cû-yı fiten-pesend
Her bir esîr-i kâkûli bir Kâhramân olur
- 4 Zülfi egerçi mâr tılsım-ı nigâhdür
Ḥod bir tarafda ğamzesi de dîde-bân olur
- 5 Ey naqd-hvâh-ı kâm bu bâzâr-ı 'aşkda
Her seng-i ta'na bir miḥek-i imtiḥân olur
- 6 Reng-i perîdesi gül-i çeşm-i ümîdimüñ
Sâkiye âb-ı rüyl mey-i erguvân olur
- 7 Şol feyze bak ki şu'le-i efgân-ı 'âşıkân
Nür-ı sirişt-i 'âliye-i ḥüriyân olur
- S50b 8 Dâmân-ı ceyb-i 'âşıkı toldırdı naqd-i eşk
Bir gün metâ'-ı ḥandesî de râygân olur

9 görünce senden:senden görünce D; virmege:virmege H

10 ḥaste-i:ḥaste H; dād ü:dād HD

11 Esrârı:Esrâr M; bes:pes S

* Ḥarfı'r-Râ' HMD,Ğazelliyât fi-Ḥarfı'r-Râ', Fİ-Ḥarfı'r-Râ İ

47/ ** H30a, M54, S50a, D25a, İ44b

2 kâmrân:kâfirân H

8 ḥandesî:ḥüsni S

- 9 *Âyîne hâne-i dile gelse o rûh-ı maḥz*
Sâyem bile 'anâsıra taşvîr-i cân olur
- 10 *Fehm-i ḥakîm münker-i ḥaşre yeter bu kim*
Her şâm faşl-ı da'vî-i âḥîr-zamân olur
- 11 *Virşün peyâmumı aña ben maḥv-râhyum*
Elbet bu mesleğin de verâsın bulan olur
- H30b 12 *Geldi peyâm-nâmesi ammâ 'itâbı var*
Bâl ü per-i kebûteri âteş-feşân olur
- M55 13 *İfşâ-yı ḥarf-i bâdeye dâ'ir cevâbı var*
Murg-ı varak-perin perin eyvâh ḥvân olur
- 14 *Cevr ü sitem 'atâ-yı kerem bir 'ibâredür*
'Âşık bu râha girdiği dem bî-nişân olur
- D25b 15 *'Âşık nedür 'alâka vü nâzı eden odur*
Hep yârdur bu mülkde ğayrı yalân olur
- 16 *Şerḥ eylesem o şüh ile Esrâr kışşamı*
Her mışra'ı hezâr hezâr dâsitân olur
- 17 *Gör dergeh-i muḳaddes-i Monlâ-yı Rûmı kim*
Ḳurbânı cân-ı aḳdes-i kerrübiyân olur
- 48*
- Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
- 1 *Bilmem o gül-femûn lebi taşvîr-i cân mıdur*
Nev-ḥaḫḫ-ı la'li 'İsl-i mu'ciz-beyân mıdur
- 2 *Ol büt-perî beşîşe-i fikr-i nihân mıdur*
Âyîne-i letâfet-i ruḥ-ı revân mıdur
- İ45a 3 *Vaşf-ı ḫaḫuñda mışra'-ı berceste söylemek*
Hârut-ı kilke âyet-i silḫ ü beyân mıdur

9 *Âyîne:Âyîne-i Dî*
11 *maḥv-râhyum:maḥv-râhum M; verâsın:varsın HM, varsuñ D*
13 *ḥvân:ḥvâh H*
14 *cevr ü:cevr-i HSD*

48/* H30b, M55, S50b, D25b, İ44b
Eyzen lehu Hİ, -MSD
1 *Nev:Bu H*
2 *Âyîne-i:Yâ âyîne-i S*

- 4 Şad cān pāk riştelinde tabıbdedür
Kākül midür bu dām-geh-i kudstyān midur
- S51a 5 Tutdı cihānı velvele-i hālet-i celāl
Haṭ zāhır oldu fitne-i āhır-zamān midur
- 6 Zāhid civān-perestlere kāfir dimiş velī
Tekfır-i ehl-i kıble iden müslümān midur
- 7 Āyā bezimde Şems meh-i şāgar-ı bilür
Mınā-serā-yı Husrev-i hāver-sitān midur
- 8 Her mey-perestı mey-kede-i feyz-i 'aşkıda
Ser-mest-i cām-ı himmet-i pır-i muğān midur
- 9 Her bu'l-heves o kāleye şāhib çıkar velī
'Aşkuñ metā'ı tā bu kadar rāygān midur
- 10 Şimdi su'āl-i hāle ne hācet bu hastadan
Ağyāra karşı n'itdi ki hātır-nişān midur
- 11 'Aşkuñ havādisūñ baña sor eyliyem beyān
Seyr it ki Kayş fuķarası da dāsītān midur
- 12 Mūy-i meyān-ı nāzım şardum dimiş rakıb
Tār-ı hayāl mi ola yoḥsa yalān midur
- 13 Bilmem semend-i hāme-i Esrār-ı nā-şekıb
Ser-hadd-i nazım geçdi yine bı-'inān midur

49*

Fā'ilatün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Çünki illā nüktesi ikrārdan zāhır olur
Rişte-i envār-ı lā zümmārdan zāhır olur
- 2 Āh vāveylā kopar dilden çün ol ser-mest-i nāz
Dest-efşān küçe-i hummārdan zāhır olur

4 tabıbdedür:tabıbdedür S; dām-geh-i:dāb-ge-i Hİ; kudstyān:kudsān HD

5 Tutdı:Şatdı H

7 meh-i:meye Hİ; Husrev-i:husr-ı H

11 hecādisūñ:hevāsın H

12 Mūy-i:Mum-ı M, ol mü D; hayāl mi:hāl mi H

13 yine:-H; 'inān:'ıyān M

49/* H31a, M55, S51a, D25b, İ45a

Velehu Hİ, -MSD

2 ok:-H

- 3 Şarkı ğarb eyler zuhûr-ı neş'e-i 'irfân-ı 'aşk
Nûr-ı îmân cilve-i küffârdan zâhir olur
- 4 Cümle imkân-ı vücûbı ğarğa-i âşüb ider
Fİtneler kim ol bût-i 'ayyardan zâhir olur
- 5 Bellidür hâl-i perişânından 'aşkı 'âşıkun
Kudret-i ehl-i eşer âşârdan zâhir olur
- S51b 6 Mesnevîyi kıble-i tahkîk idelden rûhna
Hâlet-i feyz-i nefes Esrârdan zâhir olur
- 7 Büy-ı cân-ı Mevlevî ser-mest idüp eskârımı
Tab'uma feyz-i suhan 'Attârdan zâhir olur

50*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Men-i şeb-gerd-i belâ hâlini gel şebden şor
Çarha peyveste olan âhumı kevkebden şor
- İ45b 2 Sînemün yaraları tîğ-i nigehdendür bil
Ne zehir yutduğımı gel o şeker-lebden şor
- 3 Kârimuz neyle hebâdur bileyüm dirseñ eger
Ya leb-i şâkı ya hod câm-ı lebâ-lebden şor
- 4 Kû-be-kû eyleme beyhûde telâş ey dil-i zâr
Çâre-i vaşb yine şâhid-i maflabdan şor
- 5 Ger mezâyâ-yı kavâbil ne demek bildünse
Meh degül mihri bile var çeh-i Nahşebden şor
- 6 Bu meyün feyzidür ahvâl-i derûn u bîrûn
Ele al câmı da bu hâlet-i ağrebden şor
- 7 Zâhid Esrâr perişân-ı maħabbetdür aña
'Aşkdan ğayrı ne a'mâl ü ne mezhebden şor

4 imkân-ı vücûbı:imkân ü vücûd Hİ

6 Mesnevîyi:Müşteriyi H

50/* H31a, M56, S51b, D26a, İ45a

Eyzen lehu Hİ, -MSD

2 Sînemün:Sinenün H; gel o:gül-i HMSİ

3 Ya:Ne H; şâkı ya hod:şâkıye şor ya S; libâ-lebden:lebâbdan H

4 eyleme:eyle Hİ; beyhûde:gel gel ki S; dil-ıdil ü H

5 mezâyâ-yı kavâbil:mürâya-yı ko bil H; Nahşebden:yahşiden H

6 hâlet-i:leb-i S; ağrebden:ağzebden H

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Tâb-ı ruhuñ ki 'aksini sâğarda gösterür
Mevc-i şarâbı şu'le-i hüy-gerde gösterür
- H31b 2 Dil-teşne-i vişâline hançer virür cevâb
Âb-ı hayâtı tâ leb-i ejderde gösterür
- 3 Gülşende 'aks idüp ruhuna rengi sünbülün
Ol mâh-tâb-ı nâzı sıyeh-çerde gösterür
- 4 Bülbül çemende nâle-i 'uşşâka rast gelüp
Gül devrine figân iderek perde gösterür
- S52a 5 Geh dilde gâh dîdede kalma nazar gözet
Rüy-ı cemâl kendüñi her yerde gösterür
- 6 Esrâr 'aceb ki hastadan eyler devâ taleb
Zahm-ı derûnunu dil-i perverde gösterür
- 7 Hâlâ cenâb-ı pâk-i Faşihâ-yı Mevlevî
Feyzın elümdeki kalem-i terde gösterür

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Çeşmi Mesih 'akıbeti hasta gösterür
Cibrilî târ-ı gânzeye vâbeste gösterür
- 2 Tanzîr olunsa ma'la'-ı garrâ-yı ebruvân
Müjgâni şaff-ı mısra'-ı berceste gösterür
- 3 Mey vir demek degül gârazi nîm-nigâhdan
Tîg-i celâli sâki-i bed-meste gösterür
- 4 Mir'ât-ı hod-nümâ midur ol mâh-tâb-ı nâz
Hürşid-i 'aşkı zerreye peyveste gösterür

51/* H31a, M56, S51b, D26a, İ45b
Velehu Hİ, -MSD

1 hüy:cell MD, hall Sİ

4 'uşşâka:'uşşâk M

5 Geh:Gâh D; gâh:geh D; nazar:nazarın S

7 Feyzın:Feyzün M, Feyzi H

52/* H31b, M56, S52a, D26a, İ45b
Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 Cibrilî:Cibril S

- 5 Her müy-ı zülfi başma bñ ser fedâ iken
Kân itmege nigâhını şâyeste gösterür
- 6 Ruhsârı vaşfına ğazel 'arz eyledüm didi
Dervîş-i 'aşka bak baña gül-deste gösterür
- İ46a 7 Diller şikest idüp o cefâ-cü şafâlanur
Tarf-ı külâh-ı nâzını eşkiste gösterür
- 8 روح الامين hâme-i Esrârı çeşm-i yâr *
Vahy-âşinâ iken yine dem-beste gösterür

53*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sanma ey zâhid maḥabbet hür-ı 'ayn ğavġâsıdur
'Aşıkunñ derd-i dili zülf-i bütân sevdâsıdur
- D26b 2 Haḫ degül gül-şafḫa-ı ruhsârı üzre dilberün
Maḫla'-ı ebrû-yı hâlet-baḫşınunñ ma'nâsıdur
- S52b 3 'Aşk bir ta'bîr-i 'âlem-ġîr iken hâlâ daḫî
Her kesün fehm itdüġi ma'nâlarınñ bâlâsıdur
- H32a 4 'Aşıkunñ başındaki sevdâ degüldür baḫtdur
Sâye-i bâl-i hümâ-yı devlet-i vâlâsıdur
- M57 5 Ey sebak-h'ân-ı debistân-ı taleb ehl-i dilün
Ketm ü pinhân itdüġi ḫod nükte-i peydâsıdur
- 6 Katreler ol gevher-i nâ-yâba müstaġrak olup
Zerre-i nâçiz o mihr-i maḫlabunñ deryâsıdur
- 7 Hâldür mâzî vü müstaḫbel dimekten de ġarâz
'Âlemünñ maḫlûb-ı ferdâ şandıġı hâlâsıdur
- 8 Bezm-i câna cân atan üftâdenün ma'lûmıdur
Söz o bezm-i dil-keşün bir rind-i bî-pervâsıdur

5 müy-ı:müyı M

* Dört büyük melekten biri olan Cebrail'in sıfatıdır ve "emîn, güvenilir ruh" demektir.
(Kur'an; 26/193)

53/ * H31b, M56, S52a, D26a, İ46a
Velehu Hİ, -MSD

4 başındaki:başında HSİ

5 ehl-i:hall-i M; Ketm ü:Ketm HD

6 gevher-i nâ-yâba:güher-i nâ-yâbına H

8 rind-i:rindî HS

- 9 Meclis-i şevküñ edâ-yı hoş-çerâğ-ı hâsıdır
Sâki-i zevküñ suhan bir âteşin şahbâsıdır
- 10 Mescid ü meyhâneyi seyr it te'emmül eyle kim
'Âşıkun rüsvâlığı var zâhidün da'vâsıdır
- 11 Söylenilmez söylenilse fehm olunmaz neyleyüm
Pes leb-i hâmuşumuz bu defterün imzâsıdır
- 12 Her dü 'âlemde ben ey Esrâr kem-ğadrüm velî
Mevlevîñün iftîhârı kadr-i Mevlânâsıdır

54*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Deyr-i hüsnünde o şühun la'li cân taşvîridür
Hatt-ı sebzi şaf-be-şaf rûhâniyân taşvîridür
- 2 Safha-i gül-gün-ı rüyî üzre ol çeşmân-ı şüh
Pür-celâl olmuş iki şâhib-kırân taşvîridür
- 3 Ol bütün ruhsârını ben mâha teşbih eylemem
Her kemine lem'ası mihr-i cihân taşvîridür
- S53a 4 Ol kadar tertîbi var kim 'işrete meyhânenün
Her hum-ı lebrizi bir pîr-i muğân taşvîridür
- 5 Pîr-i endişem hamûşân-ı nazarla söyleşür
Şanki Esrâr 'İsî-i mu'ciz-beyân taşvîridür

55*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Sâki beni harâb u yebâb it şarâb vir
Al gevher-i şu'urum yâkût-ı nâb vir
- 2 Yâ al şikeste gönlümü bi-dil bırak beni
Yâ hod murâdum üzre dil-i kâm-yâb vir

9 âteşin:âteşün H
10 rüsvâhğ:rüsvâyhğ H
11 Söylenilmez söylenilse:Söylenmez söyleyene H

54/* H32a, M57, S52b, D26b, İ46a
Velehu İ, -HMSD
2 İkt:İken H

55/* H32a, M57, S53a, D26b, İ46b
Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD
2 beni:meni H

- 3 Gel ey tabib-i işve lebûñ emdür 'âşıka
Dil-ḥaste-gân-ı firkatuña gül-şarâb vîr
- 4 Rîndâ mîsâl-i mevc ser-â-pâ şikeste ol
Ma'mûr olup piyâleyi deste ḥarâb vîr
- H32b 5 Ḥall-gerde berķ şu'le-i ḥurşîd-i neş'eden
Çeşmümde 'aks-i ḥançerine âb u tâb vîr
- 6 Aç dâğ-ı köhnemi meded ey ḥançer-i nigâh
Leb-teşnegî-i zaḥmuma bir cür'a âb vîr
- 7 Kûrtar bu Lây-ḥvârî-i pes-mânde bâdeden
Yâ Rabb fakîr-i mey-gede-gerde nişâb vîr
- 8 Esrâr o rûtbe şakla ki sır-ı maḥabbeti
Leb-ḥuşk-i deşt-i ye'se peyâm-ı serâb vîr
- D27a 9 Ey âsumân-ı ma'nevî ey Şems-i lâ-mekân
Al zerre-i dilûm yerine âfitâb vîr

56*

Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün

- 1 Hep kevn ü mekân 'âşık yâ Rabb bu ne ḥâletdür
'Ayyûka çıkar feryâd güyâ ki kıyâmetdür
- 2 Ol yâr-i cefâ-pişe lütf eylemiş endişe
'Âlem bu meserretle memnûn-ı şetâretdür
- S53b 3 Meclis olup âmâde ortada döner bâde
Mey-ḥvâre vü dil-dâde ser-mest-i 'inâyetdür
- 4 Peymâneleri leb-rîz envâr-ı cemâl ile
Teh-cür'aları ḥûn-ı Mansûr-ı ḥaķîkatdür
- 5 Her sâğar-ı ser-şârî bir nehr-i cinânîdür
Her ritl-ı mey-efşânı bir baḥr-ı kerâmetdür

3 firkatuña:firkatine İ
4 Rîndâ:Rîndân S
5 Ḥall:Ceil D; Çeşmümde:Çeşmde Hİ
7 mânde:mâ'ide H, mâ'ide-i S; gerde:gire de S
8 maḥabbeti:maḥabbetini Hİ; deşt-i:-MD

56/* H32b, M57, S53a, D27a, İ46b
Velehu Hİ, -MSD

2 yâr-i:şüh-i S
4 Teh:Yine hep S
5 şârî:şâr M; cinânîdür:cinâyetdür H

- M58 6 Her cilvesti sâkıbün bîñ nükte beyân eyler
Kur'ân-ı maḥabbetden her Tûrî bir âyetdür
- 7 Bir nüktedür 'aşk ammâ tekmlî muḥâl ancak
Ser-bend-i nihâyâtı ḥayrân-ı bidâyetdür
- 8 Fakr 'ayn-ı ğınâ olmuş derd 'ayn-ı devâ olmuş
'Ârif ikisinden de müstağni-i ülfetdür
- 9 Meyḥâne-i 'aşkında rindân-ı kadeh-nûşa
Güstâḥ-revişlik hep âyîne-i îâ'atdur
- 10 Âşâr-ı tecellîdür şüretde nümû-dârı
Bî-sâyelerün Esrâr 'ışyânı îâ'atdür

57*

Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün

- 1 Yapmak da yapılmak da mey-ḥânedede kalmışdur
Âşâr-ı 'imâret hep vîrânedede kalmışdur
- 2 Girdâb-ı şu'ûr içre ser-geştedür 'âkıller
Âzâdeliğın zevki dîvânedede kalmışdur
- H33a 3 Şüflî arayup gezme beyḥûde mesâcidde
Feyzün eşeri şimdi ḥum-ḥânedede kalmışdur
- 4 Ol çeşm-i ḥamûş olmuş himâye-i küfr-i zülf
'İsî bu gece gûyâ bût-ḥânedede kalmışdur
- 5 Da'vâsını terk itsün bülbülde fedâ yokdur
Bir nükteciği 'aşkuñ pervânedede kalmışdur
- 6 Derd-i dilüm 'arz itdüm güldi didi ol kâfir
N'olmuş yine Esrâra efsânedede kalmışdur

6 maḥabbetden:maḥabbetdür S

10 tecellîdür:tecellîde MD

57/* H32b, M58, S53b, D27a, İ47a
Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

58*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Siyeh püşî-i gülşen reng-i sünbülден 'ibâretdür
Şeb-i deycür-i ğam sevdâ-yı kâkülден 'ibâretdür
- 2 Hezâruñ nâlesi rüy-ı gülistâna virür ğande
Nesîm-i nûkhet-i gül âh-ı bülbülден 'ibâretdür
- 3 İdüp bir cilvede üftâde soñra eyler istîgnâ
Elem-ĥ'ârî-i 'aşık bir taġâfülden 'ibâretdür
- 4 Nûkât-ı Câmî'-i ĥüsnüñ kitâb-ı ĥatdan aĥz eyle
O kıyl ü kâli zülfüñ hep teselsülден 'ibâretdür
- 5 'Abesdür reh-neverd-i 'aşka fıkr-i plş ü pes itmek
Reh-i âzâdegî terk-i te'emmülден 'ibâretdür
- 6 Elâ ey küçe-i gerdân televvün-şart-ı dervîşi
Cefâ-yı yâr ü aġyâre tahammülден 'ibâretdür
- D27b 7 Ne ĥâcet süz-ı sâza germî-i meclîs için Esrâr
Nevâsı 'işretüñ feryâd-ı kulkulден 'ibâretdür

59*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün

- 1 Hüsñüñ daġkasında gönül gerçi sâdedür
Dergâĥ-ı deyr-i 'aşka velî ser-nihâdedür
- 2 Cezb-i nigâĥ feyzine olsun meger düçâr
Deşt-i talebde 'aşık-ı bî-dil piyâdedür
- 3 Rindân elinden al yürî câm-ı maĥabbeti
Dil şanma şimdi dil denilen câm-ı bâdedür
- 4 Neġ-ı nesîm bâde-i cân-baĥşı bizde gör
'İsî-i vahdetüñ sözi tevĥîd-zâdedür

58/* H33a, M58, S54a, D27a, İ47a

Lehu Hİ, -MSD

1 Siyeh:Siyah H, Sine S

3 ĥ'ârî-i:ĥorî-i H, ĥârî-i M

4 ĥüsñüñ kitâb-ı:ĥüsñ-i kitâbı H; ĥatdan:ĥatn S, ĥatın D

6 küçe-i:gerçi H; yâr ü:yâre MD

7 feryâd-ı:feryâdı H

59/* H33a, M58, S54a, D27b, İ47a

Veľhu Hİ, -MSD

1 daġkasında:daġkasından HD

4 baĥşı:baĥşe S; bizde:ire S

- 147b 5 Olmuş fenâ-yı 'aşkuñ ile mest-i bî-su'ür
Esrâr-ı bî-medâr be-gâyet fütâdedür

60*

Mef'ülü Mefâ'lü Mefâ'lü Fe'ülün

- 1 Her kim ki ğam-ı dilber ile zâr degüldür
Lütf u kerem-i 'aşka sezâ-vâr degüldür
- M59 2 'Üryân-ı tenân reh-i tecrîde nazâr kıll
Âşâr-ı fazıl cübbe vü destâr degüldür**
- 3 Sen cân-ı mücerredde gözet nür-ı kemâli
'Ârif didigüm şüret-i dîvâr degüldür
- 4 Ey müdde'î nâ-ehle taşavvuf mı şatarsın
Billâhi sefâhatdür o işâr degüldür
- 5 Tenhâca haram-perver-i ma'sûkdur anlar
Erbâb-ı nazâr kimseye aġyâr degüldür
- 6 Her kârı bırak maşşüdını kendüñe kâr it
Maflûba iren merdüm-i bî-kâr degüldür
- 7 Pâ-der-gül olur râh-revân-ı reh-i şüret
Bî-çâre reh-i cânda sebük-bâr degüldür
- 8 Şeb tâ-be-seher düşmen-i h'âb olsa ne çâre
Çeşm-i dil-i nâ-ţâlî'î bî-dâr degüldür
- 9 Mest-i mey-i bî-reng-i sıyeh mest-i ğam olmaz
Peymâne-i hürşîd-i sıyeh-kâr degüldür
- 10 Germiyyet-i bâzâr-ı taleb yerlü yerinde
Ortada metâ' kimse taleb-kâr degüldür
- 11 Ol kâle-i gül-rüy-i sepliddür bize Esrâr
Eñ efkarımız talib-i nâ-çâr degüldür

5 fenâ-yı:-H

60/* H33b, M58, S54b, D27b, 147b

Lehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

** Bu beyit, H nüshasında bulunmamaktadır.

3 cân-ı:hâl-i H

4 müdde'î:müdde'î-i MS; ehle:ehl-i S; şatarsın:şanursın S

6 bırak:burağ HMI; bî-kâr:berg-bâr H

7 cânda:cândan HMSİ

10 yerlü yerinde:yer yüzünde H

11 kâle-i:kâle HMDİ; sepliddür:seyiddür H, sebz der S

12 Nev-meslek-i efrâda giden mevlevîyânuz
Kimse bize bu rehde afâdâr degüldür

61*

Mef'ülü Fä'ilâtü Mefä'lü Fä'ilün

- 1 Şâh-ı gülün hezâr hezârân ğarîbi var
Bâğ-ı maĥabbetün bu adar 'andelîbi var
- 2 Zülfî egerçi dâm-ı belâdur o âfetün
Hod bir tarafda ğamze-i 'âşık-firîbi var
- S55a 3 Äväre-i şu'ûra düğâr-ı cünün ider
'Uşşâka dürlü dürlü edâ-yı 'acîbi var
- 4 Her teng-ĥavşala iremez zevĥ-ı himmete
Ancaĥ elinde bir taleb-i nâ-şekîbi var
- 5 Bilmez devâ-yı derd-i dili neyleyüm biri
Bî-mâr-ĥâne-i elemün çok tabîbi var
- 6 Esrâra hem-sürüd olamaz âh ü nâlede
Bâğ-ı maĥabbetün bu adar 'andelîbi var

62*

Mef'ülü Mefä'lün Mef'ülü Mefä'lün

- 1 Yâ Rabb ne 'inâyetdür dil-dâr-ı kerem-perver
Nâz ile ğelüp benden bir lüle duĥân ister
- 2 Ey dîde-i âteş-zâd olsun ocağuñ âbâd
Mercân-ı sirişkinden virdün aña bir aĥker
- 3 Dûd içme degül aşd-ı hicrân için 'uşşâka
Güyâ o seĥâb ile ĥurşîd-i ruĥun örter
- 4 Zan itme düĥân üfler ferdâya şalup her-dem
Üftâdesine yoĥdan ser-rişteler 'arz eyler

61/* H33b, M59, S54b, D27b, İ47b
Velehu Hİ, -HSD

2 tarafda:tarafdan H; firîbi:arîni H

3 şu'ûra:şu'ûr HMİ, şu'ûri D

5 biri:o biri S; elemün:dilimün S

6 Esrâra:Esrâr S; nâlede:nâleden MD

62/* H34a, M59, S55a, D28a, İ48a
Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

2 ocağuñ:ocağın Hİ

4 üfler:onlar H

- 5 Lüle yerine virdüm ol şûha süveydâmi
Bir kulzüm-ı âteşdür şimdi dil-i dūd-âver
- 6 Çıkdıçça duhân-ı telh gül-gonca-i la'linden
Efkârumı dūd-âsâ başdan tağıdur yekser
- 7 Zâhid niçün içmezsin dil-dârun elinden dūd
Nehy itdi mi Hâk yâhud men' itdi mi Peyğamber
- 8 Sen dūda baqarsın hod mey nüş iderüm bense
'Aşkum ile ma'zûrum dilber severüm dilber
- 9 Tâ bezm-i elestiden ben böylece haşr oldum
Bir elde müzâb-ı câm bir elde mey ü sağar
- 10 Ağzunda hemân hey hey 'aqlumda degül bir şey'
Destümde ayağ-ı mey fikrümde hevâ-yı ser
- S55b 11 Mâdâm ki ol fütân zülfini ider tâlân
K60 Şad maşşer olur bitmez dillerde bu gavğalar
- 12 Gehvârede âsâyış virmedi baña 'aşkuñ
Mektebde iken itdüm ğam defterini ezber
- 13 Başdan başa tâ'âtum mañlûb-ı harâbâtum
Her kâre bir âyetüm nüh neş'eye bir mazhar
- 14 Ey şüh civânlıkda 'aşkuñ belümi bükdi
Ya'kûb-şifat didem turmaz şeb u rüz ağlar
- 15 Terbiyeni görmüşdür ey dâye-i ğam hâlâ
Tâ vaqt-i şabâvetden Esrâr-ı cefâ-perver

6 tağıdur:tağta HMD

8 bense:-SD

11 ider tâlân:tâlân eyler H

12 Gehvârede:Gehvâre S; 'aşkuñ:'aşk S

13 nüh:her S

14 şeb u rüz:şeb-i rüz HŞİ, rüz u şeb D

63*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Hezâruñ kârı eşk ile gülistânı şıvarmağdur
Gülünse feyz-i isti'dâdı pey-der-pey şarmamağdur
- 2 Dolaşma kü-be-kü beyhüde ey şüfl-i bî-ıdrâk
Ğarâz bir gün muğaddem haşr-gâh-ı mağva varmağdur
- 3 Şabânuñ kaşdı zülf-i yâre dönmeğden dolaşmağdan
O ejderhâ-yı h'vâb-âlûdı âhîr-kâr uyarmağdur
- H34b 4 Olup bir küşede mağv-ı temâşâ semt-i vahşetden
Şafâsı 'ârifüñ hep 'âlemüñ zevkîn çıkarmağdur
- İ48b 5 Bağup bilmez yüzünden rüy-ı mağşûdı görüp Esrâr
Mağabbet bî-tenâkuş şâhid-i ma'nâyı şarmamağdur

64*

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

- 1 Kâkül ki hevâ-yı ser-i erbâb-ı cünündür
Her hağkası bir mağşer-i erbâb-ı cünündür
- 2 Kâkül ki hep 'uşşâkı sıyeh-bağt-ı ğam eyler
Sevdâ ğibi tâc-ı ser-i erbâb-ı cünündür
- D28b 3 Derd ortağıdur zümre-i sevdâ-zedegâne
Küh-sâr ki ğam-perver-i erbâb-ı cünündür
- S56a 4 La'l ğibi fikrinde olan 'âşık-ı zârüñ
Dâğ-ı dilî ğül-şeker-i erbâb-ı cünündür
- 5 Dîvâne ğibi muğbir-i şâdık bulunur mı
Ğör Ğaysı ki peyğamber-i erbâb-ı cünündür
- 6 Her rişte-i nür-ı niğeh-i sâlik-i meczüb
Zencîr ğibi rehber-i erbâb-ı cünündür

63/* H34a, M60, S55b, D28a, İ48a

Velehu Hİ, -MSD

2 Dolaşma:Şolaşdum H, Şolaşma İ; şüfl-i:şüfl H

3 Şabânuñ:Şabâhuñ MD; kaşdı:kaydı H; dolaşmağdan:şolaşmağdur H

4 bir:-H; zevkîn:zevküñ HM

64/* H34b, M60, S55b, D28a, İ48b

Lehu H, Velehu İ, -MSD

2 ki:-H; bağt-ı:bağt u M

3 ki:- S

4 La'l ğibi:La'l-i lebi M; zârüñ:zârm S

6 nür-ı:nür nür-ı S

- 7 Bir mısrâ'-ı bercestedür Esrâr bu dil kim
Zîbâyiş-i ser-defter-i erbâb-ı cünündür

65*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Dilber edince perçem-i hûn-h'vârı târ-mâr
Güyâ ki kıldı tabla-i 'Attârı târ-mâr
- 2 Bir bûy tutdı gülşeni feyz-i seher gibi
Olmuş meger ki zülf-i siyeh-târı târ-mâr
- 3 Bir kez elinden ol güzelün nûş idince mey
İtdüm elümde hâşıl olan vâri târ-mâr
- 4 Şemsîr-i لا فتى leb-i Ahmedden urdı berķ **
'Alemden itdi düşmen-i Kerrârı târ-mâr
- 5 Zîr-i bağaldan eylesem izhâr kâlemi
Ehl-i cihân iderdi bu bazarı târ-mâr
- 6 Sâkı bu rütbe mest idecek neydi dilberi
Olmuş hamîde kâkûli destârı târ-mâr
- 7 Bed-mesti-i celâl idüp çeşm-i fitne-cü
El-hamd itdi bezmden ağıarı târ-mâr
- 8 Pey-rev olurdu neyyire ammâ ki eyledi
Hüsn-i edâsı hâtır-ı Esrârı târ-mâr

65/* H34b, M60, S56a, D28b, İ48b

Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

2 zülf-i:-H

4 Ahmedden:Ahmedün H

** "Hz. Ali'den başka (gerçek anlamda) yiğit yoktur." (el-'Aclünî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.363)

6 hamîde:çemende H

7 mesti-i:mestini S

8 neyyire:pîre D

66*

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün
(Fā'ılātün) (Fa'ılün)

- 1 Söylesem derdüme mahrem yokdur
Gülyâ 'âlem ü âdem yokdur
- S56b 2 Ser-te-ser âyinedür deyr-i muğân
İ49a Fakat İskender ile Cem yokdur
- 3 Derd-i 'aşkı kime ta'bır ideyüm
'Aşk varken baña hem-dem yokdur
- 4 Şimdilik hün-ı ciger şarf iderüm
Didede zerre kadar nem yokdur
- 5 Derd mi yok nâle mi yok âh mı yok
Âlet-i gâmda benüm nem yokdur
- 6 Ben şafâm ile saña teslümüm
Öldürürsen de begüm gam yokdur
- 7 Hayli demdür dili gayb itdüm ben
Sende kaldı hele şübhem yokdur
- 8 Beni gark eyleyli bahr-ı fenâ
Hem vücüdüm görünür hem yokdur
- 9 Kime derdüm diyeyüm ey Esrâr
Söylesem derdüme mahrem yokdur

67*

Mef'ülü Fā'ılātü Mefā'ılü Fā'ılün

- 1 Her dem ki meclise o büt-i bî-bedel gelür
Ol dem şarâb-ı telh bize pek güzel gelür
- 2 Bî-kaydılda kayddür ehl-i tekellüfe
Terk-i emel o bahşda 'ayn-ı emel gelür

66/* H35a, M61, S56a, D28b, İ48b
Velehu Hİ, -MSD

4 hün-ı:havf-ı H

9 Kime:Kimse H; diyeyüm:diyemem H

67/* H34a, M61, S56b, D29b, İ49a
Velehu Hİ, -MSD

2 emel:ehl H; bahşda:bahtda H, bahşide D; emel:ehl H

- 3 Bir derd-nâk-i süz var ise söyle zâhidâ
Efsâne açma revnağ-ı bezme kesel gelür
- 4 Cism-i nızâr cândan uşandırdı hod beni
Yâ Rabb o gün olur mı ki peyk-i ecel gelür
- 5 Cism-i harâb kâbil-i sükna-yı gam degül
Bilmem ne dem bu köhne binâya hâlel gelür
- 6 Hüsni elde iken eyle cefâ bî-nevâlara
Kâfir senüñle söyleşecek bir maḥal gelür
- S57a 7 Takrîre muḳtedir deglüm derd-i sînemi
Hün-ı derünüm ağzuma nuḳḳa bedel gelür
- 8 Besdür melâmetüm baña sâḳî şarâb vir
Ḳayd itme neyse başuma ḥükm-i ezel gelür
- 9 Esrâr bezm-i meyde düşüp mest-i bî-şu'ür
Geh âh ü nâle geh lebüme bir ḡazel gelür

68*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'llü Fâ'ilün

- 1 La'lüñ ki rinde 'âlem-i meyden haber virür
Nüş-ı meye ḳadeḡ-be-ḳadeḡ gül-şeker virür
- 2 Dilden bedlîd olup eşer-i âteş-i ruḡuñ
Bir naḫl-ı şu'le oldu ki bâr-ı şerer virür
- İ49b 3 Aḡz u 'atâda câm-ı 'araḡ-la'l-i dilberüñ
Yâḳût-ı âb-dârına şâfl güher virür
- 4 Ey dil şafâda her revîşüñ cîlvesin bir it
Âylne-i maḡabbete ser-geşt-i keder virür
- 5 Ğarḡ-ı füyüz-ı ḡüsni niḡeh eylemiş yine
Esrâra pîr-ı mey-gede-i dil nazar virür

3 Efsâne:İnsâna H
4 nızâr:zâr H; ḡod:cevr S; beni:meni HSi
8 neyse:telbise H; ḡükm-i:çekem H

68/* H35b, M61, S57a, D29b, İ49a
Velehu Hİ, -MSD

3 câm-ı:-H
4 her revîşüñ cîlvesin:cilve revîşüñ şey H
5 Ğarḡ-ı:İzzet-ı S

69*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Egerçi ihtidâ Tûr-ı Tecelliden zühür eyler
Velî nûr-ı nazâr 'ırfân-ı Mûsîden zühür eyler
- M62 2 Şühûd-ı 'aşk beyn'el-ğalb ve'l-idrâk müdrikdür
İki âyinenün remzî tesâviden zühür eyler
- 3 Safâ-yı şevkidür dîdâr-ı dil-dâra urur 'aksi
Hüsün Kaysuñdur ammâ vech-i Leyliden zühür eyler
- 4 Olursañ secde-ber hâk-i reh-i dil-dâra ol sâ'at
Gubâr-ı kımyâ rû-yı temenniden zühür eyler
- 5 Egerçi aşla fer'ıyyet mu'ahhârdur mahabbetde
Velî ma'nîde Meryem feyz-i 'İsîden zühür eyler
- S57b 6 Vücûd-ender-vücûd âşâr-ı te'sîr-i irâdetdür
Kalem-ender-kalemdür dest-i Mâniden zühür eyler
- D30a 7 Mahabbet hey'et-i mecmû'a-i Esrâra naqş oldu
Bu sözler cümle ol Erjeng-i Ma'nîden zühür eyler

70*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Dil mest-i ğam bir 'aşık-ı hâne-harâbdur
Laht-ı cigar aña gül-i şem'-i şarâbdur
- 2 Reng-i ümîd Kâf-ı sittîgnâ-nişîne yok
'Anka orada âyîne-dâr-ı serâbdur
- 3 Kanum kurutdu tâ o kadar şu'le-'ı ümîd
Deryâ-yı ye's çeşmüme bir kaçre âbdur
- H36a 4 'Aks-i 'uluvv-i himmet açar dilde şafveti
Reng-i sipîhr cevher-i mir'ât-ı âbdur
- 5 Tâk-ı şarâbı çeşme-i hursîdden şular
Sîm-âbdârı muğbeçenün mâh-tâbdur

69/* H35b, M61, S57a, D29b, İ49b

Velehu Hî, -MSD

3 şevkidür:şevkdür S

4 sâ'at:sâ'a Hî

70/* H35b, M62, S57b, D30a, İ49b

Velehu Hî, -MSD

2 sittîgnâ:müstegnâ H; âyîne:âyîne-i SD

4 cevher-i:gevher S

- 6 Zehr-âb-ı gam virür çeker âgüş-ı dîdede
Tıfl-ı sirişke dâyesi de bed-cevâbdur
- 7 Dil-hânesinde eyle temennâyı 'âşıka
Rindüñ du'ası mey-gedede müstecâbdür
- 8 Ferdâ senüñle söyleşürüz ey felek yine
Gönlüm o mâh ile bu gece kâm-yâbdur
- 9 Agâh-ı Tır-ı yâr bilür bu rumûzı kim
Her dest-i reddi müjde-res-i fetḥ-i bâbdur
- İ50a 10 Sâkı şarâb-ı vaşl ile sır-âb kıl beni
Esrâr keyf-i hecr ile gâyet ḥarâbdur
- 11 Deryüze eyle dergeh-i Monlâ-yı Rûmdan
Her bir 'inâyeti kerem-i bî-ḥisâbdur

71*

Mefülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Dilber bu bezm-i velvele-ârâya bir gelür
Ol câm kâm-ı dest-i temennâya bir gelür
- 2 Tenhâ-nigâh ider gül-i ruḥsâra çeşm-i dil
Müsâ bu şu'le-zâr-ı tecellâya bir gelür
- 3 Bıkr-ı dilindeki dem-i feyzi geçirme kim
Rûḥu'l-emîn Meryem-i ra'nâya bir gelür
- 4 Bir cür'asın içincedür 'aşkuñ telâşı hep
Reng-i cünün mühre-i rüsvâya bir gelür
- 5 Zevkin çıkar fırfırta olma şafâsına
Her kes bu sūr-gâh-ı temâşâya bir gelür
- 6 Ey bî-vefâ güzelliğin eyyâmı tiz geçer
Neşv ü nemâ o naḥl-ı ḥod-ârâya bir gelür
- 7 Esrâr nuḥk-ı 'arziye kâbil mi pey-revi
Bir rind-i nüktedândur o dünyâya bir gelür

6 sirişke:sirişk M

7 temennâyı:temennâ-yı M; 'âşıka:'âşıkân MD

9 kim:begüm H

71/* H36a, M62, S58a, D30a, İ50a

Velehu Hİ, -MSD

3 Bıkr-ı:Mekr-ı S

4 içincedür:derd-ı MD

6 Neşv ü:Neşv-ı S

72*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Dil şu'le-i tecellî ile pür-zebânedür
Vâdî-i Eymen içre durur bir nişânedür
- 2 Erbâb-ı feyze mevhibe-i evveldür aşk
Feryâd ü nâle şofrası nev'an bahânedür
- H36b 3 Yâ Rabb dūcâr-ı 'aşkuñ olanlar hamuş iken
M63 Meczûb-ı 'aşk olmayana iddi'â nedür
- D30b 4 Tūtı kelâmını der ü dīvāra söylemez
Şâfî dilüñ hitâbı şafāsın bulanadır
- 5 Nâşih ferâgat ile beni kendi hâlüme
Deryâ-nişîn-i hayret için nâhudâ nedür
- 6 Bilmez hükümet-i ezeli her felek-zede
Bîçârenüñ huşümeti Tūr-i cihânedür
- 7 Endişe itme diğeri hep şevk-i zevke bak
Fıkr-i me'ali kevn ü fesâduñ fesânedür
- S58b 8 Feyz-i şabâh-ı 'aşkı görenler bilür ki hep
Şâm-ı talebde neş'e humâr-ı şebânedür
- 9 Tefhîm-i sırr-ı dehr için Esrâr ço
Şîrûñ şafası bir gâzel-i 'âşıkânedür

72/* H36a, M62, S58a, D30a, İ50a

Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

1 pür:bir HSI

2 feyze:-H

4 der ü:der-i SD

5 Deryâ:Der H; nâ-ğüdâ nedür:nâ-ğizânedür H

7 şevk-i zevke:zevk-i şevke HMD

9 bir:bu H

73*

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fa'lün)

- 1 'Aşk kım maṭlabu'l-metālībdür
Tâ ezelden 'aṭâ-yı Vāhıbdür
- 2 Ğam-ı dil-dâr ile geçen günler
Her biri intihâ'l-merâtībdür
- 3 Ehl-i zühdüñ şalât ü şavmı gibi
'Aşıka âh âh vâcībdür
- 4 Vâkıfân-ı rumûz-ı devr-i zuhûr
Her biri maṭlabında tâlībdür
- 5 Lütfi مالا رأت ولا سمعت
Kâhri ḥod eczelü'l-mevâhibdür
- 6 Yemm-i vahdetde kurtulur İmân
Keşti-i Nüh bahra râkībdür
- 7 Vahdet ammâ ḥuşuş mazhar-dâr
Gör ki 'aşk âdeme münâsībdür
- 8 Dest-i Âdemde açılır kapanur
Kevn mecmû'â-i ğarâ'ībdür
- D29a 9 Şân-ı Âdem cihânda pey-der-pey
Söylenür bir büyük menâkıbdür
- 10 Fehm ider yok me'âlin añlar yok
Her biri pey-rev-i mezâbīhdür
- 11 Hazret-i Meşnevîden eyle taleb
O ki maşhûb-ı dîne şâhībdür
- H37a 12 Saña her beyti şân-ı Monlâdan
Güytyâ nüşâ-i şevâkıbdür

73/* H36b, M63, S58b, D28b, İ50b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 ezelden:ezelde HMDİ

2 ile:ki Hİ

3 şalât ü:şalât S; şavmı:şavm H

** "Cennette hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir beşerin hayal edemeyeceği ni'metler vardır." (Hadis) (Ahmed b. Hambel; Müsned, C.II, s. 313)

6 Nüh:nür M, nür D

10 yok:yokdur H

11 dîne:yine MD

- S59a 13 Seyyidü'ş-şarihine bende olur
Kim ki bu şerh-i şadra tälibdür
- 14 Reh-i Monlä-yı Rümde Esrâr
Mürşidüm her maqamda Gâlibdür

74*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 O bî-dimâğ ki 'aşkuñ şarâb ile degişür
Tecellî âteşini âfitâb ile degişür
- 2 Bulursa şüff eger neş'esin ħarâbatuñ
Birer piyâlesini biñ kitâb ile degişür
- 3 Maqâm-ı rahmet-i Ğaffârı görse zâhidler
'İbâdetin güneñ ü irtikâb ile degişür
- 4 Kabûl olunsa ħarâbâta pâdişâh eger
Cihânı köhne ribât-ı ħarâb ile degişür
- 5 O bî-nevâ k'ola taħşil-i mülk kaydında
Şafâ-yı fakrını şad iztirâb ile degişür
- İ51a 6 Şaķın şaķın taraf-ı fitnedden emîn olma
Hezâr va'deyi zîrâ 'itâb ile degişür
- 7 Mecâz âteşine yansa bir gönül Esrâr
Şerâre-pâresini âfitâb ile degişür

14 Mürşidüm:Mürşid S

74/* H37a, M63, S59a, D30b, İ50b
Velehu Hî, -MSD

1 'aşkuñ:'aşkın D; Tecellî:Tecellî-i HSİ; âteşini:âteşi M

2 ħarâbatuñ:ħarâbatın Sİ; Birer:Serer H

4 eger: -ı cihân D

5 iztirâb:irtikâb MD

6 zîrâ:zîr-i HM; 'itâb:'itâb HMİ

75*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Bilmem o dilberün bedeni nürdan mıdur
Yâhüd beyâz gerdeni kâfûrdan mıdur
- 2 Virdükçe bâde şâkı ħumârum füzün olur
Lûtf eyle kim o ħamze-i maħmûrdan mıdur
- 3 Sûfi şarâb ü şâhid ile zevke bak bu dem
Va'd u 'id fikri de maħzûrdan mıdur
- 4 Ġamsız gönül kalursa bir ân helâk olur
Ben ańlamam şafâ dil-i mesrûrdan mıdur
- S59b 5 Tezyîn-i zâhir ile degıldür buĥûn-ı ħâl
Ĥâlât-ı bâde kâse-i faġfûrdan mıdur
- 6 Nây-ı gülüsü nâyı-i 'aşkıñ elindedür
Ĥaġġ-ı edâ terennüm-i Manşûrdan mıdur
- 7 Esrârı ħaşr itdi semâ' içre muĥribân
Şıyt ü şadâ ħudûmuna nâġûrdan mıdur
- H37b 8 'İtr-ı vişâl ü nefĥa-i bast ile doldı dil
Âyâ bu feyz Şeyĥ-i Nişâbürdan mıdur

76*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Kanı ser-geşte-i inkâr olanlar
Ĥanı ol münkir-i didâr olanlar
- 2 Bugün görsün kimedür lûtf-ı dil-dâr
Ĥanı 'aşıklara aġyâr olanlar

75/* H37a, M64, S59a, D30b, İ51a
Velehu Hİ, -MSD

- 1 o:âh MD, -S; o:o sım-ber Hİ; nürdan:mevzün H
2 şâkı:şâfı H; ħumârum:ħumârı H
3 şâhid:şehd H
4 Ġamsız:Ġamze H; kalursa bir ân:bir ân kalursa Hİ; şafâ:şafâ-yı S
5 buĥûn-ı:bâĥûn-ı S; kâse-i faġfûrdan:kâse-i kemün faġfûrdan H
7 muĥribân:muĥribâ HMDİ; Şıyt:Şayd MD
8 doldı:ıoldı HMD; feyz:feyz 'atâ S

76/* H37b, M64, S59b, D29a, İ51a
Eyzen lehu Hİ, -MSD

- 3 Bugün görsün ne devletler sürerler
O şüretde fakır ü h'âr olanlar
- 4 Bugün görsün diyârında ne şehdür
Gârîb ü bî-kes ü nâ-çâr olanlar
- 5 Bugün seg gibi kalsun taşralarda
Bizümle düşmen-i bed-kâr olanlar
- 6 Bugün biz yâr ile hem-meclis olduk
O bezme gırmedi huş-yâr olanlar
- 7 Şeherde seyre geldi bâğa cânân
Neler seyr eyledi bî-dâr olanlar*
- 8 Ne kâr-ı hûba mâlik oldu Esrâr
Düşüp sevdâlara bî-kâr olanlar

77*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 O hûb tıfîdür ammâ vefâyı hûb bilür
Me'al-i kâdr-i dil-i âşınâyı hûb bilür
- 2 O pâdişâh-ı hüsün-hâl 'aşkı öğrenmiş
Gulâmı olmağa lâyıq gedâyı hûb bilür
- 3 Ne çekdiğüm saña takrîre muqtedir degilüm
Gönülden al haber ol mâcerâyı hûb bilür**
- 4 Civân-perestlere 'âbid kıyâs-ı nefis itme
Nazar-şinâs olan 'ârif Hudâyı hûb bilür
- 5 Felek müsâ'ade eylerse bir gün Esrâra
Der-i 'inâyetüne ilticâyı hûb bilür

3 h'âr:hûr H

6 biz:ki HSI

* Bu beyit, HMS nüshalarında bulunmamaktadır.

8 kâr-ı:gâh H; Esrâr:seyr it HMSİ

77/* H37b, M64, S60a, İ51b, -D

Velehu H, Kıf'a M, -SDİ

2 Gulâmı:Gulâm H

** Gazelin bundan sonraki beyitleri M nüshasında bulunmamaktadır.

5 müsâ'ade:müsâ'id H; müsâ'ade eylerse bir gün:bir gün müsâ'ade eylerse S

78*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 H'âce ta'n eyleme ben ser-hoşa düşdümse eger
Gözi dilberde olanuñ ayağı çok sürçer
- 2 Hâk-i zilletde gül alur isem ey süret-bîn
Gel derünümde olan 'izzetüme eyle nazar**
- H38a 3 Günehüm bir şanemüñ zülfine bağlandum odur
Şimdi ihvân-ı tarîkum beni tekfir eyler
- 4 Kâfir ağlardı eger görse perişân hâlüm
Beni bir derde düşürdi ki firâk-ı dilber
- D31a 5 Mübtelâ-yı elem-i firkat-ı cânân olalı
Zulm-i bî-dâd-ı koyup hâlüme devrân ağlar
- 6 Nâr-ı hüsrânda görüp hâlüme hayrân olma
Vaqt olur âteşi Allâh gülîstân ider
- 7 Ben o mestüm ki bu başumda mey-âlüde külâh
Nice Cemşide ider istese bahş-ı efser
- 8 Hırka tennüre küleh cümle mey-âlüde idi
İttifâken baña düş oldu bugün şüfi-i her
- M65 9 Çok şükür eyledi ahvâline çün gördi beni
Küçe-i mey-gede-üftâdemi bî-pâ bî-ser
- S60b 10 Tevbe teklîf idermiş baña güyâ ol-dem
Oturup yanuma bilmem ne fesâne söyler
- 11 Bir uzun kışsa düzüp hür-i cinân ad koymuş
Neyleyüm yokdur arasında şenâ-yı dilber
- 12 O tehî sözlerini tül-i dirâz eylemede
Benüm ammâ yine fikrümde leb-â-leb sâgar

78/* H37b, M64, S60a, D30b, İ51b

Eyzen lehu Hİ, Kışa M, -SD

- 1 H'âce:Hoca H; ben:-HMD; eger:ger H; olanuñ:olanın İ
- 2 gül alur:gül-âlud S
- ** Gazelin ilk iki beyti M ve D nüshalarında bulunmamaktadır.
- 4 ki:kim H
- 5 Mübtelâ-yı:Mübtelâyı H; Zulm-i:Zulm ü İ
- 6 âteşi Allâh:Hakâk âteşi D; ider:eyler D
- 8 Hırka:Hırka-i H; küleh:külâh SD; âlüde:âlud MD; idi:idedi S; şüfi-i:şüfi H
- 9 çün:çok M; mey-gede:mev-gedede S; üftâdemi:üftâdesi MD; bî-pâ:bî-pây Hİ
- 11 hür-i:hür-i M, hür u İ; ad koymuş:oturmuş H

- 13 Bâdeden ğayrısını yâduma alursam eger
Yazıla defter-i 'uşşâķda nâmun ebter
- 14 Bâdedür bâ'îş-i tertîb-i vücûd-ı 'âlem
Bâde oldı yine şûriş-dih-i haşr-i maşer
- İ52a 15 Bâdedür ħûr-ı behişt olmağa da bâdî hep
Bâde nûş itmege ol bezmde ebnâ-yı beşer
- 16 Bâdedür aķdem-i ikrâm-ı Ħudâ-yı mi'râc
Bâde nûş itmege gitdi o gece Peyğamber
- 17 Yâr peymâne-be-kef geldi bezme ammâ
Kimine zehr içürdi kimine gül-be-şeker
- 18 Zâhidi mest-i ğurûr 'âbidi mağrûr itdi
'Âşıkun 'aķlını yağmalara virdi yek-ser
- 19 Beni çirk-âb-ı melâmetde görüp ta'n itme
'Âşıkı dürlü-be-dürlü elem ü derde şalar
- 20 İtme ta'yîb 'azîzüm ki maĥabbet ħâli
Nice dindârlarun yüzi suyun ħâke döker
- 21 Beni mey-ĥâneye dek eyledi püyân âĥir
Seni mescidde iden zühd ü şalâĥa mazĥar
- 22 Dost için âĥ ü niyâz ise ğarâz ey şüfî
Mescide ķoyma beni küşe-i meyĥâne yeter
- 23 Ħaberün yok ki senün secdelerün mescidde
Beni bu ĥâle ķoyan dilberedür ser-tâ-ser
- 24 Yâ nice 'atf-ı nigâĥ eyleyeyüm mescide kim
Künc-i meyĥânede gördüm o büti bâde içer
- S61a 25 Tûr-ı mestânem ile şanma şarâba ķandum
Çeşm-i maĥmûrını gördükçe gönül bâde diler
- 26 İhtiyârum nerede zülfini boynuma taķup
Bî-muhâbâ beni meyĥâneye her laĥza çeker
- 27 'Ahd-nâme diledüm ĥatf-ı ruĥundan Esrâr
Yazdı لا تدع مع الله الهها آخر *

14 şûriş-dih-i:süz-şüde-i S

15 ĥur-i:ĥûr u Hİ; ok:o S

17 gül-be-şeker:gül-şeker HMİ

18 mest-i:mest ü HS; 'âbidi:'âbid-i İ

20 dindârlarun:dindârlarun M

22 âĥ ü:âĥ-ı SD; ise:-H; mescide:mescidde S; ķoyma:ķoymaya H

* "Allah ile birlikte başka tanrıya kulluk edip yalvarma!" anlamındadır ve Kur'an-ı Kerim'de iki ayrı ayette geçmektedir. (Kur'an; 26/213, 28/88)

79*

Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Dilde kim ârzü firāvândur
Kimi pinhân kimi nümâyândur
- 2 Geh Züleyhâ dirüm gehî Yûsuf
Cümlesinden murâd cânândur
- 3 Şimdi bir neş'e var ki tab'umda
Sîne güyâ şafâya tûfândur
- 4 Raqs ider meyde hem-çü tıfl-ı habâb
Pîr-i endîşe mest ü hayrândur
- 5 Va'desinden vefâ 'umar 'aşık
Aldanur ol perîye insândur
- 6 Biz ki sâgar-gedâ-yı nazrasıyuz
Kec-nigâh itse daîhi ihsândur
- 7 Hişşe-yâbuz gehî cefâsından
O da bir iltifât-ı pinhândur
- 8 Elbet 'uşşâka yâr Gâlibdür
Şâhlar çâker-i civânândur
- İ52b 9 Reng-i gül-büseler ayağından
Gül-'arâk bahş-ı mey-perestândur
- 10 Neş'e-mend-i nigâh-ı râğbetinüm
Bir de la'lün şarâbına kândur
- M66 11 Genc-i 'aşkuñla oldı mâlâ-mâl
Şanma sînem tehîce vîrândur
- S61b 12 Şu'le-i hayret içre hem-çü sipend
Şûfi-i pâ-y-küb-ı raqsândur
- H39a 13 Vaşf-ı rüyında söylenen mışra'
Bir müretteb laîf dîvândur

79/* H38b, M65, S61a, D29a, İ52a

Velehu Hİ, -MSD

2 gehî:geh S

3 ki:kim H

7 iltifât-ı:iltifâta M

9 büseler:büse H

10 râğbetinüm:ra'yyetinüm H

- 14 Ders alur h̄vāce-i cününüm
'Aql bir güdek-i sebāk-h̄vāndur
- 15 'Aşk-ı Şems ile bāde nüş idenin
Cāmı destinde mihr-i raḥşāndur
- 16 Maşrıq-ı şems-i dīndür dil-i zār
Gördigün zerre ḥāveristāndur
- 17 Hāliyā feyz-i ḥazret-i Gālib
Cān-ı Esrār-ı nā-be-sāmāndur
- 18 Baña her bir nigāh-ı merḥameti
Ḥastaya tāb mürdeye cāndur
- 19 Dem-be-dem iltifāt ü eltāfi
Başka in'ām başka iḥsāndur
- 20 Ser-güzeştüm o şāh ile güyā
Kıssa-ı mür bā-Süleymāndur

80*

Mefā'lın Mefā'lın Mefā'lın Mefā'lın

- 1 Ne dem ki dīde-i ḥün-bāra la'lün kıt olmuşdur
Nigāh-ı germimüz fevvere-i yāḳūt olmuşdur
- 2 Şanurlar Yūsuf-ı üftādedür çāh-ı zenaḥdānda
Degildür ilk ḥālī fitnedden Hārūt olmuşdur
- D31b 3 Geçürmiş yaḳadan bir ḳuzıyı bu şeb iç itmiş şeyḥ
Velī ol şīr meste kāsif-i nāsūt olmuşdur
- 4 Görüp ḳaddın nigār-ı Arnabūduñ fikr-i cām itdüm
Kızılca bir ḳıyāmet ḳopdı kim al tüt olmuşdur
- 5 'Acep bir vesme iken bir çaçum ot ile teklenmiş
Meger yā ebruvānī vezne-i bārūt olmuşdur
- S62a 6 Şerār-ı 'aşḳdan sārīdür aña feyz-i isti'lā
Gubār-ı ḥātır-ı ehl-i hūner bārūt olmuşdur

14 Ders:Dersin H; h̄vāce-i:hoca H, h̄vāce S, h̄vāceler D
16 dil-i:dil ü H; ḥāveristāndur:ḥāvestāndur M
17 cān-ı:cāna H
20 mür:mürü SD; bā:yā H

80/* H39a, M66, S61b, D31a, İ52b

Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

2 çāh-ı:cā-be-cā H; fitnedden Hārūt:fitne dehān rūt H

3 ḳuzıyı:ḳuzı S; meste:mesned-i H, mest M, mesti D; nāsūt:tābūt S

- 7 Gelür jeng-i hamuſiden küdüret tiz-güftära
Niyâm ſemſir-i cevher-dära çün tâbüť olmuſdur
- 8 Yetiſdür top idüp çevgân-ı nazm alma yârândan
Kı bu meydânda Eſrâr haylıce ur tut olmuſdur

81*

Mef'ülü Mefâ'lün Mef'ülü Mefâ'lün

- 1 Yuf borısın anlar kim bu 'âleme çalmıſlar
Meyhâne-i vahdetde yek başına almıſlar
- H39b 2 Meſtân ki degıldür biſyâr ile itdükde
Ben çok aradum ammâ ſimdilik azalmıſlar
- 3 Âyine-i sâğardan 'aksini gören diller
Deryâ-yı harâbatuñ girdâbına dalmıſlar
- 4 Âvâre midür ey dil göz süzmesi hûbânuñ
Œeh-bâz nigâhını evvel bize ſalmıſlar
- 5 Hep himmet ider Eſrâr erbâbına dünyâda
Gâhıce yetiſmiſler gâhıce buñalmıſlar

82*

Mefâ'lün Mefâ'lün Mefâ'lün Mefâ'lün

- 1 Ten-i hâkıde alb-i feyz-çün pejmürde olmuſdur
O bir mâhl-i udsıdır ki bir de mürde olmuſdur
- 2 Œeb-i fırkatde güm-reh aldı dil hâl-i siyâhından
Œerâr-ı ahter-i bahtum meger efsürde olmuſdur
- 3 Ne mümkindür anı başdan ıkarmak zümre-i 'uſſâk
Gül-i ſad-berg-i hûsni gâliba pejmürde olmuſdur

7 Niyâm:Be-nâm M

81/* H39a, M66, S62a, D31b, İ53a
Velehu H, -MSDİ

2 Meſtân:Meſtâne H, Buſtân D; ki degüller:içinde güller D; ile itdükde:ımiſ ſâbıkda D

3 Âyine-i:Âyine H; harâbatuñ:harâbatın İ

5 yetiſmiſler:yetiſmeler H, yetiſmede MDİ

82/* M39b, M66, S62a, D31b, İ53a
Velehu Hİ, -MSD

1 feyz-çün:feyz-cü H, feyz-hü MD

2 hâl-i:-S; siyâhından:siyâhıden H; olmuſdur:almıſdur HD

3 mümkindür:mümkindi HMDİ; Gül-i:Gül HDİ; olmuſdur:almıſdur HD

- 4 Benüm müjgân-ı hûn-âlûduma rengin nigâh it gör
O mey kim pençe-i mercân ile efsürde olmuşdur
- M67 5 İder ma'nî-i bl-gâneyle ülfet künc-i 'uzletde
Ki zîrâ âşinâlardan gönül âzürde olmuşdur
- S62b 6 Meger olduñ o mihrüñ zerre-i ihsânına mazhar
Nükât-ı nazmuñ ey Esrâr a'lâ hurde olmuşdur

83*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Kayd-ı zülfe şol dili kim dilber-i Eflâk urur
Başma sevdâ-yı küfr-i perçemüñ kalpâk urur
- 2 Nürdan kopsun kolu pîr-i muğân kim zâhidüñ
Alına ser-hoş eliyle bir iki bardâk urur
- 3 Pek şokulma ef'i-i hançerden olma çäre-cü
'Akrab-i zülf-i siyehden zaḥmına tiryâk urur
- 4 Bir avuç bârût-ı efrencidür ol kâfir-peçe
Levh-i 'uşşâkı nişân-gâh eyleyüp tâk tâk urur
- 5 Eyleyüp peykânına âmâc-ı sengin-dilleri
Şişe-i teb-hâle-i 'uşşâkına çakmak urur
- 6 Pest tab'ânı o fitne zevklenüp eyler şakâ
Zümre-i ağıyar ister sîrete kaltaş urur
- 7 Zâhirâ ol şeh-levend Esrâra lütf eyler velî
Mâr-ı tîr-âsâ lisân-ı hâl ile mızrâk urur

6 olduñ:olduk M

83/* H39b, M67, S62b, D31b, İ53b

Velehu Hî: -MSD

1 zülfe:zülfine S; şol dili:şiveli H, şol dil D
2 kolu pîr-i muğân:pîr-mendin H, kolu pîri muğân M; Alınma:Re'ylene H
3 ef'i-i:efli-i H; siyehden:siyehdür S
5 peykânına:bl-gâne-i H
6 zevklenüp:zevklendir H; şakâ:şifâ S; sîrete:seyrine S; kaltaş:kaltaş HD
7 Zâhirâ:Zâhir H; lütf:-H

84*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ne dem ki yâd-ı ruhsâr ile çeşm-i hûn-feşân ağlar
Benüm-çün bülbül âh eyler yürekden gonca kan ağlar
- 2 'Acâyıb bülbülüm tûfân-gül-i hûn-âb çeşmümdür
Degıldür jâle anda hâlüme hep gülsitân ağlar
- 3 Henüz ben bî-günâhı pâre pâre itdi ol hûn-rîz
Şakın kan tamlıyor zan itme tîğ-i hûn-feşân ağlar
- 4 Degıldür küçesinde çeşme-sâr ol şüh-ı bî-rahmuñ
Mezârında yine bir 'âşikuñ seng-i nişân ağlar
- 5 Hemân bir ben miyüm zâr ü zebûnı çeşm-i kıtâlûñ
Girerse pençe-i müjgâna elbet Kahramân ağlar
- S63a 6 Beni çok ağladup hâlüme çok güldi o tıfl ammâ
'Acep bir âfet için yol dahî kangı zamân ağlar
- 7 Eger tahrîr itsem fitne-i çeşmüñ idüp te'sîr
O kâfir mâcerâdan çeşm-i pür-hûn-dâstân ağlar
- 8 Benüm ol bî-nevâ kim berg ü bâr-ı bahtum âteşdür
Yanar hîrmen-gehümde şule-i âfet-resân ağlar
- 9 Göründi ittifâken iftirâkum mâh-ı mâtemde
İki derdi bir itdi dîde vü dil yân-be-yân ağlar
- D32a 10 Cevâbumdur Hülûşa bu gâzel kim söylemiş Esrâr
Gam-ı hattûñla şimdi fitne-i âhîr-zamân ağlar

84/* H40a, M67, S62b, D32a, İ53b

Velehu Hİ, -MSD

2 bülbülüm:bülbül-i H; gülsitân:yeksân M, bî-kesân D

3 hûn-rîz:nev-hîz H

4 çeşme:çeşm H; şüh-ı bî-rahmuñ:şüh-perçemüñ H, şüh-ı bî-rahm M

5 zâr ü zebûn:zâr-ı zebûnı M, zâr-ı zebûn-ı SD

6 kangı:kankı HDİ

7 pür-hûn:nûn-ı HMDİ

9 mâtemde:mâtemden S

85*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 O tıfl-ı nâz 'acâyib şive-i reftâra mâ'ıldür
Alup gönülümü ol soñradan azâra mâ'ıldür
- 2 Tıfildür dürr ü gevher iledür eglencesi dâ'im
Anuñcün 'aşıkın ağlatmağa hem-vâra mâ'ıldür
- İ54a 3 Ne hür-i cennete ne ni'mete mecbür olur 'aşık
Dil-i şeydâsı her 'âlemde bir dil-dâra mâ'ıldür
- 4 Rağb ülfet olur her goncası bu gülşen-i hüsnün
Tehâlük eyledükçe bülbül ü gül hâra mâ'ıldür
- 5 Nice kerre bu âteş-rûlaruñ nâzına yanmışken
Yine pervâne-i dil şu'le-i dîdâra mâ'ıldür
- 6 Hârâbe-müşrif oldu dil perler zabtına girdi
Melekler bende-i teşhîri bir sehâra mâ'ıldür
- 7 Beni de h'vâh-nâ-h'vâh itdiler ser-geşte-i rüsvâ
Gönül sevdâya sine 'aşka dîde yâra mâ'ıldür
- H40b 8 Ne dem ki cânib-i taqdîrden bir derd olur hâdis
Hemân lahza dil-i ğam-perver-i Esrâra mâ'ıldür
- M68 9 Ğazelle eglenür hicrân hücum itdükçe bî-çâre
Gürüh-ı Mevlevîñün tab'ı çün eş'âra mâ'ıldür
- S63b 10 Çekildi hân-kâh-ı mihrde gül-bank-i envârı
Felek bezm-i semâ'-ı hâzret-i Hünkâra mâ'ıldür

86*

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Dil çâker-i şâh-ı Mevlevîdür
Üftâde-i râh-ı Mevlevîdür
- 2 Dervîş ki şâh-ı 'âlem olsa
Muhtâc-ı nigâh-ı Mevlevîdür

85/* H40a, M67, S63a, D32a, İ53b
Velehu Hİ, -MSD

2 dürr ü:dürr-i HSD; gevher:güher HD; 'aşıkın:'aşıkun HMS

5 Nice:Niçe HDİ; nâzına:nârına İ

7 'aşka:'aşk M

9 itdükçe:itdükde MD

86/* H40b, M68, S63b, D29a, İ54a
Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

- D29b 3 Her şubh felekde mihr-i cevval
Yek şu'le-i âh-ı Mevlevîdür
- 4 Ruhsârı o nev-resîde mihrûn
Bedr olmada mâh-ı Mevlevîdür
- 5 Bu 'izzet ü bu şerâfet-i dost
Şâyeste-i câh-ı Mevlevîdür
- 6 Ne çağrışur on sekiz bin 'âlem
Hep طال بقاء Mevlevîdür *
- 7 Tennûre açup semâ' ider çarh
Ser-geşte-i râh-ı Mevlevîdür
- 8 Dervîşîdür âsumân o Şemsün
Me'mûn-penâh-ı Mevlevîdür
- 9 Esrârı şeh-âne itdiren nâz
Başında külâh-ı Mevlevîdür

87*

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

- 1 Şorma o perî cevri baña yâ neden eyler
Bilmez bunu bir kimse ki hâlâ neden eyler
- 2 Tel kırma vişâl isteyerek ca'd-ı bütândan
Zirâ ki seni dil gibi bir şânedan eyler
- D32b 3 Pervânesini görmedi mi gönca-i şem'ün
İ54b Bûlbûl 'acebâ yanmağa pervâ neden eyler
- S64a 4 Zencîr-i kazâ mı 'acep ol zülf-i girih-gîr
Her tutduğünü zümre-i divânedan eyler
- 5 Bu cevri ü cefâ tavr u ezâ ey saçı Leylâ
Âhîr seni bir 'âşîk-ı rindânedan eyler

4 Ruhsârı:Ruhsâr S

5 bu:- S

* "Onun bekası, hayatı, ömrü uzadı" anlamında Arapça bir deyimdir.

8 Dervîşîdür âsumân o:Dervîşîdür âsumân-ı H

9 Esrârı:Esrâra S; Şeh-âne:şâh-âne S

87/* H40b, M68, S63b, D32a, İ54a

Velehu Hİ, -MSD

1 baña yânedan:yaña yandan H

2 ca'd-ı:cevr-i MD; bir şânedan:perîşânedan H

5 cevri ü:cevr-i HSD; rindânedan:divânedan HMSİ

- H41a 6 Ur seyl-i şarāba dil-i Esrārı ki şākı
Yohsa seni bir āh ile meyhāneden eyler

88*

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ilün
(Fā'ılātün) (Fa'lün)

- 1 Bir dahı dil kerem-i vaşlı tahayyül mi ider
Yâ o şeh hāne-i dervîşe tenezzül mi ider
- 2 Eline girmiş iken tığ-i sitem ol zālım
Cıgerüm pārelemekde ya te'emmül mi ider
- 3 Bî-vefā yāre düşen 'āşığa eyvāh eyvāh
Kald-ı dil-dāra dil-i zār taḥammül mi ider
- 4 Nīm-bismil kodı şemşir-i sitiğnāsı beni
Merḥametsüz kerem-i katle te'emmül mi ider
- 5 Arturup derdümi āhır o ṭablb-i nāzum
Ḥaste-i muḥtażıra şimdi tecāhül mi ider
- 6 Düşecek pençe-i hecrine senün bir ḥayrān
Hiç ḥalāş itmege bir kimse tekeffül mi ider
- 7 Dāmen-i devlet-i ḥünkārı ṭutanlar Esrār
Ġayrı şāhuñ der-i cūdına tevessül mi ider

89*

Mef'ülü Fā'ılātü Mefā'lı Fā'ilün

- 1 Şubḥ-ı bahār kim 'alem-i zer-feşān çeker
Gül-bang-i arzū-yı reh-i gül-sitān çeker
- 2 Pāyine aqđı şu gibi mevce gelüp çemen
Deryādür ol ki nezdine cū-yı revān çeker

6 āh ile:ehl-i S

88/* H41a, M68, S64a, D32b, İ54b
Velehu Hİ, -MSD

1 şeh:şey M

4 sitiğnāsı:müstagnāsı H, istiğnā S

5 Arturup:Oturup H; muḥtażıra:muḥtaşara HDİ, muḥtaşara S

6 Düşecek:Üşcek M, O şehüñ S; pençe-i:baḥçe-i H; senün:düşenün S

89/* H41a, M69, S64a, D32b, İ54b
Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 Gül-bang-i:Kātibānuñ H

2 ol ki:ola ki H

- 3 H'vâhişker olsa kaddine serv-i revân olur
Cânânınuñ vişâlini elbet de cân çeker
- S64b 4 Cüş itdi mevc-i leşker-i encüm-şumâr-ı berg
Mîzân-ı kef-i ebre meger âsumân çeker
- 5 Baħr-ı bahâr lüccesi târ-ı hisâb olur
Dünyâyı tül u 'arzi ğirân-tâ-ğirân çeker
- 6 Bâlâ-rev itmek istese kavrâs tîrini
Elbet kemânı kendüye toĝri 'ayân çeker
- 7 Mî'râc-ı feyze Rûhu'l-emîndür baĝ-ı şarâb
Cân-ı sebük ki 'aşk ile rıtl-ı ğirân çeker
- 8 Geldi dehân-ı hâme-i Esrâra 'aşkdan
Bir ma'ni-i ğarîb ki hâsîd-zamân çeker
- İ55a 9 Tebrîz-ı lâ-mekânda Şems-i haĝikatüñ
Gül-bâng-i kıbriyâsını kerrübiyân çeker

90*

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

- 1 Yâ Rabb bu benüm baĝ-ı sıyâhum ne belâdur
Hürşîd-i cihâna nazar itsem de karadur
- 2 Feryâd elinden saña yâ Rabb bu baĝtuñ
Dünyâda 'adâveti anuñ dâhî bükâdur
- 3 Yâ Rabb ne dükenmez bu muşîbet bu melâmet
Cân yandı göñül kalmadı cism ise fenâdur
- D33a 4 Yâ Rabb hele bu halka ne kıldum ki dem-â-dem
Gördükçe ğam-ı derdümi dirler ki sezâdur
- 5 Her laħza beni bir büte meftün ider 'aşk
Her sevdigüm âfet dâhî mecbûr-i cefâdur

3 kaddine:kurbuña S; olur:n'olur S
5 lüccesi:pıçesi H; tâ:- S
6 kemânı:kemân H
7 baĝ-ı:rabĝ-ı H; 'aşk ile:'aşka D

90/* H41b, M69, S64b, D32b, İ55a

Eyzen lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

2 Feryâd elinden saña yâ Rabb bu baĝtuñ:Bu miñnetün yâ Rabb saña feryâd elinden D;
baĝtuñ:miñnetün M; 'adâveti anuñ dâhî:anuñ dâhî 'adâveti D
4 ğam-ı:ĝamı S; ki:neme H

- 6 Gezdükçe düşer silsile-i zülf-i bütâne
Yâ Rabb dil-i dîvâne ne özge belâdur
- 7 Ben derd u cefâ çekmedeyüm halka ne olmuş
Her birisi bir şüret ile ta'na sezâdur
- 8 Yârân-ı tarîkat beni tekfir iderler
Kim bir şaneme bende olup ehl-i hevâdur
- S65a 9 Bir yânededen ağıyar yakar bir yânededen yâr
Bu âteş ile yandı gönül cümle hebâdur
- 10 Ta'n eyleme 'uşşâk-ı perîşâna 'azizüm
Geldi mi senün başına hiç hüküm-i kazâdur
- 11 Dervîş ola da düşmiye derd-i gam-ı 'aşka
Billâhi anuñ sikkesi âlât-ı riyâdur
- 12 Baş koydum önünde hele ben bir şanemün kim
Her secdesine dîn ile Imân fedâdur
- 13 Bir serv-kadûn sâye gibi pâyına düşdüm
Kim kâmeti tûbâ-yı cinân dense sezâdur
- 14 Ben nür-ı Muhammed görürüm rüy-ı şanemden
Sen söyle ki ey şüfî bu küfr ü bu haşâdur
- 15 Bu tarz-ı melâmet baña tâ hüküm-i kaderdür
Men' eyle eger kâdir iseñ 'aşk 'atâdur
- 16 Ol şüh-ı cefâ eylesün ancak baña da'im
Bu düşdi benüm hisşeme taqdir-i Hudâdur
- 17 İtmezse baña neyleyeyüm lütf-ı tekellüf
Bir derd ki bu çâresi her lahza rızâdur
- 18 Ağıyara uyup eyledi bu bendeyi nâlân
'Aşkında ise şâdik ola bir bu gedâdur
- H42a 19 Şanma uşanur cevri ü cefâ ile bu 'âşık
Cevri baña her vech ile ihsân u revâdur

6 Gezdükçe:Gördükçe S; düşer:düşe H; zülf-i:zülf H; bütâne:tebâh H; dil-i:dil ü S
7 derd u:derd-i HD
8 bende:bende ise H
9 yânededen:yandan S
12 koydum:kodum H; ile:ü H
13 kâmeti:kâmet-i H; dense:dese H
14 görürüm:gördüm H; ki:-H; küfr ü:küfr yâ D
16 Ol:evvel S
17 lütf-ı:lütf u S; derd:derde H
18 bendeyi:bende-i S; nâlân: yalan H; ola:olan İ
19 cevri ü:cevr-i S; ihsân ü:ihsân-i M

20 Ammâ ki ne çâre dimez imiş o cefâ-kâr
Esrâr benüm 'âşıkum olmağa sezâdur

91*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Bu gavvâsân-ı 'aşkuñ gevher-i 'ummânı yoqluğdur
Çarık-ı baħr-ı tevhdüñ ħalâs-ı cânı yoqluğdur
- 2 Geçer heftâd ü dü milletden evvel pâyede 'âşık
Tarık-ı nîstinüñ mezheb-i İmânı yoqluğdur
- S65b 3 Bütün varlığa ħükm eyler geçer her mülke aħkâmı
Ĥarâb-âbâd ħalb-ı 'âşikuñ sultânı yoqluğdur
- 4 Sen ey şüfl hemân var ol vücûd ile nuħüsetde
Cenâb-ı kibriyânuñ bizlere fermânı yoqluğdur
- 5 Tekellüf bir taraf ey şeyħ sen vaz'-ı taşalluf kıl
Süĥendânân-ı maħvuñ faẓl ile 'irfânı yoqluğdur
- 6 'Acâyib mezhebe zâhibdür erbâb-ı ħaħıħat kim
Şalât ile zekâtı şavm ile ħurbânı yoqluğdur
- 7 Ĥayât-ı câvidânı maħv-ı maṭlûb ile ħâşıldur
Mesîĥâ meşrebânuñ nefĥa-i raħmânı yoqluğdur
- 8 Vücûd bir zulmet-i bî-ħadd ü pâyândür ki tahtında
Olur cüşân-ı âb-ı Ĥızr-ı câvidânı yoqluğdur
- D33b 9 Mezâhirden bedîd olmuşdur ammâ bu tecelliyât
Görünmezler vücûda anlarıñ a'yânı yoqluğdur
- 10 Dem-â-dem mevc-ħız olmağdadur 'ummân-ı illâ hû
O mevcün ħulzüm-i bî-ħadd ü bî-pâyânı yoqluğdur
- 11 'Acâyib bî-nevâyüm ħalmadı destümde maħşûlüm
Ben-i zâruñ ħusâlât-ı dil-i vîrânı yoqluğdur
- 12 Meded âgâh ol ey derd-hestiye düşen nâ-çâr
Bu derdüñ çâresi yoğdur hemân dermânı yoqluğdur
- 13 Turup paymânçe-i ħidmetde dergâh-ı niyâzında
Baña feyz-i cenâb-ı ħazret-i Dîvânı yoqluğdur

91/* H42a, M70, S65a, D33a, İ55b

Eyzen lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

2 heftâd ü dü milletden:heftâd ü devletden H, heftâd-ı dü milletden S

5 taşalluf:taşavvuf S

11 Ben-i:Men-i HMDİ

- 14 Egerçi hayli gevher hâşıl itdüm şî'r ü inşâda
Velî Esrâr-ı zâruñ defter ü divânı yoqluğdur
- 15 Olur her kes der-i cûdında bir eltâfına mazhar
O şâh-ı kâmrânuñ bendeye ihsâmı yoqluğdur
- 16 Cenâb-ı devlet-i sultân Semâ'înuñ şafâsıyla
Bütün dervîş-i Esrârüñ dem ü devrânı yoqluğdur

92*

Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Gelmiş o bî-vefâ sebep-i hayretüm şorar
Bilmezlenür de nâle-i pür-hasretüm şorar
- 2 Gâhıce ğarķ-ı lücce-i hayret olunca ben
İbrâm-ı nâz idüp taraf-ı fikretüm şorar
- 3 Cevr eyleme meded baña ey nâhudâ-yı ters
Maşşerde Hâķ saña bu benüm zilletüm şorar
- 4 Günde hezâr kerre gelür derd-i bî-dirîğ
Güyâ senüñ elinde n'olur hâletüm şorar
- İ56a 5 Bunca zamândur âh iderüm ol sitem-gerüm
Ne merħamet bilür ne de keyflyyetüm şorar
- 6 Zâlim ħarâb ider dil-i Esrârı cevır ile
Şoñra gelür de ħâķır-ı bî-minnetüm şorar

93*

Mefûlü Fâ'ilâtün Mefûlü Fâ'ilâtün

- 1 Ol ğanzeler dem-â-dem ħanımuza girerler
Şehr-i dili yaķarlar ehl-i dili kırarlar
- 2 'Âşık hemişe nâlân dilberde zann ü bühtân
Bî-gâneler vişâle teklîfsiz ırerler

14 şî'r:es'ar HMS; defter ü:defter-i HSD

15 cûdında:cevrinde H

16 dem ü:dem-i SDİ

92/* H42b, M70, S66a, D33b, İ55b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

3 meded:-S; ters:turş S

93/* H42b, M70, S66a, D33b, İ56a

Velehu Hİ, -MSD

2 zann ü:zann SD; teklîfsiz:tekellüfsüz S

- 3 Bülbül nedür figānuñ gül-zār-ı hüsñ ü ānuñ
Zāgān-ı Behmen āhır güllerini dererler
- 4 Mıkdârı ehl-i Hakkıñ yok 'ındlerinde halkıñ
Hakdan ibâ iderler halka gönül virürler
- M71 5 Esrâr 'aceb mi agyâr eyleser hakkum inkâr
Ben böyle itdüm ikrâr 'âşıkları yererler

94*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fä'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Râh-ı pür-bîmde sa'y it der-i yâre er er
Kaṭ'-ı menzîl iderek baḥr baḥr hem ber ber
- 2 Âsitân-ı deri hâkine yüzün pâ-mâl it
Eylesün hâk-i reh-i dilberi eşk-i ter ter
- S66b 3 Oldı peyveste-i eflâk sıhâm-ı dūdum
Nil-gün oldı felek hem hedef-i me'ser şer
- 4 Şîve-i نحن قسمنا 'yı tefekkür kıl kim**
'Âkıbet zillet ü husrâna olur müncer cer
- D34a 5 Girse 'uşşâk eger nâra gülîstân olur
'Aşk ider برد و سلام virmez aña ol ḥar ḥar***
- M43a 6 Berk-i hâṭıf gibi var mebde'ine eyle sefer
İstiṭâlât-ı nefesdür bula müste'ḥır ḥır
- 7 Bâb-ı ḥayretde idüp kef-yed-i men' u 'atâ
Bî-ğaraḫ ḫur'a devâm eyle dolaşma der der
- 8 Armağan eyledi gör mürçe pây-ı meleḫi
İtdi pâyına Süleymānuñ anı ol zer zer
- 9 Çok tettebbu' idegördüm niçe diḫkat itdüm
Oldı tekrâr-ı ḫurûf olmadı mükerrer rer

4 Mıkdârı:Mıkdâr-ı S

5 eyleser hakkum:eyler hakkımı H; yererler:yirerler HMDİ

94/* H42b, M71, S66a, D33b, İ56a

Eyzen lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

1 pür-bîmde:bi-ḥadde S; hem:-S

2 deri:der-i M

** ".Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık..." (Kur'an; 43/32)

*** Hz. İbrahim kissası anlatılırken, İbrahim (a.s)ın ateşe atılması üzerine, Cenâb-ı Hak ateşe şöyle buyurur: "Ey ateş, İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" (Kur'an; 21/69)

6 hâṭıf:hâṭif S; bula:böyle S

8 ol:dil MD

- 10 Oldı maḥbûb-ı enâm oldıyçün rûyı zerd
Fî'l-meşel 'âşık-ı ḥasret-zedeye benzer zer
- 11 Servere ser viregör sırra irem dirseñ eger
Serseri gezme ser-â-ser bu sarâyı ser ser
- 12 Cümleye ḥayr şanup gör dü cihânda ḥayrı
Mün'adım ola cihândân dile tâ maḥşer şer
- İ56b 13 Rûzgâra ṭayanup itme birûnuñ berbâd
İde bir bâd esüp varın ecel çün şarşar
- 14 Güzer eyler felek-i atlasa çün süzen-i âh
Seyr olmaz aña vırmez felek-i aḥzar zar
- 15 Er ḥuzûrunda olur gevher ile seng 'ayân
Âdemüñ ḳadrını mîzân-ı nazarla ṭartar
- 16 Bakma nâ-mahreme çeşm-i dil ile ki ḳapanur
K'ola püşide muḥâzi-i ḥarem manzar zar
- 17 Şecer-i sidre vü tûbâ ḳad-i dil-dâra göre
Serv-i âzâde göre mişl-i şanevber 'ar'ar
- S67a 18 Ne ḳadar olsa müzeyyen yine bu köhne 'arûs
Olur erbâb-ı kemâle göre bir lâğar ğar
- 19 Gül gibi gelse gerekdür o cemâl-i ḥandân
Ki ola hicr-i gül-endâm ile nîlüfer fer
- 20 Germ-rev ol reh-i 'aşḳ içre soğuḳ ṭutma yürü
Gör ki serdlikde seflî oldı vü müstaḥḳar ḳar
- 21 Girmese âteşe âhen ola mı pür-cevher
Seyf-i ḳâṭı' ola mı dökmeşe âhenger ger
- 22 Eyle taḥîr-i derûn tâ ki ola ḳalb-i selîm
يوم لا ينفع 'da anı ṭaleb eylerler*
- 23 Âdemüñ ḥâki vü aḥcârı durur misk ü güher
Ḳalb gevher gerek anda olamaz ḥâm mermer

10 rûyı zerd:rû vü zerd H, rûy-ı zerd MD

11 irem dirseñ eger:ireyüm der isenDİ; sarâyı:sarâ-yı S

13 birûnuñ:şervetüñ S; ide:ayıra S; varın:varuñ D

15 'ayân:'ayâr H

16 püşide:bu sırra H; muḥâzi-i:-S, muḥâzi H

17 şanevber:şanur bir H

18 müzeyyen:ḥazîn H; bu:bir S

21 âhen:dehen MD; pür:bir H

* "O gün ne mal fayda verir, ne de evlat!" (Kur'an; 26/88)

23 aḥcârı durur:aḥcârıdur HMİ; misk ü:misk SD; gerek:gerek aña H

- 24 Bezm-i merdâne er ister giremez mâde añâ
Rezm-i merdânda çok kerre zene döner ner
- H43b 25 Eyle merdân-ı rehe bendeñi yâ Rabb hem-râh
Râh-ı âsân ten-i şâbir dil-i sevdâdur dur
- 26 Leb-i yâkûtına öykündiğün yârün la'l
Taş olup kaçatı kaldı idüben gevher her
- 27 Her kimün mebde'ine rûhı ide 'avd u 'urüc
Şanma Esrâr anuñ cism-i lañfün yer yer

95*

Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün

- 1 Yâ Rabb sirişk-i dide zehr-i çekide midür
Yâ ejdehâ-yı kahrûñ sürâhı dide midür**
- 2 Gül-nağle-i ümüdüm efsürde itdi yek-ser
Bâd-ı semüm-ı âhum âteş-vezide midür
- D34b 3 Ruğ-sâr-ı zerd-fâmum her kim görse der kim
'İlm-i belâdan âyâ bu bir çekide midür
- 4 Bak pençe-i müjemde berç-i sirişk-i pür-tâb
Bir kanlunuñ elinde tığ-i keşide midür***

24 Rezm-i:Bezm-i S; çok:çün S

25 âsân:âsitân H; şâbir:şabr S; sevdâdur dur:sevdâ urur H

27 mebde'ine:mevdânına H; 'avd u 'urüc:'avd-ı ğurüc H

95/* H43b, M72, D34a, İ56b, -S

Velchu ân est Hİ, -MD

** Nüshalarda "ejderhâ" şeklinde geçen kelime, vezin gereği "ejdehâ" olarak alınmıştır.

3 zerd:zer HMSD, zer ü M

*** Bu bir eksik gazeldir. Diğer nüshalarda olmayan, sadece D nüshasında bulunan bir taç beyit var. Şöyle:

Esrâr-ı 'aşk nigâriyla oldı cihâna fâş/Dilden dile 'acep bu kışsamuz devide midür
Ancak beyit, vezin açısından arızalı bir beyittir. Sözkonusu beyit, sadece bir nüshada bulunduğu ve bu da pek güvenilir bir nüsha olmadığı için, gazel metninde değil de dipnot'ta verilmesi uygun görüldü.

96*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Aşık elbet mescid ü meyhānede tenhā gezer
'Aşk ile hempā olan her yerde bī-pervā gezer
- 2 Bī-nevādur sāyesi seyrinde Cibril-i nazār
Ol Hümā-sāye bu günlerde katı bālā gezer
- 3 Cümle bī-sermāyelerde kaldı gūya bu metā'
Şimdi bāzār-ı maḥabbetde qurı da'vā gezer
- 4 Cām-ı maḥv ü nıstınün gerdişin seyr eyle kim
Kūşe-i meyhānede bir düdmān 'Anḫā gezer
- 5 Şāh-ı fakra efserün kef-i niyāz-āsā açup
Kūçesinde şad hezār İskender ü Dārā gezer
- 6 Mest olmaḫdur ruḫ-ı dil-dāra bakmaḫdan ğaraz
Bādedür maḫşad velī elden ele mīnā gezer
- 7 Oldum Esrār ol büt-i āşüftenün āşüftesi
Nāmum ol günden berü dilden dile rüsvā gezer

97*

Mefā'ülü Mefā'lü Mefā'lü Fe'ülün

- 1 Geldi seherī bezm-i çemen seyrine dil-dār
'Arz eyledi çün şubḫ celi şa'şa'a dīdār
- H44a 2 Setr itdi ḫacāetle felek revzen-i mihri
Ol 'ālī-cenāb göstericek şu'le-i ruḫsār
- 3 Ḥurşīd-i şafaḫ bismil-i ğaltīde-i ḫündür
Her şubḫ anı ḫurbān ider ğamze-i ḫün-ḫvār

96/* H43b, M72, D34b, İ57a, -S
Velehu H, -MDİ

- 1 hemp:hebā H
- 3 metā':tibā' HMİ
- 4 gerdişin:ğirisin H
- 6 elden:aldı Hİ

97/* H43b, M72, S67a, D34b, İ57a
Velehu ḫuddise Esrār rühahu H, Velehu ḫuddise Allāhu rühahu İ, -MSD

- 1 Geldi seherī:Geldi mi seḫrā-yı M, Geldi mi seḫer D
- 2 Setr:Sedd HMDİ
- 3 bismil-ı:bışmīle S

- 4 Feyz-i nefesi bülbülün âvâze-i çepçâb
Gül-büselerün handesi revnağda gül-zâr
- S67b 5 Gül-bün içine murg-i şeb-âvîz mişâli
Ebr-i şafağa eylediler mîhrde ber-dâr
- 6 Her gönçe birer şu'le-i feyz-i dil-âgâh
Her lâle birer lüle-i ser-çeşme-i envâr
- 7 Rûh-ı mütecessid gibi mînâ görünince
Şandum ki Mesîh eyledi bir devre-i tekrâr
- 8 Hod mâye-i te'sîr bu feyzün eşerîdür
Lâyîk mi demek gülşene âylne-i âşâr
- 9 Teşrifün ile gönçe-i dîdâr açıldı
Her tarh-ı çemen oldu bir âylne-i Esrâr
- 10 Her küşe perî-hâne-i hûbân-ı nigârün
Her sâyede biñ 'âşık-ı hayret-zedesi var

98*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Dilber idince perçem-i 'ızârî târ-mâr
Güyâ ki kıldı tabla-i 'Attârî târ-mâr
- 2 Bir bûy tutdı gülşeni feyz-i seher gibi
Olmuş meger ki zülf-i siyeh-târî târ-mâr
- İ57b 3 Bir kez elinden ol güzelün nûş idince mey
İtdüm elümde hâşıl olan vâri târ-mâr
- M73 4 Zîr-i bağalından eylesem ızhâr kâlemi
Ehl-i cihân iderdi bu bâzârî târ-mâr
- 5 Sâkl bu rütbe mest idicek neydi dilberi
Olmuş hamîde kâkül-i destârî târ-mâr

4 çepçâb:çiçâb MD, çiçi S

5 âvîz:âvîze D; mişâli:mişâl MD; eylediler:eylerdiler H; mîhrde:mührede H, mîhrde D

7 mütecessid:müteseccid HMSİ; devre-i rûze-i İ

9 bir:birer S

10 nigârün:nigârın HSDİ

98/* H44a, M72, İ57a, -SD

Velehu H, Velehu kıddise İ, -M

2 ki zülf-i:zâr-ı M

3 Bir:Her H; vâri:varımı H

4 bâzârî:zârı H

- 6 Bed-mesti-i celâl idüp çeşm-i fitne-cû
El-ḥamd itdi bezmden ağıyarı tār-mār
- 7 Pey-rev olurdu neyyire ammâ ki eyledi
Hüsn ü edâsı ḥâtır-ı Esrârı tār-mār

Z Harfi*

99**

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Cihânda ḳadr-i vaşl-ı yâri mehcür olmayan bilmez
Ḥarîm-i ḳurbi cân itmiş iken dūr olmayan bilmez
- 2 Şafâ-yı la'l-i nâb-ı sâḳı-i meyḥâne-i vaşlı
Ser-â-ser pertev-i bâdeyle pür-nūr olmayan bilmez
- D35a 3 Ḳabûl ü ṭard-ı dergâh-ı talebde ḥâl-i 'uşşâḳı
Temennâ keḳküllî redd ile meksûr olmayan bilmez
- 4 Dehân-ı şerḥa-i zaḥme zebân-zed oldu bu mışra'
Nigeh-zehr-âbını muḥtâc-ı kâfur olmayan bilmez
- 5 Şadâ-yı rişte-i âşâr nâḥun dest-i cezbemden
Ne ḥurde naḡmedür hem-ḥâl-i şantür olmayan bilmez
- 6 Zuhûr-ı ḥande-i nîm-leb-i dilberdeki zevḳı
Çeküp peymâne-i âzârlî maḥmûr olmayan bilmez
- 7 Zuhûr-ı vecd-i 'aşḳa münkerüñ ṭa'nuñ 'acep tutma
Ser-i bergeşteḡanı vâdi-i Tûr olmayan bilmez
- S68a 8 Egerçi terk-i ser-erbâb-ı 'aşḳa 'âdet olmuşdur
Velî bir nûkte var ol rehde Mansûr olmayan bilmez
- 9 Vücûdın nūr idendür vâḳıf-ı sırr-ı cemâl-i dost
Yanup pervâne-âsâ mülḥaḳ-ı nūr olmayan bilmez

6 bezmden:bezmdede H

7 edâsı:ârâsı H

* Fî-Ḥarfi'z-Zâ' Hİ, Ḥarfı'z-Zâ' MD, Ğazeliyât fî-Ḥarfi'z-Zâ' S

99/** H44b, M73, S67b, D34b, İ58b

2 Ser-â-ser pertev-i bâdeyle:Serser-i pertev-i bād ile H

7 ṭa'nuñ:ṭa'n-ı H, ṭa'nım Mİ; tutma:itme S; Ser-i bergeşteḡanı:Bu ser-küşḳân-ı H, Bu seri küşteḡân-ı M, Bu ser-küşteḡân-ı İ. Bu beyit D nüshasında yoktur.

8 ser-erbâb-ı:Esrâr bâb-ı S; rehde:râhda S

9 Vücûdın:Vücûduñ H

- 10 Vücûduñ 'ayn-ı zevk it sûretâ hecri tutup Esrâr
Bilür erbâb-ı dil zevkünde mesrûr olmayan bilmez

100*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Olmadı fikret bu vâdi içre dâmen-g'rimüz
'Âlem-i imkâna şıgmaz hey'et-i taq'dirimüz
- 2 Evvel-i evveldeki bir neş'eden terkîb olup
'Aks-i mir'ât-ı irâdetdür yine taşvirimüz
- 3 Bir bölük dîvâneyüz ma'kûmumuz olmuş cünün
Rişte-i efkârimuz olmaz bizüm zencirimüz
- 4 'Arz-ı mülk ü mâla bakmaz tab'-ı vahşet-pişemüz
Olsa bir hâliş ma'habbetle olur teşhirimiz
- 5 Tığ-ı hûn-riz-i kazâdür âh-ı âteş-pâremüz
Şu'le-i dâğ-ı deründür cevher-i şemşirimüz
- 6 İn ü âh Esrâra perde olmaz illâ bir zamân
Olmasun râh-ı ma'habbetde hemân taqşirimüz

101*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Şerh-i kitâb-ı 'âleme bir metn-i muhkemüz
Lafz-ı talebde ma'ni-i ma'lub-ı âdemüz
- İ59a 2 Ğaybiye-i 'ademde zuhûr-ı mu'kaddemüz
Bî-nâmlıkda şöhret-i Âdemden a'kdemüz
- 3 Bahr-ı fenâda ğarğa-ı müstehlek olmuşuz
Biz Nûh ile bün-i yem-i vahdetde hem-demüz

10 sûretâ:sûret-ı HS

100/* H44b, M73, S68a, D35a, İ58b
Velehu Hİ, -MSD

1 hey'et-i:heşt H
2 irâdetdür:ârâdetdür S
4 mülk ü:mülk-ı H
5 pâremüz:tâbımız S

101/* H45a, M73, S68a, D35a, İ58b
Velehu Hİ, -MSD

1 ma'ni-i:ma'ni-yi H
2 'ademde:âdemde H, 'ademde biz S
3 bün-i:bu D

- 4 Tahkik idince Hak edadan kalur nazar
Piçide-mıſra'-ı nıgeh-i Tür-i mübhemüz
- 5 Dıvāneyüz ki tefrikamuz 'ayn-ı cem'dür
Gördükçe târ-ı kākül-i dil-dârı dirhemüz
- 6 Nür-ı 'ināyet oldı bize ſu'le-i 'itāb
Me'mur olursağ emr-i 'acizle mükerremüz
- 7 Çeſm-i semā'-ı mağv temāſā idüp bizi
Bağr-ı nigār-ı ſemsle girdāb-ı ſebnemüz
- 8 Biz Mevlevî gürühuyuz Eſrār kevnde
'İrfānımızla zāhid ü rinde müsellemüz
- 9 Dāmān-ı tâb-ı ſemse sarıldığ bu yolda hep
Düş-i hevāda zerre-i nā-çizden kemüz

102*

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Gönülde cezbe-i dıdār-ı dil-dār artar eksilmez
Cihān-ı cāndur bu feyz-i envār artar eksilmez
- D35b 2 Benüm bağt-ı sıyāhum revnağ-ı gül-zār-ı 'aşkumdur
Zuhūr-ı hağla reng ü zlb-i ruhsār artar eksilmez
- 3 Cihān-meşrebdür ol büt nā-şınās-ı kağr-i merdümdür
Anuñçündür rağb-i nā-be-hencār artar eksilmez
- 4 Niçün tehdid idersin vā'izā erbāb-ı 'iſyānı
Dem-ā-dem rağmet-i erzān-ı gāffār artar eksilmez
- 5 Hezārın la'li ihyā şad hezārın çeşmi kağl itse
Yine küy-ı gāmında bunca bī-mār artar eksilmez
- 6 Dem-i ülfet zamān-ı hağla gāyet müttefiklerken
Nağar mā-āşınāya dā'im estār artar eksilmez
- 7 Eger zerre kağar da māye-gır-ı ağıl-ı ſoğbetse
Teğālūf vāqı' olmaz lūtf-ı hem-kār artar eksilmez

4 kalur:kıur S; Piçide:Piçide-i S; nıgeh-ı:nükte-i S

5 Bu beyitten itibaren gazelin gerl kalan kısmı S nüshasında yoktur. Sözkonusu nüshanın 68b-69a varakları bulunamamıştır.

102/* H45a, M74, D35a, İ59a, -S

Eyzen lehu Hİ, -MSD

2 reng ü zlb-ı:reng verüp Hİ, reng-i zlb-i D

3 büt nā-şınās-ı:püt-i şınās-ı H

5 hezārın:hezārān MD; itse:ise H

7 kağar da:mevt-i Hİ

- 8 Telakkî-kerde-i ğaybumdur ey Esrâr bu mışra'
Cihânda bende-ġân-ı râh-ı Hünkâr artar eksilmez

103*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Berf-rîz olsa elem dehre yine ğülşen bizüz
Hâr-ı ğamdan hâliyâ âsüde-pîrâmen bizüz
- 2 Nuţkimuzda ma'ni-i rüşen ğibi olduğ 'ayân
Kâr-bân-ı nazm içünde büy-ı pîrâhen bizüz
- 3 Vuşlat-ı 'İsl-i câna kayddur cism-i nîzâr
Ülfet-i bâlâmuza mâni' olan sûzen bizüz
- İ59b 4 Hey 'acep-şeb-perver-i hicrân-ı küy-ı yâr iken
Şem'-i der-dest-i sürâğ-ı Vâdi-i Eymen bizüz
- 5 Cem' u farğuñ nüktetin bizden görür ehl-i yakîn
Şimdi rüy-ı kâ'inâta dîde-i rüşen bizüz
- 6 Dil ğibi hadd-i sürâğ-ı ğudsdür nâsütımız
Nâzır-ı nüzhetüne lâhût olan revzen bizüz
- 7 Deşt-i pür-şür-ı cününüñ zâr ü ser-gerdâniyuz
Mevc-cüy-ı eşkden zencîr-i der-gerden bizüz
- 8 Bir tılısm-ı feyzdür Esrâr her bir mışra'um
Gevher-i vâlâ-bahâ-yı tab' için maħzen bizüz

8 ğaybumdur:ğaybumdürür H

103/* H45b, M74, D35b, İ59a, -S

Eyzen lehu Hİ, -MD

1 ğülşen:ğülmüş H

2 ma'ni-i:ma'ni-yi H

4 Hey:Ey HD; der-dest-ı:dürüst-ı H

5 görür:gör H

7 zâr ü:zâr-ı HD; Mevc-cüy-ı:Mevc-i ğüb H; eşkden:eşkıden D

104*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Ne Süleymân ne Selîmün kulyuz
Hâzret-i Rabb-i rahîmün kulyuz
- 2 Husrev-i 'âleme yok minnetimüz
Öyle bir şâh-ı kerîmün kulyuz
- 3 'Ârif-i ehl-i fenâ çâkeriyüz
Sâlik-i merd-i 'adîmün kulyuz
- 4 Bendelük eyler isen kendinedür
Şanma biz hür ü na'îmün kulyuz
- 5 Gevher-i kâbiliyet 'âşıkuyuz
Añlama kim zer ü sîmün kulyuz
- M75 6 Muħdeşât ister ise yok olsun
Cândaki feyz-i kadîmün kulyuz
- 7 Câhil-i münkire dirseñ har ü hük
'Ârif-i sırr-ı 'alîmün kulyuz
- S69b 8 Pâdişâhâne edâyüz Esrâr
Ya'ni Hünkâr-ı 'azîmün kulyuz

105*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Tarîk-i Eymen ile kühsâre dek giderüz
Hayâl-i yâr ile dîdâr-ı yâre dek giderüz
- 2 Şoğuk rakîb ile biz bülbül-i şitâdayuz
Nesîm-i âh ile ammâ bahâra dek giderüz
- 3 Dü dîde kan dökerek vâdi-i maħabbetde
Ezelde gönîlüm el'ân şîve-kâre dek giderüz

104/* H45b, M74, D35b, İ59b, -S
Velehu Hİ; -MD

4 hür u:hür-ı HD

105/* H46a, M75, S69b, D35b, İ59b
Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 kühsâre:gehvâre H; dîdâr-ı yâre:dîdâre H

2 Şoğuk:Şavk-ı S; şitâdayüz:şitâze dek giderüz H, şitâzdeyüz Mİ, şitâzideyüz D

- 4 Senüñle dest-i giribân ü dâmen-ender-kef
Dilâ karar-geh-i ahz-sâre dek giderüz
- D36a 5 Benüm ki sinem açup cânım ağzuma aldum
Hayât-hâne-i būs u kenâre dek giderüz
- 6 Bizüz o tahta-nişnân-ı baır-ı hayret kim
Sevâd-ı mahv dinür bir kenâre dek giderüz
- ı60a 7 Biz ol nesim-i seher-hız-i âh vâhuz kim
Verâ-yı perde-i zülf-i nigâre dek giderüz
- 8 Mahabbeti giderek hadd-i 'aşka bâliğ idüp
Nihâyet 'âlem-i hüsne firâra dek giderüz
- 9 Egerçi tâkat-ı reftâr kalmadı ammâ
Yüz üstüne yine ol gam-güsâre dek giderüz
- 10 Belâ-yı cânımızuñ intihâsı yok hayfâ
Egerçi derd-i ten ile mezâra dek giderüz
- 11 Fenâ-yı 'aşk ile bl-pâ vü dest olduk ki
Vücüd-ı nâmı añılmaz diyâra dek giderüz
- 12 Mışâl-i top bu meydânda olmuşuz gâltân
Dönüp dolaşarak ol şeh-süvâra dek giderüz
- 13 Sülük-ı mahvımuñı hârice çıkarmayarak
Nihân-hâne-i pâyân-ı kâre dek giderüz
- S70a 14 Gören şanur bizi pâ-der-gil-i harâbâtuz
'İmâret-i ezel-i pâyâra dek giderüz
- 15 O şah-bâz-ı fenâyuz ki lâ-mekân içre
Kerübiyân-ı beâyı şikâre dek giderüz
- 16 Bu âh ü nâle ki vardur derûnda Esrâr
Gönül gönül diyerek küy-ı yâre dek giderüz
- 17 Kemine çâker-i aşhâb ü âl-i Ahmed olup
İlişmeyüz taraf-ı çâr-yâre dek giderüz
- 18 'Alîyi Hâzret-i Şiddikdan ayırmayarak
Bu yolda Haydar ile yâr-ı gâra dek giderüz

4 dest-ı:dest ü MS

6 o tahta:âvlihte S; Sevâd-ı:Süvâr-ı MD

9 tâkat-ı:tâkat ü H

11 Vücüd-ı:Vücüd u M; diyâre:bir diyâre S

13 pâyân-ı:pâyâ S

14 harâbâtuz:harâbâtâtuz Hİ

15 şah:şeh H; beâyı:beâ-yı HSD

16 vardur:var S

- 19 Çehâr yârûñ olup peyrevi gîrüp cem'e
Resûl-i pür-kerem-i gîrd-kâre dek gîderüz
- H46b 20 Bizüz o nâle-i şeb-gîr-i 'aşk-ı Aħmed kim
Harîm-i hâş-ı hüdâvendigâra dek gîderüz

106*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 İşıtdüm ki seni ğayra söyledi ey mürüvvetsiz
Göñül şimdi sitem kıdrini bildi ey mürüvvetsiz
- 2 Eger inbîk-i müjgândan gül-i yâkût süzerdüm ben
Velî haylî ciger-pârem şıkıldı ey mürüvvetsiz
- 3 Gözüm yaşına şinden şonra rahm itme ne hâcetdür
Ki kanlu pençe-i müjgâni sildi ey mürüvvetsiz
- 4 O rütbe kan yutdı dil ki fikr-i reng-i la'lüñle
Humâr-ı zehr-i handüñden ayıldı ey mürüvvetsiz
- M76 5 Cihân-ı derd özge 'âlem imiş böyle bilmezdüm
Cefâ lütf u keremden çok sevıldı ey mürüvvetsiz
- 6 Yapup ağyârı yıkduñ bu cihân-ı 'aşkı kim dıldür
Bir ev yapmak için 'âlem yıkıldı ey mürüvvetsiz
- 7 Raķibe nîm-handuñ bâ'îş-i efgân-ı 'uşşâkdur
Olur peyveste 'ayyûka inıldı ey mürüvvetsiz
- S70b 8 Unutduñ hayf Esrâr-ı vefâ-nâ-âşınâ zâlim
İ60b Yoluñda çekdiĝi hiçe şayıldı ey mürüvvetsiz

20 o:ol H

106/* H46b, M75, S70a, D36a, İ60a

Velehu Hİ, -MSD

3 şonra:ĝiru S; itme:itmek H; müjgâni:müjgân HMİ

4 rütbe:deñlü S; ki:kim HM

6 cihân-ı:cihâni S

7 'uşşâkdur:'aşkdur HM; inıldı:iledi H

8 Esrâr-ı vefâ-nâ-âşınâ:Esrârı vefânı âşınâ H; Yoluñda:Bu hinde H, yolnda MSİ

107*

Mef'ülü Fä'ilâtü Mefâ'ilü Fä'ilün

- 1 Fikr-i 'izâr zülf ile toptolu sînemüz
El-ḥamd şeb-i çerâğ ile pürdür ḥazînemüz
- 2 Kanden gelürse seng-i melâmet göğüs gerüp
Düşmez telâşa mevc gibi âb-gînemüz
- 3 Tıtdum sevâd-ı hind ḥayâlün metâ'mı
Pürdür 'abîr-i zülf sūḥanla sefnemüz
- 4 Tâ za'ferâna döndi bu dil-ḥaste-i firâk
Reng-i neşât bulmadı cism-i kemînemüz
- 5 Esrâr olup mücâvir-i meyhâne-ı fenâ
Şimdi Ğalaṭadur bizüm el-ḥaḳ medînemüz

108*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Sâkı kânı şol câm-ı şarâb-ı tarab-engîz
Rindâmı kıla mest-i ḥarâb-ı tarab-engîz
- 2 Sâkı kânı şol meclisi girdâb-ı mey idüp
Ğarḳ olduğumuz 'âlem-i âb-ı tarab-engîz
- H47a 3 Sâkı kânı şol cismimüzi kana boyardı
Şad gırye-i şevḳ-i mey-i nâb-ı tarab-engîz
- 4 Sâkı kânı şol bâde-i 'aşḳuında dil ü cân
Raḳsân idi emşâl-i ḥabâb-ı tarab-engîz
- 5 Sâkı kânı şol va'de-i iḳbâl bu semte
Ğüldür bizi hey 'işve-me'âb-ı tarab-engîz
- 6 Âyâ bu enîn ü bu fiğân bitmeyecek mi
Esrâr çalınmaz mı rebâb-ı tarab-engîz

107/* H46b, M76, S70b, D36b, İ60b
Velehu Hİ, -MSD

3 metâ'mı:metâ'm H; pürdür:perver M

4 ḥaste-i:ḥaste H

108/* H46b, M76, S70b, D36b, İ60b
Velehu H, -MSDİ

2 meclisi:meclis-i H

S Harfi*

109**

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Bîkr-i fikre leb-i ma'nâdan irer feyż-i nefes
Veled-i kalbe Meslîhâdan irer feyż-i nefes
- 2 Tîre-ten rûh olur olsa vezân-ı bād-ı nazar
Şahan-ı Kâfa per-i 'Ankadan irer feyż-i nefes
- 3 Şîşe rû-mâl-i niyâz olmayıcağ itmez cüş
Muṭribe kulḳul-i mînâdan irer feyż-i nefes
- 4 Şanma her sûret-i bî-ma'ni-i bî-idrâke
'Aşk gibi nûkte-i bî-dâddan irer feyż-i nefes
- M77 5 Büy-i dilber gelür âh eylese 'âşık ğamdan
Var ise zülf-i dil-ârâdan irer feyż-i nefes
- 6 Na'tını virdi seher-gâh iden üftâdelere
Hem-çü Cibrîl-i ev-ednâdan irer feyż-i nefes
- D37a 7 Koyma peymânçe-i 'arz-ı niyâzı Esrâr
Bir gün ol şân-ı mu'allâdan irer feyż-i nefes
- 8 Nuṭḳ-ı pāk ile idüp Meşnevîyi mürşid-i küll
'Aleme hâzret-i Monlâdan irer feyż-i nefes

110*

Müfte'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün

- 1 Lûtf-ı Hüdâdur yine feryâd-res
Sa'y ü taleb cümle hevesdür heves
- 2 Âteş-i fitne olcağ şu'le-ger
Hiç ṭayanur mı o güne hâr ü ḥas

* Fî-Ḥarfî's-Sîn Hî, Ḥarfî's-Sîn M, Ğazeliyât fî-Ḥarfî's-Sîn S, Der-Ḥarfî's-Sîn D

109/**H47a, M76, S71a, D36b, İ62a

1 kalbe:kalb-i H

4 şûret-i:şûre-i H; bî-ma'ni-i:bî-ma'nâ H, ma'ni-i MS; bî-dâddan:bî-dâdn HMDİ

6 üftâdelere:üftâdeler H

7 'arz-ı:'arz u S, aġrâza D; ok:ola H

8 Meşnevîyi:Meşnevî-i S

110/* H47b, M77, S71a, D37a, İ62a

Eyzen lehu Hî, -MSD

- 3 Bî-sebebidür sebeb-i bî-fütür
Bir yola düş kim ola bî-plş ü pes
- 4 Māye-i taḥşil odur bi'l-fi'l
'Aşkdan um gayriden ümidi kes
- 5 Sarhoş-ı rüsvāy-ı mey-i 'aşk olan
Çekmedi bir vech ile bîm-i 'ases
- 6 Sâgarı peymānesi yok ortada
Neş'esi la'linden olur muḳtebes
- 7 'Aşıka Esrār bulunmaz hele
Dergeh-i dilber gibi bir mültemes

111*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fā'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Gün olur mı ki idem pây-ı dil-ârâmı 'būs
Baḥtum el vire mi olmayam ayaktan me'yūs
- 2 Eyle teşrif-i kudümün bizi ey kaşı kemān
Mutribi-i dil nice bir sine döge çün def ü kūs
- 162b 3 Leb-i cān-perveri yār ile o rûḥ-ı maḥzuñ
Cān ü cān cān deyü feryād idüp ifiler nāḳūs
- 4 Rind-meşreb olagör mey-gede-i 'aşkda kim**
Beng-veş serssem ider âdemi zerḳ-i sālūs
- 5 Yârdan gayra nazar eylemedür 'ar aña
'Aşıka yâr gerek istemez 'âr ü nāmūs
- 6 Var mı dehrde bir kaşr-ı emel kim âḫir
Ser-nigün eylemeye anı bu çarḥ-ı menkūs
- 7 Olması bār-keş-i salṭanat oldı daḫi güç
Yūsufi eylemeden cāh-ı belāya maḥbūs

5 bîm-i:bîm ü MS; 'ases:'as H

6 Sâgarı:Sâgar-ı mey H; muḳtebes:muḳbes H

111/* H47b, M72, S71b, D37a, İ62a

Velehu Hİ, -MSD

1 dil-ârâmı:dilâmı H

3 yâr:yād HS; cān ü cān:cān cān D, cān ü cān ü M

** İ nüshasında, sayfa kenarında, "Yürü var mey-gede-i 'aşkda gök ser-hüşdur" mısraı yazılıdır.

5 gayra:gayri S; 'âr ü:'âr SD

6 emel:ehl H; eylemeye:eyleye HMİ

7 Olması:Olması S; bār-keş-i:târ-keş-i S; oldı:olaydıH, ol S; daḫi:hay-ı MD

- 8 Zer-şümārān ile tezyîn ider kenduyi dehr
Oldı âyîne o pîre zene rûy-ı menhûs
- 9 Ehl-i dil fitne-i 'uqbāya bile aldanmaz
'Aşk ider anları envā'-ı mekrden maħrûs
- 10 'Aşk-ı muṭlaḫdur olan cilve-ger-i rûy-ı bûtân
Beni zan eyleme dil-beste-i ḫüsn-i maħbûs
- H48a 11 İttihādın göresin ḫüsn ile 'aşkuñ anda
Gönlini eyler iseñ ehl-i şafāya me'nûs
- 12 İki âyîneye bir yerde tekâbül virseñ
İkisinden de yine 'aks olur 'âkis ma'kûs
- 13 Nazm u neşri bitürür kıssa-i şāhān-ı ḫüsn
Hele beş beytine 'âciz ğıblı Fırdevsi-i Ṭûs
- 14 Ḥal-i bālā nazarāne iremez teng-i nigeħ
Hıç 'Anḫā ile pervāz idebilsün mi ḫorûs
- 15 Rāz-ı 'aşkı ne bilür bü'l-hevesān ey Esrār
İtmeyince der-i ḫünkārda tekml̄ nûfûs
- 16 Şems-i Tebrîz o nûr-ı felek-i ğaybu'l-ğayb
Oldı her zerre-i envārına pervāne şumûs

8 kenduyi:kenduyi key H; pîre:pîre vü MD
12 İkisinden de:İkisinde Hİ, İkisinden S
13 Nazm u:Nazm-ı HD; şāhān-ı:şāhāne-i S; beytine:beytde M, beytide D
14 teng-i:teng üM; ḫorûs:ḫurûs İ
15 Ey:-S
16 o nûr-ı:olur H

Ş Harfî*

112**

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Lütf-1 güftâruñ ile gevher-i ma'nâ hâmüş
Hâlet-i büs-1 lebünle leb-i ma'nâ hâmüş
- D37b 2 Fıtne-i mahz-1 nıgeh çeşm-i sühan-gü senden
Güft-güya bırağur 'âlemi güyâ hâmüş
- 3 İtdi ikbâl güli kahr-1 hazân efsürde
Oldı gülşende yine bülbül-i şeydâ hâmüş
- 4 Ser-te-ser 'ayn-1 temennâ vü ser-â-ser secde
Oldı bir küşede hayretle Mesîhâ hâmüş
- 5 Vaşf-1 hüsninde sühan rütbe-i hayretde kalur
Mısrâ'-1 küteh-i 'acziyle dil-âsâ hâmüş
- 6 Öğreñ Esrâr işârât-1 rumüz-1 'aşkı
Matlabuñ eyler edâ dest-i temennâ hâmüş
- 7 Müterâdif sühanuñ feyzine âşâr-1 sükût
Oldı zann itme tehî hazret-i Monlâ hâmüş

113*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Seni hüküm-i ezel aşüb devrân itmek istermiş
Beni bahtum gibi zâr ü perîşân itmek istermiş
- 2 Cenâb-1 sâ'ik-1 te'sîr Hüsn ü 'Aşk-1 'âlemde
Bizi gıryân idüp ol şühî handân itmek istermiş
- 3 Cemâle aldanup izhâr-1 'aşk itdükçe dür oldum
Meger cânım gibi her lahza pinhân itmek istermiş

* Fî-Ĥarfî's-Şîn H, Ĥarfı's-Şîn M, Ėazelyât fî-Ĥarfî's-Şîn S, Der-Ĥarfî's-Şîn D, Fî's-Şîn İ

112/** H48a, M78, S72a, D37a, İ63b

3 ikbâl:-D

4 ser-â-ser:set-te-ser S

5 küteh-i:güne Hİ, kevnde S

113/* H48a, M78, S72a, D37b, İ63b

Velehu Hİ, -MSD

1 Beni:Benüm H; zâr ü:zâr S

2 Hüsn ü:Hüsn-i HMDİ; ol:o M

- 4 Ser-i çevgân-ı 'aşka düş olam dersen eger 'âşık
Velî deşt-i talebde hayli gâltân itmek istermiş
- 5 Meger sâkı-ı devrânun füsûn-ı 'ışveden kaşdı
Beni bir câm ile rüsvâ-yı devrân itmek istermiş
- 6 Celâl-i gamzesinden anlaşıldı gâliba Esrâr
Ocâğ-ı fitneyi tekrâr süzân itmek istermiş

114*

Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün

- 1 Rüyındaki reng-i mey bir al niķâb olmuş
Âşüftelik âşarı bir özge hicâb olmuş
- 2 Meclisleri rindânun ser-maḥşer-i gavgâdur
Kan ile tolu diller minâ-yı şarâb olmuş
- 3 Ol rütbe letâfet var kim mevc-i tarâvetden
Gül-çehre-i cânâna bir kâse gül-âb olmuş
- 4 Mey-hâneye dek sa'y it andan öte ser-mest ol
Bir daḥî dönüp bakma devrân ḥarâb olmuş
- i64a 5 Ferdâ neye lâzımdur cânâne gerek câne
Yâ kahr-'aşâb olmuş yâ lütf-şevâb olmuş
- 6 Vaḥdetde iken 'âlem tevḥîdi arar âdem
Deryâdaki mâhîler dil-bend-i serâb olmuş
- 7 Dîvân-ı maḥabbetde 'aşkuñ ne 'acep ḥükmi
Dîvâne ile 'âķil birlikde ḥesâb olmuş
- 8 'Aşkuñ dil-i Esrârı bir derde düşürmüş kim
Ma'mûr olayum dirken bî-çâre ḥarâb olmuş

4 olam:oldum Hİ, ola S

5 sâkı-ı:sâķı H; devrânun:devrânın İ; 'ışveden:fitneden S

114/* H48b, M78, S72b, D37b, i63b

Eyzen lehu Hİ, - MSD

5 lütf:laḥîf H

6 tevḥîdi:tevḥîd S

7 Dîvân-ı:Dîvâne MD; 'aşkuñ:'aşķda S

8 dil-ı:dil ü H

115*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Gönül ser-menzil-i maḫsûda varmış
Yine zâhid uzaklarda ararmış
- 2 Küşâde gül gibi rindân açilsun
Ne ğam 'âlem çemen-zârı şararmış
- M79 3 Gönül bir 'ârif-i âzâdedür kim
Ser-â-ser 'âlemün zevḫin çıkarmış
- 4 Ben evvel seng-i ta'na zan iderdüm
Meger sâkı-i vahdet mey şunarmış
- 5 Raḫîb-i 'âşık olmak zâhidâ güç
O gizlü şâhid-i ma'nâyı şarmış
- D38a 6 Ne mümkün 'aks-i ma'nî-i maḫabbet
Faḫîhün levḫ-i idrâki ḫararmış
- 7 Sülûk-i devr-i Mevlânâda Esrâr
Felekler bî-ḫaber bir nûkte varmış

116*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Dimek naḫd-i ḫayâtı 'aşḫ-bâzân cânâ şaḫlarmış
Nişâr-ı bî-dirîĝ-i vuşlat-ı cânâna şaḫlarmış
- 2 Görenler fitne-i ḫ'âbîde-i Leylî vü Mecnûnı
Verâ-yı şafḫa-i ḫâtırda çok efsâne şaḫlarmış
- 3 Pey-ender-pey gelen peykân-ı cevri ketm ider mi dil
Aña ger âşinâluḫ eylese bî-gâne şaḫlarmış
- 4 Ḫusûmı mât iden açmazdan şaḫranc-ı şoḫbetde
O şâhı küşe-i naḫ'-ı dile ferzâne şaḫlarmış

115/* H48b, M78, S73a, D37b, İ64a

Lehu Hİ, -MSD

1 ser:her H

3 âzâdedür:âzâdemdür H

6 ma'nî-i:ma'nâ-yı H; idrâki:ikrârı H

116/* H49a, M79, S73a, D38a, İ64a

Velehu Hİ, -MSD

1 naḫd-ı:'aḫd-ı H

2 ḫ'âbîde-i:ḫ'âbîde HŞİ

4 açmazdan:açmaz iden D; şoḫbetde:şihḫatde M; ferzâne:ferâzâne M

- 5 Maḥabbet germ iken 'arz-ı hülûşa hiç maḥal yokdur
Bu rengin giryeyi 'aşık dem-i hicrâna şaklarmış
- 6 Buyurmuşsuz ki va'd-i vaşl idüp ḥâtır-nişân eyle
O ümmîdi daḥî bu bende güstâḥâne şaklarmış
- 7 Ḥayâl-i rüy-ı dilber dîdesin pür-ḥûn iden diller
Şafâ-yı câm-ı leb-rîzi meh-i tâbâna şaklarmış
- S73b 8 Sığışdurmak hünerdür gâliba 'aqlında ol ḥâlî
Raqlb-i dîv bilmem nîzesin âyâne şaklarmış
- İ64b 9 Hoş-âyende yine bir nev-ğazel tarḥ-eylemiş Esrâr
Ki dest-âvîz-i istikbâl için yârâne şaklarmış

117*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ağlamakdan dîdede nem kalmadı ḳan itdi cüş
Bir ḳurî çeşme idi ol bunca 'ummâna itdi cüş
- 2 Bu'l-'acep dîvânedür çeşmüm ki zencîrin çeküp
Zâr ü giryân ü ḥurûşân dest-efşân itdi cüş
- 3 Âhuvân-ı çeşm-i ḥübâna idüp rem-gerdelük
Zülfine Mecnûn gözüm zencîr-cünbân itdi cüş
- 4 Dîde ḳâbil mi seni gördükçe giryân olmasın
Bir baḥirdür gördi dîdârûñ ḥurûşân itdi cüş
- 5 Çeşm-i ümmîdüm baḳup rüyına ağlar kef-feşân
Şan şabâḥa ḳarşu iki pîr ḥayrân itdi cüş
- 6 Rüyına ḳarşu baḳup ağlar isem 'afv eyle kim
Dîde gördükçe seni yandı gönül cân itdi cüş
- 7 Milket-i ma'mûr-ı ümmîdüm ḥarâb itdün ḥarâb
Çeşm-i âteş-ḥîz tennûr oldu tûfân itdi cüş
- 8 Şanma ben itdüm bu feryâd ü fiğânı ḥod-be-ḥod
Ḥânḳâh-ı sînede 'aşḳ-ı fakîrân itdi cüş

8 'aqlında:'aqlılda H

117/* H49a, M79, S73b, D38a, İ64b

Lehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 nem:ḳan HMİ, yaş D; ḳurî:kuy-ı M

2 dîvânedür:dîvânede M; zencîrin:zencîrûñ HS; Zâr ü:Zâr-ı MSD; giryân ü:giryân-ı S

3 rem-gerdelük:dem-gerdelük HS; cünbân:cinân H

6 isem:dîsem S

8 feryâd ü:feryâdı SD

- 9 'Âşıkun hâlin harâb itdi de ey Esrâr-ı zâr
Soñradan gönünde yârün rahm u ihsân itdi cûş

118*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Sülükümde iderdüm gerçi 'aql u zühdümi der-pîş
Beni benden ayırdı neyleyüm ol 'aşk-ı kâfir-kîş
- 2 Eger yek katre şükr-i nüş-ı vaşl-ı yâr-ı râh olsam
Urur zenbûr-ı gavgâsı 'akîbinde hezârân nîş
- S74a 3 Bu râhuñ ibtidâ vü intihâsı bî-nevâlıkdur
Anuñcün behremend-i feyz olmaz 'âkıbet endîş
- M80 4 Merâm-ı 'âşıkân mahv olmadur 'aşkında çün yârün
Hemân olsun gehî bî-ğod gehî bî-hüş gehî bî-ğîş
- D38b 5 O rûh-ı mahzuñ oldum eyle ümmîd-i der-âğüşuñ
Eger ümmîd-i merhemden geçersen ey dil-i pür-rîş
- 6 Ğulâm-ı Mevlevîsin çâr-đarbuñ sırrını fehm it
Yeter artık yeter bād-ı barût eyle hevâ-yı rîş
- 7 Kalendar meslegân-ı 'aşk ile hem-demle eylersin
Nedür bu sūd bāzâr-ı ziyân ü kayd kim pâ-pîş
- 8 Bırak sevdâyı fikr-i tecribeyle gelme bu bezme
Bizümle âşinâ olduñsa itme hâlimüz teftîş
- 9 Şükür kim terk-i aħbâb itdigüm günden berü Esrâr
Harâb oldu ser-â-ser kîşver-i ma'mûre-i teşvîş
- İ65a 10 Durursın pây-ı mâ-cân-ı rızâda şıdık ile her dem
Olnca müste'id ihsân-ı Mevlânâya ey dervîş

9 hâlin:hâlini Hİ; rahm u:rahm-ı HSD

118/* H49b, M79, S73b, D38a, İ64b
Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 'aql u:'aql-ı HSD

2 yek:bir H; Urur:Odur S

4 Ğod:ğor H; Ğîş:ğüş HMD

7 hem-demle eylersin:eylersin hem-dem ile H, hem demde eylersin MD; bāzâr-ı ziyân-ı
kayd:baz-bân ü kayd HS, u bâziyân-ı ziyân-ı kayd İ

8 olduñsa:olduñ H

10 Durursın:Durursan S; pây-ı mâ-cân-ı:melcân-ı H, pâ-be-mâ-cân-ı S

119*

Mef'ülü Fä'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 شاهها بساز مرحمتي بر گدای خویش
بنما بمن مرده رخ جان فزای خویش
- 2 خاڭ ره توييمبروي و چشم و جان
لطفی بکن دریغ مدار پای پای خویش
- 3 دوش از جمال او بجمال پر سید دل
یکتار موبداده ز زلف دوتای خویش
- 4 می از حاصل دست تو باید بهای جود
مطرب ز جام عشق تو دارد نوای خویش
- 5 ای پادشاه حسن چو اسرا گدای تست
شاهها بساز مرحمتي بر گدای خویش

Ş Harfî*

120**

Mef'ülü Fä'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- H50a
- 1 Bezm-i tarabda eylese ol şüh-i şeng raqs
Eyler fezâ-yı nağmede kânün-i çeng raqs
 - 2 Vecd-i hürüş-i 'âşıkâ bî-ihtiyârdur
Girdâb-ı mevce düşmese itmez neheng raqs
 - 3 Âhum semâ'-hâne-i eflâki toldırup
Hurşid ü mâh ü Zühre ider bî-direng raqs

119/* H49b, M80, S74a, D38b, İ65a
Velehu Hİ, -MSD

2 و:-HS

4 توبای:HMİ; تو:-MSD

* Fİ-Ḥarfî'ş-Şād H, Ḥarfū'ş-Şād M, Ğazel-i fî-Ḥarfî'ş-Şād S, Der-Ḥarfî'ş-Şād D, Fİ'ş-Şād İ

120/** H49b, M80, S74b, D38b, İ66a

3 ider bî:iderdi H

- 4 'Aşık terâne eylese şevk-i cünûndan
Tâ hâne-i gülûda ider pâleheng raqs
- 5 Bezm-i felekde almış iki cām destine
İtmekde rûz u şeb bu cihân-ı dü-reng raqs
- 6 Şofnûñ istikâmeti bî-mâyelikledür
Dîvâne olmayınca ider mi han-deng(?) raqs
- 7 Cevlân idüp bu nev gazel Esrâr fikrümü
Güyâ felekde eyledi 'İsî be-ceng raqs

Ž Harfî*

121**

Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 İtmez dimâg-ı bûd u nebûd âşnâ-yı feyz
Virmez vâkıf tefekkür-i ğayra şafâ-yı feyz
- 2 Mûsî-i cânı râ'î-i cism ü cevârih it
Virsin Şu'ayb-ı 'aşk saña tâ 'asâ-yı feyz
- 3 Feyz-i nefesden al nazâr-ı 'aşkı dem-be-dem
Dilden zühûr ide nağamât-ı nevâ-yı feyz
- D39a 4 Pîr-i muğâna var taleb-i câm-ı himmet it
Bir kaç kadehde zâhir olur mâ-verâ-yı feyz
- 5 Meyhânelerde secde-ber ol pîr-i bâdeye
Küfr it vücûd-ı ğayra budur muktezâ-yı feyz
- M81 6 Esrâr 'inâyeti dile Hünkâr-ı ekberün
S75a Pîş-i derinde ol ğıce gündüz gedâ-yı feyz

4 hâne-i:hâme-i MD
5 rûz u:rûz-ı HS
6 mâyelikledür:pâyelikledür H
7 be-ceng:peheng H, peçeng S

* Fî-Ħarf'z-Žad H, Gazeliyât fi-Ħarf'z-Žad S, Der-Ħarf'z-Žad D, Fî'z-Žad İ, -M

121/** H50a, M80, S74b, D38b, İ67a

1 vâkıf:dikkat S
2 râ'î-ı:râ'î HS
6 'inâyeti:'inâyetün HSi

T Harfi*

122**

Müstef 'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Yağmaya virdi 'aqlumı billâh yek-ser zülf ü haṭ
Hiç şübhe yok bir gün beni dīvâne eyler zülf ü haṭ
- 2 'Älemde da'vâsı gezer dilden dile düşmüş gider
Şad fitne vü şürüş şalar kişver-be-kişver zülf ü haṭ
- 3 Yâ dâğ-ı süsen lâledür yâ sünbül içre jâledür
Yâhud kefle hâledür ey mâh-ı enver zülf ü haṭ
- 4 Nür-ı sıyâh-ı lâ-mekân gaybiye-i 'aynü'l-'ayn
Bir säyedür ki dâmeni 'arşa berâber zülf ü haṭ
- H50b 5 Raḥmeyle ḥalka ey şabâ tahrikine itme heves
Her ḥalka sende bağlamış şad sūr-ı mahşer zülf ü haṭ
- 6 Ta'rîf-i illâ hû ider ol ḥalkalarla 'âşıka
Sırr-ı hüviyyetden idüp taḥkîk maḫhar zülf ü haṭ
- 7 Her säye-i pîrâmeni büy-ı letâfet ma'deni
Her şubḥ ider bir vech ile dehri mu'aṭṭar zülf ü haṭ
- 8 Cibrîl-i zînde-dem gibi feyz-i nefes âyetlerin
'Uşşâka yek-ser mü-be-mü itdürdi ezber zülf ü haṭ
- 9 Esrâra kaşdı pek yamân ḥavfum budur virmez emân
Tuğyân idüp bir gün hemân eyler mükedder zülf ü haṭ

* Fl-Ḥarfü't-Ṭa HDİ, Ḥarfü't-Ṭa M, Gazeliyât fi-Ḥarfü't-Ṭa S

122/** H50a, M81, S75a, D39a, İ68a

1 zülf ü haṭ:zülf-i haṭ HD (Bu fark, ilk üç beyitte var.)

2 'Älemde:'Älemün S; kişver:- H

3 dâğ-ı:dâğ u HMİ; lâledür HM

4 'ayn:'ayân İ

6 maḫhar:zuhûr H

8 ezber:ebr M

123*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Allah Allah hayli tuğyān itdi haṭ
'Ārız-ı dil-dârı pinhân itdi haṭ
- 2 Milket-i envâr iken ruḥsâr-ı dost
Geldi âhır kâfiristân itdi haṭ
- S75b 3 Tıfl iken 'uşşâkına ol âfeti
İtdiği çevre peşimân itdi haṭ
- 4 Zülf ile hem-mezheb-i âşüb olup
Küfr-i yâre çokdan İmân itdi haṭ
- 5 Leşker-i fitneyle itdükde hücüm
Kişver-i ḥüsni perîşân itdi haṭ
- 6 Nev-ḳumâş-ı ḥüsni mebzul eyledi
Ülfet-i dil-dârı erzân itdi haṭ
- 7 Şerḥ idüp metn-i kitâb-ı 'işmeti
Râh-ı teng-i vaşlı âsân itdi haṭ
- 8 Şevḳ-i ruḥsâr ile eylerken ḥurûş
Fikret-i Esrârı ḥayrân itdi haṭ
- 9 Feyz-i Şemsî mâh-ı Keşmîr aḥz idüp
Şâm-ı zülfî Hâveristân itdi haṭ
- 10 Halka senden hû-yı gül-bâng 'arz idüp
Hâzret-i Hünkâra İmân itdi haṭ

124*

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 يا من احاط علمك كلالك المحاط
اياك نستعين بك اهدنا الصراط
- 2 لا ملجأى فقط من الغم يا صنم
حتى اذا وددت لنا يحصل النشاط

123/* H50b, M81, S75a, D39a, İ68a
Velehu Hİ, -MSD

3 İtdiği:İtdi H

124/* H50b, M81, S75b, D39a, İ68a
Velehu H, -MSDİ

- H51a 3 استوعب الهموم جهات الفؤاد قد
استبشر فان مع العسر الانبساط
- 4 يا من اعم نعمة دار الفناء قد
خص بدار الآخرة النزل و السماط
- 5 قلب العبيد حين قد اضطر سيدي
وسعه بسطة و بسيطا مع البساط
- D39b,M82 6 روجي يطير مرة الا بقي الرمق
حتي تجيئ بيت حزين بالاحتياط
- S76a 7 يا ايها الجلال عليك توسلي
ارحم بدمع عبدك اذ سال كالخياط

125*

Mef'ülü Fä'ilätü Mefä'lü Fä'ilün

- 1 Dergāh-ı Mevlevîye dinür hâne-i neşât
Her kûşe-i harâbesi kâşâne-i neşât
- 2 Yârüñ cemâl-i neş'e-i cām-ı şarâb-ı nâ-yâbı
Eylar habâb-ı mevci şanem-hâne-i neşât
- 3 Bezm-i ğamında mest ü harâbum senürñ velî
İtdün dil-i şikestemi peymâne-i neşât
- 4 Semt-i behişt neş'eye müyîn şırâ-veş
Çün târ-ı şu'ledür reh-i mey-hâne-i neşât
- 5 Zühdün verâsı müşmir-i mestî-i 'aşkdur
Bir hoşe oldı sübha-i şad-dâne-i neşât

5 S بطة و بيطا: بسطة و بسيطا

6 S يطيره مرة الا بقي: يطير مرة الا بقي

7 MD كالخياط: كالخياط

125/* H51a, M82, S76a, D39b, İ68b

Eyžen lehu H, Velehu İ, -MSD

2 cām-ı şarâb-ı nâ-yâbı: ser-mest ile reng-i 'aqs HS, ser-sünbüle reng-i 'aqs İ

3 mest ü: -MSDİ

- 6 Sâķi şarâb-ı vaşlı tağafülle mest ider
Söyler leb-i piyâlesi efsâne-i neşât
- 7 Hiç fark olur mı ħande-i minâ-yı bâdeden
Bezm-i şafâda nâle-i mestâne-i neşât
- 8 Tâb-ı şarâb-ı şu'le-fürüz-ı şafâyı gör
Her bir ħabâb-ı mevcesi pervâne-i neşât
- 9 Esrârı nîm-ħandesî rüsvây-ı mest idüp
Olmuş ħücüm-ı şevķ ile dîvâne-i neşât

'Ayn Harfi'

126**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Geldi dehre itdi ġitdi ħazret-i Monlâ semâ'
Ol zamânuñ vâlih ü ħayrânıdır ħâlâ semâ'
- 2 Ĥalkı ser-mest-i tağâfül eyleyüp tenhâ gelüp
Âĥır-ı meclisde itdi yâr bî-pervâ semâ'
- S76b 3 Şûfi-i pîçide-dâmen zâhid-i pâ-der-ġili
Râh-ı cânda eylemez kendüsine hem-pâ semâ'
- H51b 4 Bezm-i Cem'ü'l-Cem'-i Aĥmedde ider şubĥ u mesâ
Cümle ervâĥ-ı ricâl-i tâmetü'l-kübrâ semâ'
- 5 Şu'le-'i âh-ı derün-ı Mevlevîden bâl açup
Oldı bir şeh-bâz-ı ħuds-i âsumân-peymâ semâ'
- 6 Şeş cihetden zimmetin ibrâ için ser-mest olup
Tâ ħuzûr-ı yâre çıķdı bî-ser ü bî-pâ semâ'
- 7 Ĥükm-i bişnevdür sened destinde ħâlâ muṭribüñ
Ĥallini Monlâ-yı Rûmdan itdi istiftâ semâ'

9 Esrârı nîm:Esrâr benüm M; idüp:ider S

* Fî-Ĥarfî'l-'Ayn Ĥî, Ĥarfı'l-'Ayn M, Ėazeliyât fî-Ĥarfî'l-'Ayn S, Der-Ĥarfî'l-'Ayn D

126/** H51a, M82, S76a, D39a, İ69a

3 cânda:ĥâbında H

4 ricâl-i:ricâle S

6 zimmetin:zimmetüñ HMD

- 8 Nāydan emr-i اجيبوا داعي الله gelmese*
İtmez idi enfüs-i âfâka istilâ semâ'
- 9 Şu'le-i âvâz-ı ney âvâze-i اني**
Müsi-i hayret-zede-dil vâdî-i Sînâ semâ'
- 10 Müjde-i teşrîf-i Monlâ daḥî olup mi'râcda
Farz oldu ehl-i derde ol gıce gūyâ semâ'
- 11 Doldı envâr-ı tecellî meclîse Esrâr bu şeb
Şübhe yokdur itdi rûḥ-ı pāk-i Mevlânâ semâ'

127*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Çün o Şems-i lâ-mekân eyler semâ'
Zerre-veş mihr-i cihân eyler semâ'
- 2 Cezb-i 'aşk i'lâ vü ednâ koymamış
Âsumân ü ḥâkdân eyler semâ'
- 3 Çeşmüm âteş-ḥız bir tûfân kim
Şu'le-i cevvalâ şan eyler semâ'
- M83 4 Pür-zenân âteş-feşân feryâd-künân
Bülbül ü gül bağbân eyler semâ'
- 5 Devr ider peymâneyi tıfl-ı ḥabâb
Şu'le içre hinduvân eyler semâ'
- S77a 6 Dolanur pîrâmenüm etfâl-i eşk
Ṭarf-ı beytî kudsiyân eyler semâ'
- 7 Sîḥ-i nâya Cibrîl-i murğ-ı kebâb
Şu'le-i nağmeyle şan eyler semâ'
- 8 Dil-ṭabîde olsa feyz-i 'aşk ile
Pây-küpân kef-zenân eyler semâ'

8 emr-i:remz-i S; enfüs-i:enfüs ü M

* "..Allah'ın davetçisine uyun!.." (Kur'an; 46/31)

** "Muhakkak ben, (evet) ben..." (Kur'an; 20/14, 28/30)

10 daḥî:vahy M; oldu:olındı D; ehl-i:-H

11 Doldı:Oldı MD

127/* H51a, M82, S76b, D40a, İ69a

Velehu H, -MSDİ

2 Âsumân ü:Âsumân SD

4 Pür-zenân:Bir zamân MD; Bülbül ü:Bülbül SD; bağbân:bâğ-ı cihân S

- 9 Ney cüdâlıkdan şikâyet eyleyüp
Ağlar Esrâr 'âşıkân eyler semâ'
- 10 Menkıbe-ḥvân olsam 'aşk-ı Şemsden
Hâme-i gevher-feşân eyler semâ'

128*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Asumânda zerre-veş mihr ile mâh eyler semâ'
Tekye-i 'aşkında güyâ berķ-i âh eyler semâ'
- D40a 2 Zâhid-i ḥuşke müyesser olsa ḥüsn-i istimâ'
Yüz sürüp dergâhına bî-iştibâh eyler semâ'
- 3 Şeş cihetden seyr idüp mevc-i biḥâr feyzini
Şems-rüyından baña tâb-ı nigâh eyler semâ'
- 4 Pîr yine rabṭ u taķabülle bulurlar zevķini
Üns-i dil ḥâşıl iden bî-intibâh eyler semâ'
- 5 Bu'l-'acep dîvândur cem'iyet-i Monlâ-yı Rûm
Sûret-i fakra girüp dervîş ü şâh eyler semâ'
- 6 Bir dem andan ḥâli olmaz nûkte-dânân-ı zuhûr
Müntehî-i 'aşk şanma gâh gâh eyler semâ'
- 7 Mehbiṭ-i feyz-i cenâb-ı 'aşkdur Esrâr-ı dil
Mevlevî-âsâ tecellî-i ilâh eyler semâ'
- 8 Sırr-ı Mevlâ 'ayn-ı Monlâdan nümüdârum olup
Lerze-i şevķumla ser-pâ secde-gâh eyler semâ'

10. ḥvân:hân H; Şemsden:Şemsiden D

128/* H52a, M83, S77a, D39b, İ69a

Velehu Hİ, -MSD

4 rabṭ u:rabṭ-ı HMİ; bulurlar:bulur H; Üns-i:Üns üS; bî:bâ S

5 dîvândür:dîvânedür HD; dervîş ü:dervîş-i HD

8 ser-pâ:serâ-pâ S

129*

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Bir dil ki olursa nâzı cāmî'
Bir nâz ki hep niyâzı cāmî'
- 2 Ol menzile pâ-nihâdedür ki
Her cilvesi imtiyâzı cāmî'
- 3 Mihrâb-ı cemâle secde-âver
Etvârı bütün namâzı cāmî'
- 4 Hem secde vü hem terâne eyler
Mescidine söz ü sâzı cāmî'
- 5 Dîbâce-i nâza bakdum Esrâr
Zeylinde sühan niyâzı cāmî'

130*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey muṭî'-i emr-i Haḡ ve'y cümle ekvâna muṭâ'
Beyt-i aḡzâna vire teṣrîfünüz nûr u şu'â'
- 2 Kîmyâ-yı vaşluña irsün bu ḡalb-i mis-'ayâr
Tâ defne ola mülk-i dilde aḡtâr u buḡâ'
- 3 Haḡ-i pâyuñ tütiyâ-yı çeşm-i cân idüp şehâ
Açılup ḡuş-ı dilüm itsün kelâmın istimâ'
- 4 Rûḡ-ı pâ-der-gil füyüzuñla idüp pervâz-ı ḡuds
Cezbe-'î şevḡuñla bulsun cism-i ḡâki irtifâ'
- 5 Şu'le-'î seyyâle-i refârını eyle 'ayân
ḡarḡa-i deryâ-yı envâruñ ola bezm-i semâ'
- 6 Aç lebün انا فتحننا nüktesi itsün zuhûr**
'Âşık-ı dil-bestelerde eylesünler intifâ'

129/* H52a, M83, S77b, D40a, İ69b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

3 âver:ider H

130/* H52a, M83, S77b, D40a, İ69b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 vey:ey H; nûr u:nûr-ı HSD

2 aḡtâr u:aḡtâr SD

3 pâyuñ:pây-ı MD

** Fetih sûresinin ilk iki kelimesidir. Bu kelimelerin geçtiği ayetin meali ise şöyledir: "Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik." (Kur'an; 48/1)

- M84 7 Ben hayâl-i rûh-ı kâkül-püşını itdüm tavaf
Ka'be-i kûyına varsam yok benümçün müstetâ'
- 8 Dürr-i nuţkuñdur kulüb-ı 'âşıkâne şeb-çerâğ
Tâcir-i kâlâ-yı vaşluñ istemez ğayrı metâ'
- D40b 9 Pertev-i ruhsârınuñ her zerresi bir mâh olup
Vâcib oldı itmemüñ 'aşk-ı bütândan imtinâ'
- S78a 10 'Ayn-ı Cem'e eyler ol gül-nahl istignâ-hırâm
Eyleyüp her şubh nev tarh-ı şafâlar ihtirâ'
- 11 Nîm-şeb ol meh çıkup halvet-geh-i ibdâ'dan
Tireğl-i keşret-i mevhümü eyler indifâ'
- 12 Şüfiyâ câm-ı sebük-reftâr ile taħff olur
Bâr-ı destâr-ı gırânından olan derd-i şüdâ'
- 13 Sâkıyâ bir câm-ı hestî-süz vir şüfiye kim
Kayd ü bend-i sübha vü destâr ile kılsun vedâ'
- 14 Küşe-i mey-hânedede gel cem'e yek-rengân ile
Cilve-ger olmaz cemâ'atde hayâl-i ictimâ'
- İ70a 15 Münkerân-ı zevk-ı dervîşân olan ta"ânlar
Hüy-ı zîşt ile iderler sek ğibi dâ'im nizâ'
- 16 Kârına ehl-i vükûfuñ kec nigâh itdükçe şeyh
Kür dür olmağdadur bulmaz şafâ-yı ittilâ'
- 17 Câhil-i 'Bü Cehl-meşreb kendini eyler helâk
Münker-i nür-ı Muhammed kahr olur bulur ziyâ'
- 18 Mevlevî dervîşi bir zevk-ı mücerreddür ki hep
Buldılar târ-ı kuyüd-ı mâ'-i menden inkıţâ'
- 19 Ğarğa-i nür-ı şafâ-yı Şems-i Tebrîzî olup
Dâ'imâ rüşen-dilân Esrâr iderler intifâ'

9 olup:olur H

10 Cem'e: Cem' H

14 cilve-ger:cilve H

17 Bû:Ebû S; Cehl:Cehle H

18 târ-ı kuyüd-ı mâ'-i menden:tâ kayd u mâ'-i meniden S

Ğ Harfi*

131**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Rûh-ı maḥzum ḥâkdân-ı şûrdan kıldum ferâğ
Mıhr-ı bälâyum şeb-ı dey-cûrdan kıldum ferâğ
- 2 Lâ-mekân reftâr-ı 'aşkum nerdübânumdur şecer
Ben o Mûsâyum ki kayd-ı Tûrdan kıldum ferâğ
- H53a 3 Şu'le-'ı ḥurşid-efşân-ı çerâğ-ı süzîşüm
Âteşüm ki çeşme-sâr-ı nûrdan kıldum ferâğ
- S78b 4 Tâ siyâset-gâh-ı ğamzeñde olan ḥod-küşteyüm
Dâr ü ğır-ı da'vâ-ı Mansûrdan kıldum ferâğ
- 5 Ğamze-ı ḥûn-rızden kaṭ'-ı nazar ḥod-küşteyüm
Lûtf-ı kaşşâb u ser-ı saṭûrdan kıldum ferâğ
- 6 İttihâdum müsta'iddür cezb-ı rûh-ı mutlağa
Kayd-bend-ı kâlib-ı mecbûrdan kıldum ferâğ
- 7 Şaḥşımuñ terkibi envâr-ı nazardur ser-te-ser
'Ayn-ı 'aynum dîde-ı mestûrdan kıldum ferâğ
- 8 Ol da bilmez şimdi Esrârüñ ne derde düşdiğin
Çok zamândur ki dil-ı meksûrdan kıldum ferâğ

132*

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Güller açıldı sinede oldu ciger çün dâğ dâğ
Şadân dil-ı miḥnet-zede şimden gerü dâğ üstü dâğ
- 2 Açdı çün ol zibâ güli âvâre itdi bülbülü
Çetr-ı ḥümâyün kâküli kurdı güle miskî otâğ

* Fî-Ḥarfî'l-Ġayn Hİ, Ḥarfî'l-Ġayn M, Ġazeliyât fî-Ḥarfî'l-Ġayn S, Der-Ḥarfî'l-Ġayn D

131/** M52b, M84, S78a, D40b, İ70b

1 şûrdan:şüriden HD

4 küşteyüm:küşte kim S; Dâr ü:Dâr H

5 küşteyüm:küşte kim S; Lûtf-ı:Nişf-ı H; u ser-ı:dehr-ı S

7 envâr-ı:enver-i H

132/* H53a, M84, S78b, D40b, İ70b

Velehu Hİ, -MSD

2 Açdı:Açıldı S; ol:-S; miskî:müşğın S

- 3 Ol miski her kim şemm ider kām-ı dile bu şanem ider
Müşk-i Hıṭâyı zem ider bir büyâ 'atf itmez dimâg
- 4 Ey dil nedür sende bu hâl kendün rikâb-ı şâha şal
Hüsniñ kuşat ser-ğoç mişâl sağ ol yanında çün şulâg
- 5 Ğamla girân olma uyan la'l-ı lebinden iste cân
'İsâyı yanında bulan dil-ḥaste hiç olmaz mı sağ
- M85 6 Dil oldı ğamdan şād şād ey dil-berî 'İsî-nihād
D41a Şimden gerü kahr-ı fû'ād dünyâ kadar benden irag
- 7 Hep kasvet-i kâlbi sürüp def'-i zalâm eyler şehâ
Şeb-ğır olunca dürr-i nuṭkuñ bezmde çün şeb-çerâg
- 8 Ol dilber-i 'âşık-nevâz gâh nâz ider gâhî niyâz
Gerçi virür süz u güdâz ammâ bizî eyler çerâg
- 9 Yek-renglerle hem-dem ol bî-renglik taḥşîl kıl
Çün perdedür ol ḥazrete reng-i siyâh ü surḥ ü ağ
- S79a 10 'Âkil kapudan taşrada turmuş ne yüzle ta'n ider
Görmez mi kim bezme girer divâneye olmaz yasağ
- 11 Ey mîr ferzâne-sıfât sürdüñ piyâde üzre at
Esrârı itdün kebş ü mât şâhum sen ol devletle sağ

F Harfî*

133**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Haṭṭ-ı rüy-ı dil-berî teşbîh-i mehtâb itdi zülf
Nev-bahâr-ı şubḥ-ı ruḥsârı siyeh-tâb itdi zülf
- 2 Güyiyâ bir düdmân pervânedür her ḥalkası
Şem'-i ruḥ-sâre perîşân oldı pür-tâb itdi zülf

3 miski:müşk S; dimâg:nigâh S
4 ser-ğoç:ser-koç MD; çün:çü S
5 lebinden:lebünden Mİ; hiç:-H
7 kasvet-i:kasveti H; dürr-i nuṭkuñ:der-hemân nuṭkuñ D
9 renglerle:reng ile gel D; perdedür:perde-i S; sürḥ ü:sürḥ SD
10 yüzle:yüzden S
11 mîr ferzâne:seyr-i herzâne H, mîr fersân S; kebş ü:kebş M

* Fî-Ḥarfî'l-Fâ' H, Ḥarfü'l-Fâ' M, Gazeliyât fî-Ḥarfî'l-Fâ' S, Der-Ḥarfî'l-Fâ' D, Fî'l-Fâ' İ

- 3 Küfrini âyine-i İmāna 'aks itdürdi tā
Şüret-i hāmūş-ı 'İsāyı be-mihrāb itdi zülf
- 4 Fitnesinden bezm-i ğam deryā-yı eşke ğark olup
Halka-i cem'iyet-i 'uşşākı ğirdāb itdi zülf
- 5 Perde-i eşk ile tarh-ı levh-i hayret eyleyüp
Nāzenin-i ğamzenün naqsını der-āb itdi zülf
- 6 Berķ-i Şems-i hüsni bī-ārām idüp mir'āt-ı ruḥ
Sāye-i mevc-i ḥaṭı deryā-yı sīm-āb itdi zülf
- 7 Güyyā bir ḥaṭ mürādif nev-ġazel inşād idüp
Hem-çü Esrār 'arz-ı berg-i sebz-i aḥbāb itdi zülf

134*

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Top top taġıldı rüyına kākül taraf taraf
Güyā döşendi ğülşene sünbül taraf taraf
- 2 Rindānı yekser itdi ġazel-ḥ'ān pāy-küp
Bezm-i ṭarabda naġme-i ḳulḳul taraf taraf
- 3 Efsāne-i maḥabbeti tül u dırāz idüp
Aşüfte itdi ğülşeni bülbül taraf taraf
- S79b 4 'Uşşākı bir birine ḳatar her niġāhda
Ġavġā-yı fitne-zād teġāfül taraf taraf
- 5 Sınemde cā-be-cā açılıp pāre pāre dāġ
Nev nev yetişdi lāle ḳaranfil taraf taraf
- 6 Bülbül metā'-ı vuşlatla kām-yāb olup
Ġül-zāre geldi ḳāfile-i ġül taraf taraf
- 7 Ḥarf-i vefāya olmadı ġitdi düçār dil
Dīvān-ı hüsni itdi tefe"ül taraf taraf

3 be-mihrāb:mihrāb S
4 eşke:'aşka H
6 hüsni bī-ārām:hüsni ārām H; Sāye-ı:Sāye H
7 mürādif:müreddif HS; inşād:inşā HS

134/* H53b, M85, S79a, D41a, İ71a
Velehu Hİ, -MSD

1 Top top taġıldı:Tutup aġları S
5 açılıp:açılır H; Nev nev:Nev-be-nev S
7 Dīvān-ı:Divāne HD; tefe"ül:teġāfül MD

- 8 Kaldı hevâ-yı zülf ile Esrâr bî-mecâl
Başdan tağıldı fikr ü te'emmül taraf taraf

135*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- 1 'Âbid-i sîm ü zerûñ mezheb ü âyînine yûf
Haşmet ü salţanat ü efser-i zerrînine yûf
- 2 Dîn ü İmânını hüsran ile tebdîl itmiş
Zâhidüñ hasret-i İmân olan dînine yûf
- H54a D41b 3 Şüfiyâ biz o gürühuz ki ezelden ebede
Dîmişüz her dü-cihân mâzî vü pîşînine yûf
- İ71b 4 Ey çemen lâle vü nesrînüñe dil aldanmaz
Yüri ey bâğ-ı bahâr revnağ-ı nesrînine yûf
- 5 Bülbülâ güşe-i bâğ ma'reke ile tıldı
Hem saña hem gülüne hem gül-i taşînine yûf
- 6 Vâ'izâ vaşf-ı cinân ü leb-i kevşer itme
Şuş behey ehl-i çama' hürma yûf 'înine yûf
- 7 Lezzet-i bu'l-hevesândur bize şunma sâķî
Ba'd-ezîñ câm-ı mey ü bâde-i la'înine yûf
- 8 Benüm ol 'âşık-ı süzân ki düşüp âteşine
Yine Cibrîl-i visâle vü dem-i âyînine yûf
- 9 'Ârifüñ ismini ta'rîf ider şu'bede-bâz
Bu edâ-yı ehl-i cihân çeşm-i hayâl-binine yûf
- S80a 10 'Ârif oldur ki bütün kevn ü mekândan geçüp ol
Diye her gördiğnüñ sûret-i rengînine yûf

8 Başdan:Başından S; fikr ü:fikr-i HSD

135/* H53b, M85, S79b, D41a, İ71a
Velehu Hİ, -MSD

1 'Âbid-i:'Âbidüñ MD; zerüñ:zer ü M, zeri D; mezheb ü:mezheb-i HSDİ; zerrînine:zürriyetine H
2 Dîn ü:Dîn S, Dîni D
3 o:-SD; pîşînine:peşînine HMDİ
5 Bülbülâ:Bülbül-i HM; ma'reke:na'rañ S; gül-i:gülü HMDİ
6 cinân ü:cân ü H; kevşer:kevser H
7 mey ü:mey H, meyl D
8 Yine:yâne S
9 Bu edâ-yı:Budur ey MD; cihân:cihây H, cihânı İ
10 kevn ü:kevn HSD

- 11 Şâ'ir-i Esrâr gibi nuṭkına 'âmil ise de
Yohsa şûfî ise de sübhâ-i pür-zeynine yûf

Ḳ Harfî*

136**

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Şive-i hüsni dilberde ḳodı cilve-i 'aşḳ
'Aşığı cevr ü cefâlarda ḳodı cilve-i 'aşḳ
- 2 Şâni'-i Muṭlakı kör eylediği ḫılḳata baḳ
Sun' ile cism-i muşavverde ḳodı cilve-i 'aşḳ
- 3 Zulmet içre yaradan âb-ı ḫayâtı ne 'acep
Zîr-i giysû-yı mu'anberde ḳodı cilve-i 'aşḳ
- 4 Vaşl u faşluñ giderek nâz ü niyâza yetirüp
Hicr ile vuşlatı bir yerde ḳodı cilve-i 'aşḳ
- 5 'Aşıḳa şanki cemâl 'ârife âşâr-ı kemâl
Ḳahr ile lüṭfını bir perde ḳodı cilve-i 'aşḳ
- 6 Pîr-i meyḫâneyi gör kim nazarı 'ayn-ı kerem
Feyz-i bâdeyle gönüllerde ḳodı cilve-i 'aşḳ
- 7 Hele 'aşḳ olsun ey Esrâr bu zemîn-i neve kim
Rûḫdur rişte-i muştarda ḳodı cilve-i 'aşḳ
- 8 Mevlevî meslegine feyzini bâlâ itdi
Vecd ü 'irfânı berâberde ḳodı cilve-i 'aşḳ

11 pür-zeynine:pervînine HMD, pür-dilne İ

* Fî-Ḳarfî'l Ḳâf Hî, Ḳarfı'l-Ḳâf M, Gazeliyât fî-Ḳarfî'l-Ḳâf S, der-Ḳarfî'l-Ḳâf D

136/** H54a, M86, S80a, D41b, İ72b

1 hüsni:hüsni H; cevr ü:cevrî D

2 eylediği:eyledi H; ḫılḳata:ḫikmete S; muşavverde:maḳsurda H

3 içre:içinde S; âb-ı:âb u HM

4 nâz ü:nâz S; yetirüp:yetüp S; vuşlatı:vaşlını S

5 Ḳahr ile lüṭfını bir:Ḳahrına lüṭf ile H, Ḳahr lüṭfi ile dile S

6 Pîr-i:Bir H

7 neve:nev MD

8 Vecd ü:Vecd S

137*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Tâ ezelden olmuşum şeydâ-yı 'aşk
Şanma kim oldum bugün rüsvâ-yı 'aşk
- 2 Şad kıyâmet kopsa olmam hüş-yâr
Şöyle mest itdi beni şahbâ-yı 'aşk
- S80b 3 Piş-rev-i hāmūşiye pey-rev olup
Perde-i efgānı tutmaz nây-ı 'aşk
- 4 Cism ü cân ü dil aña hep perdedür
Şüret ü ma'nâ degül ma'nâ-yı 'aşk
- 5 Eşk-i zâhid gevher-i ümmîdür
Lîk olmaz lü'lü'-i lâlâ-yı 'aşk
- 6 İtdi huffeşân zühdi târ-mâr
Toğdı hürşîd-i cihân-ârâ-yı 'aşk
- 7 Añlaşınca nükte-i ğarrâ-yı hüsn
Oldı 'âlem mahşer-i ğavġa-yı 'aşk
- 8 Dilde büy-i zülf-i kâfir var iken
Sâkin olmaz fitne-i ğavġâ-yı 'aşk
- 9 Eyledüm bezm-i semâ'-ı Mevlevî
Sîne-i Esrârı hû-yı hâ-yı 'aşk
- 10 Sâye-i Monlâ Celâle'd-dîne gel
Tâ cemâlin 'arz ide Mevlâ-yı 'aşk
- 11 Baħr-ı nûr-ı Şems-i Tebrîz itdi cûş
Oldı her bir zerre bir deryâ-yı 'aşk

137/* H54b, M86, S80a, D41b, İ72b

Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

3 Piş-rev-i:dişrevi S; efgânı:efgân M

6 huffeşân:hakkâ şân S; Toğdı:Toğri M

8 büy-i zülf-i:zülf-i büy-ı H. Bu beyit, D nüshasında yoktur

9 Eyledüm:Eyledi Hİ

138*

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ey kāküli sevdası belâ-yı ser-i 'âşık
V'ey derd u ğamı bâ'ıs-ı ğavġâ-yı ħalâyık
- 2 Ey reng-i ruġı pertev-i süz-ı dil-i Mansür
V'ey ħarf-i lebi Tûrdaki şu'le-i bâriġ
- 3 Ser-riştemi virdüñ yine zülf-i siyehünden
Zîrâ ki uzatmış sözi erbâb-ı 'alâyık
- 4 Dil-ġastegî-i 'aşka ne Risto ne Felâton
Derd ehlidür ancak yine ol ħikmete ħâzık
- 5 İdrîs sebak-ġvâni henüz ħvâce-i 'aşkuñ
İlyâs o debistânda bir tıfl-ı mürâġık
- S81a 6 Fırġatde de vuşlatda da küy-ı ġam-ı 'aşka
Giryân gelür zâr ġider sâbık u lâyık
- H55a 7 Kaysuñ olamaz âyine-i himmeti 'Azrâ
Leylânun olur derd-i seri kışsa-i Vâmık
- 8 Bir özge edâ kim reviş-i ħurde-fürüşân
Rindân ile zühhâd ile her yerde mutâbık
- 9 Seyr eyle nedür ħaşr-ı zühürât ħakîmâ
Eyle iki âyineyi bir yerde mülâşık
- 10 Vâ'iz senüñ olsun yine mescidde cemâ'at
Besdür baña meyġânede bir yâr-ı muvâfık
- D42b 11 Zâhid özeni baġr-ı ma'anî şanur ammâ
Bî-çâre ki ħalmış ħurî da'vâda bulanık
- 12 Dil şarġ-ı tecellâda görür Şems-i Ĥudâyı
Artık aña lâzım mı metâli'le meşâriġ
- 13 Esrâr benüm çeşm-i çerâġ-ı dil-i zârum
Mîhr-i şeh-i Tebrîzden olmuşdur uyanık

138/* H54b, M87, S80b, D42a, İ73a

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 kāküli:kākül-i HMİ; derd u:derd S, derdi D

3 siyehünden:siyehden H

4 Risto:Aristo MD

6 sâbık u:sâbık MSİ; lâyık:lâġık Dİ

11 ki:key S

12 şarġ-ı:şeref-i S; tecellâda:kellâda HS; metâli'le:mütâla'a H, mütâla'a-ı S

13 dil-i:dil ü HS

139*

Mef'ülü Fä'ilätü Mefä'llü Fä'ilün

- 1 İmkāna sığmaz 'ālem-i kurb-i harīm-i 'aşk
Kayd-ı şuverde olmaz anuñçün nedīm-i 'aşk
- 2 Meftün-ı zülf-i dilber olursañ gönül gibi
Her dem gelür meşām-ı şafāya nesīm-i 'aşk
- 3 Feyz-i cemāli rüy-ı gül-efşān-ı subh-ı cān
'Ayn-ı celāli kākül-i 'anber-şemīm-i 'aşk
- 4 'Aşk olsun ol gönül ki ezelden olup gelür
Perverde-i 'ināyet ü lütf-ı 'amīm-i 'aşk
- 5 'Alem gulām-ı şive-i eṭvārıdur bütün
Sultān-ı kâ'ināt olur 'abd-ı kadīm-i 'aşk
- 6 Kevn ü mekânı mahşer-i āşüba döndirüp
Beyhüde kalmadı hele sa'y-i 'azīm-i 'aşk
- S81b 7 Esrār garka-i kerem olduñ hamüş ol
İ73b Ta'dād olur mı bahşış-ı tab'-ı kerīm-i 'aşk

140*

Mef'ülü Fä'ilätü Mefä'llü Fä'ilün

- 1 Dildür mekân-ı menzile-i lâ-mekân-ı 'aşk
Şıgmaz vücüd-ı fikret ü vehme cihân-ı 'aşk
- 2 Benzin sarardup 'aşığı dil-hün eyledi
Zâhir olunca cāna ruḥ-ı gül-feşān-ı 'aşk
- 3 Kevn ü mekân cümle tolar el-emān ile
Bir kez olursa tığ be-kef Kahramān-ı 'aşk
- H55b 4 Ol şeh gelüp gehıce gedā-yı ğarībine
Virān-ı sinede dil olur mız-bān-ı 'aşk

139/* H55a, M87, S81a, D42b, İ73a

Velehu Hİ, -MSD

3 cemāl:cemāl-i H

4 olup:alup M; Perverde-i:Perverde H

5 'abd-ı:'ıyd-ı H

6 Kevn ü:Kevn-i S

7 kerem:ebr-i kerem MD; olduñ:olduñsa S; Ta'dād:Nağd-ı edā H

140/* H55a, M87, S81b, D42b, İ73b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

2 Benzin:Benzüñ HS, Benzi M, Beñzi D; sarardup:sararup HMD; ruḥ-ı:-S

4 şeh:şāh D; gehıce:gece S; Virān-ı:Virāne S

- 5 Hep hasretü'l-mülükdür ol nân-ı huşklar
Ey kâse-lîs table-ğor-ı âsitân-ı 'aşk
- 6 'Alem kitâb-ı na'tına Esrâr bir varak
Şıgmaz kaşide vü gâzele dâsitân-ı 'aşk

141*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Bezme gelince yâr piyâle be-dest-i 'aşk
Meyhâne oldu sâha-i bezm-i elest-i 'aşk
- 2 Haşrûn şadâ-yı şürını kulkule başdurur
Dâmen-keş-i kıyâm olamaz hayra mest-i 'aşk
- 3 Teklîf iderse câmını Cem itmez iltifât
Şol mey-ğoruñ ki kâsesi oldu şikest-i 'aşk
- 4 Seyl-i havâdiş uğrayamaz semtine yanar
Hürşidi pây-gâh ider âteş-nişest-i 'aşk
- 5 Şâyân gördi hüsn-i zuhûra o neş'eyi
Oldı cenâb-ı hüsn ser-â-pây hest-i 'aşk
- 6 Derd ü belâ ile gır o şahrâ-yı fitneye
Bî-ğam geçilmedi reh-i bâlâ vü pest-i 'aşk
- S82a 7 Mihri cemâl-i Şems diyü düşdi mest olup
'İsâyı süzen eylemedi pây-ı pest-i 'aşk
- D43a 8 Esrâr maţbah-ı kerem-i Mevleviye bak
Kerrübîyâmı eylemiş âteş-perest-i 'aşk

5 table:-S: ğor-ı:h'âr SD

141/* H55b, M88, S81b, D42b, İ73b

Velevu Hİ, -MSD

2 şadâ-yı:sedâ-yı M; kulkule:kulkul ile Hİ

4 Hürşidi:Hürşid-i S

6 reh-i:reh ü S

7 Mihri:Mihri-i S; 'İsâyı:'İsiyi H

8 eylemiş:itmiş HMD

142*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Āh kim cismüm harāb itdi firāk
Yetdi artıķ cāna ʔül-i iştıyāk
- D42a 2 Cānuma kāsđ eyledi Şimdi cefā
Çün dükendi kār-ı cism-i çār-tāk
- İ74a 3 Çarħda kām almaĝa fırŐat bulup
Eyledi derd ü elemle ittifāk
- 4 Kaddümi itdi dütā hicrān-ı yār
Şanma baş egdüm saña ey nılı-tāk
- 5 Fırķat-ı dilberle oldumsa zebün
Ser-fürü itmem saña ey pür-Őıkāk
- 6 Şimdilik ülfetdeyüm hicrān ile
Bir birimüzle idüp Şad ittifāk
- H56a 7 Gāh raħm u geh tesellī eyleyüp
Gösterür gāhı taħalluf geh vifāk
- 8 Gāh dir ki ben senüfle dā'imüm
Gāh dir ki pek ķarīb oldu firāk
- 9 Gāh dir vuşlat yakındur çekme ĝam
Gāh dir ki sen bu sevdāyı bırak
- 10 Ağlasam rāzı degül misin diyüp
Eyler olduñ baña isnād-ı nifāk
- 11 Hep peŐimānlık Őikāyet 'add ider
Āh eylersem kazā-yı ittifāk
- 12 HāŐılı oldum esİR-i bend-i hier
İtdi hālüm pek mükedder iftirāk
- S82b 13 Söylesem takrİre sıĝmaz çekdigüm
Şad fiĝān dād elinden ey firāk

142/* H55b, M88, S82a, D41b, İ73b
Velehu Hİ, -MSD

2 dükendi:düketdi HS; cism-i:çeşm-i S
3 almaĝa:almaq H
4 nılı:nıl-i S
6 ittifāk:irtifāk Dİ
7 geh:gāh D; vifāk:vaķār H
8 Gāh:Geh Hİ; dā'imüm:dā'im H
10 olduñ:ol dem Hİ
12 mükedder:firāk H

- 14 Her yüze tatbîk itdüm gönümi
İtdi âhîr derd ü ğamla inîbâk
- 15 Derd-i hicrânüm 'acâyib hâldür
Şanmazam hâşâ ki dildârı uzak
- 16 Ğarka-i baħr-ı vişâl olmuş firâk
Gezdirür her yaña mevc-i iştîyâk
- 17 Anlamak ister iseñ bu nükteyi
Hey'et-i mecmû'a-i Esrâra bak

143*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gâh olur ol rütbede hâlüm ħarâb eyler firâk
Kim olup nâdim yine benden hicâb eyler firâk
- 2 Âh ü feryâdumdan ol zâlim bile inşâf idüp
Gâh olur ki kendi kendüye 'itâb eyler firâk
- M89 3 Düşmenümden rahm idüp hâl-i dil-i nâlânuma
Dem-be-dem ol şüh-i bî-rahma ħitâb eyler firâk
- 4 Jâleyi gülden cüdâ itmekle şanma ğadr ider
Ol ħarâbı nür-i çeşm-i âfitâb eyler firâk
- 5 Süziş-i hicri yaşum ğirdâb-ı âteş-ĥîz idüp
Çeşümümi deryâ-yı berķ-i şu'le-tâb eyler firâk
- 6 Hicr olur bir yüzden 'ayn-ı ittihâd erbâbına
Mevc-i eşk-i bülbülü baħr-ı gül-âb eyler firâk
- İ74b 7 Bir şerâr olmaz o baħr-ı süzişe nâr-ı cahîm
Lâzım olsa düzaħa billâh 'azâb eyler firâk
- H56b 8 Yâr ile geldükce yâda 'âlem-i âb itdigüm
Gönümü ğirdâb-ı mevc-i izîrâb eyler firâk

14 derd ü:derd Sİ; ğamla:ğamdan MD

15 Derd-i:Derd ü Hİ

16 firâk:meger D

143/* H56a, M88, S82b, D43a, İ74a

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 olur ol:ol H

3 hâl-i:hâl ü H; dil-i:dil ü S

5 Çeşümümi:Çeşmüm H

6 eşk-i:eşki HD

- 9 Girye-i hayret o rütbe mevc-hız-i intizâr
Dıde-i ümmîdi tûfân-ı ser-âb eyler firâķ
- S83a 10 Ğâlibâ cem'-i yekûn itmek diler hicrânımı
Defter-i ümmîdin Esrâruñ hesâb eyler firâķ

144*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Aqlımı aldı benüm derd-i firâķ
Eyledi Mecnûn-ı şeb-gerd-i firâķ
- 2 Gâh yakdı gâh aldı cânımı
Âteş-i hicrân dem-i serd-i firâķ
- 3 Pister-i hâr oldı künc-i hârhâr
Ey nizâr ü zâr-ı rû-zerd-i firâķ
- 4 Yâr ile mîñü-nişîn-i vaşl iken
Atdı Arâfa beni tãrd-ı firâķ
- 5 Pâre pâre eyledi mağz-ı serum
Dâğ-ı gâmda şemme-i verd-i firâķ
- 6 Her kesüñ yâr ile hoş bázârı var
Mînnet Allâha menüm ferd-i firâķ
- 7 Çille-i Esrâra rûh-ı Kaysdan
Geldi âvâz-ı zihî merd-i firâķ

144/* H56b, M89, S83a, D42a, İ74b

Velehu Hı, -MSD

2 aldı:yıkdı S

3 hârhâr:hârthar D; Ey nizâr ü zâr-ı rû-zerd-i:Zâr zâr ey dil-i derd-i S

K Harfi*

145**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Neş'e-ḥvâh-ı 'aşk dâ'im derd-nüş olmak gerek
Sâlik-i râh-ı fenâ bî-ḥiṣ u hüṣ olmak gerek
- 2 Hod-be-hod mümkün midür kesb-i vuḳûf-ı sırr-ı câm
Çok zamân mest-i sebû-yı mey-be-düş olmak gerek
- 3 Hâr ḥâşâk-ı sıvâdañ dîdeyi ḥıfz itmege
Şu'le-i âh-ı dehâñ rüy-püş olmak gerek
- H57a 4 Şem' ol bezm-i ğamuñ ya şem'ine pervâne ol
Bâri âteş olmaduñsa şu'le-püş olmak gerek
- S83b 5 Dil gibi maḥrem-i Esrâra hem-dem olmaduñ
Güft-gü-yı ḥarf-i maṭlabdan ḥamüş olmak gerek
- 6 Ka'be-i vaşluñ ḥarâretle muğaylân zârıñ
Sâlikî bî-ḳayd-ı münker-niṣ ü nüṣ olmak gerek
- 7 Âdemiyyetden ğaraż âyine-i dîdâr olup
Bî-mehâbâ secde fermâ-yı sürüş olmak gerek
- 8 Pek de şüret virme sırr-ı احسن التقوم e kim***
Bilmem amma mâ-verâsı bî-nuḳüş olmak gerek
- M90 9 Deşt-i dilden bir ğubâr oldı bedîd varsa yine
Şâh-ı ğamdan hedm-i cân için cuyüş olmak gerek
- 10 Neş'e-i 'aşkı dilinde ḥıfz idüp sāĝar gibi
Meclis-i aĝyârda penbe-be-güş olmak gerek
- 11 Mey gibi meclis saña Esrâr olursa münḥaşır
Ol zamân ḳulḳul-nevâz ü pür-ḥurüş olmak gerek

* Fî-Ḥarfî'l-Kâf H, Ğazeliyat fî-Ḥarfî'l-Kâf S, Der-Ḥarfî'l-Kâf D, Fî'l-Kâf İ, -M

145/** H56b, M89, S83a, D43a, İ75a

1 Neş'e-ḥvâh-ı:Neş'e-ḥvâhı H; bî-ḥiṣ:bî-ḥoş S

4 Şem':Şem' H

5 maṭlabdan:maṭlabdur M

6 ḥarâretle muğaylân:muğaylân-ı H, senüñ de tâ muğaylân MD; Sâlikî:Sâlik H; münker-niṣ ü:fiḳr-i niṣ ü H, münker-niṣi D

8 şüret:şüre H; mâverâsı:verâsı H

*** "Biz, insanı en güzel şekilde yarattık." (Kur'an; 95/4)

9 hedm-i:hem-dem-i HS

10 dilinde:dilinden MD; penbe:yine H

146*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hün-ı eşki bâde-i nâb eyledük
Bezm-i ğamda 'âlem-i âb eyledük
- 2 Câmı atduķ derd-i dil deryâsına
Şanma kim biz bîm-i ğirdâb eyledük
- 3 Başıladıķ vaşf-ı leb-i mey-ġünuna
Kâ'inâtı mest-i bî-tâb eyledük
- D43b 4 Söyleşürken pertev-i ruhsârını
Meclisi pür-nür u pür-tâb eyledük
- 5 Bu'l-'acep âteş-perestânuz ki hep
Şu'le-ġâh-ı hüsne pür-tâb eyledük
- 6 Turra-i müşġinden açduķ sözi
Kışsayı ġitdükçe ıtınâb eyledük
- 7 Sebz-ķaftân ile ķaddün seyr idüp
Fıkr-i keyf-i lütf-i sebz-âb eyledük
- S84a 8 Tâb-ı zülfe 'aks iden âl-i ruġuñ
'Ayn-ı teşbih-i şafaķ-tâb eyledük
- 9 Lütfını Esrâr ķahruñdan ġörüp
Sâye-i zülfinde mehtâb eyledük

147*

Mefülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Mihrâb-ı rüyma ideli ser-fürü senüñ
Dil vaşf-ı zülf ü ġaţtuñ oķur mü-be-mü senüñ
- 2 Keyfiyyet-i cevâb-ı lebüñ kimse duymadı
Vaşfında itdiler bu ķadar ġüft-ġü senüñ

146/* H57a, M90, S83b, D43a, İ75a

Eyzen lehu Hİ, -MSD

6 müş-ġinden:müş-ġninden S

7 seyr idüp:sebz idüp Sİ; sebz-âb:seyr-âb H

147/* H57b, M90, S84a, D43b, İ75b

Velehu Hİ, -MSD

1 ser:-M

2 lebüñ:lİK H; duymadı:toymadı HM, demedi S

- 3 'Aşık olanı itme mu'âteb tefekkür it
Ol dil-fırîb-i 'işve senüñ arzû senüñ
- D44a 4 Hürşîd-i âsumân yere geçdi hicâbdan
Olduğça meh-cemâlün ile rû-be-rû senüñ
- 5 Kimden kime nümâyîş-i tavr-ı tegâfûlün
Âyne-i cemâl senüñ reng ü bü senüñ
- 6 Deryâ-yı âteş-i elem Esrârı ğark ider
Dökdükce râh-ı firkatine âb-rû senüñ

148*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Pâdişâhum 'âşîka îhsân senüñ
Gerçi kim 'isyân benim ğufrân senüñ
- 2 Ben hele hayretde kaldum arada
Ğam senüñ vuşlat senüñ hicrân senüñ
- 3 Zülfünün her müyi ey zîbâ şanem
Oldı yüz biñ mü'mine burhân senüñ
- 4 Mest-i câm-ı 'aşk olursan şüfiyâ
Mescid ü meyhânedede meydân senüñ
- 5 Mağşer-i ğavğâya döndi kûy-ı dil
Oldıgum gün hüsnuñe hayrân senüñ
- S84b 6 El-ğazer her bu'l-heves zan itmesün
İddi'â-yı 'aşkuñı âsân senüñ
- 7 Hârğaruñla harâb olmuş idüm
Ğonçe iken ey gül-i ğandân senüñ
- 8 Küfr-i zülfün kaçd ider gerçi hemîn
Lîk ey zâlim yine İmân senüñ

4 hicâbdan:hicâbından M
5 reng ü:reng MD
6 firkatine:fitne S

148/* H57b, M90, S84a, D43b, İ75b
Velehu Hİ, -MSD

3 burhân:İmân S
5 hüsnuñe:hüsnine HSDİ
6 'aşkuñı:'aşkı HSDİ
7 gül-i:gül H

- M91 9 Ey felek dil-ḥūnuñ olmuşdur yine
Ġālibā Esrār-ı ser-gerdān senüñ
- 10 Bu cevāb-ı Mūnisādur kim demiş
Tende ey ‘aşq cān senüñ cānān senüñ

149*

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün
(Fā‘ilütün) (Fa‘ilün)

- 1 Bir ‘acāyib şarābı var dehrüñ
İçene ihtisābı var dehrüñ
- H58a 2 Pür-ṭarabdur bu şeb var ise yine
İ76a Zühreye intisābı var dehrüñ
- 3 İtimād eyleme neşātına sen
Bir de bir gün ḥarābı var dehrüñ
- 4 Ārzü-perverāne şekker-i kām
Çāşni-i ‘itābı var dehrüñ
- 5 Son deminde fenāsını işidüp
Ḥaylice izṭırābı var dehrüñ
- 6 Adını añmaz idüm ammā nidem
Bir söze intisābı var dehrüñ
- 7 Nuṭq-ı Aḥmedle aşlı pāke çıkar
Esrār-ı hoş-cevābı var dehrüñ

9 dil-ḥūnuñ:dil-ḥūmn HSİ

10 Bu: Bir S

149/* H57b, M91, S84b, D43b, İ75b
Velehu Hİ, -MSD

2 Pür-ṭarabdur: Bir ṭavridur H

3 Bir de bir gün: Bir gün görür H

4 şekker-i: sükker-i HS;

6 nidem: nideyüm S

7 Nuṭq-ı: Nuṭkı S; pāke: baña H; Esrār-ı hoş: Bir güzelce HMSİ; cevābı: civānı HD

150*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Ey nesîm-i seher ey rûh-ı revân hoş geldün
Dil-i bî-mâruma virdün yeñi cân hoş geldün
- S85a 2 Şubh-ı feryâduma gül-câme-i hûn-ın-ı şafak
Getürüp hil'at-ı nev-nâle-künân hoş geldün
- 3 Geldi hûn-pâşi-i eşküñle bu bâğa revnâk
Hele ey dîde-i gül-berk-feşân hoş geldün
- 4 Merhabâ eyledün ihyâ dil-i güm-geştemüzi
Yetdün imdâduma ey âh u figân hoş geldün
- 5 Kûrtarur dest-i gülü-gîr elümden diyerek
Muntazırdum saña ben hayli zamân hoş geldün
- 6 Yûsuf-istân idüp külbe-i aHzân-ı dilüm
Baña ey kâfile-i bü-yı nişân hoş geldün
- 7 Bâreke'llâh benüm mîhr-i cihân-ı 'aşkum
Levhaşa'llah tecellî-i 'iyân hoş geldün
- 8 'Âlemi eyledün âşüfte-edâ-yı vuslat
Oldı pür-şevk ü tarab cân ü cihân hoş geldün
- 9 İtdün 'uşşâkıñı müstağrak-ı feyz-i eltâf
Olmaduñ hem-dem-i bezm-i digerân hoş geldün
- 10 Feyz-i Monlâ ile Esrâra virüp bâde-i şevk
Lebüme ey gâzel-i şu'le-beyân hoş geldün

150/* H58a, M91, S84b, D44a, İ76a

Velehu Hî, -MSD

1 rûh-ı:-H

3 Geldi:Geldigi H; pâşi-i:bâşi-i HSD

4 dil-i:-H; âh u:âh HD

8 pür:bir H; cân ü:cân-ı HMSD

9 bezm-i digerân:bezm ü grân Sİ

151*

Fe'ilatün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Bu gönül dâ'imâ yebâb gerek
Kâr-ı 'âşık hemân harâb gerek
- H58b 2 Zerrece şevk-i hüsni isteyenün
Sînesinde bir âfitâb gerek
- 3 Gelür ol mest-i nâz bezmine lîk
Hûn-ı dilden şarâb-ı nâb gerek
- 4 Her gönül derd-i 'aşkıni çekemez
Aña rindân-ı kâm-yâb gerek
- İ76b 5 İ'timâd-ı emânet-i sırra
Sâlik-i kâbil-i hitâb gerek
- S85b 6 Cevr-i yârün nihâyeti olmaz
Anı ne fikr ü ne hisâb gerek
- 7 Vâsıl-ı kurbet olmağa Esrâr
Der-i Monlâya intisâb gerek
- M92 8 Pâdişâhân dehre nâz itsün
Mevlevîde biraz cenâb gerek

152*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Girdâbı şarâb olmalıdır 'âlem-i âbuñ
Keştisi rebâb olmalıdır 'âlem-i âbuñ
- 2 Mâhîsi talup şu'le-i keyfe çü semender
Bî-gâne-i âb olmalıdır 'âlem-i âbuñ

151/* H58a, M91, S85a, D43b, İ76a

Velehu Hİ, -MSD

3 ol:-S; mest-ı:mest üH

4 'aşkıni:'aşkı M, 'aşkıñı İ

5 İ'timâd-ı:İ'timâd itme MD

6 Anı:Aña H

7 kurbet:kurbîyyet S

8 cenâb:habâb H

152/* H58b, M92, S85b, D44a, İ76b

Velehu H, -MSDİ

- 3 Ol şu'le-i seyyāleye baksun baṭ-ı sāġar
Murg-ābı kebāb olmalıdır 'ālem-i ābuñ
- 4 Seyr itmege sāhillerini dīde-i mestūñ
Peymāne-i tāb olmalıdır 'ālem-i ābuñ
- 5 Müstehlekini sāhil-i feyze çıkarur mevc
Ġavvası be-ḥvāb olmalıdır 'ālem-i ābuñ
- 6 Huş-yār-(ı) Felāṭün daḡı olsa ḡum-ı feyzi
Leb-rīz-i serāb olmalıdır 'ālem-i ābuñ
- 7 Peymāne gedā yapılamaz evvel emirde
Sākisi ḡarāb olmalıdır 'ālem-i ābuñ
- 8 Ne mevc-i ḡurūşān-demi saymalı Esrār
Ne cāmı ḡisāb olmalıdır 'ālem-i ābuñ

L Harfi*

153**

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün

- 1 Gevher şaçup bezme seher doldı lebā-leb āle gül
Kandı araḡla gül-şeker mīnā-yı māl-ā-māle gül
- S86a 2 Ebre düşüp berḡ-i şafaḡ jāle ne renge girdi baḡ
Güyā mu'aṡṡar gül-'araḡ doldurdu cām-ı āle gül
- H59a 3 Bülbül olup yā Rabb zebān görmüş tecelliden nişān
D44b Her şāḡdan itmiş 'ayān bir āteş-i cevvalē gül
- 4 Güyā çemenler büt-gede sırr-ı Meslḡā ser-zede
Dönmiş hele her küşede bir Āzerī timşāle gül

3 batsun:baksun HMDİ
4 mestüfı:mesti HSI, mestün M; tāb:nāb HSI
7 yapılamaz:yapılmaz H
8 mevc-i:mevci HD

* Fı-Harfı'l-Lām Hİ, Ġazeliyat fı-Harfı'l-Lām S, Der-Harf-i Lām D, -M

153/** H58b, M92, S85b, D44a, İ77b

1 bezme:bezm-i H
2 gırdı:düşdi SD
3 zebān:zenān HMDİ
4 büt-gede:bitdükde H

- 5 Şāh-ı şabā virdi selām eşküfeler itdi kıyām
Eyler çemen-zāra hırām ol şāhı istikbāle gül
- 6 Oldı çemende rū-nümā maẓmūn-ı āşār-ı şafā
Bir nev-gazeldür güyyā lafz-ı redfī lāle gül
- 7 Fıkr-ı ruḥuñla dil eger dolsa n'olur laḥt-ı ciger
Dökdı bir avuc berg-ı ter kec-gül tıtar ibdāle gül
- 8 Ol bir şeh-ı 'ālī-cenāb bu bir ğarīb-ı dil-ḥarāb
Bir vech ile gelmez şavāb bülbülle ḥasb-ı ḥāle gül
- 9 Geh nāz idüp mestür olur ārāylşe maġrūr olur
Bilmez şonuñ mecbūr olur çend rüze bir ikbāle gül
- 10 Bülbül yeter zār eyleme Esrārı bī-zār eyleme
Beyhüde işrār eyleme güş itmez āh ü nāle gül

154*

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün
(Fā'ılātün) (Fa'lün)

- 1 Gıtdüñ ammā amān ey şāh-levendüm tız gel
Beni çok yollara bakdurma efendüm tız gel
- 2 Gel gel ey rūḥ-ı revān-baḥş-ı dil-ı nā-çārum
Hasteyüm pister-ı hicrāna döşendüm tız gel
- 3 Seni görmiyeli bu dīde-ı ḥūn-efşānum
O kadar ağladı kim ben de begendüm tız gel
- 4 Belümi bükdı beni ḥāke düşürdi fırkat
Dest-ġır ol meded ey serv-ı bülendüm tız gel
- 5 Bilürüm va'de vefā eyledigün gerçekdür
Lık yok şabra mecāl 'işve-pesendüm tız gel
- S86b 6 Yağmadan baḥr ü beri āteş-ı āh-ı Esrār
Keşti-ı nāza süvār ol da efendüm tız gel

5 verdi:verdüm HMI
7 Dökdı:Döndı H; kec-gül tıtar:tut kec-gül-ı HDİ, top kec-gül-ı M
8 şeh-ı:şāh-ı H
9 ārāylşe:her işe H; şonuñ:şonın HDİ; rüze:rüz HS

154/* H59a, M92, S86a, D44b, İ77b
Velehu Hİ, -MSD

1 şāh:şeh S
2 dil-ı:dil ü H; döşendüm:düşdüm H
5 va'de:va'd-ı HSI
6 Yağmadan:Yağmaduñ Hİ

155*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Dağî hicrân ü ğam yetmez mi yâ ey nâzenînum gel
Felekler oldılar bî-zâr feryâd ü enînum gel
- İ78a 2 Dağî yetmez mi câna yetdi envâ'-ı keder artık
Cihânı tıtdı her şeb şît ü efgân-ı hazırün gel
- 3 Beni ol rütbe ğam mağv ü nizâr itdi ki hicrûñle
Hayâl-âsâ görünmem vaqt olur ey hurde-bînum gel
- H59b 4 Nüzül-i berķ-i fırķat defaten yaqđı harâb itdi
Kül oldı hicr ile pülâd iken kalb-i metînum gel
- 5 Gönül bir yerde ben bir yerde ğarķ-ı kuzüm-i hayret
Tayanduk hadd-i ye'se kalmadı re'y-i rezînum gel
- 6 Beni âzürde eyler gâh ğam geh nâle-i hasret
Tağulsun şevķ-i vaşluñla başumdan âh ü enînum gel
- 7 Firâķ-ı şohbetünle cândan ancak bir ramaķ kaldı
Amân gel ey Mesîhâ la'l-i i'câz-âferînum gel
- 8 Dil-i bî-tâbumı vaķf-ı niyâz-ı şubḥ u şâm itdüm
Var ise ğuşına irmez şadâ-yı vâ-pesînum gel
- 9 Ciger kapkara yandı tîrelendi bahtuma döndü
Beni şeb-gerd-i sevdâ eyledi ey meh-cebînum gel
- 10 Senünle bir zamân olmuş iken hem-dem mürüvvet mi
Bırağup gıtdiğün dem derd ü ğam olsun karînum gel
- D45a 11 Ser-i âzâdemi şayd itmek için eyleyen dilber
Şikenc-i kâkülîni yollarum üzre kemînum gel
- 12 Bütün vîrândür aķtâr ü bükâ'-ı vâdi'-i sînem
Senüñdür eyle ma'mûr ey şeh-i rüy-ı zemînum gel
- 13 Dili ortaya aldı düşmen-i sevdâ vü derd ü ğam
'Acâyib bî-kesüm yokdur halâşa bir mu'înum gel

155/* H59a, M93, S86b, D44b, İ77b

Velehu Hİ, -MSD

1 bî-zâr:bî-zâr ü S, bî-zârı D; feryâd ü:feryâd-ı HSD; gel:tiz gel H

2 şît ü:şît-i HSİ; gel:-M

3 ki:kim H; olur:olursa S; ey:-HS

4 defaten:def'a H

6 eyler:itdi S; Tağulsun:Doğulsun S; âh ü:ân üHSİ

7 bir:-HMİ

13 sevdâ vü:sevdâ-yı MD; derd ü:derd-ı HSDİ

- S87a 14 Tenüm âteş kesüldi haste-i tâb-ı firâk oldum
Hakîmâ merd iseñ tut nabz-ı dest-i âteşinüm gel
- 15 Degül sen defter-i ma'lûmını Loqmân gayb eyler
Hele eyle tettebbü' illet-i kalb-i hazînüm gel
- 16 Ser-â-ser dâğ-ı hasret gönçe-i ye's ile memlûdur
Hîrâm-ı nâz idüp seyr eyle şâhum nev-zemînüm gel
- 17 Kudümüñla dil-i Esrârı teşrîf eyle sultânüm
Mürüvvet vaqtidür ey dil-rübâ-yı dil-nişinüm gel

156*

Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Ol şâ'irüm ki hüsn-i bütândur hayâl-i dil
Her gıce fikr-i zülf iledür kıyl ü kâl-i dil
- 2 Yâduma gelse gamze ki sâgar-gedâlgüm
Hün-âbe-i cigerle tolar câm-ı âl-i dil
- 3 Ağyâr ile 'aşıka olmaz müsâ'ade
Şâhid-i nâ-resîde çıkar 'arz-ı hâl-i dil
- 4 Pîr oldı derd-i 'aşk-ı civânân ile begüm
Hiç Kahramân-ı çeşme dayansun mı Zâl-i dil
- H60a 5 'Arz-ı cemâl itmedi bir kerre neyleyüm
Âyîne oldı gerçi ser-â-ser mişâl-i dil
- İ78b 6 Mir'ât-ı inbişât iken fikr-i tâb-nâk
Şad-pâre itdi berķ-i Cemâl-i Celâl-i dil
- 7 Hayret-nişin itdi beni fikretüm gibi
Emvâc-ı inķilâb-ı Cemâl ü Celâl-i dil
- 8 Âhumla eyler idi beraberce 'azm-ı dost
Yoķdur ne çâre bâr-ı elemden mecâl-i dil

14 hasta-i:hasta S; tut:-S

15 Degil sen:Diñlesen H; Hele:Hal H

156/* H59b, M93, S87a, D45a, İ78a

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 hayâl-i:hayâl ü H; kıyl ü:kıyl MSD

3 ile:eliyle HS; şâhid-i nâ-resîde:şâha nâ-resîd HS

4 Zâl-i:âl-i S

6 berķ-i Cemâl-i Celâl-i dil:berķ-i tâb-ı Cemâl Celâl-i dil H, tâb-ı berķ-i Celâl Cemâl-i dil MD, tâb-ı Cemâl Celâl-i dil İ

7 Cemâl: Celâl S; ü:-HD; Celâl:Cemâl S

8 dost:dest M; bâr:yâr HM; dil:dost S

- 9 Eyleyler fezâ-yı levhâ-i eş'arumı dahî
Feryâd-ı zâr ü maḥşer-i ḥayret melâl-i dil
- 10 Ben ara yerde tu'me-i şemşir-i İn ü ân
Gıtdükçe çarḫ-ı kine-ver eyleyler cidâl-i dil
- S87b 11 Gündüz raḳıb ile gezüp ol mihr olmadı
Pertev-gedâ-yı vaşlı bir aḥşâm hilâl-i dil
- M94 12 Şîr ü gâzelle ḥârice çıkmadı çâre ne
Mihr-i lebümde ḳaldı cevâb ü su'âl-i dil
- 13 Esrâr ehl-i ḥayrete ḥâş ıstılâḫı var
Her bî-ḥaberle söyleşilür şanma ḥâl-i dil

157*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Aşḳ bir esrârdur ketm ü ḥafâ mümkün degül
Şânına şâyân naḳl-i mâcerâ mümkün degül
- 2 Kesb ile taḥşîl-i isti'dâd-ı 'aşḳ itmek muḥâl
Olmayınca şive-i dâd-ı Ḥudâ mümkün degül
- 3 Tûr-dâmenden girân-reftâr olan pâ-der-gile
Himmet-i çâbüḳ-revi-i reh-nümâ mümkün degül
- 4 Muntazır bir fitne her bir ḥalkasında zülfinüñ
Devr-i çeşminde hele ref'-i belâ mümkün degül
- D45b 5 La'lı ḥaḳkıyçün iderdüm 'azm-i gül-zâr-ı 'adem
Gülşen-i pür-dâğ-ı hicrânın fedâ mümkün degül
- 6 Yâ Mesîḫ-i çeşme yâ Hızır-ı ḥaḫa muhtâcdur
Ḥasta-i hicrânına ḡayrî devâ mümkün degül
- 7 Ḥaşr olur 'aşıḳ ser-i râhında ammâ neyleyüm
Küçe-i çeşm ile 'atf-ı merhabâ mümkün degül

10 İn ü ân:İN ü ân beni s
11 gezüp:gezdi H; olmadı:oldı H
13 ḥâş:ḥâşıl H; söyleşilür:söyleşür HS

157/* H60a, M94, S87b, D45a, İ78b
Eyzen lehu Hİ, -MSD

2 'aşḳ:-S
3 Tûr:Tül HSİ; revî-i:revî H
5 La'lı:La'l M; iderdüm:iderdi H; hicrânın:hicrânün H
6 çeşme:çeşmeye MD
7 'aşıḳ:âḫır MD

- 8 Şu'le-i berķ-i tekellüm ħande-i gül-püş-ı nâz
Tâb ü reng-i bezm-i ġayr aşlâ baña mümkün degül
- 9 Kılsa şad-pâre bütün a'zâmı şemşir-i Celâl
Ėamze-i cellâddan kaţ'-ı recâ mümkün degül
- H60b 10 Olma ey şüfl tehî ħâk-i reh-i rüşen-dilân
Kür-i mâder-zâda lütf-ı tüttyâ mümkün degül
- 11 Tarz-ı bl-câ-yı riyâ şüfyyi eyler maşhara
Bezm-i 'irfânda nazardan ihtifâ mümkün degül
- 12 Eşk-i deryâ-ġız-ı çeşm ü âh-ı âteş-biz-i dil
Bizde bundan ġayrı hiç âb u hevâ mümkün degül
- 13 Güft-gü-yı ehl-i maġv işrâķ-ı dille itdiler
Şu'le-i âvâzına bād-ı şabâ mümkün degül
- İ79a 14 Kılzüm-i güftâr olmaz mevc-ġız-ı her nefes
Mışra'-ı âteş-feşân bād-ı hevâ mümkün degül
- 15 Perde olmuş perde-i himmet nuķüş-ı mâ-sivâ
İltifât-ı sâlik-i râh-ı fenâ mümkün degül
- 16 Mevleviye meşreb-i maġv ol kadar mecbül kim
Nev-niyâzında bile kayd-ı sivâ mümkün degül
- 17 Terk-i dâreyñ eylemek Esrâr için bir şey midür
Âsitânuñdan velî olmak cüdâ mümkün degül

158*

Mefâ'ılan Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Mişâl olur mı hiç ebr-i bahâra deryâ-dil
Ne an ki pey-rev ola rüzgâra deryâ-dil
- 2 İderdi rıtl-ı ġirân-ı şarâb-ı ħvâbe bedel
Tahammül eylemese ger ħumâra deryâ-dil

11 Tarz-ı:Ṭavr-ı H
13 Güft-gü-yı:Güft-güyyı S; şabâ:şadâ HSİ
14 nefes:nefesi İ
15 sâlik-i:sâlike S
16 ol kadar:olmadur S
17 Âsitânuñdan:Âsitânuñda Hİ

158/* H60b, M94, S88a, D45b, İ79a

Velehu Hİ, -MSD

1 ebr-i:ol H

- 3 Hirās-zūdi-i Tūfān-ı ğam nedür bilmez
Hemîşe âh çeker cüy-bâra deryâ-dil
- 4 Sevâd-ı nazma bakup rüy-ı bahır-ı kâğıdda
'Acep mi mâ'ıl olursa kenâra deryâ-dil
- 5 Şarâb-veş haber-i mâcerâ-yı va'di virüp
Şornca neş'e gibi intizâra deryâ-dil
- 6 Getürdi cüşişe âb-ı hayât-ı cām-ı meyi
Rübâ-yı huşke anı buldı çäre deryâ-dil
- 7 Bu şîr-i terde yaz Esrâr vaşf-ı rindânı
Maḥal degül mi dūr-i âbdâra deryâ-dil

159*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Dil-dâr idicek va'de-i yâ hû-yı Stānbul
Teng oldı yine başuma her sū-yı Stānbul
- S88b 2 Yārūñ qademi başdığı yer olmasa anda
Bir daḥi ḥarām itdi baña büy-ı Stānbul
- H71a 3 Her semtine baḫsam görünür âteş-i hicrān
Dūzaḫ baña küçe vü her küy-ı Stānbul
- 4 Bir âh idene biñ kez ider ḥayf-ı melāmet
'Âşık-küş olur nāşih-ı bed-güy-ı Stānbul
- 5 Gelmez mi 'acep ol gül-i ḥandān daḥi Esrār
Gelmez mi bu günlerde yine rû-yı Stānbul

3 zūdi-i:zūri-i S; cüy-bâra:küy-bâra S
5 Şarâb-veş:Şeb rüz H
6 meyi:mey HS
7 yaz:yazar H

159/* H60b, M95, S88a, D45b, İ79a

Velehu Hİ, -MSD

4 nāşih-ı:tâ subḥ-ı M

M Harfi*

160**

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 'Âşıkum 'âşık-ı hayret-zede-i dîdârum
Şüfiyüm şüfi-i beytül-ıharâm-ı esrârum
- 2 Öyle bir 'âşıkum ey dil ki hemân ma'sûkum
İkimizün arasında beni şanma varum
- 3 Şüfi-i zühd-perest ile 'aduvv-i mağzum
'Âşık-ı dilber ile cân ü gönülden yârum
- 4 Çok uzak vâdilerün seyrini itdüm geldüm
Sâkiyâ bir iki mey ver ki zebün ü zârum
- 5 'Âlem-i 'aşkda her subh u mesâ devr iderüm
Yok kararum ser-i kârumda yine bî-kârum
- 6 Gerçi çekdüm başuma hırka-i h'vâb-âlûdı
Şubh-ı ikbâl gibi lütfün ile bî-dârum
- 7 Deşt-i hasretde şakın yanuma gelme ey Kays
Yağarum âteş-i âhumla seni gam-h'vârum
- 8 Feyz alur türbet-i Ferhâd benüm 'aşkımdan
Rûh-ı Mansûrla hem-pây-ı sürâğ-ı dârum
- 9 Şüfi sermâye-i dürr-i kelimât-ı Hakkum
Bilemezsin beni şimdi ki ğarîb Esrârum

* Fî-Ĥarfi'l-Mîm Hİ, Ĥarfu'l-Mîm M, Ėazeliyât fî-Ĥarfi'l-Mîm S, Der-Ĥarfi'l-Mîm D

160/** H71a, M95, S88b, D46a, İ79b

3 yârum:varum H

4 Çok:Çün S; ü:-MSİ

5 Yok:-H

6 h'vâb:mey D; ikbâl:ikbâli D

8 türbet-i:tertib-i H, şerbet D

161*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Bİ-piş ü pes bulundu reh-i dilde sür'atüm
Hayretde kaldı rāh-ı revān-ı maḥabbetüm
- 2 Bildüm ki sa'yimüz hep 'ināyet esīridür
Tā ḥadd-i i'tirāfa varup neydi ğayretüm
- 3 Şāh-ı sitem-keşān benüm mülk-i 'aşkda
Ḥattā çekerdı Kays be-yābānda rāyetüm
- 4 Köhne sıfāl-i mey var iken yokdur ey gönül
Āyine-i Skender ü Cemşide rağbetüm
- 5 Her bir ḥabāb-ı bādeye olsun başum fedā
Gıtdükçe şu'le-i mey ile germ-i ülfetüm
- H71b 6 Başuma çıkdı şu'lesi tā sūz-ı sīnemün
Sultān-ı 'aşk virdi külāh-ı irādetüm
- 7 Esrāra ğamze-i sühen-efzāsı düş olup
Ḥāmüşi-i taḥayyüre ḥaşr oldı şoḥbetüm

162*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Senün 'aşkuñla sultānum be-ğāyet derd-nāk oldum
'Ināyet eylemezsün işte billāhı helāk oldum
- İ80a 2 Benümle iddi'ā-yı şirket eyler 'aşk-ı dilberde
Anuñcün cismüm ile ḥaşm-ı cān-ı iştirāk oldum
- 3 Ser-i zülfün rağbüñ dest-i nā-sāzında gördükce
Cününüm ber-ter oldı ğayretümnden çāk çāk oldum

161/* H71a, M95, S89a, D46a, İ79b

Velehu Hİ, -MSD

1 kaldı:kaldı ki HMD

2 neydi:bitdi S

3 'aşkda:'aşkumda H, 'aşkumdan M, 'aşkuñ D

7 Ḥāmüşi-i:Ḥāmüşi-yi S; ḥaşr:Hızr S

162/* H71b, M95, S89a, D46a, İ79b

Velehu Hİ, -MSD

1 eylemezsün:eylemezsın HMSİ; billāhı:billāh HMSİ

2 eyler 'aşk-ı dilberde:'aşk eyliyor dilber MD; cismüm:çeşmüm S

3 ber-ter:beter H; çāk:çâki D

- 4 Semend-i nâz ile bir kerre pâ-mâl olmadum gitdi
Reh-i 'aşkuñda ey Şîrîn-süvârüm gerçi hâk oldum
- M96 5 N'olur bir şerh-i şadr ile safâ-yâb itse Esrârı
Tarîk-i Mevlevîde hâk-pây-ı Sîne-çâk oldum

163*

- Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün
- 1 Derd-i dile bî-gâne vü mahrem güler ben ağlarum
Özge belâ kim hâlûme 'âlem güler ben ağlarum
- S89b 2 Hiç kimseye olmuş degül böyle belâ-yı bu'l-'aceb
Kim beytü'l-aḥzân-ı dilümde ğam güler ben ağlarum
- 3 Çeşmüm gül-i düzah-ı nijâd eşküm şerâr-ı fitne-zâd
Zevküm ğamumdur ağlasam nâlem güler ben ağlarum
- 4 Gül gibi ḥün-seyyâleyüm gül-berg-i âteş-jâleyüm
Cânâne-meşreb 'âşıkum 'ışvem güler ben ağlarum
- 5 Nâz ü niyâza vâkt yok ḥayrân olur görse gözüm
Ancaḥ hemân ol dilber-i gül-fem güler ben ağlarum
- 6 Nâdide bir divâne-yüm başdan başa efsâne-yüm
Hicrânımuñ aḥvâline mâtem güler ben ağlarum
- 7 Sâz-ı cünün âġâz ider efġanumuz dem-sâz olur
Her naġme-i eyvâha zîr ü bâm güler ben ağlarum
- 8 Naḥl-ı ümîde el şunar ḥandân dil-i giryân-ı men
Eşnâ-yı ekl-i dânedede âdem güler ben ağlarum
- 9 Dil sînede bir baḥr-ı ḥün Esrâr-ı bî-şabr u sükün
Gerçi gül zaḥm-ı derün her dem güler ben ağlarum

4 olmadum:oldum H; 'aşkuñda:'aşkıñda HŞİ

163/* H71b, M96, S89a, D46b, İ80a

Velehu Hİ, -MSD

1 Derd-i dile:Derd ile H, Bu derd ile D
2 belâ-yı:belâ HM, belâyı D; dilümde ğam:dilde bu ğam D
3 Çeşmüm:Çeşm-i HMS; Zevküm:Zevk HMS
4 Gül:Gün S; ḥün:çün S; 'ışvem:'aşkum H
5 vâkt yok:yok vâkt MD
7 olur:ider S; eyvâha:eyvâhuma HM; zîr ü bâm:âh-ı revüm S
8 şunar:şun H; dil-i:ol MD, -H

164*

Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün

- 1 Bilmem bu dil-i rüsvâ dīvâne midür bilmem
Ümmîd-i visâl eyler mestâne midür bilmem
- 2 Ser-mest ü harâb itdün ey ğamze beni hâlâ
Her mevc-i nigâhuñ bir peymâne midür bilmem
- 3 Sen 'işvede yektâsın mısluñ hele yok ammâ
Ol fitne de hâlünde bir dâne midür bilmem
- 4 Her küşede şad mestân şad ğulgule şad destân
Yâ Rabb dil-i âşüftem meyhâne midür bilmem
- 5 Her künc-i harâbatda bir genc-i mutalsım var
Bu sîne-i pür-şûrum vîrâne midür bilmem
- 6 Lûtf-itmege 'ahd itmiş Esrâra o kâfir-hû
Yohsa yine maqşüdi efsâne midür bilmem

165*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 SebeP tagâfüle ey bî-vefâ nedür bilürüm
Visâl-h'âhlara bir bahânedür bilürüm
- 2 Yeter o âfeti vaşf eyledün yeter vâ'iz
Ben ol füsün-ger-i dil-keş-ârâ nedür bilürüm
- 3 Hebâ-yı mâye-i zühde sebedür 'arz-ı na'ım
Fesâda bâ'ış olan evvelâ nedür bilürüm
- 4 Cınân ü hür içündür namâzuñ ey şüfi
Senüñ de maţlabuñ ey kec-edâ nedür bilürüm

164/* H72a, M96, S89b, D46b, İ80a
Velehu Hİ, -MSD

1 bu:o H

2 Ser-mest ü:Ser-mest-i MSDİ

165/* H72a, M96, S90a, D46b, İ80b
Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

2 vâ'iz:vâ'izâ D

3 mâye-i zühde:mâye H

4 ü:-S

167*

Fā'īlātün Fā'īlatün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Evvelā dirken ben ol āvāre gönlüm neyleyüm
Şimdi ber-derd oldı ben nā-çāre gönlüm neyleyüm
- 2 Cānuma tır-i sitem cānāndan gelmekde lık
Hep aña oldı siper şad-pāre gönlüm neyleyüm
- 3 Derdden ārām yoķ vaşf-ı dil -ārām itmege
'Aşķ dırler düşdı bir efkäre gönlüm neyleyüm
- ı81a 4 Cilve-i pişinden fikr-i pesine bakmayup
Düşdı gıtdı ol büt-i 'ayyāre gönlüm neyleyüm
- 5 Ben taleb-kār-ı vefā ol ise hoşnūd-ı cefā
Uymadı bir vech ile Esrāra gönlüm neyleyüm

168*

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ül
(Mefā'īlün/Fa')
(Fa'lün)

- 1 Hāvet-geh-i eflākde Rūhu'l-ķudūsüm
Dergāh-i 'aref-nākde Rūhu'l-ķudūsüm
- 2 Pervāz-gehümdür dil-i kerrübī nişān
Künc-i kafes-i hākde Rūhu'l-ķudūsüm
- 3 Nutķumda 'ayān ma'ni-i pāk-i cānum
Bu sine-i şad-çākde Rūhu'l-ķudūsüm
- 4 Ben āyet-i 'aşķum bilemez fehmi-i şakıl
Ben tārem-i idrākde Rūhu'l-ķudūsüm
- 5 Rūh-ı 'araķ-ı füyüz-ı bālā-hızüm
Peymāne-i eflākde Rūhu'l-ķudūsüm
- 6 İ'cāz-ı lebümde 'İsī-i lāhūtüm
Bıkr-i hıred-i pākde Rūhu'l-ķudūsüm

167/* H72b, M96, S90b, D47b, ı80b

Velehu Hİ, -MSD

3 dil-ārām:dil-ārā S

4 Cilve-i:Cilve H; fikr-i pesine:fikrin ise H; büt-i:püt-i H

168/* H72b, M97, S90b, D47a, ı81a

Velehu Hİ, -MSD

5 füyüz-ı:feyzi-i MD

- 7 Mağz-ı sühanum perde-i elfâz içre
Bu hâme-i çâlâkde Rûhu'l-kudüsüm

169*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Ey nâ-tüvân-ı nazra-i âzâri olduğum
Mest-i harâb-ı gamze-i hun-h'vâri olduğum
- H73a 2 Âyine-i cısım mi disem yoğsa 'aşk mı
Hayrân-ı feyz-i cezbe-i dîdârı olduğum
- 3 Zünnâr-ı bend-i 'aşkına ta'lîm-i küfr ider
Ber-dâr-ı târ-ı zülf-i sıyeh-kârı olduğum
- 4 Derdâ ki çarh-ı çârümâ çıkdum figân ile
'İsî-i çeşmi görmedi bî-mârı olduğum
- 5 Hayfâ o bî-mürüvete te'sîr itmedi
Şeb-tâ-şabâh zâr ü elem-h'vâri olduğum
- 6 Dilde meger hayâli ile hem-nişîn imiş
Her sû peyâm-cüy u taleb-kârı olduğum
- 7 Esrâra gam mı var ne kadar bî-nevâ isem
Besdür bu rehde nisbet-i hünkârı olduğum

170*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Ol âfet ile itdiğimiz demleri andum
Hicrân ile şeb-tâ-seher âteşlere yandum
- 2 Doldırdı bütün ceybümü dâmânımı hün-âb
Yâd-ı ruh-ı âliyle kızıl kına boyandum
- 3 La'l-i leb-i cân-bağşını fikr eyledüm ammâ
Billâh efendüm hele cânumdan usandum

169/* H72b, M97, S91a, D47a, İ81a

Velehu Hİ, -MSD

4 çeşmi:cısmi HS

5 o:ol D; zâr ü:zâr-ı SD

7 Esrâra:Esrâr S; Besdür:Budur HS; rehde:dide MD

170/* H73a, M98, S91b, D48a, İ81b

Velehu Hİ, -MSD

1 seher:be-seher MS

2 Yâd-ı:Bâd-ı H

- 4 Āyā ne ḥumār idi gīrān-ḥvābi-i ye'süm
Kim nīm-şeb ğamda bu âteşle uyandım
- 5 Āsüdeliğüm virdi hevā şūr u belāya
Bir ḳulzüm-i āsāyiş idüm ḥayf bulandım
- H73b 6 Şardı der u dīvārına bu âteş-i hicrān
Dūzah bu firāk oldığına şimdi inandım
- 7 Sākī baña teklīf-i şarāb eyleme mestüm
Besdür bu ki ben şimdi ciğer ḳanına ḳandım
- 8 Āh eyler iken yāduma geldi dem-i Mecnün
Dīvāneyi gül-bang-i maḥabbet ile andım
- 9 İkrār virüp ḥān-ḳah-ı pīr-i belāda
Elfi-nemed-i derdi şadāḳatle ḳuşandım
- 10 Sermāye-i 'aḳlum reh-i hicrānda dükendi
Kārum bu ki Esrār biraz āh ḳazandım

171*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şāh-ı faḳrum tāc-ı istiğnā külāhumdur benüm
Bu 'abā tennüre zerrin bār-gāhumdur benüm
- 2 Mevlevī abdāliyüm 'abd-ı ḳadīm-i Ḥaydarum
Cebhe-i şāh-ı velāyet secde-gāhumdur benüm
- 3 Men ki bir ser-mest-i bed-ḥüy-ı şarāb-ı ğayretüm
Cām-ı bāde düşmen-i istīze-ḥvāhumdur benüm
- 4 Ğayrı bilmem Murtezānuñ çāker-i dergāhıyüm
Hem emīrüm hem imāmum hem de şāhumdur benüm
- S92a 5 Sāye-i Āl-i 'Abāda bī-niyāz-ı 'ālemüm
İ82a Maḳlubum hep ḥātır-ı bī-iştibāhumdur benüm

5 şūr u:şūr-ı HSD
6 der u:der-ı HSD; bu:ol S, -Hİ
9 pīr-i:pīr ü S
10 biraz:birer MD

171/* H73b, M98, S91b, D48a, İ81b
Velehu Hİ, -MSD

1 tāc-ı:-S
2 abdāliyüm:'abdalyum H; Cebhe-i:Cebhe S
3 ser:-Hİ
5 ḥātır-ı:ḥazır-ı MD

- 6 Mâlik-i gencine-i iksir-i hâk-i zilletüm
'İzzet-i 'âlem menüt-ı yek-nigâhumdur benüm
- 7 Zaḥm-ı sînemdür leb-i ḥandân-ı faḥrum dâ'imâ
Âb-rüyüm gırye-i bî-gâh gâhumdur benüm
- 8 Ser-fürü itmek şarâb-ı şâhid-i meyḥâneye
Şimdi rükn-i a'zam-ı âyîn ü râhumdur benüm
- D48b 9 Sîne-çâk-i derd-nâk abdâl-ı mey-ḥ'ârüm velî
Şanma mey içmek tarîkatde günâhumdur benüm
- 10 Naḥle-i Vâdî-i Eymendür bu cısm-i lâğarum
Şu'le-i Tûr-ı tecellî berķ-i âhumdur benüm
- 11 Şimdi ey Esrâr bu cısm-i muḳayyed güyyâ
Baḥr-ı sırr-ı muḫlakumda berg-gâhumdur benüm
- M99 12 Şems-i Tebrîzüñ kemîne bende-i nâ-çizlyüm
Mîhr-i 'âlem rüy-mâl-i hâk-i râhumdur benüm*

172*

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fâ'îlâtün) (Fa'ilün)

- 1 Gamzeye çeşmi nâz ider ta'lîm
Nazra-i dil-nevâz ider ta'lîm
- 2 Dâ'im ebrûları işâret ile
Ehl-i 'aşka namâz ider ta'lîm
- 3 Leb-i ḥâmûşı nükte-i maḥfûz
Ḥandesî keşf-i râz ider ta'lîm
- 4 'Aşk-ı muḫlak cemâl-i ḥûb ister
Bu ḥaḫkat mecâz ider ta'lîm
- 5 Kulkul-ı şu'le-ḥîz-i sâğar-ı mey
Muḫtribe söz ü sâz ider ta'lîm
- 6 Sâğaruñ bî-ḥûdâne secdeleri
Rinde resm-i niyâz ider ta'lîm

11 muḳayyed:muḳayyeddür M; muḫlakumda:muḫlakide S
* Bu gazel, İ nüshasının 84. varakının b yüzünde mükerrer olarak yazılmıştır.

172/* H74a, M99, S92a, D47a, İ82a
Velehu Hİ, -MSD

1 çeşmi:çeşm-i S

4 Bu:Bir H

- s92b 7 Cümle mevcüddan cenâb-ı 'aşka
Şeref-i imtiyâz ider ta'lim
- 8 Şâhid-i dil makâm-ı Maḥmûdda
Câna tarz-ı Ayâz ider ta'lim
- 9 Ehl-i derde bu âteşin gâzelüm
Cümle süz u güdâz ider ta'lim

173*

Mef'ülü Mefâ'lü Mefâ'lü Fe'ülün

- 1 Mest iken o şühuñ leb-i ḥandânını öpdüm
Baḳdum ḥayrı olmadı her yanını öpdüm
- 2 Girdüm ki şebistânına yanmış o siyeh mest
'Aqlum dağılup zülf-i perîşânını öpdüm
- İ82b 3 Mestâne nigâh itdi didi kim nedür 'âşık
İhsân didüm küşe-i dâmânını öpdüm
- 4 İzn oldı henüz büseye bâ-ḥaṭṭ-ı hümâyun
Sultân-ı cemâlün ḥaṭ-ı fermânını öpdüm
- 5 Naql-ı sır-ı meclis dükenince bu şeb Esrâr
Her câmda bir sîb-i zenaḥdânını öpdüm

174*

Mefâ'lün Mefâ'lün Mefâ'lün Mefâ'lün

- 1 Belâ deştinde şîrân-ı neberd-i 'aşkı tûskütdüm
Verâ-yı maḥmel-i vahşetle murğ-ı Kaysı ürkütdüm
- 2 Ḥayâl-i yâri tenhâ avlayup ğam-ḥâne-i dilde
Sözümde çıkmadı dür-dâne-i peymâni berkitdüm
- 3 Gözüm ardumda ḳaldı şüret-i âyîne-veş gerçi
Görüp ol âfet-i devrânı kendümden geçüp gıtdüm

7 'aşka:'aşk HSi

9 Cümle:Süz u D; süz u:Esrâr D

173/* H74a, M99, S92b, D48b, İ82a
Velehu Hİ, -MSD

3 kim:ki H

4 ḥaṭ-ı:ḥaṭ u M

174/* H74a, M99, S92b, D48b, İ82b
Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

3 ol:o M

- 4 Menüm kâlâ-furûş-ı encümen-gâh-ı tahayyür kim
Metâ'-ı keşreti tâ küşe-ı vaḥdetde terk itdüm
- 5 Olup zer-bâf Esrâr kâğıdum altun oluḫ ḫâmem
Libâs-ı diğer itdüm nev-ḫumâşı-ı nazmı eskitdüm

175*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Bu gece toğmadı ol mâh meded neyliyyüm
Meded ey âh-ı seḫer-gâh meded neyliyyüm
- D49a 2 Dîdeden yaş yerine âteş-ı ğayret geldi
Âh meded neyliyyüm âh meded neyliyyüm
- 3 Şubḫa dek gûşe-be-gûşe tolaşup ḫasretle
Çağırırım meded Allâh meded neyliyyüm
- İ83b 4 Ayırup yârdan ağıyâr bu şeb râhat idüp
Yüregüm yâreledi vâh meded neyliyyüm
- 5 Âh kim dinlemedi bir dem o şûḫ-ı bî-raḫm
Âh ü feryâdumu eyvâh meded neyliyyüm
- M101 6 Baḫtdür şîve-ı taḫdîrdür Esrâra bu ğam
Saña ben ey dil-ı gümrâh meded neyliyyüm

176*

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 'Aşık-ı ğam-ḫ'âr-ı güstâḫî menüm
ḫâ'if-ı eṭvâr-ı güstâḫî menüm
- 2 Kaṭl ider şahş-ı ḫayâl-ı 'aqlumu
Tîğ-ı âteş-bâr-ı güstâḫî menüm

4 Menüm:Benüm H

175/* H75a, M100, S94a, D48b, İ83a

Velehu Hİ, -MSD

3 çağırırım:çağırırđum S

4 yâreledi:pâreledi H

5 Âh ü:Âh-ı S, Âh D

6 ben:men S

176/* H75b, M101, S94a, D47b, İ83b

Velehu Hİ, MSD

1 'Aşık-ı:'Aşıkum H

- 3 Āb-1 rüy-1 ser-küşāndur cüşişüm
Sāgar-1 ser-şār-1 güstāhī menüm
- 4 Pārsālīk eylesem de ‘aşrda
Şā’im-1 iftār-1 güstāhī menüm
- 5 Ğaflet-1 dīrüzümü fikr eyleyüp
Şubha dek bī-dār-1 güstāhī menüm
- 6 Himmət-1 Loqmān ü ‘İsī bilmezüm
Bu'l-‘acep bī-mār-1 güstāhī menüm
- 7 Çilleme hayf eylesün ehl-i rızā
Merd-1 hasret-kār-1 güstāhī menüm
- 8 Zehr-büyüm merg-i şarşardur benüm
Gonca-1 gül-zār-1 güstāhī menüm
- S94b 9 Gevher-1 ümmīdini hāke şalın
Eşk-1 ğayret-bār-1 güstāhī menüm
- 10 Cünbişümde kalmadı rûh-1 taleb
Mürde-1 bī-kār-1 güstāhī menüm
- 11 Cezb-1 isti’dād-1 kem-māyem ile
Peyrev-1 reftār-1 güstāhī menüm
- 12 Fikrūme gelmez kabül ü red velī
Ehl-i āh ü zār-1 güstāhī menüm
- 13 Eylemişler habs-1 zindān-1 beden
Şimdi yār-1 ğār-1 güstāhī menüm
- 14 Zerrelere tal’atun ümmīd iden
‘Aşık-1 dīdār-1 güstāhī menüm
- 15 Leng ü lük-1 rāh-1 teslim ü rızā
Çapük ü ‘ayyār-1 güstāhī menüm
- 16 Gonça-1 feyze dimāğ itmem varur
Şemme-hvāh-1 hār-1 güstāhī menüm
- 17 Şanma bendendür bu güstāh-āne söz
Düşmen-1 güftār-1 güstāhī menüm

5 eyleyüp:eylesün H

6 ‘İsī:‘İsā D

9 Gevher-i:Gevherī HMD

10 bī-kār-1:peykār-1 H

11 kem:kim SD

14 ‘Aşık-1:‘Aşıkı H

15 ü:-SD

- 18 Dün ğice dilber nidâ itdi baña
Mübrem-i eş'âr-ı güstâhî menüm
- H76a 19 Rabb olan ismüñ tecellîsin bilen
İ84a Mazhar-ı Esrâr-ı güstâhî menüm

177*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bendeyüm bir zâlîme kendi efendümdür benüm
Dâ'imâ civvâr-ı kalb-i müstemendümdür benüm
- 2 Gâh lütf u gâh kahr eyler gönül hükümündedir
Her ne eylerse 'inâyet dil-pesendümdür benüm
- 3 Pâyına cûlar gibi düşmek dağı oldu muhâl
Öyle bâlâ-reste serv-i ser-bülendümdür benüm
- S95a 4 Ğayret-i 'aşkum olur mâni' yüzine bakmağa
Cümleden kaçı'-ı nazar ağıyar kendümdür benüm
- 5 Eş-şalâ ey şüflyân-ı 'aşk güş idüñ sözüm
Mey içüp maħbûb sevmek hûb pendümdür benüm
- 6 Nâm-ı temkîni cihândan kaldırurdu cüşişüm
Bâ'ış-ı zabtüm nigâr-ı hüş-mendümdür benüm
- 7 Nev-niyâzân-ı kemâl etfâl-i ma'nîdür baña
Pîr-i endişem dağı şeyh-i hücendümdür benüm
- M102 8 Kahramân-ı nuṭkum ilhâm-ı celâle mâliküm
Mısrâ'-ı berceste şemşîr-i berendümdür benüm
- 9 Bilsün ağıyar-ı denî şemşîr-i hûnîn-i kazâ
Şu'le-i cevvalê âh-ı bî-gezendümdür benüm
- 10 Çeşminüñ mağlûbiyüm ol âfetüñ yoḡsa benüm
Âhurân-ı fitne şayd-ı der-kemendümdür benüm

177/* H76a, M101, S94b, D49a, İ84a

Velehu Hî, -MSD

1 kendi:kim kendi S

2 lütf u:lütf HD; 'inâyet dil:'inâyetdür HMDİ

3 dağı:-H; reste:rişte HMDİ; serv-i ser:ser-serv S

5 sevmek:görmek S

6 kaldırırdu:kaldırdı HMS; zabtüm:tab'um H; hüş:heves S

8 celâle:hâle H; berendümdür:berinümdür S

9 ağıyar-ı denî:ağıyar anı H; cevvalê:cevvâl S; gezendümdür:güzinümdür S

10 Çeşminüñ:Çeşminüñ HŞİ; şayd-ı:şaydı H, şad MD

- 11 Cezbe-i 'aşkuñla göñlüm 'alemi eyler harâb
Haţtuña lâkin zebünüm müy-bendümdür benüm
- 12 Zabt iden Esrâr-ı şeydâyı cünün-ı 'aşqdan
Gâh o lütfüñdür ki dîrsin derd-mendümdür benüm

178*

Fâ'ilâtün Fâ'ilatün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bu harâm-i faqr çok hürmetsize oldu harâm
Hurrem ol 'âşık ki buldı anda şadr-ı ihtirâm
- 2 İstikâmetle gelenler âsitân-ı hizmete
Kıldı meydân-ı ricâlu'llahda merdâne-ı hîrâm
- 3 Cây-efzâdur ricâlu'llâhdur olsa n'ola
Âsitân-ı çille-şân-ı Mevlevî kehfi'l-enâm
- 4 Şadr-ı meydân-ı edeb seccâde-i hatm oldu çün
Ol maķâmuñ merd-i devr-i Aħmede eyler kıyâm
- H76b 5 Çâr-yâr-ı meclisü'l-faqr-ı faħirüñ meskeni
Hasretü'l-evtâddür meydânımızda dört maķam
- 6 Halka-i ism-i Celâl ü nefha-ı gül-bang-i hû
Halka-i kerrübiyânda eyler 'İsâyı be-kâm
- 7 Mest-i büy Esrâr olur ruhâniyân-ı kudsiyân
Her seher irdükçe 'arşa nefha-i hûdan peyâm

11 lâkin:lâkin D

12 Esrâr-ı şeydâyı:Esrârı şeydâ-yı S; lütfüñdür:lütfüñdürür S; ki:gehi H, kim S; dersin:-S

178/* H76a, M102, S95a, D49a, İ84a

Velehu Hİ; -MSD

1 çok:çün S; Hurrem:Harâm H; 'âşık:'âşıka HMD

2 hizmete:hidmete HM; Kıldı:Kaldı H

3 olsa:ol H; şân-ı:nân-ı MD, beyân-ı S

N Harfi*

179**

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Derd-i 'aşka düş olan bir lahza handân olmasun
Zevk-i hecri duymayan beyhüde giryân olmasun
- 2 İsterüm çok 'aşığı zencîr-bend-i zülf idüp
Hâşılı günden güne cevruñe pâyân olmasın
- 3 Tevbe eyler belki mest-i bâde-i nâz olmağa
Çok zamân ol ğamze-i kâfir müselmân olmasun
- 4 Sübhâ ber-kef vird ber-leb çeşm ber-dil-dârdür
Zâhid-i Hâk-gü meded âhîr şanem-h'ân olmasun
- 5 Cân u ser terkin urur evvel kademde ehl-i 'aşk
Bu'l-heves bilsün bunu sonra peşmân olmasun
- 6 Dâre dek püyân ü Hâk-güyân olur sonra varur
Bir ğice bir kimse küy-i 'aşka mihmân olmasun
- 7 Zâhidüñ ber-bâd ider İmânımı bir demde hep
El-ğazer zülf-i seher-ğızı perîşân olmasun
- 8 Revzen-i ümmîdden 'arz-ı cemâl itmezse de
Râziyum tek düş-i her-peykâne çeşmân olmasun
- 9 Küfr-i zülf-i dilbere İmân ü ikrâr eylerüm
İster ise kâ'inâtüñ küfri İmân olmasun
- 10 Bir bütün âşüftesi oldum ki artık aña hiç
Kimseler Esrâr-veş rüsvây-ı devrân olmasun

* Fî-Harfi'n-Nün H, Harfu'n-Nün M, Ğazeliyât fî-Harfi'n-Nün S, Der-Harfi'n-Nün D, Fî-Kâfiyeti'n-Nün İ

179/**H76b, M102, S95b, D49b, İ86a

2 günden güne cevruñe:cevrüñe günden güne D

8 peykâne:peykâne-i H

10 bütüñ:pütüñ HD

180*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Her ne dem açsa o rûh-ı maḥz bend-i sînesin
Bir tecellî-zâr ider ehl-i dilüñ âyînesin
- 2 Sînesi şâf-ı letâfetdür inanmaz 'aşıkân
Kendi biñ va'd-ı vefâ itse görürler kînesin
- 3 Güyyâ her âhda feth-i tılısm-ı gayb ider
Dolduran naḳdîne-i 'irfân ile gencînesin
- M103 4 Hırka-i nâmûsı ğarḳ-âb-ı ḥarâbât eyleyen
Fıkr ider mi zâhid-i ḥuşkuñ şeb-i âzînesin
- H77a 5 Eyledüm mecmû'a-i eş'arumı genc-i kemâl
Cem' idüp Esrâr kân-ı tab'ımuñ naḳdînesin

181*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Peyk-i câm-i hoş-ḳadem geldi cihân-ı neş'eden
Rindlere peygâm getürdi düdmân-ı neş'eden
- İ86b 2 Her ḳadeh-ger kâmrân-ı şadr-ı meyḥane degül
Her mey olmaz muḳtebes feyz-i nihân-ı neş'eden
- 3 Degme bir rindüñ ayağı sürçer iş bu râhda
Sâḳıyâ güçdür taḳaddüm imtilhân-ı neş'eden
- 4 Dün ḥarâbât-ı dili seyr eyledüm bir küşeden
Bir tehî peymâne ḳalmış tâ zamân-ı neş'eden
- 5 Pîr-i bâde 'aşḳına ey mey-fürüş Esrâra gel
Baḥşış-ı yek câm-ı mey ḳıl âsitân-ı neş'eden

180/* H76b, M102, S96a, D49b, İ86a

Velehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

1 sînesin:sînesini H; Bir:Pür İ

4 zâhid-i ḥuşkuñ:zâhidi ḥuşk-i H

181/* H77a, M103, S96a, D49b, İ86a

Eyzen lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

1 Peyk-i câm-ı:Biñ HS; cihân-ı:cihâna H

2 ger:kâr S

5 câm-ı:fül H, ḳatre Sİ

182*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 İrdüm hayât-ı la'line Hâk cânım almadan
Gördüm Meslîhi mevt gırbânım almadan
- 2 'Üryân geçmişüm reh-i küyından ol bütün
Dest-i raķıb küşe-i dâmânım almadan
- S96b 3 Gül-berg rüyını ider efsürde kórķarım
Eyle ferâġat âh-ı firâvânım almadan
- S96b 4 Hâyran-ı hâlet eyledi naķķâş nazrayı
Taşvır-ı Tür zâr-ı perîşânım almadan
- 5 Mir'ât-ı mehde seyr iderüm 'aks-i rüyını
Mîhr-i cemâl dîde-i hâyranım almadan
- 6 Yaġmalamışdı zülf-i perîşânı 'aqlımı
Düzd-i nîgeh ser-i reh-i sâmânım almadan
- 7 Lûtf-ı tekellüm eyledi Esrâr-ı hastaya
İrdüm hayât-ı la'line Hâk cânım almadan

183*

Mef'ülü Fâ'iatü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Düşdüm o tıfl-ı nev-rese ben nev-civân iken
Şad-pâre itdi sînemi sl-pâre-ķ'ân iken
- 2 'Aqlım taġıtmış idi başumdan hevâlara
Zülfî henüz zîr-i külehde nihân iken
- 3 Vaşf-ı dehânun eyler idüm şad zebân ile
Nâ-âşınâ-yı nükte-i lafz u beyân iken

182/* H77a, M103, S96a, D49b, İ86b

velehu Hİ, -MSD

- 1 hayât-ı:hayâl-i H
2 bütün:pütün H
4 Hâyran-ı:Seyrân-ı H; Tür:Tür u H
5 mehde:'ahde H, mehdde M, mehdide D
6 ser-i reh-i:serde-i S

183/* H77a, M103, S96b, D50a, İ86b

Velehu Hİ

- 1 nev:-MSD; sl:se Hİ
2 nihân:şahân M
3 dehânufi:dehânım H; Nâ:Tâ H; lafz:lûtf H

- H77b 4 Bār-ı cefā çeker idi düş-ı taħammülüm
Nāmum cihān-ı cānda daħı bî-nişān iken
- 5 Fıtne cihāndan eksik olur mı o kâfirüñ
Ėamzeyle çeşmi söz bir idüp hem-zebān iken
- 6 Āyine-i cemālüne olmaz Ėubār-ı Ėatt
Mādām o mihr-i ān bu yüzden ‘ayān iken
- 7 Nām-ı şarāb bu bezmde yād olmamış idi
Esrār-ı mest bende-i pır-ı muĖān iken
- 8 Āsüdeyüz bu kevnde Ėünkār-ı ekberüñ
Şems-i cemāli üstümüze sāye-bān iken

184*

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

- 1 FelāĖ bulmadı rāh-ı talebde benlük iden
Saña sen olduñ o meslekde rāh-zenlük iden
- S97a 2 Vücüda kâdir olur mı o şüğa karşı göñül
ĖaĖıyle Ėamzesidür bunda mā ü menlik iden
- M104 3 Ser-i hevāyısı elden çıkar hiç olmaz ise
Beden-şiken olur āĖır nefes-şikenlik iden
- 4 Ėumār-ı mel‘abe-i piç-kān-ı şeytāndur
Ėevā-yı nefse olup hāy hāy şenlik iden
- 5 Ėulāşa rāhat-ı ‘uĖbāya irmez ey Esrār
‘Adü-yi nefsi ile şulĖ idüp dü-zenlik iden

5 Bu beyit, H nüshasında yoktur.
6 olmaz:olmaz hicāb S; bu:bı D, -H
8 Āsüdeyüz bu:Āsüde bir H

184/* H77b, M103, S96b, D50a, İ87a
Velehu Hİ, -MSD

1 rāh:reh S
2 bunda:bu yolda MD
3 çıkar:çıkamaz S
4 şenlik:şikenlik H
5 nefsi:nefs M

185*

Fe'îlâtün Fe'îlatün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Fıkr-i pâkümde bulur şüreti lâhût-i sühan
Hîrmen-i dilde olur mâ-ḥaşâl küt-i sühan
- 2 Cevher-i tîğ-i zebānum ki kaçan berķ urur
Cüş idüp mevcelenür çeşme-i yâķût-i sühan
- 3 Sîne-i hem-çünü-i kilke terâdüf idicek
Çâh-ı Bâbilde düzer sihrini Hârût-ı sühan
- 4 Vaşf-i ḥaṭla felege velvele şaldı tutuşup
Şu'le-i fikrüm ile hîrmen-i bârût-i sühan
- 5 Feyz-i 'aşķiyle hîrâm eylese kîlk-i i'câz
Olur erbâb-ı sühan dil gibi mebhût-i sühan
- D50b 6 Güş-ḥâmüş ider 'İsiyi şîrüm Esrâr
Naķş-ı fikrümde alur feyzini lâhût-i sühan

186*

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

- 1 Ağyâra vefâsı dâd olsun
Anlar daḥi ber-murâd olsun
- H78a 2 Rağmen baña lütf ider aña yâr
Sâyemde raķib şâd olsun
- 3 Mir'ât-ı cemâli göster ey zülf
Ḥayret-fiken-i fu'âd olsun
- S97b 4 Âyîne-i ḥüsn-i yârum 'aşķum
'Uşşâķ arasında ad olsun

185/* H77b, M104, S97a, D50a, İ87a

Velehu Hİ, -MSD

1 bulur:durur S;şüreti:şüret-i H; lâhût-ı:lâti H

3 Sîne-i:Sine S; hem-çünü-i:hem-çüni HMSİ

4 ḥaṭla:ḥaṭṭunla H

6 Güş:Düş H, Güş u Mİ; feyzini:feyzî H

186/* H77b, M104, S97a, D50b, İ87a

Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

4 yârum:yâr-ı H; ad:dâd H

- 5 Bir cāmedür ilticāsı zühdüñ
Bu böyledür i'timād olsun
- 6 Şüfî der imiş metâ'-ı fażlum
Gelsün hele bir mezād olsun
- İ87b 7 Hışt-ı lahidin iderler efser
İster ise Keyķubād olsun
- 8 Düş sāye-i iştıyāķa dā'im
Fırķat saña ittiḥād olsun
- 9 Göñlüm bu felekden aldı kāmın
Esrār da nā-murād olsun
- 10 Dergāh-ı cenāb-ı Mevlevîde
Olsun da ne ğam ki yād olsun

187*

Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Ol gün ķanı kim yanar idüm ben
Pervāne-i şu'le-bār idüm ben
- 2 Ser-geşte-i āh ü zār idüm ben
Nālem gibi bî-ķarār idüm ben
- 3 Üftāde idüm yolında ammā
Derdüñ ile ḥāk-sār idüm ben
- 4 Şimdi beni ğam ḥarāb itdi
Pür-ğamlara ğam-ġüsār idüm ben
- 5 Her ān biñ iltifāt iderdüñ
İḥsānına şerm-sār idüm ben
- 6 Ruḥsāre-i āl-ı şerme düşdüm
Zülfüñ gibi pür-vaķār idüm ben
- 7 Bir ḥaste-i mevt-ḥ'āh oldum
Ğamzeñ gibi cān-ġüzār idüm ben

5 zühdüñ:dehrüñ S; Bu:-H

187/* H78a, M104, S97b, D50b, İ87b
Velehu Hİ, -MSD

1 kim:-S; yanar:niyāz S; bār:bāz S

5 iderdüñ:iderék S

- M105 8 Mest-i nıgehüñ olurdum ammâ
İ98a Çeşmüñ gıbl pür-ğumâr idüm ben
- 9 Açılmış idi gül-i ümîdüm
Devr-i ğam-ı ħarğâr idüm ben
- H78b 10 Bıñ cām şunardı her nığahuñ
Bağ ħâle ki hüş-yâr idüm ben
- 11 Şimdi ne ‘aceb hevâya düşdüñ
Müstehzi-i rüzgâr idüm ben
- 12 Ey ‘aşğ baña melâmet eyle
Üftâdelıgı arar idüm ben
- 13 Şâyestedür İtdıgüñ cefâlar
Ħasret-keş-i âh ü zâr idüm ben
- 14 Esrâra nığâb olur mı zülfüñ
Evvel aña çok şıkâr idüm ben

188*

Mef‘ülü Mefâ‘ilün Fe‘ülün

- 1 Yāduma gelüp fırâğ-ı cânân
Kân tıldı yine dü-çeşm-i gıryân
- İ88a 2 Başumda esüp hevâ-yı kâkül
Ne ‘ağl kodi ne şabr u sāmân
- 3 Mülk-i dılı urdı leşker-i ğam
Yer kalmadı olmadık perışân
- 4 Hem-vâre ħazın ü dil-ğarâbum
Yek-pâre şikeste-ğâl ü vırân
- 5 Bir dem baña olmaduñ müsâ‘id
Ey bağt elinden âh ü efgân

8 olurdum:olurum H
9 gül-i ümîdüm:bâğ-ı gül-i ümmîdüm S; Devr-i:Derd-i S
13 âh ü:âh HSDİ
14 çok:ben HMSİ; şıkâr:saña şıkâr H

188/* H78b, M105, S98a, D50b, İ87b
Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 dü:-H
2 Başumda esüp:Başumdan aşup H
4 ħâl ü:ğâl-i HD
5 âh ü:âh Dİ; efgân:figân Hİ

- 6 Ol şāha esīr olduğum dem
İtdüñ beni mübtelâ-yı hicrân
- 7 'Ahd itmiş idüñ vefāya ey çarḥ
Yüf saña ayâ güsiste peymân
- S98b 8 Bir āh iderüm senüñçün ammâ
Virân olur bu tāk u eyvân
- 9 Ğaddâreligi görürsün ol dem
Ey pīre-zen-i bürīde-dāmân
- 10 Ey düşmen-i kīne-ḥvāh-ı 'āşık
Ey ḥaşm-ı kavī-i ehl-i 'irfân
- 11 Rindân seni denī bilürler
İtdükce sen i'tilânı i'lân
- 12 Sâz-ı elemüñ nevâsı yokdur
Beyhüde gider hevâya elhân
- 13 Şahrâ-yı ğamuñ verâsı yokdur
Yok yire segirtme üft ḥızân
- H79a 14 Hoş vardur 'ilâcı derd-i 'aşkuñ
D51a Ammâ ki be-şart-ı terk-i dermân
- 15 Nâ-kâmlığı kām-kârlıkdur
Bī-cânlıgdur vişâl-i cânân
- 16 Bī-dilleri şīr-i pür-dil eyler
'Acizleri Rüstem ü Nerimân
- 17 Her birisi bī-nevâlarınıñ
Başlu başına bir ulu sultân
- 18 Her çâkeri milket-i dilinde
Bir pâdişeh-i cellü'l-'unvân
- 19 Nâz itse eger gulâm u ḥürī
Ḥusrevler olur önünde lertzân
- 20 Çın itse ebruvānuñ 'āşık
Başlar ğam-ı pīç-tāba ḥākân

7 idüñ:iden S; Yüf:Yusuf H
8 tāk u:tāk-ı HD
10 kavī-i:kaviy-yi HSI
11 i'tilânı:i'tilâli H, i'tilâf-ı S
13 Şahrâ-yı:Şahrâ-yı H
19 gulâm u:gulâm HSDİ
20 gam-ı:ğam u Hİ

- 21 Mühr-i lebnî küşâd itse
Hâtem orada şanur Süleymân
- 22 Yek nazrası Hâzret-i Celâlün
Eylar nice biñ cemâle fermân
- M106 S99a 23 Dergâh-ı cenâb-ı Mevlevîde
Âdem gibi devr-be-pây-ı mâ cân
- 24 Maqbûl ola tevbe vü sülûkuñ
Mebde'le me'âdı eyle seyrân
- i88b 25 İhsânını kap o şeh-süvâruñ
Sâ'il-veş olup önünde püyân
- 26 Nâz eyle bu çarh-ı leng ü lûke
Olduğça semâ' içinde raşsân
- 27 Abdâl kim ey şehin-şeh-i 'aşk
Geldüm kapuna ğazel-serâyân
- 28 Şâyeste-i merhâmetdür Esrâr
Muhtâcdur eyle şâhum ihsân

189*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Felek beni ayırup 'âkıbet efendümden
Uzağ düşürdi o gül-nahl-i ser-bülendümden
- 2 Ğumüm bir tarafum aldı ye's bir tarafum
Beni hulâşa uşandırdı kendi kendümden
- 3 Menüm o ye's ile Mansûr-ı h'ışten-ber-dâr
Ki tarz-ı fitne olur turralar kemendümden
- H79b 4 Elem baña bakarak öğrenür cefâ tarzın
Ğam istifâze ider kalb-i müstemendümden
- 5 O rütbe derd-i firâk ile ittihâdum var
Ki sâye ğam görünür cism-i derd-mendümden

23 devr:ţur D

189/*H79a, M106, S99a, D51a, i88b

Velehu Hİ, -MSD

2 ye's:me'yüs MD

4 Elem:Âlem H

5 sâye:sâye-i S

- 6 Terâne-rîz olur târ-ı çeng-i zühre-i çarh
O beyhudâne gelen âh enîn bendümden
- 7 Gehî ki hânde-i bî-câ-yı ye's-i gam iderüm
Felek ne zehr yuţar reng-i nûş-ğandumdan
- D51b 8 Kaçan sirişk-i güher-pâş-ı berķ-i âh olurum
Ne hûnlar saçılır hançer-i perendümden
- S99b 9 Felekler el-ğazer ile birbirine girer
Şu'üd-ı yek-şerer-i âh-ı bî-gezendümden
- 10 Şabâ bu şehre 'aceb uğramaz mı hiç yolın
Peyâm gelmedi gıtdi o dil-pesendümden
- 11 Kalup tılısm-ı perî-hâne-i hayâlümde
Henüz gazâl-nıgeh çıkmadı pehendümden(?)
- 12 'Uğûl-ı ders-i edeb fenn-i cem' ider taşşıl
Deride ruķ'a-i tesvîd-i tünd ü ħandümden
- 13 Ne râzdur bu ki Esrâr feyz alur Mecnûn
Bu nev cünûn-edâ tab'-ı hûş-mendümden

190*

Mefûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün

- 1 Bilmem bu ıztırâb nedendür neden neden
Gönlüm neden ħarâb nedendür neden neden
- 2 'Aşk itdi gıtdi şîşe-i ümmîdümi şikest
Çeşmümde kanlu âb nedendür neden neden
- 3 Ol yâre kalmış iken ümîdüm ne ħâldür
Andan da bu cevâb nedendür neden neden
- 4 Gönlüm şikeste kâsesi müdâr neş'emün
Bezm-i şafâ ħarâb nedendür neden neden
- 5 Matlûb zîb-i hûsn ise sedd itme kâkülün
Ĥurşîd için ħicâb nedendür neden neden

6 enîn:itse M

7 ne:-H

8 Kaçan:Ĥaçan D; ser-keş gehi bâş-ı S; Ne:Nice D

13 bu ki:ki bu S; feyz alur:feyzî olur H

190/* H79b, M106, S99b, D51b, İ89a

Velehu H, Eyzen lehu İ, MSD

2 gıtdi:kendi H

4 müdâr:nümüdâr D; neş'emün:neş'enün S

- 6 Kaṭ'-ı 'alāka mı ya teğāfūl mi maḫşaduñ
Hem 'iṣve hem 'itāb nedendür neden neden
- 7 Çeşmün ḫumār baḫşūñ idüp bāde virseler
Pey-der-pey ictināb nedendür neden neden
- 8 La'l-i lebūñ ḫarışmadı çün kim piyāleye
Bu neş'e bu şarāb nedendür neden neden
- H80a M107 9 Kātil nigāhuñ açmadı çün şerḫa sīneme
Bu zaḫm-ı zehr-i nāb nedendür neden neden
- S100a 10 Erbāb-ı 'aşka bunca ğaraż böyle tavr-ı şūḫ
Vir ey felek cevāb nedendür neden neden
- 11 Hep nokta-i ḫaṭa ṭolu zāyīce-i emel
Āyā bu keç-ḫisāb nedendür neden neden
- 12 Esrārıla dükenmedi ğıtdı ḫuşūmetūñ
Ey çarḫ bu 'azāb nedendür neden neden

191*

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Beyāz-ı gerdenin ğösterse ol meh şubḫ ḫākımadan
Aşar deryā-yı elmās-ı sirişküm fark-ı encümden
- 2 Dü-çeşmüm nev-bahār-ı şu'le oldı eşk-i ḫasretle
Baña bir ğonça va'd itmişdi bustān-ı tebessümden
- i89b 3 Ḳalır me'yūs künc-i āsumānda peyk-i efgānum
Geçilmez kūyına enbūh-ı erbāb-ı tazallumdan
- 4 Ḳayāl-ı mār-ı zülfün zehr-endüd itdi müjgānum
Ḳumāş-ı dīde tār u pūd idindi zülf-i kejdümden
- 5 Getürdi Ḳızır kıl-ı sebz bī-Esrār bu mülke
Nesīm-ı cāvīdān-ı nazm-ı deryā-yı tekellümden

6 maḫşaduñ:maḫşad H, ḫaşduñ MD

9 nāb:tāb H

11 ḫaṭa:ḫaṭ Hİ; zāyīce-i:zāyırce-i MDİ

12 dükenmedi:dükendi H

191/* H80a, M107, S100a, D51b, i89a

Velehu Hİ, -MSD

1 gerdenin:gerdenün H; ḫākımadan:ḫalkımadan Hİ; encümden:encümenden H

4 Ḳayāl-i:Cenāb-ı H; tār u:tār HS; pūd:büd HSDİ; kejdümden:gerdümden HS

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey beni 'aşkuñla ser-gerdân ü hayrân eyleyen
Gün yüzini gösterüp her gece nâlân eyleyen
- 2 Her güzelden gül gibi 'arz eyleyen ruhsârını
Rûy-ı hübi naqş-ı hüsnüñle gülîstân eyleyen
- 3 Bir civân-ı serv-kâmetde yine gördüm seni
Şimdi oldur hâlümü hep ye's-i hirmân eyleyen
- 4 Bir civân-ı nâzenîñüñ süz u sâzı 'aşkıdur
Hân-kâh-ı dilde her gün raqs u devrân eyleyen
- i90a 5 Bir cerân-ı gül-bedendür kim ruḥ-ı gül-fâmıdur
Daḥi mest idüp beni nâlân-ı süzân eyleyen
- M108 6 Hey meded fâriḡ gezerken uğradum bir derde kim
Çâre bulmaz derdüme her derde dermân eyleyen
- S101a 7 El-emân ey tâc-dâr-ı 'ârifân Monlâ-yı Rûm
El-meded sensin bütün 'uşşâka ihsân eyleyen
- 8 Derdüme çâre olursa ḥâzretindendür hemân
Ey nice bî-kesleri lütfuñla ḥandân eyleyen
- 9 Ey senüñ sirruñ olup Leylâyı Mecnûn eyleyüp
Ey senüñ şevküñ olur Ferhâdı destân eyleyen
- 10 Çünkü sensin Yûsufi ḥüsn ile tezyîn eyleyüp
'Aşk ile eşk-i Züleyhâyı firâvân eyleyen
- 11 Ey nice Vâmıqlara 'aşkuñ tecellî itdiren
Hey nice 'Azrâlaruñ zülfüñ perîşân eyleyen
- 12 Bu kuluñ Esrâr 'aşkuñ kât-ender-kât idüp
Vaşlına da'vet idüp ḥâk ile yeksân eyleyen

192/* H80b, M107, S100b, D52a, İ89b

Velehu H, Velehu ḡuddise rühehu İ, -MSD

4 sâzı:sâz MSİ; 'aşkıdur:'aşkıdur Hİ; raqs u:raqs MSD

5 gül-bedendür:gülıdır H, gül midür S; Daḥi mest idüp beni:Mest-ı ser-gerdân idüp D

6 bir:bu H; bulmaz:kılmaz S

8 ḥâzretindendür:ḥâzretinden H; nice:niçe H

9 eyleyüp:eyledüñ D; Ferhâdı:Ferhâd S; destân:düstân MD

11 nice:niçe HS; itdiren:itdirüp D

12 Esrâr:Esrâruñ Hİ, Esrâra S, Esrârı D

V Harfi*

193**

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- H81a 1 Hem 'aqlımı dağıtdı bu şeb çeşm-i sühan-gü
Hem eyledi tenbîh-i edeb çeşm-i sühan-gü
- 2 Hâmûş çekilür küşe-i ebrüya velikin
Ser-fitne olur meclise hep çeşm-i sühan-gü
- 3 Ey deyr ta'allukdan iden şüretin itlâk
Beñzer mi Mesihâya 'acep çeşm-i sühan-gü
- 4 Teb-lerze gelürdi nefes-i serd-i 'aduvdan
Olmasa baña târum-ı teb çeşm-i sühan-gü
- 5 İmânı sıyehmiş o pütüñ zülfine nisbet
Esrâra haber virdi bu şeb çeşm-i sühan-gü

194*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fā'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Ruḡ degül şu'le-i ḡün-ı dil-i bülbüldür bu
Leb degül kaṭre-i reng-i şerer-i güldür bu
- S101b 2 Fem degül ebr-i gül-feşân-ı bahâr-ı haṭına
Şadef-i gevher-i deryâ-yı taḡayyüldür bu
- 3 Haṭ degül rîze-i ḡall-kerde-i zümrüd olarak
Cevher-i âyîne-i ḡâne-i kâküldür bu
- 4 Ğamzesi gül-'arak-ı nâzdan olmuş bî-tâb
Ğonçe-i nazrada ḡoş-reng-i tegâfüldür bu
- 5 Kayd it Esrâr bu müşğın Ğazeli defterine
Beyne'l-evrâk ḡonan rîze-i sünbüldür bu

* Fî-Ḥarfî'l-Vāv Hî, Ḥarfî'l-Vāv M, Ğazelyât fî-Ḥarfî'l-Vāv S, Der-Ḥarfî'l-Vāv D

193/** H80b, M108, S101a, D52a, İ90b

2 Hâmûş:Hâmûşı S; velikin:velâkin S; meclise:meclis M

4 târum-ı:bâdem MD, mâdem İ

5 Esrâra:Arada H

194/* H81a, M108, S101a, D52a, İ90b

Velehu Hî, -MSD

3 âyîne-i ḡâne-i:ḡâne-i mâ-beyne-i Hî, ḡâne-i âyîne-i S

195*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Gece Kandıllide gök kandil olup ol meh-rû
Mâh-tâb eyleyerek eyledi 'azm-ı Gökü
- D52b 2 Ol şehin âh-ı hüsün başdı kadem şevketle
Hele Beglerbeginün başına devletdür bu
- 3 Boğaz içinde bu şeb mey virerek muğbeçeler
İtdi sāğar gibi leb-rîz bizi tâ-be-gulü
- 4 Gel çelipâ için itme beni hicrâna düçâr
N'olur istavroza gîtme bu gece kâfir-ğû
- 5 Şubha dek eyleyelüm şevk ile zevk-i mehtâb
Mestdür çeşm-i sıyeh-meste yeter bu uyku
- 6 Tâb-ı meh-tâbı görüp hayrete düşmüş hürşîd
Gösterür göz kapup encüm anı mâha toğru
- İ91a 7 Meclisi keyf-i 'arağ 'âlem-i dîğeri itdi
Rüy-ı mînâmuza 'aks eyledi hattâ mînü
- H81b 8 Toğdı her halka-i kulculde birer mihr-i şafâ
M109 Meşrik-i nür-ı füyüz oldu leb-i teng-i sebû
- 9 Dâ'imâ güşı olur duht-ı rezün cilve-gehi
Var ise bitdiğı dem tâ ki şarılmış bu kedü
- 10 Feyze bak şule-i germiyyeti İkad eyler
Mevc-i tufân-ı 'arağ her ne kadar itse gulüv
- S102a 11 Peyrev-i bülbüle-i câm-ı 'arağ oldu hümây
Kü-be-kü kulcul-i mînâsını söyler kü kü
- 12 Meclis-i dağğ ü lağ ü hande-i rind ü muṭrib
Gâh düm düm tek ü geh hey hey ü gâhî hû hû

195/* H81a, M108, S101b, D52a, İ90b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

4 gece:şeb ey S

5 uyku:uyğu D

6 kapup:kapayup HMD; anı:-D

7 'âlem-i:'âlemi S

8 füyüz:feyz H

12 Meclis-i dağğ ü lağ ü:Meclis-i delğ ü H, Meclis-i zevk-i ṭaraba S, Meclis-i dağğı lağğı D, Meclis ü dağğ ü lağ ü İ; rind ü:rind-i M

- 13 İtdi teşrîf kudûmiyle büt-i nağme-serâ
Muṭrib-i def-zeni bî-tâb ü mecâl-i bâzû
- 14 Yârdan saña şu peymâne ki ihsân oldu
Mîhr-i dîdâr idi Esrâr şabaḥa karşı
- 15 Sâye-i ḥazret-i Gâlibde Boğaz içre bu şeb
Zevk-i من تحتها الانهار idi baña her sû*

H Harfi**

196***

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Yanup dil şu'le-pâş oldukça tâḳ-ı çarḥ-ı bâlâya
Hep oldu ḳudsiyân pervâne ol şem'-i tecellâya
- 2 Ḳazâ-yı ḳudse toğrı 'azm idüp şâhen-şeh-i 'aşḳum
Nücûm u mîhr ü meh şaf bağladı râh-ı temennâya
- 3 Çıḳup şeh-bâz-ı âhum lâ-mekâna eyledi pervâz
Alup kerrûbiyânı sâye-i şeh-perr-i ğarrâya
- 4 Felekde bir 'aceb sûr eylemiş kim ğulğul-ı nâlem
Yığıldı şaf-be-şaf rûḥâniyân bezm-i temâşâya
- 5 Hîrâm-ı nâz idüp ḳadd-i bülend-i âhum 'arş üzre
Pey-â-pey ḳadd-i mevzûn 'arş ider bâlâ-yı tûbâya
- 6 Şehîd-i sâḥa-i perḥâş-ı derd-i 'aşḳ-ı bî-raḥmum
Asıldı tîĝ-i ḥûn-âlûd-ı âhum 'arş-i a'lâya
- 7 Görince küşte-ĝân-ı tîĝ-i çeşmüñ mülk-i câvidin
Mesîḥâ da ḥayât-ı câvidânın virdi yağmaya
- 8 Beni müstağraḳ-ı ihsânı itdi ḥâliyâ dil-dâr
Ḥayâ eyler ĝoñül maṭlab-geri-i lûṭf-ı ferdâya

13 büt-i:püt-i HMDİ; Muṭrib-i def-zeni:Muṭribe defterini S; mecâl-i:bi-hâli-i S

* Otuzu aşkın ayette, cennetten, "altından ırmaklar akan" nitelemesi ile bahsedilir. Bu konuda sadece bir ayetin mealini vermeyi uygun ve gerekli görüyoruz: "İmân edip iyi davranışlarda bulunanlara içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele!..." (Kur'an; 2/25)

** Fî-Ḥarfî'l-Hâ Hİ, Ḥarfı'l-Hâ M, Gazeliyât fî-Ḥarfî'l-Hâ S, Der-Ḥarfî'l-Hâ D

196/*** H81b, M109, S102a, D52b, İ91a

2 Nücûm u:Nücûm-ı HSD

3 şeh-perr-i:şehr-i H

5 bülend-i:bülende M; mevzûn:süzun H

- S102b 9 Cihân bir âlet-i irşâddur vaqt-i şinâsâna
Nazar bir mürşid-i âgâhdur erbâb-ı İmâya
- 10 Hârâbât-ı maḥabbetde nıgeh-dârân-ı temkînüñ
Edâ-yı ḥâmı hep bâziçedür 'uşşâk-ı rüsvâya
- H82a 11 Senüñle ben de çendân eyler idüm hây hây ammâ
Henüz ağızum yok ey ye's-i ḥired ḥarf-i dirîğâya
- D53a 12 Hümâ-yı devlet ü iḳbâl her dem cân atar bir kez
Şikâr olmak için çengâl-ı şeh-bâz-ı sitîğnâya
- 13 Niyâz ü nâz bilmez bî-vücüdân-ı fenâ-yı 'aşk
Edâ-yı dılberâne 'arz ider ism ü müsemâyâ
- 14 Sühan-gûlar sühan-nâ-âşnâdur sırr-ı vaḥdetde
Ḥamüşân-ı maḥabbet söz virür mi 'aql-ı güyâya
- 15 Ser-â-ser nüşâ-i tefsîrdür ḥamüşı vü güftâr
Beyân ü ketm ü keşfe vâkı'ât-ı Hızır u Mûsâya
- 16 Bakup mecmû'a-i taḥkîkde bu mışra'ı buldum
Sühândan ḡayrı hiç ağıyar yok Esrâr-ı şeydâya
- 17 Hemân bî-dest ü pây ü bî-zebân ü bî-vücüd ol kim
Bu dergehde iresin feyz-i bî-pâyân-ı Monlâya

197*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Derd-i 'aşkuñ bulamaz kimse zafer çâresine
Merhem ümmidini ḡo zaḡm-ı dîlüñ yarasına
- İ92a 2 Dil-i pür-ḡünını 'arz itme cenâb-ı 'aşka
İltifât itmez o şeh-bâz ciger-pâresine
- 3 Yürü ey 'aql ü selâmet yine âşüfte serüm
Geldi ol büt dökerek zülfini ruḡsâresine

9 İmâya:İmâna S
10 bâziçedür:bâziçe H
13 Niyâz ü:Niyâz M; bî:-H
14 söz:rüz H
15 güftâr:güftârı H
16 Sühenden:Sühendân D
17 bî-dest:bâ-dest H; bî-zebân ü bî:bî-zebân H, bî-zebân bî S

197/* H82a, M110, S102b, D53a, İ911b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 dîlüñ:ḡamuñ HMDİ

3 ol:o HMD; büt:püt H

- 4 Her ne dem ki kuşanur qatlüm için ol hün-rîz
Târ-ı cânım taqılır halka-i gaddâresine
- 5 Sinede hançerinün zahmı tururken hâlâ
Cân-ı bî-gâne midür gamze-i hün-h'vâresine
- S103a 6 Ağlasa rüyına hayrân olunañ ebr-i figân
Şu'leden jâle döker gonçe-i nezzâresine
- 7 Düşmesün kimse Hudâyâ o büt-i tersânuñ
Dîn yağmalayıcı turra-i tarrâresine
- 8 Durma zahm açmadadur gamze-i hün-rîzi hemân
Raħmi yok 'âşıkunuñ sine-i şad-pâresine
- 9 Ben niçe 'aql ü sükün üzre olam 'âlemde
Perdedür zülfi benüm ile anuñ arasına
- 10 Günde biñ kez beni dil-hün ider bilmem kim
'Acabâ kaşdı nedür 'âşık-ı âvâresine
- 11 Germ-i şeb-tâb gibi şu'le şatardı hürşid
Bu gece bezm-i gamuñ sâki-i meh-pâresine
- 12 Ğamı vardur baña kim hazret-i pîrüm Esrâr
Eksik itmez nazar-ı lütfını bî-çâresine

198*

Müfte'ülün Mefâ'ülün Müfte'ülün Mefâ'ülün

- 1 Hem-dem olursa dilberi 'âşık-ı bî-nevâ ile
Kevn ü mekânı taldırur na'ra-i yâ Hudâ ile
- 2 Gûşı açılrsa 'âşıkunñ feyz-i cenâb-ı 'aşkıdan
Bâng-i namâzı bir bilür velvele-i derâ ile
- 3 Bâdeye itmeme ihtimâ cânuma degdi muṭribâ
Yâ nice bir idem riyâ zâhid-i kec-edâ ile

6 hayrân:hayr H
8 Durma:Turma D; açmadadur:ıçmededür H
9 Ben:Bir H; 'aql ü:'aql-ı HD
10 kaşdı:kaşd S
11 şatardı:şalardı H; sâki-i:sâki H
12 pîrüm:pîrün MD

198/* H82b, M110, S103a, D53a, İ92a
Velehu Hİ, -MSD

2 Gûşı açılrsa:Güş açılrsun H; namâzı:namâzın H

3 Bu beyit, M ve D nüshalarında yoktur.

- 4 Sâkı-i cân-fezâya bak bâde-i meh-likâya bak
Zevk idelüm şafâya bak gulgul-ı hüyı hây ile
- 5 Gıtdi ilümden ihtiyâr kopdı gönülden âh ü zâr
Ol şeh olalı âşınâ ben gibi bir gedâ ile
- 6 Hüsn ile 'Aşk cilve-ger-hâne-i kalbe geldiler
İtdiler âşınâ beni dürlü gam u belâ ile
- 7 Zevk-i belâ-yı yâr imiş şevk-i gam-ı nigâr imiş
Derd ü sitem arar imiş 'aşka düşen rızâ ile
- D53b 8 Kim ki belâ-şikâr olur 'aşık-ı kâm-kâr olur
Pey-rev-i âh ü zâr olur gam-keş olan şafâ ile
- 9 Şoḫbeti 'aşka ḫaşr ider zevk-i fenâyı fehm ider
Ṭarḫ-ı tekellüf eyleyüp derd ile hem-devâ ile
- 10 Bende-i pîr-i 'aşk Esrâr-ı ğarîb ü bî-nevâ
Ḥaşr-ı niyâza dek gider bu dil-i mübtelâ ile

199*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Şems-i 'aşka kul olalı 'âlem-i tevḫidde
El yuduk aġyardan ser-çeşme-i hürşidde
- 2 Zehr teklîf eylese sâkı-i rindân nüş olur
Câm-ı mey redd eylenilmez meclis-i Cemşidde
- 3 Terk-i sa'y ü ictihādün ḫoştur ü maḫbûldür
Kalmadan âşâr-ı himmet şüret-i taḫlidde
- 4 Ḥurde-bînân-ı deḫâyık-perverân-ı deyr-i 'aşk
'İstye sûret virürler 'âlem-i tecridde
- 5 Kayd-ı defter eyle bu nev-güfteyi Esrâr tâ
Kalmaya evrâk-ı ilḫâ-kerde-i tesvidde

5 âh ü:âh-ı HSDİ; ben:biz H

7 Zevk-i:Zevk ü H; Derd ü:Derd-i HSD; rızâ:şabâ H, ziyâ MD

8 belâ:bâlâ H; kâm-kâr:kâm-rân H; âh ü:âh-ı HSDİ

9 zevk-i:zevk ü H

10 'aşk:'aşkdür S, 'aşk ola D

199/* H82b, M110, S103b, D53b, İ92b

Velehu HSİ, -MD

2 Câm-ı:Cam ü H; eylenilmez:eylemezler MD

3 Terk-i:Terk ü HS

4 tecridde:tecrîde SD

200*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 'Âşık dime bir 'âşıka bî-çâre degülse
Dîvâne-i hüsnüñ olup âvâre degülse
- 2 Zaḥm açmağa yer kalmadı ey ğamze-i ḥün-rîz
Çâk it dil-i pür-yâreyi şad-pâre degülse
- 3 Manşûra da serdâr da ser-rişte-i 'ulvî
Kâfir olayum ṭurra-i ṭarrâra degülse
- 4 Şa-bâşdur ey deşt-neverd-i reh-i Ka'be
Secdeñ gibi sa'yüñ der ü divâre degülse
- 5 Bir nîm niġâh itmese de râziyum ammâ
Teşrîfi eger ḥâne-i aġyâre degülse
- 6 Olsun ser-i Kaysa kâsem ey 'âşık-ı ser-mest
Hep cevr-i felek merdüm-i huşyâre degülse
- S104a 7 Ser-mest-i ğam-'âşıkıyuz ol muġpeçenüñ hep
Bâri yolumuz ḥâne-i ḥummâra degülse
- 8 Bir büy alamaz 'aşkıdan Esrâr teveccüh
Feyz-i nefes-i ḥazret-i 'Attâra degülse

201*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Göñül râh-ı maḥabbetde perişân oldu ğitdükçe
Yapılmak isteyen dîvâne vîrân oldu ğitdükçe
- 2 Ben İmânım didükçe küfr-i zülfüñ târ-mâr itdi
O kâfir âfet-i ikrâr ü İmân oldu ğitdükçe

200/* H83a, M111, S103b, D53b, İ92b

Velehu Hİ, -MSD

1 bir:-S

3 Manşûra:Manşür H; da:-MDİ

4 neverd-i:verd-i S; der ü:der D

5 Teşrîfi:Teşrif H

6 kâsem:fem H

7 'âşıkıyuz:'aşkıyuz MD; Bâri yolumuz:Yarı bulunmaz H

8 Esrâr:Esrâra MD

201/* H83a, M111, S104a, D53b, İ92b

Velehu Hİ, -MSD

- 3 Celâlet-piše cevrendişelükdür şan'atı dâ'im
Semend-i dil-neverd-i qahrı püyân oldu gitdükçe
- 4 Egerçi hançerinden câna bir kaç kaatre kan düşdi
Velî kaatresi bir baħr-ı cüşân oldu gitdükçe
- İ93a 5 Olup güm-geşte-i vâdî-i bî-pâyân-ı 'aşk Esrâr
Delîl-i himmeti ol rehde hayrân oldu gitdükçe

202*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Zehr urup sinedeki zaħmuma merhem yerine
Kâse kâse iĉerüm ĥün-ı dili dem yerine
- D54a 2 'Ayş-ı yek-rüzesi şad sâle ĥumâr-âverdür
Qoyalum mı bu fenâ bezmini 'âlem yerine
- 3 Ol bütûn naqş-ı bahârîye-i ĥüsninde Ĥudâ
Bir güzel gonca qomuş gül-yüzine fem yerine
- 4 Nâleler eyleyerek lütfına irdük âħır
Eyü şarf olmuş imiş süziş-i nâlem yerine
- H53b 5 Tavrımız hayli pesendîdedür ammâ Esrâr
Qomadı gitdi o âfet bizi âdem yerine
- 6 Himmet-i ĥazret-i Ğâlib ile bî-şübhe bu şeb
Ğam gidüp geldi yine zevq-ı dem-â-dem yerine

3 Celâlet: Celâl S; cevrendişelükdür S; şan'atı: tab'ı Hİ; qahrı: qahr-ı S
5 ol: bol D; rehde: zehre H

202/* H83a, M111, S104a, D53b, İ93a
Velehu Hİ, -MSD

1 iĉerüm: iĉürdüm H
2 mı: kım MD, -HS
3 Ol: o H; bütûn: pütûn H; Bir: Bu H; gül: güli Hİ
5 o: ol Hİ

203*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 'Aşk ırsâl-i niyâz eyledi meyhânelere
'Arz-ı gül-bâng-i vefâ itmege mestânelere
- 2 Âfitâb-ı nazaruñ rüyını görmüş meyden
Yüz sürer çeşme-i hırşîd şümüs-ğanelere
- 3 Hep hakikatlerinüñ cilvesidür irmişdür
Halk-ı gavgâda komuş irş ile cânânelere
- 4 Kimi Şirîni kimi Leylîyi tahkîk eyler
'Aşk-ı meydân vireli bir süri dîvânelere
- 5 Cünbiş-i dilberi eyle dile me'nus Esrâr
Cilve-i hüsni beyân eyleme bîgânelere

204*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Beni öldürdüñ ol bî-gâne bî-gâne tegâfülle
N'olur hâl-i dil-i dîvâne bilmem bu tecâhülle
 - 2 İdüp ifşâ-yı esrâr-ı hakikat kâtib-i kudret
Nesîmtyyât yazar ruhsârı üzre mevc-i kâkülle
 - 3 Girip kat kat hicâb-ı nâza gül 'arz-ı cemâl itmez
Tolup gitmiş bu bâğ-ı köhne bir feryâd-ı bülbülle
 - 4 Haç-âverlük hezârân 'aşık-ı dil-sûza kâm virdi
Çerâğ idüp Çerâğân-ı gamı bir deste sünbülle
 - 5 Nevâ-yı da'vî-i Mansûr u Kaysı aîladum Esrâr
Bugün gülşende ney da'vâ-yı 'aşk itdükce bülbülle
- İ93b 6 Dil-âver-âsitân-ı sâğara rû-mâl-ı teslîm ol
Ne işler feth olur gül-bank-i âteş-hîz-i kulçulle

203/* H83b, M111, S104b, D54a, İ93a

Velehu Hİ, -MSD

4 Leylîyi:Leylâyı S; süri:ser-i S

204/* H83b, M112, S104b, D54a, İ93a

Velehu Hİ, -MSD

1 ol:o S

2 ruhsârı üzre:ruhsâr-ı yâr üzre S

4 âverlük:âvarlık H; Çerâğân-ı:Çerâğanı MD

5 Mansûr u:Mansûr SD

205*

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Ey kâfir-i bî-emân-ı fitne
Süziş-fiken-i cihân-ı fitne
- S105a 2 Oldı yine ğamze-i celâlün
Âteş-zen-i hânümân-ı fitne
- 3 Hañ-ı kışver-i hüsni itdi ğâret
'Arz eyledi düdmân-ı fitne
- H84a 4 Bezme yetişür olursa bir kez
La'l-i lebi cür'adân-ı fitne
- 5 Devrânı yakardı mihr-i ruhsâr
Zülf olmasa sâye-bân-ı fitne
- 6 Rüstemler olur zebün u zârı
Zür itse o Kahramân-ı fitne
- 7 Ol fitne-i mañz idince 'ışve
'Ayyûka çıkar figân-ı fitne
- 8 Lâl itdi beni o çeşm-i hâmuş
Olduğça fesâne-h'ân-ı fitne
- 9 Güyâ bu ğazel degüldür Esrâr
Her mışra'ı dâstân-ı fitne

206*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 O şüh akyâra ol rütbe ider ihsân gül-büse
Ki olmuş gerden ile sînesi büstân gül-büse
- 2 Leb-i peymâne öpmüş la'l-i dil-dârı nezâketle
Açılmış bezm-i hüsne bir gül-i hândân gül-büse

205/* H83b, M112, S104b, D54a, İ93b

Eyzen lehu H, Velehu İ, -MSD

- 1 Süziş-fiken-i:Süziş-nikin-i H, süzişin lalün S
2 celâlün:cellâdün S
4 lebi:ğbi S
8 Lâl:Lale H
9 mışra':mişra' Hİ

206/* H84b, M113, S105b, D55a, İ94a

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

- 2 dil-dârı:dil-dâre HMS

- 3 Bezimde neş'eden gark-ı 'arağ olmuş gül-i ruhsâr
Olur cām-ı nigāha gül-'arağ rīzān gül-būse
- 4 Dil-āzār oldığıçün la'li ol hūn-rīzūn 'uşşāka
Şehen-şāh-ı celāl-i çeşm ider fermān gül-būse
- 5 Lebūnden ārzū eyler anuñçün 'āşık-ı bī-cān
İderler ittifāk anda bulunur cān gül-būse
- 6 Gül-i la'lūnle hem-reng oldığıçün anda şāyāndur
Beyāz gerdeninde güç olur pinhān gül-būse
- 7 Tebessümle ider teklīf-i tekrār 'āşıkā her-dem
Hicāb itdükce ol dilber leb-i handān gül-būse
- 8 Olurlar gül-'arağ içmiş gibi her būsede ser-mest
Dolaşsa meclisi peymāne-i gerdān gül-būse
- 9 Cemāl-i alı cāy-ı būselerle zeyn olup yer yer
İderler bezm-i gül-hūbān gül-pūşān gül-būse
- S106a 10 Hūmār-ı bī-dimāğ itmez telezzüz gül-şeker vırseñ
Anuñçün şeyh-i nā-ṭab' oldı rū-gerdān gül-būse
- 11 'Acīb midür ki Hızr-ı zindeye her laḫza nāz itse
Olan peymāne-nūş-ı çeşme-i ḫayvān gül-būse
- 12 Sözi tıfl-ı leb-i 'āşık yarım yarım beyān eyler
Aña çün gül-'arağ irza' ider būsātān gül-būse
- 13 Gül-i baḫtum açılsa la'l-ı dilber de müsā'iddür
Benümçün ṭālī'ümdür encüm-i tābān gül-būse
- 14 Beni müstağni-i gencīne-i şāhān-ı dehr itdi
Girince destüme bir gevher-i raḫşān gül-būse
- 15 İderler 'āşıkı bülbul-şıfatlar ser-fürü elbet
Urulmuş nāme-i ruhsārına 'unvān gül-būse
- 16 Ḥaṭ-ı sebz-ārasında nev-be-nev güller yakışmaz mı
Henüz olmuş cemen-zār-ı ruḫuñ şāyān gül-būse
- 17 Çerāğ-ı bezm-i ihsānuñdur ey şāhum dil-i 'āşık
Söyündürmege oldı şu'le-efrūzān gül-būse

4 la'li:la'l S

5 bī-cān:peymā H

9 Cemāl-i:Cemālī SD; alı:ey H; cāy-ı:-H

12 çün:çok S

15 'āşıkı:'āşık-ı HMI; ser-fürü:ser-verā S

- 18 Suṭūr-ı nev-zemînüm gül-bün-i gül-zâr-ı ṭab'umdur
Ki her bir mışra'ında mevc olur tûfân gül-büse
- D55b 19 Anuñçün şîr-i Esrâr oldu rengîn-i ḥalâvet-baḥş
Ġazel teklîf ider la'l-ı şeker-efşân gül-büse
- H85a 20 Cenâb-ı Mevlevîniñ sâyesinde biñ kadar aldum
Cemâl-i şâhid-i maḥsûddan iḥsân gül-büse

207*

Mef'ülü Mefâ'lı Mefâ'lı Fe'ülün

- 1 'Azm-i sefer itdüñ dil-i nâ-çarı unutma
Gıtdüñ güzel ammâ bu dil-efgâri unutma
- 2 Gâhıce uyandıķca şebistân-ı şafâda
Şol gece olan soḥbet-i hem-vârı unutma
- 3 Vardukca şeker-ḥvâba girüp pister-i nâza
Ne zehr içer dîde-i bîdârı unutma
- S106b 4 Nüş eylediğüñ demler efendüm mey-i gül-reng
Bu best-i zehir-nüş-ı elem-ḥvârı unutma
- 5 Kâküllerini şâneye çekdükce seherler
Yâduña getür ḳalb-i griftârı unutma
- 6 Âyinede gördükce kaçan ḥasta niğâhuñ
Lütf eyle ṭabîbâ men-i bî-mârı unutma
- 7 Aḥvâlümü yazdum bütün evrâķ-ı dilümde
Destüñdeki mecmû'a-i nâ-çarı unutma
- 8 Ben şabr ideyüm derd ü ğam-ı hicrüne ammâ
Sen de güzelüm itdiğüñ ikrârı unutma
- 9 Ağlatmayacaķduñ yola baķdırmayacaķduñ
Ol va'de-i tekrâr-be-tekrârı unutma
- M114 10 Hicrânüñ ile çekdiğümi sen de bilürsüñ
Her vech ile dîdâra sezâ-vârı unutma

18 ṭab'umdur:ṭa'umda M, ṭab'umda D

207/* H85a, M113, S106a, D55b, İ94b
Velehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

5 griftârı:dil-efgâri MD

9 Ağlatmayacaķduñ yola baķdırmayacaķduñ:Ağlamaģacaķduñ yola baķdırmaģacaķduñ H

- 11 Yok ʔakatı hicrânına lütf eyle efendüm
Dil-ḥaste-i 'aşkuñ olan Esrârı unutma

208*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ba'd-ezin ey 'ömr isterseñ kışal ister uza
Yâr ile bir dem vişâlüm azdur ammâ sen uza
- 2 Ol kad-i bälâya ben pâ-mâlinüñ irmez eli
Dest-gîrüm ol meded ey perçem-i nev-ḥîz uza
- 3 Şüret-i 'İsîde olsa rûḥ-ı ümmîdi muḥâl
Eylemez te'sîr-i feyz-i 'aql her şaḥşa uza
- 4 Sehl olur her fen yed-i tülâya mâlik ol hemân
Kâr-ı müşkil yok gibidür dehrde eli uza
- 5 Çok uzatma söyleşilmez ḥâme-i Esrâr ile
Fıkr-i tanzîr-i burak ey müdde'î artuk uza

209*

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Şanma kim ihtilâl var bizde
Zâhidâ başka ḥâl var bizde
- 2 Bir nigârün dil-âremîdestiyüz
'Aşka dâ'ir ḥayâl var bizde
- 3 Ser-fürü itmezüz şeh ü mîre
Şevket-i bî-zevâl var bizde

11 Yok:Berk-i Hî

208/* H85a, M114, S106b, D55b, İ94b
Velehu Hî, -MSD

1 sen:-HMSİ
2 kad-i:kadi Mİ
3 'İsîde:İsâda D; muḥâl:mecâl S; şaḥşa:şahş HSI
5 Fıkr-i:Fıkri SD

209/* H85b, M114, S107a, D54b, İ95a
Eyzen lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

1 Zâhidâ:Zâhid H, Zühda S
2 ḥayâl:ḥâl H

- 4 Olmuşuz bende zülf-i dil-dâra
Yok hâlaş ihtimâl var bizde
- 5 Evc-dâr-ı hümmâ-yı pestiyüz
Sâye-veş perr ü bâl var bizde
- 6 Pür-melâlüz sevâd-ı zülfünden
Ser-i sevdâya dâl var bizde
- 7 Gerçi âlûde-dâmenüz ammâ
Yine ey dil kemâl var bizde
- 8 Mevleviyüz cenâbımız vardur
Şân-ı Monlâ Celâl var bizde

210*

Mef'ülü Mefâ'lü Mefâ'lü Fe'ülün

- 1 Ağyâra kulak tutduğımı yâr derinde
Hiç tül u dirâz itme olursa haberinde
- 2 Altında kalur şanma o meh va'de-i vaşluñ
Bu tavr ile kim merd bulunmaz üzerinde
- 3 Şaklardı kurı âh ile dil girye-i 'aşkı
Miş yaş tıyulınca eşeri çeşm-i terinde
- 4 Sûzân-ı maḥabbet dimege lâyıq o şeh-bâz
Kim murğ-ı semendür edine cây perinde
- 5 Çok fitne koparmış geçicek leşker-i hüsnî
Kim gird-i ḥaṭından bilinür reh-güzerinde
- D56a 6 Peykân-ı belâyı dil-i ağyâra tıyırma
Cânuñ gibi ḥıfz eyleyerek tüt cigerinde
- S107b 7 Ḥum-ḥânededen Esrâr gelür ol büt-i 'ayyâr
Hep mevc-i şafâdur görinen şür u şerinde

4 Bu beyit, D nüshasında yoktur.
6 melâlüz:melâl H
8 cenâbımız:hesâbımız H

210/* H85b, M114, S107a, D55b, İ95a
Velehu Hİ, -MSD

1 Ağyâra:Ağyâr HSİ; yâr:yâre SD; tül u:dür Sİ, tülü D
3 tıyulınca:tıyınca HM, duynca S
5 ḥaṭından:ḥaṭında H
6 Peykân-ı:BI-gâne S
7 büt-ı:püt-ı H; şür u:şür-ı HSD

211*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Olup mest-i şarâb-ı nâz ol dilber şîve-kâr olsa
Boyansa 'âşıkun her rengine na'nâ-nigâr olsa
- H86a 2 Tekellûf ber-ţarafdur sine itsen bir gül-endâmı
Yine mâni' degül mir'ât-ı hâţır jeng-dâr olsa
- 3 Aña bâr-ı sitemdür sâye-i tûbâyı yükletmek
Dıraht-ı dil-keş-i âmâl-i 'âşık meyve-dâr olsa
- 4 Çeker fikrinde güyâ sübha-i esmâyı ağlar şeyh
Meyân-ı halka-i devrinde bârî bir şikâr olsa
- İ95b 5 Hevâ-yı 'aşkda mahv olmağ ey dil özge 'âlemdür
M115 Cemen-zâr-ı hüsünde cüy-ı eşküm ber-ķarâr olsa
- 6 Ser-efrâz-ı maħabbet eylemez takrîr-i aħvâlin
Çıkar mı lâleden büy-ı şikâyet dâğ-dâr olsa
- 7 Yetîm-i eşk-i mazlûnân çarħa hûn-bahâ olmaz
Eger ser-çeşme-i hürşîd rahşân la'l-bâr olsa
- 8 Ümîdi ihtirâm-ı şâhid-i mazmündür yoħsa
'Aşâ-yı hâmeye şâ'ır tayanmaz ihtiyâr olsa
- 9 O hükmin neshine kim kayd ider haţţ-ı hümâyünü
Eger Esrâr emr-i vaşl-ı dilberdür kenâr olsa

211/* H85b, M114, S107b, D56a, İ95a

Velehu Hİ, -MSD

2 itsen:it Sİ, -H; hâţır:hâsı H

5 Hevâ-yı 'aşkda:Hevâyı 'aşkuñ H; ey dil:abdâl H

6 Ser-efrâz-ı:Ser-firâz-ı HS; aħvâlin:aħvâlün M

7 olsa:olmaz Hİ

8 olsa:olmaz Hİ

9 hükmin:hükümüñ D; Esrâr:Esrâra D

212*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- 1 Ey sirişküm ne çok aķduñ bu gece
Beni 'ummâna biraķduñ bu gece
- 2 Gözüm âteş büridi ey dil 'aceb
Zehr-i kıtâlümü çaķduñ bu gece
- 3 Çeşümü kan ile taldurduñ hayf
Saġaruñ sözine baķduñ bu gece
- S108a 4 'Aksüñ 'aynumda hayâlün dilde
Şanma yanumdan uzaķduñ bu gece
- 5 Şu'le mi mihr-i dirahşân mısın
Cigerüm âteşe yaķduñ bu gece
- 6 Zülfün Esrârı idüp dîvâne
Başına telleri taķduñ bu gece

213*

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

- 1 Kâküllerine ol mehün ey şâne torkunma
Zinciri kırar bu dil-i dîvâne torkunma
- 2 Gül-berk mişâli cigerüm pârelyorsun
Ey bād-ı seher ol gül-i handâne torkunma
- 3 Feryād-ı ene'l-haķ ider âvâz-ı tanîni
Fâş itmesün esrârını peymâne torkunma
- H86b 4 Bünyân-ı nîzâm-ı felek ol küy-ı belâdur
'Âlem yıķılır bu dil-i vîrâne torkunma

212/* H86a, M115, S107b, D54b, İ95b

Velehu Hİ, -MSD

- 1 çok:çoġ MDİ
2 Zehr-i:Rehi H
3 hayf:hayfâ H
4 'aynumda:sinemde H
5 Cigerüm:Cigeri S
6 Zülfün:Zülf H

213/* H86a, M115, S108a, D56a, İ95b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

- 1 Zinciri:Zincir S
3 itmesün:itmeyüp S
4 vîrâne:dîvâne MD

- 5 İçdükleri hep hün-ı cıgerdür fukarânuñ
Şeyhâ kerem it hâtır-ı rindâne toğunma
- 6 Eglenceleri zülf-i dil-ârâm-ı elemdür
Dinle ne siyeh gündür o efsâne toğunma
- 7 Şâhum senüñ Esrâr şadâkatlu kuluñdur
Lütf eyle o dervîş-i perîşâne toğunma

214*

Mütefâ'ilün Fe'ülün Mütefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Çü vefâ-ı taleb degüldüñ niçün eyledüñ fesâne
Neden iktizâ ider böyle edâlar 'âşıkân
- 2 Kanı tevbe-i cefâlar kanı va'de-i vefâlar
Ne bu tavr-ı nâ-be-câlar behey âfet-i yegâne
- 3 'Aceb eyledüñ ferâmuş idüp iltifât-ı va'din
Yine düşdi nâr-ı hicrân neler itdi mülk-i cânê
- S108b 4 Kanı şol senüñle gönülüm felege iderdi ta'ne
Nice cür'alar saçardum bu bezimde ben cihâne
- 5 Beni hatt-ı la'l-i sebz-âb o kadar iderdi bî-tâb
Nazar eylemezdim aşla dem-i Hızır-ı cavidâne
- D56b 6 Şeherî gelince bâğa gül ü servi itdi maħcüb
O gül-i tebessüm-i nâz o hîrâm-ı nâzikâne
- 7 Büt-i kec-külâh şen-gül baña güldi virdi bir gül
Didi ağlama yeter gel gül olursun yâne yâne
- 8 Dile cevruñ ey sitem-ñü kerem ü vefâdur ammâ
Beni ibtidâ ulaşdur reh-i küy-ı mey-keşâne
- M116 9 Söze bende yok iyâkat ki idem beyân-ı hayret
Dile gelse de nihâyet dükenür mi ol fesâne

6 o:-H

7 perîşâne:rişâne H

214/* H86b, M115, S108a, D56a, İ96a

Eyzen lehu Hİ, -MSD

2 cefâlar:cefâ S; vefâlar:vefâ S

4 ta'ne:ta'nı MD; cihâne:cefâne M. Bu beyit, H nüshasında yoktur.

5 sebz-âb:sîr-âb H; dem-i:-H; Hızır-ı:Hızır u S

6 gül ü:gül HD

7 şen-gül:şen-güle H, senüñle S; bir:-S; yeter:tız S

8 kerem ü:kerem HD

- 10 O zamân ki başmışum ben kâdemi diyâr-ı 'aşka
Virirüm başum hevâya gıder ise her ne yâne
- 11 Dükeneydi şâf-ı sevdâ bulanaydı bahr-ı gâvğâ
Başuma kôpaydı bârî o kıyâmet-i zamâne
- 12 Baña derd-i yâr lâzım baña âh ü zâr lâzım
Baña olma sen mülâzım yûri ey şafâ-segâne
- 13 Serümi hevâya şaldum nazârum hümâya şaldum
Ġamı çok bahâya aldum saña vırmezüm nişâne
- 14 Ne şafâ idi o demler beni öldürürdi ğamlar
Baña ta'ne-i sitemler urur idi dâne dâne
- H87a 15 Senüñ 'aşkuñ ile 'âşık tayanur cefâya yoħsa
Bir alay füsürde diller gelemzler imtiĥâne
- 16 Yine mest-i bî-şu'urum yûri bakma kec-edâma
Gıdeyüm fütâde ğaltân-ser-i bezm-i dâsitâne
- 17 Kuluña cenâb-ı ĥünkâr idegeldi 'arz-ı dîdâr
Şeh-i 'âlem oldı Esrâr ireli ol âsitâne

215*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

- 1 'Aceb ol dilber-i 'ayyâr kânde
'Aceb ol fitne-i bî-dâr kânde
- 2 Döner pervâne-veş her sû nigâhum
'Aceb ol şu'le-i dîdâr kânde
- 3 Gezer şahruları bağbân-ı âhum
'Aceb ol serv-i ĥoş-reftâr kânde
- İ96b 4 Şâdef-veş dil ğirbân-çâk feyzi
'Aceb ol ebr-i güher-bâr kânde

10 ki:ben S; ben:-S; Virirüm:Virdüm S; her:-S

11 Dükeneydi:Dükendiydi S; kôpaydı:kôpdı H; o kıyâmet-i:kıyâmet-i o S

12 âh ü:âh HSDİ; ey:-H

13 Serümi:Serî D

215/* H87a, M116, S109a, D54b, İ96a

Velehu Hİ, -MSD

2 her:-D; sû:sûz-ı H

3 serv-i ĥoş-reftâr:ser-i ĥoş reftâr D

4 ebr-i:ebr u HD

- 5 Aķar her semte seyl-āb-ı sirişküm
'Aceb ol ķulzüm-i envār ķande
- 6 Beni za'f-ı firāķuñ itdi bī-zār
'Aceb ol va'de-i tīmār ķande
- 7 Dolanur dā'imā kūyuñ gedālar
'Aceb ol lūtfi çok ħünkār ķande
- 8 Ħumār-ı kaķt-ı vaşluñla ħirānum
'Aceb peymāne-i işār ķande
- 9 Şadāsı bŷı yok 'aşķ-ı vefānuñ
'Aceb bŷlbŷl ķanı ħŷl-zār ķande
- 10 Dilā bī-baķt imişsin neyleyŷm ben
Vişāl-i yār ile Esrār ķande

216*

Fā'ilātŷn Fā'ilātŷn Fā'ilŷn

- 1 Gŷnlŷm itdŷñ vaķf-ı firķat āh āh
İtmedŷñ teşrif-i şoħbet āh āh
- 2 Şubħa dek bī-dār iken çeşm-i ŷmīd
Gŷrmedi rŷy-ı 'ināyet āh āh
- 3 Ħālŷmi bildŷñ teraħķum itmedŷñ
Ħayf ħayf ey bī-mŷrŷvvet āh āh
- H87b 4 Ben niyāz itdŷkce nāzı artırup
Cevr ŷ zŷlmŷñ oldu ķat ķat āh āh
- S109b 5 Āh şubħ u ħirye-i şebden baña
Gelmedi gelmez ifāķat āh āh
- D55a 6 Dil-ķarābum neyleyŷm ol şāħ-ı ħŷsn
Eylemez ta'mīre raħbet āh āh

6 va'de-i tīmār:va'de-i bī-mār H
7 kūyuñ:kŷyın Sİ; lŷtfi:lŷtf S
8 ħirānum:gedānum S; peymāne-i:peymāne H
9 bŷı:bŷy S

216/* H87a, M117, S109a, D54b, İ96b

Veľhu Hİ, -MSD
4 Cevr ŷ:Cevr-i HSD
5 şubħ u:şubħ-ı HD
6 ta'mīre:ta'mīr-ı H

- 7 Hâşm-ı cânımken tabīb-i gâmzesi
Hâstayum bulmam ifâkat âh âh
- 8 Hâk mu'în olsun düşen üftâdeye
Hâttı fitne çeşmi âfet âh âh
- M117 9 Söylenilmez eyler ağıyâre kerem
Yağdı bağrum nâr-ı gayret âh âh
- 10 Eyledükce küşe-i nâza hırâm
Kopmadan kopdı kıyâmet âh âh
- 11 Eyler Esrâra cefâ gayre vefâ
Adımı koymuş 'Adâlet âh âh

217*

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Hayfâ tayanılmaz intizâra
Kalmadı taḥammül âh u zâra
- 2 İşledi derûna zehr-i hicrân
Oldı cigerüm hezâr pâre
- 3 Âhum gide mi hevâya yâ Rab
İtmez mi eşer 'aceb o yâre
- 4 Âyâ daḫi ağladur mı âyâ
Kan doldı dü-çeşm-i eşk-bâre
- 5 Raḫm eyle amân hey efendüm
Esrâr-ı ḫazîn-i ḫâk-sâre

7 bulmam:bulsam H

10 nâza:nâz H

217/* M117, S110a, D55a, İ97a, -H

Velehu İ, -MSD

1 âh u:âh Dİ

2 derûna:derdine S

3 gide:gider MD

Y Harfi*

218**

- Müfte'ülün Mefâ'ülün Müfte'ülün Mefâ'ülün
- H88a 1 Ey keremün hayât-ı nür görseñe bî-nevâları
Yandı 'aқıllar âteşe şu'lelenüp hevâları
- 2 Doldı zemîn ile zamân velvele-i fiğâniyân
Oldı felekle hem-be-hem gulğul u evlâları***
- 3 Büt-gede-i cemâline vaқf-ı vücüd itdiler
Medrese-i haқıkatün h'âce-i muқtedâları
- 4 Kâfir-i 'aşq-ı dil-berân añlamaz 'âşıkuñ sözün
Güşına yâ şanem gelür na'ra-i yâ-ğudâları
- 5 Nefha-i Cibrıldür nağme-i büt-perestleri
Şenşene-i kerübıyân velvele-i derâları
- 6 Hüsrev-i çarğ-ı ser-bülend sevde-i ber-nıyâz olur
Pâdişeh-i mağabbetün nâz idicek gedâları
- 7 Deşt-i gamuñ verâsı yok dehşeti çok cefâsı çok
Özge haţarlu râh imiş bilmez idüm buraları
- 8 Himmetine bedel gelür hâşıl-ı desti tâlibün
Râh-ı talebde her kesün irdiğdür sezâları
- M118 9 Dilber-i hürde-bîn nâz-diқkat idince sa'yine
Zühdine tevbe itdirür zâhid-i bî-vefâları
- 10 Hânde-ber-i mizâh ider 'âşıkı bu'l-heveslerün
Kâfile-i mağabbete güşiş-i iқtidâları
- 11 Cismümi nür-ı cân ider cânımı cân cân ider
Dilber-i dil-rübâlarün 'işve-i cân-fezâları

* Fî-Harfi'l-Yâ HMD, Fî-Bâbi'l-Yâ İ, -S

218/** H87b, M117, S110a, D56b, İ97b

1 nür:nev HSİ

2 evlâları:vâlâları HS

*** Bu mısraın vezni bozuktur.

3 Büt-gede-i:Büt-gede vü S; h'âce-i:hoca-i H

5 Nefha-i:Nağme-i MD; Cibrıldür:Cebre'ıldür H, Cebra'ıldür D; nağme:nağmesi D; perestleri:perestlerün D

7 cefâsı çok:cefâsı H

10 mizâh:mizâc HS

- 12 Ol şeh-i rahmet âferîn oldı hayât-ı mâ-ı tîn
Çarha çıkar cevârihûn gûlgüle-i şenâları
- 13 Vecd ü hurûş-ı 'âşıkân eyledi çarhu der-meyân
Şu'le-feşân cüş idüp sineden ejderhâları
- 14 Yâdına geldi yek-be-yek cân ü garîb ü bî-kesûn
Yâr ile bezm-i vaşlda eylediği şafaları
- 15 Firkatımız vısâldür vaşlmuz iştiyâkdur
Dest-i tahayyürümedür firkat ü merhabâları
- 16 Ol şanem-i perî-veşûn kıssası hübdur velî
Lafz u edâya gelmez Esrâr ile mâcerâları
- 17 'Âleme bir zühür-ı nürdur ki cenâb-ı Mevlevî
Hep añadur ezelden 'âşıklarun ilticâları

219*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Rezim-gâh-ı cününüñ Kaḥramân olmuşdı Ferhâdı
Başında düd-ı âteş zâd-ı sevdâ tās-ı pülâdı
- H88b 2 'Înân-ı esb-ı tākāt çıkdı elden deşt-i vecdinde
İ98a Ne güçmüş âh 'aşkuñ olmamak fenninde üstâdı
- 3 Egerçi hün-ı dilden mest-i nüş-â-nüş-ı derd oldum
Yine bezm-i ğamuñ yok benden özge rind-i dil-şâdı
- 4 Yıkılmış gönlümün ta'mirini kayd itme sultânım
Ne lâzım öyle efsürde ḥarâb-âbâduñ âbâdı
- S111a 5 Elinde câmı şerḥa şerḥa işkest oldı sâķinün
Görünce bezmde mest-i Celâl ol şüh-ı bî-dâdı
- 6 Ḥumâr-ı câm elinden öyle bir âh eylemiş kim Cem
Tanîn-i kâselerden ḥâliyâ gelmekde feryâdı

12 Ol:O MD

13 Vecd ü:Vecde MD

14 ğarîb ü:ğarîb-i MSDİ

15 vaşlmuz:vuşlatımız D

17 nürdur:nevdtür SD

219/* H88a, M118, S110b, D57a, İ97b

Velehu Hİ, -MSD

1 cününüñ:cünündür H; Ferhâdı:Ferhâd H; düd-ı:derd-i MD, pülâdı:bülâdı HSİ

2 âh:râh-ı Hİ

5 işkest:şikest H; ol şüh-ı:o şühı H

6 elinden:elinde S

- 7 O gül-püş-ı letâfet hayliden haylî açılmışken
Yine zâhir gırbânında reng-i hûn-ı bî-dâdı
- 8 Celâl-i gamze zehr-âb-ı nıgehden âb ü tâb olmuş
Hülâgü çeşmi Cengîze ider ta'lim-i cellâdı
- 9 O zülfe her çi bâda bād kayd itmeme dil-i zârı
Fedâ olsun bu yolda zevk-i hâş-ı râh-ı âzâdı
- 10 Olan meftûn gîsü-yi siyeh sevdâya katlansun
Küfürdür ba'de-zâ ol dilde me'mûl-ı dem-i şâdı
- 11 Kâlır nûr-ı nazarda naıv olur yek-nazrede 'âşık
Görünmezler görenler bir daıı ol 'işve mu'tâdı
- 12 Görünme gızlenüp bir küşede maıv-ı temâşa ol
Gırzân olmasun ser-çeşme-i hûsnûn perî-zâdı
- 13 Sühan bî-gânedür erbâb-ı 'aşka bir nazar lâzım
Mü'eşşir gör eşer hep zann ü efkâre olur bâdı
- D57b 14 Gürûh-ı Mevlevîyüz mest-i nûş-â-nûş-ı 'aşkuz biz
Bu cilve itdi bî-gâne bize füssâk ü zühhâdı
- 15 Olan mest ü harâbı cümleden ma'mûrdur Esrâr
Harâbât-ı maıabbetdür bu bezmüñ neş'e-i âbâdı
- 16 Cihân dolmuş ser-â-ser Şems-i Tebrîzün cemâliyle
Nazar gözle dolaşma beyhûde Tebrîz ü Bağdâdı

7 bî-dâdı:bîdârı H
8 gamze:gamze-i MSD; olmuş:almuş Hİ
9 bâda:yâd M; itmeme:itdüm HSİ; hâş-ı râh-ı âzâdı:ıalâş-ı âh-ı zârı H
10 katlansun:katlanur HM
11 nazrede:nazarda HMS; Görünmezler:Ki görmezler S; bir:-H
13 zann ü efkâre:zann efkâreyi H, zannı efkâre D
14 füssâk ü:füssâk HD
15 mest ü:mest MSD
16 Tebrîz ü:Tebrîzi vü H, Tebrîz SD

220*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Henüz hat kaplayup ol gönçe-leb nâ-yâb olup geçdi
O gül-püşî-i istiğnâ hayâl-i h'âb olup geçdi
- 2 Şeb-i deycür-ı hatdur 'âlem-i ruhsâr şimdi hep**
Egerçi sâye-i zülfünde çok mehtâb olup geçdi
- M119 3 Şabâh-ı maşer-i hüsne erişdi nâleñ ey bülbül
Ne çâre mevsim-i zevk-i gül-i şâd-âb olup geçdi
- H89a 4 Bütün ehl-i gamuñ bezm-i elemde içdiği meyler
Benüm bir kerre dîdemden gelüp h'ün-âb olup geçdi
- 5 Şeb-i firkatde fikr-i şevk-i ruhsâr ile ağlarken
Hayâlî dîdeden bir berk-i âteş-tâb olup geçdi
- 6 Beni teklîf-i bend-i 'âlem-i âb itme ey sâkı
O deryâdan gönül ser-tâ-ka-dem gark-âb olup geçdi
- İ98b 7 Görince rüy-ı 'aşk-ı pâki mir'at-ı dilüm Esrâr
Hezârân nâ-be-câ efkâr-ı şüret-yâb olup geçdi

221*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün]

- 1 Çekdiğüm derdi o kâfir baña maḥbûb olalı
Çekmedi Kays-ı elem-keş bile meczûb olalı
- 2 Oldı devrân bütün gâ'ile-pervâz-ı taleb
'Âşıkından şakınup hüsniñi maḥcûb olalı
- 3 Niçe kanlar dökilür çok kişi dil-h'ün gezer
Şahn-ı meydân-ı taleb maşer-i âşûb olalı

220/* H88b, M118, S111a, D57b, İ98a

Velehu H, Eyzen lehu İ, -MSD

1 kaplayup:kalup H; h'âb:hüb H

** Bu beyitten itibaren şîr S nüshasında yoktur. Çünkü nüshanın 111b-112a varakları eksiktir.

5 geçdi:çıkıdı HMS

6 geçdi:çıkıdı HMS

7 geçdi:çıkıdı HMS

221/* H89a, M119, D57b, İ98b, -S

Velehu Hİ, -MD

- 4 Her kesi mertebesince ider âşüfte-i şevk
Gevher-i 'aşk-ı benî âdeme mevhüb olalı
- 5 Mest-i hayret-zede-i şevk-i cemâlün Esrâr
Gönlümüz mey-gede-i 'aşkına mensüb olalı
- 6 Sâyesinde başuma şems-i hidâyet toğdı
Hazret-i Gâlibe bir bende-i maqlüb olalı

222*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Aşk kim ehl-i dile rindânedür her cilvesi
Neş'e-i zâtın bilen insânadur her cilvesi
- 2 Her nigehe 'âşıkı mest ü harâb-ı şevk ider
Şanki reng-i şu'le-i peymânedür her cilvesi
- 3 Bir bölük nâçârı der-zencir-i fitne eylemiş
Neylesünler kâfirün efsânedür her cilvesi
- 4 Ser-be-ceyb-i delk-i istignâ olan ehl-i dilün
Ser-te-ser Tûr-ı şehen-şâhânedür her cilvesi
- 5 Bir bütün olduk esir-i hüsnî kim Esrâr biz
Neş'e-i zâtın bilen insânadur her cilvesi

223*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'lü Fâ'ilün

- 1 Yakduñ firâkuñ âteşine cism ü cânımı
Yıkduñ 'inâyetünle şükür hânümânımı
- H89b 2 Bir bülbülüm ki mest-i cemâl-i gül olmuşum
Künc-i çemende fark idemem âşiyânımı

4 âşüfte-i:âşüfte İ
5 cemâlün:cemâlin Hİ
6 maqlüb:mağlüb Mİ

222/* H89a, M117, D57b, İ98b, -S
Eyzen lehu Hİ, -MD
2 mest ü:mest MDİ
4 Ser-be-ceyb-i:Ser-mucib-i H
5 insânadur:inşâ ider M

223/* H89a, M119, D57b, İ98b, -S
Velehu Hİ, -MD
2 bülbülüm:bülbül H

- D58a 3 Bir ser-hoşum ki yâr eliyle kadeh şunar
Bilmem o zevk ü demle zemîn ü zamânımı
- 4 Feryâd-ı Kays u nağme-i Mansûrı cem' ider
Gûş-ı hakikat ile işitseñ figânımı
- 5 Esrâr esîr-i şihhat-ı dünyâ-yı dîn degül
Şemşîr-i şiveñ ile dök ey dost kanımı

224*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Mest eyleyli neş'e-mey-i şahbâ-yı elesti
Câm-ı meye 'aks itdi 'aceb şu'le-nişesti
- 2 Dilden haber olmaz eşerümden eşer olmaz
Hüsnuñ idicek kalbi tecellî-geh-i hestî
- 3 İkbâl-i niğeh kahr-ı siyeh pâyeme birdür
Yek-çarh-ı kabûlümde ne bâlâ vü ne pestî
- M120 4 Cevr olsa da bir âlet-i mevhümdür ancak
Dilden dile 'aks itmede hep tarz-ı şikestî
- S112b 5 Berk-i nazar-ı Şemse temennâdayum Esrâr
Feyzümde zühür eyleyli mihr-perestî

225*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Yâr 'aceb şubha degin ağladığım bilmez mi
Nâr-ı hasretle ciger dağladığım bilmez mi
- 2 Beni yâd itmez imiş bād-ı şabâ virdi haber
Zülfine 'ahd ü emân bağladığım bilmez mi

4 Feryâd-ı:Feryâd ü H
5 dîn:degül MSDİ; Şemşîr-i:Şemse H

224/* H89b, M119, S112b, D58a, İ99a
Velehu Hİ, -MSD

1 neş'e:neş'e-i HDİ. Gazelin ilk dört beyti S nüshasında yoktur.
2 idicek:yedicek H
4 mevhümdür:mevhümedür D
5 temennâdayum:temennideyüm HMİ; eyleyli:eyleye S

225/* H89b, M120, S112b, D58a, İ99a
Velehu Hİ, -MSD

2 'ahd ü:'ahd SD

- 3 'Aceb ağlar mı benüm yād-ı hayālümle dimiş
Kulzüm-ı hün olup çağladığum bilmez mi
- 4 Şavdı mı yâresi görmeyeli yârün dir imiş
Yâreme zehr-i firâk bağladığum bilmez mi
- 5 Hançer-i çeşmine ben lâyıķum aǵyâr degül
Cigerüm kanı ile zağladığum bilmez mi
- 6 Fehm ü 'ırfânı kemâlinedür Esrâr o bütün
Nâr-ı hasretle ciger zağladığum bilmez mi

226*

Mütefâ'ılün Fe'ülün Mütefâ'ılün Fe'ülün

- 1 Ruḥuñ âteşiyle gönüm hele rüsvây oldu gitdi
Büt-i Âzerün ḥuzûrı bize me'vâ oldu gitdi**
- H90a 2 Baña dilber gör ne itdi yüzüm üzre koydı gitdi**
Hele neylediyse itdi baña bir câ oldu gitdi
- 3 Bu gece geldi o âfet çü ḥarâbât-ı vefâya
İdemedük 'arz-ı ḥâcet yine ferdâ oldu gitdi
- 4 Nice yanam âh ü zâre gönül oldu pâre pâre
Dayanılmaz intizâre yazık ḥayfâ oldu gitdi
- 5 Ne yüzüm var pek ğarlbüm idemem 'arz aña ḥâlüm
O büt-i ḥüsün-perestüm ḳatı bâlâ oldu gitdi
- 6 ḳatı mey-perestüm Esrâr ḳatı dîn-şikestüm Esrâr
Hele gitdüķce gönülüm ḳatı şeydâ oldu gitdi

3 hayâlümle:visâlümle HMSİ

4 yâresi:yâresi yâr S; yârün:ben S, yârin Dİ

5 lâyıķum:lâyığum S

226/* H89b, M120, S112b, D58a, İ99a

Velehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

** Bu iki mısra, M ve D nüshalarında yoktur.

227*

Mef'ülü Fä'ilätü Mefä'ilü Fä'ilün

- 1 Gör táb-ı meyde rüy-ı tecellānuñ 'aksini
Bir şu'le aldı ẓürda cānānuñ 'aksini
- 2 Haṭṭ-ı tabī'atüñ eşer-i 'aşk zanneden
Mevc-i serābdan görür 'Anḳānuñ aksini
- 3 Gül-neş'e-i cemāl açılmaz taşavvura
Gördük mi meyde sāye-i mīnānuñ 'aksini
- D58b 4 Mehtāb-ı ẓür sāye-i mīhr-i zuhūrdur
Seyr it cemat içinde de Mūsānuñ 'aksini
- 5 Āyīne-i 'anāşırı mīhrāba aşdılar
Bir kez görenler anda Mesīhānuñ 'aksini
- 6 Cibrīl görse sāyesini cennet 'addedüp
ẓübā şanur bu kāmēt-i bālānuñ 'aksini
- 7 Sāfī dilāne ile teḳābülle ittihād
Kendinde seyr it 'ārif ü dānānuñ 'aksini
- 8 Yā cām-ı meyde yā ruḥ-ı dilberde gördiler
Esrār-ı zār-ı vālih ü şeydānuñ 'aksini

228*

Mef'ülü Mefä'ilü Mefä'ilü Fe'ülün

- 1 'Aşık baña lütf ile cevānā dimesün mi
Bî-çāre saña derdüñi aşlā dimesün mi
- 2 Hāmūş-ı sūḥan-gūlḡumuz söyledür anı
ẓütī bize āyīne-i güyā dimesün mi
- 3 Manşür çıkup dāra ne seyr itdi bilürken
Baş vermesine merd-i temāşā dimesün mi

227/* H90a, M120, S113a, D58a, İ99b

Velehu Hİ, -MSD

- 1 şu'le aldı:şu'le oldı H, şu'le de aldı MD
- 2 serābdan:şarābdan S
- 3 taşavvura:taşavvurda HMSD
- 6 'addedüp:'addeder S
- 7 'ārif ü:'ārif-i MİD

228/* H90a, M120, S113a, D58b, İ99b

Velehu Hİ, -MSD

- 2 sūḥan-gūlḡumuz:sūḥan-gūlḡumuzdur S; söyledür:söyledi H
- 3 merd-i:müjd-i S

- M121 4 Hep kıldı musahhar bizi ol ğamze-i cādū
'Aleml yine sıhr itdi Mesihā dimesün mi
- H90b 5 Hiç kimseyi 'alemlde be-kām itmedün ey 'aşk
Esrār saña beyhude ğavgā dimesün mi

229*

Fe'ilatün Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilün
(Fā'ilätün) (Fa'lün)

- 1 Sākıyā mest-i müdām eyleseñ olmaz mı beni
Bir niğāh ile be-kām eyleseñ olmaz mı beni
- 2 N'olur ey 'aşk n'olur çünkü esirün oldum
Bāri ol şāha ğulām eyleseñ olmaz mı beni
- 3 Nākışum gerçi reh-i 'aşkda ey pır-i muğān
Mey virüp bāri temām eyleseñ olmaz mı beni
- 4 Bağladuñ zülf-i perişānuña ğönlüm āhır
Şimdi āşüfte nızām eyleseñ olmaz mı beni
- İ100a 5 Ey şabā yārdan āyā ğaberün yok mı meded
Bir de memnün-ı peyām eyleseñ olmaz mı beni
- 6 Dilberā peyk-i şabā gibi bir 'ayyāruñ var
Ġāhi dil-şād-ı selām eyleseñ olmaz mı beni
- 7 Meşnevī sırrını Esrāra virüp ey şeh-i 'aşk
Mağrem-i feyz-i Hüsām eyleseñ olmaz mı beni

4 musahhar:musahhara M

5 kimseyi:kimesneyi Hİ; be-kām:baña H

229/* H90b, M121, S113b, D58b, İ99b
Velehu Hİ, -MSD

1 mest-i:mest ü H

3 'aşkda:'aşka H

7 ey:-H

230*

Mefâ'lün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün
(Fa'lün)

- 1 Cemâl-i yâr görindi celâl maḥv oldu
Fırâk gitdi gönülden visâl maḥv oldu
- 2 O büt keremler ile varumı elümden alup
Ziyân ü sûd degül ihtimâl maḥv oldu
- 3 Beyân-ı ḥüsnüñ iderken dehânımı andum
Edâ bulunmadı ḥarf-i maḳal maḥv oldu
- 4 Nigâh-ı âyine kıldum şafâ-yı ḥayret ile
Hemân âyine gördüm mişâl maḥv oldu
- 5 O mihr-i ma'rifetüñ şiddet-i zuhûrından
Nazâr-gedâluḳ iderken ḥayâl maḥv oldu
- 6 Baña ḳalaydı ḥarîdâr-ı derdüñ olmaz idüm
Dil aldı virdi ne çâre mecâl maḥv oldu
- S114a 7 Fenâ-yı 'aşḳ ile Esrâr şöyle mestüm ki
D59a Fikir dükendi süḥanda me'âl maḥv oldu
- 8 Ne zât-ı pâk idigün fehm idince Monlânüñ
Beyân-ı vaşl u vişâl ittişâl maḥv oldu

231*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Kûy-ı dile bilmem yine bir velvele düşdi
Başdan başa cân mülketine zelzele düşdi
- 2 Bezm-i elemüñ ḥaylice âsâyişi varken
Nâ-gâh o bed-mest-i celâlet gele-düşdi
- 3 Derd-i dil-i Mecnûna 'aḳıl itdi teraḥḥum
Şol ḡayret-i lâşî gibi kim Nevfele düşdi

230/* H90b, M121, S113b, D58b, İ100a

Velehu Hİ, -MSD

1 gönülden:gönülde MDİ

2 büt:püt H; ile:ider D; Ziyân ü:Ziyân-ı S

4 Hemân:Hemân kim D

5 mihr-ı:meh-rü D; şiddet-i zuhûrından:şemiden zuhûr iden H

6 ḳalaydı:ḳıldı H

8 vaşl u:vaşl-ı HMD

231/* H91a, M121, S114a, D59a, İ100a

Eyzen lehu Hİ, -MSD

- 4 Üftâde vü ğaltân olarak râh-ı elemde
Ser-küçesine 'âşık-ı bî-dil hele düşdi
- 5 Hayretde iken derd-i dilüm söyledüm Esrâr
Mecmû'a-ı şî'rüm yine elden ele düşdi

232*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 'Aceb firkatle zâr oldum enîs-i hayretüm gıtdi
Kaṭı zilletle ḥvâr oldum cenâb-ı 'izzetüm gıtdi
- 2 Perîşânım firâḳ-ı zülf-i şeb-güne olaldan düş
Tağıldı 'aqlum elden rişte-i cem'iyetüm gıtdi
- M122 3 Meger âdemle ülfet eylemezmiş geldigüm yerden
Hemân-dem ol perî-dîdâr u ḥürî-ṭal'atum gıtdi
- 4 Celîs-i dün ararmış bezmine dünyâ vü mâ-flhâ
Kemâle irdük ammâ yanlarından rağbetüm gıtdi
- 5 Cihânda merd-i şâḥib-zât ḳadrin kimse bilmezmiş
Bilür vardur diyü ḥayfâ ki bunca diḳḳatüm gıtdi
- 6 Kalup nâ-dân arasında hemân bir pûla degmezmiş
Saçup beyhûde bunca gevher-i mâhiyyetüm gıtdi
- S114b 7 Meger erbâb-ı 'irfân zannolan ḥayvân imiş cümle
Tehî bād-ı hevâ bunlarla vaḳt-i şoḥbetüm gıtdi
- 8 Külâh u ḥırka ile bir alay ḥer-meşrebân gördüm
Helâk-i ḥayf ḥayf oldum elimden ḳudretüm gıtdi
- 9 Bî-ḥamdillâh geldi intibâh ammâ neden soñra
Biraz vaḳt ol gürüh içinde vaḳt-i furşatum gıtdi
- 10 Henüz İmânı yokdur da'vi-î 'irfân ider câhil
Ne sırdur bu düşündükce Ḥudâyâ fikretüm gıtdi

4 Üftâde vü:Üftâd ü H, Üftâde-i S

5 iken der-i dilüm:derd u elem H

232/* H91a, M121, S114a, D59a, İ100b

Velehu Hİ, -MSD

1 ḥvâr:ḥor HS

3 dîdâr u:dîdâr MSDİ

4 yanlarından:yanlarında S

5 ḳadrin:ḳadrûñ HMSD

7 ḥayvân imiş:civân imiş H

8 Külâh u:Külâh SD; ḥer-meşrebân:ḥer-meşrâbin H; ḳudretüm:âdetüm H, râdetüm MD

9 furşatum:dıraḥtum H

10 düşündükce:düşdükce H

- 11 Baña gösterme sûret bātınında fitneler gördüm
Cihândan göz yumarsam şanma dilden hiddetüm gitdi
- 12 Şakın sen de bu şüret gitmeyince mahrem olmazsın
Görindi şahid-i sîret o dem ki şüretüm gitdi
- 13 Felekden nefret itdüm 'aşık-ı vahşet-güzünüm ben
Dehirden kimse ile kalmadı ünsiyyetüm gitdi
- H91b 14 Saña vü hem senüñ aşhâbına ma'lûm olsun kim
Dükettüm ba'd'ezîn bâzârı kayd-ı şirketüm gitdi
- 15 O rütbe bâde-i gayretle ser-mest-i girânüm ki
Bu menzilden geçerdüm ilk tâb u tākātüm gitdi
- 16 Ben abdâl-ı fenâyum iltizâm-ı resm-i dehr itmeme
Fenâ-yı 'aşk ile fikr-i rüsüm-ı 'âdetüm gitdi
- 17 Gedâdan şahı farka gelmedüm tevhide me'mûrum
Ġarîk-ı vahdet-i mahzum hevâ-yı kesretüm gitdi
- D59b 18 Kimi devletle tâhîr kimi zilletle hicâb eyler
Şükür ol hâlüme kim kayd-ı fakr u devletüm gitdi
- 19 Tarîk-ı fakrda ıcmâl ü tafşîlüm bulup Esrâr
Gönülde tenglük kalmadı tende vüs'atüm gitdi
- 20 Bugün ben sâye-i hünkârda sultân-ı fakr oldum
Şakın dervîşlikde şanma mülk-i şervetüm gitdi
- 21 Rızâsı kapusunda bir Ġarîb-i Mevlevîyüm ben
Anuñ hükmünde elden ihtiyârum kudretüm gitdi

233*

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

- 1 'Aşkun bugün ihsânı be-şarz-ı diğer oldu
Zehr-âb-ı melâmetleri hep gül-şeker oldu
- 2 Cân meclisini kapladı bir zevk ki hâlâ
Ol zevk zuhûr eyledi hüsn-i beşer oldu

14 bâzârı:bâzâr S

18 kayd-ı:kayd ü H; fakr u:fakr-ı HSD; devletüm:zilletüm S

20 ben:men D

21 ihtiyârum:ihtiyâr-ı S

233/* H91b, M122, S115b, D59b, İ101a

Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 be-şarz-ı diğer:be-şarzuñ H; melâmetleri:melâmetle H

2 kl:-S; hüsn-i:şimdi HSİ, -M

- 3 Pertev-fiken oldu çün o âyîne-i a'yân
Ol feyz hayât-ı sıyer oldu suver oldu
- 4 Gâh zîr-i 'amâdan görünüp şems-i hakikat
Her zerreleri bir şanem-i mâh-ber oldu
- 5 Didârına ol rütbede vakf oldu gönül kim
Ser-tâ-çadem âyîne-i fikrüm nazar oldu
- 6 Oldı şerer-efşân o mehtâb-ı şabâhat
Meclis bu gece feyz-nümâ-yı seher oldu
- 7 Efkâr-ı gamı itdi perişân ser-i kâkül
Şanma gam-ı 'âlem bize yek-mû kadar oldu
- 8 Meh-pâre gibi câm-ı 'araç bezmi tolandı
Şan meclisimiz mazhar-ı devr-i kamer oldu
- 9 Dost geldi gönül bezmine sen mest yaturken
Ey 'aşık-ı bî-hod hele görseñ neler oldu
- 10 Sen varın iletdünse beni eyleme tahkîr
Bu bezme tehî gelmesi de bir hüner oldu
- M123 11 Ma'zûr ola ey sâkı-i mestâne bu aḥşâm
Bezmünde kebâb-ı cigerüm mâ-ḥazar oldu
- H92a 12 Meyhâne gibi var mı 'aceb cây-ı selâmet
Sâkinleri âsûde ser-i ḥayr u şer oldu
- 13 Bir yerde baña neşv ü nemâ gelmedi illâ
Naḥl-ı dilüm ol bâğda pür-berg ü ber oldu
- 14 Mey-ḥürlara ta'n itmez idi kimse velâkin
Gavğaya sebep şeyḥdeki kec nazar oldu
- S115b 15 Yâr eyledi aḡyâr ile germiyyet-i ülfet
Ḥayfâ giderek ḥürmen-i şabra şerer oldu
- 16 İtdi nice demler beni ḥayrân bu ḡayret
Âyîne-i dil ḡarḡa-i gerd ü keder oldu

3 o:-H

4 görünüp:görinür S; zerreleri:zerreler M, zerrelere D. Bu beyit, H nüshasında yoktur.

5 fikrüm:fikr S

6 şerer-efşân:şerâr-feşân H

10 varın:varuñ HD; iletdünse:alduñsa H

11 Bezmünde:Bezminde HMSİ; cigerüm:ciger-i M

12 ser-i:-H

13 Naḥl-ı:Tâk-ı M, Tâki D; pür:bir H

- 17 Sevdā-yı maḥabbetle gezüp ḫayli zamānlar
Esrār-ı belā-keş nice yıl derbeder oldu
- 18 Âḫır irişüp kâfile-i Mevleviyâne
Âzâde ser-i berzah-ı rāh-ı ḫaṭar oldu
- 19 Gāh eyledi yek-reng gehī eyledi bî-reng
Çün himmet-i ḫünkâr baña rāh-ber oldu
- 20 Müstehlek olup fakr ü fenâ bahrine düşdüm
Ne kayd-ı diğerkaldı ne ḫod fikr-i ser oldu
- 21 Ol mazhar-ı feyzüm ki o ḫurşîd-eşerüm ki
Her seng-i melâmet nazarumda güher oldu
- D60a 22 Müstagniyüm ol sâyede ben efser-i Cemden
Başumda külâh-ı nemedî tâc-ı zer oldu
- 23 'Ankâ-yı fenâyum uçarum mülk-i beḫâyâ
Bu ḫırka-i şad-çâk baña bâl ü per oldu
- İ101b 24 Ser-çeşme-i Şemsü'l-Ḥaḫ-ı Tebrîze varanlar
İksîr bulup mâlik-i genc-i güher oldu

234*

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Ey Mevlevî ey Mevlevî diñle şadâ-yı bişnevi
Ey feyz-ḫ^vâh-ı Meşnevî diñle şadâ-yı bişnevi
- 2 Dîvâna var ḫâmüş ol da'vâyı ḫo bî-hüş ol
Başdan ayağa güş ol diñle şadâ-yı bişnevi
- 3 Gör 'âlem-i ma'nâ nedür sırr-ı dil-i dâñâ nedür
Bil feyz-i Mevlânâ nedür diñle şadâ-yı bişnevi
- 4 Sırr-ı 'Alîye vâkıf ol dil ka'besinde 'âkif ol
Noḫta rumûzın 'ârif ol diñle şadâ-yı bişnevi
- S116a 5 Ol tıfl-ı ebced-ḫân-ı 'aşḫ añla nedür burhân-ı 'aşḫ
Çün oḫuna dîvân-ı 'aşḫ diñle şadâ-yı bişnevi

17 Bu beyit, H nüshasında yoktur.

22 tâc-ı: tâc ü H

23 Bu: Bîr H

234/* H92a, M123, S115b, D60a, İ101b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

1 ḫ^vâh-ı: ḫ^vân-ı S

4 vâkıf: 'ârif D; 'ârif: vâkıf D

- H92b 6 Monla yüzünden zül-minen itdi tecellî-i sühan
Âgâh ol sırr u 'alen diñle şadâ-yı bişnevi
- 7 Vaḥy-i Ḥudâdür Meşnevî şer'-i beḳâdür Meşnevî
Ḥaḳdan şadâdür Meşnevî diñle şadâ-yı bişnevi
- 8 Dersin olursa Meşnevî keşf ola feth-i ma'nevî
Rüşen olur gönül evi diñle şadâ-yı bişnevi
- 9 Bildünse de virme ḥaber aḡyârdan eyle ḥazer
Ḥâl-i dile eyle nazar diñle şadâ-yı bişnevi
- 10 Mes'uldür sem' u başar da'vâ ider güş u nazar
Ḥaḳkıyı ver ey bî-ḥaber diñle şadâ-yı bişnevi
- 11 Öğrenmeden da'vâyı ḳo añlatmaḡa ḡavgâyı ḳo
Taḥşile baḳ sevdâyı ḳo diñle şadâ-yı bişnevi
- 12 Nefsi riyâzet-pişe ḳıl bir kez soñun endişe ḳıl
Kendüñi şîr-i bişe ḳıl diñle şadâ-yı bişnevi
- 13 Gitme bu yolda leng ü lük eyle 'ibâdât-ı sülük
Dilden gide şîrk ü şükük diñle şadâ-yı bişnevi
- 14 Neymiş bilür misin 'aceb bu râh-ı pak-i münteḥeb
Eyle şadâḳatle taleb diñle şadâ-yı bişnevi
- 15 Ğayra nazar itme hemân ol Meşnevîden ders-ḥ'ân
Nefse esîr olma amân diñle şadâ-yı bişnevi
- M124 16 Lâzım saña 'ilm ü 'amel rûbeh gibi itme ḥiyel
Ḳılma fesâneyle cedel diñle şadâ-yı bişnevi
- 17 Feyz al reh-i Sıddîḳden mest ol mey-i taşdıḳden
Düşme şaḳm tevfiḳden diñle şadâ-yı bişnevi
- 18 Eslâfa uy eyle devâm mihrâb-ı 'aşḳı ḳıl maḳâm
Tâ Meşnevî olsun imâm diñle şadâ-yı bişnevi
- 19 Ol mürşid-i ḥaydür saña ḳıl Meşnevîye iḳtidâ
Zâhir olur râh-ı Ḥudâ diñle şadâ-yı bişnevi
- S116b 20 Tut Meşnevî-dânın sözün sür pâyine dâ'im yüzün
Maḥv eyle anda kendözün diñle şadâ-yı bişnevi

6 minen:metin H; tecellî-i:tecellî H; ol sırr u:olur sırrı D
7 Bu beyit, H nüshasında yoktur.
9 Bildünse de:Bildüğünden H; Ḥâl-i:Ḥâl ü H
10 sem' u:sem'i D; güş u:güş SD
12 bişe:mişe S, pişe D
13 leng ü:leng SD; şîrk ü:şîrk SD
17 mest ol mey-i:mest-i mey ol M
20 yüzün:-H

- İ102a 21 Ey merd-i rāh-ı Mevlevî gydün külāh-ı Mevlevî
Ol rāz-ıvāh-ı Mevlevî dñle şadā-yı bişnevi
- 22 Ülfeti cāhillerle kes rüsvālığa itme heves
Besdür bu pendüm saña bes dñle şadā-yı bişnevi
- D60b 23 Vaqtini zāyî' eyleme hem türrehāt söyleme
Cehlını şāyî' eyleme dñle şadā-yı bişnevi
- 24 Bu reh ma'ārif rāhıdur 'ārif bu rāhuñ şāhıdur
Derviş söz āgāhıdur dñle şadā-yı bişnevi
- 25 Taşıl idersen ma'rifet bulduñ erenlerden şıfat
Hağdan olursun mültefet dñle şadā-yı bişnevi
- H93a 26 Başka şafādur 'ilm-i cān takrīre gelmez pek nihān
İster iseñ olsun 'ayān dñle şadā-yı bişnevi
- 27 Nūr-ı hüviyyetdür o söz mihr-i haqıkatdür o söz
Bir başka şohbetdür o söz dñle şadā-yı bişnevi
- 28 İstersen ey merd-i sa'ıd Allāh ile güft ü şenid
Ol Meşnevīden müstefid dñle şadā-yı bişnevi
- 29 Bir 'ārif kıl it özin andan ayırma hiç yüzün
Dinler iseñ Esrār sözün dñle şadā-yı bişnevi
- 30 Monla Celāle'd-dīn-i Rüm bahş eyledi feyz-i 'ulūm
Doldı bütün bu merzbūm dñle şadā-yı bişnevi

235*

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Tenüm olsun o şāhuñ hāk-i rāhı
Olur belki güzer-gāh-ı sipāhı
- 2 Gecem rüşen cemālinden velākın
Şeb itdi gündüzüm zūlf-i sıyāhı

21 rāz:rāh M, rāhı D
22 rüsvālığa:rüsvāylığa H
23 Vaqtini:Vaqtı Hİ
28 güft ü:güft HSD
30 Doldı:Oldı H

235/* H93a, M124, S116b, D60b, İ102a

Velehu Hİ, -MSD

2 Gecem:Gece MD

- 3 Ne zerķi ħırķa ķaldı ne ‘ımāme
Görince pür-şiken ħarf-ı külāhı
- S117a 4 Selāsılden rehā ister mı bu dil
Şıkenc-i künc-i kāküldür penāhı
- 5 Nıgāh-ı ğamzesı dil-düz-i ħançer
Nıyāmı cān-gāhum cāy-gāhı
- 6 Vezıri kıt‘adur endāmı ammā
Cemāli mülk-i ħüsnüñ pādışāhı
- 7 Dile yārluk berātı ħüsn-i ħaĥı
Ķaşı imzā ki bedr-i mühr-i şāhı
- 8 Cemāli nūrı çarĥa şu‘le şaldı
Ĥıçāb-ı ebre kıoydı mıhr ü māhı
- 9 N’ola da‘vā-yı ‘aşķ itdiyse Esrār
Dü-çeşm-i ħün-feşāndur güvāhı
- 10 Cenāb-ı Mevlevınüñ sāyesinde
Degışmez efsere köhne külāhı
- 11 Ben ol ħünkār-ı ekber bendestıyüm
Ki ĥālā lā-mekāndur taĥt-gāhı
- ı102b 12 Cıhetden bı-cıhātı eyler işbāt
Semā‘-ı Mevlevınün intıbāhı
- 13 Yaķar her küşede bıñ şem‘-ı dıdār
Gürüh-ı ‘aşıķānuñ āh ü vāhı

3 zerķi:zerķi H, zerķ-ı S

5 Nıgāh-ı:Nıgāhı HD

6 kıt‘adur:-H

7 imzā ki bedr-i:imzāhdur HSİ

8 nūrı:nūr-ı HS; mıhr ü:mıhr HSDİ

12 Semā‘-ı:Semā‘ı H

13 āh ü:āh SDİ; vāhı:āhı İ

236*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yār-i gül-püşuñ hayālî gönümi şen eyledi
Sîne-i pür-dâğ-ı dâğum cümle gülşen eyledi
- 2 Eşk-i seyyâlem döküldükce bütün eţrâfumu
Serv bîd ü lâle vü gül-nâr u süsen eyledi
- 3 Kâr-bân-ı âh geldi cümlesi meş'al-be-kef
Küy-ı dilde kondı zulmet gıtdı rüşen eyledi
- 4 Deşt ü kuh-sâre toľup her sũ hezârân şu'leler
Nür-ı esrâr ile çün Vâdi-i Eymen eyledi
- S117b 5 Râhiyân her kes bir a'lâ menzili cây itdiler
H'vâce künc-i hâne-i dervîşî mesken eyledi
- 6 Sînade tîr-i sitem sūrâhlar açdı velî
Cânib-i nüzhet-geh-i dîdâra revzen eyledi
- 7 Mekr-i dîv-i nefsdan anlar ki bulmuşdı halâş
Kim olardan bir dil-i âğâhı me'men eyledi
- 8 Hâķ idüp kendüsini pinhân bu iki lafz için
Bunca fark u keşreti hep mâ ile men eyledi
- 9 Yokdur ehl-i ittihâd içre taĥâlûf mü kadar
Ĥod-perestâne bu şûr u şerri sen ben eyledi
- 10 Maĥvda bir müy olur zencîr-i kayd-ı râh-rev
Gör ki 'İsâyı bile pâ-beste-süzen eyledi
- 11 Hük-m-i İmân-ı rızâda ictihâd-ı pîr-i 'aşķ
Târ-ı medd-i lâyı zünnâr-ı Birehmen eyledi
- 12 Kayd-ı digerden halâş oldum deyü faĥr itdi şeyĥ
Kendüsin bî-çâre kendüsine reh-zen eyledi
- 13 Kısve-i mevhûm-ı hestîden o kim 'üryân olur
Âb ü gilden cism ü cânın pâk-dâmen eyledi

236/* H93b, M125, S117a, D61a, İ102b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

2 Serv:Serve HMDİ; bîd ü:bîd HD; süsen:heves H

3 cümlesi:cümle H

4 Deşt ü:Deşt-i MSD; kuh-sâre:kuh-vâre H

7 bulmuşdı:bulmuşdur HD; Kim olardan:Evvelâdan HSI

10 'İsâyı:'İsâyî MD; pâ:bâ H

11 rızâda:rızâdur H; pîr-ı:pîr ü H

13 hestîden:heybetden MD; Âb ü:Âb S; cism ü:cism-i MDİ

- 14 Bezm-i cem'ü'l-cem'den ahz eyleyen feyz-i maḳāl
Bir sözünü bñ söze cem'-i müberhen eyledi
- 15 Nāv-dān-ı ḫāme-i Esrārdan iksīr aḳup
Kīmyā-yı feyze her bir beyti maḫzen eyledi
- 16 Zer ü gevher toldı aḳtār u buḳā'-ı sīne hep
Nūr-ı Şemsü'l-Ḥaḳḳ-ı Tebrīz anı ma'den eyledi

237*

Mef'ülü Mefā'lı Mefā'lı Fe'ülün

- 1 Derdā ki beni ol büt-i meh-veş ḳodı gıtdı
Geldi dil-i bī-tāba bir āteş ḳodı gıtdı
- H94a 2 Geh silsile-i zülfi geh ebrū-yı kemānı
İ103a Gönlümde hezārān keş-ā-keş ḳodı gıtdı
- S118a 3 Maḫmūrum amān vır mey-i la'lūñ didüm ol dem
D61b Peymāneme zehr-ābe-i bī-ḡiş ḳodı gıtdı
- 4 Gönlümü çerāḡ itdi ocaḡını şen itdi
Åh nāmına bir şu'le-i ser-keş ḳodı gıtdı
- 5 Şad ḡonçe-i dāḡ ile idüp sīnemi tezyīn
Güyā baña bir levḫ-i mūnaḳḳaş ḳodı gıtdı
- 6 Lūḡfi bu ḳadar oldı bu şeb muḡrib-i cānuñ
Gūşımuza bir naḡme-i dil-keş ḳodı gıtdı
- 7 Derd u ḡam u ḳahr u sitem ü hicr ile ḳaldum
Bir gönlümü aldı yerine beş ḳodı gıtdı
- 8 Bī-ḳayd iḡelüm bādeyi şımden geru Esrār
Ol şāḫ adımız 'āşıḳ-ı mey-keş ḳodı gıtdı

16 Zer ü:Dürr ü S; aḳtār u:aḳtār-ı HD

237/* H93b, M125, S117b, D61a, İ102b

Velehu Hİ, -HMS

2 geh:gāh D; hezārān:hezārān ü D

3 zehr-ābe-i:zehr-i S

4 nāmına:nāme-i MD

7 ḳahr u:ḳahr HD

8 bādeyi:-H; 'āşıḳ-ı:hele S

238 *

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cān geldi ağzuma haşretle cānān gelmedi
Bir nefescik kaldı ol 'İsī-i devrān gelmedi
- 2 Başuma bunca felâketler getürdi firqatı
İtdi gıtdi derd u gam gönlümü virān gelmedi
- 3 'Azm-i kūy-ı yār idüp ümmīd-i büy-i zülf ile
Kānde kaldı bilmem 'aql-ı nā-be-sāmān gelmedi
- M126 4 Çünkü cānān el-vedā' itdi berāber gıtdi rüh
Şanki ol demden beru bir şüretüm cān gelmedi
- 5 Mevc-i seyl-āb-ı sirişk üzre olup iki habāb
Çıkdı gıtdi eşk ile bu çeşm-i gıryān gelmedi
- 6 Gonçe-i ümmīdimüñ hūn-i cigerdür jālesi
Şu'le tıldı çeşmüme ol verd-i handān gelmedi
- 7 Zā'f-ı haşretle hilāle döndi cism-i lāğarum
Geçdi bu meh de yine o mäh-ı tībān gelmedi
- 8 Gönlümü aldı berāber gıtdi ammā neyleyüm
Hālümü gāyet ile itdi perīşān gelmedi
- S118b 9 Bilmedüm insānum aldandum yemīn ü va'dine
Oldı benden ol perī āhır girizān gelmedi
- 10 Hey ne bī-bahtum ki bahtum cümle dīvān-ı ğama
Vaşlına dā'ir meded bir fāl-ı çeşpān gelmedi
- 11 Hayf unıtdı 'aşık-ı mehcürümü ol bī-vefā
Bir peyām-ı dil-nişīn Esrāra el'ān gelmedi

238/*H94a, M125, S118a, D61b, İ103a

Eyzen lehu H, Velehu eyzen İ, -MSD

10 Hey:Ne D; ne bī:yine bī H, besī M, kıara D; bahtum:nidem H; Vaşlına:Vuşlata D

11 'aşık-ı:-H; mehcürümü:meçhorümü S

239*

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlatün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 'Acebâ ol şanem-i mâh-likâ gelmez mi
Kaddümü bâr-ı firâķ itdi dütâ gelmez mi
- î103b 2 Gelürüm deyü hezâr 'ahd u yemîn itmiş idi
'Acebâ hâtırına va'd-ı vefâ gelmez mi
- 3 Hâber-i yâr degül bÿy bile gelmedi hayf
Yohsa bu semtlere bād-ı şabâ gelmez mi
- 4 Hecr ile şÿret-i bî-rÿh gibi kaldum āh
Ben kÿlün hâtırına hiç şanemâ gelmez mi
- 5 Hâsret-i al-ı rÿhuñla müteğayyır oldum
Rÿy-ı ümmîdimÿze reng-i şafâ gelmez mi
- 6 Böyle bî-gâne edâ hayli muhâl idi saña
Va'duñ Esrâr ile yâduña ayâ gelmez mi

240*

Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün

- 1 El-hamd kim Hudâ beni cândan ayırmadı
Cısm-i nizârı rÿh-ı revândan ayırmadı
- 2 Çokdan mekânım olmuş idi âsitân-ı dost
Ol lâ-mekân beni bu mekândan ayırmadı
- 3 Hayli mükedder olmuş idüm fikr-i hicr ile
Kıldı kerem vişâl-i 'ayândan ayırmadı
- 4 Her nesneden ayırdı beni hayret-i fenâ
Ammâ senüñ kapuñda emândan ayırmadı
- S119a 5 Kaşd itmiş idi hicr ile tekdîrÿme felek
Dostuñ kabûli zevķ-i cinândan ayırmadı
- 6 Ol bî-nişâne reng-i nişân rÿy-ı pÿş olup
Rengi hÿsinden aşķı nişândan ayırmadı

239/* H94b, M126, S118b, D60b, İ103a

Velehu H, -MSDİ

6 hayli:hile S; idi:itdi S; Va'duñ:Va'd-ı H

240/* H94b, M126, S118b, İ103b, -D

Eyzen lehu Hİ, -MS

6 nişâne:nişân S; Rengi:Reng-i H; hÿsinden:hÿsninden S

- 7 Hem eyledi maḥall-i der-âgüş qaddini
Hem ḥaçer-i helâki miyândan ayırmadı
- 8 Lûtf-ı kelâmı semt-i raḳıbe düketmedi
Düş-nâm-ı 'âşıkânı zebândan ayırmadı
- 9 Dehrûñ taḡıtdı meclisini sâkı-i ezel
Câm-ı vefâyı dürd-keşândan ayırmadı
- 10 Gıtdükce mest-i bâde-i cüd u 'atâ idüp
Esrârı bezm-i pîr-i muḡândan ayırmadı
- 11 Oldum olalı sübhâ-şümâr-ı maḥabbeti
Silk-i 'idâd-ı Mevlevîyândan ayırmadı

241*

Mef'ülü Mefâ'flü Mefâ'flü Fe'ülün

- 1 Ebrûñı görüp qadd-i dütâ yāduma geldi
Müjgâna bakup tîr-i cefâ yāduma geldi
- M127 2 Kâkül diyerek serde hevâ yāduma geldi
Âh eyledüm ol laḡza şabâ yāduma geldi
- 3 Feryādum irişmiş o mehûñ küyma ḥaḡka
Zîrâ yine envâr-ı vefâ yāduma geldi
- 4 İmdâduma irdi yine bir âh-ı şerer-nâk
Germiyyet-i ser-bezm-i likâ yāduma geldi
- 5 'Aşḡ 'âşık u ma'şûkı bir itmîş ki didüm Ḳays
Leylde olan ḥüsn ü bahâ yāduma geldi
- 6 Dil dîrler idi var idi bir mest-i cünûnum
Mecnûn didüm de budala yāduma geldi
- 7 Ağlatdı beni fetret-i yârân-ı zamâne
Yek-rengi-i iḡvân-ı şafâ yāduma geldi

9 Dehrûñ:Dehre S

10 cüd u:cüd S

241/* H95a, M126, S119a, D61b, İ103b

Velehu Hİ, -MSD

2 serde:serd H

3 ḥaḡka:ḥayfâ S

5 'âşık u:'âşıkı MD; Ḳays:Ḳayser Hİ; ü bahâ:bahâ MD, ü bahâr H

6 didüm de:denilen MD, dedüm de ol S

- S119b 8 Bir âh-ı hazîn itdi bu gün bezmde bir mest
Hep çekdicegüm derd ü belâ yāduma geldi
- 9 Ne kayd-ı 'ibâdet kodı ne fikr-ı melâmet
Dün virdügi suğrâk-ı 'atâ yāduma geldi
- 10 Gördükce külâhında haç-ı mevlevîyâmı
Şâhâne nedür perr-ı hümâ yāduma geldi
- 11 Mecmu'a-ı hayretde okurken gâzelini
Esrâr-ı perişân-edâ yāduma geldi

242*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Allâh harîm-ı hazretine reh bağışladı
Hem derd ile şad-âh-ı seher-geh bağışladı
- 2 Aldı fütâde gönlümi bî-dil kodı beni
Şofra yerine bir dil-ı âgâh bağışladı
- 3 Kim men' ider 'atıye-ı 'aşkı fakîrden
Sultân-ı 'âlem olsa n'olur şeh bağışladı
- 4 Efrâd-ı Mevlevîye o hem-pâlık itdi hem
Kendi rehinde kendini hem-reh bağışladı
- 5 Câh-ı vücûduñ içre dile mülk-ı vahdeti
Mısrî 'Azîzi Yūsufa da çeh bağışladı
- 6 İhsân-ı Şems 'aşk ile Esrâra bî-dirîğ
Meh-pâre-ı cemâlini ol meh bağışladı

8 bezmde:bezminde H

10 perr-i:bir H

242/* H95a, M127, S119b, D60b, İ104a

Velehu H, -MSDİ

2 âgâh:aña H

4 Efrâd-ı:İkrâr-ı S

5 Mısrî:Mısr-ı HMSİ

243*

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Tîğ-i çeşmi olup cefâ kılıcı
Cânuma kıydı ol cefâ kılıcı
- 2 Kanını dökmek için ‘uşşâkuñ
Nigeh-i fitnesi şala kılıcı
- 3 Lebi kanımı dökmege teşne
Ġamzesi katlüme rızâ kılıcı
- S120a 4 Gör o kurbânı olduğum ġamze
Oldı şimdi dile fedâ kılıcı
- 5 Dünyeden rişte-i ‘alâkayı hep
Kat’ ider def’aten ebâ kılıcı
- İ104b 6 Der-i vaşlında ol şeh-i hüsnuñ
Keser ümmîdini recâ kılıcı
- 7 Reh-zen-i fitne tîğ-i ebrüsü
Çeşmi kat’-ı reh-i fezâ kılıcı
- 8 Feyz-i hünkâr-ı Mevlevî Esrâr
Tab‘umı itdi pâdişâ kılıcı
- 9 Hâk idüm feyz-i Şems zer kıldı
Sikke urdı o kimyâ kılıcı

243/* H95b, M127, S119b, D61a, İ104a

Velehu H, -MSDİ

1 çeşmi:çeşmüñ MD; cefâ:cefây H

2 Kanını:Kanın H

3 Lebi:Leb H

5 ‘alâkayı:‘alâkaten S

6 vaşlında:vaşluñda M; ümmîdini:ümmîdin H

7 Reh-zen-i:zehrden S; fitne:fitne-i MS; Çeşmi:Çeşm-i H

8 itdi:itdirdi Hİ; pâdişâ:pâdişâh Hİ

9 kıldı:kılıcı M. Bu beyit, H ve D nüshalarında yoktur.

244*

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Men kan yutar iken leb-i cânâne yoğ idi
Men mest idüm o bâde o peymâne yoğ idi
- M128 2 Men mühr ider iken leb-i cânê senüñ adın
Nâm ü nişân-ı sübhâ-i şad dâne yoğ idi
- 3 Men geşt iderken 'aşkuñ ile deşt ü kühda
Mecnün-ı gam didükleri dīvâne yoğ idi
- 4 Hep men getürmişüm haberi küy-i yârdan
Evvel cihânda şöhet-i cânâne yoğ idi
- 5 Ser-mest olup şaşırmiş idüm râh-ı hânemi
Dağı vücüd-i bâde vü meyhâne yoğ idi
- 6 Bir demde geldi kim baña ol pâdişâh-ı 'aşk
Dil-hânesinde maḥrem ü bî-gâne yoğ idi
- 7 Cânım atarken âteş-i didârma senüñ
Eṭrâf-ı şem'-i cem'ine pervâne yoğ idi
- 8 Esrârimuzda cilve-ger iken maḥabbetüñ
Ol dem arada bu dil-i dīvâne yoğ idi

245*

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Bu bendesine ol büt-i fettân nazar itdi
Güyâ ki bir 'işyânluya Raḥmân nazar itdi
- 2 'Älemde ḥaḳîkat ile me'lûf olanlar
Ḥaḳka ruḥ-ı dil-dâra da her an nazar itdi

244/* H95b, M127, S120a, D62a, İ104b

Eyzen lehu Hİ, -MSD

2 cânê:cânâne HS; Nâm u:Nâmı D; sübhâ-ı:sübhâ H

3 deşt ü:deşt HD

5 râh-ı:reh-i S

6 baña:-H

8 Esrârimuzda:Esrâra müzd-i S; dem:dem bu MD; bu:-MD; dīvâne:vîrâne Hİ

245/* H96a, M128, S120b, D62a, İ105a

Velehu H, -MSDİ

2 da:-HSİ

- 3 Ol muğbeçenüñ hâne-ğarâb oldığı vechi
Var ise aña ben gibi sekrân nazâr itdi
- 4 Pîrâne gönül tıfl iken oldu firifte
Âlâyış ile çünki o fettân nazâr itdi
- D62b 5 Gencîne-i güftârına mazhar olup Esrâr
Her hâlde aña pîr-i sühandân nazâr itdi

246*

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Ol pâdişeh-i hüsn 'acebâ dâd ider mi
Bir kerre bu dervîşi (dağî) yâd ider mi
- 2 Kendüsi gibi cevri ü cefâda o civân-baht
Tıfl-ı haş-ı nev-zâdını üstâd ider mi
- 3 Hiç 'aşk gibi bir şeh-i zâlim ide de hüküm
Bu memleket-i hâtrüm âbâd ider mi
- 4 Esrâr bilen şive-i tavrımı o şuğuñ
Cevri eyledi baña deyü feryâd ider mi

247*

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Beyhüde şanma Hâk diyerek baş verenleri
Gerdânlarında zülf-i bütândür resenleri
- 2 Dilberlerüñ cefâsı da dilber cefâsıdur
Bî-gâne şanmazam ben o hâtır-şikenleri

3 muğbeçenüñ:muğbeçenin Hİ

4 iken oldu firifte:gibi olduğına H, oldu firifte Sİ

246/* H96b, M128, S121a, D62b, İ105a

Velehu H, -MSDİ

1 hüsn 'acebâ dâd:hüsn-i icâd edâ H. Nüshalarda "dağî" yerine "de" geçmektedir.
Vezin gereği "dağî" kelimesi tercih edilmiştir.

2 nev-zâdını:nevâzını S

3 ide de:ide HSİ

4 Esrâr:Esrârı D

247/* H96b, M128, S121a, D62b, İ105b

Velehu H, -MSDİ

1 Gerdânlarında:Gerdenlerinde HMİ

- 3 Cem' eyleyüp o büt başına Çîn halkını
Zünnâr-bend zülfi ider Birehmenleri
- 4 Meyhâne-i füyûz-ı maḥabbetde pîr-i mey
Bî-derd gönderir pür-ğam gelenleri
- 5 Piş-i Celâl-i gamzede dâ'im ḥazerde ol
Zîrâ dükenmez anlaruñ Esrâr fenleri*

⁴ Bî: Bir H, Pür Sî; pür-ğam: gerü bî-ğam H Sî

* Esrâr Dede'nin sadece H (96a) ve İ (104b) nüshalarında bulunan bir nakıs gazeli vardır. Hem eksik olması hem de sadece iki nüshada bulunması nedeniyle asıl metne dahil edilmedi. Aparatta verilmesi tercih edilen ve Fe'ilâtün(Fâ'ilâtün)/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün(Fa'lün) vezninde olan bu eksik gazel şöyledir:

Mevlevî râhına ḥakḫa yeni devlet geldi
Pâdişâh-ı fuḫarâ kuṭb-ı maḥabbet geldi

Yine ref oldı livâ-i kerem-i Mevlânâ
Şükr-i kudret ile Ḥusrev-i himmet geldi

Zerrelerden görünür Şems-i celâlet nürü
.....

R Ů B Â Î L E R

RÜBÂ'İYÂT *

1**

Ey mazhar-ı evvelîn olan Mevlânâ
Ey mefhar-ı âhîrîn olan Mevlânâ
Sen cümle-i pîrlere tebşîr olduñ
Ey pîr-i ricâl-i dîn olan Mevlânâ

2

S125b Ey rahmet-i 'âlemîn olan Mevlânâ
V'ey melce-'î ân ü İn olan Mevlânâ
Her kesden ümîdimüz dükendi sañadur
Me'yüslara mu'ın olan Mevlânâ ***

3

R2a 'Âşık mısın ey dil 'aceba n'oldı saña
Yetmez mi bu sevdâ bu hevâ n'oldı saña
Dîvâne misin bir nefes ârâmuñ yok
Derk eylemedüm gıtdi âyâ n'oldı saña

4

R2a Manşür olup ğarîk-i 'irfân-ı Hüdâ
Bir nükteye baş ü cânını itdi fedâ
Deryâ-yı fedâya düşdi ser-tâ-be-ka-dem
Çok himmet ü çok şadaķat ü çok da'vâ

* H101a, M134, S125a, D64b, İ110b, R1b
Rübâ'iyât-ı Dervîş Esrâr-ı Mevlevî H, Harfu'l-Elif min-Rübâ'iyât M, Rübâ'iyât fi-Harfi'l-Elif
S, Rübâ'iyât Harfu'l-Elif D, Dîvân-ı Rübâ'iyât-ı Dervîş Esrâr-ı Mevlevî İR
1 cümle-i pîrlere:cümle peygamberlere MSDİR
** Rübâifler, aruzun "ahreb" kalıplarıyla yazılmıştır. "Mef'ûlü" tef'ilesiyle başlayan bu
kalıplar da bilindiğinden, her rübâif için tekrar tekrar yazma ihtiyacı duyulmadı.
2 V'ey:Ey H
*** H nüshasında, bu rübâifdeki son iki mısra, birinci rübâifdeki üçüncü ve dördüncü
mısralarla yer değiştirmiştir.
3 sevdâ:sevdâ vü S

5

Tîr-i sitemûn cānuma geçdi cānâ
 Şimden gerü ne kayd-ı elem derd ü belâ
 ‘Âşıkda ne dil kaldı ne şabr u ârām
 Sen turma cefâ eyle hemân bî-pervâ

6

Âh itdi firâk-ı dost kıddümi dü-tâ
 V’âh itdi beni zâr ü zebûn yâr-ı cefâ
 Hıyf ol şehi görmez ise çeşm-i gıryân
 Bir kaç güne dek ölür gider nâ-bînâ

7

H101b, S26a

Efsûs ki gıtdi ol büt-i müsteşnâ
 Efsûs ki künc-i ğamda kıldum tenhâ
 Dil bir yaña gıtdi bir yaña şabr u hıred
 Çün oldı gözümde ol şanem nâ-peydâ

8

İ111a

‘Azm-i sefer itdi yâr-i meh-veş hayfâ
 İtdi beni hecri telh u nâ-hoş hayfâ
 Öldigüme ğam yemez idüm dil-dârı
 Görsem beni yakmadan bu âteş hayfâ

9

M135

Şeb geldi yine ğamuñla kıldum tenhâ
 Hıcrân-ı elemi hıvâb-ı harâm itdi baña
 Bir yanımı aldı âteş-i vâveylâ
 Bir yandan ise hücum ider bañr-ı belâ

5 kayd-ı elem:kayd-ı ğam HMDİR

6 zâr ü:zâr-ı S; zârı D

7 şabr u:şabrı D

8 telh:telhi D; öldigüme ğam yemez idüm:öldigüme ğam itmez idüm MD; öldürmege ğam yemez idi H

9 Bir:Dört S

10

R2b

Tâ hayret-i 'aşkuñ şanemâ geldi baña
 Mir'ât-ı dil-i zât-nümâ geldi baña
 Ol zevk ile bakdukça ruḥ-ı hayretüme
 Senden görünür rüy-i şafâ geldi baña

11

Tâ devlet-i 'aşk râygân geldi baña
 Esrâr-ı nihân cihân cihân geldi baña
 Bu hayret ile her nereye gıtdüm ise
 Ağyâr yalan yâr 'ayân geldi baña

12

S126b

Bir 'äleme vardum ki ne ḥavf u ne recâ
 Bir menzile irdüm ki ne cevır u ne vefâ
 Bir rütbeye geldüm ki ne men' u ne 'atâ
 Bir ḥayrete düşdüm ki ne vaşl u ne sıvâ

13*

H102a, D65a

Sırrımuza perdedür kitâb mektüb
 İfşâmuz ider rû-yi beyânı maḥcüb
 Elfâzda şems-i ma'nimüz itdi ğurüb
 Mektübumuz oldı 'ayn-ı maḥv-ı maḥlüb

14

Çokdan bunu bildi bu füsürde kâlib
 Kim bir dil-i âgâhdadür her maḥlüb
 Bu mışra' olur şimdi baña vird-i zebân
 Dil sende olunca kimdesin sen yâ Rabb

11 Ağyâr:Ağyârı D; yâr:yârı D

12 irdüm:ırem H; vefâ:cefâ S; men':men'i D; vaşl ü:vaşlı D

* Fİ-ḥurûf'l-Bâ H, Ḥarf'l-Bâ MD, Rûba'tyât-ı fl-ḥarf'l-Bâ S, Fİ-ḥarf'l-Bâ İ

13 İfşâmuz:İfşânemüz H; ider rû-yi:ıder idi SD

14 baña:- D

15

Her işlere sen kadırsın yâ Rabb
 Üftâdeye dest-gırsın yâ Rabb
 Zâlimler elinde koyma bî-çâre kılın
 İşkestelere naşırsın yâ Rabb*

16

R3a

Gül-hız idüp rüyını yârüñ mül-leb
 Şad-reng hicâb ile açıldı gül-leb
 Hûn itdi dil-i goncayı reşk ile yine
 Âgâz-ı terennüm idicek bülbül-leb

17

S127a

Dil gevher-i feyze oldu ammâ tâlib
 Bî-çârede âşâr-ı hevâ pek gâlib
 Geldi der-i handânına ağlayarak
 Lûtf eyle emân ey cenâb-ı Şakıb

18

Âhır seni görmez miyüm ey mâh 'aceb
 Yoğsa dükenür mi 'ömr-i kutâh 'aceb
 Zâyı' mi olur âh seher-gâh ayâ
 İtmez mi naşlb vuşlatı Allâh 'aceb

19

Ahşâm olup oldu halk mestâne-i hûâb
 Kaldı yine tenhâ bu dil-i zâr ü harâb
 Tâ şubha degın münisüm oldu ancak
 Feryâd ü figân ü süziş ü çeşm-i pür-âb

15 işlere:işde H; kadırsın:kadirsın H; koyma:koma M; kılın:kuluñ MSD

* Bu rübâtinin vezni bozuktur.

16 goncayı:gonca'l S

18 mâh:mâhı D; dükenür:dükedür H; kutâh:kutâhı D; seher-gâh:seher-gâhı D; ayâ:eyâ
 HM; vuşlatı:vaşluñ HMDİR; Allâh:Allâhı D

19 olup oldu:oldı olup S; zâr:zârı D; Feryâd ü:Feryâdı D; ü süziş ü:- süziş-D; çeşm-i:çeşm ü D

20

H102b, İ112a 'Aşk eyledi gıtdi cism-i virânı harâb
Derd eyledi gıtdi beyt-i aḥzânı harâb
Eşk eyledi gıtdi çeşm-i giryânı harâb
Yâr eyledi gıtdi ḳalb-i virânı harâb

21

R3b 'Aşk âteşi itdi ḳâlib ü ḳalbi harâb
Cibrîl-i dil oldı şu'le-i âha kebâb
Ḥurşîd-i cihân-ı 'aşḳ oldı bî-tâb
Ol rütbede şu'lelendi kim tâb-ı 'itâb

22*

M136, S127b Ey mevlevî mesleginde âşâr gözet
Eslâfına uy şîve-i etvâr gözet
İ112b Yum gözlerini şeş cihete itme nazâr
Aç dîde-i cânı da'imâ yâr gözet

23

ترکل که نواساز اصول اشیاست
ردی همه مایهء وجودی پیداست
درگشته بخود نکتهء اجمالی کون
مجموعهء آب و آتش و خاک و هواست

24**

Ser-meclis-i şeyḫde vaşf-ı ḥübân 'abes
Şeytân yanında medḫ-i Raḥmân 'abes
Geldükde o şüh bezme gıtdi şüfî
Elbetde cisim olsa diyü nâdân 'abes

21 ḳâlib ü:ḳâlibı D; şu'lelendi:şu'le itdi MD ,şügelendi R

22 âşâr:âşârı D; uy:rû-yı H; etvâr:etân H; yâr:yân D

* Fî-Ḥurûfî't-Tâ H, Ḥarf-i Tâ M, Rübâ'ıyyât-ı fî-Ḥarfî't-Tâ S, Ḥarfî't-Ta D, Fî-Ḥarfî't-Tâ İ

23 سكون:بكون

** Fî-Ḥurûfî's-Şâ H, Ḥarfü's-Şâ MD, Rübâ'ıyyât fî-Ḥarfî's-Şâ S, Fî-Ḥarfî's-Şâ İ

25

Mūsā idemez şu'le-i ruhsâr ile baḥş
 'İsâ idemez la'l-i güher-bâr ile baḥş
 Dāvūd idemez şive-i güftâr ile baḥş
 Kimse idemez Aḥmed-i Muḥtâr ile baḥş

26 *

H103a Aşḥâb-ı sülûk Meşnevîye muḥtâc
 Hızır öyle ḥayât-ı ma'neviye muḥtâc
 Bu cümle selâṭîn-i ḥaḳḳat-dîhîm
 İḥsân-ı cenâb-ı Mevlevîye muḥtâc

27

R4a Ey mübtedî eyleme şaḳın ye's ile lecc
 Allâh açar elbet saña ḥüsn-i maḥrec
 D65b Tüt nuḳ-ı Rasûlî düşme semt-i şekke
 Miftâḥ-ı şabırla feth olur bâb-ı ferec

28**

H103b, S128a Ey tâlib-i inkişâf-ı esrâr-ı fütûḥ
 V'ey râh-ı nûr u cânib-i ḥazret-i rûḥ
 İ115a Var ḥazret-i Şâriḥe niyâz eyle ki tâ
 Şadr u dil-i pür-ḥicâbuñ olsun meşrûḥ

29***

H103a Ey mevlevî menba'-ı fenâdur maḥbaḥ
 İ115b كان نعم نور u rızâdur maḥbaḥ****
 Her şu'lesî bir nûr-ı tecellî-i cemâl
 Şan vâdî-i Eymen-i Ḥudâdur maḥbaḥ

* Fİ-Ḥarfî'l-Cîm HİR, Ḥarfî'l-Cîm MD, Rübâ'iyât fi-Ḥarfî'l-Cîm S
 28 esrâr:esrâra H; nûr u cânib-i:nûr-ı cenâb-ı MDR; meşrûḥ:şürûḥ Md
 ** Fİ-Ḥarfî'l-Ḥâ HDİR, Ḥarfî'l-Ḥâ M, Rübâ'iyât fi-Ḥarfî'l-Ḥâ S
 *** Fİ-Ḥarfî'l-Ḥâ HİR, Ḥarfî'l-Ḥâ MD, Rübâ'iyât fi-Ḥarfî'l-Ḥâ S
 **** "Nurdan ni'metler" anlamında Arapça bir deyimdir.

30

'Aşıklara kim celâl ider dilber-i şüh
 Yek-pâre şikeste-ğâş ider dilber-i şüh
 Mestâne nigâhı Zülfikâruñ çekmiş
 Peymâne ile kıtâl ider dilber-i şüh

31

Şarihden olur rûh-ı kulûbe menfûh
 Muhtâc aña bu rehde civânân ü şüyûh
 Esrârını Mesnevî'nüñ ol kim ister
 Dergâh-ı Rüsûhiden ala feyz-i rüsûh

32

Bir âteşe düşdüm ki göreydi dūzah
 Yanmağ nice olur öğreneydi dūzah
 Yâ Rab beni bu âteşe yakma diyerek
 Feryâd ile Hâğğa yalvaraydı dūzah

33*

M137, S128b
 D65b, R4b
 İ116a

Her şey idicek mazharına 'ağd-i 'uhûd
 Olmuş reh-i dil sâlikine 'aşğ-ı mev'ûd
 Bir reh ki cenâb-ı 'aşğa andan varılır
 Ya'nî reh-i dilden yapılır ehl-i şühûd

34

Şultân-ı rüsûl feyz-i hayât-ı sermed
 Yektâ güher-i bağr-ı tecellî-i ağad
 Ser-çeşme-i mihr-ı ağadiyyet oldu
 Tâ halka-i çeşm-i harf-i mîm-i Ahmed

31 Bu rübâi S nüshasında yoktur.

32 göreydi:gördi H; nice:nic'olurdu HMI, nic'olur D, nice urdu R

* Fî-Harfî'd-Dâl HİR, Harfu'd-Dâl MD, Rübâ'iyât fî-Harfî'd-Dâl S

35

آجايكي متنوئ منلا باشد
 بايك اثر آن شه دانا باشد
 عقلت بسر آور بادب بنشين كه
 بي شبهه جناب پير اجا باشد

36

نورز بغيره صيام گشت بديد
 شد نشاء وقت روزه داران چو عيد
 سعدين ژپيش و پس ماه رمضان
 اخوان صفارا همه گر دست سعيد

37

Mir'ât-ı cemâl-i pîr Sultân Veled
 Hünkârımuza vezîr Sultân Veled
 Kaldum reh-i iftirâkda pâ-der-gil
 Ol bendene dest-gîr Sultân Veled

38

S129a, R5a

آن دلکه از آن زلف رهي شد چکند
 و آن سر که زسودات تهي شد چکند
 بآن دل و آن سري بي عشق و هوا
 گر ملک جهانرا شهي شد چکند

39*

H104a

Gelmez baña gerçi şerbet-i dehr lezîz
 Ammâ kef-i dilberden olan zehr lezîz
 Men 'âşıkam 'âşık saña ey dost baña
 Lûtfuñ gibi oldu itdigün qahr lezîz

35 شبهاء: ش, HMSDİ, نشين كه: بنشين كه, HMDİR, آجايكي: H, اسر: اثر

37 Hünkârımuza: Hünkârımuza MSR; bendene:bende-i H

38 D nüshasında yoktur.

* Fî harfi'z-zâl HİR, Ĥarfi'z-zâl MD, Rübâ'iyât fî harfi'z-zâl S

39 şerbet-i dehr lezîz:şerbet-i lezîz H; olan:- S; zehr:zehri qahr:qahrı D

40*

Ta'rif idemem zâtı katı bälâdur
 Tahkik vücûd-ı Hakk gibi a'lâdur
 Ancağ şu kadar añladum ehlü'llâhuñ
 Tevhîdleri vahdet-i Mevlânâdur

41

İ117b Geh lütfını 'âşıklara der-kâr eyler
 Geh tîr-i sitem cânımuza kâr eyler
 Lûtf itse de cevr itse de hoşnuduz çok
 Neylerse yine 'âşıkına yâr eyler

42

D66a Bir dil ki senüñ zülfüne ser-beste yatur
 Zencîr-i elem öñinde işkeste yatur
 Bâlin idinüp şeh-per-i Cebrâ'ili
 'İsâ gibi rûh-ı maḥz iken ḥasta yatur

43

S129b Bir bād eser serde ki hep merg-i şu'ür
 Koymaz o gülistânda gül-berg-i şu'ür
 Hırmen-geh-i 'aqlı virmeden bâda o yâr
 Bir ân-ı muḥaddem idegör terk-i şu'ür

44

R5b Ey dehr senüñ râḥatuñ it'âbuñdur
 Hoşnüd yine senden senüñ aşḥâbuñdur
 Hâkister-i külḥân-ı kana'at billâh
 Bâlâ-ter-i şad pîster-i sincâbuñdur

40 Mevlânâdur:Mevlâdur R

* Fî-Ḥarfî'r-Râ HİR, Ḥarfî'r-Râ MD, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'r-Râ S

42 idinüp:idinür S; Şeh-per-i:şehr-i H

43 ki:kîm H;

44 dehr:dehri D; ter-i:ser-i S

45

M138 Ey lütf u kerem himmetine fermân-ber
V'ey hükümüne münhaşır 'inâyet yek-ser
S104b Üftâdelerüñ melce'isin sultânüm
Bir nazâr-geh olsağ yeter idi mazhar

46

Ey Mevlevî feyz-i tâlibân himmetdür
Himmetde menût hizmet-i hazretdür
Kayd eyleme kıll ü kâli gel eyle sülûk
Bu meslek-i nâzenîn reh-i hizmetdür

47

Ey çille-keş-i hizmet-i bî-minnet-i pîr
Sa' eyleyüp itme hizmetinde takşîr
Cibrîl bile felekde hasret-keşdür
Kim hizmet-i 'uşşâka ide kendin esîr

48

S130a Zan eyleme Esrârı ki dîvân söyler
Yâhud sühan-ı fikr-i perîşân söyler
Bir harfî benüm degül bu kıll ü kâlün
Şî'r ü ğazelüm Cenâb-ı Cânân söyler

49

Hürşîd ki feyz-yâb-ı Mevlânâdur
Kim zerre-i âfitâb-ı Mevlânâdur
Kıttb-ı dü-cihân olsa kışî 'âlemde
Bir 'abd-ı 'atîk-i bâb-ı Mevlânâdur

45 lütfu u:lütf-i HD

46 hizmet-i:hidmet-i HMSD; kıll ü:kıyllı D; hizmetdür:hidmetdür HMSD

47 hizmet-i:hidmet-i HMSD; hizmetinde:hidmetinde HMSD; hizmet-i:hidmet-i HMSD

48 Esrârı ki:Esrâr ki S; sühen-i:süheni HMDİ; kıll ü:kıllı- D; Şî'r ü:Şî'ri- D

49 Kıttb-ı dü-cihân olsa kışî 'âlemde/Bir 'abd-ı 'atîk-i bâb-ı Mevlânâdur:Şiddik ki bu milletin en erşedidür/ Hüd pîş-kadem meslek-i Mevlânâdur S

50

R6a Haydar ki ʔarīk-i 'aşkda mercâdur
Ser-ḥalka-i tanzīm-i reh-i Monlâdur
Şiddīk ki bu milletüñ eñ erşedidür
Ḥod pîş-ḳadem meslek-i Mevlânâdur

51

'Âriflere burhân Ḥüsâme'd-dîndür
Cân mülkine sultân Ḥüsâme'd-dîndür
Hep nüsha-i Meşnevî ser-â-pâ zâtı
Bu mesnevî el'ân Ḥüsâme'd-dîndür

52

H105a Ruhsârûña yârüñ nice beñzer gül-i ter
Yâ zülfine teşbih ola mı sünbül-i ter
Gülşende ruḥuñ yâdına ḳan yaş dökdüm
Her ḳatresi oldu dîde-i bülbül-i ter

53

Aḥşâm olup irdi yine derd u ğamlar
Şad şûr u belâlar sitem ü matemler
Şimdi geceler hem-demüm oldu hicrân
Yâr ile şabâḥa dek iderken demler

54

S130b Ol 'ömr ki yârsız gezer yok gibidür
Yâr olmasa hestî-i beşer yok gibidür
Bî-'aşkları hesâba alma aşla
Ol şaḥş ki yârsız gezer yok gibidür

55

D66b, S118b Andıḳça seni 'aḳl perîşân olur
Sîne süzân u dîde ğıryân olur
Cânım tenümi bırakmağa sa'y eyler
Ten muḫtarib-i âteş-i hicrân olur

50 Bu rübaî S nüshasında yoktur. Şiddīk ki:Şiddīk H; milletüñ:milletin İ; Ḥod:Hoş H

53 derd u:derdi- D; şûr u:şûrı- D; sitem ü:sitemi-D;

55 süzân u:Süzâni-Ď; eyler:ile MĎ

56

R6b Çün eyledi yâr-ı dil-sitân 'azm-ı sefer
Şankı kodi cismi itdi cân 'azm-ı sefer
Ben bî-dil ü bî-cân hemân bir şahşum
Gönlüme görüldi o zamân 'azm-ı sefer

57

از عشق تو هر گوشهء غوغاي ديگر
وز بادهء تو هر دلي رسوای ديگر
تا بوي رسيد از سر زلف بجهان
بر خست ز سر هرکسي سداي ديگر

58*

H105b, M139 Rû-püş iken mihr-i zuhûra şebimüz
Âylneye şûret mi virür kevkebimüz
Hürşid remed-dilde olur baksa bize
Seyr it nerede karar ider mezhebimüz

59

S131a Fehm eyle nedür hakikat-ı mezhebimüz
Ser-çeşme-i Şems-i dîndür meşrebimüz
Âsâr-ı zuhûra zâhir olsak da yine
Âylne-i bî-sûretde kıomaz kâlibumuz

60

Her kim ki reh-i 'aşkda rüsvâ olmaz
Rindân arasında merd-i bâlâ olmaz
Varlığını seg gibi hakir eyleyegör
Ehl-i talebe nâz u sitignâ olmaz

56 dil-sitân 'azm-ı: 'azm-ı dil-sitân MD; cismi:cismümi S

57 که:زسر HR; Bu rübai D nüshasında yoktur.

* Fİ-Ḥarfî'z-Zâ HİR, Ḥarfü'z-Zâ MD, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'z-Zâ S

59 meşrebimüz:mezhebimüz HMSD

60 rüsvâ:rüsvây H; 'aşkda:'aşkıde D; nâz ü:nâzi- D

61

R7a Künc-i dile ittihād ü şirket sığmaz
Ol bü'l-'aceb âyineye sûret sığmaz
Bir 'âleme düşdi ol hayrân kim
Hicrân nedür vücûd-ı vuşlat sığmaz

62

Tab'a ruḥını idüp tahayyül komuşuz
Dīvân içine gül-i tefe"ül komuşuz
Biz şîşe-i çeşmi hun-ı eşkle yuyup
La'lüñ gibi nev gonca iki gül komuşuz

63*

İ120b Efsûs ki hicrân baña eyler efsûs
Efsûs ki ğam benümle söyler efsûs
D66b Eyvâh ki cümle 'ömrüm oldu efgân
'Aşkuñdan elümdeki ser-â-ser efsûs

64

S131b Besdür baña bu hâl-i perîşânum bes
Besdür bu melâmetüm bu efgânım bes
Ne küfre ne İmâna yarar aḥvâlüm
Kahr ise ğaraż benüm bu ḥüsrânım bes

65**

H106a, İ122a Ḥayfâ yine deryâ-yı ḥazân itdi ḥurûş
Bülbülleri kıldı künc-i ḥasretde ḥamûş
S131b Gûş itmemege vedâ'-ı ḥüzn-i cemeni
Gizlendi dolâba sâġar-ı penbe be-gûş

61 ittihād ü:ittihâdı D, ittihād S

62 Biz: Bir H

63 efgân:figân S; 'Aşkuñdan:'Aşkımdan H

* Fİ-Ḥarfî's-Sîn HDİR, Ḥarfî's-Sîn M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî's-Sîn S

64 aḥvâlüm:hâlüm var MR

65 ḥazân:ḥazân H

** Fİ-Ḥarfî's-Sîn HİR, Ḥarfî's-Sîn M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî's-Sîn S, - D

66

Cānum lebüme getürdi ol la'l-i hamûş
 Peymâne-i güftârını itdürmedi nûş
 Âhîr didi kim eyleme beyhüde telâş
 Benden idemez kimse vefâ harfini gûş

67*

R7b

Âyînem olup rusûm-ı rindâne-i rakş
 Oldı ser-i sevdâ-zede dîvâne-i rakş
 Ten 'âlem-i iztîrâbda pâre-i zevk
 Dil şem'-i cemâle karşı pervâne-i rakş

68

Ey kayd-ı vücûddan iden istihlâş
 'Aşkdan gayiri yokdur aña cây-ı halâş
 Cismüñ olıcağ 'aşk ile fânî-i maḥz
 Cānuñ ola şadr-ı meclis-i ḥâşü'l-ḥâş

69

S132a, D67a

Münkirleri eylemek semâ'a taḥriş
 Ḥuffâşları itmedür şu'â'a taḥriş
 Bu gevheri ol gürûha teklîf itmek
 Yoḥsulları itmedür metâ'a taḥriş

70**

M140

Şâliklere lâzım olan terk-i ğarâz
 Ger tâlib iseñ ḥayâta bul merg-i ğarâz
 Açmaz gül-i maḥşûduñı bâġbân-ı füyûz
 Bağçeñde eger görürse bir berg-i ğarâz

66 harfini:ḥavfını H

67 Âyînem olup:Âyînemdür S; pâre-i:bâde-i S

* Fî-Ḥarfî'ş-Şâd HİR, Ḥarfîuş-Şâd M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'ş-Şâd S

68 vücûddan:vücûdın S; yokdur aña:aña yokdur M; Cismüñ:çeşmüñ S; 'aşk ile:eyle MD

70 olan:ola İ

** Fî-Ḥarfî'z-Żâd HİR, Ḥarfü'z-Żâd M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'z-Żâd S, - D

71*

H106b, M140 Zâhidlere teklîf-i mey-i nâb ğalaṭ
Elbette dıraḥt-ı ḥušk için âb ğalaṭ
Mecrûh-ı ğamem ur beni ey ḥaçer-i çeşm
Nîm-bismile ğayri lûṭf-ı kaşşâb ğalaṭ

72**

İ126a Esrâr-ı lebûndür sühanumda melḥûz
Gûş itse Mesîh olurdu elbet maḥzûz
R8a Aldum ḳaleme cemâlnüñ nüktelerüñ
Mecmu'a-ı şî'rüm oldu levḥ-i maḥfûz

73***

S132b, İ127a Ey Ḥüsrev-i taḥt-ı lâ-mekânî'-i semâ'
V'ey maḥz-ı ḥayât-ı câvidânî'-i semâ'
Gel sîne-i 'âşıkda biraz ârâm it
Başdan aşı tā baḥr-ı ma'ânî'-i semâ'

74

Tâ gerden-i câna geçeli ṭavḳ-ı semâ'
Dîvâneye döndürdi beni zevḳ-ı semâ'
Zan eyleme izṭirâbı firḳatdendür
Vuşlatdaki iştiyâḳdur şevḳ-ı semâ'

75

Ey mevlevî özge bir edâdur bu semâ'
Âşâr-ı zuhûr-ı kibriyâdur bu semâ'
Başdan başa 'ayn-ı ḥaḳdur ehl-i 'aşḳa
Mecmû'a-ı vaḥdet-i Ḥudâdur bu semâ'

71 nab:tâb H; Elbette:Elbetde S; ur beni ey:urur beni S; kaşşâb:kaşâb HMSDR

* Fî-Ḥarfî't-Ṭâ HİR, Ḥarfü't-Ṭâ M, Rübâiyât fî-Ḥarfî't-Ṭâ S, -D

72 cemâlnüñ:cemâlün SD

** Fî-Ḥarfî'z-Zâ HİR, Ḥarfü'z-Zâ M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'z-Zâ S

73 taḥt-:baḥt-ı S; V'ey:Ey H; aşı:başı H

*** Fî-Ḥarfî'l-'Ayn HİR, Ḥarfü'l-'Ayn M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'l-'Ayn S, -D

75 Başdan başa 'ayn-ı ḥaḳdur ehl-i 'aşḳa/Mecmû'a-ı vaḥdet-i Ḥudâdur bu semâ':Süret degül 'ayn-ı ma'ânî-ı vuşlatdur/Bezm-i ezel ile âşinâdur bu semâ' HD

76

Ey mevlevî mazhar-ı Hudâdur bu semâ'
 Âyine-i şâhid-i bekadur bu semâ'
 Süret degül 'ayn-ı ma'nî-i vuşlatdur
 Bezm-i ezel ile âşinâdur bu semâ'

77

H107a Hoş geldi bu gün hazret-i cânâne semâ'
 Farz oldu yine 'âşık-ı hayrâna semâ'
 Dil-dâr gelüp rübâ'iler söyleyerek
 Şad işve ile eyledi mestâne semâ'

78

R8b Gel meclise ey yâr-ı dil-ârâm semâ'
 Teşrifine muntazır bu nâ-kâm semâ'
 Peymâne-i harf-i lebinî 'âşıkâ şun
 Ser-mest ide âgâzını encâm semâ'

79*

S133a, İ127b Ey mevlevî nûr-ı evliyâdur bu çerâğ
 Ser-halka-i ihvân-ı şafâdur bu çerâğ
 Ta'zîm ile dâ'im nazâr eyle aña kim
 Çün merdüm-i çeşm-i âşinâdur bu çerâğ

80

Rüşenger-i meclis-i şafâdur bu çerâğ
 Âyine-i nûr-ı kibriyâdur bu çerâğ
 Güyâ dil-i meydân-ı fenâdur bu çerâğ
 Fahriyye-i merdân-ı Hudâdur bu çerâğ

76 Bu rübâî, M ve D nüshalarında yoktur.

77 Dildâr:Dildare MH

* FI-Harfî'l-Ğayn HİR, Harfû'l-Ğayn M, Rübâ'iyât fi-Harfî'l-Ğayn S

81*

İ128a Ser-çeşme-i âb-ı rûh-efzâdur zülûf
Mecmu'a-i esrâr-ı Meslâhadur zülûf
Püşide-i Ka'be-i tecellâdur zülûf
Şeh-perr-i sürüş sidre-peymâdur zülûf

82**

M141, İ128b Tâ evvel-i evvelde bakup Hâzret-i Hâk
'Aşk-ı nazârî âdeme düşmüş el-hâk
Zâtında maḥabbet diyecek insândur
İnsân demek 'aşk demekdür ancak

83

D67b Ey cân ü dilûm dîde-i giryânuma bak
Bir kerre n'olur hâl-i perîşânuma bak
Dil oldu esîr-i kâkül ü hatt-ı bütân
Kâfirler elinde kaldı İmânuma bak

84

H107b, R9a Zülfünde nihân fikr-i hevâ-yı 'âşık
S133b La'lünde hemân feyz-i devâ-yı 'âşık
Âhumdan alup şu'leyi tîğ-i nigâhuñ
Çeşmünde 'ayân 'aqs-i belâ-yı 'âşık

85

Bir dilbere 'âşıkum ki bir 'âşığı 'aşk
'Aşıklarınıñ cümlesiniñ sâbıkı 'aşk
'Uşşâk yolunda maḥv ü fânî kılmış
Bâkî yine râh-ı 'aşkınuñ şâdıkı 'aşk

81 sürüş:reviş S

* Fl-Ḥarfî'l-Fâ HİR; Ḥarfü'l-Fâ M; Rübâ'iyât fl-Ḥarfî'l-Fâ S

82 Tâ evvel-i evvelde:Tâ ezelde S; 'Aşk-:'Aşkıñ D; insândur:efsânedür S

** Fl-Ḥarfî'l-Kâf HİR, Ḥarfü'l-Kâf M, Rübâ'iyât fl-Ḥarfî'l-Kâf S

83 cân ü:cam- D; kâkül ü:kakül- D

84 Zülfünde:Zülfinde S; alup:olup M; nigâhuñ:nigahın R; Çeşmünde:Çeşminde HMSİR

85 Bu rübâf, D nüshasında yoktur.

86*

İ130a, D67b

'Aşk olmasa ey dil seni biz neyledük
 'Aşkuñ eline biz seni çaker virdük
 Her kes idicek gönlini maflübına 'arz
 Biz gönlimüze 'aşkımuza gösterdük

87

Her tavrimuzuñ mebdâ'ı Mevlâ diyerek
 Her zerrede hürşid tecellâ diyerek
 Piş ü pese bakmaz bir alay abdâruz
 Girdük yola yâ hazret-i Monlâ diyerek

88

Sâcid oluruz sâkiye tâ'at diyerek
 Mey nüş iderüz 'ayn-ı 'ibâdet diyerek
 Dâreyn gamından olayum dîrsen dūr
 Meyhâneye gel sen de selâmet diyerek

89

S134a, R9b

اي درگه تو ملجاء هر انس و ملك
 سر گشتهء سداي تو گشته است فلك
 تقديس گنه ذات تو روح الاقدس
 فرياد همي زنآن له العزة لك

90

H108a

Ey melevî birlikde devâm eyle dilek
 Geldükde şadâ kudümden düm düm tek
 Ferdüñ kademüñ kudümden ahz eyle
 Vaḥdetde medâr alup semâ' eyleyerek

* Fİ-Ḥarfî'l-Kaf HİR, Ḥarfü'l-Kâf M, Rübâ'tyât fi-Ḥarfî'l-Kâf S

87 zerrede hürşid:zerrei hürşide S; Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

89 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

90 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

91*

İ131a, S134a

Ey zâhid-i huşk eyleme bî-hûde cidâl
Muhtac degül saña Hüdâ-yı müte'âl
Billâh bedel gelür 'ibâdetlerine
Bir âh iderse yâr ucından abdâl

92

Ey mevlevî zât-ı ism-i a'zamdur dil
Tâ bezm-i harîm-i hâşşa mahremdür dil
Aç gözünü cem'iyet ile eyle nazâr
Kim merdüm-i dîde-i dü-'âlemdür dil

93

Gel ey şanem 'işve-pesendüm gel gel
Bağdurma yola kendi efendüm gel gel
Tâ key gam-ı firkatüñle gıryân olayum
Çokdan beri zâr ü müstemendüm gel gel

94**

S134b, İ131b

Hâk-i reh-i çâr-yârdur dergâhum
Men bende-i aşhâb-ı Resûlu'llâhum
M142 Biñ can ile evlâd-ı Muhammed kılıyum
Hâk-i kadem-i 'Alî-yi veliyyu'llâhum

95

R10a

Men bende-i aḥbâb-ı Resûlu'llâhum
Ne Haricîyüm ne Şî'î-yi güm-râhum
Hem bende-i Bû Bekr ü 'Ömer 'Oşmânum
Hem çâker-i 'Alî-yi veliyyu'llâhum

* Fî-Ḥarfî'l-Lâm HİR, Ḥarfü'l-Lâm M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'l-Lâm S

93 olayum:oldum HM; beri:beru D; zâr u:zar-ı HMD

94 reh-i çâr-yardur:reh-i çâr-yâr H, râh-ı çar-yâr S

** Fî-Ḥarfî'l-Mîm HİR, Ḥarfü'l-Mîm M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'l-Mîm S

95 Bû:Ebû H; çâker-i:hâk-i reh-i MİR. Bu rübâî, D nüshasında yoktur.

96

H108b

اندمکه بدرگاه تو مست آمده ام
افتاده و زار دل بدست آمده ام
ای مظهر احسان و کرم مولانا
تعمیر دلم کن که شکست آمده ام

97

Her kesde gönül oldıgım inkār iderüm
'Aşıklığı hoş gönlüme iksâr iderüm
Bir dil ki cefâ-yı yâr ile zâr degül
Billâh aña dil dimege 'âr iderüm

98

Ey gâzsesi haşm-ı cân-ı cümle 'âlem
Olduñ yine bî-emân-ı cümle 'âlem
Günden güne efzûn idüp fitneleri
Kaydında degül emân-ı cümle 'âlem

99

S135a

Sırr-ı dil-i merdân-ı Hudâyum 'aşkum
Bir nükte-i bî-çün ü çirâyum 'aşkum
Gönlümden ider hitâb dil-dâr baña
Esrâr-ı cenâb-ı kibriyâyum 'aşkum

100

Ben dergehine fütâde-mestüm geldüm
Gönlüm gibi yek-pâre şikestüm geldüm
Bir 'âşık-ı dîrîneñüm ey sâkı-i 'aşk
Tâ dil-şüde-i bezm-i elestüm geldüm

96 Bu rübaî, D nüshasında yoktur. MİR زار و دل: زار دل

97 zâr:zâri D; dimege:dimekle H

98 Olduñ:Oldum S. Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

99 Hudâyum:Hudâ-yı H; bî-çün ü:çün S

100 dîrîneñüm:eslr yine kim H. Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

101

İ132a, R10b

Men 'âşık-ı dilber-ı perî-ruhsârum
Göstermeyeli yüzün zebûn-ı zârum
İtmez benüm ile zerrece ünsiyyet
Evlâd-ı beşer olduğuma bî-zârum

102

İsâya müşâbih ise çeşm-i yârüm
Kalmadı müselmânlık ile bâzârum
Beñzerse eger zülf-i siyâh-ı yâre
Şâhid olunuz ki bende-i zünnârum

103

Hoş vakt idi ol ki yâr ile hem-dem idüm
Şeb tâ-be-seher meclisine mahrem idüm
Yâdına gelür mi ey dil ol demler kim
Her küşe behişt idi ve ben Âdem idüm

104

S135b

Men câm-ı vücûdı hürd u hâşâk itdüm
Ol şâgarı reng (ü) levnden pâk itdüm
Cân virdüm o dilberüñ yolında ammâ
Asluma yetişdüm bu teni hâk itdüm

105*

R132b

Maflübünü canân idene 'aşkolsun
Her zerrede seyrân idene 'aşkolsun
Maşşûd olan bildüğüne irmekdür
İmânını ihsan idene 'aşkolsun

101 yüzün:yüzünden D

102 Bu rübaî, M ve D nüshalarında yoktur.

104 vücûdı:cûdı M; hürd u:hürde R hürd-ı S; reng:rengi D

105 zerrede:derede M, devride D

* Fî-Ĥarfî'n-Nûn HİR, Ĥarfı'n-Nûn M, Rübâ'iyât fî-Ĥarfî'n-Nûn S

106

- D68a Her cânibi ma'mûr olana 'aşkolsun
Her nüktede Mansûr olana 'aşkolsun
- R11a Her söylediği Hağ olana eyvallâh
Zikri ile mezkûr olana 'aşkolsun

107

'Aşk ile egerçi töldi hep kevn ü mekân
Lâkin eşeri Âdem ile oldı 'ayân
Ser-çeşme-i 'aşk olup vücûd-ı insân
'Alemlere cümle andan itdi seyrân

108

باسم تجلئ احد شمس الدين
گشته متقابل بعدد شمس الدين
نيز مولوى روم فلك عرفانست
طالع شد از و همچو ولد شمس الدين

109

- H109b, S136a Yâ Rabb ne belâ imiş bu şubh-ı hicrân
Kim leyle-i pür-żalamdan virdi nişân
Hasret başuma şabâhı itdi zindân
Efgân bu sevdâ-yı siyhden efgân

110

Peymâne dönüp bezmde handân handân
Gül-gönçe-i teşne açdı bustân bustân
Âlâ-yı şafâ göründi leşker leşker
Dilber ser-i bezme geldi rakşân rakşân

106 eyvallah:'aşkolsun MD

107 kevn ü:kevn-S kevnî D

108 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

109 imiş:-S. Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

110 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

111

Dil geldi ser-i kuyuña giryân giryân
 Bir kez nazar it hâline handân handân
 Bî-çâre-i dergehüñdür üftâdeñdür
 Ey pâdişehüm mürüvvet ihsân ihsân

112

İ133a, R11b

Şüfl çağırur Hudâyı sübhân sübhân
 Zâhidlere vird oldı gufrân gufrân
 Lâkin ne güzel nükte-i râcihdür ki
 'Âşıkların evrâdı da ihsân ihsân

113

Olsun niçe bir dide-i giryân giryân
 İtmez mi bizi ol gül-i handân handân
 Yok kimse şikâyet itmege ey zâlim
 Senden sañadur yine bu efgân efgân

114

Ey zâtına âyîne yine zâtı olan
 Âyâtına nâzır yine âyâtı olan
 Şems-i ruhuñ ey meh bu kadar zâhir iken
 Ayrı mı olur kemîne zerrâtı olan

115

H110a

Oldı yine meclis-i semâ'-ı merdân
 Hürşîdi utandırdı şu'a'-ı merdân
 Bir ahz u 'atâ ki kimsenin yokdur eli
 Dil-dâr harîdâr-ı metâ'-ı merdân

111 kuyuña:küyına S; Bir kez nazar et hâline:İtmez mi bizi ol gül S

112 vird:vird S; 'Âşıkların:'Âşıklarun Dİ

113 kimse şikâyet:kimse saña şikâyet S

114 âyîne yine:yine âyîne M; kemîne:kîne R. Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

115 Hürşîdi:Hürşîd S. Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

116

Şādüm ki ğam u elemle yâr oldum men
 Hûn-i cigerümle bâde-ḥvâr oldum men
 Hicrânla ol rütbede me'lûfum kim
 Müstağni-i vuşlat-ı nigâr oldum men

117

Ey devlet-i cāvidân 'izzet senden
 Üftâde-i 'aşka lûtf u rif'ât senden
 Hâ'if mi olur nâle-gerân-ı derdüñ
 Feryâd bizden ise 'inâyet senden

118

R12a 'Âşıklara ihsân ü 'inâyet senden
 Hem cevr ü cefâ kahr u melâmet senden
 Üftâdelerin arada yokdur şun'ı
 Bu naz ü niyâz vaşl u firqat senden

119

S137a Tâ çend ola hecrüñ ile bu cân giryân
 Göz yaşı bitüp olur gözüm kân giryân
 Olmaz mısın ey gonca-i ḥandân ḥandân
 Tâ key gezeyüm ğamuñla giryân giryân

120*

Sinemde yanar nâr-ı tecellâdur bu
 Tekrîm olunan Âdem-i ma'nâdur bu
 Fethinde Felâṭün-ı ḥired 'âcizdür
 Dil nâmına bir nükte-i ğarrâdur bu

116 Bu rûbaî, D nüshasında yoktur.

117 lûtf u:lûtf D; nâle-gerân-ı:tâ ki gedâ-yı MD

118 Üftâdelerin:Üftâdelerüñ İ; vaşl u:vuşlat u M ü vaşl u SİR; ü vuşlatı:- D

119 bitüp olur gözüm:bütün görmeden olur S. Bu rûbâ'î, D nüshasında yoktur.

* Fî-Ḥarfî'l-Vāv HİR, Ḥarfî'l-Vāv M, Rübâ'iyât fî-Ḥarfî'l-Vāv S

121

Şabâş güzel devlete irdüñ ey serv
Tâ şahñ-ı harîm-i vaşla girdüñ ey serv
Ben cânımı virdüm niğeh-i dil-dâre
Sen bu nazara 'acep ne virdüñ ey serv

122

Âyîne-i mihr-i zâtsın ey meh-rû
Nür-ı siyeh ism-i celâlüñ giysû
Rüşen nazarân 'atf-ı niğâh itse görür
Her halka-i zülfi bir zamîr-i yâ hû

123

R12b

Haţdur dime Qur'an-ı tecellâdur bu
Tevhîd-i cemâle medd-i illâdur bu
Ruhsârına karşı zülf halka halka
Söyler bu kadar dehân açup hû hû hû

124

S137b

Göñlüm nereden düşdi saña ey meh-rû
Teng oldı bu sevdâlu başuma her sū
Bir yerde karar eyleyemem şubha degin
Zehr oldı iki dideme tatlu uyku

125

Geldi şehirî yanuma ol âteş-rû
Ser-çeşme-i hürşîd gibi elde sebû
Yüzün yüzüme koyup didi güşuma kım
Bî-çâre güneş toğdı nedür bu uyku

121 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

122 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

123 medd-i illâdur:medd-i âlâdur SR. Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

124 uyku:uyğu H

125 çeşme-i:çeşmine H; hürşîd:hürşîdi D; elde:ede H

126

M144, İ135a Fağrında şafâsın bulana eyvallâh
Zevk ile fenâsın bulana eyvallâh
Ser-mest-i cemâl olanlara 'aşkolsun
'Aşkında Hüdâsın bulana eyvallâh

127

Ol âfete oldum olalı üftâde
Hep raht ü bisâti virmişümdür bâde
Dil gârka-i hûn olup fütâde gâltân
Tâ haşr-ı niyâza dek gider feryâde

128

Ey gâzmesi âteş-zen-i cân-ı fitne
Nür-ı ruhu hurşîd-i cihân-ı fitne
Başdan başa devrân harâb oldu dahî
Geçmez mi zamân-ı bî-emân-ı fitne

129

S138a, D68a Yâ Rabb baña ağıyârufu ağıyâr eyle
Mağv eyle beni varlıguñı vâr eyle
H111a, R13a Bildir beni baña من عرف من hakki için*
Mağcûb kıma mağrem-i esrâr eyle

130

Dil geldi elinde 'arz-ı hâl dîvâne
Çok yandı yakıldı ol şeh-i devrâne
Zabt itmege kim kâdir o şekâ-geri kim
Hem mest ola hem 'âşık u hem dîvâne

126 fenâsın:şafâsın M; bulana:bulanlara H

127 virmişümdür:virmiş idi H, virmişdür M, virmiş midür İ. Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

128 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

129 ağıyârufu:ağıyârını S; varlıguñı:varlıgını S

* "Kendini bilen Rabbini bilir." (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.262)

130 hâl:hâli D; 'âşık u:'âşık MSD

131

Bak şûfi-i bî-dimâguñ endişesine
 Tezvîr kıurar ehli-i dilûñ pîşesine
 Virmem ħum-ı 'aql-ı feylesûfânî daĥî
 Ben bezm-i dilûñ kumeyte bir şîşesine

132

M145

Hâşâ ki cihânda sen gibi dilber ola
 Hâşâ ki bu ħüsn ile saña beñzer ola
 Yoĥ fitnede aĥrânı sıyeh kâkûlinüñ
 Vardur diyü sevdâda olan kâfir ola

133

İ135b

Yâduma gelüp firâķ-ı dilber bu gece
 Yutdum yine şubĥa dek zehirler bu gece
 Yandı yüregüm ħanla taldı baĥrum
 Ateşlere düşdi dide-i ter bu gece

134

S138b, D68b

Eyvâĥ belâ-ı hicre düşdüm eyvâĥ
 Sevdâya düşürdi beni ĥam-ı vâ-veylâĥ
 Her kes baña dîvâne diyü ta'n eyler
 Aĥvâlümü kimse bilmez illa'llâĥ

135

R13b

Hiĥ kimseye yoĥ minnetimiz dünyâda
 Hem ħalmadı hiĥ maĥlabımız 'uĥbâda
 Allâĥ bilirüz dünyâ vü 'uĥbâ ne demek
 Mevlâ bilirüz sâye-i Mevlânâda

131 Bu rûbai, D nüshasında yoktur.

132 kâkûlinü:kakûlin H. Bu rûbai, D nüshasında yoktur.

133 Yutdum:Yutarum H

135 Allâh:Allâhilerüz MSİR

136

Dilber bizi giryân ider eyvallâh
 Gıtdükçe perîşân ider eyvallâh
 Abdâl-ı rızâyuz kapusunda Esrâr
 Neyler ise îhsân ider eyvallâh

137

Ey didelerüm durma hemân kan ağla
 Yâd it o güli kana boyan kan ağla
 Bu bezm-i figân her zamân girmez ele
 Ey sâğar-ı dîde kana kan kan ağla

138*

Dil oldu ezelde 'âşık-ı Muştâfavî
 Cân oldu ğulâm-ı cezbe-i Murtażavî
 El-ḥamd bir cem'e refîk olduk ki
 Hem Bekrî vü hem Mevlevîyüm hem 'Alevî

139

S139a

Manşûr rumûz-ı lâyı taḥkîk itdi
 İllâyı ḥaḳîkat ile tevfiḳ itdi
 Meczûb-ı maḥabbet ol idi 'âlemde
 Her sözde cenâb-ı 'aşkı taşdıḳ etdi

140

R14a

Manşûr cenâb-ı 'aşka teslîm oldu
 Dârı aña taḥt-gâh-ı tekrîm oldu
 Dîvâna rumûz-ı 'aşka ta'rîf için
 'İndinde fedâ kazâyâ taḳdîm oldu

137 hemân:amân H; kana kan kan:kan kan H, kana kana kan S

138 El-ḥamd bir cem'e refîk olduk ki:Şad ḥamd ola cem'e refîk olduk ki R; Mevlevîyüm: Mevlevî vü S

* Fî-Ḥarfî'l-Yâ HİR, Ḥarfü'l-Yâ M, Rübâ'iyât fi-Ḥarfî'l-Yâ S

139 lâyı:Mevlâyı S; tevfiḳ:tedkîḳ S. Bu rûbaî, D nüshasında yoktur.

140 Bu rûbaî, D nüshasında yoktur.

141

Oldum mey-i 'aşkuñla Һarâb ey sâķī
 Ser-tâ-be-ķadem ğarķ-ı şarâb ey sâķī
 Mey vir ğam-ı ferdâyı lisâna alma
 'Aynumda degül rûz-ı Һisâb ey sâķī

142

Mey vir baña lütf eyle amân ey sâķī
 Meyle bulurum ğamdan emân ey sâķī
 Mey nüş idelüm bir iki gün 'âlemde
 Âķir olruz Һâke nihân ey sâķī

143

Ey dil seni yâr bî-nevâ itmedi mi
 Soñra bu ķadar va'd-ı vefâ itmedi mi
 Bir gün ider elbetde devâsın ihsân
 Bir zerrece derd-âşınâ itmedi mi

144

S139b

Sâķī yine itdi teng ü pür-şür beni
 Mey virmedi ķılmayınca maħmûr beni
 Ğam olmasa zevķ nidüğün bilmezdüm
 Virâneligüm eyledi ma'mûr beni

145

İ137b

Şeyħüm reh-i Mevlevîde Ğâlib oldu
 Feyz-i nefesi 'âleme vâhib oldu

M146

Esrâr egerçı bî-nevâdur ammâ
 Bir çâker-i Һandân-ı Şâķıb oldu

146

R14b

Ey fetħ iden 'ilm-i pırde tarz-ı nevi
 Olmaz bu ķadar Meşneviye şerħ-i kavî
 Billâh tarz-ı Mevlevîde birsin
 Yâ Һazret-i Şeyħ Rusûķı-i Anķaravî

141 alma:añma İR

144 Bu rübaî, D nüshasında yoktur.

145 egerçı:gerçı H; çâker-i:ĥâkir-i H

147

Gördükçe senünle gezdigüm rāhları
 Eflāke çıkar derünümüñ āhları
 Bilseydin eger firākuñ ile hālüm
 Bekletmez idüñ bu sālî bu māhları

148

Mevlevî rāhına hāḡḡa yeñî devlet geldi
 Pādîşāh-ı fuḡāra-yı ḡutb-ı maḡabbet geldi
 Yine ref' oldı livā-'ı kerem-i Mevlānā
 Leşker-i ḡudret ile ḡusrev-i himmet geldi

147 rāhları:rāhileri D; āhları:āhileri D; sālî:sāl S

148 Bu rübaf, HMDİR nüshalarında yoktur.

KIT'A, NAZM, TARİH VE MÜFREDLER

MUKAṬṬA'ĀT*

I

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Bu şeb ne hâlet idi mäh-tâb-ı Sa'dâbâd
Ki döndi gevher-i seyyâle âb-ı Sa'dâbâd
- 2 Hevâda cûşîş-i deryâ-yı şu'le mevc urup**
Karışdı kûlzûm-i elmâsa âb-ı Sa'dâbâd
- 3 Karardı şu'le-i bâde içinde döne döne**
Kebüterân-ı kadehdür kebâb-ı Sa'dâbâd

II

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- H97a
- 1 اگر چه ابن عفان و عمر هر دو ولي بودند
ولي کر منصفی البت ولي دیگر علي دیگر
 - 2 میان این تفاوت نکتهء بشنو ازین مصرع
تسلئ ولي دیگر تجلی جلی دیگر

III

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Billâhi degüldür Hâk için halveti şeyhün
Hep itdigl ma'siyeti ketm itmek içündür
- 2 Bilmem yine h'âce ne naqş-bend-i hıyeldür
Şanma hele cem'iyeti hatm itmek içündür

* El-Mukatta'at HMSDİ

I / H97b, İ109b, -MSD

** -i

II / H97a, M133, S124a, D64a, İ109a

1 H دو ولي نبودند:وعمر هر دو ولي بودند

2 Hتسلئ:تسلئ; S; نکته:نکتهء; HSi; این:این

III / H97a, M133, S124a, D64a, İ109a

IV

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Efendüm vaşluña aǵyār-ı bed-gırdār tālibdür
Velâkin 'âşık-ı şâdık benüm aǵyār kâzıbdür
- 2 Raķıbün ħaddi yok şâhib çıka karşımda dil-dâra
Virür sâdıqlara tevfiķ Ħaķ bu semt-i Ğâlibdür

V

Mef'ülü Fā'īlātü Mefā'īlü Fā'īlün

- 1 Āhum kaṭarı silsile-cenāndür geçer
Ālâ-yı feyz kâfile-i cāndür geçer
- 2 Süllāk-ı laħvı gerçi görürsün kaṭarumdur*
Sa'yinde lık ceşş-i Süleymāndür geçer
- 3 Zannetme şıyt-ı āh gelür maħv-ı zāt idüp
Ser-küh-ı Sīnden 'âşık-ı nālāndür geçer

VI

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

- 1 Erenler dergehine var dāme
Varursañ maħrüm iderler
- 2 Cihād-ı nefsi qorlar da cihānda
Varup ceng-i Freng-i Rüm iderler

VII

Mef'ülü Mefā'īlün Fe'ülün

- 1 بنکر همکی بسیرت خویش
معیوب جهان میار درپیش
- 2 چون جلوہ دراست از درویش
کستاح نظری مکیر درویش

IV / H97b, M133, S124b, D64a, İ109b

V / H98a, -MSDİ

* Bu mısran vezni bozuktur.

VI / H98a, -MSDİ

VII / H96b, M133, S124a, İ109a, -D

2 جلوہء: جلوہ Hi

VIII

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Hırka tennûre bahâsı ne dükenez maşraf
İtdirür sâlike hep naqd-ı sitignâyı telef
- 2 Çarhda İsiye tecrîd-i su'âl eylemege
Çıkaruz necme kemend atup açup semtine kef

IX

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Bâdeye oldum nemek-rîz-i sirişk
Ağladum destümde iken câm-ı âl
- 2 استحل الخمر حلا Monlâ nüktesi*
Zâhir oldı bâdeyi itdüm helâl

X

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Ey gönül âyâ nic'oldı h'âb-ı şîrînüm benüm
Za'ferâna döndi n'oldı rüy-ı rengînüm benüm
- 2 Za'f-ı derd-i 'aşk ile bir âha yokdur kudretüm
Kandedür ol na'ra-i çün şîr-i gurrînüm benüm

XI

Mef'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Ey la'li tecellî-i muţalsam
Fethinde cihân lâl ü ebkem
- 2 Bu şebnem-i gevher-i fenâ mı
Yâhud gül-i berķ-i nür-ı aķdem
- 3 Girdâb-ı güher mi mevc hûsünden
Yâķût nigeħ mi lâ'l-i gül-fem

VIII/H97a, M133, S124b, D64a, İ109a

2 tecrîd-i:tecrîdi M

IX / H97a, M133, S124b, İ109a, -D

2 حلا:-H

* "O şarabı helâl gördü, helâl kıldı" anlamında Arapça bir sözdür.

X / H97b, M134, S125a, D64b, İ109b

XI /H98a, -MSDİ

XII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ziyâret eyledüm bir târ-ı pâk-i hırkâ-i Pîri
Güzel ikrâmlar gördüm hanîf-i nükte-pîrâdan
- 2 'Alâmetdür ider İşâl bezm-i kurba Esrârı
Bugün ser-rişte girdi destüme dâmân-ı Monlâdan

XIII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Dem-â-dem 'aşıkına lütf iden dil-dâra 'aşk olsun
Yıkılmış gönlünü ta'mîr iden meh-pâre 'aşk olsun
- 2 İdüp bahş-ı tesellî eyleyen müstağrak-ı ihsân
Bu hâli güş iden 'aşık dîsün Esrâra 'aşk olsun

XIV

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Benüm ki mazhar-ı nür-ı siyâh oldum mezâhirden
Anuñçün dâ'îma bulmam rehâ ol zülf-i kâfirden
- 2 Ne âbîyüm ne hâkîyüm ne nârî ne hevâîyüm
'Ale'l-ıtlâk bir nûrum müberrâyum 'anâşîrdan

XV

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Beni âhîr firâk-ı yâre meftûn itdûñ ey hicrân
Hücüm-ı kahr ile hâlüm diger-gün itdûñ ey hicrân
- 2 Alup 'aqlum yaqup cânum yıqıp gönlüm sitemlerle
Beni şahrâ-yı gâmda reşk-i Mecnûn itdûñ ey hicrân

XII /H96b, M133, S124a, D64a, İ109a

2 destüme:himmete H

XIII /H97a, M133, S124b, D64a, İ109b

1 meh-pâre:mî'mâre S

2 eyleyen:eyledüñ S; Esrâra:meh-pâre S

XIV/ H97b, M134, S125a, D64b, İ109b

XV /H97b, M134, S125a, D64b, İ109b

XVI

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Cenâb-ı mîr dervîş itdi da'vet hayli 'uşşâkı
Muvaffâk oldu bu cem'-i kûlûba terk-i teşvîşe
- 2 Semâ' eyler şarâb-ı feyz ile mevc-i şabâdan tâk
Külâh-ı Mevlevîdür hûşeler bu bâğ-ı dervîşe

XVII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Meded ol kâfirün zülfiyle cânım hem-be-hem oldu
Virüp yağmaya îmânım gönül beytü's-şanem oldu
- 2 Benüm devletlü sulţânım döker kanım yaçar cânım
Eger hün içre gâltânım o da bir başka dem oldu

XVI /H97a, M133, S124b, D64a, İ109a

¹ hayli:hayl-i HSi

² şabâdan:şabâda MD; hûşeler:hûşe H

XVII /H97b, M134, S125a, D64b, İ109b

NAZM

I

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Ey 'aşk 'aşk 'aşk 'aşk 'aşk ey vahdet-i bî-intihâ
Ey vahdet-i lâ-yenkatı⁶ ey vuşlat-ı bî-intihâ
- 2 Ey hüsn hüsn hüsn hüsn ey nür-i çeşm-i çeşm*
Ey âfitâb-ı bî-zevâl ey tal'at-ı bî-intihâ
- 3 Ey 'aql 'aql 'aql 'aql ey aşl aşl aşl aşl-ı naķıl
Ey mîr-vâye-i bî-ĥâtime ey âyet-i bî-intihâ*
- 4 Dil sürĥınuñ bir noķtası cân teninüñ bir fethası
Taĥķķüñ bir reşhası bu ĥikmet-i bî-intihâ *
- 5 Ey âyet-i 'ırfân-ı dil ey ma'ni-i Ķur'an-ı dil
Sensin dil-i cân cân-ı dil ünsiyyet-i bî-intihâ
- 6 Ey bâ'ış-ı şad âh âh ey maķşad-ı ehl-i kelâm
Ey eyleyen dervîş şâh ey devlet-i bî-intihâ
- 7 Ey zabt idüp vicdânımız yaĥmalayup 'ırfânımız
Baĥş eyleyen sultânımız cem'ıyyet-i bî-intihâ
- 8 Maţlûb-ı 'ilm-i evvelîn maķşûd-ı fażl-ı âĥırîn
Ma'lûm-ı cümle 'âlemîn ü şöhret-i bî-intihâ
- 9 Zâhir velikîn bî-ĥatâ bâtın velî bî-intihâ
Gizletmez olmaz rû-nümâ maĥfiyyet-i bî-intihâ
- H19a 10 Bir kerre zâhir 'âleme biñ (kerre) nâzır âdeme
Biñ kerre yüz biñ bu deme vir nefĥat-i bî-intihâ
- 11 Ey 'ârifüñ feyz ü demi çün sen degülsin hem-demi
Kimdür iden yâ âdemi v'ey ĥudret-i bî-intihâ
- 12 'Âşıkısın olduñ evvelâ 'âşıklığa idüñ şalâ
Buldı bu cân-ı müptelâ muĥannet-i bî-intihâ
- 13 Gâhî mev'id oldu dil gâhî şübhe oldu dil*
Maţlûb ikisi de degül ĥurbiyyet-i bî-intihâ

I / H18b, -MSDİ
Eyzen lehu H

* Bu mısraların vezni bozuktur.

II

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 O hûb tıfıdır ammâ vefâyı hûb bilür
Me'âl-i kadri dil-i âşınâyı hûb bilür
- 2 O pâdişâh-ı hüsün hâl-i 'aşkı öğrenmiş
Gulâmı olmağa lâyıq gedâyı hûb bilür

III

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gönül takrîr-i 'aşk itme ki takrîr kabûl itmez
Bu bir 'illetdür ey dil yâresi ta'mîr kabûl itmez
- 2 Gehî rûy-ı kaderden cilvesi gâhî kazâdan lîk
Bu lafzuñ mübtedâ-yı vahdeti taqdîr kabûl itmez
- 3 Hâyâl-i h'âba beñzer 'aşkuñ âşâr-ı tecellîsi
Velî ol şahid-i ma'nâ hemân ta'bîr kabûl itmez
- 4 Çü nâ-mağbütdur der-kayd-ı 'aşk olduğda bir âşık
Anuñcün rişte-i temkîn tutup zencîr kabûl itmez
- 5 Kitâb-ı dilde gerçi âyet-i 'aşkı okur idrâk
Hemân elfâza sığmaz ma'nîsi tefsîr kabûl itmez

IV

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Âhum dükendi sâz-ı figânuñ qarârı yok
Yetdi maqâm-ı nağme-i cânuñ qarârı yok
- 2 Matlûbı hâzır oldu yine dil pür-iztirâb
Bildüm ki 'aşk-ı perrânuñ qarârı yok *

II / D 64b, -HMSİ

III/ H47a, M66, D36b, 160b, -S
Velehu H, -MDİ

1 ki:-HM; ey dile:ey ey dil Hİ

2 kazâdan:feyzâdan H; Bu:Bir H; taqdîr:takrîr HD

4 Çü nâ-mağbütdur:Çer nâ-makbüsdur H

IV/ H56b, M89, İ74b, D 64a, -S
Velehu Kıt'a H, Velehu İ, -MD

1 sâz-ı:sâz u H; qarârı:frâkı HM

* Bu mısram vezni bozuktur.

- 3 Gerçi bizi hücûm-ı fenâ itdi bî-şadâ
Ammâ derûnda âh-ı nihânuñ qarârı yok

V

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ğubâr-ı der-geh-i Monlâ-yı Rûma rûy-mâl oldum
Düşüp hâk-i harâbât oldum ammâ kimyâ buldum
- İ81b 2 Gülistân-ı şafâdur külbe-i ahzân-ı dil şimdi
Hazân-ı zühd-i huşk-âsâ beni zanneyleme şoldum
- 3 Beni tîğ-i nıgehdür kaṭl iden hâcet ne şemşîre
Celâl-i gâmze-i hûn-rîze qarşu olmadan öldüm
- 4 Senüñ âvâre-i 'aşkuñ olaldan hep budur hişsem
Ğamuñla derd hâşıl itdüm ammâ bilmezem n'oldum
- 5 Dü çeşm-i hûn-feşânım gönçe-i handâna beñzetmiş
'Acâyıp iltifâta mazhar oldum ağladum güldüm
- 6 Beni ol rütbe dil-hûn itdi kim bir cam için sâķî
Elinde sâğar-ı leb-rîze qarşu hûn ile ṭoldum

VI

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Yâre qarşu olup âylne-i hayret-sînem
Buldı bu şüret ile vuşlata fırsat sînem
- 2 Şu'le-i ser-keş-i zaḥm-ı cigerüm ber-pâdür
Olmasun mı şafaķ-ı şubḥ-ı kıyâmet sînem

3 derûnda:derûnumda H

V/ H73a, M98, S91a, D48a, İ81a
Velehu Hî, -MSD

1 rûy-mâl:pây-mâl D; harâbât:-S

3 nıgehdür:nıgehden S

6 Elinde:Eldi H; leb-rîze:leb-rîz D; qarşu:Esrâr D

VI / H74b, M99, S93a, D48b, İ82b
Velehu Hî, -MSD

2 ber-pâdür:bir pâre H, pûryândür S

- 3 Yūsuf-istāna dönüp beyt-i Züleyhā-yı niyāz
O perī-ḥāneye āyīne-i ḥayret sīnem
- 4 Ḥavfım oldur ki olur genc-i derūnum peydā
Yohsa kaydum mı ḥarāb olsa nihāyet sīnem
- 5 Cānuma ur cigerüm tır-i cefāyı lūtf it
Zaḥma şayeste degüldür bu cerāhat sīnem
- M100 6 Mevleviyüm n'ola ihsānına mazhar olsam
Feyz-i Şems ile toľup nūr-ı ḥaķıķat sīnem
- 7 Şeş-cihet dā'ire-i vaḥdet-i pür-kār-ı semā'
Ortada nokḫa-i yek-pā-yı işābet sīnem

VII

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fa'lün)

- 1 'Aql-ı pīşnüm ü 'ālī güherüm
'Aşķ-ı dīrīnüm u aşl-ı ķaderüm
- 2 Zāhir ü bāḫna mir'at oldum
Bilmege görmege fikr ü nazarum
- İ83a 3 Bā'ış-ı cem'iyet-i ezdādum
Ķudret-i kāmīl-i ḫalk u beşerüm
- 4 Peykerüm āyīne-i bī-jengī
Mazhar-ı maḫviyyet-i ser-te-serüm
- 5 Berķ-ı ḫāḫif ğibi oldum olalı
'Ālem-i cānda durmaz gezerüm
- 6 'Aşķ genc-i aḫadīyyetdür men
Ķizli ol gencde yektā güherüm
- S93b 7 Dil bir āyīne vü men bī-ser ü pā
Anda ğaltān güher-i mu'teberüm

3 perī-ḥāneye:pür-meyḫāneye H

4 kaydum:ķaddüm H

7 dā'ire-i vaḥdet-i pür-kār-ı semā':vaḥdet-i pür-kār-ı semā'-ı Esrār D

VII/ H74b, M100, S93a, D47a, İ82b

Velehu Hİ, -MSD

1 'Aşķ-ı dīrīnüm:Aşl-ı 'aşķ H

3 ḫalk u:ḫalk-ı MSİ, Ḥaķķ-ı H; beşerüm:beşīrüm HD

4 bī-jengī:beyt-i semīyy H, bī-rengī S, bī-zengī Dİ

7 vü:-HSİ

- 8 Kimse taqdır idemez miqdârüm
Öz bahâmı yine kendüm keserüm
- H75a 9 Kendümi gayb ideli nâmında
Tarafum sorsalar Allâh dirüm
- 10 Kevni toldurdum aradan çıkdum
Cümle 'âlem eşerüm bî-eşerüm
- 11 Fıkr ile kimse bulup fehm idemez
Haberüm men haberüm men haberüm
- D47b 12 صدرًا عن صدرٍ ırışdüm bu deme*
Dile gelmem kime geldüm giderüm
- 13 Zannolan yerde vücüdüm nâ-büd
Zann-ı gâlibde velî müstetirüm
- 14 Fehm iden vehm ider ızhârumdan
Şonra cân ü ciğerün pârelerüm
- 15 Kadd-i dâra şarılıp 'âşıklar
Çünkü men nâz ile reftâr iderüm
- 16 Dilesem mü'mini berzahda koyup
Kâfir-i mutlağa hod râh-berüm
- 17 Şems-i Tebrîzi gibi bir şâha
Bendeyüm Husrev-i şems ü kamerüm
- 18 Hazret-i Pîr-i Celâlû'l-Hakkuñ
Dest-i hükmindeki tîg-i kaderüm
- 19 Nemed-i Âl-i 'Abâ ber-düşum
Nev-niyâz-ı reh-i tâc ü kemerüm
- 20 İki 'âlemde de sultân oldum
Çünkü hünkâr külâhın çekerüm

12 ırışdüm:ırışdün MD

* "Gönülden gönüle, kalpten kalbe" anlamında bir deyimdir.

15 şarılıp:şarılır İ; Çünkü:Şanki S

16 Dilesem:Eylesem S

20 külâhın:külâhuñ M

VIII

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Ey beden senden nihânum ba'd-ezîn
Peyrev-i rûh-ı revânım ba'dezîn
- 2 Gülşene geldükçe zâhir olmazam
Men nesîm-i câvidânım ba'd-ezîn
- 3 Kayd-ı cinsiyyet kesilsin aradan
Ey zemîn ben âsumânım ba'd-ezîn
- 4 Nûr-ı bâtın reng-i zâhir tutmadı
Nağş-bend-i levh-i cânım ba'd-ezîn
- 5 Kağ-ı dâmân-ı ta'alluk eyledüm
Ne miyân ne der-miyânım ba'd-ezîn
- S100b 6 Silsile-ber-silsile Mecnûniyum
Server-i dîvânegânım ba'd-ezîn
- 7 'Arşa bassam pâyımı oldı yeri
Hâk-pây-ı 'âşıkânım ba'd-ezîn
- 8 Beyt-i ma'mûr eylesun gönülüm tavaf
Dil-ğarâb-ı dil-berânım ba'd-ezîn
- H80b 9 'Arş u kürsî reşk itsün tab'uma
Rûh-ı Kudse âşiyânım ba'd-ezîn
- 10 Bedr-i feyz-i Şems-i Tebrîz olmuşum
Geh nihânım geh 'ayânım ba'd-ezîn
- 11 Mevlevî-i Rûm bahş itdi semâ'
Şâh-bâz-ı lâ-mekânım ba'd-ezîn
- 12 Kâmımı nâ-kâmlıktan almışum
Kâm-bîn ü kâm-rânım ba'd-ezîn
- 13 Hâzret-i Hâmûşdan virdüm haber
Düşmen-i lafz ü beyânım ba'd-ezîn

VIII/ H80a, M107, S100a, D51a, İ89b

Velehu Hİ, -MSD

1 Peyrev-ı:Pîr-ı H

4 bend-ı:benddür S

6 Bu beyit, M ve D nüshalarında yoktur.

10 Geh:gâh D; nihânım:nihân u S

12 Kâm-bîn ü:Kâm-bîn HMD. Bu beyit, H nüshasında yoktur.

13 lafz ü:lafz SD

IX

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

- 1 Al giymiş yine ol nahl deverân n'olsun bu
Almış eṭrafını gül-bang-keşân n'olsun bu
- 2 'Anber-i ḥâl yakîn dökmüş o yâkût lebe
Yanıyor âteşe pervâne-i cân n'olsun bu

X*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Hemîşe lütf ider cânân hemîşe
Velâkin sendedür noḡşân hemîşe
- 2 Ser-â-ser zevḡ-i cândur 'âlem-i 'aşḡ
Olur sâkinleri şādân hemîşe
- D54b 3 O 'âlemden bu 'âlem oldu merdûd
Anuñçün bundadır şeytân hemîşe
- 4 O 'âlem cennet-i câvid dâ'im
Bu 'âlem düzah-ı nîrân hemîşe
- 5 Bu 'âlem nazhar-ı küfrân her dem
O 'âlem ġarḡa-i iḡsân hemîşe
- 6 O 'âlemden eger görmezse bir şey
Kör olsun dîde-i nâdân hemîşe
- S105b 7 Bu 'âlemden iden ḡaṭ'-ı 'alâḡa
O 'âlemde ider seyrân hemîşe
- 8 O 'âlem taḡt-gâh-ı şâh-ı dildür
Bu 'âlem andan âbâdan hemîşe
- 9 Bu 'âlemde olanlar zâr u maḡzûn
O 'âlemde olur ḡandân hemîşe

IX / İ109b, -HMSD

X/* H84a, M112, S105a, D54a, İ93b
Velehu Hİ, MSD

2 zevḡ-i:'âlem-i S

3 O 'âlemden:Olmadan S

9 zâr u:zâr-ı HSDİ

- i94a 10 Bu 'âlem deşt-i huşk-i küfr u hüsrân
O 'âlem kulzüm-i İmân hemîşe
- 11 Bu 'âlemde o 'âlemden haber al
Olursın yoħsa çok gıryân hemîşe

XI*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey cemâlûñle celâlınden eşer ħurşid ü meh
Zât-ı pākūñ rûz u şeb temcîd ider ħurşid ü meh
- 2 Ħidmet-i dergāhuña bel bağladı pîr-i felek
Kim aña oldı dü-pālheng-i kemer ħurşid ü meh
- 3 Güyiyā tiğ-i celâlınden bu çarĥa tamlamış
İki kaṭre mūncemîd hūn-ı ciger ħurşid ü meh
- 4 Muħbir-i āşār-ı ħikmet ki gelür gāhı gider
Kūy-ı feyzinden dü-peyk-i nāmedür ħurşid ü meh
- 5 Sâ'il-i kec-kül be-dest māye-i iksîr olup
Āsitānuñ ĥākine yüzler sürer ħurşid ü meh
- 6 Nüh-felek cevlan-gehūñ olsa 'aceb midür senūñ
Ey hūmā-yı rif'atine bāl ü per ħurşid ü meh
- S110a 7 Dem-be-dem mî'râcını yād eyleyüp 'âlemlere
Kāse kāse bezl ider şîr ü şeker ħurşid ü meh**

11 'âlemde:'âlemden MD; 'âlemden:'âlemde M; o 'âlemden haber al:haber al bunda Esrâr D

XI/* H87b, M117, S109b, D56b, İ97a

Velehu Mî'râciye-est Hİ, Mî'râciye M, Mî'râciye-est S, -D

1 ħurşid ü:ħurşid HSD; rûz u:rûz HSD

2 Ħidmet-i dergāhuña:Ħizmet-i dergāhına S; pālheng-i kemer:pālheng ü kemer S, pālheng H

3 celâlınden:celâlden Hİ; bu:rûy-ı HSD

4 feyzinden:feyzindür H; nāmedür:nāme bir HMDİ

5 Sâ'il-i:Sāye-i H; yüzler:yüz H

6 gehūn:gehl HMİ; bāl ü:bāl SD

7 'âlemlere:Esrâr-ı zâr D

** S nüshasının "der-kenâr"ında, bu şîrle ilgili olarak müstensih hattıyla şöyle bir not yer almaktadır: "Vefātın olan Mî'râciye gecesi başlayup tekmîli nasîp olmayup sabaha karşu hatm-ı kelâm iderek intikâl eylemişdür."

xii*

Fe'îlâtün Fe'îlatün Fe'îlatün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- 1 Ser-bülend eylese bir cânı külâh-ı seyfi
Kul ider aña bu devrânı külâh-ı seyfi
- 2 Feth ider şahibine kabza-ı himmetle temâm
Mülket-i vâcib ü imkânı külâh-ı seyfi
- 3 Düşürür şu'lesine münkeri pervâne-şîfat
Çekse şemşîr-i dirahşânı külâh-ı seyfi
- 4 İtdi te'yîd bizi seyf ü kalemle Monlâ
Meşnevî emri nigeh-bânı külâh-ı seyfi
- 5 Ser-i cânımı keser pençe-ı Haydar ile ol
Kim bize itmese İmânı külâh-ı seyfi
- 6 Eylese münker-i fir'avn-şîfat sıhr ü hîyel
Gösterür mu'ciz-i şü'bânı külâh-ı seyfi
- 7 Kudreti gör ki Celâl eylese merdânüñ ider
Bir nemed-pâreyi fermânı külâh-ı seyfi

XII/* H96a, M128, S120b, D62a, İ105a

Velehu Hİ, -MSD

1 eylese:ise H

3 Çekse:Çeker H

4 seyf ü:seyf SD; kalemle:kaleme H

5 ol:-HSİ

6 münker-i:münkeri SD; sıhr ü:sıhr-i HMD

7 Kudreti:Kadrini D; merdânüñ:Esrârüñ D

TARİHLER

I

Târîh-i Vefât-ı Dervîş Niyâz-ı Mevlevî*

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Hüseyn-i Mevlevî dergeh-nişân-ı Bâb-ı Cedîd
Ki bulmuş idi târîkında hayli fazl ü hüner
- 2 Sühan-şinâs ü sühan-dân-ı merd-ı 'âşık idi
Şürûh-ı Meşnevî tahrîr iderdi şâm ü seher
- 1107b 3 Huzûr-ı pîrde geçmiş idi Niyâzı hura
Rumûz-ı mahlaşına şüphesiz olup mazhar
- 4 Fîgân-geh oldu nişân-geh kazâ-yı hün-rîse
Vücûd-ı pâkını (hep) tîr ü yâya kıldı siper
- 5 Cinân-ı huldde rûh-ı revânı şâd olsun
Garîk-ı nûr-ı cemâl ola sırrı ser-tâ-ser
- 6 Hisâb olsa çıkar işbu mısra'-ı târîh
Niyâz Hüseyn Dede vaşl-ı Hâkka itdi sefer
نیاز حسین دده وصل حقہ ایتدی سفر
Sene:1210** (1795)

I / H99a, M131, S122b, D63a, İ107a

* Târîh-i Vefât-ı Dervîş Niyâz S. -D

1 dergeh:dergâh S

4 kazâ-yı:kazâ H

6 Hisâb olsa çıkar işbu mısra'-ı târîh:Geldi dört beyt şenâ ile bu târîh-ı Esrâr S
mısra'-ı:mısra'um Mî

** Tarih, S nüshasında 1220 olarak gösterilmektedir. D nüshasında ise tarih verilmemiştir. Yaptığımız hesaplama göre tarih mısraı 1213 çıkmaktadır. Tamiyeli bir tarihtir. Tamiyesinde "Se (üç) çıkarılarak işbu tarih mısraı hesaplanırsa" denilmektedir ki, Niyaz Hüseyn Dede'nin ölüm tarihi olan 1210'un çıkabileceğine işaret edilmektedir.

II

Tārīḫ-i Vefât-ı Kāyğısuz Baba *ḫuddise sirrehu**

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'lü Fâ'ilün

- 1 Bir 'âşık-ı kâender idi mevlevilere
Terk-i ğaraż muhibb idi li'llâh Kāyğısuz
- 2 Âhir çeküp maḫabbeti âhir-i nefesde de
Kıldı yerini küşe-i dergâh Kāyğısuz
- 3 'Azm eyleyince mebde'e Esrâr söyledüm
Tārīḫ-i lafzî fevtine eyvâh Kāyğısuz
ایواه قیغیسوز Sene:1211 (1796)

III

Tārīḫ-i Tecdîd-i Mevlevî-ḫâne-i Kâşım Pâşa*

Mefâ'lün Mefâ'lün Mefâ'lün Mefâ'lün

- 1 Cenâb-ı mehd-i 'ulyâ-yı Selîm Ḥân Mihr-i şâh Sulţân
Ki zât-ı pâkidür ser-çeşme-i nür-i füyüz-i cân
- 2 Şalup nür-i dili sâye bu devre ser-te-ser toĝdı
Cemâlınden şabâḫu'l-ḫayr-âsâ pertev-i 'ırfân
- 3 Tārīḫ-i Ḥaḫka sevḫ eyler o zâtı sâ'ik-i ḫudret
Umûrında mu'ayyen ma'nevîdür himmet-i pîrân
- S121b 4 Sezâdür nür-i Şems olsa çerâĝ-ı baḫt-ı iḫbâli
Reh-i 'azminde zîrâ feyz-i Monlâdan alur burhân
- 5 Kemâl-i lütf-ı pîre mazhar oldu şübhesiz el-ḫaḫ
Ki bir dem ḫayrdan ḫâlî degüldür himmeti el'ân
- 6 Ḥuşûşan ḫazret-i 'Abdî Dede dergâhınıñ şimdi
İder ta'mirne bezl-i nuḫûd u mâl bî-pâyân

II / H100b, M133, S124a, D64a, İ108b

* -D, Vefât-ı:Fevt-i Hİ, ḫuddise sirrehu:-MSDİ

1 lillâh:Allâh HM

III/ H98a, M130, S121a, D62b, İ106b

* Tārīḫ-i nevişte bûd D

1 nür-i füyüz-ı:pür-nür-i feyz-i MD

2 nür-i dili:nür veli S; devre:derde H

4 iḫbâli:iḫbâl H

5 el-ḫaḫ:ancaḫ MD

9 diḫḫat ile oldu tecdîd-i:ḫayret ü diḫḫatle yapıldı MD; bilâ:-D

- 7 Hakiqat şive-i ta'mirine muhtâc idi ol dergeh
Muvaffaq oldu böyle hayra ol zât-ı kerîmü'ş-şân
- 8 Hemân bir nâmı kalmış kendi güyâ mahv-ı fânıydı
Murûr-ı vaqt ile başdan başa olmuşdu pek vîrân
- H98b 9 Yapılsun deyü emr itdügi sâ'at başlanup hâlâ
Kemâl-i diqqat ile oldu tecdîd-i bilâ-noqsân
- 10 Behişt-i 'Adna döndi hep fezâ-yı mevlevî-hâne
O deñlü dil-küşâ kim girse bir âdem olur hayrân
- 11 Der ü dîvârı hep âyîne-i tevhid-i hazretdür
Olur reng-i nûkûş-ı bâmı nûr-ı şevket-i îmân
- 12 Gülistân-ı İrem yek-hatve-i şahında zâhirdür
İrem kande cinân-ı hulde teşbih olsa da şâyân
- 13 Açıldı 'âleme kân-ı şafâ-yı nev-nümâdur bu
Olup her cünbiş-i dervâzesi bir dest-i şevk-efşân
- D63a 14 Mahabbet-hânesi sultân-ı 'aşkuñ menşe'-i Sırrı
Hakiqat hân-kâh-ı Mevlevîdür eylesen im'ân
- 15 Bu dergehden olup taqsım 'aşk ü şevk-i ekvâna
Alurlar feyz-i isti'dadı miqdârınca ins ü cân
- 16 Tefekkür eyle imdi ol hakiqat-dânın 'irfânın
Bu sırrı fehm idüp kıldı cihâna nüktesin i'ân
- 17 Ne 'âlî intisâb-ı bî-muhâbâ kim 'ale't-tahkîk
Hep ervâh-ı ricâlu'llâh oldılar görüp şâdân
- 18 Şükür geldi be-feyz-i Mevlevî Esrâr târlîhî
Güzel yapırdı bu dergâh-ı 'aşkı Vâlide Sultân
كوزل ياپدردي بودرگاه عشقي والده سلطان

Sene : 1210** (1795)

11 Der ü:Deri D; âyîne-i:âyîne H; tevhid-i:tevhiddür Hİ, tevhidü D

13 Olup:Olur D; dervâzesi:dervâze S

14 'aşkuñ:-H

15 ekvâna:ekvân H

16 hakiqat-dânın:hakiqat-dânıñ MD; 'irfânın:'irfânıñ S

** 1220 S, -MD

IV

Tārîh-i Vilâdet-i Zübeyde Hânım*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hâzret-i Gâlib Dede sırr-ı cenâb-ı Mevlevî
Kim odur ma'mûre-sâz-ı hâtır-ı vîrânımuñ
- 2 Bende-i memlûkiyüm ol mürşid-i 'allâmenün
Hükmine merbûtdur târ-ı za'îfi cânımuñ
- 3 Sâye-i feyz-ı cenâb-ı pîr memdûd eyleye
Başımız üzre benümle cümle-i ihvânımuñ
- 4 Toğdı bir maḥdûmesi hem çün çerâğ-ı âfitâb
Eyledi rüşen ocağın şeyhîmüñ sultânımuñ
- 5 Söyle ey Esrâr târîh-i şikeste-besteñi
Vüs'at-ı taṭvîli yoḡdur ṭab'-ı ser-gerdânımuñ
- 6 Çâr 'anâsır müjde-i târîhine eyler şitâb
'İyd-i ekber geldi mevlûd-ı Zübeyde Hânımuñ
عيد اكبر كلدي سولود زبيده خانمك

Sene: 1210** (1795)

V

Târîh-i Çille-i Dervîş 'Abdü'l-ḫalîm Neyyir
ma'a Dervîş Nûri*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Neyyir ü Nûri iki zerre-i Şems-i Tebrîzî
Rûz u şeb mîhr-i ḫaḳîkâtden alurlar pertev
- 2 Dâder-i ma'nevî olup ikisi ḫidmetde
Oldılar ḫâzret-i Gâlib Dedemüze pey-rev

IV/ * H98b, M130, S122a, D63a, İ107a, -D

1 ma'mûre-sâz-ı:ma'mûr sâz-ı M, ma'mûri şâzi D, ma'mûre-sâzi İ

2 Bende-ı:Bende S

3 Sâye-ı:Sâye H, Sâyesin S; cümle-ı:cümle H

** 1200 Hİ, 1220 S, -D

V/ H99b, M131, D63b, İ107b, -S

* Târîh-i Çille-i Dervîş 'Abdü'l-ḫalîm Neyyir ma'a Dervîş Nûri-i Mevlevî M, -D

1 zerre-ı:zerre H; Rûz u:Rûz HD

2 Dedemüze:Dedemüz H

- 3 Kıldılar çille-i meydânilerini tekml
Delicek gûşların nükte-i sırr-ı bîşnev
- 4 Geldi dört beyt şenâ ile bu târlîh Esrâr
Çıkıldar hücreye Neyyır Dede Nürî Dede nev
چقدیلر حجره به نیر دده نوری دده نو
Sene:1205** (1790)

VI

Târlîh-i Vilâdet-i Şeyh İsmâ'îl Mevlevî*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sâlik-i râh-ı hakikat Şeyh Muhammed Mevlevî
Şanki dergâh-ı Amasya cismdür ol cân gibi
- 2 Post-nişîndür hâliyâ ol hân-kâh-ı 'aşkda
Rüşen eyler şehrini hürşid-i nür-efşân gibi
- 3 Feyz-i Şemsü'l-hakka mazhar olduğı bundan 'ayân
Geldi bir evlâdı dünyâya meh-i tâbân gibi
- 4 Hak Te'âlâ tül-ı 'ömr ile mu'ammer eylesün
Mürşid-i 'uşşâk olsun zümre-i pîrân gibi
- 5 'Arif-i âgâh olup sırr-ı 'ulûm-ı Mesnevî
Sînesinde cüş kılsun dâ'imâ 'ummân gibi
- 6 'Aşk-ı Mevlânâ ile bilsün maḥabbet neş'esin
Hüsüne ḥayrân olup Esrâr-ı ser-gerdân gibi
- 7 Tâml târlîh-i mucevher söyledüm mevlûdına
Toğdı İsmâ'îl Dede iḳbâl-i bî-pâyân gibi
طوغدی اسمعیل دده اقبال بی پایان کبی
Sene:1208** (1793)

3 meydânilerini:mevdânlarını HM

** HM ve İ nüshasında 1210 olarak gösterilen, D nüshasında ise gösterilmeyen tarih, yaptığımız hesaplamaya göre 1205 çıkıyor.

VI/ H99a, M131, S122a, D63a, İ107a

* Târlîh-i Vilâdet-i Amasya Şeyhî-zâde İsmâ'îl Dede S. -D

1 gibi:gehî M

6 ser:-H

** -D

VII

Târlı-ı Vefât-ı Manastırlı Hâfız Dede*

Fâ'ilatün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mevlevî Hâfız Manastırlı Dede
Kim Ebü Bekr idi nâmı dünyede
- 2 Evveliyâtı idi evlâd-ı mîr
Akrabâsıydı nice mîr ü vezîr
- 3 Mâyesinde 'aşk u 'irfân var idi
Gönlü gözlü 'aşkla bî-dâr idi
- 4 'Akıbet ol feyz idüp bir gün zühûr
'Aklın aldı itdi mest-i bî-şu'ur
- M132 5 Bakmayup mâl ü menâl ü devlete
İltifât itmedi şân ü 'izzete
- 6 Râh-ı Mevlânâya ikrâr eyledi
Terk-i mâl ü mülk-i a'kâr eyledi
- 7 Câm-ı nâmûsı idüp eşkist-i 'aşk
Düşdi semt-i Mevlevîye mest-i 'aşk
- S123a 8 Meskeni oldu harâbât-ı fenâ
Varlığın ifnâ idüp buldı beğâ
- 9 Bir kalender 'âşık-ı şeydâ idi
Sîne-çâk-i 'aşk-ı Mevlânâ idi
- İ108a 10 Olmadı bir lahza maḥmûr-ı sıvâ
Câm-ı vahdet ser-ḥoşıydı dâ'imâ
- 11 Ol kadar maḥv-ı melâmet oldu kim
Hesti-i mevhûmını itdi 'adım
- 12 Bir 'acâyib tarz-ı ḥâşı var idi
Gâyet ile ḥâlini şaklar idi

VII/ H99b, M131, S122b, D63b, İ107b

* -HD

1 dünyede:dünyâda D

2 mîr ü:mîr-i HSDİ

3 'aşk u:'aşk S; Gönlü:Gönlü H

4 ol feyz idüp bir gün:bir gün idüp ol feyz S; 'Aklın:'Akl H, 'Aklın M

5 mâl ü:mâl S; menâl:şâl M, vişâl D; menâl ü:menâl-i Hİ

8 Meskeni:Mesken H; Varlığın:Varlığı M; buldı:oldı D

11 mevhûmını:mevhûmın H

12 ḥâlni:ḥâln H

- H100a 13 Hüb-güftâr u latîfe-güy idi
Bu'l-'aceb etvâr u handân-rüy idi
- 14 İstese olup riyânuñ mücidi
Hem bulandırurdu hâliş mülhidi
- 15 Tavrı sehl-i mümteni'den müctemi'
Bir mu'ammâ idi fetîi mümteni'
- 16 Dâ'imâ bî-kayd-ı fikr ü neng ü nâm
Rûz u şeb müsteğrak-ı şurb-ı müdâm
- 17 Bir zamân pervâz idüp 'âlemleri
Kevnde ta'dâd olunmaz demleri
- 18 Kulle kapusına geldi nâ-gehân
Durdı ol maḥbaḥda da haylî zamân
- 19 Hâzret-i Gâlib Efendi merd-i râh
Aña âhîr itdi tekbîr-i külâh
- 20 Sâkın oldı hücrede ammâ yine
Hem-dem-i peymâne vü şahbâ yine
- 21 Kimse bilmez ehl-i derdün hâlini
Zâhîren yolsuz şanur âmâlini
- 22 Ta'n iderdi ekşeri ihvân aña
Dirler idi mülhid-i devrân aña
- S123b 23 Gerçi hoş-reftârdür zühd ü şalah
Başkadur ammâ yine hâl-i felâh
- 24 Her kesün haḫkıyle bîr bâzârı var
'Aşıkuñ derd-i dil-i nâ-çarı var
- 25 Kimseye ta'n eyleme Esrâr sen
Kendüñi fikr eyle ey nâ-çâr sen
- 26 Altı gün kalmış vefâtına meger
Otururduḫ geldi ol şâhib-ḫaber

13 güftâr u:güftâr HD; etvâr u:etvâr SD; rüy:-H

14 olup:-H

15 Tavrı:Tavr-ı HS

16 neng;nâk H; Rûz u:Rûz HSD

18 ol:-S; da:ol S

19 merd-i:o merd-i S

20 Hem-dem-i:Hem-dem ü MS

22 ekşeri:ekşer-i HMİ

23 zühd ü:zühd-i Hİ; hâl-i:cây-ı H

26 Otururduḫ:Oturmadıḫ H; şâhib:-H

- 27 Didi kim 'azm-i diyâr itsem gerek
El-vedâ'a gelmişüm bî-reyb ü şek
- 28 Şandılar ihvân ki ol merd-i fenâ
Gidecek şehr-i Manastırdan yaña
- 29 Kim bilür 'ârif işâret eylese
Kendi hâline beşâret eylese
- 30 Maħrem-i merdân yine merdândur
Sırr-ı Hâkķ nâ-maħrem-i nâ-dândur
- D64a 31 İtdi bu şüretle tekrâr ol vellî
Fevtine dâ'ir niçe keşf-i cellî
- H100b 32 Lîk cümle müdħikât-ı müstetir
Şüretâ bir kıl ü kâle münħaşır
- İ108b
M133 33 Nâ-gehân şeş rûz geçdükde o zât
Fevt olup itdi vedâ'-ı kâ'inât
- 34 Ol zamânda bildi ihvân-ı şafâ
Kim ne semte gidecekmiş ol hümâ
- 35 Didiler cümle çeküp gülbang-ı hû
قدس الله تعالى سره *
- 36 Döndi hem târîh-ı fevtin söyledi
Şaklabânî gıtdi dergehden didi
شکلبانی کتدی درگهدهن دیدی
- Sene:1210 (1795)

28 ki:kim S, -H

29 bilür:-H; eylese:eyleye D

30 Hâkķ:Hâkķı Hİ, Hâkķa S

34 ihvân-ı:ihvân u Hİ

* "Allah Te'alâ, onun sırrını takdis etsin, yüceltsin!" anlamında bir dua cümlesidir.

VIII

Tārīḫ-ı Vefāt-ı Nūrī Baba-zāde Muḥyiddin Baba*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ah kim bu tıflı virdi aşına
Cây-ı pîrâne vekl Nūrī Baba
- 2 Şulbi olmuşdı şadef bu gevhere
Feyzi ile olmuş idi bî-bahâ
- 3 Ḥayf kim bu miskini cây itmedi**

VIII/*H100b, İ108b, -MSD

** Bu tarih kıtası, sadece iki nüshada var ve eksiktir.

EBYÂT

I

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Semâ'-ı Mevlevî gösterdi bende **ثم وجه الله**
Ben o mihrâba döndükce bu devrân dönse çevrilmem

II

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

در کند میل بجوان دل من عیب مدارا
کین کنا هیست در شهر شما نیر کنند

III

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

قرار بی قرار محو محدود
سکون بی سکون در لا مکانست

IV

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'îlün)

Farkdan geçemez envâr-ı mahabbet tolyuz
Sevenüñ de kılyuz sevmeyenüñ de kılyuz

V

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Bileydüm sevmez idüm sevdiğümü bilmedi bilmem
Gözüm görmüş gönül sevmiş özüm bilmiş (mi)dür bilmem

I / H112a, -MSDİ
Velehu ebyât H.

* "Doğu da Allah'ındır, batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır..." (Kur'an; 2/115)

II / H112b, -MSDİ

III / H112b, -MSDİ

IV / H112b, -MSDİ

V / H112b, -MSDİ

VI

Mef'ülü Mefā'lı Mefā'lı Fe'ülün

'Arz eyler idüñ hâlimüzi yâre velikın
Bu za'f ile âh eylemege kudretimüz yok

M E S N E V İ L E R

MESNEVİYAT*

I

Mübârek-nâme-i Esrâr Dede

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bârek-allâh ey 'ulüm-ı vaḥdet-i Monlâ-yı 'aşk
Ḥâzret-i ḥünkâr-ı ekber memleket-ârâ-yı 'aşk
- 2 Menşe-i ser-çeşme-i nûr-ı ḥaḳıḳatdûr özüñ
Câmi'-i esrâr erkân-ı ṭarîḳatdûr sözüñ
- 3 Nûr-ı feyzüñden zuhûr itmiş bu cümle kâ'inât
Zâtuñı göstermede ḥalka mezâyâ-yı şıfat
- S142a 4 Şemssin maḥlûḳ şem'-i ḥüsnüñüñ pervânesi
Rişte-i envârıñıñ cân baḡlu bir dîvânesi
- 5 Kible-i ehl-i nazar oldu anuñ çün ḥâzretüñ
Kim bulur her kes 'alâ ḳadr-i nazar mâhiyyetüñ
- D69a 6 Hep 'avâlümnden idüp cevân geldüñ Âdeme
Künbed-i tâḳ-ı 'anâşırda idersin zemzeme
- 7 Nağmelerle eyledük her dürlü taḥmîd ü şenâ
Gâh tenzih gâh teşbih gâh illâ gâh lâ
- 8 Adını gerçi Celâlü'l-Ḥaḳḳ-ı Rûmî söyledük
Lik gâh Âdem gehî Ḥâtem gehî Ḥaydar didük
- 9 Âdemiyyet ḥâtemiyyet vaşfinuñ 'unvânıdur
Cân-ı 'âlemsin vücûduñ kâ'inâtuñ cânıdur

* Mesneviyât-ı Esrâr H, Mesneviyât-ı Ḥamdiyye-i Esrâr Dede S, -Dİ

1 / H115a, M148, S141b, D68b, -İ
Mübârek-nâme-est H, Mübârek-nâme-i Esrâr MD
1 vaḥdet-i:vaḥdete S; memleket:meleket H
2 çeşme-i:çeşme H
3 feyzüñden:feyzinden H; Zâtuñı:Zâtını HS
4 ḥüsnüñüñ:ḥüsnüñ HS; cân:-H
5 bulur:billür H
7 taḥmîd:temcîd S; illâ:âlâ M
8 gâh:geh H; Ḥâtem gehî:-H

- 10 Devr-i Ahmedde zuhûruñ oldu hatmî'l-evliyâ
Sende zâhîr oldu hep esrâr-ı hatmî'l-enbiyâ
- 11 Evliyâ-i hazreti'l-Kuddüs Muhammed ser-te-ser
Hâtemiyyet sendedür deyü şehâdet itdiler
- H115b 12 Şeyh Sadrü'l-Hakk ü Kutbu'l-'arîfîn İbn-i 'Arab
Senden aHz itdi Fütühât-ı ilâhîyâtı hep
- 13 Şeyh Ferîdu'd-dîn-i 'Attâr u Senâyî mü-be-mü
Eyledi dergâhına şıdk-ı dil ile ser-fürü
- 14 Ol muhakkiğler saña burhân-ı tebşîr oldılar
Bende oldu saña ol şâhân ki hep pîr oldılar
- 15 Senden aHz itdi rüsûmun Şeh Bahâ-i Nakşbend
Zülfine oldu senüñ sünbül gibi bir merd bend
- 16 Gülşenî gül-zâr-ı 'aşkında senüñ bülbül gibi
Rüşenî çeşm-i çerâğın yakdı senden gül gibi
- 17 Nür-ı vahdet zulmet-i keşret celâl ile cemâl
Neydigün añlar iken harf-i lebûñden ehl-i hâl
- 18 Meşnevîden mısra'ını oldu mürşîd tâlibe
Bir beyit besdür yeter irşâd-ı 'aql-ı Gâlibe
- S142b 19 Lâ ile illâyı beyne'l-usbu'ayn eyler 'ayân
Mazhar-ı zât oldıñ andan bilür ehl-i beyân
- 20 Zîr-ı destine alup kevn ü mekânüñ gerdişin
İşbî'n ile açar İmân ü küfrüñ bî-ğaşın (?)
- M149 21 Destine mazhar **يد الله** sırrı bî-çün u çerâ*
Şübhe yokdur bende ey 'ayn-ı Muhammed Muştafâ
- 22 Merhabâ ey mazhar-ı esrâr-ı cümle enbiyâ
Merhabâ ey hazretüñ burhân-ı cân-ı evliyâ

11 Evliyâ-i:Evliyâ vü S

12 itdi:itdiler S

13 Şeyh:Şeh MSD; şıdk:şıdk u H

14 Ol:Ey HMD; -ı tebşîr:yetişür H; ol şâhân ki hep:o şâhânüñ hep M, o şâhânüñ D

15 rüsûmın:rüsûmuñ H; Şeh:Şâh D

17 Nür-ı:Nür u S; iken:iki H

18 mısra'ını oldu:oldı tañkıkâ ki D, oldu M; 'aql-ı:'aql u S

19 andan:eden H

21 bî-çün u:bî-çün SD; bende:bize S

* Lafız itibariyle "Allah'ın eli" demek olan bu kelime, Kur'an'ın birçok ayetinde geçmektedir.(Kur'an; 3/73, 5/64, 48/10, 57/29) "El" anlamına gelen "yed" kelimesi, Kur'an'da genellikle mecazî manada kullanılmıştır ki "güç, kuvvet, yardım, lütuf, kudret..." demektir.

- 23 Merhabâ Rûhu'l-ķudûs âyîne-dâr-ı ģazretüñ
Merhabâ 'İsı vü cân-müştäķ-ı feyz-i şöbetüñ
- 24 Merhabâ ey Nüh-ı Tufân-ı mezâhir merhabâ
Merhabâ kım bendedür dünyâ vü mâ-fl-hâ saña
- 25 Merhabâ ey kâ'inâtuñ muhlisi hem ģâlisi
Merhabâ sensin kemâle irdiren her nâķısı
- 26 Merhabâ ey mihr-ı 'âlem-tâb-ı cân-ı cân-ı cân
Ey nihân-ender-nihân olan tecellî-ı 'ayân
- 27 Merhabâ ey sûretüñ terkîb-ı ma'nî-ı İllâh
Merhabâ ey mülket-ı ma'nide 'âli pâdişâh
- 28 Merhabâ ey şâh-ı Mansûru'l-livâ-ı dîn-ı nev
Merhabâ ey 'âlemi İhyâ iden âyîn-ı nev
- 29 Ehl-ı Rûmı eyleyen âyîn-ı 'aşķa âşinâ
Ķudretiyle vaz' iden her küşeye bir reh-nümâ
- 30 Nûrı ile on sekiz biñ 'âlemi nemlü iden
'Arş ü ferşüñ arasın pür-nefģa-ı hû hû iden
- H116a 31 Pertev-ı ruhsârınuñ yek lem'ası ģurşîd-ı süz
Şemsi pervâne ider envâr itdükce bürüz
- D96b 32 Kım ki bir kerre dise yâ Ĥazret-ı Monlâ-yı Rûm
Şübhesiz ol dilde cüş eyler yenâbl'-ı 'ulüm
- 33 Ķufl-ı genc-ı 'ilm-ı muṫlaķdur o nâm-ı müctebâ
Ol isimle açılır dergâh-ı 'İrfân-ı Ĥudâ
- S143a 34 İsm kım mecmû'a-ı ism-ı Celâlu'llâhdur
Zâtına vâķıf olanlar Ĥaķķ ile âģâhdur
- 35 Fitne-ı devrâna ba'İş cünbiş-ı ebrûsıdur
'Âlemi ģaşr eyleyen yek na'ra-ı yâhûsıdur
- 36 Âştyân itmiş vücûd-ı pâķını 'Anķâ-yı 'aşķ
Ķâlib-ı ra'nâsı olmuş şüret-ı zİbâ-yı 'aşķ

23 Merhabâ:Merhabâ ey H; ģazretüñ:ģazruñ H

25 hem:vü MD

27 terkîb-ı:terķibe H

28 'âlemi:Rûmda HS

30 Nûrı:Nür H; ferşüñ:ferşın S; pür-nefģa-ı:bir naģme-ı H

31 Şemsi:Şems H; bürüz:sürür M, fûrüz D

32 Monlâ-yı:Monlâ H; ol dilde cüş eyler:cüş eylen ol dilde D

33 Ķufl-ı:Fazl-ı H; Ol:O H

- 37 Zâhir olmuş 'âleme bir şüret-i ra'nâ ile
Velve şalmış cihâna şevk-i hüy u hây ile
- 38 Şüreti şüret degüldür cân cân-ı ma'nidür
Şüretinüñ geldiği 'âlem cihân-ı ma'nidür
- 39 Şüreti şüret degül âyine-i dîdârdür
'Aşkdur başdan başa kendüsini ızhârdür
- 40 Kendüsin bu 'âleme ızhârdan maqşudı var
Yohsa mümkün mi ola şüret o nür-ı gird-gâr
- 41 Maqşadı ol kim cihâni eyleye âgâh-ı 'aşk
Tâ bileler kimdiğin 'âlem o şehen-şâh-ı 'aşk
- 42 'Aşkdur ism-i şerîfi soñra Mevlânâ dimiş
'Aşk iken kendüsini 'âlemde 'âşık eylemiş
- 43 Bir bölük üftâde-i 'aşk ile itmiş müstevî
Soñra dönmüş adların koymuş gürüh-ı Mevlevî
- 44 Her birisi 'aşkdan gayri vücuduñ münkeri
'Aşkdür zîrâ ser-â-ser kâ'inâtuñ mazharı
- 45 Oldılar müstehlîk-i deryâ-yı bî-pâyân-ı zât
Başlarından aşdı emvâc-ı zuhûrât-ı şîfât
- 46 Lâ-mekâna irdiler gül-banķ-ı rûhânîlerüñ
'Arşuñ üstünde çalarlar kûs-ı sultânîlerüñ
- 47 Raķsa-ı mihr-ı vücûdında ıderler reşş-ı nür
Şeş-cihet envârına hem mazharı hem dür dür
- 48 Reh-neverd-ı 'aşkı kim durmaz semâ'-ı raķ ıder
Hem sefer-ender-vaţandur hem vaţan-ender-sefer

37 bir:bu HM; ra'nâ:zîbâ HD; -ı hüy u hây ile:ü hü hâ ile H, -ı hüy hây ile SD
39 degül:degüldür S; âyine-i:âyine H; kendüsini:kendüsi H, kendüsi bir S
41 ol:o HS
42 iken:ile M; kendüsini:kendüsi S
43 itmiş:kılmış H
44 zîrâ:-H
45 zât:'aşk H
46 irdiler:irdirüp H
47 hem:-HMS; mazharı:mazhar HMS; dür dür:hür hür H
48 Reh-never-i:Reh-neverde H

- S143b 49 چن الف چيزي ندارد dūr semā'ın 'ārifi*
Sāye-i ḥaṭṭ-istivā-yı Şemsün oldur vâkıfı
- H116b 50 Yek medâr üzre döner pür-kâr-ı tedbîrâtdür
Åsumân-ı cāndan te'sîr-ı 'ulviyyâtdür
- M150 51 Oldı her bir devri bir āylne-i āşâr-ı Hâk
İştîyâkından görüldi şüret-i dîdâr-ı Hâk
- 52 Kûşe kûşe mihr ü mâh ü aḥter-i çarḥ-ı cemâl
Devrinün kesince te'sîrün bulur dâ'irde ḥâl
- 53 Çarḥ çarḥ ecrâm-ı 'ulviyyât eflâk-ı vücüd
Ol zamân aḥkâmınun icrâsına eyler vürüd
- 54 İbtidâ key çarḥda 'arîf bilür kim kâ'inât
Yek medâr-ı noḡta-ı zât üzre devr eyler şîfât
- 55 Devr devr ol âfitâbuñ pertevi efzün olur
Dem-be-dem germiyyet-i āşâr dîger-gün olur
- 56 Hem ikincide bilür kim noḡtanuñ sırrı beyân
Devr-i dâ'ir sür'at-ı noḡtayla zâhirdür hemân
- 57 Noḡtanuñ esrârını soñra beyân idem saña
Dâhi ilerüde ol sırta olursın âşinâ
- D70a 58 Şimdi budur ki beyānuñ diñle güş-ı hüş ile
Dâ'irâti aña bu manzûme-i pür-cüş ile
- 59 Şâlişün aḥkâmı bî-nuṡḡ u zebân eyler zuḥûr
Bil üçüncünün rumûzın nür-ı nür-ı nür-ı nür
- 60 Yok üçüncide beyân olmaz neler zâhir olur
Vardıñ dem aña kim ne şîveler bâhir olur

49 Sāye-i:Şāne S; oldur:oldı S

* Bilindiği gibi elif bir çizgi şeklindedir; kavrımı, çanağı, noktası yoktur. Cumhuriyet öncesi okullarda, sonrasında ise Kur'an kurslarında, çocukların hafızalarında kalsın diye bir tekerleme öğretilirdi: "Elifte birşey yok, be altında bir nokta, te ona benzer, se ona benzer. Cim karında bir nokta..." diye devam eden bu tekerlemenin Farsçada da bir geleneği olmalı ki, "elif gibi bir şeyi yok" anlamındaki bu deyim kullanılmaktadır. Bu sözle, tasavvuf erbabının hiçbir şeyle kayıtlı olmadığı anlatılmak istenmektedir.

51 devri:devr S

52 dâ'irde:dâ'irede H

53 eyler:eylerler S

56 sırrı:şeyri H, tizi S

57 ol:o H

58 budur ki:bu devrün D; güş-ı:güş u M; pür:-H

59 bî-nuṡḡ u:nuṡḡ-ı H, bî-nuṡḡı MD; rumûzın:rumûzuñ S

60 Vardıñ:Vardıñıñ MD; aña:aña MD

- 61 Turra-i zülf-i şanem oldu gelü-gürüm benüm
Yohsa vaşf-ı hüsnüñe yetmişdi takrürüm benüm
- 62 Kıl ü kâlüm mü-be-mü yağmaya virdi kâkûli
Kılca fikrüm kalmadı araya gırdi kâkûli
- 63 İktidârum kalmadı güftâra ammâ neyleyüm
Kalmasun bu nev-sühan nâkış hemânâ söyleyüm
- S144a 64 Fevz-i Mevlânâ beni tütî-i güyâ eyledi
Nuḡkumı rûḡ-ı 'inâyet ile ihyâ eyledi
- 65 Çıkmadan ser-rişte-i esrâr elümnden ey Hudâ
Eyle bu levḡ-ı beyânunḡ hüsn-i tekmlîn 'atâ
- 66 Cünbiş-i gönlüm meded dest-i rızâdan çıkmasun
Sırr-ı güftârum derün-ı âşinâdan çıkmasun
- 67 Söyle ey kıl-ı sühan-pîrâ 'inâyet vaḡtidür
Yârdan lüḡf u kerem feyz-i hidâyet vaḡtidür
- 68 İstimâ' eyle semâ'in sırrını ey Mevlevî
Tâ ki feyzinde zuhûr itsün fütûḡ-ı ma'nevî
- H117a 69 Nüh-felek nâ-büd iken var idi 'âlemde semâ'
'Âlem-i zât idi yoḡ iken bu âdemde semâ'
- 70 Lâ-mekânunḡ âfitâb-ı bî-zevâlidür semâ'
Ḥazretünḡ mir'at-ı envâr-ı cemâlidür semâ'
- 71 Ravza-i mülk-i semâ' oldu behişt-i 'âşıkân
Ḥalk olup nür-ı semâ' ile sirişt-i 'âşıkân
- 72 Her birisi 'aşḡ-ı Mevlânâ ile ḡayretdedür
Ḥâliyâ müstaḡriḡ-ı dîdâr olup cennetdedür
- 73 Va'de-i ferdâyı bilmez 'âşık-ı şeydâları
Bu'l-'âceb divânelerdür ḡâldür ferdâları
- 74 Öyle Mevlânâyâ 'âşıkdur ki ol ḡayrânlar
Sıdḡ ile Mevlâsıdur 'âlemdeki sultânlar
- 75 Cenneti kayd eyleyüp bir küşe-i dergâhına
Eylemiş tertîb-i meclis düdmân-ı râḡına

63 hemânâ:hemân ben MD

64 tütî-i:tütî S; Nuḡkumı:Nuḡkî-i MD

65 Çıkmadan:Çıkmasun MD; levḡ-ı beyânunḡ:levḡunḡ beyân-ı H; hüsn-i:hüsn ü S

67 feyz-i hidâyet:'inâyet H

69 bu:-HS

70 âfitâb-ı:âfitâbı H

71 semâ':-S

- 76 Cem' idüp ol meclise maḥşül-ı sūr u mâtemi
Lüb idüp bir bezme almış germ ü serd-i 'âlemi
- 77 Tâ ki sermest olalar bir cām ile ehl-i fenâ
Ġarḳ-ı deryâ-yı şarâb-ı feyz olup ser-tâ-be-pâ
- S144b 78 Öyle bir meclisdür ol meclis ki sâķisi Ġudâ
Küşe küşe mest-i müstaĠraḳ hezârân evliyâ
- 79 Rûḫ-ı Aḫmed zîb-i şadırıdur o bezm-i dil-keşüñ
Sırr-ı Ġaydar sâĠarıdur ol şarâb-ı bl-Ġışuñ
- M151 80 Devr-i Âdem gerdiş-i peymânesinden müncelî
Meclisinde dönmede devriyye-i sırr-ı 'Alî
- 81 Sırr-ı devr-i Âdem anda 'âlemü'l-ekber odur
Sırr-ı devri'l-'âdem anda Âdemü'l-ekber odur
- 82 'Aşḳdur ol meclisüñ germiyyet-i bâzârı hep
'Aşḳa âĠâḫ olmayan etvârına eyler 'aceb
- 83 'Aşḳdur sâķl vü cām u bâde vü nuḳl ü nedîm
'Aşḳdan Ġayrî vücûduñ aşlı yoḳ Allâḫ 'alîm
- D70b 84 'Aşḳ olur ser-tâ-ḳadem ne cür'a nüş-ı sâĠarı
Neş'e-i aşliyesiyle ülfet eyler her biri
- 85 'Aşḳ kim ehl-i dile rindânedür her cilvesi
Neş'e-i zâtın bilen insânadur her cilvesi
- 86 'Aşḳ o gencinedür kim mâcerâsı dildedür
Perdesi maḥfûzına zıddiyyet-i kâmilédür
- 87 'Aşḳ oldı cāmî'u'l-ezdâd âşâr-ı vücûd
بود و نبود مütteḫid جمعاً و فرقا *
- H117b 88 'Aşḳ sırrı fâş-ender-fâş iken bu 'âleme
Perde perdedür gelen idrâk-ı ibn-i âdeme

76 sūr u:sūr HS; germ ü:germ H

78 hezârân:hezâr H

80 münceli:mütecelli H

81 'âlemü'l-ekber:Âdemü'l-ekber H; devri'l:devr-i S

83 nuḳl ü nedîm:nuḳl-ı ḳadîm H

84 nüş-ı:Ġüş H

85 zâtın:zâtuñ HM

87 âşâr-ı:âşâr ü M

* Tasavvufî terimlerdir:"Birlik ve ayrılık", "varlık ve yokluk" demektir. Birlik varlığa, ayrılık ise yokluĠa götürür, demek istenmiştir.

88 bu:-H; Perde:Per-ender H; perdedür:perde durur S; gelan:-HS

- 89 'Aşk bi'z-zât 'âleme rüsvâlîğa mecbürdür
Şüretâ geh Kays ü geh Ferhâd ü geh Mansûrdur
- 15a 90 Adını anduğca Esrârı ider rüsvây-ı mest
Gezdirür meyhânelerde bî-ser ü bî-pây-ı mest
- 91 Bilmem ol sâkı bu güne mest idüp neyler beni
'Aqlımı yağmalayup âşüfte-gû eyler beni
- S145a 92 Oldı bu gönülüm harâb-ender-harâb-ender-harâb
Oldığü günden berü nüh cür'asından neş'e yâb
- 93 Âh âh ey 'aşk-ı kâfir âh âh ey bî-vefâ
Eyledüñ ahvâlümü yekser tebâh ey bî-vefâ
- 94 Ey gönül ey mahşer-i gavgâ-yı 'aşk-ı fitne-ser
Eyledüñ Esrârı da kendüñ gibi bî-pâ ü ser
- 95 Gerden-i câna tağup zencir-i şevkûñ 'aşk-ı pâk
Rüy-ı 'aqlı nâhun-ı eyvâh eyler çâk çâk
- 96 Dürlü dürlü fitneden yüz gösterüp 'âlemlere
'Âşıkı muhtâc ider zehr-âbdan merhemlere
- 97 Ey nice Mansûr-ı Hâk-güyı şanem-h'ân itdi 'aşk
Ey nice kuşbuñ mekânın kâfir-istân itdi 'aşk
- 98 Ey elinden 'âciz Eflâtûn u Câlînüslar
Ey anuñ derdiyle çâk-ı çâk olur nâmüslar
- 99 Ey nice temkinleri yağmaya virdi derd-i 'aşk
Hîrmen-i 'aqlı bütün esdi şavurdı derd-i 'aşk
- 100 'Aşkdur 'âlemleri gavğalara düş eyleyen
Hûn-ı 'uşşâkı döküp deryâyı pür-cüş eyleyen
- 101 Fitnestyle rüy-ı hağğ u hâla bağlar ba'zısın
Berhemen-veş zülfünden zünnâra bağlar ba'zısın
- 102 'Aşk oldı feylesofi eyleyen ahter-perest
'Aşk itdi millet-i tersâyı peygamber-perest

89 rüsvâlîğa:rüsvâyîğa HM; Ferhâd ü:Ferhâd S
90 rüsvây-ı:rüsvây ü H; pây-ı mest:pâ vü dest H
91 bu:-H; güne:gün S; neyler:eyler H
92 cür'asından:cür'asında D
93 yekser:âh yek S
95 câna:'aşka S; nâhun-ı:nâmın H
96 zehr-âbdan:zehr iden HM
97 güyü şanem:güy-ı şaf-h'ân HD
98 nâmüslar:nâmüster H
100 deryâyı:deryâleyin S; pür:-S
101 rüy-ı:derd-ı S; Berhemen:Perri-bîn S

- 103 'Aşk itdi Ahmed-i Muhtârı ma'sûk-ı Hudâ
Kendüyl kendinde sevdi hazret-i Rabbü'l-verâ
- 104 'Aşk ol cânânadur kim kâ'inât dil-hastesi
Hür-ı cennet turra-i tarrârınun ser-bestesi
- 105 Hânümân-ı 'âşıkâ âteş urup başdan başa
Urdurur âhır ser-i sevdâsını taşdan taş
- 106 Gamzesine düş olanların oñulmaz yâresi
Çarka-i deryâ-yı hün olur dil-i şad-pâresi
- H118a
S145b 107 Tığ-be-kef olsa bir kez mahv olur mülk-i cihân
Çarh-ı heftümde düşer kerrübiyâna el-amân
- 108 Haşm u cânı Zâl ü Sâmuñ Kaşramân-ı fitnessi
Pâdişehler hep esîr-i nâ-tüvân-ı fitnessi
- M152 109 Perde-ender-perde-ender-perdedür bâzârlığı
Yârdur ammâ sever gâyet ile âğyârlığı
- D71a 110 'Âşıkâne bildirüp kendüsini bir naz ider
Soñra 'âşıkdan dönüp 'arz-ı niyâz âgâz ider
- 111 Eyleyüp süz u güdâz eyler hezâr efgân ü zâr
Kendi hüsninden diler kendüsün itsün kâm-kâr
- 112 Tüti vü mir'at-veş-i 'âşık olup hayret-edâ
'Aşk ider piş ü pes mir'at-ı haşr-ı mâ-cerâ
- 113 'Aşk Hakkun 'âşıkı Hakk ise 'aşkun 'âşıkı
Fark olunmaz bir taraftan fâ'lıktan lâhikı
- 114 Sems-i vahdet-tâb-ı eflâk-i hüviyyetdür ol
İsmdür ammâ müsemmä-yı rubübiyyetdür ol

103 kendinde:kendide S

104 Hür-ı:Hür u H

105 ser-ı:sır-ı S

106 düş:dost S

109 perdedür:perde-ender H

110 'arz-ı:'arz u H

111 efgân ü:efgân MSD; hüsninden:hüsnünden MSD

112 Tüti vü:Tüti-ı S; haşr-ı:haşr u HD

113 Hakk:-H; 'âşıkı:'âşık H; fâ'lıktan:fâ'lıktır S

114 müsemmä-yı:müsemmäyi HD, müsemması S

- 115 كنت كنز esrârını İmâ ider her nüktesi*
لي مع الله remzini ifşâ ider her nüktesi**
- 116 'Âşıkun âh-ı derûnı nûr-ı Aḥmedden gelür
'Aşk-ı 'âşık nâle hep küy-ı Muḥammedden gelür
- 117 Ḥaḳ cenâb-ı Aḥmedi gönderdi kim bu 'âleme
Sırr-ı 'aşkı eylesün teblîğ ibn-ı âdeme
- 118 Evvelâ nâzil olan âyet ki bismillâhdur
Noḳtanun remzini bes bâde gören âgâhdur
- 119 Ancaḳ ol bir noḳtanun tefsîridür Ḳur'ân hep
Oldı her kes sırrını taḳḳıḳde ḥayrân hep
- 120 Ḥâmil-ı 'ilm-ı ledünni Aḥmed-ı Muḥtârdür
Noḳtanun sırrına vâkıf Ḥaydar-ı Kerrârdür
- 121 Nûr-ı Aḥmed noḳta-ı Ḥaydarda oldı ber-ḳarâr
مد ظل الشمس ol ser-ḥalkayı eyler medâr***
- S146a 122 Şems-ı Tebrîzi ki oldur noḳta-ı âteş-feşân
Verdi her bir zerresi Tûr-ı Tecelliden nişân
- 123 Mevc-ı deryâ-yı şadâ-yı Şems-ı Tebrîz itdi cüş
Çarḥ-ı çârümde Mesîhâ güş idüp oldı ḥamüş
- 124 Şems-ı sırrı bir 'azım esrârdur ey Mevlevî
Lîk lafz u ḥarfe sîgmaz ol rumûz-ı ma'nevî
- 125 Dîde çünki nazra-dâr-ı cânib-ı Tebrîz olur
Eşkimün her ḳatresi deryâ-yı âteş-ḥîz olur
- H118b 126 Asumân-ı fikrûme ism-ı şerîfi çün gelür
Cism-ı ḥâkî ser-be-ser ḥürşîd-ı âteş-rîz olur
- 127 'Aşḳdur ser-tâ-ḳadem ol noḳta-ı devr-ı 'Alî
Ḥazret-ı Hünkârdandur bu rivâyât-ı cellî

115 كنت كنز esrârını: كنز سırrını D

* "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim; bilneyim diye de âlemi yarattım." (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.132)

** Tasavvuf erbabının çokça kullandığı bir sözdür ve "benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." anlamındadır. (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.173-174)

118 olan âyet ki:etdiği H; remzini bes:remzün pes M, remzin ü S

120 ledünni:ledünn S

121 ol:dür ol S; ḥalkayı:ḥalkai HS

*** "Güneşin gölgesinin uzaması ve devam etmesi" anlamında bir Arapça deyimdir.

122 noḳta-ı:noḳta H; Tecelliden:Tecellâdan S

123 çârüm-de:çârîde H

125 Dîde:Dîdede H; nazra-dâr-ı:nazar-dâr HS

126 fikrûme:tekrîme S

- 128 Nokta tefsir olsa ger zāt-ı 'Alī zāhır olur
Haydaruñ ma'nası Şemse'd-dīnden bāhır olur
- 129 Şems tefsir olsa ser-tā-pā beyān-ı 'aşkdur
Zāt-ı pākī şu'le-pāş-ı āsumān-ı 'aşkdur
- 130 'Aşk tefsir olsa Mevlānā Celāle'd-dīn çıkar
Ol mu'ammādan anuñ resm itdiği āyın çıkar
- 131 'Aşk Mevlānāya mazhar oldığıyçün 'aşkdur
Şanma kim ol 'aşka mazhar oldığıyçün 'aşkdur
- 132 Hānedānından anuñ terbiyye gördi ibtidā
Soñra 'aşkum deyü şaldı 'āleme şad mācerā
- 133 Tıf-ı hāne-perveridür ol Hudāvendin ki 'aşk
Hüsninüñ pā-māli oldı Mısr u Bağdād ü Dimeşk
- 134 'Aşkuñ oldur neydigin ta'lim iden tā Ādeme
Belki 'aşkı 'aşk idüp irsāl iden bu 'āleme
- 135 Derd-i 'aşka dūş iden devrāmı ol meh-pāredür
Cümle 'aşkından anuñ kevn ü mekān āvāredür
- D71b 136 Hālet-i zibā senüñ hayrānı 'ālem plş ü kem
'Aşkınuñ aşūftesidür ehl-i dil Rüm u 'Acem
- S146b 137 Mūntehā-yı menzil-i 'uşşākdur ol bār-gāh
Āsitān-ı feyz-i Monlāya dūşer her merd-i rāh
- 138 Her sülūkuñ mültecāsıdur nigāh-ı pır-i 'aşk
Ser-bülend-i gayret-i şāhib-külāh-ı pır-i 'aşk
- M153 139 Zır-i destinden olur sālıklere taķsım-i 'aşk
Bil-fi'l celb-i rızāsıyla olur teslim-i 'aşk
- 140 Şūfiyānuñ hāliyā oldur veliy-yi ni'meti
Evliyānuñ küt-ı cānidur ziyā-i şoĥbeti
- 141 Mülket-i Rümüñ huşūsan bā'ış-ı ikbālidür
Āl ü evlādı bu mülküñ şımdı hüsn ü fālidur

128 olsa:olmasa M

129 ser-tā-pā beyān-ı:ger ser-tā-be-pāyān H, ger ser-tā-pāyān M

132 Hānedānından:Hānedānında HS; ibtidā:reng H

133 Hudāvendin:Hudāvend H; Hüsninüñ pā-māli:Hüsnüñfe pā-māl H

135 devrām:devrām HM; 'aşkından:'aşkıfıdan HM

136 Rüm u:Rüm HSD

138 gayret-i:ğayrıdır H, 'izzidür S

139 olur:olup D

140 veliy-yi:veli-i D; küt-ı:kuvvet-i HD; cānidur:cām M

- 142 Al ü evlâdıyla eflâke zemîn itmekte nâz
Cümle ol dergâha eyler kâ'inât 'arz-ı niyâz
- 143 On sekiz biñ 'âlemün evlâd-ı Monlâ câındur
Râh-ı taḥkîkûñ bütün ol zâtlara burhâındur
- 144 Yâ İlâhî âl-i Mevlânâyı eyle müstedâm
Haşre dek evlâd-ı Şiddîkiye vir ḥüsn-i devâm
- H119a 145 'Aşq-ı Mevlânâdan itme gönümi yâ Rab cüdâ
Ancak ol lâzım baña dünyâ vü 'uqbâ bir yaña*
- İ5a 146 Yokdur evvelden daḥî dâr oldıgım bilmez gönül
Nâmi güyâ evvel Esrâr oldıgım bilmez gönül**

142 Al ü:Âl-i MSD; 'arz-ı:'arz u H, ğarâz-ı S

143 zâtlara:zâtlar HS

144 Mevlânâyı:Mevlânây H; Şiddîkiye:Şiddîkiye H; ḥüsn-i:ḥüsn ü H

* D nüshasında, son beyit olarak, diğer nüshalarda bulunmayan şu beyit yer almaktadır: "Pîrlerün pîri Hâcî Bektâş Velî sultânımız/Âli evlâdı 'Âldür dînimüz İmânımız". Bu beyitten sonra da "Mübârek-nâme tamamlandı" anlamında, Farsça "Mübârek-nâme temâm şüd" ibaresi yazılmıştır.

** Bu mesnevi, İ nüshasında yoktur. Mesnevinin sadece 90, 91, 92 ve 146. beyitleri sözkonusu nüshada bulunmaktadır. Yalnızca İ nüshasında bulunup diğer nüshalarda bulunmayan 146. beyit, taç beyit niteliğinde olduğu için metne dahil edilmiştir.

II

Fütüvvet-nâme-i Esrâr Dede*

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- H119a 1 Oldı Allâh Hudâya ism-i zât
Ya'ni müstecmî'-i cemî'-i şîfât
- 2 Her kitâba anuñla başlayalum
Her bîr emri anuñla işleyelüm
- 3 Hamd-ı bî-ğad Hudâ-yı bî-çûna
Şükr-i bî-'ad Hudâ-yı bî-çûna
- D72b 4 Virmiş idrâk ü fehm ü 'aql u lisân
Kılalum tâ mühim olanı beyân
- 5 Bu zebândan sebep beyân oldı
Ma'rifet harfini 'âyân oldı
- 6 Zât-ı pâkini pâk söyleyelüm
Vaşfını derd-nâk söyleyelüm
- 7 İdelüm Fahr-ı 'âleme şalavât
Dağı aşhâb ü âline kat kat
- 8 Ki olardur bizüm delâ'ilimüz
Taraf-ı Hazrete resâ'ilimüz
- 9 Bâ-ğuşuş ol çehâr-yâr-i Nebî
Ol Ebu Bekr yâr-i ğâr-i Nebî
- 10 ثانی اثین اذهما فی الغار
Cedd-i a'lâ-yı Hazret-i Hünkâr
- 11 Hem 'Ömer hazretiñe ol kâmil
Oldı Fârûğ-ı dîn-i Ahmed bil

II/ H119a, M153, S146b, D72a, -i

* Fütüvvet-nâme est H, Fütüvvet-nâme-i Esrâr M, Fütüvvet-nâme-i Esrâr
bismillâhîrrahmânirrahîm D

1 ism-i zât:ismü'z-zât SD; cemî'-i şîfât:cemî'iş-şîfât S

3 bî-çûna:bî-çün H; bî-'ad:bî-ğad H

4 idrâk ü:idrâk HD, fehm ü:fehm HD; mühim:fehm S

** Hicret olayından, Hz. Peygamber ile Hz. Ebu Bekir'in mağaradaki hallerinden bahseden ayette geçer: "Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak çıkarmışlardı; hani o ikisi mağaradaydı; o arkadaşına, üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu." (Kur'an; 9/40)

- 12 Dağı 'Osmân ki oldı zî'n-nüeyn
Ol hayâ şâhibi karîrû'l-'ayn
- 13 Murtezâ nâm 'Alî lakab Haydar
Oldı dâmâd-ı pāk-i Peygamber
- 14 Kân-ı iksîr-i âdemiyyet olan
Ma'den-i gevher-i fütüvvet olan
- 15 Câmi'-i hulk-ı Muştafâdur 'Alî
Ma'ni-i hâş-ı فتى 'Alî
- 16 Dağı nûr-ı dü-çeşm-i cân Haseneyn
Ki olardur Resûle kurretü'l-'ayn
- H119b 17 Mâder-i ümmet-i Nebî Zehrâ
Fâtıma hem Hadîcetü'l-kübrâ
- 18 Dağı ezvâc-ı tâhirât-ı Nebî
Âl ü evlâd hep kebîr ü şabî
- 19 Dağı 'ammeyn-i pāk-i hayrû'n-nâs
Hâzret-i Hamza Hâzret-i 'Abbâs
- 20 Ol şahâbe mübeşşer-i 'aşere
Şuffe aşhâbı ebyâzû'l-beşere
- M154
S147b 21 Dağı aşhâb-ı Bedr ü şahb-ı Hüneyn
Buldılar hep sa'âdet-i dâreyn
- 22 Oldı âl-i Nebî ricâl ü nisâ
Rûz-i maşşerde ümmete şüfe'â
- 23 Cümle ervâhına şalât ü selâm
Hem dağı cümle ümmet üzre müdâm
- 24 نیتدی بسم ربنا الاعلی
Ma'rifet-bağş-ı âl-i Mevlânâ

12 karîrû'l-'ayn:kurretü'l-'ayn H

* "(Hz.All'den) başka yiğit yoktur." (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.363)

16 nûr-ı dü-çeşm-i cân Haseneyn:dü çeşm-i tür-ı hân-ı Hüseyn H, nûr-ı çeşm-i cân-ı Haseneyn S

17 Nebî:Nebî vü S

18 Âl ü:Âl-ı S

19 Hamza:Hamza vü S

20 şahâbe:şahabe-ı SD; mübeşşer-i 'aşere:'aşre-i mübeşşere H, mübeşşere-i 'aşere S

21 Bedr u şahb-ı Hüneyn:Uhud Bedir Hüneyn S

23 müdâm:temâm HS

** Bu msra', âdetâ A'lâ sûresinin ilk ayetine bir cevap niteliği taşımaktadır. Allah, sözkonusu ayette "yüce Rabbinin adını tespih et, an!" buyurmaktadır. (Kur'an; 87/1) Şair, sanki bu ayete cevaben; "biz de şanı yüce Rabbimizin adıyla başlarız" demektedir.

- 25 Sāni'-i şafha-i muşavver-i kevn
Ya'ni fihris-nüvis-i defter-i kevn
- 26 Mazhar-ı nūr-ı Ahmed-i Muhtar
Rabb-ı Şiddik ü Haydar-ı Kerrār
- 27 اظهر الحق منه حضرته
رضي الله عنه عشرته
- 28 Feyz i'tā iden dil-i zāre
Nefha-baḥş-ı zebān-ı Esrāra
- 29 Hazret-i Haḫ 'ināyet eyler ise
Pīrimüz baḥş-ı himmet eyler ise
- 30 Cem' olup defter-i fakīrāne
Bu da bir tuḫfe ola yārāne
- 31 Ola 'uşşāk içinde bir eşerüm
Bir güzelce müfid ü muhtaşarum
- 32 Ey cenāb-ı velly-yi ni'met-i 'aşk
* المدد المدد بحرمت عشق
- 33 'Aşk ile zinde eyle Esrārı
'Aşkdan ğayrı ḳalmasun vārı
- H120a S148a 34 'Aşk ile ḳıl taḫayyurum efzūn
'Aşka olsun teveccühüm dün gün
- 35 'Aşk ile eyle ḫāmemi cārī
'Aşkdur çün me'āl-i āşārī
- 36 'Aşkdur cümle ḳıl ü ḳāle sebep
'Aşkdur bu menākıba maṭlab

25 fihris:fhrist H

26 Şiddik ü:Şiddik HD

27 عین غیرته:عنه عشرته MD. Bu beyit, H nüshasında yoktur.

28 dil-i:dil ü HS; Nefha:Nefha-ı S

29 eyler ise:eylerse HM

31 içinde:içre H

32 بحرمنه:بحرمت H

* "Aşk hürmetine yetiş, yetiş!..." anlamında, coşkuyu ifade eden bir sözdür.

34 'Aşka olsun:'Aşk ile olsun H; dün:her MD

36 cümle:hep HM; menākıba:menākıb-ı MD

- 37 'Aşkdan neş'et itdi efkârüm
Umarum hoş ola bu âşârum
- 38 İde tekmlilini Hudâ ihsân
Bed' olındı be-himmet-i ihvân
- 39 Ba'd-ezîn ey garîb ey hâme
Mevlevîler gibi siyeh câme
- 40 Durma ağla döküp sirişk-i teri
Feyz-i pîr ile yine saç güheri
- 41 Meşnevî bahrinüñ hüsni olduñ
Sözün andan gelür reseni bulduñ
- 42 Ney gibi bî-zebânsın ammâ
Seni vardur bir eyleyen güyâ
- D73a 43 Söyle durma cihân cihân söyle
Söyleden var iken hemân söyle
- 44 Eyleyüp bu risâleyi taşnîf
Eyle anda fütüvveti ta'rif
- M155 45 Söyle ihvân-ı dîne pend-i peder
Dürr-i meknûn mişâl ser-tâ-ser
- 46 Şevk ile eyleyüp bunı tahtîr
Cândan söyle bir nice ta'bir
- 47 Eyle aḥbâba ders-nâme anı
Billne tâ fütüvvetüñ şanı
- S148b 48 Şıdkıyâ söyleyem saña nice râz
Eyle Esrâra cân kulağın bâz
- 49 'Âli olmağa varsa sende heves
Ezber eyle fütüvveti saña bes

37 âşârum:pâzârum S

38 olındı:olanda H; ihvân:pîrân H

39 Ey:-S

40 yine:-H

41 reseni:râhı M;olduñ:bulduñ SDİ. Bu beyit, H nüshasında yoktur.

45 mişâl:mişâli HD

46 nice:bahr-ı S, iki D

47 aḥbâba ders-nâme:icâbe der-nâme H

48 Şıdkıyâ söyleyem saña nice râz:Söyleyem saña Şıdkı nice râz H; Eyle Esrâra cân kulağın bâz:Ŧut Esrâra güş-ı cân-bâz H, Esrâra eyle cân kulağın bâz MS

49 varsa:var S

- 50 Merdler meclisine yol bulasın
Başına tâc-ı 'izzeti urasın
- 51 Didiler 'âkılân-ı sâl-ḥorân
اسمعوا النصيحة ايها الاخوان *
- 52 Kim civân-merd olup fütüvvet ide
Ḥalk-ı 'âlem aña da ḥürmet ide
- H120b 53 Saña lâzımsa devlet-i ebedî
Diñle الدين النصيحة dedi**
- 54 Evvelldür kerâmetüñ aḥlâk
Cümlemüze naşib ide Ḥallâk***
- 55 'İlm-i sîretde rûkn-i a'zâmdur
Hem tarîkatde emr-i elzemdür
- 56 Eyle tekrîr-i ders-i aḥlâkı
Tâ fütüvvet ola saña bâkđ
- 57 Diñle aḥlâkdan biraz ta'bîr
Tâ fütüvvet ola saña tefsîr
- 58 Evvelldür anuñ mürüvvet-i tām
'Âkıl olan eyler aña iḳdâm****
- 59 'Âlemüñ ḥaşılı mürüvveddür
Her demüñ kâmilî mürüvveddür
- 60 Ol gırân-mâye kim mürüvveddür
Gevher-i efser-i kerâmetdür
- S149a 61 Kendini fikr idüp mürüvvet kıł
Gayrıyı zıkr idüp fütüvvet kıł

50 'izzeti:'izzet H

51 اسمع:اسمعوا H

* "Ey kardeşler, bu nasihatı dinleyin!" anlamında bir Arapça deyimdir.

52 Ḥalk-ı:Ḥalk u S; da:-HMS

53 Saña lâzımsa:Lazımsa saña H

** "Din nasihattir." (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.414. A. Davudoğlu; Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, C.I, s.298-301)

*** Çoğu nüshalarda bu beyitten önce başlık kullanılmıştır. S nüshasında başlık yoktur. Diğer nüshalardaki başlıklar ise şöyle: Ağâz-ı Kitâb HM, ez-Ağâz-ı Kitâb-ı Fütüvvet-nâme D

56 sırrı:şeyri H, tđz S

57 ol:o H

**** "Eyler" kelimesi, vezin gereği "iler" okunmalıdır.

59 -H

- 62 Her umûrında rehberüñ olsun
Her huzûrında mahzaruñ olsun
- 63 Halka râci' olan mürüvvetler
Hakdan işâr ider 'inâyetler
- 64 Mâlik olmaz aña fer ü mâye
Pâyesi pâye-i felek-sâye
- 65 Her 'amelde anı kılup akdem
Belki tercih eyle nefsüñe hem
- 66 Nefsüñe hulka hükmi şâmildür
Kâr iden her işinde kâmildür
- 67 Sende kim şive-i mürüvvet ola
Görüp işitdigüñ maḥabbet ola
- 68 Hisse tahşil iden mürüvvetden
Dür olmaz şudür-i hürmetden
- M156 69 Şeyh 'Attâr ol ferid-i zamân
Pîr-i Esrâr ol vâhid-i cihân*
- 70 Bir gün olmuşdı dâhil-i hemmâm
Gusl-i a'zâ için o pîr-i hümâm
- 71 Hizmetinde olurdu bir dellâk
Şeyhe kîse sürerdi ol çâlâk
- 72 Zevki varmış meger taşavvufdan
Maḥlabı bu imiş tekellüfden
- 73 Didî ey pîr-i kâmil ü dâñâ
Di mürüvvet nedür bu demde baña
- 74 O sū'âle cenâb-ı Şeyh 'Attâr
İtdi neşr-i fevâylıḥ-i esrâr

62 huzûrında:umûrında H

65 'amelde:'ilimde MD; anı kılup:kılup anı D; tercih:terci' S

66 işinde:işde H

* Bu beyit öncesinde bazı nüshalarda başlık konulmuş. D nüshasında olmayan sözkonusu başlık, HMS nüshalarında "Hikâyet" olarak geçmektedir.

70 Gusl-i a'zâ:Gusl i'tâ H

71 ol:o S

72 varmış meger:var imişdi H; imiş: imiş meger S

73 pîr-i:pîr ü H; kâmil ü:kâmil-i MSD; Di mürüvvet nedür bu demde:Bu demde nedür mürüvvet H

74 o:ol H; cenâb-ı:cevâb-ı H; İtdi neşr-i fevâylıḥ-i:Eylledi bu güne neşr-i H

- S149b 75 Didi ol kîr ü pās kîm benden
Çıkıyor kîse sürdüğünce çü sen
- 76 Anı hıfz eyle zâhır itme baña
Bu maqamuñ mürüvveti bu saña
- 77 Oldı ol çirk cismimüñ 'aybı
'Aybuñ evlâdur ehlîne ğaybı
- 78 Ya'ni hürmet mürüvvet eylersin
'Aybumı hıfza himmet eylersin
- 79 Bunı ğuş eyleyüp tefekkür kıl
Bağ mürüvvet ne rütbe lâzım bil
- 80 Çün mürüvvetde haqqını virdüñ
İbtidâ-yı kerâmete irdüñ
- D73b 81 Evveldür kerâmetüñ bu maqam
Eyle itmâmına anuñ ikdâm
- 82 Çün mürüvvetden ibtidâ itdüñ
Râh-ı pîrâne doğrıdan gıtdüñ*
- 83 Hem ikincisi doğrılık itmek
Hem dahî her kabîhi terk itmek
- 84 Sa'y kıl eyle her kese eyelük
Dosta düşmâna eyleme kemlük
- 85 Hoşça bağ halk-ı 'âleme ey dost
Deme ba'zına mağz ba'zına post
- 86 Her umûrında nefse ğâlib ol
Nîkler zümresine râğb ol
- 87 Dosta düşmâna pāk it nazarı
Kimseye virme dâmen it hâzeri

75 kîm:ki H; sürdüğünce çü:sürdükce HMS

76 eyle:it H; bu:-H

77 cismimüñ:cismimüñ H; 'aybı:'aymı H

78 hıfza:hıfz-ı HM

79 Bunı:Bu S

80 kerâmete:kerâmâta S

* S nüshasında, bu beyitten önce "Naşihat" diye bir başlık konulmuştur.

83 doğrılık:toğrılık HMD; kabîhi:kubhı M

84 Dosta:Dost M

85 halk-ı 'âleme:halk-ı 'âl H, 'âleme M; ba'zına:ba'za H

87 Dosta:Dost M; pāk it:eyle pāk D; Kimseye virme dâmen:Virme dâmen kimseye H

- 88 Hem vefâ-plşe ol cefâ itme
Şûfi ol zerķ ü hem riyâ itme
- H121b
S150a 89 Hem civân-merd olup bağışla günâh
'Afv ile kıl mu'âmele ey şâh
- 90 Halka kendüñ gibi şanurlar şan
Saña derdin yanana sen dağı yan
- 91 Saña kemlük idene iyük kıl
Dimem ey yâr kem sözi saña bil
- 92 Kim ki senden kese maħabbetini
Her dem anuñla eyle şöħbetini
- 93 Bed kelâma zebânuñ öğretme
Her kelâma lisânuñ öğretme
- 94 Nerm ü tâze latîf söz söyle
Bî-tekellûf redîf söz söyle
- 95 Kendüñi gör karıncadan aħķar
Tâ 'âyâruñ eyü ola çün zer
- M157 96 Nâ-murâdı be-kâm idüp şâd it
Ol Ĥudânuñ 'inâyetüñ yâd it
- 97 Olma küfrân-ı ni'met ey kardaş
Sırrı sırr-eyle halka eyleme fâş
- 98 Diler isen ki arta miķdâruñ
Kimseye görme lâyık âzâruñ
- 99 Olma ĥod-bîn kuşûrını gözle
Gayra bakma umûrını gözle
- 100 Dâ'imâ yük götürmeğı kıl ĥu
Yayğara itme tiz bedlûğı ķo
- 101 İtmegini şakınma illerden
Ĥoş du'â al hemişe dillerden

88 zerķ ü:zerķ HD

91 Dimem:Dime S; kem sözl:kem söğdi H, sözi kem S

92 maħabbetini:maħabbeti S; Her:Hem S; anuñla:eşkle HS; şöħbetini:şoħbeti S

96 Nâ-murâdı:Nâm-âveri S

98 ki:-H

100 Yayğara:Yayķara S

101 etmegini:Etmegı S

- 102 Gönlünü bir idüp dilünle hemân
 Toğrıya deprene hemân bu dehân
- 103 Yüzine her kesün ne söyleyesin
 Gaybetine dağı anı diyesin
- 104 Kangı şey'ün ki bakması memnû'
 Gör anı lîk görme kıl medfû'
- 105 Şifātuñ ola çünki settârî
 Seni setr ide Hâzret-i Bârî
- H122a 106 Pârsalık idüp 'ibâdet kıl
 Fısk ü 'isyâna olmağıl mâ'il
- 107 İtme tezvîr hud'a halka şakın
 Hile semtine hergiz olma yakın
- 108 Çıkarup kîni kalbini pâk it
 Kılma süflî maqâmuñ eflâk it
- 109 Dâ'ima cânâ yâr ola 'aqlûñ
 Hem fütüvvetden ola her naklûñ
- 110 Koyma şakın dimâğına kibri
 Uyma şeytâna olmağıl cibrî
- 111 Kıl tevâzu' halâyıka her ân
 Mütekebbirdür ol ganî Sübhân
- 112 Azacık şey'e şakın incinme
 Olsun âsüde cânuñ incinme
- 113 Kimseyi mahrem itme esrâre
 Saña mahrem bulunmaz ol kâre
- 114 Hasedi ço ki râhuñ itmeye sed
 Eğri yol gösterür kişiye hâsed
- 115 Her kimüñ meyli varsa maḥbûba
 Kesil andan irersin âşûba

102 dilünle:diñle H; Toğrıya:Toğrıma H

103 Gaybetine:Gaybuñda H; diyesin:söyleyesin S

104 Kangı:Kankı HD; görme kıl:gör H

106 Fısk ü:Fısk-ı SD

107 İtme:Eyleme H; hud'a:bid'at-ı MD, -H; hergiz olma:olmağıl H

112 âsüde cânuñ:âzâde cânuñ H, âsüde-meyân MD

114 Hasedi ço ki râhuñ:Ço hâsedî râhuñ H, Hâsedî ço ki râhuña M; Eğri yol gösterür kişiye:Kişiye kec yol gösterür H

115 Kesil andan irersin:Kesilseñ aña bir âhîr H

- 116 Hem tama'-plşe olma kâni' ol
Karndaşuñ tami' ise dâfi' ol
- 117 Va'dına kıl vefâ kerem-kâr ol
Sersem olma hemlşe huş-yâr ol
- S151a 118 Gıtme tenhâ yola şaķın ey yâr
Bul reflķ-i şeffkını yürü var
- 119 Hem riyâzet kıl olma ten-perver
Düldül olur mu gâv ile hârlar
- D74a 120 Da'vet olunmayan yere varma
Varuben yüregine kan karma
- 121 Dostuña şehvet ile kılma nazar
Hiç yok bed-nazar aña beñzer
- 122 Bir işe cân ile şarılma şaķın
Olmaz ise eger tarılma şaķın
- 123 Ki muķader olur darılsañ da
Ayırurlar eger şarılmañ da
- M158 124 Her kese kayd itme terbiyeyi
Vir hemân nabza uygun eşribeyi
- 125 Zîrâ hâķķı kabûl ider nâdir
Dir saña kim bu benden ednâdur
- 126 Pîr-i rüşen-zamîre ta'zîm it
Tîre-dil olanı da 'afv-ide git
- 127 Hâķķ içre gez efzûn olma şaķın
Lâf-zen zümresine olma yakın
- 128 Kudretüñ yetdigince 'âdil ol
Dest-gîr ol kamûya ma'il ol

116 tama':tama' H

117 -H

118 reflķ-i şeffkını:reflķ-i şeffķı H, reflķuñ şeffkını M

119 Düldül:Düldür MD; gâv ile hârlar:k'aşlı ola hâr H, ki ola hârlar D

122 eger:ger H

124 Her kese kayd itme:Eyleme her kese H; Vir hemân nabza uygun:Feyzine uygun vir H,
Vir hemân nabzına uygun S

125 Zîrâ hâķķı kabûl ider nâdir:Hâķķı kabûl eyleyen nâdirdür H, Zîrâ hâķķı kabûl iden
nâdirdür M, Zîrâ hâķķı kabûl iden nâdir D; Der saña kim:Der ki saña h, Der saña ki MS

126 -H

127 zümresine:zümresinden MD; yakın:şâķın MD

128 ol kamûya:olmağa H

- 129 Olma mağrūr bir şey'e hāzer it
'İzzet eyle hōr olma hoş-naẓar it
- 130 Gōzle ādāb her işde her yerde
Lāzım olan odur pīre merde
- 131 Bİ-edeb ile eyleme ūlfet
Çōkmeye tā ki saña sūfliyyet
- 132 Cümleye hīzmet eyle şād olasuñ
Tā ki maḥdūm-ı ber-murād olasın
- S151b 133 Kan olursa yanuñda setr eyle
Vaḥşetin def' idüp laṭif söyle
- 134 Nefs şeytān işidūr ādeme ol
Hāli olmaz çü 'āşī kıldan ol
- 135 Kimseyi kemlik ile yād itme
İder isen fütüvvet add-itme
- 136 Şakınup mā'il olma 'işyāna
Mübtelā olma bu'd u ḥırmāna
- 137 Uyma nefis hevāsına hāzer it
Şapma yoldan geçidleri güzer it
- 138 Ehl-i hevāya yār olma şakın
Kaç yanuñdan dūçār olma şakın
- 139 Terbiye kıl civānı pīri aḥl
Hācil olmaya tā ikisi daḥl
- 140 Ki naşīhat nihānī olsa şehā
İde te'sīr anuñ derūnuna tā
- 141 Şöyle söyle ki terbiye olsun
Kucaḡuña çocuk gibi gelsün
- 142 Hem fütüvvet ḡana'at itmekdür
'Ālem andan ticāret itmekdür

129 Olma mağrūr bir şey'e: Bir şey'e mağrūr olma H; hōr olma: halka H, hōr olmasın D; hoş:-MSD

130 pīre: ser HM, seri D

131 saña: -H

132 Cümleye hīzmet eyle: Hizmet it cümleye H, Cümleye hīzmet it MS

133 Vaḥşetin: Vaḥşetüñ H; laṭif: lūṭuf MD

134 Nefs şeytān: Ādeme şeytānuñ H, Nefs ü Şeytān M; Hāli olmaz çü 'āşī kıldan ol: Hāli olmaz çü 'āşīlūḡdan kıl M, Hāli olamaz 'āşīlūḡdan kıl H,

135 add: edā H

137 -H

140 Ki naşīhat nihānī olsa: Ohur ise nihān naşīhat H

- 143 Hem daħı tã'ate olup çäläk
Secdegâhuñ eyle gül gibi pāk
- 144 Saña sermâyedür tevâzu' pes
Kibr ile varlığa hiç itme heves
- 145 Gelse Hâkdan kazâ şabûr olasin
Hem ceza'dan feza'la dūr olasin
- 146 Ni'am-ı Hâkka şükr idüp dâ'im
Rûz u şeb dergehinde dur kâ'im
- 147 Çünkü mihmân gele talaţţuf kıl
Geldüğün 'ayn-ı lütf-ı Rezzâk bil
- S152a 148 Kudretüñ deñlü halka eyle kerem
Eyle ihsân olursa nîm dîrem
- H123a 149 Hem tekellüfi kaldur ortadan
Ko miyâna ne varsa ni'mâdan
- 150 Çün fütüvvetde şem'i yandurduñ
Dili âgâh idüp uyandırduñ
- 151 Nitek'olduñ fütüvvet lâyıķı*
'Aşķ ile yâr olursuñ ey Şıdķı
- 152 Cümlesi anda çünkü fehm olunur
Hâkkuñ esrârı ol dem bilinür
- 153 İki 'âlemde yârüñ ola ilâh
حسبك الله لا اله سواه **
- M159 154 Budur ümmîdüm ey birâder hem
Beni ma'zûr tuta ehl-i kerem***

144 tevâzu':tevażzu' H; hiç:-H

145 olasin:ol S

146 Ni'am-ı:Ni'met-i H, Ni'amı D; Rûz u:Rûz HSD; dur:ţûr HMDİ

147 talaţţuf:lütf H; Rezzâk:Râzık HS

150 fütüvvetde:fütüvvetden D

151 Nitek'olduñ:Çünkü olduñ H, Niteki olduñ SD; 'Aşķ ile yâr olursuñ ey Şıdķı: 'Aşķa yâr olursuñ ey Şıddıķı M; 'Aşķa lâyıķ olursun Şıdķı S, 'Aşķa olur iseñ Şâdıķı sen D

* Bu mısraın vezni bozuktur.

152 Çünkü:-HMS

153 -H

** "Allah sana yeter, ondan başka ilâh yoktur." (Kur'an; 9/129)

*** Bu beyitten sonra, bütün nüshalarda birbirinden farklı başlıklar yer almaktadır: Fütüvvet-i Hâzret-i 'Alî kerreme'llahu vechehu H, Hâzret-i 'Alî radiye'llâhu 'anhu Hâzretlerinüñ Fütüvvetleridür M; Fütüvvet-i Hâzret-i Şâh-ı Velâyet 'Alıyyü Vasî kerreme'llâhu vechehu S; İmâm 'Alî Efendimizüñ Fütüvvetleridür D

- 155 Fahr-ı 'âlem 'Alîye sordu bunu
Bir kimesne ger incidirse seni
- 156 Saña kemlük iderse ol nādân
Ne kılar suñ aña didükde hemân
- 157 Didi Haydar ben aña eylük idem
Ki Nebî gittüğü tarıka gidem
- 158 Ol ki bed idi andan ol geldi
Nîk oldur ki eyülük kıldı
- 159 Didi Peyğamber artırur ise ol
Didi Haydar idem eyülüğü bol
- 160 Didi Ahmed ki her nefes ire tâ
Cânuna kaçd ide senün cânâ
- 161 Didi Haydar ki kendüyedür ol
Ben idem eylüğü dağı aña bol
- 162 Zerrece hâtıruñ yıkmayam anuñ
Cânını zerrece şıkmayam anuñ*
- 163 ديدى مدحى لا فى
Didi medh-i şânında
Didi الى على temâmında**
- 164 Çün fütüvvet güzel idende imiş
Halka rahat irişdirende imiş
- 165 Yâ İlâhî 'inâyet eyle bize
Kereminden hidâyet eyle bize
- 166 Fahr-ı 'Âlem ile 'Alî Hakkı
Ol Nebî hakkı ol velî hakkı
- 167 'Âmil eyle bizi fütüvvet ile
Olalum tâ fetâ 'inâyet ile

155 kimesne:kimese H

156 aña:-S

157 -H

158 ol:o HM; eyülük:tyılık HMS

159 -MD

160 -H; senün cânâ:senün ey cânâ M

161 -H; dağı aña:aña dağı H

* Bu beytin vezni bozuktur.

** "Hz. Ali'den daha yigidi yoktur" (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.363)

165 Kereminden:Eyle kerem H

167 Olalum tâ fetâ:Tâ fetâ olalum H

- 168 Hem olalum cemâle şâyeste
İrişelüm vişâle şâyeste
- 169 Cümle ümmet-i Muhammed ile
İrişelüm vişâle cennet ile
- 170 Kuluñ Esrâr-ı Mevlevî haste
Nazmı gâyet-i işkeste beste
- H123b 171 Eyle bî-çâreyi karîn-i kerem
Meşnevî sırrına idüp mahrem
- 172 Eyleme dür bezm-i merdândan
İtme mehcür feyz ü ihsândan
- 173 Kiblesinden çevirme yâ Rabbî
Mevlevîden ayırma yâ Rabbî
- 174 Aña raḥm eyle yâ Rabbe'l-'âlemîn*
Gazabuñ âteşinden eyle emîn
- (Fütüvvet-nâme'ye Ek)**
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- 1 Eyledüm taḥrîr fütüvvet-nâme'yi ey hüş-yâr
'Âşık-ı şâdıqlara bu oldu bir hoş yâdigâr
- S153a 2 Tüt kulağun kıl bu sırrı sem'-i câna güş-vâr
لا فتى الا على لا سيف الا ذوالفقار***
- 3 Bîñ ikiyüz on bir içre eyledüm tekmîl-i kâr
Yâ İlahî bezm-i 'uşşâk içre bulsun intişâr****

168 -H; İrişelüm:İrelüm M

169 Cümle:Cümleten D; İrişelüm:İrelüm HMS

170 Esrâr-ı:Esrâra H; İşkeste:İşkeste vü MS, işkestedür D

172 feyz ü:feyz SD

174 Aña raḥm eyle yâ Rabbe'l-'âlemîn:Raḥmet eyle aña Rabbe'l-mü'minîn H, Merḥamet eyle aña yâ Rabbe'l-'âlemîn S; Gazabuñ âteşinden eyle:Eyle gâzab-ı âteşinden H

* Bu mısran vezni bozuktur.

** Dört nüshada (HMSD) da bu ek beyitler var. Aynı vezinde yazıldıkları ve "ek" özelliği taşıdıkları için böyle bir başlık altında vermeyi uygun gördük.

2 Tüt kulağun:Kulağın S

*** Doğrusu "lâ-seyfe illâ Zü'lfikâr lâ fetâ illâ 'Alî"dir. "Zülfikâr'dan başka (gerçek anlamda) kılıç yoktur. Hz. Ali'den başka (gerçek anlamda) yiğit yoktur." demektir. (el-'Aclûnî; Keşfü'l-Hafâ, C.II, s.363)

**** D nüshasında bu beyitlere ilaveten istinsah tarihini belirten bir beyit vardır. Müstensih tarafından yazılan sözkonusu beyit şöyledir:

Bîñ ikiyüz seksen birde yazdum 'avnî âşikâr
Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr

Ayrıca şöyle bir not düşünülmüş:"Min hicret-i Resül'İllâh şallâllâhu te'alâ 'aleyhi ve'sellem 1281."

III

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

- S140a
- 1 Bi-ḥamdillâh didüm el-ḥamdülillâh
Ki böyle ḥamd ider kendüye Allâh
 - 2 Yine ḥamd eyleyen ḥamd eyleyendür
Bu ḥamdı ibtidâdan söyleyendür
 - 3 Dîmiş el-ḥamdü'lillâh ibtidâdan
Ki ḥamd iden Ḥudâ olsun Ḥudâdan
 - 4 Ḥudâ ḥamd itmeseydi ḥazretine
Bu söz gelmezdi ḥalkuñ kudretine
 - 5 Şenâ itmiş yaratmış kâ'inâtı
İder evşâf-ı zâtı vü şifâtı
- H113a
- 6 Ḥamidden dem olunca cüz'-i a'zam
Nefisle oldu te'yîd ibn-i Âdem
 - 7 Nefis de ḥamd içündür âdemî de
Ḥudâdan âdeme oldu demide
 - 8 Pes âdem her ne dese ḥamd-ı Ḥakdur
Süḥan-medḥi Ḥudâdan bir sebaḥdur
 - 9 Cihânda söylenüp söylenecekler
Ḥudânuñ medḥinüñ tesbihin eyler
 - 10 Bu mevcûdât maşnû'ât-ı eşyâ
İderler ḥamd-ı Ḥakḳı bî-muḥâbâ
 - 11 Ḥudâdan zâhir oldu ibtidâ ḥamd
Kemâl-i şun'ına kıldı Ḥudâ ḥamd
 - 12 O ḥamdüñ nûridur nûr-ı Muḥammed
Ki nâmı oldu anuñ nûr-ı Aḥmed

III/ H112b, M146, S135b, D71b. -İ
Bismillâhirrahmânirrahîm HMD, -S

2 Yine:-H

4 etmeseydi:itmiş idi HMD

5 zâtı vü:zâtını HMD

7 Bu beyit, M ve D nüshalarında yoktur.

8 Pes:Bes H

9 medḥinün tesbihin:medḥine tesbihün HMS

10 ḥamd-ı:ḥamda H

12 nûr-ı:nûrî HD

- 13 فكل الخلق من نوري buyurdi *
Hudā ol nūr ile dūnyayı qurdi
- 14 Çün oldı âşikâr 'âlemle Âdem
O hamduñ nūri oldı Âdeme dem
- 15 Bu 'âlemle bu Âdem şüret-i hamd
Bu şüretten görindi şüret-i hamd
- S140b 16 Zuhûrâtı zuhûr itdürdi Mevlâ
'Ale't-tertib halkı oldı temâmâ
- 17 Velâkin her merâtibde müselle
Tecellî eyledi ol hamd-i aqdem
- 18 Merâtib 'âlem ü Âdemde mevcüd
Tecellî itdi anda ism-i Maḥmūd
- 19 Velî ol isme vardur çok mezâhir
Kimisi mü'min oldı kimi kâfir
- 20 Olan mü'min ider İmânına hamd
Olan kâfir ider küfrânına hamd
- 21 Kimisi devletine hamd iderler
Kimisi zilletine hamd iderler
- 22 Kimisi hamd ider ki kâmrânım
Kimisi hamd ider ki nâ-tüvânım
- 23 Kimisi hamd ider şad kâse h'âne
Kimisi râzıdur bir pâre nâne
- M147 24 Kimisi gâfil-i hamd ü şenâdur
D72a O hamd olmasa bilmez kim hebâdür
- H113b 25 Velâkin gâfleti de bir tecellî
Bu ni'met eylemiş anı tesellî

13 S:الحق:الخلق

* "Bütün mahlukat, bütün yaratılmış olanlar benim nurumdandır." Sahih Hadis kitaplarında bulunmayan, daha ziyade tasavvuf erbabi tarafından kullanılan ve bütün mahlukatın "nūr-ı Muhammedî"den yaratıldığı fikrini dillendiren bir rivayettir.

14 'âlemle:âleme H, 'illele M

15 şüretten:şüretde H

16 Zuhûrâtı:Zuhûrât S; itdirdi:iderdi H; tertib:tertib H

17 Velâkin:Velîkin S

18 itdi:eyler HS

22 ki:key H

24 hebâdür:'abâdür H

25 Velâkin:Velîkin MSD; gâfleti de:gâfletde H; ni'met:nagme H

- 26 Olup meşgûl mülk ü ni'met ile
Berâberdür o ni'met midhat ile
- 27 İdüp bir hâmidde Allâh hürmet
Virür gâfillere de mâl ü ni'met
- 28 O 'ârifler ki aşhâb-ı nazardur
Tehî bakmaz cihâna pür-'îberdür
- 29 Görince ni'meti her kesde hakka
Bilür kim nür-ı hamd itmiş tecellâ
- 30 Bi-hamdi'llâh feyz-i Mevlevîden
İrişüp nûra çeşmüm kıldı rüşen
- 31 Makâm-ı pâk-i Mahmûda irişdüm
Koyup mevcûdı maşûda irişdüm
- S141a 32 Ne semte eyledümse 'atf-ı dikkat
Görindî çeşmüme nür-ı hakikat
- 33 Kemîne zerreden envâr gördüm
Gözümü gönlümi bîdâr gördüm
- 34 Nazar kıldum ki 'âlemde ne kim var
Bütün müstağrak-ı deryâ-yı dîdâr
- 35 Diledüm ki idem hamd ol 'atâya
O ihsân ü o lütf-ı bî-nihâye
- 36 Velî gördüm ki yokdur gayrı mevcûd
Bir olmuş hâmid-i hamd ile mahmûd
- 37 Temevvüc kıldı deryâ-yı fütûhât
Gönülde cûş itdi bahr-ı âyât
- 38 Başumdan aşdı deryâlar gibi 'aşk
Lebünden taşdı şahbâlar gibi 'aşk
- 39 Mağall-i gevher-i dîdâr oldum
Muhiyy-i kulzüm-i Esrâr oldum
- 40 Toğurdu tıfl-ı ma'nâ Meryem-i dil
Mesihâ oldı her harf-i dem-i dil

26 Olup:Ol H; Berâberdür:Berâber H

27 hürmet:hizmet H; Virür:Vir H

28 Bu beyit S nüshasında yoktur.

29 tecellâ:tecellî HD

30 feyz-i:ki feyz-i S; nûra:nür-ı HMD; çeşmüm:çeşm H

33 envâr:envârı SD; bî-dâr:bî-dârı SD

35 ihsân ü:ihsân HD

36 gayrı:ğayr-ı H; Bir:dür D

- 41 Maḥabbet başladı *مدید من هل e**
Görindi yüz yine feth-i cedîde

IV

Na't-ı Nebî**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Elâ ey âyet-i *انا فتحنا* ***
Beni kılduñ fütüvvetüñle güyâ
- H114a 2 Elâ ey aşı-ı aşı-ı âşı-ı 'âlem
Elâ ey müntehâ-yı devr-i Âdem
- 3 Vücüd-ı noқта-i pür-kâr-ı maḥlûḳ
Maḳâmuñ lâ-mekânî oldı mesbûḳ
- 4 Cihâna itmeseydüñ sen tecellî
Zuhûr itmez idi Mûsî vü 'İsî
- S141b 5 Cihân sensin zamân sensin mekân sen
Yine bu evc maḥallinde nihân sen
- 6 Seni yâd itdi Ḳur'ân evvel ey şâh
Muḥammedden murâd el-ḥamdü'lillâh
- 7 Çü nür-ı zât olur isminde lâmi'
Bütün esmâ yine ol isme râci'
- 8 Şifâtuñ zât ü zâtuñ zât el-ḥaḳ
Sözüñ Ḳur'ân yüzüñ âyât el-ḥaḳ
- M148 9 Senüñ vaşfuñ hemân vaşf-ı Ḥudâdur
Ḥudânuñ vaşfı vaşf-ı Muştafâdur

* "Daha var mı?" demektir. "O gün cehenneme "doldun mu?" deriz. O da "daha var mı?" der."
(Kur'an; 50/30)

IV/ H113b, M147, S141a, D72a, -İ

** Na't-ı Ḥazret-i Faḫr-i 'Âlem sallallahu 'aleyhi ve's-sellem S, Der-Na't-ı Resûlu'llah
sallallahu te'âlâ 'aleyhi ve's-sellem D, -H

*** "Senin için açtık, sana nasip ettik." (Kur'an; 48/1)

2 Elâ ey:İllâ H; devr-i:hûr u H

3 Maḳâmuñ:Maḳâmın S

6 Seni:Beni H

7 isminde:ismünde MD

8 zât:zâte H

9 Muştafâdur:Muştafâ HD

- 10 Muḥammed ismi oldı ism-i a'zām
Müsemması heme esmāya aqdem
- 11 Muḥammed mazhar-ı zāt-ı ilāhī
Muḥammed cümle esmānuñ penāhı
- 12 Muḥammed menba'-ı deryā-yı esmā
Muḥammed gevher-i 'ummān-ı illā
- 13 Muḥammed muḥliş-i cān-ı muvaḥḥid
Muḥammed ḥāliş İmān-ı muvaḥḥid
- 14 Muḥammed olmasa tevḥid olmaz
Muḥammed olmasa temcīd olmaz
- 15 Müfd olmaz hezārān lā vü illā
Aña lāzımdur istişnā vü illā

V

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 تو بدانی کیست مولانای ما
اوست الحق خالق دانای ما
- 2 هست از ادھام تصویرات مور
نور نوز نور نور نور نور
- 3 ظاهر و باطن توحید ماست
باطن او دیگر از چون و چراست
- H114b 4 ابن آدم واله و خیران او
یا بذید سر گشته سران او
- 5 بری عشقش مست کر و عطار را
واد یغما طلبه اسرار را

10 ismi:ism H

13 muvaḥḥid:vāḥid H

14 Muḥammed olmasa:Muḥammedsiz aḥad HS

- 6 اوست معشوق کرده اولیا
اوست محبوب جمیع انبیا
- 7 اوست مرآت جمال احمدی
اوست روح اول و سرمدی
- 8 اوست باقی بی فنا و بی جلال
اوست در صل بی فراق و بی وصال
- 9 اوست مطرب و سر جان اولین
اوست مظهر بر علوم آخرین
- 10 اولین بر عشق او حیران شد
آخرین بر درد داد نالان شد
- 11 کرد اسرار محبت او بدید
در همه عالم چنین عشقی که دید
- 12 جمله معشوقست عاشق آمده
بر وصل خویش لاین آمده
- 13 کبر و ترسا از روش آگاه شد
کفر و ایمان قائل الله شد
- 14 چندان شاهی که درویشی آمده
گشته عربان عاشق خویش آمده
- 15 آمده در خانقاه مولوی
نوبنو تحقیق کرده مثنوی
- 16 مولوی طاوس باغ لا مکان
مولوی سیمرغ قاف جان جان
- 17 مولوی سرد خرام باغ انس
مولوی نخل کل کلزار قدس
- 18 مولوی یکسر سماع و سوز حال
آتش جوالهء طور جلال
- 19 مولوی شد نقطهء این چارشش
نکته پنهان عیان از حالتش

- 20 مولوي آيينهء حال ازل
منجلی ازوي خدا عز و جل
- 21 مولوي سرتا قدم دیدار وست
کوییا بگهء ساغر سرشار دوست
- H115a 22 مولوي سرمستعء عالم شدست
هریکي يك جام لبریز الست
- 23 مولوي عین کرم فیض قدم
مولوي هم الف هم دم هم قدم
- 24 مولوي شد رحمة للعالمین
مولوي از دور احمد کاملین
- 25 مولوي آل محمد آمدست
وارث اسرار احمد آمدست
- 26 وصف کویم از شان شان
صد بیان ظاهر شد پنهان شان

VI

Hikāyet-i Manzūme

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Cenāb-ı Şeyh Ferīdü'd-dīn 'Aṭṭār
Bu gūne eylemiş kim neşr-i esrār
- 2 Şeh-i ğarbī iken Sultān Mahmūd
Felek dergāhına olmuş ruḥ-sūd
- 3 Hezārān şevket ü ḥaşmetle nā-gāh
Çıkar geşt ü güzāra bir gün ol Şāh
- 4 Görür vırāne içre bir fütāde
Ki virmiş aqlını divāne yāde

- 5 Serinde t̄ac id̄up k̄uhne k̄ulāhı
Zem̄in t̄ire olmuş taht-gāhı
- 6 Ğamı 'aşkı ile d̄ivānelikde
Yıkılmış derd ile d̄ivānelikde
- 7 Aşup başına envā'-ı felāket
Takılmış boynuna tavḡ-ı melāmet
- 8 Ḥarāb-ender-ḥarāb-ı yār olmuş
Velākin maḥzen-i esrār olmuş
- 9 Durup ḥaylī zamān itdi nazār ṣāha*
Ne bir dem virdi ṣayḡal āh vāha
- 10 Didi Sultān Maḥmūd ey civān-merd
Neden müstevli oldı saña bu derd
- H124a 11 Ğamı kim virdi kimden āh idersün
Nedendür nāle-i her-gāh idersün
- 12 Bir āh itdi didi ol maḥrem-i rāz
Ki ey Şāh-ı ḥarīm-i gül-şen-i nāz
- 13 Giyindün bu nemed-pāre k̄ulāhı
Bilürdün ol zamān sen de bu rāhı
- 14 Eger vırāne olsaydı maḡamuñ
Göreydün bu ḥarābuñ şubḡ ü şāmuñ
- 15 O dem añlar idün āh ü fiḡānum
Ne çekdiḡin vücūd-ı nā-tüvānum
- 16 Düşeydün bir zamān derd-i firāḡa
Su'al itmez idün merd-i firāḡa
- 17 Velākin şāhsın şādilligün var
Belā-yı ḡamda āzādeligün var
- 18 'Aselle mūm çün şır ü şekerdür
Yanup ayrılmasañ da bī-ḡaberdür
- 19 Velī çün şem' iderler bī-nevāyı
Yanar iken fehim ol mācerāyı
- 20 Mişālündür senün ey nāz-perver
Ki bilmezsün gönüller ne çekerler
- 21 Baḡup aḡvāl-i dervişāne aşla
Dime şāhum bu ne ḡālet ne sevdā

* Bu mısram vezni bozuktur.

- 22 İçine girmeyince aňlamazsuň
Girüp aňlar iseň ğayra dimezsün
- 23 Olursun sen dahı bir merd-i 'aşık
Bilürsin neymiş oldum derd-i 'aşık
- 24 Budur maşşud-ı Şâh-ı Mevleviden
Cüdâ itmeye râh-ı Mevleviden
- 25 Bizî de 'aşıkâna eyle mahrem
Kılup Esrâra esrârını hem-dem

VII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

- 1 İder eslâf-ı pür-şirîn hikâyet
Ki nâ-ahlâka gelstün vecd ü hâlet
- 2 Dimişlerdür ki bir dervîş nâ-gâh
Görür Mecnûn-ı mesti zâr vâh vâh
- 3 Su'âl idüp didi ki ey birâder
'Acep sen (kaç) yaşındasın bu demler
- H124b 4 Cevâbında didi ol merd-i şâdık
Ki biñ kırka irişdi sinnüm 'aşık
- 5 Olup dervîş ol güftâr-sanemdân
Didi ey bî-şu'ûr-ı nâ-be-sâmân
- 6 Zihî divânelük ancak olur bu
Saña Mecnûn demek şâyeste yâ hû
- H124b 7 Cevâbında didi Kays-ı sühen-dân
O biñ yıldan murâd ol demdür ey cân
- 8 Ki bir kerre bakup yüzüme Leylî
Baña itmiş idi hûsn-i tecellî
- 9 O kırk yıl dahı 'ömrümdür ki yekser
Telefdür cümlesi hiçe berâber
- 10 Çeküp çil sâle hicrân ü firâkı
Dükedüm mâcerâyı iştiyâkı

- 11 Benümle yâr bir dem hem-dem oldu
Hezârân sâle 'ömrüm ol dem oldu
- 12 Eger olduñsa bir dem yâre vâsil
Odur 'ömründen ey dervîş hâşil
- 13 Eger taḥşil iderseñ 'ömr-i Nühî
Velî bulmazsuñ ol demden fütûhî
- 14 Düşersin âḫir ol Ṭufâna sen de
Ki ğark olmuş günler hep geçende
- 15 Hayât-ı câvidândür vâşil yek-dem*
O bir demdür murâd-ı halk-ı 'âlem
- 16 Mesîhâ bir dem oldu ol dem ile
Cihânu kıldı ihyâ bir dem ile
- 17 O demle demlenen Esrâr olmaz
O câmî nûş iden mey-ḫor olmaz

* Bu mısram vezni bozuktur.

D İ Z İ N

(Kişi, Yer ve Eser Adları Dizini)

- Abbas 118, 500
Abdî Dede 476, 9
Abdi Dede Dergâhı 112
Abdü'l-halim Neyyir Dede 52, 113, 131, 478
Abdülbaki Gölpınarlı 74, 115
Abdülhamid (I) 2
Abşalom 93
Acem 76, 154, 235
Âdem (Peygamber) 74, 114, 121, 166, 282, 306, 450, 451, 453, 487, 493, 497,
514
Afrika 93
Ahmed (-i Muhtar) 71, 93, 118, 144, 151, 156, 160, 229, 230, 310, 311, 326,
346, 369, 435, 436, 488, 493, 495, 496, 499, 501, 511, 513
Ahmed Bîzebân 4
Ahmed Celaleddin Efendi 14
Ahmed Paşa 50, 84, 90
Ahmed Rifâî 101
Ahmedî 90
Ahmet Refik 133
Akif Paşa 59
Ali (Hz.) 71, 72, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 149, 150, 151, 152, 310, 415,
448, 493, 496, 497, 500, 510
Ali Eminî Efendi 62
Ali Enver 61
Amasya 479
Amerika 93
Anadolu 15, 115
Arab 76, 154, 235
Araf 342
Aristo (Risto) 73, 337
Arzî Dede 52
Asaf 73, 108, 145
Avnî 50

- Ayaz 365
 Azer 408
 Azmizâde Hâletî 108
 Azra 74, 337, 381
 Bağdad 15, 404, 497
 Bağdadlı Rûhî 50, 51
 Bahaüddin Nakşibend 101, 114
 Bahâüddin Veled 15
 Bâkî 103
 Basinger 30
 Batlamyos 75
 Bedir 118, 500
 Beglerbegi 105, 383
 Birehmen 73, 220, 419, 427, 494
 Bilâl 151
 Boğaz (İstanbul) 105, 384
 Calinus 74, 494
 Câmî 73, 271
 Câvidan 19
 Cebel-i Fârâ (Mekke) 93, 229
 Celâleddin-ı Rûmî (Celâl, Celîl) 40, 73, 77, 78, 91, 147, 156, 157, 158, 159, 255,
 354, 369, 378, 403, 417, 470, 474
 Cem (Cemşîd) 73, 98, 99, 243, 260, 277, 286, 330, 339, 357, 387, 403, 415
 Cengiz 73, 161, 403
 Cüneyd-i Bağdâdî 82
 Çâh-ı Bâbil 374
 Çelebi Hüsameddin 16
 Çelebizâde Asım 3
 Çerağan Sarayı 104, 390
 Çin 237, 427
 Dânişî Ali Dede 53, 86, 190, 191
 Dârâ 73, 77, 156, 303
 Davud 70, 74, 93, 145, 159, 230, 435
 Derviş Ganem 5
 Derviş Niyâz-ı Mevlevî 475
 Derviş Nuri 10, 113, 478
 Dîvân-ı Kebir 17
 Dîvâne Mehmed Çelebi 9

- Dîvânî 73, 298
 Divan Edebiyatı Müzesi 133
 Diyamondi Keçeoğlu 69
 Ebu Bekir 72, 82, 109, 116, 117, 73, 113, 448, 480, 499
 Ebu Cehil 330
 Eflâtun (Felâtun) 70, 73, 144, 337, 349, 453, 494
 Ekşizâde Veliyü'd-dîn Efendi 10
 Enderunlu Fazıl 4
 Engelyun 229
 Enis Dede 25, 52, 85, 183, 184
 Erjeng-i Ma'ni 279
 es-Sohbetu's-Sâfiyye 115
 Esrâr-nâme 15
 Fasîh Ahmed Dede 6, 9, 21, 25, 24, 28, 29, 40, 52, 54, 65, 80, 170, 171, 245, 266
 Fâtımatü'z-Zehra 118, 500
 Fatîm Tezkiresi 23
 Fatih Sultan Mehmed 50
 Fazlullah 19
 Fehim 52, 55
 Ferhâd 73, 356, 381, 403, 494
 Feridu'd-dîn Attâr 15, 114, 120, 121, 261, 276, 265, 388, 488, 504, 519, 262, 304
 Fitnat Hanım 4
 Fîhi mâ Fîh 15
 Fir'avn 159
 Firdevsi-i Tûsî 73, 315
 Fuat Köprülü 30
 Fuzûlî 50, 51, 67, 88, 95, 103, 118
 Fütûhat (-ı Mekkiye) 488
 Galata 3, 4, 92, 104, 130, 132, 312
 Galata Mevlevîhanesi 3, 4, 9, 11, 14, 23, 24, 86, 133
 Gavsî Ahmed Dede 54, 86, 193, 192
 Gaznevî 191
 Gibb 30, 67
 Göksu 105, 383
 Gülşenî 74, 114, 488
 Hacı Mahmud Efendi 130
 Hakîmî Efendi 53, 85, 189
 Halet Efendi 129

- Hallâc-ı Mansûr 73, 101, 109, 115, 155, 157, 183, 239, 269, 284, 305, 331, 337,
356, 378, 388, 390, 406, 409, 451, 457, 489, 494
- Halûk İpekten 10, 17, 23
- Halvefî 9
- Hamza (Hz) 118,500
- Hannâ 230
- Hârut 73, 263, 289, 374
- Hasan b. Osman 4
- Haşmet 4
- Hâtem 114, 487
- Hatîcetü'l-Kübrâ 118, 500
- Haydar (-ı Kerrâr) 72, 111, 114, 117, 164, 167, 224, 310, 363, 440, 474, 487,
493, 496, 497, 500, 501, 511,
- Hayrefî 20, 50, 87
- Hıta 332
- Hızır 70, 74, 92, 144, 155, 157, 217, 237, 298, 353, 380, 385, 392, 398, 435
- Hicaz 15
- Hindistan (Hind) 76, 100, 154, 235, 256
- Hoca Neş'et 4
- Hulûs 52, 292
- Huneyn 118, 500
- Husrev 73, 78, 147, 161, 204, 264, 309, 459, 444, 470
- Hülâgu 73, 224, 261, 403
- Hüsameddin Çelebi 109, 410, 440
- Hüseyin (Hz.) 118
- Hüseyin Çelebi Efendi 56, 85, 186
- Hüseyin Sait Çelebi 62
- Hüseyin Vâ'iz 5
- Hüseyin Yâver el-Mevlevî 130
- Hüseyn-i Mevlevî 475
- Hüsn ü Aşk 15
- Hz. Muhammed (Mustafa) 70, 72, 76, 77, 92, 93, 106, 114, 120, 121, 150, 151,
153, 156, 297, 330, 448, 457, 488, 496, 500, 513, 516, 517
- İbn Arabî 114, 488
- İbn İmran 74, 152, 159
- İbn Sînâ 73, 159, 226, 327
- İbrahim (Hz.) 74, 87, 93, 159, 230
- İdris (Hz.) 74, 159, 337

İhsan Mahvi 10, 30, 62
İlhamî 2
İlhan Genç 10, 23, 61
İlyas 70, 74, 144, 337
İmam Rabbanî 101
İncil 77, 91, 92, 93, 156, 229
İptidâ-nâme 91
İran 2
İrem 112, 477
İsâ (İsî) 70, 74, 91, 92, 93, 115, 144, 155, 157, 159, 220, 229, 239, 268, 270,
271, 279, 308, 322, 332, 333, 339, 361, 362, 367, 369, 374, 394, 419,
421, 435, 438, 463, 489, 516
İskender 73, 277, 303, 357
İskender Paşa 9
İsmail (Hz.) 87
İsmail b. Mustafa 129
İsmail Mevlevî 479
İsmail Rusûhî Dede (Ankaravî, Şârih) 9, 17, 18, 65, 80, 86, 109, 113, 115, 194,
195, 436, 479
İstanbul 3, 6, 80, 104, 105, 107, 110, 355
İşâ 93, 230
Kaf 158, 279, 313
Kahraman 73, 262, 292, 338, 352, 368, 391, 403, 495
Kandilli 105, 383
-Karahisar 10
Karamanlı Nizâmî 90
Kârûn 73,183
Kasımpaşa Dergâhı 20
Kasımpaşa Mevlevîhanesi 9, 112, 476
Kaygısuz Baba 112, 476
Kays 42, 73, 95, 101, 122,162, 249, 264, 275, 279, 337, 342, 356, 357, 365, 388,
390, 405, 406, 423, 494, 521
Kelâbâzî 82
Keşmir 324
Koca Ragıp Paşa 3
Konya 15
Köprülü Fazıl Ahmed Paşa 80
Kulekapısı Mevlevîhanesi 9, 86

- Lây-hârî 73, 269
 Lebib 241
 Leylâ (Leylî) 73, 101, 122, 184, 211, 249, 254, 279, 294, 337, 381, 390, 423, 521
 Leylâ vü Mecnûn 88, 318
 Lokman 70, 74
 Luka 93
 Mahmud (Sultan) 93, 230, 365, 514, 515
 Mahmud Celaleddin Paşa 108
 Manastır 482
 Manastırlı Hafız Dede 113, 480
 Mani 73, 279
 Matitya (Matta) 93, 229
 Mecnûn 51, 122, 145, 178, 184, 211, 254, 319, 342, 379, 381, 411, 426, 464, 471, 521
 Mekke 93
 Melihî 50, 84
 Menâkibü'l-'Arifin 8
 Meryem 73, 279, 280, 515
 Mesih 77, 91, 93, 144, 156, 159, 219, 225, 228, 229, 266, 298, 304, 313, 316, 349, 351, 353, 372, 382, 384, 409, 444, 446, 496, 515, 522
 Mesnevî 15, 17, 97, 112, 120, 154, 164, 169, 185, 190, 191, 253, 265, 282, 313, 415, 416, 417, 435, 436, 440, 458, 474, 475, 479, 488, 502
 Meşhûrî 52
 Mevlânâ 15, 16, 17, 25, 40, 48, 57, 65, 76, 77, 78, 79, 83, 91, 92, 93, 94, 108, 109, 110, 111, 115, 118, 152, 153, 154, 155, 156, 163, 187, 221, 228, 230, 236, 241, 250, 268, 318, 320, 327, 415, 430, 438, 439, 440, 456, 459, 479, 480, 490, 492, 497, 498, 500
 Mevlevî Şairleri 10, 62
 Mısır 60, 100, 497
 Mısır Azizî 424
 Mihrişah Sultan 112, 476
 Minhâcû'l-Fukârâ 18, 115
 Mislî 52
 Monlâ (-yı Rum) 40, 76, 77, 152, 154, 164, 168, 223, 224, 225, 238, 258, 263, 280, 282, 283, 313, 316, 326, 327, 328, 336, 347, 348, 360, 381, 385, 395, 411, 415, 440, 447, 464, 468, 474, 476, 487, 489, 497, 498
 Monlâ Cünûn 52, 240

- Muallim Naci 30, 59, 109
 Muaviye 8
 Muhyiddin Baba 113
 Muhyiddin-i Arabî 16
 Mûnis Dede 53, 85, 188, 189, 346
 Murtaza 117, 363, 457
 Mûsâ (Mûsî) 74, 93, 147, 159, 166, 229, 279, 322, 331, 385, 409, 435, 516
 Mustafa (III) 2
 Mustafa İsen 25
 Mustafa Sâkîb Dede 51, 60
 Nâbî 67, 52, 108
 Nahîfî 4
 Nâilî 50, 51
 Nasûhî 21
 Nedim 2, 3, 103, 110
 Nefî 103
 Nerîmân 74, 377
 Nesîmî 18, 49, 90
 Neşâtî 50, 51
 Nevfel 411
 Nevres 3
 Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 2
 Nihat Sami Banarlı 7, 30
 Nişabur 15
 Niyaz Hüseyin Dede 112
 Niyâzî-i Mısrî 133
 Nuh (Hz.) 74, 115, 143, 159, 282, 306, 489, 522
 Nuri Baba-zâde Muhyiddin Baba 483
 Nuri Mustafa Dede 129
 Osman (Hz.) 72, 73, 117, 448, 500
 Ömer (Hz.) 72, 73, 117, 448, 499
 Perviz 162
 Peyâm-ı Sabah 55, 62
 Recai Efendi-zâde Şefik Beg 132
 Risâle-i Tevhîd 133
 Roma 93, 229
 Romanya 93, 229
 Rûhî-i Bağdâdî 87

Rum 73, 76, 77, 150, 151, 154, 155, 156, 173, 235, 259, 462, 471, 489, 497
Rusuhi Baykara 6, 9, 20, 23
Rûşenî 74, 488
Rüstem 74, 377, 391
S.Nüzhet Ergun 24
Sa'dabad 110, 105, 461
Sa'dî-i Tiftâzân 73, 226
Sâ'ib 73, 212
Sâbit 52
Sait Çelebi 55
Salmûs 73, 93, 159, 230
Sâm 74, 495
Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân 60
Selim Han (II) 2, 19, 112, 309, 476
Sema'-hâne-i Edeb 61
Semâî 73, 299
Senâî 74, 114, 488
Senih 52
Seyyîd Muhammed Nâ'il 132
Seyyid Burhaneddin 94, 226, 230
Sıdkî 23, 24
Sırrı 477
Sîn 462
Sultan Abdülmecid 132
Sultan Dîvânî 17
Sultan Mahmud 122, 519
Sultan Veled 15, 16, 65, 78, 91, 108, 109, 259, 437
Sultan Veled Dîvânı 4
Süleyman (Hz.) 70, 74, 167, 289, 300, 309, 378, 462
Süleyman Çelebi 115
Sümbülzâde Vehbî 4
Sürûrî 4, 24, 52
Sütlüce 3, 6, 8
Şam 15
Şems (-i Tebrîzî) 65, 78, 79, 111, 114, 115, 151, 160, 161, 162, 163, 165, 167,
170, 190, 227, 239, 240, 241, 243, 245, 255, 256, 264, 269, 289, 294,
296, 307, 315, 324, 327, 328, 330, 333, 336, 337, 339, 364, 404, 407,
415, 420, 424, 425, 441, 469, 470, 471, 476, 478, 479, 491, 496, 497

Şeyh Gâlib (Gâlib Dede, Gâlib Efendi) 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 20, 24, 25, 26, 28, 29, 41, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 62, 65, 67, 74, 79, 80, 84, 85, 108, 109, 112, 114, 115, 164, 168, 169, 184, 185, 238, 283, 288, 289, 342, 346, 384, 389, 406, 458, 462, 478, 481

Şeyh Gâlib Dîvânı 7

Şeyh-i Nişâbur 73, 284

Şîrin 73, 358, 390

Şu'ayb 74, 322

Talmut 93

Tebriz 296, 337, 404, 415, 420, 496

Tevrat 92

Tûr 150, 152, 159, 219, 220, 270, 279, 280, 281, 287, 307, 331, 337, 353, 364, 372, 406, 409, 496

Ulu Arif Çelebi 16

Uzza 93

Üsküdar 21

Vâdi-i Eymen 174, 281, 308, 309, 364, 419

Vâlide Sultan 20, 112, 477

Vâmık 74

Vasfi Mahir 30

Vâsif 4, 87

Vefa 104, 258

Vesiletü'n-Necât 115

Yahya (Hz.) 93, 229

Yakup (Hz.) 93

Yehuda 159

Yuhanna 93, 229

Yûna 93, 229

Yunus (Hz.) 93

Yusuf (Hz.) 73, 74, 217, 288, 289, 314, 347, 381, 424, 469

Yusuf Sîneçâk 17, 358

Zâl 74, 352, 495

Zekeriyya 93, 230

Zübeyde Hanım 112, 478

Züleyha 73, 288, 381, 469

ÖZGEÇMİŞ

Hasan Ali Kasır, 1953 yılında Genç'te doğdu. İlk, orta ve liseyi Elâzığ'da okudu. 1975 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini bitirdi. Bir süre, Ankara Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesine devam etti. Yüksek Lisans (Master) öğrenimini, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Sabrî ve Divânı" üzerine yaptığı çalışmayla tamamladı.

Yüksek öğrenimini yaptığı yıllarda, Diyanet İşleri Başkanlığında "Murakıp" olarak çalıştı. 1976 yılından başlarayak Adana, Ankara, Tunceli ve Kayseri'de, çeşitli liselerde on yıl kadar "Edebiyat Öğretmeni" olarak görev yaptı. 1986 yılında, TRT'ye sınavla "Yardımcı Prodüktör" olarak girdi. Aynı yıl TRT Erzurum Bölge Müdürlüğünde çalışmaya başladı. 1989'dan bu yana Erzurum Radyosunda "Prodüktör" olarak görevini sürdürmektedir. Basın Konseyi, Türkiye Yazarlar Birliği, Doğu Anadolu Gazeteciler Cemiyeti ve Fırat Havzası Gazeteciler Cemiyeti üyesidir.

İlk yazı ve şiirlerini, lise yıllarında Elâzığ'da mahallî gazetelerde yayımlamaya başladı. Çeşitli gazete ve dergilerde yazmayı sürdürdü. Şimdilerde, kültür-sanat dergilerinde yazmaya devam etmektedir.

Doğu Anadolu Gazeteciler Cemiyetinin "Yılın Başarılı Gazeteciler Yarışması"nda 1987, 1991, 1992, 1993 yıllarında "Başarılı Radyo Programcısı" ve Fırat Havzası Gazeteciler Cemiyeti'nin 1990 ve 1992 yıllarında "Radyo-Televizyon Dalı'nda Yılın Başarılı Gazetecisi" ödülüne lâyık görüldü.

Yayınlanmış;

1. Seyrânî (İnceleme-Araştırma/1984)
2. Delâl (Şiir/1991-2.baskı/1992)
3. Kültür Bilinci (İnceleme/1993-2.baskı/1994)
4. Gündönümünde Yaşamak (Deneme/1995)

gibi kitapları olan Hasan Ali Kasır, evli ve üç çocuk babasıdır.

EK-1

1a) Şeyh Gâlib'in Makamı

1b) Fasih ve Esrâr Dede'nin mezarları yanyana

EK-2

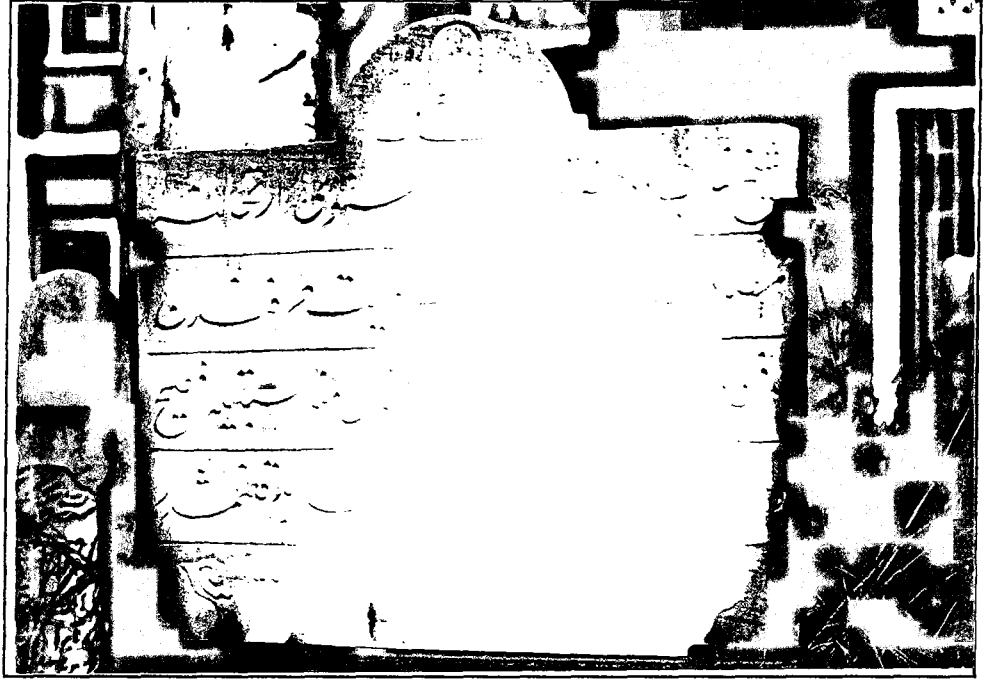

2a) Esrâr Dede'nin mezarı

2b) Esrâr Dede'nin mezarı (yakın)

EK-3

3a) Fasih Dede'nin mezar taşı

3b) Esrâr Dede'nin mezar taşı

جوایب شده ویدی اولی و صادق	که بیگ قرنه ایرشدی ستم عاشق
اولوب درویش اولی گفتار صمدان	ویدی ای بی شکور ز نابسان
زای و پوزانگت بحق اولور بو	سکا مجنون دیگت شایسته پادو
جوایب شده ویدی قیس سخندان	او بیگ بیلدن مراد اولددرای جان
که بر کرد بقوب یوز زبده سیسی	بکا آیش اییدی حسن بستی
اوزوق بیل داغی عسدر در کبک	تقدیر حیدر سی بیسچه برابر
پکوب پوسال بجهان و زانی	دوکتدم عاجسر ای بیشتیانی
بشمه بار بروم همدم اولد	هسرا آن سال عسدم اولدم اوری

اگر اولد کس بروم یاره واصل
 او در عسدم ن ای درویش حاصل

اگر خصل ابر سنک عسدم نوحی ولی بود لک سنک اولدردن فتوحی
 دو نرسین آخر اول طوفان سنده
 که عسدم اولش کتوب بچکنده

حیات جاوداندر واصل بکدم او بر ددر مراد خلق عظم
 سیجا بروم اولدی اولدم ایله جانی قیلدی احب بروم ایله
 او اولد و طنت اسرار اولمز
 او جانی نونش این میخور اولمز

۱۲۲۴
 عنید الضیف المصطفی
 عسدم ن اولد ویدنی بیوم بکشد

قولا غف قبل بوسر مشرع حانه كو لوكار
لا انا على آك سيف الازد العفكر
بيك اكيون اونه را بعي ايلم كلكار
يا آهن بنم عش ابي بوسر اشكر
عنت

هرزه اصعف العباد الخوصي

ياور المولوي عفو الله

لذنبوبها ولولايه

ايته

١٤٥٥
هـ

فهل العار فيه عوف الواصله بنج كامل طوره
سطاه سنبل سنباه افندرز مشايخ

كولنده مه جودر كياهي بوسر
بيني رشا طو التي صافلا
وهوي عوف بنان بنكلايه
بهر دزي درو سيم نيم
بجربك كركون رو
عز سته كركون
فيمت ابر

جانني درجه صغيم آندك

دبدي الاعلى تمامده

خلفه آرصن ابرشورنه ايسل

كرمندنا پودايت ايله بزه

اول بني صغى اول وكي صغى

اولالم تا فني عفايت ايله

ايره لم وصاله كآسته

ايله لم وصاله جنت ايله

نظمي غايت اشكته بسته

منوي سرتيه ايوب كجم

ايمه مهجور فضي احساندا

مولوديه ايره پاييب

مرحمت ايله اكارب العالمين

عظمتك آتندنا ايله اامين

عاشق صادقون پودولوي برخون يوكار

لازل

شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی

شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی

شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی

شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی
 شیخ محمد مولانا و غائب الہدی

اول که برایدی آندره اول کلدی
جانیکه قصه ابر سنک جاننا
دزده به خاطر به بچایم آنک
دیدنی الله علی نما منک
یا الله عنایت ابله بزه
اول نبی صقی اول و لاقصی
هم اولیم جمال شایسته
ایریشالم وصاله صفت ابله
ابله بیچاره به قربنی کرم
ایته و بجزوی فیض اصانه
الارهم ابله بارب العالمیه

نیکی اولدر که ایولک قیلدی
دیدنی حیدر که ایدر کندویه اول
جاننی لفظ به صقیایم آنک
چوه نفوت کوزل ایدن ایش
کر مکره هده ایت ابله بزه
عامل ابله بزنی نفوت ابله
ایریشالم وصاله شایسته
فوان اراری مولوی ضنه
شفوی شزینه ایدوب محرم
قله سنده چوبره یازب

دیدنی احمد که خوشتر ایزه تا
به ایدیم ایولک الاضحی بول
لافتی دیدنی مدعی شایسته
خلقه راضه ایشلور زنی ایش
قوی عالم ابله علی صقی
اولاییم شایسته عنایت ابله
جلته ایشی محمد ابله
نظمی عنایت نکته درسته
ابله دوری بزیم مردانده
مولودیه ایزه یازب
فضیک آتشدن ابله ایدیه

ایلام تحریر نفوت نامه به ای هوشیار
طوت قورغک قبل بوشری شمع جانه کوشوار
بیک ایکوز او نبر ایزه ایلام تکبیل کار
بیک ایکوز کاسنبره یازدم عونه آشکار

عاشق صلاحقاره به اولدی برضوی یادیکار
لافتی الله علی لایف الله ذوالفقار
یا الله بزیم عاقله ایزه بولوه انتشار
لافتی الله علی لایف الله ذوالفقار

مد هجرت سول الله صلواته علیهم وسلم ۱۷۸۱
ب

78.1.1218

(دیوان بلاغت عنوان اسرارده افندی) 1257

نعت نبی علیه الصلوٰۃ والسلام

ای کاتب علمک بر حرفی دیوان حکم
 اوز سکریک عالمک ام الکاگردن سنک
 روح علیابه کال معرفت تحصیلیه
 چاراضداد مطلسمدن ایدوب فضاک عیان
 شاد در اوله قالب باقی نما فاتی ادا
 نقطه حرف وفادرنان اصحاب وفا
 نقطه در اما اوزی مجموعہ تحقیق
 نقطه کیم سر دروند عارف آکلهدر
 کتر لایقی دل عارفده در کیم عشقدر
 دفتر ذاتکدن انجمن اولین و آخرین
 معرفت اوله رازده حیرتله قانده معرفت
 ذره مهر چاکلدر عفتول اقبیا
 برصدی جقدی اودر یادکنه دلدهرالی
 عقل اوله در یا کارنده خندق یاره تیور
 عقلی برستی صاوتوب اداکنه صرف ایدوب
 بعضیسی عرفی ضلال بعضی نجاته ایدوب
 کسبیبی قاسم و ناخدا سیر نوح جان
 عشققدر

عقل کل عدنده طفل نو مستخوان
 کویا پر دستنه اوزاق پریشان
 آسمان نه قیاب اولدی دبستان
 رتبه حد کاله ابروی ارکان
 کیم ایدوب اقبیا ضرورت اولدی انسان
 نسیخه مطاویر اطور زندان
 ذاتدر سر اوجه توحید عنوان
 هب اولک تفسیر بدر در شوار آسمان
 عشق اسم ذات اسرار عرفان
 نقطه واجد کوروب ایلر اعلان
 عقل کل تحقیق ایدوب اولدی حیران
 قطره بحر کمالکدر یوعیان
 حالیا اتمکدر عرفی در و مرجان
 موج آسا خیره سر فهم پریشان
 اولدی بجز ره حکیم اوله رده نادان
 چون هیوم ایددی جهان دینه طوفان
 اول ملکیم قطع واله بوجی ووشان

(۳)

عشقش روشن دکل معنای حکمت ای حکیم	شاه دلشور در شیخ شهبان حکیم
عشقدان بی پرور علامه دوران ایکن	اولدیلر کورمز مین معنون طغیان حکیم
اولسه مهر حقیقت لاله ظلای تندر	آفتاب فضل دولسه جا وریستان حکیم
عشق عشق انا خصول اولشک دستنده در	عشق عشق انا خصول اولشک دستنده در
حکیم درنده جا کر عرفان سلیمان حکیم	حکیم درنده جا کر عرفان سلیمان حکیم
اولیلر منشوب در کاهنه مایوسندر	اهل جمع و نشره هب اندر احسان حکیم
طالب اشراق معزز معرفت اولدک اینه	ایله مشبکات نبوتدن فرزان حکیم
ایله نیشیان سرشکی عشق اجدله نثار	تا که در یایی دل اولسون کوروشان حکیم
اولیله اجدکیم اسنان صدق چله انبیا	اولیله اجدکیم مال نطق پران حکیم
فیضک دزدیمسی خضرو مسیح جاودان	تشنه جام بیامی آب حیوان حکیم
فضل فضلندن کال ایدی ایدوب تکمیل نفس	مهرقت پاینده شاکر دیدی قهوان حکیم
حکیم افلاطون قبول ایزد بالله عدل اولور	برخی ذهن ککل نابسا مان حکیم
نطقنک هر تکلمه منی مجموعہ چله علوم	دژ بنگای حدیثی حاصل ککان حکیم
چار مجموعہ کاب نعتہ بیت القصد	چار عنصر بر رباعی مدح سلطان حکیم
نظاره احسانه می یو بوط شهود معرفت	چیش ابروسنه مین هون بر هیان حکیم
جا کر دلخواهی حل و عقد اسرار علوم	غمز سنک پینه فرماتی فرمان حکیم
حلقه کبوسونه مطوفی الا هوئی عشق	ایروانی مد بیدم الله فرقان حکیم
اعلانک الیاس بر یار احیا ککرده سی	چشمه محکومدر عبسی دوران حکیم
ساحه توجید ده الحقی زبان انطق	دست حقدہ سبغ سالور درخشان حکیم
سایه بی سایه ذات خدا وند حکیم	مظاهر خاص وجود خالق جان حکیم
اولسد انا سیاهیسی هب قدسیان ایدوب	ایلم ایدی زاننه عطر کلفشان حکیم
طل انواری عیون غیبانه سرمد در	شخص قدسی بیاهیسی مرآت چشمان حکیم
عشقتمک اشقته سی اصحاب تمکین کال	عشقتمک دیوانه سی عقل چها نیان حکیم
ای شهنشاہ وصل	عسکر خدو لا امکان
ذات پاک زین تخت و تاج دیوان حکیم	
سام معراجنک بکاره سی تخصیص ذات	دفتر انجمن بزرگ هر حرفی قران حکیم
طوب تسرع ایله جوکان حکم محکوم سکا	اول و آخر سکندر صحن میدان حکیم
حسنتک داود اولوب بر لغتوان مخلصی	شعبه کبر وصفک ایدی اولدم الحان حکیم
	اندا و اولسا نکتہ شماران حکیم

* یودر ایلمد ای برادر هم *
* بی معذور طوبه اهل کرم *

* حضرت علی رضی الله عنه حضرت نرینک فتولیدر * *

* فخر عالم علی به صودی یونی *
* سکا کلک ایدر سه اول نادان *
* دیدی حیدر بن اکا ایلک ایدم *
* اولکه بدیدی اندن اول کلدی *
* دیدی احمد که هر نفس ایره تا *
* دیدی حیدر که کندو به در اول *
* ذره چه خاطرک بی تمام ایلک *
* لافتی دیدی مدح شاننده *
* چون قوت کوزل ایدنه ایش *
* بالهمی عنایت ایله بزه *
* فخر عالم ایله علی حقی *
* عامل ایله زری قوت ایله *
* هم اولام جهان شایسته *
* جمله امت محمد ایله *

* قولک اسرار مولوی خسته *
* نظمی غایت اشکسته بنه *

* ایله بیچاره بی قرین کرم *
* ایله دور بزم مراددن *
* قلبه سندن جور ماری بی *

* اکا رحیم ایله یارب العالمین *
* غضبیلک آتشدن ایله امین *

ایلمد خیر بر قوت نامه بی ای هشیار
عاشق صادق و باوقار و باولدی بر خوش یادگار
طوبه تو لاغز قبل بوسری بیع جاهه کوشوار
لافتی الاعلی لاسیف الاذواق
بیک اکیز اوون بر ایچره ایلمد تکبیل کار
باللهی بزم عشاق ایچره بولسون انتشار

بمونه رسالی شمس درخشان فلک شوکت و قطبید و اثر دولت و سلطنت پادشاه
ملک مخلصت و شه نشاه عدالت منقبت شوکتیاید قدر نصاب السلطان ابن السلطان
السلطان عبدالجید خان لزال محفوظا صحف الملک الشان افندیز حضرت نرینک
سیایه فیض و ایه ملوکانه زنده طریقت علیه مولویه ادا بی معارفنداندن و اصل
رحمت خدای آمریننده اسرار دده افتدینک اشبو دیوان لطافتمو اناک

طبع و تمثیلی تقویم و قایم نظارتیله مباحی احقر الاقران و الامانل
النسید محمد نازک معروف عاجزانه سیله اوائل شهر ضیاعده

رسیدم حسن ختام اولمشیدر

۱۲۵۷

دیوان مذکورک ختام طبعنه ادا بی خواجکان دیوان همایون و معجزان خلفای
مکتوبی حضرت صدارتینهاهدین ربانی افندی زاده شفیق بکک بولبدینی
تاریخچیدر

* هیچ یونمز بونله تاریخ ای شفیق ایتد تلاش *
* طبعه اسرارک اولدی عالمه دیوانی فاش * *

۱۲۵۷

